

Nəkwəkwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Contents

Nəgkiarien kupan	1
MATIU	4
MAK	59
LUK	92
JON	151
WOK MĪNĒ	194
ROM	244
1 KORIN	272
2 KORIN	297
GALESIA	313
EFESAS	324
FILIPAE	333
KOLOSI	339
1 TESALONAEKA	346
2 TESALONAEKA	352
1 TIMOTI	355
2 TIMOTI	362
TAETAS	367
FILIMON	371
HIBRUS	373
JEMES	394
1 PITA	401
2 PITA	409
1 JON	414
2 JON	421
3 JON	423
JUD	424
REVELESEN	426
DIKSONARI	452

Nəkwəkwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

ISBN 978-1-5313-0498-0

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *“filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea.”* (Habakkuk 2:14)

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen
 Nīrpenien Vi
 Niuteseman long Nivhaar,
 lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
 The New Testament in Nivhaar,
 the language of Southwest Tanna, Vanuatu
 Le Nouveau Testament en Nivhaar,
 langue du sud-oues de l'île de Tanna au
 Vanuatu
 First edition
 © 2011
 Wycliffe Bible Translators 2011
 Nəgkiarieren kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesu).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merkel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutesteman hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heaven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam

long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

? Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem "hae pris" mo "grop" mo "olta" mo "temple." Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong

Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ...”

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya.

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk
ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef
blong yumi wan wan.

Matiu

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame
Matiu rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e
Matiu

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehua kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokron kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwn a ritərhav-pə, tukamokron kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)

* 1:1: nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin." 1:1: Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † 1:2: Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərus twelef kape Isrel. 1:3: Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 1:5: Rut 1:4-5; 4:13-17 1:6: 2 Saml 12:24 ‡ 1:6: Uria rimamha, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11. 1:11: 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 1:12: Esra 3:2

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

⁸ kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rip Usia,

⁹ kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesehia,

¹⁰ kini Hesehia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,

¹¹ kini Josaea in rim Jehoeakin mine pi-auni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəhsi ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhəpik əriə mhavən apa Babilonia.

¹² Kini in e nhag rip Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərus minə kape Isrel kimnisaə Babilonia.

Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rip Serubabel,

¹³ kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,

¹⁴ kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,

¹⁵ kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,

¹⁶ kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini

kamokræn kin In kimæ Kristo yame Kughen rimini mä tukrher-pæ kin.

¹⁷Ror mækneikin mä ririkakun ye Ebraham mamuæ meriaji-pæ King Deved, kaha hah minæ kape Yesu, kimirai nhagriä, iriä fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muä meriaji-pæ kwönæræus kape Isrel kimnisarä Babilonia, nhagriä e, iriä m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwönæræus kape Isrel kimnisarä Babilonia, meriaji-pæ Kristo yame Kughen rimini mä tukrher-pæ kin, nhagriä e, iriä m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pæ
(Luk 2:1-7)*

¹⁸In e nævsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mä tukrari-pæn kwän kirik, nhagin e Josef. Mærig kiripæh hanæ niwarä-kwisien, kini Josef ripæh napir-pänien tukun, mærig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamæ kwæsäm mä Meri rinor tipin. ¹⁹Kini kafan yerman Josef rimæ tukræpæh in, mærig in yemæ atuatum, [mipæh norkeikeiyen mä tukror Meri rauris ye nimri narmamæ], rikin ramæsik mä tukræpæh apis-apis æmä Meri. ²⁰Mærig nipig rikin rimoh mä tukror mæknakin, kini ramrærhav, mæm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauæ tukun mimæ, "Josef, mikip Deved. Takpæh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovæ yame ramaræ iran, in rimasi-pæn æmä tuk Nanmin kape Kughen. ²¹Kini Meri tukrirah tini kirik yerman, kini takhen-pæn nhagin mä Yesu^S, meinai In tukririsin kafan narmamæ minæ ye norien has kapæriä."

²²Narimnar minæ fam a kimnhætærhav-pæ, kasor Nægkiarieren kape Kughen Yermaru ruauæ minor næfrakisien kin, yame rimini-ærhav tuk profet kupan kirik mimæ,

²³"Piakæskæh kirik yame yerman ripæh hanæ nivönien tukun, tukror tipin.

Kini miræh tini kirik yerman,
Kini tukhen-pæn nhagin kimæ Emanuel."
(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimæ, "Kughen ramaræ kitawæ min.")

²⁴Josef rimnæm-ta næmrærhavyen a, kini mæri-pæn nægkiarieren yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivæn, mikir

Meri ræmhen kin kafan piraovin, mirævæn iman yerkwænu. ²⁵Mærig in ripæh nivönien tukun meriaji Meri rimneimækin tini yerman. Kini Josef rhen-pæn nhagin mimæ Yesu.

2

Næmasur minæ kimnhasi-pæn isok, masarha kin Kristo

¹Yesu rimnarha-pæ apa Betlehem, ye tanæ Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai næmehuæ minæ tiksän khasi-fiak isok mhauæ Jerusalem. Kharkun huvæ nar tuk næmien nimtætien ye kæmhau minæ. Kini mhauæ misaiyoh mhamæ, ²"? Kwajikovæ a In hia, yame rimnarha-pæ? In king kape næmä Isrel. Kafan kæmhau rimnhaktæ, yaksäm apa fiak; kini yakamhauæ mä jakhavæh-si haktæ In."

³Mærig King Herod rimnærig nægkiarieren a, iriä næmä Jerusalem, kimisærig raha.

⁴Kini rimnofugin hæe pris minæ mine næmhajoun minæ kape Loa kape Moses, maiyoh æriä mä, "? Kristo yame Kughen rimini mä tukrher-pæ kin, In tukramækeikei marha-pæ apa hia?"

⁵Kini khani-pæn tukun mhamæ, "In tukrarha-pæ apa Betlehem, ye tanæ e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai mæknakin mimæ,

⁶" 'Eh. Betlehem, ye tanæ Judia.

Tukhapæh nisæm-æhuyen æmia mä næmehuæ minæ ye taon minæ tiksän apa Judia kisapita æmia, meinai yemehuæ kirik tukrisi-pre iræmia.

Kini In tukræm huvæ kafak narmamæ minæ e næmä Isrel, ræmhen kin yame yermamæ ramarha huvæ tuk sipsip minæ.' " (Maeka 5:2)

⁷Mækneikin King Herod rokræn kin narmamæ yamæ mine kharkun huvæ nar khauæ, rofugin apis-apis æriä. Maiyoh æriä mä kæmhau a rimnhaktæ atuatum ye naha nipig. Kini kimnhani-æсах-pæn tukun. ⁸Kini in rimini-pæn tuk æriä mimæ, "Havæn Betlehem, misarha-kin huvæ kwajikovæ a. Kini tukmæ naksäm, nakhani-æсах-pæ iran, pæh yo min yakvæn mivæh-si haktæ In."

⁹⁻¹⁰Mærig nipig kimisærig nægkiarieren a, khætærhav, mhavæn, misæm min kæmhau kupan yame kimisæm apa fiak, rikiriä

1:18: Luk 1:27,35

^S 1:21: Nhag e Yesu, nipran ramni mä "Kughen ririsin narmamæ ye norien

has kapæriä."

1:21: Luk 1:31; 2:21

1:25: Luk 2:21

2:2: Nam 24:17

ragien pik. Kini kəm̄hau a rikir ər̄iə mivən mimhen atuatak a kwajikovə raməm̄ir ikin.

¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misən̄imkur ye n̄imri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ər̄hav narimnar kapəriə yame n̄imrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol k̄imin, mine n̄imar nar kirik min yame n̄amiovin rhuva, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame n̄amiovin rhuva, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəm̄r̄hav misəm Kughen ramor kwirig kimi ər̄iə m̄imə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatuk pisin, mharerig-pən iməm̄iə ikin.”

Josef mine Meri kirərəh Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatər̄hav-ta, məkneikin Josef rimnamrər̄hav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatər̄hav-pə tukun m̄imə, “!Erer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yənpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip.

¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rimini-ər̄hav tuk profet kupan kirik m̄imə, “Yimnokrən kin narik yerman mə tukritər̄hav Ijip.” (Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye n̄ipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huva tuk n̄amien n̄imtətien ye kəm̄hau minə kwən̄hakurao ye n̄ərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk r̄ipəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam ər̄iə. In rimirpen

newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye n̄ipig atuatak a in a nəmə minə a kimisəm kəm̄hau iran. ¹⁷ Nar a rimitər̄hav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ər̄hav tuk profet Jeremaea kupan m̄imə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem * kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

R̄ipəh n̄ipəhyen mə narmamə tuksəgkiar huva k̄imin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwən̄hamhə fam.” (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitər̄hav Ijip mirherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig n̄ipig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrər̄hav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ m̄imə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwən̄hamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig n̄ipig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in r̄igin min kin n̄irerig-pənien tanə a Judia. Kini maməm̄r̄hav məm Kughen rimnor kwirig k̄imin m̄imə tukr̄ipəh n̄ivənien Judia. Kini rimatər̄hav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritər̄hav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.” (Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ər̄hav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

2:11: Ol Sam 72:10-15; Aes 60:6   * 2:18: Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † 2:18: Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. N̄ipig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” n̄ipran ramni mə n̄ipian Isrel minə fam tuksasək.   2:23: Luk 2:39; Jon 1:45

¹Newk minə tıksin ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, mamavsao-ərhav kin Nəgkiarjen kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ²mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.” ³Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yerbaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.’”
(Aes 40:3)

⁴Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginiən kəvraiuk əmə mine sukapak. ⁵Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷Mərig nipig Jon rimməm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “! Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa nivəhsi-pən narpiniən kimi narmamə. ? Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸Sor narimnar tıksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar arnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier arnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰Kini taktəkun ai, Kughen rinərəer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə

nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, in tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹“Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsəsar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaniniən mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹²In ramərəer matuk tuk nəmiən norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuva. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkətə-pən iran. ¹⁷Kini nəgkiarjen kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

* 3:4: Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. 3:4: 2 King 1:8 3:7:

Mat 12:34; 23:33 3:9: Jon 8:33,39; Rom 4:12 † 3:10: Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikiniən ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən kimi əriə. 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9 3:11: Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 3:16: Jon 1:32 3:17: Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye norigien kape Yesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivøn ye tipøvsik, mə Setan* tukrivøhsi-pøn vøhsi-pøn kimin. ² Kini Yesu rimməpəh nəviginiyen kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərvəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivøhsi-pøn vøhsi-pøn kimi Yesu mini-pøn tukun mimə, “Tukmə lk Ji Kughen əfrəh, ni-pøn tuk kapierv minə e pəh khaukrekin mhəuə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiariyen mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khəpəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginiyen. Mərig kamhamragh min ye nəgkiariyen minə fam yame ramsi-pøn tuk Kughen.’” (Dut 8:3)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivøn apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpig əgkəp. ⁶ Kini mini-pøn tukun mimə, “Tukmə lk Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “In tukrher-pə kin əgelo minə kafan khaue masarha huəvə tuk lk. Tukharəptərekin lk kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniyen nihum ye kapierv kirik.’” (Sam 91:11, 12)

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariyen mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhəpəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huəvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” (Dut 6:16)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivøn apa ye tukwas apomh kirik, kini mhəjoun In kin kantri minə fam ye tokreiv tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pøn tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvøhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pøn tukun mimə, “! Setan, əta irak! Meinai Nəgkiariyen kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan norigien.’” (Dut 6:13)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini əgelo minə kimmhəuə misəsitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiariyen kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimmharəptərekin Jon Bəptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimmərig nəvsaoyen kin, kini mivøn apa yerkwənu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivøn apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhəan a in kwənmhəan kape kwənrəvus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pəror nəgkiariyen kape profet kupan e Aesea ruəuə mor nəfrakisiyen kin, yame rimiini mimə,

¹⁵ “Kwənmhəan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawererv ye swatuk ramvən apa ye lugun ehəuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənrəvus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpiyen, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehəuə rimməsiə-pen əriə yamə mine kimmisarə ye nəpignəpiyen kape nimməhəyen e yame ramhotərekin əriə ye nipig mifam.” (Aes 9:1-2)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiariyen kape Kughen mamni mimə, “Sərar ye norigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruəuə pakə.”

Yesu rimmənokrən kin narmamə kuas mə tukhəuə kafan narmamə minə (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu raməriwəv ye nikar lugun ehəuə e Galili kini məm kwərvə mir kiraru. Irii piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Irii kwərukun net apa ye lugun, meinai iri yermamə mir kape niviyen kəmmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pøn tuk ərii mimə, “Rəuə mirəkwəsig kin Yo, mirəuə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakraue yermamə mir kape niviyen narmamə.”

* 4:1: Setan in yemehəuə kape nanmin has minə. 4:1: Hib 2:18; 4:15 4:2: Eks 34:28 † 4:3: Gris ramni, “kini yermamə kape nivøhsi-pøn vøh-si-pəniyen ruə.” 4:4: Kol 1:16-17 4:12-13: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 4:17: Mat 3:2; 19:27

²⁰ Mækneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piaini. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimmokrən kin əriu mə tukrauə, ²² mækneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə

(Luk 6:17-19)

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyən pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyən ror mækneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, nıprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, nıprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimmor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nıkarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə

(Luk 6:20-23)

¹ Nıpig Yesu rimməm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwtə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ² Kini In rimirakun mhajoun əriə mımə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigətə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye

niहुवəyən əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-sihaktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiria m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nımri Kughen, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

⁷ Narmamə yamə mine rikiriə rehua tuk narmamə, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis, meinai Kughen rikin rehua tuk əriə.

⁸ Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis meinai tuksem Kughen.

⁹ Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuutuk, iriə e kisarə ye niहुवəyən əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

¹¹ “Nakasarə ye niहुवəyən əfrakis nıpig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimia narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misorial əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarien hah misorial əmiə kin. ¹² Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramara apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Kini Yesu ramni min mımə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ? tukhawor kor rhekin min? Rıpəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

¹⁴ “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaiyen kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas. ¹⁵ Kini yermamə kirik

rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. ¹⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimio Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimmor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

¹⁷ Kini Yesu ramni min mīmə, “Rikimio tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarien minə a khaue misor nəfrakisien kin. ¹⁸ !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpərig əgkəp ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien ripəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavəniən misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk ripmiə minə, mhamə, “Tahapəh nishopniyen yermamə” (Eks

20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərəer ye nimri mirh mivəh narpinien.’ (Dut

5:17) ²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimmor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimri mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimmhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nimri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimini nəgkiarien a tukriyen ye nap ehua.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimmor niemha kimik, uə ik rimmor nar kirik kimin yame ripəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniən, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətarigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nimri mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimri mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəməriniyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nimri mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin ²⁷ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarien e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsəkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin. (Eks

20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rınor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rimməkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nimrim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh

5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 5:17: Rom 3:31 5:18: Luk 16:17; 21:33 5:19: Jem 2:10 * 5:22: Nəgkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəgkiarien e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47

nimrim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuə mə takəruru ta marakikin. Rhuə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien e yame ramni mīmə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkə kirik kimin yame ramhəjoun mə rimnəpəh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame ripəh nivən-hanəyən tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, ramhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in ramhen kin yame rimnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsu ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mīmə, “Nakwəsərig ta nəgkiarien kirik min yame nəmhəjoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, “Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarien kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nishəjounien kapəmiə kapə mə kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemə mə tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nipig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhəni nhag nar kirik mə

tukror nəgkiarien kapəriə ror nəfrakisien kin.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has (Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kirik ramni mīmə, ‘Tukmə yermamə kirik rhapis nimri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimrin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rivəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrəruhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mivəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə tukror kafam nitip məriwək ramhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriəji kilometa kiraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə (Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mīmə, “Nakwəsərig ta mə, ‘Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.’ (Lev 19:18) ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhəjoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə əpa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pən nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rip mamuh nəmə atuətuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuətukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen tar ripəh nərökien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə ramhen kin narmamə yamə

mine kasorer tuk mane kape takis, mærig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mærig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimio Kughen In ratuatuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakasor nar atuatuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimio ye rao ye neai riphəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mærig rikiriə rahas. In e, nipig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mærig yakamni nəfraksien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə].

³ Mærig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mærig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimio yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisari-pəniein norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mærig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien,

mine ye swatuk piəpiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mærig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimio yame kipəh nəmien In. Kini Rimimio, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimio In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmrahək, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamərə, Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfraksien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towel.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptəraikin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimio ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mærig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimio min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

5:48: Lev 19:2; Dut 18:13   6:1: Mat 23:5   6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14   6:7: 1 King 18:26-29   6:8: Mat 6:32   6:10: Luk 22:42   * 6:12-13: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, riphəh norien infamien. Amen.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhama tak səpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimiria rapou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəria norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpia kapəria- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipiğ naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimiria, misətei huvə ye nikwənemə, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimiria, yamə kipəh nəmien In, In pisin əmə tukram mirkun. Kini Rimiria yamə raməm kapəria norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəria norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəria apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəria nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəria apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nasien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəria narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimia tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimirin in rəmhen kin laet yamə ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimirin mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimirin mir kwahəs, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yamə nakamə əfrakis aikin nəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok
kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehua mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən
mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimiraghien kapəria mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimiraghien kapəria rapita nəviginien, kini nipraimə rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimiria ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man minə! ²⁷ ?Tukmə nakətərig pik tuk nimiraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimiraghien kapəria.

²⁸ “? Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhəvus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəria neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nipiğ kwəkwə əmə, kani rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhəvəh-sipən neipən huvə. ?Mərig kimia nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəria nəhatəyən in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, “? Jaksən naha?” uə “? Jakhanim naha?” uə “? Jakhəvəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatəyən ye Kughen,

rikiriä ramvæn tuk narimnar minä a. Mærig Rimimä rirkun narimnar yamä mine naksækwakwä kin ye nimraghien kapämia. ³³ Mærig taksor mä narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuatak, päh iriu tukwærer ækupæn ye nimraghien kapämia, kini Kughen tukrivæhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanä kimi ämia. ³⁴ Ror mækneikin, takhapäh nisätærig-pikien tuk narimnar yamä mine tukianækwamer nakhaväh, meinai narimnar kape tikianækwamer, iriä kape tuknækwamir. Nimraghien kape towei in ræuten pik, takpäh norien narkutien kimik mamätærig tuk narimnar kape tikianækwamer.”

7

Takhapäh nhaniyen nikar narmamä
(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mä, “Takpäh næm-pænien nar has ye narmamä, tamä Kughen min räm-pre nar has irämia. ² Meinai nægkiarien skai yame nakamhani hah yermamä kirik, Kughen tukrini ämä min iram ræmhen kin yame nimini. Tukmä nakäkir narmamä ye norien yame ratuatuk, Kughen tukräkir ik ye norien yame ratuatuk. Mærig tukmä nakäkir oror narmamä ye norien yame riskai, Kughen tukror ämä min iram ræmhen kin yame ik nimnor.

³ “?Rhawor nakamhani nimoptanä yame ramswin-pæn ye nimri piaumia; mærig nakhapäh nisærigien nai ehua yame ramhai nimrimia? ⁴ Tukmä nakhapäh nisærigien nai ehua yame ramhai nimrimia, ?takshawor pæn iran mine mhasur ta nimoptanä ye nimri piaumia? ⁵ Kimia naksæmhen kin narmamä yamä mine kamhani nar mhapäh nisorien. Taksækupæn mhaväh-si ta nai ehua ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisæm-huvæyen nimoptanä yame ramswin-pæn ye nimri piaumia mipihasur-ta.”

Nivæhsi-pænien nægkiarien kimi narmamä yame khapäh nisæhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mä, “Hapäh nhavæhsi-pænien narimnar kape Kughen kimi narmamä yamä mine kisahas ræmhen

kin kuri minä, tamä kisasar misæs ämia. Kini mhapäh nisarakikin-pænien nar huvä minä kapämia* kimi [narmamä yamä mine kisæmkimik ræmhen kin] pukäh minä, tamä kasæriwæk æsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misæsik-æsik tapig
(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mä, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivæhsi-pre kimi ämia. Sarha kin, misæm. Sæsik-æsik tapig, kini tapig tukræhitä tuk ämia. ⁸ Yakamni mæknakin meinai narmamä m-fam yamä mine kisaiyoh, tukhaväh. Kini narmamä yamä mine kasarha kin, tuksæm min. Kini yamä mine kisæsik-æsik tapig, tapig tukræhitä tuk æria.

⁹ “? Yermamä kirik aikin irämia yame tukmä tini raiyoh kin bred, mærig in tukrivæhsi-pæn kapier ua, nikam? !Nikam! ¹⁰ ?Uä tukmä nipig raiyoh kin kæmam, mærig in tukrivæhsi-pæn snek ua? !Nikam! ¹¹ Kimia naksahas pawk, mharkun nhavæhsi-pænien narimnar huvä minä kimi jimia minä. Mærig Rimimä ye neai, kafan norien rhuvä pik rapita norien kapämia. Kini næfrakisien mä In tukrivæhsi-pæn nar huvä minä kimi narmamä yamä mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvä pæn kimi narmamä m-fam ye norien minä fam yame naksorkeikei mä narmamä tuksor min kimi ämia, meinai norkeikeiye ramæpkæfugin nægkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minä.”

Swatuk kiraru
(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mä, “Kimiä takasækeikei mhakurao ye kwæruä yame rækæskäh, meinai kwæruä yame rehua, mine swatuk yame rimar, ramkir-pæn narmamä ye nap ehua. Kini narmamä khapsaah tukhakurao-pæn ye kwæruä a. ¹⁴ Mærig kwæruä yame rækæskäh, mine swatuk yame ræuten, ramkir-pæn narmamä ye nimraghien rerin. Kini narmamä kwatiksinn ämä tuksæm.”

6:32: Mat 6:8 6:33: 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 7:2: Mak 4:24 * 7:6: Gris ramni mä “Takpäh narakikin-pæn-ien ‘perel’ kapämia kimi pukäh minä.” Perel in ræmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktæ. 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 7:8: Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22 7:11: Jem 1:17 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14

Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In

(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparu yamə mine kasəkəpəh. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimiraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwaiə yame rhuə, tukəpəpəp-ir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimiraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrakir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimitətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuətuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tüksərər tim tim

(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kini mini min mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə

tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipig tukmə nəhig ripəh kin yapiwən raiyu, kini nimətəg ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkən haktə əmə ye nipakir. ²⁷ Kini nipig tukmə nəhig ripəh, kini yapiwən raiyu, kini nimətəg ramuh nimə, rausərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rimnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehua ə kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimnhajoun əriə, kisəm mə ripəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

8

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen autən kirik e leprosi raməmir ye tikin rua meiwaiyu, mənimkur-pən tukun, mini-pən tukun mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rimini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehua kape mobael

(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rimavən mitərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehua kirik kape Mobael kape Rom rimauə məm Yesu,

7:15: Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1

Mat 12:33 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25

Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12

7:23: Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

7:29: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6

7:20: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6

7:29: Mak 1:22; Luk 4:32

7:20:

8:4:

maiyo kin nasituyen, mimə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nipran fam rimhə. Kini ramərig pik nəmhyən.”

⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rimini-pən tukun mimə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpərig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁹ Yakirkun mə nimhyən a tukraməkeiki mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə aikin yame kəsehuə irak, kini yakamor nəkwairə. Kini mobael minə tiksin aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeiki mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeiki muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeiki mor.”

¹⁰ Yesu rimnərig nəgkiarən e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatəyəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pisin pisin minə, mhaue misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimia kwənərus kape Isrel yame Kughen rimnəkupan mirpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkəruə meinai kisərig nəmhyən ehua.”

¹³ Kini Yesu rarar mini-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nipig atuatak a, yorwok kafan rimnəsanin min.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwermən, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini pi-ahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginiən.

¹⁶ Kini nipig mirh natukriyə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmin has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarən kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “In rimivəh-si ta nəmhyən minə kapatawə, kini mor nipraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kini nipig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

²⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəeg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

²¹ Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

²² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghiən pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehua ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

²⁴ Məkneikin, nimətag ehua kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətanim kin bot. Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig in, mhamə, “!Yemehuə!

8:11: Luk 13:29   8:12: Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28   * 8:14: nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’   8:20: 2 Kor 8:9   8:24: Sam 4:8

! Yemehua! ! Vəh miragh ətawə! !
Kinasəmnim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “? Nakashawor mamhagin məkneikin? ? Nhatətəyən hiə kapəmiə?” Kini raras, mīni-əhu nīmətag mīne peao-peao ehua. Nīmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mīn.

²⁷ Mərig nəmə mīnə a kisakur, misaiyoh əriə mīnə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətag mīne nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwan!”

Yesu rimməko ta nanmin has ye yer-
mamə kiraru

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ İkin aikin a, pukəh mīnə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə.

³¹ Kini nanmin has mīnə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Awəh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh mīnə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Havən!” Məkneikin, nanmin has mīnə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh mīnə. Kini pukəh mīnə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mīne kasəvigin pukəh mīnə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsəo-pən kin narimnar fam, mīne narimnar yame Yesu rimmor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mīne kasarə apa taon khatərhav, mhaue tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame
nipran rimamhə

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukuraopən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin.

² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimməm kapəriə nhatətəyən, kini mīni-pən tuk yemə ramhə mīmə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun mīnə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarien a, mhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “! Ah! ! Nəgkiarien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimie nakasəm mə nəgkiarien kafak rəfrakis? ? Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyən ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.” ⁷Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyən kimi yermamə mə tukror məknakin.

Yesu rimmokrən kin Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasiğ ikin ye narimnar mīnə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimmipən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimməvən məvigin ye nīmə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mīne kasərer tuk mane kape takis, mīne yor təvhagə has pisin pisin mīnə kimnhauə misəkwtə misəvigin iriə Yesu mīne kafan narmamə mīnə.

8:26: Mat 14:31; Sam 89:9 † 8:28: Mak mīne Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa. 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 9:1: Mat 4:13 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 9:6: Jon 17:2 * 9:9: Matiu, nhag pisin kirik e Livae.

¹¹ Mærig nîpîg Farisi minæ kimisæm nar a, khani-pæn tuk narmamæ kape Yesu minæ mhamæ, “! Ah! ? Rhawor e yhajoun kapæmiæ ramævigin iriæ narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis mine yor tævhagæ has minæ?”

¹² Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Pæh nien mæ narmamæ yamæ mine kisæsanin khamhavæn misæm dokta. Mærig narmamæ yamæ mine kamhamhæ, tukasækeiki mhavæn misæm dokta. ¹³ Mærig havæn misarha-kin nîprai nægkiarïen e ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ, “Nar kirik ror rikik ramagien, in e mæ rikimiæ tukrehuæ tuk narmamæ, mærig rikik rîpæh nægienien tuk kapæmiæ sakrefæs minæ.” (Hos 6:6) Kini Yesu rîrpin nægkiarïen mimæ, “Yakamni mækneikin meinai pæh nien mæ Yo yîmauæ mæ jakokræn kin narmamæ yamæ mine [khamæ ta mæ] kwæsatuatuk ta. Nikam. Yîmauæ mæ jakokræn kin yor tævhagæ has minæ.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nækwæs
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamæ kape Jon Baptaes kimnhauæ misæm Yesu mhani-pæn tukun mhamæ, “Æm-ru. Farisi minæ mine kimawæ yaksæpæh næviginien tuk nøhuakien kimi Kughen. ? Mærig rhawor kafam narmamæ minæ khapæh nisæpæhyen næviginien tuk nøhuakien?”

¹⁵ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Nîpîg kimiæ nimisor næviginien kape yerman yame rîmnarkuræk pæ pæ, ? mærig nakhamæ ta mæ in minæ tiksîn tuksasæk ye nîpîg a uæ? !Nikam! Mærig tukrîpor nîpîg yame narmamæ tukhavæhsi-ta Yerman e yame rîmnarkuræk pæ pæ tuk In minæ tiksîn. Kini ye nîpîg a in a, In minæ tiksîn tuksæpæh nisæviginien iran. †

¹⁶ “To yermamæ kirik rîpæh nivæhyen kwonmut neipæn vi kirik kini mijir-pæn ye neipæn mætît kafan [yame rimneikus]. To ror mæknakin, kwonmut neipæn yame rivi to reikus neipæn mætît, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamæ kirik rîpæh

nivæhyen waen wi kini mivi-pæn ye tiki waen mætît. To ramor mæknakin, kini waen a ye tiki waen mætît tukramæteih, kini waen tukraiye. Nikam, kîpæh norien mæknakin. Tukamækeiki kivi-pæn waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawæmir huvæ.”

Piraovin kirik yame ramhæ, mine piakæskæh yame ruamhæ

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nîpîg Yesu ramægkiar hanæ kimi æriæ, yemehuæ kirik ruæ mæninkur-pæn tuk Yesu mimæ, “Eh. Kafak piakæskæh rîpimhæ ai taktakun æmæ. Mærig yuæ, mæruhu-pæn kwermim iran, pæh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rîmnærer iriæ kafan narmamæ minæ, mhakwasig kin kwæn a mamhavæn.

²⁰ Mækneikin pian kirik aikin yame ravæh næmhøyen kape nîpîraovin, mivæh newk twelef. Kini rukurao-pæn ye nimetai Yesu ikin, mærao-pæn mîrap næpææg nîmri kot kafan. ²¹ Ye nærigien kafan rimæ, “Tukmæ yakrap æmæ kafan kot, kini jakæsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pæn mæm pian a mîni-pæn tukun mimæ, “Piakæskæh kafak. Pæh nîginien. Kafam nhataøyen rîmnor ik nakwahuvæ min.” Kini ye nîpîg a, pian a rîmnæsanin.

²³ Kini nîpîg Yesu rimauæ mîtærhav-pæ ye nimæ kape yemehuæ a, kini mivæn imæ, mæm narmamæ kisher tærhænao masæni nîpei kape nimhøyen. Kini narmamæ kimnhauvrîg-uvrîg pik. ²⁴ Kini Yesu rimîni-pæn tuk æriæ mimæ, “Sap mhataærhav. Piakæskæh e rapæh nimhøyen; ramapir æmæ.” Mærig narmamæ kisarh iakæi iran. ²⁵ Mærig narmamæ kimnhataærhav mhavæn iruæ, kini Yesu rivæn imæ, mîrao-pæn mivæh kwermi piakæskæh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nævsaoyen kin rîmnaiye markurao fam ye tanæ a.

Yesu rîmnor huvæ nîmrin pis mir

²⁷ Yesu rîmataærhav aikin a, kini lnîmrin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokræn apomh mîræmæ, “Mîkip King Deved. !Rîkim tukrehuæ tuk æmru!”

²⁸ Kini Yesu rimavæn apa imæ, kini nîmrin pis mir a kirauæ tukun. Kini Yesu rini-pæn

9:11: Luk 15:2 9:13: Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 9:14: Luk 18:12 † 9:15: “Yermamæ yame rîmnarkuræk pæ pæ,” nîpran e Yesu. Mine “In minæ tiksîn” nîpran e Kristen minæ. Nîpîg Yesu rîmnæpæh æriæ mimhæ ye nai kamarkwao kin, kimisasæk. 9:21: Mat 14:36 9:27: Mat 20:29-34

tuk æriu mīmæ, “?Kimiru nakwhatætə irak mæ to yakor huvə nimirimiru uə nikam?”

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmæ, “Æwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rimirap nimiririu mini-pən tuk æriu mæ, “Kughen tukror huvə nimirimiru meinai nakwhatætə irak.” ³⁰ Kini nimiririu rhuvə, kinəwəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk æriu mīmæ, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamæ.” ³¹ Mərig iriu kimiratarhəv mirəvən māvəvsao-ərhəv kin Yesu, mirəvən ikin minə fam ye tanə a.

Yesu rimnəko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarien

(*Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15*)

³² Nipig kwərə mir a kwəratərhəv, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərəp-pən iran. ³³ Kini Yesu rimnəko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimnəgkiar.

Kini nukwhao ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “Kipəh nəmhanəyən nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhamə, “! Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehua kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimnəriwək mamvən ye taon mine yerkwənu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhəv nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine niprairiə raha, kamhahuvə. ³⁶ Nipig rimnəm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk æriə meinai kimisarə ye nipig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhahuvəyən tuk æriə. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mæ, “! Səm-ru! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame

kwənharmruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhəvəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mæ tukhəvən mhəvəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(*Mak 3:13-19; Luk 6:12-16*)

¹ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi æriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk norhuvəyən nəmhəyən minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighən-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mæ tuksasitu ye narmamə

(*Mak 6:7-13; Luk 9:1-6*)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mæ tukhəvən misor wok, mini-pən tuk æriə mīmæ, “Takrapəh nhəvəniən misarə kiniə narmamə yamə mine pəh nien mæ kwənərəus kape Isrel; kini mhəpəh nhəvəniən ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhəvən misarə kiniə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipig takamhəvən, takasəkeikei mamhani-ərhəv mhamə, ‘Nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruəuə ipakə.’ ⁸ Kini kiniə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta mæ tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiria, takasəkeikei misor niprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərəp-pən irəriə,

9:30: Mat 8:4   9:33: Mak 2:12   9:35: Mat 4:23; Mak 1:39   9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat

14:14; Mak 6:34   9:37: Luk 10:2   * 10:2: Aposol, nipran ramni mæ “yermamə kher-pən kin.”

Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mæ tukrher-pən kin æriə kamhəvən masor wok kape Kughen. † 10:4: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwəo kape nəmə Isrel tuk nherye-rhəvən kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. 10:6: Jer 50:6   10:7:

Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

takasækeikei misæko ta æriæ. Kini tukmæ naksasitu ye yermamæ kirik, tukripæh nørökien æmiæ iran, meinai nimnhapæh nhavøhyen nimri nirkunien tuk nor huvøyen narmamæ. ⁹Tukmæ nakamhavæn, takhapæh nhavøhyen mane, ¹⁰ mhapæh nharurien nitip minæ. Mhapæh nhavøhyen neipæn kiraru kiraru. Mhapæh nhavøhsi-pænien sandel, mhapæh nhavøhyen kaskin. Yakamni mækneikin meinai ratuatuk æmæ mæ narmamæ yamæ mine kimiæ taksasitu iræriæ tuksasitu min iræmiæ ye napirien mine næviginien.

¹¹ “Nipig takhavæn ye taon kirik uø yerkwanu kirik, taksækeikei misarha-kin yermamæ kirik yame rikin ragien mæ takhavæn misaræ kimiæ min, kini misaræ aikin miseriaji nipig yame takhatærhav yerkwanu a. ¹² Tukmæ nipig takamhavæn misaræ ye nimæ kirik, takasækeikei misægkiar huvæ kimi æriæ hhamæ, ‘Pæh næmærinuyen tukramæmir tuk æmiæ.’ ¹³ Kini tukmæ narmamæ kisæhitæ ye nimæ kapæriæ tuk æmiæ, kini pæh kapæmiæ nægkiarrien kape næmærinuyen tukramæmir tuk æriæ. Mærig tukmæ kisæpæh, næhuakien kapæmiæ ye nikarin kape næmærinuyen tukruræ æmæ ye nimraghien kapæmiæ. ¹⁴ Mærig tukmæ narmamæ tiksins khapæh nisæhitøyen ye nimæ kapæriæ tuk æmiæ, uø khapæh nisætærigien kin nægkiarrien kapæmiæ, takhatærhav ye nimæ kapæriæ, uø yerkwanu kapæriæ, misarpita-arpita nimokkur ye sandel kapæmiæ.† ¹⁵ Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ ye nipig yame Kughen tukrækir narmamæ iran, narpinien kape næmæ aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame næmæ Sodom mine Gomora kimisaræ iran kupan.‡”

Yesu ramni-pæn tuk kaphan narmamæ minæ mæ “Tukur ahas-pre kimi æmiæ”

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kini Yesu ramni mæmæ, “Takasækeikei mharkun mæ Yo yakamher-pæn kin æmiæ mæ takhavæn misaræ mar yerki næmæ has minæ ræmhen kin sipsip yamæ mine

kasæriwæk yerki kuri aparu* yamæ mine kasækwæpah. Takasækeikei mhavæh nirkunien tuk niko-ikoyen ræmhen æmæ kin snek; misaræ mar ræmhen æmæ kin mak ye tanæ. ¹⁷ Takasærig æmiæ tuk narmamæ; meinai iriæ tuksærip-ærhav æmiæ ye nimri mirh, misærkis-ærkis æmiæ ye nækwai nimæ kape nofuginien kapæriæ. ¹⁸ Meinai kimiæ kafak narmamæ minæ, taksækeikei misærer ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri næmasur kapæmiæ tuk nini-ærhavyen Nægkiarrien Huvæ kape Kughen kimi æriæ mine narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænærus kape Isrel. ¹⁹ Mærig nipig tukharaptæra kin æmiæ, takhapæh nisætærig-pikien mæ takshawor-pæn iran mine mishorpæn nægkiarrien kapæriæ, meinai ye nipig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun æmiæ kin naha nægkiarrien yame takasækeikei mhani-ærhav. ²⁰ Takhapæh nhaginien meinai pæh nien mæ kimiæ atuk naksægkiar, mærig Nanmin kape Rimimæ Kughen tukrivøhsi-pre nægkiarrien kimi æmiæ, takhani-ærhav.

²¹ “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhøpni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovæ kamhøpni. Kini kwajikovæ minæ tukhani hah rimriæ minæ mine nisinriæ minæ, miseighan kin æriæ khøpni æriæ. ²² Narmamæ tuksæmækin æmiæ, misor ahas pre kimi æmiæ meinai kimiæ nakamhavæh nhagik. Mærig narmamæ yamæ mine kasærer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivæh miragh æriæ. ²³ Tukmæ kisor ahas pre kimi æmiæ ye taon kirik, sap, mhavæn ye taon pisin kirik. Yakamni æfrah tuk æmiæ mæ to nakhapæh nhavæn-fam-ien ye taon minæ kape Isrel, yo Ji Yermamæ jakrærig-pæ min.

²⁴ “Studen minæ to khapæh nisehuøyen ye yhajoun kapæriæ. Kini slef minæ to khapæh nisehuøyen ye yemehuæ kapæriæ.

²⁵ “Narmamæ tukasækeikei misæm-pæn studen minæ mæ kisæmhen æmæ kin yhajoun kapæriæ. Kini tukasækeikei misæm-pæn slef minæ mæ kasæmhen æmæ kin yamehuæ

10:9: Luk 10:4   10:10: Luk 10:7; 1 Kor 9:14   10:12: Luk 10:5-6   † 10:14: Norien e tukror nimtætien mæ narmamæ yerkwanu a kimisor nar kirik ripæh næmhenien.   10:14: Luk 10:10-12; Wok 13:51

§ 10:15: Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi næmæ Sodom mine Gomora ramæmir ye Jen 19:24-28.   10:15: Mat 11:24; Jaj 7   * 10:16: Nægkiarrien kape næmæ Gris ramni nar miragh aparu kirik ye English kamni kimæ “wolf.”   10:16: Luk 10:3; Rom 16:19   10:20: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26   10:21: Jon 14:26   10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

kapëriä. Kini ye norien kirikianä ämä min, Yo yemehua kape nimä. Kini narmamä tiksın khani hah yo mä yo Bielsebul, yamehua kape yarmhä minä. Ror mäkeikin mä tukasäkeikei misor min ye kafak yor wok yamä mine kasor wok ye näkwai nimä kafak.”

Päh narmamä kape Yesu minä tukhapäh nhaginien kin narmamä (Luk 12:2-9)

²⁶Kini Yesu ramni mimä, “Ror mäkeikin, takhapäh nhaginien kin narmamä. Tukmä nar erkwaig, tukamäkeikei käm. Tukmä kuvrig äpis, kini märig tukramäkeikei mier-pä ikin rhakak ikin. ²⁷Narimnar yame yakamni-pre tuk ämiä ye näpignapien, takasäkeikei mhani-ärhav yeraan; kini narimnar yame yakamasiwän kin, takasäkeikei mhani-ärhav ye nimri narmamä khapsaah. ²⁸Takhapäh nhaginien kin narmamä, meinai kharkun ämä nisoriahyen nipraimä, märig kaseinein nishopniyen nanmimä. Märig hägin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pänien niprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

²⁹“Nar äpnäpig keihap† in rikäskäh pik, kaväh nimrin kwaji mane ämä, märig Kughen ramarha huvä tuk äriä. ³⁰⁻³¹Kini nimraghien kapämiä rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmä Kughen ramarha huvä tuk keihap ramhajoun pän mä tukramäkeikei mamarha huvä tuk ämiä rapita. Näfraksien, nar äpnäpig mä nimar nikwänemiä in nar käskäh, märig Kughen ramävhuekin fam muirkun ta mä kuvhuun. Ror pän, takhapäh nhaginien tuk nimraghien kapämiä.

³²“Tukmä yermamä kirik ramni-ärhav nhagik ye nimri narmamä, Yo min jakni-ärhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mä in kafak yermamä. ³³Märig tukmä yermamä ramni-ärhav ye nimri narmamä mä reinein Yo, Yo jakni-ärhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mä yakeinein min in.

³⁴“Päh rikimä tukripäh näsikien mä ta mä yimauä mä jakärähu nämärinuyen ye tokrei tanä. Pa rimä yimauä mä jakärähu nämärinuyen, märig yimauä mä

jakor narmamä kasarowagkäp. ³⁵Yakamni mäkeikin meinai yimauä mä jakor

“Yerman tukror timäht iriu rimni, mine piakäskäh tukror timäht iriu nisini,

mine yasuni tukror timäht iriu kuhuni.

³⁶Kini narmamä tuksor tikmir kimi iriä atuk minä tiksın.” (Maeka 7:6)

³⁷“Kini yermamä yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripäh nämhenien mä tukruä kafak yermamä. Kini yermamä yame rorkeikei pik kafan pikwarien uä piakäskäh [rapita Yo] in ripäh nämhenien mä tukruä kafak yermamä. ³⁸Tukmä yermamä rimä tukrikwasig kin Yo, tukramäkeikei mäta ye närigien kafan, kini tukmä ramärig pawk nämhäyen rämhen kin nämhäyen ye nimhäyen ye nai kamarkwao kin, märig tukrikwasig kin Yo. ³⁹Yermamä yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukramäkeikei mimhä. Märig yermamä yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarä ye nimraghien rerin.

⁴⁰“Kini yermamä yame raväh ämiä yerkin ägien, in rämhen ämä kin yame raväh Yo yerkin ägien. Kini yermamä yame raväh Yo yerkin ägien, in rämhen ämä kin yame raväh min yermamä yame rimnher-pä kin Yo. ⁴¹Kini yermamä yame raväh profet kape Kughen yerkin ägien, meinai in rirkun mä in profet kape Kughen, in tukriväh närokien iran, rämhen kin yame profet minä kimnhaväh. Kini yermamä yame raväh yemä atuatak yerkin ägien meinai in rirkun mä in yemä atuatak, in tukriväh närokien iran rämhen kin yame nämä atuatak tukhaväh. ⁴²Näfrakis, yermamä yame raväh nu okiei ye pänkın, mivähsi-pän kimi yermamä kirik kafak e, meinai in rirkun mä in kafak yermamä, nar äpnäpig mä kafak yermamä in ye tanä, kini kwän en, tukramäkeikei miväh äfrakis närokien iran.”

11

Jon Baptaes rimä tukrirkun-ru mä Yesu in Kristo, uä päh nien mä in Kristo (Luk 7:18-23)

10:25: Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 10:28: Rom 8:31; Jem 4:12 † 10:29: Nägkarian kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimä “sparo.” 10:30-31: Luk 12:24; Wok 27:34 10:33: Luk 12:8-9 10:37: Luk 14:26-27 10:39: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə, ³“?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takua, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məknəikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehua kirik

(Luk 7:24-35)

⁷ Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehua. Mimə, “? In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ? Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nımətəg? !Nikam! ⁸ ? Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rautən uə? ! Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ? Profet kirik

uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarinen.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeina ye kafam swatuk.‡

(Mal

3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.§ ¹² Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen meriaji-pə taktəkun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupən əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nəgkiarinen kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarinen kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen.

¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupən minə kimnhani mə tukrua. ¹⁵ Tukmə kimie narmamə yame nimətirgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.

¹⁶ “? Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəkir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷ ! Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimie nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimie nimnhapəh nisasəkien kitawə-

* 11:5: Nəgkiarinen kape Gris ramni “leprosi.” † 11:5: Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

‡ 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehua rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

m kimia.’¹⁸ Yakamni maknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimaua, mapah naviginien ma tukruhuak nipig ripsaah, mipah ninimien waen. Morig narmama kamhani mhamo, ‘Kwon a, nanmin has kirik ramamir iran.’¹⁹ Kini Yo, Ji Yermama, yimaua mamavigin, mamnim waen, morig narmama kamhani min mhamo, ‘! Ah! Kwon a in yermama kape navigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor tavhaga has mine mine narmama yame kasarer tuk mane kape takis.’ Morig narmama afrakis kape Kughen mine tukasakeikei mharkun ma kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien afrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmama yama mine khapah nihanien narakisien iran
(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnagkiar skai kimi narmama ye taon yame mine In rimnor nimtätien ripsaah aikin ye nimriria. Ramagkiar skai maknakin meinai iria khapah nisarian ye norigien kaparia tuk kaparia norien has mine.²¹ Kini In mimo, “! Ah! !Kimia yama mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehua tukrura tuk əmia. ! Ah! !Kimia nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehua tukrura tuk əmia, meinai yimnor pawk nimtätien ripsaah ye taon mir kapəmia. Kini tokmə yakpior nimtätien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmama a to kipisayar ye norigien kaparia tuk tavhaga has mipihavən ye neipən has, misəok-əsok ye nimrawk [ror nimtätien mə kisərig rahas pik tuk kaparia norien has mine.]²² Morig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmama yama mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.*²³ Kini kimia nəmə Kapeneam. ?Kimia nakhama ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmia ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? ! Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmia naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan

kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nimtätien minə a apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nirkəkien.‡²⁴ Morig yakamni-pre tuk əmia mə nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmama yama mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmama yama mine kasəpəu

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rima, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimri narmama yama mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmama yama mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iria e tukharkun nar.²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rirpən mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmama kafan minə, iria əmə kharkun Tatə Kughen. Iria e narmama yama mine Tini rimirpən ta əria mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əria.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimia yama mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien.§

²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmia nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmia in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmama kin norien kape Sabat

(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmama minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmama minə kisəmkərov. Khavən misətım wit tiksın, masən kwənkwan.² Morig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə,

11:19: Mat 9:14 * 11:22: Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. 11:22: Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † 11:23: Yesu ramni narpinien yame Aesəa rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ 11:23: Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28.

11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 11:25: 1 Kor 1:26-29 11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § 11:28: Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. 11:29-30: 1 Jon 5:3 * 12:1: Wit in kwənkwaı nai kirik kamor flaoa kin. 12:1: Dut 23:25

“Eh! Sabat e towei, mærig kafam narmamæ kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor e kasor mæknakin?”

³ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ ror nakhapæh nisævheikinien nævsaoeyen ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramævsao kün norien yame King Deved rimnor kupæn, yame in mine kafan narmamæ minæ kimisæmkæræv. ⁴ Mærig, Deved rimavæn ye Nimæ Ehuæ kape Kughen mæn bred yame pris minæ kwænhavæhsipæn ta kimi Kughen. Mærig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ apnapig tukhapæh nisæniën. Mærig pris minæ æmæ kharkun nisæniën.† ⁵ Uæ tukmæ ror nakhapæh nisævheikinien ye loa mæ nipig minæ fam ye Sabat, pris minæ apa ye Nimæ Ehuæ Kape Kughen kasor wok kapæriæ masakapir loa kape Sabat, mærig Kughen ramæm mæ nar a in ratuatuk æmæ. ⁶ Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ kwæn kirik eikin e In yerpærig rapita Nimæ Ehuæ kape Kughen. ⁷ Ye Nækwækwæ kape Kughen In ramni mæ,

“‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mæ rikimiæ tukrehuæ tuk narmamæ, mærig rikik ripæh nagienien tuk kapæmiæ sakrefæes minæ.’” (Hos 6:6) Kini Yesu rirpæn nægkiariën mamni-pæn tuk Farisi minæ mimæ, “To nakpiharkun niprai nægkiariën e, mipiharkun narmamæ yamæ mine kisatuatuk‡, to nakpihapæh nisæm-pæniæn nar has kirik ye narmamæ kafak minæ. ⁸ Yakamni mækneikin meinai Yo, Ji Yermamæ, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritærhav aikin a mæriwæk mamvæn ye nækwai nimæ kape nofuginien kapæriæ. ¹⁰ Kini ikin a, kwæn kirik aikin, kwermîn rimhæ, ripæh niñhuatukien kin. Kini kisaiyoh-pæn Yesu mæ, “?Rhawor? ? Ratuatuk ye loa mæ to nakor huvæ yermamæ yame ramhæ ye Sabat, uæ nikam?” Iriæ kimsaiyoh-pæn mæknakin Yesu meinai kisarkut mæ tuksæm-pæn nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “? Tukmæ kimie kirik, kafan sipsip rivæ-ærhav

pikin ye nækwai nimir ehuæ ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukramækeikei mivæn miræh-si haktæ aihuua æmæ. ?Pa e iræmiæ in to ripæh norien mækneikin? Rirkæk. ¹² Mærig nimraghien kape yermamæ rapita sipsip. Kini in ratuatuk æmæ ye loa mæ tukamor nar huvæ ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pæn tuk kwæn a mimæ, “Hu-atuk kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermîn, rhuvæ ægkæp ræmhæn kin kwermîn nikarîn. ¹⁴ Mærig Farisi minæ a kimnhavæn, mamharai mhun mæ tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mæ Farisi minæ kisarkut mæ tukshopni In, mitærhav aikin a. Kini narmamæ khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvæ næmhøyen fam kapæriæ, ¹⁶ mini-æhu æriæ mæ tukhapæh nhani-ærhavyen In tuk narmamæ. ¹⁷ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiariën kape profet kupan e Aesea ruauæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimæ,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mæ Nanmîn kafak tukruræ mukwar iran.

Kini In tukrini-ærhav norien atuatuk kafak mine nivæh-miraghien kafak ye nimri narmamæ tanæ pisin pisin minæ.

¹⁹ To In ripæh nuhyen æjir, mipæh nokræn-apomhien;

Mipæh nægkiar-pikien ikin narmamæ kasofugin æriæ minæ ikin.

²⁰ In yemæ mar, kini In tukror huvæ-pæn kimi narmamæ yamæ mine kasæpæu kini kapæriæ næsaninien rikæk.‡

Tukror mæknæ meriæji-pæn In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænæræus kape Isrel, iriæ tuksæræhu-pæn tim tim kapæriæ nærigien iran, mæ In tukrivæh miragh æriæ.” (Aes 42:1-4)

12:2: Eks 20:10   12:4: Lev 24:5-9   † 12:4: Takæm stori e ye 1 Saml 21:1-6.   12:5: Nam 28:9-10

12:6: Mat 12:41-42   ‡ 12:7: Yesu ramni mæ kafan narmamæ kisatuatuk.   12:10: Luk 14:3   12:12:

Luk 14:5   12:14: Jon 5:16   12:16: Mat 8:4; Mak 3:12   12:18: Mat 3:17   § 12:20: Gris ramni mæ, “Tukripæh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripæh nher-æpisien kandel yame ramuæk.”

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan (Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kını narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimirin ripis, ripəh nəgkarien, meinai nanmin has ramərer-pən iran. Kını Yesu rimnor huvə min, kını kwən a rimnəm nar, mægkiar. ²³ Kını narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kını mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kını tuksoyriah kapəriə narəyən, kantri tukrimir. Kını rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyən. ²⁶ Kını rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. ²⁷ Kını kimiə minə min tiksın kasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuva mə iriə tukhani neikuəyən ye nəgkarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²⁹ Kını mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən, mətu kafan narimnar, maməmir, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniyen məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kını tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kını ai mirkun nivəniyen məkrəh kin kafan narimnar.”

12:24: Mat 9:34; 10:25   12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8

* 12:29: Niprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwəji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən a yame reinein nəgkarien. 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50   12:31: Hib 6:4-6   12:33: Mat 7:16-20   12:34: Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45   12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

³⁰ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kını yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə ninihasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen narpinien iran tuk nipig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kını Kughen tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh naru-kinien tuk nipig kirik, ye nipig e uə ye nipig yame tukripiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuva uə rahas. ³⁴ Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmir yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuva rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar yame huvə. Kını yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig yame Kughen tukrakir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tikon mə rhawor iriə kimnhani nəgkarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrakir fam nəgkarien pisin minə kapəmiə, mə kimiə nəmə atuatur minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimnor ye nimirghien kape Jona, kını tukripior min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kını nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimitətien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kını Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhəgə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə

taksəm nimtätien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtätien kirik ye nimirimə. Mərig tukror əmə nimtätien kirikianə əmə yame rimmor kupən ye nimiraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimmaməmir ye tip kəməəm ehua kape nipig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmir ye nəkwai nimir kape nipig kisisər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərər mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərīg nəgkarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwın kape kantri e Shipa†, rımasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a kape Shipa tukrərər mini-hah yamə mine kisarə e towei mine.

⁴³ “Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarhakin ikin tukrapis ikin, mərig rıpəh nəmien. “Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nimə yame yımmamarə ikin.’ Nipig in rırerig-pə məm kafan nımə, yermamə rıkək iran, kimnahiə rıpiə huvə, narımmar m-fam kamhaswın huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimiraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimiraghien rahas; mərig taktəkun ai rımmahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktəkun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkarien kafan

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piəuni minə kasərər apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini

yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mımə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru lk apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rımə, “?Pa e nisinik? ?Mine nıpa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mımə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narımmar yame Rımik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ram-suv kweru nai

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatuk a, Yesu ritərhav mıvən məkwətə apa ye nikar-kar nu apa Galili.

² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərər rarkuraə kin Yesu, In rımavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərər fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narımmar rıpsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mımə, “Yəsım kirik rımavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien.

⁴ Mıpik mıvitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man

minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, nımoptanə rıkəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nımoptanə rıkəskəh. ⁶ Mərig nipig mırh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə rıpəh neıwayıyupikien.

⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nımoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, kini tiksın khakuə kin kwənkwarıə wan handred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rımə, “Tukmə kimiə narmamə yame nımətırgimıə rarə, sətərig huvə kin nəgkarien e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rımməhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun

12:39: Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12   12:40: Jona 1:17   12:41: Jona 3:5   † 12:42: Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.   12:45: Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20   12:50: Rom 8:29   13:2: Luk 5:1-3

* 13:4: kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.   † 13:7: Yesu to rıpəh niniyen mə kwənurkəsik, mərig nərəus kirik ror nhirin.

nægkiarinen mənıwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig mınə, Kughen rıpəh nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarinen, Kughen tukrívəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarinen kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrívəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nıpran. ¹⁴ Nımraghien kapəriə ror nəgkiarinen kape Profet Aesearuaə mınor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,

kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar, kini misətapig kin nımriəriə.

To kipiəpəh nisorien məknakin, kipiəəm nar kin nımriəriə,

mıpiəsərig nar kin nımətərigiriə,

mıpiəharkun nar yerkiəriə,

mıpiəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimia e, Kughen rımnautə-pre kin kafan nıhuvəyən kimi əmiə, kini tukmə naksarhakin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran. ¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet mınə khapsaah mine nəmə atuatuk mınə khapsaah kimisorkeikei mə taksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə taksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsim. ¹⁹ Kweru nai yame rımnəsaaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarinen kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaə əmə nərigien yame rıməvən

yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaaah-pən ye nımoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarinen kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan rıpəh neiwaiyupikien. Kini ramərer əmə tuk nıpig kwakwə əmə. Tukmə nıpig əutən uə nahasion kirik ruə ye nımraghien kafan tuk nəgkiarinen a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyən.

²² Kini kweru nai yame rımnəsaaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarinen kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narımnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukrısaaah, kini nətərigien mınə a kaserko əsuun nəgkiarinen kape Kughen. Kini nəgkiarinen a rıpəh nıkuəyən kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaaah-pən ye nımoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarinen kape Kughen, kini mırkun nıpran. Kini ye nımraghien kafan, rıkuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwaieriə wan hundred, tiksin sikisti, tiksin toti.”

Nuəpikinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rımini-ərəhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame rıməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵ Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə mınə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mıvitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə mınə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaieriə. Mərig ye nıpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

²⁷ “Kini slef mınə kape kwən a khaue misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nıkam? ?Mənvhirik has rısi-pkaa?”

²⁸ “Kini yamehuə a rini-pən tuk əriə mımə, ‘Tikmir kirik kafak rımnor nar en.’

“Kini kafan slef mınə khani-pən tukun mhamə, ?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?”

²⁹ “Rini-pən tuk əriə mımə, ‘Nıkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has mınə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriü kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rımrüə. Ye nıpig a in a, jakni-pən tuk kafak

narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwei ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhauə ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsaninien kafan

(*Mak 4:30-34; Luk 13:18-21*)

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nipig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehuə kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpigirig tukhauə misor nimairiə ye kwəragrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye floaə ripsaah yame ramor-pən ye besin ehuə, kini rher-əpu floaə rasiis, mehuə.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyən. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” (*Sam 78:2*)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan.

³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini

nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwei ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehuə. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwrəuə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimio rarə, sətərig huvə kin nəgkarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavan, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimmagien pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapiə e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakin kapiə huvə minə e nimrin rhakta, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə

min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “? Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik rəmfugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikiniə minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Man! ? In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ? Ravəh hiə nirkunien e?”

⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasia In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk

kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod mərig rahas pik, meinai rimnor nəviginien əutən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nipran, mhavən mhanim. Misarə mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faet taosen kin
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao

13:50: Mat 13:42; Luk 13:28   13:54: Jon 7:15   13:55: Jon 6:42   * 14:3-4: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).   14:3-4: Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20   14:5: Mat 21:26

mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rımavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə tukharəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə taksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mīmə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipəpəh bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam ramhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

*Yesu rameriwək ye nımar mar nu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Məkneikin, Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nıkar nu, mərig In raməmır əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tuk-was kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikın nımətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsım-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nımar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nımar-mar nu, kamhagin pik. Misəkrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rımə, “Yermaru. Tukmə lk əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nımar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rımını-pən tukun mīmə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nımar-mar nu mivən tuk Yesu.

³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərəo-pən mirəh, mini-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nımətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “! Nəfrah! lk Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarrien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımrı neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsənin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasot-goh iriə Yesu ye nıkarın kape loa

(Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tıksin kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə,

² “? Rhawor kafan narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə minə səvəhəg kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rımını kupən mīmə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rımimimə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rımni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukharəh nısasıtuyen ye

nisinriä mine rimirä, mhamä tukhani-pän tuk äriä mhamä, 'Eh. Yakeinein nivèhsi-preyen nar kirik meinai yakvèhsi-pän ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpäh nivèhsi-ta-minien mivèhsi-pre kimik.'⁶ Nakasövthag kimi narmamä mäknekin mamhani äswasig kin nasituyen yame narmamä tuksor kimi nisinriä minä mine rimirä minä. Ror pän naräyen kapämia yame nakasövthag kin kimi narmamä ramor tükun nägkiarinen kape Kughen. ⁷ Niniyen kapämia rhuvä mærig norien kapämia rahas. In apa kupän, profet e Aesea, rimnäfrakis ye nikarin kapämia mirai mamni mä,

⁸ " 'Nämä minä, kamhani äpnarig ämä näfrakisien irak ye nheria, mærig rikiriä ramämür isok pik tuk Yo.

⁹ Kasahuak mærig kasahuak tükun ämä.

Kini ye kapäriä nävhagien kamhani mhamä nägkiarinen e kape Kughen, mærig rämhen ämä kin närgigien kape yermamä.' " (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrän kin narmamä mä tukhauä misäm. Mini-pän tuk äriä mä, "Sätärg-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar ramämür iruä, tukmä rivän yerki yermamä, to ripäh norien rämkimik ye nimri Kughen. Nar ramtärhav ye näkwai yermamä ramor nämkimik ye nimri Kughen."

¹² Kini kafan narmamä minä khauä misäm misaiyoh-pän mhamä, "? Mærig nakirkun mä Farisi minä kimisærig nägkiarinen e kafam, rikiriä raha?"

¹³ Kini rini-pän tuk äriä mä, "Nai minä fam yame Rimik apa ye neai rimipäh nihuyen, In tukrivi-haktä piäriä iriä nuan minä. ¹⁴ Sæpäh äriä. Iriä kamhakir narmamä, mærig nimirä ripis. Tukmä nimirin pis rikir nimirin pis, kini iriä tukawækeiki miräivä ye näkwai nimir."

¹⁵ Kini Pita rini-pän tukun mämä, "? Hoprai-pä ru niprai nuhpikinien en kimi ämawa?"

¹⁶ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mämä, "? Rhawor? ? Kimiä min nakseinein? ¹⁷ ? Nakharkun mä narimnar yame kamän ramvön ye tip jir mamtärhav min? ¹⁸ Mærig

narimnar yame ramsi-pän yerki yermamä kini mamtärhav ye tikinherin, ramor yermamä ramæmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamä, närgigien hah ripsaah, rämhen kin nhopniyen yermamä, näkrähyen kin piraovin, nor-apnärgigien nar, näkrähyen, neikuäyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minä a kamhasi-pän yerki yermamä masor in ramæmkimik ye nimri Kughen. Mærig tukmä yermamä kirik ripäh näravyen, pa rimä rämkimik ye nimri Kughen."

Piraovin yame päh nien mä kwänæräus kape Isrel ramni näfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritärhav aikin a mivön ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame päh nien mä kwänæräus kape Isrel ramarä ye kwänmhan a rimauä mäm, masasæk apomh mäm, "Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihua tuk yo! Nanmin has kirik ramæger-pän ye piakæskäh kafak, mamoriah pik in."

²³ Mærig Yesu ripäh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamä khauä masækeiki kimin mhamä, "Her-pän kin päh ramvön, meinai in ramasæk apomh mamkwasig kin ätawä."

²⁴ Mærig Yesu rini-pän tuk äriä mämä, "Kughen rimnher-pä kin Yo mä jakvön ämä tuk sipsip minä kape kwänæräus kape Isrel yamä mine kaserwei."

²⁵ Mærig pian a ruä mänimkur ye nimri Yesu mamni mämä, "Yermaru, asitu irak."

²⁶ Mærig Yesu rini-pän tukun mä, "Rapäh natuatukien mä tikväh nävginien ne kwajikovä minä karakikin-pän kimi kuri minä kapäriä."*

²⁷ Mærig piraovin ai rini-pän tukun mä, "Yemasur, näfrakis. Mærig kuri minä kharkun nisanen nimsimsi nävginien ne kwajikovä minä yame ramasah-pän ye næpæg tebol kape yamehua kapäriä."†

²⁸ Kini Yesu rhorpän nägkiarinen kafan mämä, "Piraovin. Kafam nhatätäyen rehua. Naha nhagin yame nakorkeiki, tukruä

15:11: Mat 12:34 15:14: Luk 6:39; Rom 2:19 15:24: Mat 10:6 * 15:26: Yesu ramægkiar kin kuri meinai nämä Isrel iriä khamä nämä päh nien mä kwänæräus kape Isrel kisämhen kin kuri. Ror pän khamä takasitu ye kwajikovä minä kape nar Isrel, mipäh nasituyen ye kwajikovä minä kape nämä tanä pisin. † 15:27: Pian a rimnægkiar kin nimsimsi nävginien ror nuhpikinien kin. Mä Yesu ramasitu ye narminä Isrel, mærig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapäh nähipän-fam-ien kimi narminä Isrel.

mor năfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimməsanin min.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehua khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimrin pis minə, mine yamə mine nıprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nıprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nimrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimmor nımtətien kirik, maməvigin narman fo taosen

(Mak 8:1-10)

³² Ye nıpig a, Yesu rimmokrən kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmir nıpig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkerəv ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehua e? İkin eikin e kwənmhan əkwək.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nıpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə taksəvigin narmamə ai kin.

³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıperpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kipəh nisəvhuekinien nıpiraovin mine kwajikovə

minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtətien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtətien kirik ye nımririə yame ramhə-joun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıpig mirh natukriyə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nıniyen nıprai nımtətien ye nımar napuə, mərig nakseinein nıniyen nıprai nımtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nımisəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin pıraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtətien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtətien kirikianə əmə, in e nımtətien kape Jona kupan.” Yesu rimməgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rimmor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtətien yame rimmor

(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rimmor kwirig kimi əriə mimə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ? Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ? Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nıpig yimivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi

narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nīpərpər nəviginien, ? nakhavai-pən ye nītip kuvhuun? ¹⁰ Kini nīpig yimivəh nīpər bred seven, māhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhəpəh nīpərpərin, ? nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ? Rhawor kimiə nakhəpəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarinen kin bred? Takasərig əmiə tuk 'yis' kape Farisi minə mine Sadusi minə."

¹² Kini ye nīpig a, iriə kimmharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhəjounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

*Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, "Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?"

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhəmə, "Tiksin khəmə Ik e Jon Bəptaes; tiksin khəmə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khəmə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen."

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, "Mərig rha-wor irəmiə? ?Nakhəmə Yo e pa?"

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rīmə, "Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh."

¹⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, "Saemon Jona†, Kughen rimməutə-pre kin nīhuvəyən kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimmor əpu nar e kimik; mərig Rīmīk apa ye rao ye neai, In rimmor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nīpran ramni mə kapiar yame jakvhirəkin-pən nīməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nīməhəyən rīpəh napitayən kafak narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyən kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai."

²⁰ Kini minī-əutən-pən tuk kafan narmamə

minə mə tukhəpəh nhani-pəniən tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin.

Yesu rimməkupən mīrkun, minī-ərhav mə tukrimhə, kini mīmragh min

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Rīrikakun ye nīpig a, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhəjoun kape loa kape Moses, tuktosor nəmhəyən kimin, mhani mə tukraməkeikei mīmhə. Mərig ye nīpig yame ror kisīsə kin, tukramragh min ye nīməhəyən kafan.

²² Məknekin Pita rīkīr In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mīmə, "I Nīkam, Yermaru! Tukrīpəh norien rəmhen kin yame nakamni."

²³ Mərig Yesu rārar, minī-pən skai tuk Pita mīmə, "I Setan! Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə."

²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə minə mə, "Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyən rəmhen kin nəmhəyən ye nīməhəyən ye nai kamarkwə kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rērin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehə pīk ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. Mərig nar kirik rīrkək min tuk nīvəhyən nīmri nīmraghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehə mine nīkhakien kape Rīmīk, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksin kasarə ikin

16:10: Mat 15:34-38   16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8   * 16:16: "Kristo" minə "Mesaea" kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, "Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kin tuk nīwəh-mīraghien ətawə." † 16:17: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə "Saemon Bar Jona." Nīpran ramni mə in ji kwən kirik, nhəgin e Jona.   16:17: Gal 1:15-16   ‡ 16:18: Ye nəgkiarinen Gris, "Pita" nīpran ramni "kapiar."   16:18: Jon 1:42; Efes 2:20   16:24: Mat 10:38; Luk 14:27   16:26: Mat 4:8-9   16:27: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12

e to khapəh nhamhəyən miseriaji nipig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyən tuk narmaruən ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nipig sikis ruauə muavın, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, niprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimirin rakhak ramhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisar. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, “Rhekimter. Mirhipəh nirhiginien.”

⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takhripəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyən kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfraksien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyən.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rimnəko ta nanmin has ye pikwarien kirik

(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig əutən. Nipig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein norhuvəyən.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyən kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhaue.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məknekin mor huə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “? Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyən kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk ramhen kin kwənkwa mastad, mərig takharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mhamə, “Eta ikin e mivən aikin a,” kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimha kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisar kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyən.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

17:2: 2 Pita 1:16-18

17:5: Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

17:10: Mal 4:5

17:11:

Mal 4:5-6

17:12: Mat 11:14

17:13: Luk 1:17

17:19: Mat 10:1

*

17:20-21: Nəgkiarien e ye ves

21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e ua nikam.

17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

17:22: Mat 16:21

Yesu *rameighan* kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

²⁵ Kini Pita rima, “Əwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivan ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ? King minə kape tokrei tana kamhəvəh takis tuk nipa? ? Kamhəvəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tana pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rima, “Kamhəvəh tuk nəmə tana pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rima, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpən mimə, “Mərig kitawə khapəh nisərkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpilig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərər ye kwerkwən irəria. ³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə tukmə nakhapəh nisararien irəmia mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhəvənien misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴Ror məkneikin, tukmə yermamə

ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpilig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mam-asitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶Mərig Kughen tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhəvəh-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhəgə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhəv-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnin.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tana e yame kamhəvəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tukror təvhəgə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeiki muə. ! Mərig, kəsi! Nəmhəyən ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhəgə hah, rhuə mə takərəu ta marakikin. Rhuə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarən mamragh kin kape rerin. Yame rhuə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhəgə hah, rhuə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rima, “Takasəkeiki mharkun huə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmia mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhəv pən nhəgria tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əria.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei.

17:24: Eks 30:13; 38:26 † 17:26: Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rirpən nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rirpən nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin.

‡ 17:27: Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə. 18:1: Luk 22:24 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 18:6: Mak 9:42; Luk 17:1-2 18:8: Mat 5:29-30 18:9: Mak 9:43-48 * 18:11: v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarinen ikin e uə nikam.

? Mærig nakirkun mæ tukrhawor? In tukramækeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasærer ye tukwas, kini in mivən marhakın yame rımnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mæ nipig tukram, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rımimio apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mæ kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik (Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rımə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rımnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarieren tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mæ tukirkun mæ nəgkiarieren fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mæ tukmə nakəsəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakəsətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mæ, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mæ takwaiyoh kin nar kirik, kini Rımik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisısər kirhua kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikiniyen ye yermamə yame narmamə kəsar kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mæ tuksarpın

²¹ Kini Pita rımauə tuk Yesu maiyoh-pən In mımə, “Yermaru. ? Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripın, nakmə

jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rımə, “Yakamni-pre tuk ik mæ, pəh nien mæ takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

²³ “Takaməkeikei mor məknaı meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mæ tukrəmru kaon yamə mine kafan narmamə kəsar kimin, mæ iriə tukasəkeikei misarpın. ²⁴ Nipig rımirikakun mæ tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpınien; king rımə tukor salem kin yor wok a mine kafan pıraovın mine kafan kwajikovə minə mine kafan narımnar minə fam pəh rarpın kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mæ, ‘Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpın fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yeməhuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mæ tukripəh min narpınien, meighaan kin mæ tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rımavən, məm yermamə kirik yame rımnor kaon kimin rəmhen kin wan handred taosen vatu əmə. * Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rımno-kin kafan kaon, rarar mirəptəəkın yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mımə, ‘! Arpın kafam kaon yame nımnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rımnor kaon kimin reiwaiyu mənımkur maməkeikei kimin mımə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsipəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpın fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rımə, ‘Nikam.’ Kini mivən mæ tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpın fam mane yame rımnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmha pik tukun. Kisarar mhavən

18:12: Esik 34:11,16; Luk 19:10 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1

† 18:16: Nəgkiarieren kirik ye Dut 18:15 ramni mæ tukmə narmamə kiraru uə kisısər kirhəni nəgkiarieren kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarieren kapərisir. 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ 18:22: Nıprai namba seventi seven ramni mæ tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam. § 18:24: Nəgkiarieren kape Gris ramni mæ “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarieren kape Gris ramni mæ “wan handred denari.”

mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeiki kimi yo tukun. ³³ ?Mərig rhawor e rikim rīpəh nehuəyen tuk yer-mamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rīmə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rīmik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

? Rhuə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmir apa nikar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə, kasəsanin.

³ Kini Farisi tiksin khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tukməru mə tukrini nəgkiarien kirik yame rīpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nīpig Kughen rimnəəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mīmə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nīprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) ⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen rīməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rīpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraayen

nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Moses rimneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nīpiraoivin minə meinai kapəmia kapə riskai pik. Mərig in apa kupan rīpəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovin rīpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rimnəkrəh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovin riskai pik məknakin, rhuə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə. ¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksin to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksin tukhapəh nisorien mared meinai nīprairiə rahas ror hanə. Kini tiksin tukhapəh nisorien mared meinai karai rəmhen kin kao karman. Kini tiksin kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarien e, tukraməkeiki mivəh.”

Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhaue misəm min Yesu, mə In tukrəəhu-pən kwermīn irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramar-marū ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.” ¹⁵ Kini In mīpik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mærig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(*Mak 10:17-31; Luk 18:18-30*)

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mimə, “Yhajoun. ? Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuva, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuva? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuva. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mıpəh nakrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nıpig minə fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tikşin rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmir yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nıpig tamaruə ai rimmərig nəgkiarieren yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig

tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nıpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimia e yame nımnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nıpiraovin†, uə nımoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikiniyen ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehua kirik kape nəsimien. Rimətərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mherpən kin əriə khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksin kasərer apnapig. ‘Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plante-sen kape grep kafak. Kini jakarok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28 * 19:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. 19:26:

Job 42:2 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † 19:29: Nəgkiarieren e “Nıpiraovin” rikək ye kopi akwas tikşin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. 19:30: Mat 20:16;

Luk 13:30 * 20:2: Nəgkiarieren kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuutuk kape wok kape nıpig kirikianə.

“Kini yerkeiwa, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?”

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhama, ‘Meinai yermamə kirik riəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəsupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rimnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹Nipig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹²Mhani-pən tukun mhama, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nimnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkeiwa ehua, nipig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴Vəh kafam mane mamvən. Taoskeikei mə jakarok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’”

¹⁶ “Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamlhakwasig tukpisəsupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ “Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸“Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksarəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə. ¹⁹Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisısor kin.”

Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ “Kini piraovin kape Sebedi rikir tini mir muə mənimkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ “Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nikarim mawor, nipig ik takvəh nehuəyen kape nar-maruyen.”

²² “Mərig Yesu rini-pən tuk kwəwə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nipraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “?Əhə. Kimru yakwəmhen.”

²³ “Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nikarik matuk, kirik ye nikarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mimə iriə tuksekəwətə ikin.”

20:8: Lev 19:13; Dut 24:15 20:16: Mat 19:30; Mak 10:31 20:18: Mat 16:21; 17:22-23 20:21: Mat 19:28; Luk 22:30 † 20:22: Ye v. 22, Yesu rimnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranim-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprari nuhpikinien mirai əmə nipran.

²⁴ Nīpig narmamə minə taksin kape Yesu, iriə ten, kīsərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini minipən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərakin-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nīmraghien marpin nīmraghien kin kape narmamə khapsaah.”

Yesu rimnor huvə nīmrin pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khaue yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misərə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimmhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nīmrin pis mir kwəkwətə ye nikar swatuk. Kini nīpig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin in mirəmə, “Yerमारु! Kwəwərus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpən əmə ye nokrənien. Mirəmə, “Yerमारु! Kwəwərus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mīmə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yerमारु. Yakworkeikei mə nīmrimru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mirap nīmririu. Məknəkin nīmririu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsigg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, “Yerमारु rimə tukrəsua ye dongki mir e.” Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfraksien kin, yamə rimini mīmə,

⁵ “Hani-pən tuk nīpian Saeon* mhamə, ‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.” (Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīməhuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nīmar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimmhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yerमारु. (Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpipig!‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarrien ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

20:25: Luk 22:25-26 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35

20:28: Luk 22:27; Fil 2:7

* 21:5: Jerusalem, nhag

pisin kirik e Saeon. † 21:9: kimmhahi mhamə, “Hosana.” Kini nīpran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ 21:9: Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova.

Yesu rimnako ta narmama yama mine kasor nar apnapig ye Nimä Ehuä kape kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rivän ye nimä ehuä kape kughen. Kini mamako yerhav narmama yama mine kasövrai narimnar mamhaväh mane iran, mine yama mine kasövrä. Kini mækakita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmama yama mine kasörai mane ikin; kini mäsuä kin jea kape narmama yama mine kasor salem kin mak ye tana.[§] ¹³ Kini mor kwirig kimi äriä mimä,

“Kimirai ye Nækwäkwa kape Kughen kimä, “Nimä kafak, in nimä kape nähukien.’

(Aes 56:11) Märig kimia nakasor rämhen kin

‘nimä yame yökräh minä kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

¹⁴ Kini nimrin pis minä mine yama mine nihuriä rarpavin kimnhavän tuk Yesu apa ye Nimä Ehuä kape kughen, kini ror huvä äriä.

¹⁵ Kini kwajikovä minä kasokran apomh ipakä tuk Nimä Ehuä kape kughen mamhani mhamä, “! Sögnägin Mikip King Devedl!” Märig jif pris minä mine nämhajoun kape Loa kimisäm Yesu ramor narimnar huvä minä, misärig mä kwajikovä minä a kasögnägin In, niemhaa rhai äriä. ¹⁶ Khani-pän tuk Yesu mhamä, “? Nakärig nägkiarinen yame kwajikovä minä e kamhani iram ua?”

Kini Yesu rimä, “Ehä. Märig tukmä ror nakhapäh nisävheikinien nägkiarinen ye Nækwäkwa kape Kughen yame ramni mä, “!k nimnor mä kwajikovä minä, mine kwajikovä ämtämtä minä tuksögnägin Ik ye tikinheria.’ ” (Sam 8:2)

¹⁷ Kini rægkiar ta, mäpäh äriä mitärhav Jerusalem mamvön Betani, mapir ikin.

Yesu rimini hah nai kirik kimä figtri, kini ror siä kin

(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kani rikwamer kin, yenpig-yenpig ägkap, iriä khatärhav min Betani, mhärerig-pän Jerusalem, kini Yesu rinämkaröv. ¹⁹ Kini mäm nai kirik, kimä

figtri, ramärer ye nikar swatuk. Rëriwäk mivän pakä tukun, mäm nimirin in ämä e in ämä. Kini Yesu rægkiar-pän kimi figtri ai mimä, “Yermamä tukripäh min näniän kwänkwam tuk nipig kirik.”* Mækneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmama kafan minä kimisäm, kisakur. Mhamä, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa ämä!”

²¹ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mä, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämia mä tukmä nakshatätä ye Kughen, kini kapämia nhatätäyen ripäh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Märig päh nien mä in ämä a, märig nakharkun nhani-pänien tuk tukwas a mhamä, ‘Eta eikin e mivän mämnim apa ye tahik’ kini tukror näkwaimia. ²² Tukmä nakshatätä, nakharkun nhavähnyen naha nhagin yame naksähuak tukun.”

Namehuä minä kape Isrel kisarkut mä tuksäm-ru nehuäyen kape Yesu mä rimasip-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivän ye näkwai Nimä Ehuä kape kughen mamävahag kimi narmama. Kini jif pris minä mine nämehua kape kwänöräus kape Isrel minä, khaüä misäm In. Masaiyoh In mhamä, “? Nakamhawor narimnar minä e? ? Pa nhagin rimivähsi-pre nehuäyen mä takor narimnar mäknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mä, “Rhuvä. Jakaiyoh kin naiyohyän kirik kimi ämia. Tukmä nakhani atuatur, jakni-pre tuk ämia mä Pa nhagin rimivähsi-pä nehuäyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipä-ru tuk Yo mä ?Pa rimivähsi-pän nehuäyen kimi Jon mä tukror baptaes ye narmama? ?Kughen ua yermama?”

Kini kinasäsiwän-äsiwän kimi äriä minä mhamä, “?Tukshaw ni e? Tukmä kitawä khani mä, ‘Kughen rimivähsi-pän nehuäyen kimi Jon,’ märig Yesu tukrimä, “?Tukmä Kughen rimivähsi-pän nehuäyen kimin, rhawor e kimia nakhapäh nhaniyen näfrakisien iran?” ²⁶ Märig to khapä min nhaniyen mhamä, ‘Yermamä ämä

§ 21:12: Yesu rimnor mäknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. * 21:19: Yesu rægkiar kin nai e rämhen kin nuhpikinien kirik, mini mäknekin, “Tukmä yermamä rapäh norien näkwai Kughen, kafan naräyen tukrämhen kin figtri; tukror siä kin.” Ror päh Yesu ramni hah naräyen yame ror siä kin. 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 21:22: Mat 7:7-11; 18:19 21:26: Mat 14:5

rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,' meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis."

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, "Yakseinein."

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar."

*Nuhpikini*en ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rini-pən min nuhpikini en tuk əriə mimə, "Kwan kirik, tini yerman kiraru. Kini rivən mini-pən tuk irehuə mimə, 'Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.' ²⁹ Mərig rimə, 'Ah. Yakapəh.' Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, 'Rhuə, pəh yakvən.' Meikuə, məpəh." ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mimə, "ʔKwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?"

Kini khamə, "Irehuə."

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruəyen kape Kughen kwasig ikin kimia. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimia nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimia naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapamiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran."

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(*Mak 12:1-12; Luk 20:9-19*)

³³ Kini Yesu rimə, "Kini sərig min ru nuhpikini en kirik. Yermamə kirik rimnəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kirik kape nəviəsis-pəni en kwəkwai grep

iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərhəu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mītərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwəkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisarar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, "Tukmə ror tuksəm kafak kwəjikovə, kini tukhasiai." ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, "Kwəjikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətwə kin." ³⁹ Məknekin kharapərakin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni."†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mimə, "ʔRikimiə raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?"

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, "Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwəkwai kimin."

⁴² Kini Yesu rimə, "Tukmə ror kimia nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

"Nai yame narmamə kape nivhirəkini en nimə kimnhavəh kini minəsarakikin. Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

21:32: Luk 3:12; 7:29-30   21:33: Aes 5:1-2   21:38: Mat 27:18   † 21:39: Yesu ramni nuhpikini en kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   21:39: Hib 13:12

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ (Sam

118:22,23) ⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan.

⁴⁴“Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowthan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”[‡]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.

⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiien ehua

(Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mīmə, ²“Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiien ehua tuk narkurəkien kape tini. ³Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə kharəh nhavəniien.

⁴“Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginiien kape narkurəkien.’

⁵“Mərig kharəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptərəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə

yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸“Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginiien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə rirəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə ap-napig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginiien.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nipig king rimaue məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rirəh nivəniien ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniien neipən kape lafet kape narkurəkien. ? Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuk sərkis-ətərəkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwaruə ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rirpın nəgkiarien mīmə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksın əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuk sor Yesu rini nəgkiarien kirik yame rirəh nəmhenien.

¹⁶ Misher-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khaue misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginiien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ? Ratuatuk ye loa

[‡] 21:44: Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. 22:6: Mat 21:35 22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 22:16: Luk 11:53-54

kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarinen e, mhamə tukSOR nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə niniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹Havən-ru mharəh mane yame ramhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhaue.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məknəkin nəgkiarinen kapəriə, kisəriğ, kisakur pik kin. Məknəkin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nīkarin kape nīmraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nīpig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rīmha to rīpəh nīmragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rīmha-tan kin piraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovın ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nīrəptərəkiniyen nhag piauni yame rīmha. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nīmrin nupan ror mared, kini mīpəh nīrəhyen kafan kirik kwajikovə, mīmha. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mīmha, mīpəh nīvəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisīsər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kīmnhakir piraovın a, kini mhamhə fam, mhəpəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovın ai rīmha min. ²⁸ Kini ye nīpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə

piauriə minə, ?piraovın ai tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nīrkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khəpəh nisorien mared. Norien kape mared rīmnor infamien, ramhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nīkarin kape nīmragh-minien, tukmə ror nakpəpəh nīsəvheikiniyen nəgkiarinen yame Kughen rīmini mimə, ³² ‘Yo Yu Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’

(Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnəpig kwərhimhə ta tu mīrhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rīmə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nīpig narmamə minə a kīmisəriğ nəgkiarinen kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kīmisəm mə Yesu rīmivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarinen, khauə kirikianə mharai mhun mə taksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen ətən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarinen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame rīpəh nəmhenien. Kini mimə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mīhuvə pik tuk nəri-pəniyen?”

³⁷ Kini Yesu rīmə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknəkin, ‘Taksəkeikei misorkəikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’

(Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig.

³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm

* 22:19: nəgkiarinen kape Gris rīpəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.” 22:21: Rom 13:7 22:23: Wok 23:8 † 22:32: Sadusi minə kīmnhani nəfraksien ye Ol Testamen, mərig kīmnhapəh nhaniyen nəfraksien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.

nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarinen fam yame loa mine profet kamhani.”

Yesu rīmivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹Kini nīpig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, ⁴²“? Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ? Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rīmivəh-si-pən nīrkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yaka-maiyoh məkneikin meinai Deved rīmə,

⁴⁴“ ‘Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə, “Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nīpig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ (Sam 110:1) ⁴⁵? Tukmə Deved rīmnochrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiarinen kape Yesu. Kini ririkakun ye nīpig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-mīn-ien kin nəgkiarinen skai kirik kimin.

23

Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹Kini Yesu rīmīni-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ²“Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəh-si-pənien kwermirə mə tuksasitu irəriə.

⁵“Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame ramaker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶Kini tukmə khavən ye nīmə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwtə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwtə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehua*.’

⁸“Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehua.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹Yermamə irəmīə yame in yerpirig, in yorwok kapəmiə. ¹²Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəh-si-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³“Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar arnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴“Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min

^{22:40}: Rom 13:10; Gal 5:14   ^{22:42}: Jon 7:42   ^{23:3}: Mal 2:7-8   * ^{23:7}: nəgkiarinen kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nīpran ramni yhajoun uə yemehua.   ^{23:11}: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26   ^{23:12}: Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyən kapəmiə tukriskai rapita.[†]

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipiğ yermamə kirik rīvəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehua rapita əmiə.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimirimə ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarieren ripam, kini marar mipəh norien nəgkiarieren yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye mane[‡] yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’[†] Kimiə naksətawao, nimirimə ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen[§] in yerpig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə.[§] Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’[†] Kimiə nimirin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə.

[†] 23:14: ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarieren ikin e uə nikam. [‡] 23:16: Nəgkiarieren kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-yen Kughen. 23:16: Mat 15:14

[§] 23:17: Gris ramni olta, uə tebol. 23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * 23:23: Yesu rīvəh niniyən kwesris mine onion, mərig rimini nəviginiyen mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huva yame kiwəh-si-pən ye nəviginiyen. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huva loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyən loa yame ramni mə tukrosəkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmır ye Dut. 30:16. [†] 23:24: Ye nəgkiarieren Gris Yesu ramni nuhpikiniyen kirik mımə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpia.” Kamel in nar miragh ehua kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə İsrəl. Nıpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pənien loa ehua minə.

²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narımnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huva loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion^{*} ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. İriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə rīvəh nehuayen tuk narmamə. Kini keinein niniyən nəfrakisien irəmiə. Rhuva mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimə ripsis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmıə nəviginiyen, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.[†]

²⁵ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkmikien e iruə mərig apa

ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nīpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. ! Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuva. Mərig in apa imə, rukwar kin nīkəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikiana əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuva. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuaturuk minə. ³⁰ Kini mhani mhama, ‘Tukmə yimnisarə ye nīpig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuaturuk minə kape rīpmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuva əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame rīpmiə minə kimnarikakun.

³³ “! Kimiə snek minə, mine nīpnət snek minə! ? Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehua uə? Nīkam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tīksin ye nai kamarkwəo kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tīksin mhauh əriə apa ye nimə kape nufuginien kapəmiə; kini masəko ta tīksin mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni

narmamə m-fam yamə mine kisatuaturuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuaturuk muə meriaji-pə Sekarəe[‡] ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmmaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “! Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimmher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapier apig. Nīpig rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimməpəh əmiə; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rīkək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhama, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimətəien minə kape Nīpig Kwasig
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Imru. Nimə ehua minə e, tukotəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nīpəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimməriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhama, “Takni-ru mə ? narimnar minə e tukhauə ye naha nīpig? ? Kini naha nimətəien yame tukror əpu mə Nīpig Kwasig rinamua ipakə?”

⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nīpig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin

23:25: Mak 7:4   23:27: Wok 23:3   23:28: Luk 16:15   ‡ 23:35: Pəh nien mə Sekarəe e rīm Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəe kupan ye 2 Kron 24:20-22.

nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhaul narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhayen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyən, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirəkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer tintim meriəji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə minə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə raməpis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniən imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmır yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniən yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ ! Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə minə khasiai nar, kini mine yamə mine jiri minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyən mirəh əmiə ye Sabat,†

uə ye nipig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyən ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriəji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərəi nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. ²⁵ Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiarien yame yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniən mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min, jakuə aihuə əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pira, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin nipig ligkai‡ minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.

²⁹ “Kini nipig kape nahasien ruə mor infamien,

‘Mirh tukripis,
kini makuə to rapəh min nəsiəyən;
kini kəmhu minə tuksəsaah,
kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam

* 24:15: Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. 24:17: Luk 17:31 24:19: Luk 23:29

† 24:20: Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ 24:28: Nəgkiarien Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.”

24:29: Joel 2:10 24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7

ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyən mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əria.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpər-pir, mine nipig kape nəsимien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai tak-takun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarinen kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuutuk kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuutuk a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-əpnəpənəyən iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəria, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əria fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsимien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei

mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuutuk yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimia min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimia tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimia tukraməkeikei maməsik huə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkin wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnəruə mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəria nəviginien ye nipig atuutuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyən.

⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrəruə in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, “To kafak yermaru ripəh nurə-aihuua-yen,” ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksin, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehua kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəria niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nipiraovin iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əria mə, “Ye Nipig kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhama tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nipiraovin minə a, kirkirip irəria kisarmar, kini kirkirip irəria kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəria laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁴ Mərig

24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16   24:35: Mat 5:18   24:36: Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2   24:37: Jen 6:5-8   24:39: Jen 7:21-23; Luk 17:26,27   24:42: Mat 25:13   24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15   24:47: Mat 25:21,23   24:51: Luk 12:42-46   25:1: Luk 12:35; Rev 19:7   * 25:3: Nəgkiarinen kape Gris ripəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

nipiraovîn kirkirîp yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rîpəh nuə-aihuaayen. Kini napriien ravəh nipiraovîn minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokran apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nipiraovîn iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nipi-raovîn yamə mine kisarmar khani-pən tuk nipiraovîn yamə mine kharkun nar mhama, ‘!Awî! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mərig nipiraovîn yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e rîpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nimri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mərig nîpig nipiraovîn yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nipiraovîn yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nipiraovîn yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhama, ‘! Yemehua! !Yemehua! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimia takasəkeikei misərer matuk, meinai nak-seinein nîpig mine aoa yame kapəmiə Yer-maru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisiser yame kimirhor wok kin mane

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mimə, “Yakamni min mə narmaruayen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehua kirik rimnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokran kin kafan yorwok misir kirhua. Kini rəruə-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin.

¹⁵ Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirîp kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirîp rimavən mor aihuaa əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirîp min.

¹⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehua kafan.

¹⁹ “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehua a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokran kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rimivəh nitip kirkirîp rimavən mivəh nitip kirkirîp min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirîp, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirîp min.’

²¹ “Kini yemehua rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəkin huvə wok kafam kini mîpəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakəruə ik nakehua ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²² “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehua kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

²³ “Kini yemehua rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəkin huvə wok kafam kini mîpəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakəruə ik nakehua ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²⁴ “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehua. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwaı nai yame ik nimipəh nəmənyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, ²⁵ mamvən,

25:11: Luk 13:25-27   25:12: Mat 7:23   25:13: Mat 24:42   † 25:15: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15.   25:15: Rom 12:6

25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

mikir nimir merkwaig kin mane. Æm-ru, mane en kafam.'

²⁶ "Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, '!Ik yorwok has kirik! Nakamarpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyən ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.'

²⁸ "Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, 'Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rımivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpən- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin. "

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

³¹ Kini Yesu rımını mimə, "Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwəta ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikhakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ "Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, 'Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rımnautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rımnrəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyən kafan yame rımnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaure rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig

kafak neipən rımikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.'

³⁷ "Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv, kini yaksəvigin Ik? ? Uə naha nipig nimnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ? Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ? Uə naha nipig kafam neipən rımikək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?'

⁴⁰ "Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.'

⁴¹ "Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, 'Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehə yame ramuək rerin, yame kimnor kapə Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwakwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaure rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rirkək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyən mhavaag-pə kin Yo.'

⁴⁴ "Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə nimnəkwakwə iran, uə Ik nimaure yepsipis, uə kafam neipən rirkək, uə nimnamhə, uə nimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyən mhavaag-pre kin Ik?'

⁴⁵ "Kini jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.'

⁴⁶ “Kini iriä tukhavên mhavêh narpinien yame infamien rikêk. Mërig nêmə atuatak tukhavêh nimraghien rerin.”

26

Nêmehua kape nêmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini Yesu rægkiar ta, mini-pên tuk kafan narmamê minê mæ, ² “Nakharkun mæ tuk-nahu ror nîpig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pên kin Yo, Ji Yermamê, kêsik haktê Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris minê mine nêmehua kape nêmə Isrel kimisofugin äriä minê ye nimê kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mæ tukharaptêrêkin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamê, “Mërig to khapêh nisorien ye nîpig kape nêviginien ehua, tamê narmamê khauh apnapig æmê äriä minê.”

Piraovin kirik ramêtêg-pên senta ye kapan kapê Yesu

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramarê apa Betani, imei kwên kirik nhagin e Saemon, yame apa kupân rimivêh nîmhâyen ætên ye tîkin. ⁷ Kini Yesu ramêvigin, mækneikin piraovin kirik ruê mivêh botel senta kirik kinnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nîmrîn rhaktê pik. Kini in ruê mêtêg-pên senta ye kapan kapê Yesu.

⁸ Mërig narmamê kafan minê niemha rhai äriä khamê, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvê pik mæ to in ror salem kin; mîrkun nivêhyen mane ehua kin tuk nivêhsi-pênien kimi yavên has minê.”

¹⁰ Mërig Yesu ruirkun nêrigin kapêriä, mîmê, “! Ei! Hapêh pian en. ? Rhawor nakashêk in? In ramor nar huvê kirik kimi Yo. ¹¹ Yavên has minê tukasêmîr kimîä miriä nîpig fam. Mërig Yo jakpêh nêmirien kitawê-m kimîä nîpig fam. ¹² Piraovin e ravi-têgpan senta ye nîprak mapnapenê ye nîprak mæ tuknim Yo. ¹³ Yakamni æfrakis tuk æmiä mæ ikin pukaa ye tokrei tanê yame kamni-êrhav Nêgkiarien Huvê ikin, tukamævsao min kin norien kape pian e, pêh narmamê rikiriä tukramêsik in.”

Judas rimneighan-pên kin Yesu kimi tikmîr minê kafan

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamê kirik ye narmamê twelef kape Yesu, rivên mêm jif pris minê ¹⁵ maiyoh äriä mîmê, “? Takhavêhsi-pê naha nhagin kimi yo tukmê yakeighan-pre kin Yesu kimi æmiä?” Kini kishen-pên fiftin taosen vatu kimin. ¹⁶ Kini rikakun ye nîpig a, Judas rimnamêrig nîpig yame tukreighaan-pên kin Yesu kimi äriä.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye rikakunien kape nîpig kape lafet e kamni kimê Bred yame Yis Rirkak iran, kini narmamê kape Yesu kisaiyoh-pên In mhamê, “?Nakmê jakhaukaa misor apnêpenê ye nêviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pên tuk äriä mæ, “Havên apa ye taon, kini masêm yermamê kirik mhani-pên tukun mhamê, ‘Yhajoun ramni mæ nîpig yame Kughen rimîrpen ta mæ kafan, ruauê ipakê. Kini tukror nêviginien kape Pasova iriä kafan narmamê minê ye kafam nimê.’”

¹⁹ Kini narmamê kape Yesu minê khatarhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mæ tuksor tuk nor-æpnêpênayen ye nêviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpîg, Yesu ruê iriä narmamê twelef kafan misofugin misêvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pên tuk äriä mæ, “Yakamni æfrakis tuk æmiä mæ kimîä kirik tukreighaan-pên kin Yo kimi tikmîr minê kafak.”

²² Kini narmamê kafan minê rikiriä rei-waiyu, kini iriä kirikianê kirikianê kisaiyoh-pên In mhamê, “? Yermaru, pa? Pêh nien mæ yo.”

²³ Kini Yesu rini-pên tuk äriä mîmê, “Kimiä kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pên kin Yo kimi kafak tikmîr minê. ²⁴ Yo Ji Yermamê jakamêkeikei mîmhê rêmhen kin yame Nêkwêkwê kape Kughen rimini kupên.† ! Kini mërig rahas pik tuk yermamê yame

26:2: Eks 12:1-27; Mat 20:18 26:7: Luk 7:37-38

26:11: Dut 15:11

*

26:15: Nêgkiarien kape nêmə

Gris ramni mæ “kishen-pên silva toti.”

26:15: Sek 11:12; Jon 11:57 26:17: Eks 12:14-20 26:23:

Sam 41:9 † 26:24: Sam 22 minê Aes 53 kirani mîrêmê mæ Mesiah tukramêkeikei mîmhê mivêh narpinien kape têvhagê has kape narmamê.

tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriel !
Kwən a tukrivəh narpinien ehua!"‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rinnaiyoh mimə, "ʔPa ai? ʔYo?"

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, "Əwəh. Ik atuk nimini."

²⁶ Kini kasavigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mimi vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mimə, "Sən. In e niprak." ²⁷ Kini mivəh kap waen mimi vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mimə, "Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuayen məmir-ərhav. Tukraiye mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh nini-minien waen meriəji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik."

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In (Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, "Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyən kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

"Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiye rik rik.'" (Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpən nəgkiarien mimə, "Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili."

³³ Mərig Pita rimi-pən tukun mimə, "Tukmə ror nhatətəyən kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyən kafak to rapəh nimirien."

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyən, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo."

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, "!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyən mə

yakeinein Ik!" Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Kimiə taksəkwtə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak."

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mimə, "Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhamir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimiə."

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, "!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyən yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien."

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, "!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ? To naksarha huvə kitawə-m kimiə kape nipig kwakwə uə?" ⁴¹ Kimiə takasarig əmiə. Takasəkeiki masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipiəmiə rəpou."

⁴² Kini ai In mərərig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, "Rimik, tukmə jakaməkeiki mivəh nəmhəyən yame tukruə, kini pəh ror nəkwam."

⁴³ Kini ai mərərig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rinnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimiəni ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, "ʔRhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhən! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. ! Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!"

‡ 26:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!" Mərig nipiə nəgkiarien ramni mə, "tukrarə ye narpinien ehua." 26:28:

Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16

26:30: Luk 22:39; Jon 18:1

26:32: Mat 28:7,16

26:34: Mat

26:69-75 26:38: Jon 12:27

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərək in

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelf kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərək in.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərək in Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “! Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiarəpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarien kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərək in Yo? Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmīr ye Nimə Ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərək inien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh in misap.

Yesu ramərəre ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehua minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin.

⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini miyən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauə mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah in, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mimə, “Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehua kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisisə, jakərip yame rivi.”

⁶² Kini ai, hae pris rəger mini-pən tuk Yesu mimə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarien? ? Rhawor ye nəgkiarien mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rəger əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “? Rhawor? Ik takaməkeikei miyəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ? Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhen əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nipig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mimə, “! Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ? Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ⁶⁶ ?Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor in?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mimhə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimri Yesu, misəsik in kin kwermiriə, kini tiksin kimisərip in.

26:51: Jon 18:26 26:52: Jen 9:6; Rev 13:10 26:55: Luk 19:47; 21:37 § 26:56: Yesu ramni mə profesī ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh in, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31. 26:61: Jon 2:19-21 26:63: Aes 53:7; Mat 27:12

26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 26:65: Mat 9:3; Jon 10:33 26:66: Lev 24:16; Jon 19:7 26:67: Aes 50:6; 53:5 * 26:68: Matiu rīpīh niniyen mə kimisərkis nimrin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.

⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimirin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pə e ramuh lk.”

*Pita ramni mə in reinein Yesu
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)*

⁶⁹ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mimə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimmawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimiria, mimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Miterhav meiwaiyu min maməmər ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mimə, “Kwən e, iriū Yesu yemə Nasaret kimmawəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mimə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhəvən, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rimini mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisə mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

*Judas rimmhopni atuk in
(Wok 1:17-19)*

¹ Yenpig-ənpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehua kape nəmə Isrel kimmhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhəvən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimməm mə kimmhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimmə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimmor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mimə, “Yimmor təvhəgə has, meighan-pən kin kwən kirik yame rīvəh norien nar has

kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məknekin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen miterhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuksarəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimir yermamə kin.” ⁷ Kini kimmhahi mhamə tukhavəh mane a mhəvəh nimir nimoptanə kirik əpə “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kimmim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriəji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimmnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarrien kape Jereməea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimmhəvəh mane a, ¹⁰ mhəvən, mhəvəh nimir nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.” (Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

*Yesu rimmərer ye nimir Paelat
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)*

¹¹ Kini Yesu rimmərer ye nimir gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehua minə kape Isrel kimmhahi hah In, mərig In rīvəh nəgkiarrien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarrien rehua iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarrien yame kamhani. Kini Paelat rimməm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginiyen kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pə nhagin rirerig-pre tuk əmia? ?Barabas, uə Yesu

yame kamni kimæ Kristo?" ¹⁸ Ramaiyoh mæknaikin meinai in rinnöm ta mä jif pris minæ kimsærähu-pæn Yesu ye kwermän meinai kasämækin Yesu tuk yamai mä narmamæ m-fam kimsörkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rækwæt-pæn ye jea kape näkiriën nägkiariën, mækneikin kafan piahuaru rher-pæn kin nägkiariën kimin, mimæ, "Kafam kirik nar kirik rikæk takor ye kwæn en. In yemæ atuatur. Yimnäm nömærhavyen kirik iran e taktakun, yakærig rahas pik tukun."

²⁰ Mærig jif pris minæ mine nömehua kape Isrel kimmhæni mhæni-pæn tuk kuwhen ai mhamæ, "Taksaiyoh gavman mä tukirisin Barabas, mhöpni Yesu."

²¹ Kini Paelat raiyoh-pæn æriæ mä, "?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk æmiæ?"

Khamæ, "Barabas!"

²² Mærig Paelat rimæ, "?Mærig jakhawor ye Yesu e kamni kimæ Kristo?"

Khamæ, "!Æsik haktæ ye nai kamarkwao kin!"

²³ Mærig Paelat raiyoh æriæ mimæ, "?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?"

Mærig kisokræn apomh pik min mhamæ, "!Æsik haktæ ye nai kamarkwao kin!"

²⁴ Kini Paelat räm mä to ripäh nini-æhuyen nägkiariën kapæria, kini iriæ kinasærer matuk tuk nhauhyen æriæ minæ. Mækneikin rivæn mærav ye nimri narmamæ [ror nimtätien mä kafan kirik nar kirik rikæk]. Kini mimæ, "Tukmä nitawin raiyu, päh nien mä yo yimnor. Ramæmir iræmiæ."

²⁵ Kini narmamæ mi-fam kimmhæni mhamæ, "Päh nitawin tukramæmir iræmawæ mine kapæmawæ kwajikovæ minæ."

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pæn tuk æriæ. Kini mimæ tukuh Yesu, kikir kavæn, kækis haktæ ye nai kamarkwao kin.

Mobaël minæ kimsærh iakæi ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Kini mobaël tiksän kape gavman khakir Yesu mhavæn ye nimæ ehua kape Paelat kini misokræn kin nukwhao kape mobaël minæ mä tukhauæ. ²⁸ Kini khavæhsi-ta kafan neipæn, mharæh kot kirik ræwhao, ræmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pæn kin

kimin. ²⁹ Kini mharæh næræus kirik ror nirhin, misör kavævhao kin, ræmhen kin kavævhao kape yermaru, mhaulkrai-pæn ye kapæn kapæ. Mhavæhsi-pæn kaskin kirik ye kwermän matuk, misænimkur ye nimrin mhamæ kamhasiai In. Kini misærh iakæi iran mamhæni mhamæ, "Ik e yermaru kape næmæ Isrel. !Kimawæ yakamhasiai Ik!" ³⁰ Kini masærig-ævhin, mharæh kaskin a mhaüh kapæn kapæ kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misærh iakæi fam iran, mharæhsi-ta min kot æwhao mhavæhsi-pæn kafan neipæn. Mhakir mhatærhav, mhavæn mä tukharuk haktæ ye nai kamarkwao kin.

Mobaël minæ kimmharuk haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauæ ye swatur, misäm yemæ Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khæni-æhu masækeikei kimin mä tukiræh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriæ mhakir Yesu mhavæn ikin kirik nhagin e Gologota (yame nipran rimæ, kwænmmaan kape kerhæ iræ jir).* ³⁴ Ikin aikin a, kimivæhsi-pæn wæn kimi Yesu ikin yame kimmævitt-pæn nar æukæh kirik iran tuk nini-æhuyen næmæmhæyen. Mærig Yesu rinim æsigævin æmæ, mipäh ninimien.

³⁵ Kini kimmharuk haktæ In ye nai kamarkwao kin. Kini misæwhai kafan neipæn masækir tukun, mä tukmä yame rapita, kini in ravæh kafan. Nar e ritærhæv-pæ mor nägkiariën kupan kape profet ruauæ minor næfrakisien kin yame ramni mä, "Kimisæwhai neipæn kafak misærükün daes tukun."† *(Sam 22:18)*

³⁶ Kini misækwætæ aikin masærha tukun. ³⁷ Kini kirai-pæn nägkiariën kirik ye nai kirik ramni mä kimsäm-pæn nar has kirik iran mimæ, "In e Yesu, King kape næmæ Isrel." Kini kisarkwætærækin-pæn a kapæn kapæ ikin yerpig. ³⁸ Kini mharæh yemækrah mir kiraru, mharuk haktæ min æriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamæ yamæ mine kasæriwak ye swatur kisærha-pæn misäm, kisærh iakæi iran. Kasæwhan-æwhan kapæria kapæ, ⁴⁰ mhamæ, "!Eh! !Ik yermamæ kape

27:18: Jon 11:47-48; 12:19 27:24: Dut 21:6-9 27:25: Wok 5:28 27:28: Luk 23:11 27:30: Aes 50:6

* 27:33: Nägkiariën e "Gologota" ye nägkiariën kape næmæ Rom ramni mä "Kalfari", nipran rimæ "kerhæ iræ jir." 27:34: Sam 69:21 † 27:35: Nägkiariën e rikæk ye kopi akwas tiksän kape Niutesteman. Keinein mä Matiu atuk rimirai, uæ yermamæ kirik rinnæsæk-æpnis ye nägkiariën kape Matiu. 27:38: Aes 53:12 27:39: Sam 22:7; 109:25

natmätäg-ätägien Nimä Ehuä kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisär ämøl. Intah. Tukmä Ik Ji Kughen äfräh, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin miväh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianä ämä min, jif pris minä mine nämhajoun minä kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pän tuk äriä minä mhamä, “In riväh miragh ta narmamä khapsaah. Märig ripäh nämhenien tuk niväh-miragh-atuk-ien In. Rhuvä mä king kape nämä Isrel tukrei-waiyu ye nai kamarkwao kin päh kisäm, kini mhani näfrakisien iran. ⁴³ In rhatätä ye Kughen. Tukmä Kughen rorkeikei, päh riväh-si ta In. Meinai In ramni mä In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianä ämä min, yemäkräh mir yame kimiruk haktä ärisir Yesu kawarpakwä kimin.

Yesu rimamhä

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkweiha ämä, märig näpignäpien ruä muvrig äpis tanimtanä meriäji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrän apomh mimä, “Elae, Elae. ? Lama sabaktani?” Nipran rimä, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ? Rhawor nakamapitan kin Yo?”[‡]

⁴⁷ Kini narmamä tiksın yamä mine kasärer aikin misärig nägkiarient ai mhamä, “Särigru. In ramokrän kin Elaaja.”

⁴⁸ Mäkneikin, kwän kirik raiyu ätkin mivän miräh nipar-par neipän meires ye waen äkwahir. Märkis-pän ye nai apomh kirik kini mivähsi-haktä-pän kimi Yesu mä tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamä minä tiksın khamä, “Äpäh. Päh kisäm ru mä to Elaaja ruä miväh miragh in, uä?”

⁵⁰ Märig Yesu rarar mokrän ehüä min. Kini ai kafan neihagien ritärhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritärhav aikin, kini näkwai Nimä Ehuä kape Kughen, kiruk neipän kirik yame kimnätapig kin Kwänmhan yame Römhrakä Mämhrakä pik. Neipän a rähipu nipärin kiraru. Rähipu äpärpärpär ägkär meiwaiyu. Nimmimien ramavän, kini kapier minä kisakapir-pir. ⁵² Kini suranä yamä mine kimnor ye nipäg kapier kimisakapir-pir misäkweg; kini niprai nämä atuaturk yamä mine

kwänhamhä, khamragh min. ⁵³ Kishaktä ye näkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhären kafan, iriä kimnhavän Jerusalem mhatärhav-pän tuk narmamä khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuä kape mobael iriä narmamä yamä mine kasärer masarha tuk Yesu, kimisäm nimmimien a ramavän, mine narimnar minä a, kimnhagin pik, masokrän pik mhamä, “Näfrakisien. Kwän e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasärer isok masäm. Äpär kupan kimnhatärhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minä. ⁵⁶ Iriä tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamä kape kwärä mir e Jemes mine Joses, mine mamä kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakä mirh riva, yemä Aramatia kirik ritärhav-pä. Nhagin e Josef. Kafan nautä rehuä. In yermamä kirik kape Yesu.

⁵⁸ Rivän mäm Paelat, kini maiyoh-pän mä tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimä tukrirähsi-pän niprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivän miräh niprai Yesu, muvrig kin neipän hawän kirik nhagin e linen.

⁶⁰ Kini miräh mivän märehu-pän ye näpäg kapier kirik yame kimikir wi ämä kimä kafan. Kini mäpär-pär-pän kin kapier ehüä kirik matapig kin näpäg kapier. Kini in mamvän. ⁶¹ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriü kaokwätä ipakä tuk näpäg kapier.

Mobael yamä mine kimnisarha tuk näpäg kapier

⁶² Käni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minä mine Farisi minä kimnhavän misäm Paelat. ⁶³ Mhamä, “Yemehua. Rikimawä ramäsik mä nipig kwän a, yermamä kape neikuayen rimnamragh hana, mimä, ‘Nipig kisisär tukruä mivän, jakimragh min ye nimhären kafak.’ ⁶⁴ Ror pä, yaksaiyoh ik mä takher-pän kin kafam tiksın mobael tukhavän masarha tuk näpäg kapier miseriaji-pän nipig kisisär ruauä mivän ta. Tamä, kafan narmamä minä khauä misäkräh kin nipran, mhani-ärhav

27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 ‡ 27:46: Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhären kape Yesu kimnor fulfilem ye profesu ye Sam 22. 27:48: Sam 69:21 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 27:55: Luk 8:2-3 27:58: Dut 21:22-23 27:60: Aes 53:9 27:63: Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhəyen kafan

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

² Məkneikin, nimmimien ehua kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapier, məsua ta kin kapier mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhavən, nıpran raməsia rəmhen kin narəapigien.

⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmmimin. Mhamir masəmır rəmhen kin yerməmə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nıpiraovin minə a mımə, “Takrapəh nıraginien. Yakirkun mə nakawarhakın Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwəo kin.

⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekın e kimmərəhu ikin. ⁷ Takwhai mırən əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarrien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik mirətərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mımə, “Rhuə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mımə, “Rapəh nıraginien. Ravən, mırəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nıpig pia mir a kimirərig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimətərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimmhauə misəm nəmehua minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehua kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimmhauə yenpig, nıpig kimawə yimisapir, misəkrah kin nıpran, mharəh misap.’” ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsəoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimmhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimmhəni. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsəoyen eikuə a miseriajipə ai taktakun.

Yesu rimətərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimmhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nıpig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, minipən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə.

²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarrien yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimie ye nıpig m-fam meriaji Nıpig Kwasig.”

Mak

Nægkiarieren Huvə yame Mak rimirai

Nægkiarieren kwakwə ye nəkwəkəwə e Mak ?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e- nəmehua kupan kape niməhuak kimmhəni mə Jon Mak rimirai nəkwəkəwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimmnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

? Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimmnamarə apa Rom ye nipiɡ rimirai nəkwəkəwə e. Kini tukmə ror in rimmnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkəwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhō-prai nīprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarieren tiksın ye nəgkiarieren e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarieren minə a rivən ye nəgkiarieren kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimmhəni.

? Narəyen rimmhəwōr pən iran mine ye nipiɡ rimirai? Ye nipiɡ Mak rimirai nəkwəkəwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarieren kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarieren kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipiɡ a, Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo rimmnaiyu aihuua əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

? Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuatuk nəvsəoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimmnor naha, kini mamhəjoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimməvsəo pik kin nipiɡ əutən yamə mine tukripiua tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape

* 1:2: Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja.

Yesu mə In min rimmnamarə ye nipiɡ əutən minə.

Jon Baptaes raməmīr ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarieren

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹In e Nægkiarieren Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ²Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimməvsəo kin mini-ərhav mə, “Kughen rima,

“ ‘Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsəoyen kin kafak nəgkiarieren.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.* (Mal 3:1)

³ ‘Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” ’’ (Aes 40:3)

⁴Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimaə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksarar ye nərigien kapəriə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵Kini ai narmamə fam ye yerkwənu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jōdan. ⁶Jon ripəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimmnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətaut kimmnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginiən kavraiuyuk əmə mine sukapak. ⁷Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpirig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mirisin-ta nəərəus ye kafan sandel. ⁸Mərig yo yimmor əmə baptaes irəriə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəriə kin Nanmin Rhakə.”

Jon rimmnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹Ye nipiɡ a, Yesu rimaši-pən Nasaret, yerkwənu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmīr ikin. Kini ai Jon rimmnor baptaes iran ye nu apa Jōdan. ¹⁰Nipiɡ Yesu rimməwəiyu mhəkimter min ye tame nu, In məm məknəkin mə napuə rimməkəwə. In rəm Nanmin kape Kughen risi-pən aikin

† 1:6: Neipən a rəmhen kin
1:4: Wok 13:24; 19:4
1:6: 2 King 1:8; Mat 11:8
1:7: Wok 13:25

meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarinen kirik rimasi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

*Setan rimnarkut tuk Yesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)*

¹² Məknəkin, Nanmin kape Kughen rimnəkeikei kimi Yesu kini mikir mivən apa ye tipəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərgigien kafan kape nipig foti. Yesu ramarə iriə nar miragh aparu minə. Kini mərig agelo minə kimisarha huvə tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu ripivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mimə, “Taktəkun ai, rinor atuatur nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Tak-sasar ye nərgigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfraksien ye Nəgkiarinen Huvə kape Kughen.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas-narmamə kape niviyen kəmam

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rimnəriwək ye nikar lugun Galili, kini məm kwəə mir kiraru, nhagri e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape niviyen kəmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape niviyen narmamə.” ¹⁸ Məknəkin krəpəh kapəriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mivən kəskəh əmə min, kini məm kwəə mir kiraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagri e Jemes mine Jon. Kaokwəə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknəkin Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərə mwpəh rimriu Sebedi raməmir ye nəkwai bot iriə kafan narmamə minə. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam.

Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhəjoun narmamə. ²² Narmamə kimisarig kafan nəgkiarinen, kisakur, meinai kafan nəgkiarinen nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarinen kape nəmhəjoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərə-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mokrapomh kin Yesu mimə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nimaue mə takor-riah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwirkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai pən kimi nanmin has ai, mimə, “! Eh! Pim. Əta ye yermamə e.” ²⁶ Məknəkin, nanmin has ai ror niprai yermamə rətəmmimin pik kini mokrən ehua, mətə iran, mivən isok. ²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhama, “! Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarinen vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarinen, nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə kasor nəkwən.” ²⁸ Məknəkin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurae ye Galili.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Məknəkin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuatur ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivən, mivəh kwermən, mivi haktə, kini rhəkimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhəmhə, mine narmamə yamə mine nanmin has raməmir irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. In maməko ta min nanmin hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmin has minə mə tukhapəh

nisægkiarinen, meinai iriä kwönharkun-ta In.

Yesu ramniørhav kafan nægkiarinen apa Galili

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak. ³⁶ Kəni ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarhakin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mərig Yesu rimə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ørhav nægkiarinen aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kəni ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ørhav Nægkiarinen Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyen ətən kirik ye tikin

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kəni yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen ətən ye tikin, in rimauə məm Yesu, kəni mənımkur ye nımrin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.”

⁴¹ Kəni Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kəni mimə, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Əsanin!” ⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə min, nəmhəyen ai rirkək min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kəni Yesu rəgkiar skai pən kimin, mimə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərəer ye nımrı pris, pəh in rəm min ik. Kəni ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narimnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rimini mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.” ⁴⁵ Mərig yermamə ai rimitørhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rimə to rıpah min nivəniyen yerkwanu minə məriwək ye nımrı narmamə, meinai iriä kamhaku-pən pik In. Kəni mərig In raməmır əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən masəm In aikin.

2

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nıpran rimamhə

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nıpig tiksın ruə mivən, Yesu rırerıg-pən min yerkwanu e Kapaneam. Kəni narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kəni ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərkəskəh. Nımə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kəni ai Yesu ramni-ørhav-pən Nægkiarinen kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rimamhə. ⁴ Nımə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, kəni mharəh nikaokao yermamə ramapırpən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nıpran rimamhə, mimə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpinien kape təvhagə hah kafam.”

⁶ Mərig namhəjoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwtə, misəm norien a, minəsaiyoh əriə minə tukun, ⁷ mhamə, “! Ah. ! Kwən e ramni hah Kughen! Nægkiarinen e rahas. Kughen pisin əmə In rirkun nırhəsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. ? Pa min to rirkun nivəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kəni mini-pən tuk əriə, mimə, “? Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kəni kimia nakasəm əfrakis? ? Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ? Uə mə jakni mə in tukrhekınter mırəh kafan nikaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məknekin marar mini-pən tuk yermamə nıpran rimamhə mimə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekınter, mırəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kəni yermamə ai rhekınter, mırəh kafan nikaokao ye nımririə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kıtawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimmokræn kin Livae mæ tukrua mikwasig kin

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mærig Yesu raræ meiwaiyu-pæn min ye nikar lugun, narmamæ khapsaah khaue masæm In. Kini In rimmövahag kimi æriæ. ¹⁴ Kini ai, in rimmæriwæk mivæn kæskæh æmæ, mæm Livae, kwajikovæ kape Alfeas. Kwæn ai rimmamærer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Yua, mikwasig kin Yo, muæ ik kafak yermamæ.” Mæknekin, yermamæ ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvæn apa imei Livae, masövigin kwis iriæ narmamæ minæ kape nivøhyen mane kape takis, mine narmamæ tiksins min kamni kimæ “yor tövhagæ has minæ,” mine kafan narmamæ minæ-meinai narmamæ khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nipig a, næmhajoun minæ tiksins kape Loa kape Moses kimisæm Yesu. Iriæ tiksins a Farisi minæ, kasæm Yesu ramövigin iriæ yor tövhagæ has minæ, kini kinisaiyoh-pæn narmamæ kape Yesu mhama, “?Rhawor e kwæn e ramövigin iriæ yor tövhagæ has minæ e?” ¹⁷ Mærig Yesu rimmærig nægkiarinen kapæriæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Pøh nien mæ narmamæ yamæ mine kasæsanin khamhavæn misæm dokta. Mærig narmamæ yamæ mine kamhamhæ tukasækeikei mhavæn misæm dokta. Pøh nien mæ Yo yimauæ mæ jakokræn kin narmamæ yamæ mine kwæsatuatuk ta. Nikam. Yimauæ mæ jakokræn kin narmamæ yamæ mine kisaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar ækwas

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nipig a, narmamæ minæ kape Jon Baptaes, mine Farisi minæ kwæsæpæh næviginien misatuakæm tuk næhuakien, ramæri-pæn loa kape Moses. Kini narmamæ minæ tiksins khaue misaiyoh Yesu, mhama, “Æm-ru. Narmamæ minæ kape Jon, mine Farisi minæ min, kharkun nisæpæhyen næviginien. ? Mærig rhawor e kafan narmamæ minæ khapæh nisorien mæknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ, mimæ, “Tukmæ yermamæ yame kimnærkuræk kafan, kini nagienien iran ramvæn hana,

in minæ tiksins to khapæh nisæpæhyen næviginien. ²⁰ Mærig tukripior nipig kape narmamæ tukhaue mharæh Yermamæ yame kimnærkuræk kafan, mhavæn isok tuk In minæ tiksins. Ye nipig a in a, In minæ tiksins kharkun nisæpæhyen næviginien iran.”*

²¹ Kini mimæ, “To yermamæ kirik ripæh nivøhyen kwonmut neipæn vi kirik kini mijir-pæn ye neipæn mætæt kafan [yame rineikus ta]. To ror mæknakin, kwonmut neipæn yame rivi to reikus neipæn mætæt, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamæ kirik ripæh nivøhyen waen vi kini mivi-pæn ye tiki waen mætæt. To ramor mæknakin, kini waen a ye tiki waen mætæt reikus, kini waen raiyu fam. Mærig yermamæ a tukrivi-pæn waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu ramövahag ye nikarin kape Sabat (Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nipig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamæ minæ kasæriwæk mamhavæn mhatærhav-pæn yerki wit tiksins.† Kini narmamæ kafan minæ kharhi kwænkwaï wit næriæ. ²⁴ Kini Farisi minæ khani-pæn tukun mhama, “! Eh! Sabat e towei, mærig iriæ kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor kafan narmamæ kasor mæknakin?”‡

²⁵ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ ror nakhapæh nisæhvekinien ye Nækwækwæ kape Kughen norien yame King Deved rimmor kupæn, yame in mine kafan narmamæ minæ, næriæ næviginien ramrirkæk, kisæmkæræv. ²⁶ Nipig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mærig, Deved rimavæn ye Nimæ Ehua kape Kughen mamæn bred yame pris minæ kwænhavæhsipæn ta kimi Kughen. Kini mærig Deved rimivæhsipæn min kimi kafan narmamæ, kini kisæn. Kini mærig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ arnapig tukhapæh nisænien. Mærig pris minæ æmæ kharkun nisænien.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Sæmru, Sabat ripæh nikirien narmamæ. Mærig narmamæ kamhakir Sabat. ²⁸ Ror

* 2:16: Mat 11:19   2:20: “Yermamæ yame rimmærkuræk pæ pæ,” nipran e Yesu. Mine “In minæ tiksins” nipran e Kristen minæ. Nipig Yesu rimmæpæh æriæ mimhæ ye nai kamarkwao kin, kimisasæk. † 2:23: Wit in kwænkwaï nai kirik kamor flaoa kin. ‡ 2:24: Loa e kape Moses yame ramni-æhu mæ takpæh næsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § 2:26: Kwanage e kape Deved ramæmir ye 1 Saml 21:1-6   2:27: Dut 5:14

pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nipig ai, yermamə kirik, kwermi rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermi rimnarpəvin mimə, “Yuə marer ye nimir narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ? Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ? Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnəpig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərəaro irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huətuk kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuətuk kin kwermi, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khaterhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khaterhav iku pisin pisin minə. Tiksın kimnhasi-pən apa Judia. Tiksın khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksın khasi-pən apa Idumia, tiksın khasi-pən ye nikar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor

əpnəpənə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərər-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimir. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətəpig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef (Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokran min kin kafan tiksın narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piyani Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagrii mə, Boanejes. Kini nipran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Mati; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nasəninien kape Setan (Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nipig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap,

3:4: Luk 14:3   3:6: Mat 22:15-16   3:10: Mat 14:36   3:11: Luk 4:41   3:12: Mak 1:34   3:14: “Aposol” nipran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin.   3:16: Jon 1:42   3:17: Luk 9:54

† 3:18: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

meinai nəmә aikin kimnhani mhamә kapa kapә ramenno-eno. ²² Mәrig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatarhav Jerusalem, mhauә, mamhani mhamә, “! Nikam! Rirkun nәko-tayen nanmin has minә meinai Bielsebul, yemehuә kape nanmin has minә, ramәrer-pәn iran.”

²³ Kini Yesu rokrәn kin narmamә minә ai khauә ipakә tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk әriә, mimә, “Nikam. ?Nakharkun mә Setan rirkun nәkotayen Setan uә? Nikam. ²⁴ Tukmә narmamә ye kantri kirik kasәwhai әriә minә, misarә kiraru, kini tuksoriah kapәriә narәyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rәmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmә narmamә kasәwhai әriә minә, misarә kiraru, rukwanu a to ripәh narәhuvәyen. ²⁶ Rәmhen min kin narmamә kape Setan minә, tukmә iriә kasәwhai narәyen kapәriә ror kiraru, kwәseikus-eikus nimә en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripәh nәrer-timtım-ien. Tukrәsaah-әsaah mirkәk.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamә kirik nagheen rehuә rivәn mәtu kafan narimnar, kini in mamәmir, yermamә pisin kirik to ripәh nivәnien mәkrәh kin. Tukmә yermamә kirik rimә tukrәkrәh kin, tukrakupan mirkwәji yermamә ai nagheen rehuә. Kini ai mirkun nivәnien mәkrәh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pәn, yakamni-pre әfrakis tuk әmiә, mә Kughen rirkun nivәhsi-tayen nahasien minә fam yame nakasor, uә nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mәrig tukmә nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripәh nivәhsi-tayen nipig kirik. Tәvhagә hah a tukramәmir kape rerin.” ³⁰ Yesu ramәgkiar mәknakin meinai in apa kupәn kimnhani mhamә nanmin hah kirik ramәmir iran.

Famle әfrakis kape Yesu, iriә e narmamә yamә mine kasor nәgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minә, mine nisini khatarhav-pәn min. Kini masәmir iruә. Kini mishәr-pәn kin kirik mә tukrivәn mokrәn-pәn kin. ³² Narmamә khapsaah kasәkwәtә imә misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pәn tukun, mhamә, “Yemasur, nisininim, mine piam minә mine kafam kakә

minә kisorkeikei mә tuksәm-ru lk apa iruә.”

³³ Mәrig Yesu rini-pәn mә, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minә?” ³⁴ Kini In marha mәrәro ye narmamә yamә mine kisәkwәtә misarkurao kin, mini-pәn tuk әriә mә, “Kimia e nisinik minә mine piak minә. ³⁵ Meinai yermamә yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakә.”

4

Nuhpikinien kin yermamә yame ram-suv kweru nai

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipig a, Yesu rarә meiwaiyu-pә min ye nikar nu. Narmamә khapsaah khauә masәm In. Kini Yesu ruvәn ye bot mamkwәtә aikin mamәvhag kimi narmamә. Kini narmamә kasәkwәtә i-fiak masәtәrig kin. ² In rimnәwhag kimi әriә kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minә. Kini mimә, ³ “! Sәrig-ru! Yermamә kirik rimavәn mә tikrisuv kweru nai apa ye nәsimien. ⁴ Kini mәrig in rimavәn mә tikrisuv kweru nai, mipik mivitәg-әtәg fam, kini tiksın rәsaah-әsaah-pәn ye swatuk, kini man minә khauә misәn fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rәsaah-pәn ye tokrei kapier yame nimoptanә rikәskәh ikin, murә aihuaa әmә. ⁶ Kini mәrig mirh rhaktә mhen әpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiә ripәh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rәsaah-pәn yerki kwәnurkәsik.† Kini mhaktә mehuә. Mәknekin, kwәnurkәsik rerko әsuun, kini kweru nai rurә mipәh nikuәyen. ⁸ Kini tiksın rәsaah-pәn ye nimoptanә huvә, kini mhaurә, miseihua, mhakuә kin kwәnkwairiә khapsaah. Tiksın kimnhakuә kin kwәnkwairiә toti, kini tiksın kimnhakuә kin sikisti, kini tiksın kimnhakuә kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pәn min tuk әriә, mimә, “Tukmә kimia narmamә yame nimәtirgimia rarә, sәrig huvә nәgkiarien e.”

Narmamә tiksın kisaiyoh Yesu kin niprai nuhpikinien

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

3:22: Mat 9:34; 10:25 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 4:2: Mat 13:34;

Mak 4:33-34 * 4:4: Kwәn e ramsuv kweru nai kirik kamni kimә “wit” rәri-pәn norien kape nisuvyen wit. † 4:7: Yesu ripәh niniiyen kwәnurkәsik, mәrig rimini nәrәus kirik yame ror nhirin.

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən minisaiyoh-pən kin nıprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmir iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.” (Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav nıprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mımə, “? Rhawor e? ? Nakaseinein hanə nıprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ? takshawor pən iran mine mharkun min nıprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nıpran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rivəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kapier kini murə aihuua əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiəriə, masərer kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nıpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamir. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarien e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narımmar kape nımraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə

tuk mane. Norien a rorlah nəgkiarien kape Kughen, ripəh norien kwənkwan.

²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən ye nımoptanə huva. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia

(Luk 8:16-18)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “To kıpəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpəg bed. Nıkam. Tukaməkeikei kirus haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kam. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nımətirgimə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nımoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nımarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini

nipig tukmā kwānkwan rimruā, kini yermamā ai rivən mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuā ye nāsāniniēn kafan

(*Mat 13:31-32; Luk 13:18-19*)

³⁰ Kini Yesu rimā, “? Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ? Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwānkwai nai kirik kamni kimā mastad. Kwānkwai mastad rarkwākwā rapita kwānkwai nai minā fam. ³² Mərig tukmā rāsāah, in murā mamehuā pik, mapita nai minā tiksīn. Mamtikimkimin man yerpīrig minā khauā masor-pən nimairiā ye ragragin.”

³³ Nipig fam, Yesu raməvhag kimi narmamā khapsaah kin nəgkariēn ye nuhpikiniēn, reriaji atuatur nirkunien kapəriā. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamā apnapig ye nuhpikiniēn əmā. Mərig tukmā In mine kafan narmamā minā, ramhoprai-pən niprai nəgkariēn kafan kimi əriā.

Yesu rimini-əhu nimətag ehua ye tame tahik

(*Mat 8:23-27; Luk 8:22-25*)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamā minā mimā, “Pəh khavən apa nikar lugun pən.”

³⁶ Kini kisapta ye narmamā, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minā tiksīn kimnhakwasig min kin əriā. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehua kirik ravən kini tahik rehua pik, ipakə rakətənim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamā kafan minā kimnhasig In, mhama, “Yhajoun, !Emru! !Natuksəmnim, mərig lk nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mimā, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamā minā mimā, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ? Nhatətəyən kapəmāi rirkək hanā uə?”

⁴¹ Mərig iriā kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriā minā mhama, “? Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwān!”

5

Yesu rimnakota nanmin has ye yermamə kirik

(*Mat 8:28-34; Luk 8:26-39*)

¹ Kini ai, iriā khatərhav-pən min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmā Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuā mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmir iran, keinein narkis-ətərkiniēn kin nərəus uə jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətərkiniēn nihun mine kwermīn kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehua, narmamə kaseinein nharaptərkiniēn. ⁵ Tukmā yenpig uə yeraan, raməmir apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini mamətəteih-ətəteih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmir hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənimkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mimā, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimā, “! Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpīrig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyən kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimā, “Nhagik e, Nukwao Ehua, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgīn Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkotapəniēn əriā apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minā khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minā ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhama, “Takətə-pən irəmawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriā kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misəiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa imariā ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwānu minə ipakə tuk əriā. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauā misəm Yesu, misəm

yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmīr iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnakota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu rimani-əhu, mimə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwano kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhayen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimrin ²³ kini masək ətgin, mimə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhayen rineriəji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” ²⁴ Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhayen kape piraovin. Rimivəh nimhayen ai meriəji newk twelef, nəmhayen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhayen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhayen kafan. Mərig nəmhayen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap

əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhayen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “? Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakim yer-mamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimrin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmarinuyen. Kafam nəmhayen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnərig nəgkiarinen a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yeməhuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhayen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarinen kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter.’”) ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimnor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmә ime Yesu kimisəpəh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kīni Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimnəvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmә Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kīni kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ? In ravəh hiə nirkunien e? ? Ramhawor mivəh nirkunien? ? Rhawor mor nīmətātien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kīni naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kīni kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kīni narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kīni mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiayen in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nīmətātien. Mərig In rərəhu-pən kwermīn ye narmamə kwatiksīn yamə mine kamhamhə, kīni mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimnəm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyən rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaryen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kīni ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kīni mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kīni mivəhsi-pən nehuəyən kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə. ⁸ Kīni mīmə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kīni mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mīni-pən min tuk əriə mīmə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a

taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nīmətātien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kīni ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kīni masakota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah. Kīni masətəg-pən nehe kwənkwaī olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kīni khahuva.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kīni nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kīni king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksīn khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh min kīni mamor pik nīmətātien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksīn khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kīni mərig tiksīn khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mīmə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimnəru ta nipətək nuan. Yakmə rimimragh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekīn meinai in apa kupən, rimirahsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rimamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kīni en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin kape piam.”†

¹⁹ Kīni niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein ²⁰ meinai Herod rimisiai Jon, mirkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kīni maməm vi vi in. Nipig Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kīni Herod rorkeikei mə tukrərig min.

²¹ Mərig nipig kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nipig

6:4: Jon 4:44   6:11: Luk 10:4-11   6:11: Wok 13:51   * 6:13: Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin.   6:13: Jem 5:14   6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

† 6:18: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kīni mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6).   6:19: Lev 18:16

kafan yame rimnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehua minə kape mobael, mine namehua minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. ²²Kini piakəskəh kape Herodias rivən min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiria ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehua pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisini, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵Məknəkin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplət, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶Nəgkiarian ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarian əutən ye nimir in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen.

²⁷Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapən kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸mərəhu-pən kapən kapa ye tikiplət. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsəoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin (Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əria ikin, mamhauə misəvsəo-pən kin norien kapəria mine nəvhagien kapəria kimin. ³¹Mərig narmamə khap-saah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəria nipig rirkək tuk

nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misəpis.”

³²Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³Mərig narmamə khap-saah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əria. Kini khatərhav iməria yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əria. ³⁴Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khap-saah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əria meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əria. Kini In raməvhag kimi əria mamni narimnar ripsaah.

³⁵Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəria kirik nəviginien.”

³⁷Mərig In rini-pən tuk əria mimə, “Rhavə mə kimia əmə taksəvigin əria.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu[‡] ye bred, mhawəhsi-pən kimi əria?”

³⁸Mərig raiyoh əria mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹Kini Yesu ruh rikiria mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nimir nimirin.” ⁴⁰Nimirin tiksın wan hundred. Kini nimirin tiksın fifti. ⁴¹Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴²Kini iriə kisəvigin tupria rəsiis ⁴³misəpəh nipərpəp bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min. ⁴⁴Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar tahik

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

6:30: Luk 10:17   6:34: Nam 27:17; Mat 9:36
“?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”   6:44: Mak 8:1-9

[‡] 6:37: Nakirkun min niniyen məknəkin,

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriä, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nikar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmır, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriä minə. ⁴⁶ Yesu raowia kin əriä, mapitan kin əriä, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməmır hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmır pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriä kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nımətəg ramuh əriä. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nımar mar tahik mivən pakə tuk əriä. Natukrapita əriä, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriä kimisəm raməriwək ye nımar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətəpar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriä mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nımətəg ror infamien. Kisəm kisakur rikiriä ragien. ⁵² Mərig kapəriä kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rınnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rınnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)

⁵³ Kini iriä kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriä bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriä minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ İkin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehua, mine yerkwanu kwaskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misəsək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nıpeihage neipən kafan. Kini narmamə mi-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriä Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhaue misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai kharəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriä. Tukmə kharəh nisərvayen rəri-pən norien kapəriä, to kharəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhaue yerkwanu, kini mhapəh nisərvayen, to kharəh min nisəviginien. Kapəriä natuakəmien rıpsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriä).*

⁵ Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “?Rhawor kafam narmamə kharəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriä mımə, “Eh. Kapəriä niniyen rhuvə, mərig kapəriä norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rınnəfrakis ye nikarin kapəriä mirai mamni mə, “Nəmə minə a kamhani apnərig əmə nəfrakisien irak ye nheriä, mərig rikiriä raməmır isok pik tuk Yo. ⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriä nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.” (Aes 29:13)

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriä mə, “Kimiä nakwəsəpəh loa yame Kughen rımvəhsı-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriä mə, “? Kimiä nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rımini kupən

6:46: Luk 5:16   6:49-50: Luk 24:37   6:51: Mak 4:39

* 7:4: Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah.

mimə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimio.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknəkin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknəkin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə riven yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nımətərgin rarə, tukrərig huvə nəgkiarien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin niprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknəkin to ripəh nivənen yerkin. Mivən ye tıpeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pənien tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-

apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfraksien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmır ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənımkur ye nımrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natu-atukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”‡

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənen nımsımsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”§

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiarien, rhuva. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhaan ehuə kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhaue

† 7:16: Nəgkiarien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. ‡ 7:27: Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mine nəmə Siria kəsəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § 7:28: Pian a rimnəgkiar kin nımsımsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

kimin. Misaiyoh-pæn Yesu mä tukræruhupæn kwærmin ye yermamæ ai, pæh rhuvæ.

³³ Kini Yesu rivæh yermamæ ai, miravæn isok tuk narmamæ, mivæhsi-pæn kwænkwaikwærmin ye nimætærgi yermamæ ai, mæjai kwænkwaikwærmin, kini mirap nerami yermamæ ai. ³⁴ Kini marha faktæ ye neai, mærig kafan nærigien ripam, kini meihagh æpir. Kini mini-pæn tuk yermamæ ai mæ, “!Efata!” (Nipran rimæ, “!Ekwag!”). ³⁵ Mæknekin, nimætærgi yermamæ ai rækweg, kini neramin rihuatum, mægkiar huvæ.

³⁶ Kini Yesu rini-æhu æutæn tuk narmamæ mä tukhapæh nisævsaoyen kin norien a. Mini-æhu æutæn pawk, mærig iriæ kisævsao kin mamharpin. ³⁷ Kini iriæ kisakur pik kin nimtætien a, mamhani mhama, “Man. Kwæn a rapita. Rirkun nar æfrakis. Ramor huvæ kæru minæ mine narmamæ khapæh nisægkiarien.”

8

Yesu rimnor nimtætien kirik, mamævigæn narman fo taosen

(Mat 15:32-39)

¹ Ye nipig a, narmamæ khapsaah khaue min misæm Yesu. Iriæ, næriæ næviginiën rirkæk. Ror pæn Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ, ² “Ririk reiwaiyu pik tuk narmamæ minæ e. Kitawæ miriæ kasæmir nipig kisisor, kini næriæ næviginiën rirkæk. ³ To yakher-pæn kin æriæ yerkwænu kamhavæn, kirik ræmkæræv ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir, meinai tiksinn kimnhasi-pæn isok.”

⁴ Kini narmamæ kafan minæ khani-pæn tukun mhama, “? Tuhavæh hiæ næriæ næviginiën? Ikin eikin e kwænman ækwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh æriæ mæ, “?Mærig bred kuvhuun en?”

Khamæ, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pæn tuk narmamæ ai mæ, “Taksækwætæ.” Kini mivæh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapirpir, mæhi-pæn kimi kafan narmamæ mä tuksævigin narmamæ kin aikin. Kini ai iriæ kisor. ⁷ Kwaji kæmam tiksinn min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mini mä tukhavæhsi-pæn min kimi narmamæ ai.

⁸ Kini kisævigæn, tupriæ ræsiis fam. Misæpæh nipærpærin mhavai-pæn ye kæmeiru ehua seven. ⁹ Iriæ kimæsvigæn, narman æmæ, ræmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin æriæ. ¹⁰ Kini ai iriæ kafan narmamæ minæ, mhavæn ye bot, mhavæn apa kwænman ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

Næmhajoun minæ kape loa kape Moses khamæ tuksæm nimtætien kirik

(Mat 16:1-4)

¹¹ Kini ai, Farisi tiksinn khaue masæni-æhu Yesu mä to rapæh norien nimtætien kirik ye nimririæ ye næsaninien kape Nanmin kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rapou, meihagh æpir, mini-pæn tuk æriæ mæ, “? Rhawor e kimiæ narmamæ nakæsaræ ye rao e, nakhamæ taksæm nimtætien kirik? Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mä taktækun ai, to nakhapæh nisæmien nimtætien kirik ror mæknekin.” ¹³ Kini Yesu rapæh namhajoun minæ a, matpæn min ye bot, mæviæfugin-pæn ye nikar lugun.

Yesu rimnor kwirig kimi kafan narmamæ minæ meinai kaparhia kapæ riskai pik

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamæ minæ khavæn ye bot, misæru kin bred mhavæh æmæ nipæ bred kirikianæ æmæ. ¹⁵ Kini Yesu rimnor kwirig kimi æriæ ye nuhpikiniën mimæ, “Taksærig æmiæ tuk ‘yis’ kape Farisi minæ, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinasaiyoh æriæ minæ kin niprai nuhpikiniën a, mhama, “?Tukmæ ror kwæn e rimæ kinnhapæh nhavæhyen bred uæ?”

¹⁷ Mærig Yesu ruirkun ta nærigien kapæriæ. Mini-pæn tuk æriæ mæ, “?Rhawor e nakasæm æmiæ minæ mä bred rikæk? ?Nakshawor mhapæh nisæm-huvæyen? ?Mishawor mhapæh nisærig-huvæyen? Kapæmia kapæ riskai pik. ¹⁸ Nimrimæ pawk æmæ eikin, mærig nakhapæh nisæmien. Nimætærgimæ pawk æmæ eikin, mærig nakhapæh nisærigien. Tukmæ ror nakwæsrükinn fam narimnar yame kitawæ kimisor. ¹⁹ Nipig yimivæh nipar bred kirkærip, makapirpir, mæhi-pæn kimi narman faef taosen kisæn, mærig kimsisæpæh nipærpæ næviginiën, ? nakhavai-pæn ye nitip kuvhuun?”

Khamæ, “Twelef.”

8:9: Mak 6:35-44   8:12: Mat 12:39; Luk 11:29   * 8:15: “Yis” in nar kirik ror bred ramæsiis. Yesu ramni yis meinai næwhagien kape næmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rivæn yerki narmamæ, ror nærigien kapæriæ ramæsiis kin nahasien.   8:15: Luk 12:1   8:17: Mak 6:52   8:19: Mak 6:41-44

²⁰ Kîni rarə maiyoh min əriə mə, “Nîpig yimivəh nîpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kîni mhəpəh nîpərpərî, ?nakhavai-pən ye kəmeiru ku-vhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rîni-pən tuk əriə mə, “? Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rîmnor huvə nîmrîn pis kirik rhuvə min

²² Kîni ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kîni narmamə tîksin kharəh nîmrîn pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrəruhu-pən kwermîn iran.

²³ Kîni Yesu rîwəh kwermi yermamə ai mikir miravan isok tuk yerkwanu. Kîni ai, rəjai nîmrîn, kîni mərəhu-pən kwermîn iran, mîmə, “?Nakarha maməm nar uə nikam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kîni mîmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai mîmə.”

²⁵ Kîni Yesu rarə mərəhu-pən kwermîn ye nîmrîn, kîni ai yermamə ai rarha huvə. Kîni nîmrîn rəmtîr, məm huvə nar. ²⁶ Kîni Yesu rher-pən kîn mamni mîmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nîvəniən yerkwanu e nîmasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo (Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kîni ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu mîmə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “? Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kîni khani-pən tukun mhama, “Tîksin khamə lk e Jon Baptaes; tîksin khamə lk e Elaeja tu; kîni tîksin khamə lk e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kîni In raiyoh əriə mə, “? Mərig kîmiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rîmə, “lk e Kristo.”*†

³⁰ Kîni ai Yesu rîni-əhu ətətn pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk narmamə.

Yesu rîmnəkupən mirkun, mîni-ərhav mə tukrîmhə, kîni mîmrəgh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kîni Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə mîmə mîmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyən ye narîmnar khapsaah. Nəmhəuə kape nəmə mîmə Isrel, mine jif pris mîmə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nîpig kisîsər tukruə mîvən, kîni Yo jakîmrəgh min.” ³² Rîni-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rîkir In, mwapta irəriə, kîni mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rîmîni.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə mîmə, mîni-pən skai tuk Pita mîmə, “! Setan! ! Ap ikin e! Nərigien kafam rîpəh nəmhenien kîn nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narîmnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kîn narmamə mîfam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kîni rîni-pən tuk əriə mîmə, “Tukmə yermamə rîmə tukrikwasig kîn Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kîni tukmə rərig pawk nəmhəyən rəmhen kîn nəmhəyən ye nîmhəyən ye nai kamarkwao kîn, mərig tukrikwasig kîn Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgîn tuk kafan nîmrəghien, tukraməkeikei mîmhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kîn Yo, tukrarə ye nîmrəghien rərin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehəu pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikîn kafan nîmrəghien tukun, nanmîn tukrerwei.

³⁷ Mərig nar kirik rîrkək min tuk nîvəhyen nîmri nîmrəghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kîn nîni-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nîmri mirh, Yo min jakauris kîn nîni-ərhavyen nhagin nîpig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min kîmawə agelo rhakə mîmə ye neihuəyən kape Rîmik.”

9

¹ Kîni Yesu rîni-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmîə mə narmamə tîksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyən miseriaji nîpig

8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69 † 8:29: “Kristo” mîne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nîpran rîmə, “Yermamə yame Kughen rîmîni kupən mə tukrher-pə kîn tuk nîwəh-mirəghien ətawə.”

8:30: Mak 9:9 8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27 8:38: Mat 10:33 9:1: Mak 13:30

narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin

(*Mat 17:1-9; Luk 9:28-36*)

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukreikin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tkreii tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrhə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisiser: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwayi, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarinen kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriə. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutan pən tuk ərisir mimə, “Takhripəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.”

¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarinen kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarinen e ramni, tukrimhə mimragh min, nipran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “? Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (*Mal 3:1*)*

¹² Kini Yesu rima, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narimnar ripsaah?’ † ¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərgien kapəriə misor ahas pən

tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik

(*Mat 17:14-21; Luk 9:37-43*)

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhəvən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “? Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə minipən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm lk, meinai nanmin has raməmir iran, mamor in reinein nagkiarinen. ¹⁸ Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramimir-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwən ramtərhəv, mamoh kwəruə, kini nipran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei, nhatəyənen kapəriə rirkək. ? Kitawəm kimia tuksarə miseriaji naha nipig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nipig nanmin has rimnəm Yesu, məknekin ror pikwarien a rətəmmimin, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwən ramtərhəv rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rim pikwarien mə, “? Rimnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun. ²² Nipig ripsaah nanmin has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwayi tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

9:7: Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18 * 9:11: Emru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17. 9:12: Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † 9:12: Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narimnar ripsaah. 9:13: Mat 11:14 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23

²⁴ Mæknekin, rīm pikwarien ai rok-
rapomh mini mā, “Yakamhatəta, mærig
kafak nhatətəyən rarkəskəh. !Takor yo mā
jakhatətə pik mīn iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə
ipakə tukun, kini rægkiar pən skai kimi
nanmīn has mīmə, “Ik nanmīn hah.
Nimətərgim rəru. Nakeinein nægkiarien.
Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien
e, mīpəh mīn nuəyən tukun.”

²⁶ Mæknekin nanmīn ai rok-
rapomh mōr nīprai pikwarien ai rətəmnīmīn
kini mətə iran. Kini iriə kisəm nīprai
pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə
əgkəp.”
²⁷ Mærig Yesu rīvəh kwermīn, mīvi
haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən mīn imə,
iriə pīsīn əmə kafan narmamə mīnə
kinh kisaiyoh In mhamə, “? Kimawə
yakshawor miseinein nəkotayen
nanmīn has a?”

²⁹ Kini Yesu rīmə, “Nanmīn has
yamə mīnə kisor mæknekin, nəhuakien
pīsīn əmə rirkun nəkotayen əriə.”[‡]

*Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrīmhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatərhav-pən mīn aikin
mamhavən misapita yerkwānu mīnə e
Galili. Mærig Yesu rīpəh norkeikeiyen
mə narmamə tukharkun kwənmhaan
yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In
raməwhag kimi kafan narmamə mīnə
mamni mā, “Yermamə kirik tikreighan-
pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi
tikmir mīnə kafak. Mærig tukshopni
pawk Yo, tukreriaji nīpig kisīsōr,
Kughen tukror mīn Yo yakimragh.”

³² Mærig narmamə mīnə kafan
khapəh nharkunien nīprai nægkiarien
a. Mhagin mīn kin naiyohyən kin
nīpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə
rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatərhav-pə mīn ye yerkwānu
kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye
nəkwaī nīmə. Kini Yesu rīmnaiyoh
kafan narmamə mīmə, “?Naksəriwək
ye swatuk, masotgoh kimi əmiə mīnə
tuk naha?”

³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyən nar
kirik tukun meinai kimmamhauə ye
swatuk masotgoh

mə iriə pa nhagin in rehuə rapita
əriə mīnə tiksīn.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə
mokrən kin kafan narmamə twełəf
khaue, kini mīni-pən tuk əriə mā,
“Tukmə kimīə kirik rīmə tukreihuə
mapita narmamə, kafan nərigien
tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp.
Kini mamor atuə kin əmə kape
narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik
mærip in ye kwerkwan irəriə.
Mīrəh-si haktə, mīni-pən tuk əriə
mīmə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh
nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə
kirik rəmhen kin yame, nasituyen e
in e tukror mīn kimi Yo. Kini pəh
nien mə ramasitu əmə irak, mærig
ramor mīn kimi Yermamə yame
rīnmher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame rīpəh nīni-hahyən
ətawə, kitawə kirik en*

(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)

³⁸ Kini Jon rīni-pən tuk Yesu mā,
“Yhājoun. Yermamə kirik e yakasam
ravəh nhagin maməkota nanmīn
has kin ye narmamə. Kini yakhani-
əhu meinai rīpəh nien mə kitawə
kirik.”

³⁹ Mærig Yesu rīni-pən tukun mā,
“Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə
yame ravəh nhagik mamor nīm-
tətien kin, to rīpəh narar-mīnien
mīni has nhagik.”

⁴⁰ Yermamə yame rīpəh nīni-
hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹
Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu
ye pənkīn, mīvəhsi-pre kimi əmiə
meinai kafak e kimīə, kini Yo e
Kристо, kini kwən en, tukrīvəh
əfrakis nərōkien iran.”

⁴² Kini Yesu rīni mīn mā, “ Mærig
tukmə yermamə kirik ravi-pən
kwajikovə kirik yame rhatətə irak,
mə tukror təvhagə has, kini
yermamə a, Kughen tukror narpinien
ehuə kimin. Kini narpinien a
tukrīskai rapita yame kiruk-pən
kapiar kirik ye nīpətək nuan,
karkwərhao kin apa ye tame
tahik mə tukrəmnīm. ⁴³ Kini
tukmə kwermīm ramor nakamor
təvhagə hah, rhuve mā takəruru
ta. Rhuve pik mə takpəh
kwermīm kirikianə mamragh kin
kape rerin. Yame rhuve pik
rapita yame takvən ye nap
ehuə kin kwermīm kwis mir,
yame nap to rapəh nīpīsīn. ⁴⁴
In aikin, sirat mīnə to khapəh
nhamhəyən,

9:26: Mak 1:26 [‡] 9:29: Swatuk pīsīn kirik tuk nīniyən v. 29: “Nanmīn has yamə mīnə kisor
mæknekin, nəhuakien əmə mīnə napəhyən nəvigīnien, rirkun nəkotayen əriə.” 9:30: Jon

7:1 9:31: Mak 8:31; 10:32-34 9:32: Luk 9:45 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 9:37:

Mat 10:40 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 9:41: Mat 10:42 9:43: Mat 5:30 § 9:44: v. 44 rīkək ye kopi

akwas tiksīn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rīmīrai əfrakis uə nīkam.

kini nap min to rapəh nipisien.[§] ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.* ⁴⁷ Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nimrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“Sirət minə to khapəh nhamhəyen, Kini nap min to rapəh nipisien.” (Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ? tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasara ye nəmərinyen.”

10

? Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmir apa nikar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksin khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəmr ru mə tukrini nəgkiarinen kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhama, “? Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nikam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mima, “? Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Moses rimirai loa en meinai kapəmia kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nipig Kughen

rimnəruhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ?Ror məknakin mə yerman tukrata ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ⁸ “Tukwarə mə niprairiu kirikianə.” (Jen 2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rəpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə khareg-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mima, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rivəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrəruhu-pən kwermim irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini mægkiar skai pən kimi əriə mima, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rəpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nivənen ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mipik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermim irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehua, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini manimkur ye nimrin. Mini-pən tukun mima, “Yhajoun huvə. ? Nakmə jakamakeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

* 9:46: v. 46 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 9:47: Mat 5:29 * 10:4: Nəgkiarinen e raməmir ye Dut 24:1-4 . 10:8: Efes 5:31-33

10:11: Mat 5:32 10:15: Mat 18:3

¹⁸ Kini Yesu rimə, “? Nakhawor mamni mə Yo yakhuva? Yermamə kirik rapəh niहुवयन. Kughen əmə In rhuva. ¹⁹ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rimini mə, “Təkpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-əpnəpigi nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mīpəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nīpīg minə fam takamsiai rimim mine nisinim.” †

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriəji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini mörkeikei pik. Mini-pən tukun mīmə, “Nar kirikianə əmə ik naprəh nor-hanəyen. Takvən, məvrəi rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nīpīg kwən ai rimmərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rapou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mīmə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mīmə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru iran. ‡ ²⁵ ?Nakasərig mə narmirəgh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhəmə, “!Eh! ? Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nīmraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kini Pita rhekimter maiyoh min mīmə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam

kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nīmə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, ³⁰ narimnar a to khapəh nħarkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nīmə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nīmraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə əpnəpīg tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukrīrərhav-pən tukun. ³³ Kini mini-pən mīmə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksarəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mīsəighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə İsrəl, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nīpīg yame ror kisīsər kin.”

Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mīrəni-pən tukun mīrəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmrū.”

† 10:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. ‡ 10:24: Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivəniən ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 10:34: Mak 8:31; 9:31

³⁶ Kîni Yesu raiyoh mæ, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kîni krämæ, “Yakworkeikei mæ kîmru kîrik tukrækwætæ ye nikarim matuk, kîni kîrik tukrækwætæ ye mawor, nîpig Ik takvæh nehuøyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mærig Yesu rîni-pæn tuk æriu mæ, “Kîmiru nakawaiyoh-pæ kin nar kîrik yame nakweinein. ?Kîmiru nakramæ nakwæmhen mæ takwærig min næmhøyen ye nîpraimiru ræmhen kin yame Yo jakærig uø? ?Uø nakramæ kîmiru nakwæmhen mæ takwaræ ye nîpig æutæn ræmhen kin yame Yo jakaræ iran?”*§

³⁹ Kîni iriu kramæ, “Æhæ. Kîmru yakwæmhen.”

Kîni Yesu rîni-pæn mæ, “Næfrakis. Kîmiru nakrarkun nîwærigien næmhøyen ræmhen kin yame Yo jakærig. Kîni kîmiru nakrarkun min narøyen ye nîpig æutæn ræmhen kin yame Yo jakaræ iran. ⁴⁰ Mærig nar yame nakwaiyoh kin, mæ kîrik tukrækwætæ ye nikarîk matuk, kîni kîrik ye mawor, Yo yakeinein nîvæhsi-preyen. Mærig Kughen rîmîvæhsi-pæn kwæmhan mir e kîmi narmamæ yamæ mine In rîmîni-ta mîmæ iriæ tuksækwætæ ikin.”

⁴¹ Nîpig narmamæ mînæ tiksin kape Yesu, iriæ ten, kisærig nævsaøyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai æriæ tukun. ⁴² Kîni Yesu rokræn kin æriæ mæ tukhauæ misam. Mîni-pæn tuk æriæ mæ, “Kîmiæ nakwænharkun ta norien kape næmehuæ yamæ mine pæh nien mæ næmæ Isrel. Iriæ kasor æutæn pik tuk kapæriæ narmamæ mînæ. Kîni kapæriæ næmehuæ mînæ kasæviætærækin-æhu pik æriæ mhamæ tukamhakwasig æmæ kin æriæ. ⁴³ Mærig rîpæh natuatukien mæ kîmiæ taksor mæknakin. Tukmæ kîmiæ kîrik rorkeikei mæ tukrîvæh nehuøyen rapita æmiæ mînæ tiksin, nærigien kafan tukreiwaiyu muø mæ in yor atuæ kin kîrik kapæmiæ. ⁴⁴ Kîni tukmæ kîmiæ kîrik rorkeikei mæ tukramkîr æmiæ mamækupæn, in min tukruæ ræmhen kin yasitu kapæmiæ fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamæ, pæh nien mæ yîmauæ mæ narmamæ tuksor atuæ kin kafak. Mærig yîmauæ mæ jakor atuæ

kin kapæriæ, kîni moriah kafak nîmraghien marpin nîmraghien kin kape narmamæ fam.”*

Yesu rîmnor huvæ nîmri Batimeas

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kîni Yesu mîne kafan narmamæ khauæ yerkwanu kîrik nhagin e Jeriko. Misaræ, mhatærhav min, narmamæ khapsaah kîmnhakwasig kin. Kîni nîmrin pis kîrik ramkwætæ ye nikar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovæ kape Timeas). Nîpig fam in ramawæ-pæn kin mane tuk narmamæ. ⁴⁷ Kîni nîpig in rîmnærig mæ Yesu, yemæ Nasaret, ramuæ, ramokræn kin mamni mæ, “!Yesu! !Kwænæræus kape King Deved! Yakorkeikei mæ rikim tukreihua tuk yo.”

⁴⁸ Kîni narmamæ khapsaah kisægkiar-pæn skai kîmin, mhamæ, “!Ah! Pim.”

Mærig in ramrîrpin æmæ ye nokrænien. Mamni mæ, “!Kwænæræus kape King Deved! Yakorkeikei mæ rikim tukreihua tuk yo.”

⁴⁹ Kîni Yesu rarar, mîni-pæn tuk æriæ mîmæ, “Hani-pæn tukun mæ ruæ.”

Kîni iriæ khavæn misokræn kin nîmrin pis ai, mhamæ, “Eh. Agien. Yuvæn. Ramokræn kin ik.”

⁵⁰ Kîni nîmrin pis a rarar mæknekin mæpækiæk-ta kin kafan kot, kîni mîvæn mæm Yesu.

⁵¹ Kîni Yesu rîni-pæn tukun mæ, “?Nakmæ jakor naha nhagin kîmik?”

Kîni rîni-pæn tukun mæ, “Yhajoun. Yakorkeikei mæ nîmrik tukrarha, pæh yakæm nar.”

⁵² Kîni Yesu rîni-pæn tukun mæ, “Rhuve æmæ. Takamvæn. Nhatætøyen kafam rîmnor ik nakwahuvæ min.”

Mæknekin nîmrin rarha. Kîni ræm nar. Kîni ai in mikwasig kin Yesu.

11

Yesu rîmavæn Jerusalem mor æpu mæ in king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kînæmhavæn pakæ tuk Jerusalem, mhatærhav-pæn yerkwanu mir kîraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakæ tuk

* 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 § 10:38: Ye v. 38, Yesu rîmnægkiar kin nuhpîkinien mæknekin, “?Nakrarkun nîranîm-pæn-ien ye pænkin yame jaknîm-pæn ikin uø? ?Uø nakrarkun nîrawøyen baptaes yame Yo jakpîwæh uø?” Mærig Translesen Komiti rîmnæri-pæn yame Bislama Baebol ramni mhoprî nuhpîkinien mîrai æmæ nîpran. 10:39: Wok 12:2; Rev 1:9

10:42: Luk 22:25-26 10:43: Mat 23:11; Mak 9:35 * 10:45: Mak 10:45 in ræmhen kin nuknei nærigien kape nækwækwæ e yame Mak rîmîrai. 10:52: Mak 5:34

tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mimə² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kīpəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsig mirəuə.³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, ‘? Nakwhawor mawor məknəkin?’ Nakrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.’”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nikar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksin kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwəə mir. ?Nakwhawor marirsin dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini namə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarah dongki ai mirəuə mwəm Yesu. Miravəhsita kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nimətai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kinnehakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramua ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruən kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpirig!”‡ (Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin (Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərəv. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimirin

ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimirin in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meina ripəh neriaji-hanəyen nipig tukrikua iran. ¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkwan tuk nipig kirik.”§ Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini məkakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini minə-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehua kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kima, ‘Nimə Ehua kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimia naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakın swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-ənpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minariaji nuan minə.

²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien

* 11:7: Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin. † 11:9: kimnhani mə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawa,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

‡ 11:10: Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. 11:13: Luk 13:6 § 11:14: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknəkin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * 11:15: Yesu rimnə məknəkin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. 11:18: Mak 14:1 † 11:21: Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. 3mru futnot kafan.

kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “IYhajoun, əmru! Nai e nīmīni has, rīnaukei.”†

²² Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiyy məsək pīrə ye tahik məmmnīm, mīpəh nīniyyen ye rīkin kīraru, mhatətə əmə ye Kughen, kīni nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narīmnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kīni en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rīmnor nar kirik rīpəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nīsarpienien tai kafan təvhagə. Kīni Kughen, Rīmīmiə ye Neai, In tukriyəh mīn narpienien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kīni mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen mīn tukrarpīn mīn tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə mīnə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyən kape Yesu mə rīmasip-kaa

(*Mat 21:23-27; Luk 20:1-8*)

²⁷ Kīni Yesu mīne kafan narmamə mīnə khatərhav-pə mīn Jerusalem. Kīni Yesu rəriwək mīvən ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Kīni jif Prīs mīnə mīne nəmhajoun kape loa kape Moses mīne nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə mīsəm In. Masaiyoh In mhama, ²⁸ “?Nakamhawor narīmnar mīnə e? ?Pa nhagin rīmivəhsi-pre nehuəyən mə takor narīmnar məknekīn?”

²⁹ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyən kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyən kimi Yo tuk norien narīmnar mīnə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rīmivəhsi-pən nehuəyən kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ? Kughen uə yermamə?”

³¹ Kīni kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə mīnə mhama, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kītawə khani mə, Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyən kimi Jon, mərig Yesu tukrīmə, ?Tukmə Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyən kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyyen

nəfrakisien iran?” ³² Mərig to khapəh mīn nhaniyyen mə, yermamə əmə rīmivəhsi-pən nehuəyən kimin, meinai narmamə mīnə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhama, “?Hei? Yakseinein.”

Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “İha. Mərig Yo mīn to yakpəh nīnīpre-mīn-ien mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyən kimi Yo mə jakor narīmnar mīnə e.”

12

Yesu rīmīni nuhpīkinien kirik kin plantesen kape grep

(*Mat 21:33-46; Luk 20:9-19*)

¹ Yermamə kirik rīmnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kīni mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwaī grep ikin. Mə nehen tukraiyy, kīvəh kor waen kin. Kīni in mor nīmə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kīni in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksīn, tukhapik nəriə tiksīn, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Mara, mītərhav mīn aikin mīvən ye tanə pīsin. ² Kīni kwənkwaī grep rīmhiak, kīni yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrīvən məm narmamə yamə mīne kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin manaja ai, mīsərkis-ərkis, mīsher-pən kin mə tukrīrerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kīni yamehuə ai rarə mher-pən mīn kin kafan kirik yermamə. Rīvən, kīni khauh kapən kapə, mīsor ahas pən tukun. ⁵ İmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən mīn kin yermamə kirik mīn. Mərig khauh mīn mīshopni. Kīni mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən mīn kin kafan tiksīn narmamə khavən; narmamə mīnə ai kīsor ahas pən mīn tuk əriə. Tiksīn kasərkis-ərkis əriə; kīni tiksīn kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kīsor məknaikin mamhəvən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikiana əmə: Tini keikei. Rher-pən mīn kin mə tukrīvən. Ye nərigien kafan rīmə, “Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.”

11:23: Mat 17:20   11:24: Mat 7:7   11:25: Mat 6:14-15   † 11:26: Nəgkiariyen ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Mak rīmīrai əfrakis uə nīkam.   12:1: Aes 5:1-2

⁷ Mærig iriæ kimisæm khamæ, ‘Kwajikovæ atuatak e kape yamehuæ kape plantesen. Pæh kishopni pæh plantesen e tukror kapætawæ kin.’ ⁸ Mæknekin kharaptærækin, mishopni, mharæh nipran misarkwærhav kin ye nækwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pæn tuk næmehuæ minæ ai mæ, “? Yamehuæ kape plantesen ehæ tukrhawor min? Tukrivæn mhopni-hopni narmamæ minæ a, mæruhü-pæn plantesen ye kwermi narmamæ pisin. ¹⁰ Tukmæ ror kimia nakhapæh nisævhekîn-hanæ-yen nægkiarien yame Nækwækwæ kape Kughen rimini mimæ,

“ ‘Sæpaag e, yame narmamæ kape nævhirækinien nimæ kimisarakikin, mærig Kughen rimnor in ruauæ Sæpaag huvæ yame tukrækir mækupæn.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawæ ragien pik tukun.’” (Sam 118:22,23)

¹² Kini næmasur minæ ai kimisorkeikei mæ tukharaptærækin Yesu, meinai kharkun mæ kafan nuhpikinien ramni hah æriæ. Mærig iriæ kimnhagin kin narmamæ, misap.

Farisi minæ khamæ tukhavæh-si æhu Yesu tuk nægkiarien ye nikarin kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini næmehuæ minæ tiksîn kisher-pæn kin Farisi minæ, mine nukwhao kape King Herod, khauæ misaiyoh Yesu kin naiyohyen ætæn kirik mæ tuksæm-ru mæ tukrini nægkiarien kirik ripæh næmhenien.

¹⁴ Kini ai iriæ khauæ misæm In, mhani-pæn tukun mhamæ, “Yhajoun. Yakharkun mæ Ik yermamæ atuatak. Nakpæh niginiën kin yermamæ mæ to rivi kafam nærigien, meinai rikim ripæh næsikien mæ yermamæ kirik rhaktæ uæ yermamæ kirik reiwaiyu, mærig nakamæfrakis æmæ, kini nævhagien kafam ramæri-pæn æmæ norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mæ jakharkun mæ, ?Ratuatak ye loa kapætawæ mæ tukasærok-pæn takis kimi Sisa, yamehuæ kape Rom, uæ nikam? ¹⁵ ?Tukasækeikei misærok takis uæ nikam?”

Mærig Yesu ruirkun mæ iriæ narmamæ kape neikuæyen minæ tiksîn. Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “?Nakshawor misarkut mæ

taksapita Yo? Havæn-ru mharæh siren kirik mhaue pæh yakæm.”

¹⁶ Kini khavæn, mhavæh siren, mhaue. Kini raiyoh-pæn æriæ mæ, “?Nanmi pa e? ? Kini nhag pa e?”

Khamæ, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Mæknekin Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Namhen. Nar kape Sisa, havæhsi-pæn kimi Sisa. Mærig nar kape Kughen, havæhsi-pæn kimi Kughen.” Kisærig nægkiariën kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minæ khamæ tukhavæh-si æhu Yesu tuk nægkiariën ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minæ tiksîn khauæ misæm Yesu. Sadusi minæ a khamæ ta mæ tukmæ yermamæ rimhæ to ripæh nimragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nærigien kirik kimi Yesu mhamæ, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimæ, “Tukmæ yerman rimhæ-tan kin piraovin kafan, kini kapæriu kwajikovæ rirkæk, piau yerman ai tukramækeikei mikir piraovin ai tukreimæk.’ Ye nærigien a, iriu kirirkun niraptærækinien nhag piauni yame rimamhæ.† ²⁰ Tukmæ narmamæ seven, iriæ piauria minæ. Nimrin nupan rarkuræk kini mipæh niræhyen kafan kirik kwajikovæ, mimhæ. ²¹ Kini tukmæ yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhæ, kini mipæh neimækien, kini mimhæ min. Kini naorahini yame ror kisisær kin ror æmæ min nar kirikianæ kin ²² meriæji iriæ fam a seven kisarkuræk ye piraovin a, kini mhambæ fam, mhapæh niseimækien. Kini en piraovin a rimhæ min. ²³ Kini ye nipig kape narmamæ tukhamragh min iran, iriæ a seven iriæ piauria minæ, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Nakamhani-æro kin en meinai tukmæ ror nakseinein nægkiariën ye Nækwækwæ kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmæ narmamæ yamæ mine khamhæ mamragh min to khapæh nisarkurækien. Norien kape narkurækien rimnor infamien, ræmhen kin naræyen kape agelo minæ ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye

* 12:8: Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mæ næmæ Isrel kimishopni profet tu minæ tiksîn kape Kughen, kini mærig ruirkun ta mæ tukshopni min In. 12:8: H1b 13:12 12:13: Luk 11:53-54

12:17: Rom 13:7 12:18: Wok 23:8 † 12:19: Moses rimini mæknekin ye Dut 25:5-6.

nikarin kape nimiragh-minien, tukmæ ror nakhapæh nisæhuekinien nækwækwæ yame Moses rimirai tu, mæ Moses rimnam nai kirik ramuæk. Aikin, Kughen rimnamni-pøn tukun mimæ, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhægnægin hanæ Ik.' (Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapig kwærhimhæ ta tu mirhækupæn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ kasægnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh! !Kimia naksætawæ æfrakis!''[‡]

Naha loa in rehuæ pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnærig nægkiarien minæ ai, mæ Yesu ramhoprai huvæ, kini ruæ minamayoh pæn In mimæ, "Naha loa in rehuæ pik rapita tiksîn, kini mihuvæ pik tuk næripænien?"

²⁹ Kini Yesu rini-pøn tukun mimæ, "Loa yame rehuæ pik rapita tiksîn in e ramni mimæ,

"! Kimia næmæ Isrel! !Taksærig huvæ! Kughen in Yermaru kapætawæ. Kini In pisin æmæ In Kughen.

³⁰ Taksækeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapæmiæ ye rikimiæ fam, mine ye naræyen kapæmiæ, mine ye nærigien kapæmiæ, mine ye næsaninien kapæmiæ.' (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimæ,

"Taksorkeikei narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk æmiæ misor huvæ pæn tuk æriæ, ræmhen kin yame kimia naksorkeikei atuk æmiæ.' (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkæk yame in rapita yamæ mir e."

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pøn tukun mimæ, "Yhajoun. Nakamæfrakis mæ Kughen pisin æmæ In Yermaru. ³³ Kini tukasækeikei misorkeikei In ye rikitawæ fam, mine ye nærigien kapætawæ, mine ye næsaninien kapætawæ.

Kini misorkeikei min narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk ætawæ minæ ræmhen kin yame kasorkeikei atuk ætawæ minæ. Næripænien loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivæhsi-pænien kimi Kughen."

³⁴ Kini Yesu ram mæ nægkiarien kape kwæn a rhuvæ pik, kini mini-pøn tukun mimæ, "Ik nakuauæ pakæ ta tuk narmaruyen kape Kughen."

Æmæ aikin, narmamæ kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nægkiarien skai kirik.

Yesu rimivæh-si æhu Farisi minæ kin naiyohyen autæn kafan

(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivæn apa ye nimæ ehuæ kape Kughen, mamævhag kimi narmamæ, mamaiyoh æriæ mimæ, "?Rhawor e næmhajoun kape loa kape Moses kamhani mæ Kristo In kwænæræus æmæ kape Deved? ³⁶ Mærig, sæmru, Nanmin kape Kughen rimivæhsi-pæn nirkunien kimi Deved mæ tukrini mæ, "Kughen Yermaru rimini-pøn tuk Yermaru kafak mimæ,

"Ækwætæ ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuæ ye tikmir minæ kafam." ' ' § (Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpin mimæ, "Ye nægkiarien e, Deved rimnokræn kin Kristo mæ 'Yermaru.' ?Mærig nakshawor mamhani mæ Kristo in kwænæræus æmæ kape Deved?"

Yesu rægkiar aikin, narmamæ khapsaah kisærig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi æriæ, mimæ, "Kimiæ takasærig æmiæ tuk næmhajoun kape loa kape Moses. Iriæ rikiriæ ramagien tuk nivæhsi-pænien neipæn huvæ. Kini tukmæ khavæn apa ye maket, misorkeikei pik mæ narmamæ minæ fam tuksaowæ æriæ æriæ mhasiai æriæ. ³⁹ Kini tukmæ khavæn ye nimæ kape nofuginien, misorkeikei mæ tukasækwætæ ækupæn, kini tukmæ khavæn ye lafet, misorkeikei mæ tuksækwætæ ye kwonmhaan kape nisaiyen.

⁴⁰ Kini tukmæ piahwaru yame kimnamhætan kin, kini iriæ kasækræh kin kafan narimnar. Kini masæhuak apomh min

[‡] 12:27: Sadusi minæ kimnhani næfrakisien ye Ol Testamen, mærig kimnhapæh nhaniyen næfrakisien mæ narmamæ yamæ mine kwænhæmhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwærhæmhæmhæ min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhæmhæ tukhamragh min. 12:28:

Luk 10:25-28

12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6

§

12:36: Kughen rimini-pøn nægkiarien e tuk King

Deved.

mə narmamə minə tukhasiai əriə. ! Ah! Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehua kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehua, kamhavəh-si-pən mane ehua. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin rua, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokran kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə ni-par mane, mamhapəh ni-pərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehua kape Kughen tukrimir

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehua kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehua kape Kughen kimnor kin kapier ehua, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehua minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh ni-pəhyen kirik.”

Nahasion yame tukruə ye Nipig Kwasig
(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehua kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeiki mə takni-pə tuk əmawə mīmə ? narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə.

⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikua ye narmamə khapsaah mhavi narigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakurakurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasion, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyən ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukarkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimia kafak narmamə minə, takasəkeiki misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkuraə ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimie tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, “? Jakhawni-pən tuk əriə?” Takhani-ərhav nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimia nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermie.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin pi-auni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimirie minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tukseməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimie nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriiji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasion ehua apa Jerusalem
(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

* 12:42: Yesu tu rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” 12:43: 2 Kor 8:12 13:2: Luk 19:44 13:9: Mat 10:17-20 13:11: Luk 12:11-12 13:13: Mat 10:22; Jon 15:21

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nīpig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame rīpəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nīvənien imə tuk nīpikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to rīpəh nīvənien yerkwənu tuk nīwəhyen kafan neipən. ¹⁷ ! Man! Riskai pik tuk nīpīraovin yamə mine kisor tīpriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrīpəh nuəyen mirəh əmiə ye nīpig kape nəhīg ¹⁹ meinai nahasien ehua yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyen ririkakun ye nīpig Kughen rīmnərəhu nīmoptanə meriaji-pə ai taktakun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-mīnien nīpig kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rīmnəraitə nīpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rīmnərai nīpig a mə tukrīvəh mirəgh narmamə yamə mine In rīmīrpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nīpig a, tukmə kirik rīmə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rīmə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasīgəvin Kristo misor nīmtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nīsəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rīrpin mamni-pən tuk əriə mimə, “Kini nīpig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mīrh tukrīpis,

Kini makuə to rīpəh min nəsiəyen;

²⁵ Kini kəmhau minə tuksəsəah,
Kini mine narimnar fam ye nimago-
ago tukhakiu-kiu.’ ” (Aes 13:10,
34:4)

²⁶ Kini Yesu rīrpin mimə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpīsəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mīvəh nehuəyen mine nīkakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yīmīrpen-ta əriə. ²⁸ Sətərig min kin nuhpīkinien kin nai a figtri. Tukmə nīpig yame kwermīn rīnaurə kini nīmarīn rīnəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwruə ye nimə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine rītərhav-pə. ³¹ Napuə mine nīmoptanə tukawəkeikei mirarkə, mərig nəgkīarien kafak to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nīpig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rīmīk pīsīn əmə In rīrkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapīrien! Meinai kimiə nakseinein nīpig yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame rītərhav iman yerkwənu mamvən yerkwənu pīsīn. Kwasig ikin rītərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pīsīn minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pīsīn pūsūn kimi əriə. Kini mīni-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwruə mimə, ‘Takamarha.’ ³⁵ Rəmhen əmə min kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nīpig yame Yaməhuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpīg əru, uə tukruə yenpīg-yenpīg, uə tukruə yerkwēiha. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nīpig, pəh In tukrīpəh namien mə kimiə nakasapīr. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmiə nīpig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakīn

swatuk tuk nhopniyen Yesu

(*Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53*)

¹Kini nîpîg a, tukharaptêrêkin nêvîginien ehua kin bred yame yis rîrkêk iran tukhani nahu kin. Jif pris minê mine nêmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakî swatuk mê tukharaptêrêkin apis-apis Yesu mishopni. ²Iriê kimnhani mhamê, “Pêh khapêh nharaptêrêkinien In ye nîpîg kape nêvîginien ehua, tamê narmamê [niemhaa rhai êriê kini] khauh apnapîg êmê êriê minê.”

Piraovin kirik ramêtêg-pên senta ye kapan kapê Yesu

(*Mat 26:6-13; Jon 12:1-8*)

³Kini Yesu rîvên Betani mîvên ye nêkwai nimê kape Saemon. Kwên ai kupên rimîvêh nimhâyen ôtân ye tîkin. Kini Yesu ramêvîgin hana, piraovin kirik ruê mîvêh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimê nad: nîmrîn rhaktê pik. Kini piraovin a rasikta botel, mêtêg-pên senta ye kapan kapê Yesu. ⁴Mêrig narmamê tîksin niemhaa rhai êriê khamê, “? Rhawor pian e roriah senta e? ⁵Rhuvê pik mê to in rêvrai êmê; mîrkun nivêhyen mane rêmhen kin tri handred taosen vatu* kin tuk nivêhî-pênien kimi yavên has minê.” Kini kishêk pian a.

⁶Mêrig Yesu rîni-pên tuk êriê mê, “! Ei! Hapêh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvê kirik kimi Yo. ⁷Yavên has minê tukasêmir kimîa mîriê nîpîg fam. Kini tukmê nakhamê taksasitu irêriê nakharkun nîsasituyen irêriê nîpîg fam. Mêrig Yo jakpêh narêyen kitawê-m kimîa nîpîg fam. ⁸Piraovin e rimnor huvê-pê kimi Yo ye nîrkunien kafan. Mavi-têg-pê senta ye nîprak mapnêpenê ye nîprak mê tuknim Yo. ⁹Yakamni-pre êfrakis tuk êmiê mê ikin pukaa ye tokrêi tanê yame kamni-êrhav Nêgkiarien Huvê ikin, tukamêvsao min kin norien kape pian e, pêh narmamê rikiriê tukramêsik in.”

Judas rimneighan-pên kin Yesu kimi tikmir minê kafan

(*Mat 26:14-16; Luk 22:3-6*)

¹⁰Kini Judas Iskariot, in yermamê kirik ye narmamê twelef kape Yesu, rîvên mêm jif

pris minê tuk norien swatuk tuk neighan-pênien kin Yesu ye kwermîriê. ¹¹Rîvên mêm êriê, rikiriê ragien, kini kimnhani mê tukhavêhî-pên mane kimin. Kini Judas rîvên, mamarê, mawhin nîpîg tuk neighan-pênien kin Yesu kimi êriê.

Lodsapa

(*Mat 26:17-19; Luk 22:7-13*)

¹²Kini nîpîg kape nêvîginien e kamni kimê bred yame Yis Rîrkêk iran ruawê ipakê, kini lafet a rîrikakun ye nîpîg kape nêvîginien e kamni kimê Pasova. Kini narmamê tukasêkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nêvîginien ai kin. Kini narmamê kape Yesu kisaiyoh-pên mhamê, “? Ik nakmê jakhavên hiê misor apnêpenê ye nêvîginien kape Pasova?”

¹³Kini Yesu rher-pên kin kafan yer-mamê kiraru mîmê, “Tukmê nakratêrhav-pên Jerusalem, mêm kwên kirik ramrêh jag ehua kirik kimîruk-pên nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴mîrhuvên ye nimê kirik yame in ramvên ikin. Kini mîrêni-pên tuk yemehua kape nimê mîrêmê, ‘Yhajoun rimher-pê kin êmrû mê jakrauê mwaiyoh-pre ik mê ? kwênmhaan a in hiê yame in mine kafan minê narmamê tukhavên misor nêvîginien kape Pasova?’ ¹⁵Kini in tukrikir êmiru nakrhuvên ye kwênmhaan ehua apa yerpirig ye nimê yame kimnêtu huvê ta narîmnar m-fam kape nêvîginien aikin. Kini takwor apnêpeinê ye nêvîginien aikin.”

¹⁶Kini kratêrhav mîravên Jerusalem mêm narîmnar rêmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriû kwor apnêpenê fam ye nêvîginien kape Pasova.

Yesu rimîni-êrhav mê Judas tukreighan-pên kin In kimi tikmir minê

(*Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25*)

¹⁷Yenpîg, Yesu ruê iriê narmamê twelef kafan ¹⁸misofugin ye tebol misêvîgin. Kini Yesu rîni-pên tuk êriê mê, “Yakamni-pre êfrakis tuk êmiê mê kimîa kirik tukreighan-pên kin Yo kimi tikmir minê kafak. Kimîa kirik e kitawê kasêkwêta.”

14:3: Luk 7:37-38 * 14:5: Khapêh nhaniyen tri handred taosen vatu, mêrig kimnhani mê, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rêmhen kin mane yame yermamê kirik rawêh kape newk kirikiana. 14:7: Dut 15:11 14:8: Jon 19:40 14:12: Eks 12:6 14:18: Sam 41:9

¹⁹ Kîni narmamə kafan minə rikiriə rei-waiyu minəsaiyoh əriə minə mhama, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kîni Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin.

²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rîmini kupən. !Kîni məriğ rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

²² Kîni kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak minî vi vi Kughen tukun. Kîni ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mîni-pən tuk əriə mîmə, “Sən. In e nîprak.”

²³ Kîni mivəh kap waen minî vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən minî kimi əriə, kîni kimnhanim. ²⁴ Kîni rini-pən tuk əriə mîmə, “Nîtwak e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuayen məmir-ərhav. Tukraiyyu mivəh miragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mîmə to yakpəh nînim-nîniyen waen meriaji minîm min ye rao ye neai.”

²⁶ Kîni iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rîmini-ərhav mîmə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kîni Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyən kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyyu rik rik.’” (Sek 13:7)

²⁸ Kîni Yesu rirpîn mîmə, “Məriğ nîpig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Məriğ Pita rini-pən tukun mîmə, “Tukmə ror nhatətəyən kapəriə tiksîn

tukrimir; məriğ nhatətəyən kafak to rîpəh nîmirien.”

³⁰ Kîni Yesu rini-pən tukun mîmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyən mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Məriğ Pita rarə mîni-pən skai min mîmə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh nîniyen mə yakeinein Ik.” Kîni iriə fam khani əmə min nəgkiarîen kirikianə.

Yesu rîmavən apa Getsemane maməhuak

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kîni ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kîni Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mîmə, “Kimiə taksəkwtə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kîni In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kîni rini-pən tuk ərisir mîmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kîni In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mîmə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhayen en tukrirkək tuk Yo.” ³⁶ Kîni mîmə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhayen§ yamə mine tukpihauə. Məriğ takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kîni ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kîni rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ? To nakpəh narhayen kape nîpig kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasəriğ əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin məriğ nîpraimiə rəpou.”

³⁹ Kîni ai In mirerig min maməhuak. Mîni-pən əmə min nəgkiarîen a. ⁴⁰ Kîni ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rîmivəh nîmririsir. Məriğ irisir kwərhurstis mirheinein nar yame tikrhîni-pən tukun.

⁴¹ Kîni ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “? Rhawor? ? Nakarhapis hanə? !

† 14:21: Nəgkiarîen kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən rîpîpəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, rîpîhuvə!” Məriğ nîprai nəgkiarîen ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” 14:24:

Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ 14:26: Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin

kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksîn ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksîn ye Ol Sam 115-118. 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 14:31: Jon 11:16 14:32: Jon 18:1 14:34:

Jon 12:27 § 14:36: Nəgkiarîen kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikîniyen ye nəmhayen.” 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38

Infamien! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə.⁴² Rhekimter, pah kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptərəkin In

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehua kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptərəkin Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, ravi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ? Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkin Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopie kopie əmə map.†

Yesu rimnərer ye nimri kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khap-saah kishekimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksin kishekimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhama, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.’” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimririe mini-pən tuk Yesu mimə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “? Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, lk kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksifaktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Mini mə, “? Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə.§

⁶⁵ Kini tiksin kishekimter masərig-əwhin. Tiksin kisarkis-ətərəkin nimrin mir, mhauh

* 14:47: Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a. 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

14:50: Sam 31:11 † 14:52: Narmamə tiksin kamhani mə kwən a raiyu kopie kopie mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ 14:55: Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni.

14:58: Jon 2:19-21 § 14:64: Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni.

mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Niru mə pa e rımuh Ik!”* Kını narmamə mınə kape hae pris kisəsik In mhakır.

*Pita rımını mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)*

⁶⁶ Kını Pita raməmır ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kını pıraovin kırık, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tım tım kını mımə, “Eh, ik mın kırık. Nakamkwasiğ kin yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Məriğ Pita rımə, “Nıkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitərhav meiwaiyu mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kını man kırıkianə rəkakə.†

⁶⁹ Kını yasitu a kape hae pris rarə muə mın. Mınamni-pən tuk narmamə mınə aikin mə, “Kwən e, in kırık mın a.” ⁷⁰ Məriğ Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mınə kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kırık mın a. Meinai ik mın yemə Galili.”

⁷¹ Məriğ Pita rını-pən skai tuk əriə mımə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpınien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mikıraru. Pita, rikin raiyu məsik nəğkarien yame Yesu rımını mımə, “Man tukripəh hanə nikakəyen mikıraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kını rəriğ rahas pik; rikin rərhakis masək.

15

*Yesu ramərer ye nimri Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Yenpıg-enpıg əğkəp, jif pris, mınə nəmehua kape nəmə Isrel, mınə nəmhajoun kape loa kape Moses, mınə narmamə tıksın mın kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhuən nəğkarien kırık. Mhani-pən tuk narmamə tıksın mə tıksarkis-ərkis Yesu. Kını mhakır In mhaüə mhakır-pən kimi Paelat, yamehua kırık kape Rom. ² Kını ai Paelat raiyoh In mımə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kını jif pris mınə khani-ərhav neikuəyen rehua yame kımısəm-pən ye Yesu. ⁴ Kını Paelat raiyoh mın In mə, “? Rhawor nakpəh nəğkarien? Əmru. Kamhani nəğkarien rehua iram.”

⁵ Kını Paelat rımnam mə Yesu rıpəh niniyen nar kırık, rakur.

*Paelat rımə Yesu tukraməkeikei mıməhə
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)*

⁶ Ye newk mınə fam, ye nıpig kape Pasova, nəmə Isrel karkun nhaniyen nhag yermamə kırık kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kını yamehua ririsin kırık ramvən. ⁷ Kını narmamə tıksın kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kını mishopni narmamə tıksın. Iriə kırık, nhagin e Barabas. ⁸ Kını namə Isrel kımnhauə mısəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamə kırık ye kalabus. ⁹ Kını Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknai kin meinai in rınnəm ta mə jif pris mınə kımısərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kını jif pris mınə kımnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, məriğ mə tukseighaan kin Barabas. ¹² Kını Paelat raiyoh-pən mın əriə mımə, “?Məriğ jakhawor kwən yame kimiə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kını iriə kisokran ehua mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Məriğ Paelat raiyoh-pən mın əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rınnor rahas?”

Məriğ iriə kisokran ehua pik mın mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kını Paelat rınnorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kını rımə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

* 14:65: Aesea 11:3 rımə Mesaea, uə Kristo, nar apnapıg mə ramapir, məriğ tukrırkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimri Yesu kını mhamə tıksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis mın əriə uə nikam. † 14:68: Kopy akwas tıksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kırık rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. 15:1: Luk 22:66 15:5: Aes 53:7; Mak 14:61 15:11: Wok 3:13-14

Mobael minə kasarh iakei ye Yesu
(*Mat 27:27-31; Jon 19:2-3*)

¹⁶ Kɪni mobael tiksɪn khakɪr Yesu mhavən ye nɪmə ehuə kape Paelat kɪni misokrən kɪn nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷ Kɪni kharəh kot kɪrik rəwhao, rəmhen kɪn kot kape yermaru, misarkaoh-pən kɪn kɪmin. Kɪni mharəh nəəus kɪrik ror nɦirɪn, misor kəvəvhao kɪn, rəmhen kɪn kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kɪni masokrən kɪn mamhani mhamə, “!k e yermaru kape nəmə Isrel. ! Kimawə yakamhasiai !k!” ¹⁹ Kɪni mamhauh kapən kapə kɪn nai, masərig-əwhɪn, kɪni misənɪmkur ye nɪmrɪn mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kɪni misarh iakei fam iran, mharəhsɪ-ta mɪn kot əwhao mhavəhsɪ-pən kafan neipən. Mhakɪr mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kɪn.

Mobael minə kɪmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɪn
(*Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*)

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kɪrik, nhagin e Saemon. In rɪm Aleksanda mɪne Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kɪni khani-əhu misarkut kɪmin mə tukrɪrəh nai kamarkwao kɪn kape Yesu. ²² Kɪni iriə mhakɪr Yesu mhavən ikɪn kɪrik nhagin e Golgota (yame nɪpran rɪmə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ²³ Kɪni ye kwənmhaan a khavəhsɪ-pən waen kɪmi Yesu yame kəvit-pən nɪmar nai kɪrik kamni kɪmə “mir”.[†] Mərig Yesu rɪpəh nɪnɪmɪen.

²⁴⁻²⁵ Rampɪgɪg hana, kɪmnharuk haktə In ye nai kamarkwao kɪn. Kɪni misəwhai kafan neipən masarukɪn daes tukun, mə tukmə yame rapita, kɪni in ravəh kafan.

²⁶ Kɪni kɪrai-pən nəgkɪarien kɪrik ye nai kɪrik ramni mə kɪmisəm-pən nar has kɪrik iran mɪmə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kɪni misarkwətərəkɪn-pən ye nai kamarkwao kɪn. ²⁷ Kɪni mharəh yeməkrəh mir kɪraru, mharuk haktə mɪn ərii irisɪr Yesu. Kɪrik ye matuk, kɪrik ye mawor. ²⁸ Məknekɪn, nəgkɪarien ye Nəkəkəkə kape Kughen ruauə, yame rɪmə, “Kiməsəvheikɪn In iriə nəmə has mɪnə.”[‡]

^{*} 15:21: Rom 16:13   ^{*} 15:22: Nəgkɪarien e “Golgota” ye nəgkɪarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nɪpran rɪmə “kerhə irə jir.”   [†] 15:23: Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nɪni-əhuyen nəməmhəyen.   15:24-25: Sam 22:18   [‡] 15:28: nəgkɪarien ye v. 28 rɪkək ye kopi akwas tiksɪn kape Niutesteman. Keinein mə Mak rɪmɪrai əfrakɪs uə nɪkam.   15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58   [§] 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikɪn e. Nɪmhəyen kape Yesu rɪmmor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22.   15:36: Sam 69:21

²⁹ Kɪni narmamə yamə mɪne kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kɪni mamhani mhamə, “! In en! ! Ik yermamə kape natmətəg-ətəgɪen nɪmə ehuə kape Kughen mɪne nor-mɪnien ye nɪpɪg kɪsɪsər əmə![§] ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kɪn meiwaiyu, mivəh mirəgh atuk ik.”

³¹ Kɪni jɪf pris mɪnə mɪne nəmhajoun mɪnə kasarh mɪn iran. Mamhani-pən tuk əriə mɪnə mhamə, “In rɪvəh mirəgh ta narmamə khapsaah. Mərig rɪpəh nəmhenien tuk nɪvəh-mirəghɪen In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kɪn pəh kɪsəm, kɪni mhani nəfrakɪsɪen iran.” Kɪni kwərə mir yame kɪmiruk haktə ərisɪr Yesu kwarpəkəkə kɪmi Yesu.

Yesu rɪmamhə
(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Yerkweiha əmə, mərig nəpɪgnəpien ruə muvrɪg əpɪs tanɪmtanə meriəji tri klok. ³⁴ Kɪni ye tri klok, Yesu rokɪrən ehuə mɪmə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nɪpran rɪmə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ? Rhawor nakamapitan kɪn Yo?”[§]

³⁵ Kɪni narmamə tiksɪn yamə mɪne kasərer aikɪn misərig nəgkɪarien ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kɪn Elaeja.” ³⁶ Kɪni kwən kɪrik raiyu atkɪn mɪvən mirəh nɪpərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkɪs-pən ye nai apomh kɪrik kɪni mɪvəhsɪ-haktə pən kɪmi Yesu mə tukrɪnim. Kɪni mɪmə, “?Pəh kɪsəm-ru mə tə Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokɪrən ehuə mɪn kɪni ai kafan neihagien rɪtərhav.

³⁸ Kafan neihagien rɪtərhav aikɪn, kɪni nəkwai nɪmə ehuə kape Kughen, kɪmiruk haktə neipən kɪrik yame kɪmmətapɪg kɪn Kwənmhaan yame Rəmərhakə Məmərhakə pɪk. Neipən a rəhipu nɪpərin kɪraru. Rəhipu apa yerpɪrig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kɪni yamehuə kape mobael yame ramərər ipəkə tuk Yesu məm nɪmhəyen kape Yesu kɪni mɪmə, “Nəfrakɪsɪen. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kîni Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisin kwajikovə mir nhagrii Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nîpiraovin tiksın masəm In. ⁴¹ Nîpîg Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mîrhasitu iran. Kîni nîpiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia rimininim Yesu

(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴² Nîpîg a, kamni kimə napnəpenəyən meinai tikəni rikwamer kin nîpîg kape Sabat. Ipakə mîrh riva, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kîni in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, məriğ rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nîprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnəriğ mə Yesu rimamhə aihuaə əmə, rakur pik kin. Kîni mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “? Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kîni yamehuə ai reighan kin. Kîni Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mîrəh nîprai Yesu. ⁴⁶ Kîni Josef rivən mîrəhsi-əhu nîpran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nîmri neipən huvə kirik muə muvriğ nîpran kin neipən a. Kîni mîrəh mivən mərəhu ye nəpəg kapier kirik yame kinor huvə ta. Kîni mətapig əswasig kin kapier ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nîpîg a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriu kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimamragh min ye nimhəyən

(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Rinamenaiyu, nîpîg kape Sabat rinamor infamie, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mîrhivəh nîmri nîmar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mîrhivən mə tukrhor-pən ye nîprai Yesu. ² Kəni

rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin nîprai Yesu raməmir ikin. Mîrh ririkakun marhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhîni-pən tuk ərisir mîrhimə, “? Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhîni məknaikin meinai kapier a in rehuaə pik, məriğ karhîni hanə marharha-pən, mîrhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivən imə ye nəpəg kapier ai, mîrhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwəta ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Məriğ rini-pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nîrhiginien. Yakirkun mə nakarharhakin Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Məriğ In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mîrhəm. Tamhek in e kimnərəhu ikin. ⁷ Takrhipən mîrhîni-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mîrhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” ⁸ Kîni pia misir a krhitərhav, meinai kimîrhigin pik, kîni marhətəmnimîn. Ror pən krhipəh nîrhîni-əsah-pənien tuk narmamə.*

Yesu rimamragh min, narmamə khap-saah kasəm In†

(*Mat 28:9-10; Jon 20:11-18*)

⁹ Yesu rarə mîmragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmîn has seven iran kupən. ¹⁰ Kîni pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kin Yesu, yame kasəriğ rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə. ¹¹ Məriğ nîpîg kimisəriğ mə Yesu rimimragh min kîni Meri min rimməm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kîni ai, yermamə mir kiraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nîpran rukrekin pisin. ¹³ Kîni

15:40: Luk 8:2-3

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28

* 16:8: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarîen kape nəmə Gris kharpin nəgkiarîen ye ves 8 mhama, “Məriğ nîpiraovin minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmîr aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwan ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarîen kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanimtanə misəvsao kin Nəgkiarîen Huvə kape Kughen. Nəgkiarîen ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mirkun nəmviviyen narmamə kape rerin.” † 16:8: nəgkiarîen ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pə nhagin rimirai.

kirarerig miravən mwəvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini mægkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rimnægkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nægkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimimragh min.

¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nægkiarien huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame rıpəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpinien kimin mə tukrivən apa ye nap ehuə. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nımraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nægkiarien pisin pisin; ¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsien əriə; mharkun nınimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nərəhupənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru ramægkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə miyəvən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kin Nægkiarien Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nımraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame

Luk rimirai

Nəgkiarieren kwakwə kape nəkwəkə e Luk

? Pa rimirai nəkwəkə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkə e- nəmehua kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehua tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekən.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehua mərərao. Kasərig, tiksən kimnhani nəfraksiesen iran, tiksən kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərgigien kapəriə.

? Rimirai nəkwəkə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturuk nəgkiarieren ye narəyen kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfraksiesen ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarieren kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarieren kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehua kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimsəm narimnar kin nimririə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei

tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksəruhu atuaturuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksən kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarieren iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərgigien rimə jakrai atuaturuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturuk yamə minə kimsəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturuk nəfraksiesen kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimiini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehua, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan pi-ahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuaturuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarieren minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriu rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturuk ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehua kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukraurupən ye Nimə Kape Kughen miwaan insens nəmiövün rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə miwaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənəmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rimi-pən

tukun mimə, “Sekaraea, pəh niġinien, meinai Kughen rimmərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrərəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimməghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in rərəh niniimien waen, mine niniimien skai minə.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimməghien kafan, ririkakun ye nipiġ raməmir apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmin mine nəsaninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khrerig-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khaue min ye nirkunien kape nəmə atuatak minə. Ye norien a, in tukror əpnəpeinə ye nimməghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru min.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimri Kughen ye nipiġ m-fam. Kini In rimmher-pə kin yo mə jakuə məkkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ ! Ətərig-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəġkiarien meriaji nipiġ takəm nipiġ nəġkiarien e, meinai nimməpəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəġkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipiġ atuatak kafan.”

²¹ Kini ye nipiġ a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen.

²² Kini rimatərhav-pə, meinein nəġkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimməmə nəmərəhavyen kirik imə. Raməġkiar əmə kin kwermim mamvən, neramən rimmərpəvin.

²³ Kini nipiġ rimmor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rirerig-pən yerkwanu. ²⁴ Kini rərəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerk-waig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mimə, “Nar e Kughen Yermaru rimmor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rimmor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mərəh min naurisien kin nimri jir.”

Agelo kirik rimini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nipiġ Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rimmher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rivan apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəġkiarien kirik mamvən kimi piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman rərəh hanə nivənien tukun, mərig kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Meri. Kughen rimmərəhu kafan nihuvəyen kimik, kini mamərə kimiru min.”

²⁹ Mərig tipir ramuh Meri tuk nipiġ nəġkiarien a, mimə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Takpəh niġinien, Meri, meinai Kughen rimmher-pə kin yo mə jakuə məkkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mərəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpirig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin rirni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jekob, kini kafan narmaruyen tukramərə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mimə, “? Jakhawor-pən iran mine mərəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

* 1:15: Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin. 1:15:

Nam 6:2-3 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 1:19: Dan 8:16; 9:21 1:27: Mat 1:16,18 † 1:31: Nhag e Yesu, nipiġ ramni mimə Kughen tukrivəh mirəgh narmamə mifam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7

³⁵ Mærig agelo rini-pæn tukun mīmæ, “Nanmin kape Kughen tukruæ maræ iram, kini nəsāniniēn kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovæ yame takræh, in ratuatuk pik, tukamokræn kin In kimæ Ji Kughen. ³⁶ Kini, æmru, kuhum e Elisabet rinæpiæhuaru pawk, mærig rinor ta tīpin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimæ piahwaru yame ror siæ kin, mærig taktækun ai rinor tīpin mivæh makuæ sikis. ³⁷ Narimnar minæ e kashajoun-pæn mæ nar kirik ripæh norien neineiniēn tuk Kughen.” ³⁸ Mækneikin Meri rini-pæn tukun mīmæ, “Æwæh. Yo yorwok æmæ kape Kughen Yermaru. Pæh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo ræta iran, mamvæn.

Meri rimavæn mæm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minæ a, ripæh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivæn apa yerkwānu kirik ye nikar tukwas minæ ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pæn imei Sekaræa mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rærig Meri ramægkiar, mæknakin kwajikovæ a ye tīpin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmæ, “! Kughen ramor rhuuæ-pre kimik rapita nīpiraovīn minæ fam, kini In tukror huvæ-pæn kimi kwaji yerman yame takræh! ⁴³ Mærig yakpæh nirkunien mæ rhawor e Kughen ramor huvæ pæ mækneikin kimi yo mæ nisīn Yermaru kafak tukruæ mæm yo. ⁴⁴ Yakamni mækneikin meinai nīpig yimnræg kafam nægkiariēn, kwajikovæ e yame ramæmir e ye tīpik ramagiēn mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuuæ pre kimik meinai nimini næfrakisien ye nægkiariēn yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

Meri ramæni nīpei mamægnægīn Kughen

⁴⁶ Mækneikin Meri rimæ, “Ye nīmraghien minæ fam kafak, yakamægnægīn Kughen Yermaru, ⁴⁷ kini rikik ramagiēn pik tuk Kughen kafak yame ravæh miragh yo, ⁴⁸ meinai yo yorwok æmæ kafan yame yo yermamæ apnapīg æmæ, mærig rikin ramæsik yo.

Kini taktækun ai mamvæn, narmamæ m-fam tukhani mæ Kughen rimnor huvæ pæ kimi yo.

⁴⁹ Meinai Kughen e nəsāniniēn kafan in rehuæ, In rimnor narimnar rehuæ kimi yo. Kini nhagin ramærhakæ.

⁵⁰ Kini rikin rehuæ tuk narmamæ yamæ mine kamhasiai In, iriæ e narmamæ yamæ mine kimisækupæn misaræ mine yamæ mine tukpilhauæ kwasig ikin. ⁵¹ In rimnor nar apsisip minæ ye nəsāniniēn ye kwermīn.

Mher yerhav kin narmamæ yamæ mine kisausit ye nætægīgiēn kapæriæ.

⁵² Mivæh-si-æhu namehuæ minæ ye kapæriæ neihuøyen, kini mivæhsi-haktæ narmamæ yamæ mine kapæriæ nætægīgiēn reiwaiyu.

⁵³ Narmamæ yamæ mine nikumhæ ramæs æriæ, In ramævigīn æriæ kin nævigīniēn yame rhuuæ, kini narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ, In rimnher yerhav kin æriæ, nar rimirkæk tuk æriæ.

⁵⁴ In rimnasitu ye kwænæræus kape Isrel, iriæ e yorwok minæ kafan. Rikin ramæsik mæ rikin tukramækeikei mamehuæ tuk æriæ, ⁵⁵ ririkakun ye Ebraham kupæn mine kwænæræus kafan, mamvæn kape rerin, ræri-pæn nægkiariēn yame rimini-pæn ta tuk kaha minæ kapætawæ.”

⁵⁶ Kini Meri ramaræ iriu Elisabet mivæh makuæ kisisær, kini ai, mipirerīg-pæn iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pæ

⁵⁷ Kini nīpig atuatuk kape Elisabet rimæuæ mæ tukreimæk iran, kini rimiræh tīni yerman. ⁵⁸ Kini narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tukun mine kafan kwænæræus minæ kimisærīg nævsaoyen a mæ Kughen Yermaru rikin rehuæ tukun mor rhuuæ pæn mæknakin kimin, kini iriæ kimnhauæ misor kirikianæ iriæ min mæ tuksagiēn kwis.

⁵⁹ Kini nīpig pikwariēn a rimivæh nīpig eit, kini iriæ khauæ mhavæh nao kim in. Kini ipakæ æmæ kishen-pæn nhagin mæ nīfnhag rimni e Sekaræa, ⁶⁰ mærig nisini rimini-pæn

mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

⁶¹Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? Ye kwənəəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶²Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekarəea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

⁶³Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukriri-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴Məkneikin, neramin rihuatuk, mægkiar mamni vi vi Kughen.

⁶⁵Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. ⁶⁶Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihua mor naha?” Kimnhani məknakin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekarəea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

⁶⁷Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekarəea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

⁶⁸“Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

⁶⁹In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənəəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰raməri-pən əmə nəgkiarien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəməkin ətawə.

⁷²Kini mimə rikin tukreihua tuk riptawə minə,

kini rikin tukraməsik promes atuatur

⁷³yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴tukriri-pən-si

ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

⁷⁶Kini Sekarəea rarar mini-pən tuk tini mimə,

“Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpirig;

meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatur kafan,

⁷⁷mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehua tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehua tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai

⁷⁹misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa

ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatur kape nəmərinuyen.”

⁸⁰Kini pikwarien a nipran ramehua, kini mamehua min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye

tipəvsik mameito kin nipig atuatur yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə

(*Mat 1:18-25*)

¹Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In maməəhu loa kirik mimə tukəvhəikin fam narmamə yamə

mine kisarə aikin a. ²(In e nəvheikinien narmamə yame kinnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik

kape provins e Siria). ³Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən

mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvhəikin əriə. ⁴Ror pən kwən a Josef min

ritərhav yerkwənu e Nasaret ye provins e Galili, mivan apa provins a Judia, yer-

wanu kirik kamni kimə Betlehem, imei

King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵Kwerpen ta Josef mine pian e Meri ma tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem ma tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukurha, kini reimək kin nimirin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pən əriə, khagin pik. ¹⁰Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹²Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³Məkneikin, agelo minə khap-saah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴“Pəh khani vi vi Kughen apa yerpilig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarinen yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarinen yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹Mərig Meri rimnatərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰Mərig yorwok ye sipsip minə kimnhanerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape naspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuutuk ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərah Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yəkwī-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarinen kape Kughen yame ramni mimə, “Nimirin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

²⁵Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nimiraghién in ratuatuk huvə, kini nipig mifam in raməri-pən nəgkiarinen kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh miragh nəmə Isrel. Kini Nanmin kape Kughen ruə mikuar yerkin. ²⁶Nanmin

2:14: Luk 19:38   2:19: Luk 2:51   2:21: Luk 1:31
1:22-28. † 2:22-24: Loa e raməmir ye Lev 12:8.

* 2:22-24: Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml

kape Kughen ruini-pən ta tukun mimə tukripəh nimhəyən meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rimini mə tukrher-pə kin. ²⁷Kini Nanmin kape Kughen rimnor rikin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kimirərah Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narimnar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸Məkneikin Simeon rimnəm Yesu, kini mirəh kin kwermīn, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mimə,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nimini tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərīnuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kin nimrik yame tukriwəh miragh narmamə.

³¹ Ik nimnor apnəpeinə mə In tukrivəh miragh narmamə, kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nəmə ye kantri pisin pisin minə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

³³ Kini rim kwajikovə a mine nisini kwakur pik kin nəgkiarīen yame Simeon rimini iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mimə, “Pəh nihuvəyən kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mini-pən tuk Meri, nisin kwajikovə a, mimə,

“Irig-rul Kughen rimirpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamir, kini mə tukror min əriə khapsaah khavəh nimraghien.

Kughen rimirpen pawk In mə In ror nimtətien kirik, mərig narmamə tukhani hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərigien has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rikim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rikim kin nau nisə.”

³⁶ Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rinəpiahuaru əgkəp. Nipig rimnamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk

seven əmə, kwən a rimhə. ³⁷ Rimnarə pisin əmə məknakin meriaji mīpiahuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nipig mifam in raməmīr ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mine yeraan. Matuakəm mīpəh naviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauə atuutuk ye nipig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimīwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhirerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyən kape Kughen rukwar ye kafan nimraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.† ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimīwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kin rimni mine nisini, maməmīr əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mīpirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksīn. ⁴⁵ Mərig kirapəh niwəmīen In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipig kisīsər, kini mīpiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksīn. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarīen minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimīwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mimə,

2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11   2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10   2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8   2:39: Mat

2:23   † 2:41: Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermī yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

“Narik. ? Nimnhawor mor mækneikin iræmru? !Ærig-ru! !Kimru rimim, rikimru ramhæ pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mærig In rini-pæn tuk æriu mimæ, “? Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmæ ror nakrapæh nirarkunien mæ Yo jakamækeikei mamæmir ye Nimæ kape Rimik.” ⁵⁰ Mærig iriu kiræpæh nirarkunien niprai nægkiarieren yame rimini-pæn tuk æriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin æriu, mirheiwaiyu mirhivøn apa Nasaret. Kini In rimisiai æriu mamor nækwairiu. Mærig nipig mifam nisini ramætærig kin narimnar minæ fam a. ⁵² Kini Yesu nipran ramehuæ, kini kafan nirkunien ramhaktæ pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamæ, rikiria ragien æmæ tukun.

3

Jon Baptaes ramævsao-ærhav kin nægkiarieren kape Kughen

(*Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28*)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minæ a, yemæ Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuæ ye provins minæ fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermin minæ tiksins e: Herod Antipas ramehuæ ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuæ ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias ramehuæ ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nipig atuatuk kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

Ye nipig a, Jon, ji Sekaraea, yame rinehuæ ta ai, mamaræ apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivæh-sipæn nægkiarieren kirik kimin. ³ Kini in rimnokræn apomh pæn ikin minæ ipakæ tuk nu apa Jodan mamævsao-ærhav kin nægkiarieren kape Kughen. In mamni-pæn mimæ narmamæ tukasækeikei misarar ye nærigien kapæriæ tuk tævhagæ has, kini mhavæn tuk Kughen mæ In tukraspir norien has minæ kapæriæ. Kini mæ nimtætien kirik e, tukor baptaes iræriæ. ⁴ In ræri-pæn æmæ nægkiarieren yame Aesearimira kupæn ye nækwækwæ kafan mimæ,

“Kwæn kirik ramokræn ehua apa ikin ruhiko ikin mamni mimæ,

‘Kimiæ taksor apnæpeinæ ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatum.

⁵ Nkwætænæ minæ fam tuksuun huvæ, kini tukwas minæ mine nahawk minæ fam tuksætæn-ætæn,

kini swatuk iko iko minæ tukæræhu atuatum, kini swatuk yame rapæjapæt tukækeikei kor ripia.

⁶ Kini narmamæ mifam tuksæm swatuk kape Kughen tuk nivæh-miraghien narmamæ.’” (Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye nipig a, narmamæ khapsaah kimmhavæn tuk Jon mæ in tukror baptaes iræriæ; mærig rini-pæn tuk æriæ mimæ, “! Kimiæ naksahas ramhen æmæ kin snek yamæ mine kasærhkwopah! Pæh nien mæ tuktu, Kughen ror niemhaa mivæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ. ? Mærig, pa ramni mæ to kimiæ nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksins yamæ rhuvæ mæ tuksæm mæ nakwæsæpæh æfrakis norien has minæ kini mhavæn tuk Kughen. Næfrakisien mæ kimiæ kwænærus kape Ebrahim, mærig rikimiæ tukripæh næsikien mæ Kughen tukramækeikei mivæh miragh æmiæ mhawor kimiæ kwænærus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig æmæ! Yakamni-pre tuk æmiæ mæ Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruæ ramhen kin kwænærus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktækun ai, Kughen rinærer matuk ta mæ tukræræru nuknei nai. Kini tukmæ nai kirik ripæh nikuyæyen kin kwænkwæn yame rhuvæ, kini tukræræru marakikin-pæn ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhama, “? Mærig, naha nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ kafam neipæn kiraru, væhsi-pæn kirik kimi yemamæ yame kafan rirkæk. Kini tukmæ nam næviginien raræ, æhi-pæn tiksins kimi narmamæ yamæ mine næriæ rirkæk.”

2:51: Luk 2:19 2:52: 1 Saml 2:26; Prov 3:4 3:3: Wok 13:24 3:7: Mat 12:34; 23:33 3:8: Jon 8:33,39

*

3:9: Jon Baptaes ramægkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamæ mine khama ta mæ Kughen tukramækeikei mivæh miragh æriæ meinai iriæ ji Ebrahim minæ. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukræræru ramhæjoun mæ Kughen tukrækir norien kape narmamæ, kini yamæ mine khapæh nisorien norien huvæ, Kughen tukrivæh-si-pæn narpinien kimi æriæ. 3:9: Mat 7:19

¹² Kini narmamə tıksin yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “? Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tıksin kimisaiyoh min mhamə, “? Mərig rhawor iramawə? ? Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyən mane, kini jaksor nəmhayen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimie tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. ¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyən rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəraus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.

¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripiik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarieren ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukripi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni,

kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun.

²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarieren kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,

Elmadam in ji Ere,

²⁹ Ere in ji Josua,

Josua in ji Eliesa,

Eliesa in ji Jorim,

Jorim in ji Matat,

Matat in ji Livae,

³⁰ Livae in ji Simeon,
 Simeon in ji Juda,
 Juda in ji Josef,
 Josef in ji Jonam,
 Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
 Melea in ji Mena,
 Mena in ji Matataha,
 Matataha in ji Natan,
 Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
 Jese in ji Obed,
 Obed in ji Boas,
 Boas in ji Salmon,
 Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,
 Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jakob,
 Jakob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pæn tuk Kughen.

4

Setan rimivæhsi-pæn wæhsi-pæn kimi
 Yesu
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmin kape Kughen rimikuar ye
 nimraghien kape Yesu, kini ye nipig ruasi-
 pæn ye nu apa Jodan, Nanmin kape Kughen
 rikir In mivæn apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin,
 Setan ramarkut mæ tukrukrao ye nærigien
 kafan kape nipig foti. Ye nipig minæ
 fam a, In rapæh næviginien, kini ye nipig
 infamien, nikumhæ ræs pik. ³ Kini Setan
 rini-pæn tukun mimæ, “Tukmæ ik Ji Kughen
 æfrah, ni-pæn tuk kapier e mæ rukreikin
 muæ mor bred kin.” ⁴ Mærig Yesu rhorpin
 mimæ, “Kimirai ye Nækwækwæ kape Kughen
 kimæ, “Yermamæ ripæh nimraghien æmæ ye
 næviginien.” (Dut 8:3)”

⁵ Mækneikin Setan rikir Yesu mivæn apa
 ye tukwas apomh kirik, kini taktækun æmæ,
 rhajoun In kin kantri minæ fam ye tokrei
 tanæ, ⁶ kini mini-pæn tukun mimæ, “Yo
 jakærhæ-pre narmaruyen ye tanimtana ye
 kwermim, mine nautæ kapæriæ minæ fam,
 meinai narimnar mifam a ramæmir ye kw-
 ermik, kini yakirkun neighan-pænien kin
 kimi naha yermamæ yame yakorkeikei mæ
 jakvæhsi-pæn kimin. ⁷ Kini tukmæ nakæhuak
 kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam
 kin.”

⁸ Mærig Yesu rhorpin kafan nægkiarinen
 mimæ, “Nækwækwæ kape Kughen ramni
 mimæ, “Taksæhuak æmæ kimi kapæmiæ
 Yermaru Kughen, misæri-pæn æmæ kafan
 nærigien.” (Dut 6:13)”

⁹ Mækneikin Setan rikir In mærip In apa
 Jerusalem mhaktæ ye tokrei Nimæ Ehæ
 kape Kughen apa yerpirig ægkæp. Kini mini-
 pæn tukun mimæ, “Tukmæ ik Ji Kughen
 æfrakis, iv-ærhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai
 kimæ,

“ ‘In tukrher-pæ kin agelo minæ kafan khauæ
 masarha huvæ tuk ik.

¹¹ Tukharaptærakin ik kin kwermiræ
 mæ takpæh nowhan-pænien nihum
 ye kapier kirik.’ ” (Sam 91:11, 12)

¹² Mærig Yesu rhorpin kafan nægkiarinen
 mimæ, “Mærig Nækwækwæ kape Kughen
 ramni mimæ, “Takhapæh nisæm-æsaahyen
 kapæmiæ Kughen Yermaru mæ ramarha
 huvæ æfrakis tuk æmiæ uæ nikam.’ (Dut 6:16)”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivæhsi-
 pæn væhsi-pænien kimi Yesu; mækneikin,
 mapitan kin Yesu mawhin nipig huvæ yame
 tukruæ min tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok
(*Mat 4:12-17; Mak 1:14-15*)

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nasaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini kimmənsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehua ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien ramhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərəer mə tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarəpəvin-ərpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarien yame Aesaea rimirai yame ramni mīmə,

¹⁸ "Nanmin kape Kughen ramarə irak meinai In rimirpen yo, jakəvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə, kini mini-pən tuk nimrin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyən mivəh miragh narmamə." (*Aes 61:1, 2*)

²⁰ Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mīmə, "Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniiyən a ruauə minor nəfrakisien kin."

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə

mhamə, "Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?"

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, "Yakirkun mə takpihani nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mīmə, 'Dokta, or huvə atuk-ru nipram,' mhani min mhamə, 'Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.'" ²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasiaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisar mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginiyen rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mīmə, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimmisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyən e 'leprosi'* mərig Elisa ripəh nor-huvəyən kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel."

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kini kisarar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(*Mak 1:21-28*)

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə.

³² Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kwən aikin yame nanmin has ramərəer-pən iran. Kini in rokr-apomh mīmə, ³⁴ "I Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ? Nimaū mə takoriah əməwə uə? Yakwirkun ta ik. ! Ik yemə rhakə

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42

4:24: Jon 4:44

4:25: 1 King 17:1,7

4:26: 1 King 17:8-16

*

4:27: Leprosi in

nəmhəyən skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə.

4:27: 2 King 5:1-14

4:32: Mat 7:28-29

kafe Kughen!”³⁵ Mærig Yesu rinnægkiar skai kimin mimæ, “! Ah, pim! ! Æta ye kwon e!” Kwon a ramarer ye kwerkwon iræriæ, mækneikin nanmin hah a ræsuæ kin reiwayu mowhan ye nimoptanæ, map ta iran, kini mipæh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamæ m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pæn tuk æriæ minæ mhamæ, “! Eh! Nægkiarien pisin kirik e. Kwon a kafan nægkiarien nanmin aikin. Tukmæ In nægkiar kimi nanmin has minæ, kasæta ye narmamæ.”³⁷ Kini nævsaoyen kape Yesu ritærhav markurao ye tanæ a.

Yesu rinnor huvæ narmamæ khapsaah (Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitærhav ye nimæ kape nofuginien mivæn apa nimæ kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhæ mamæpan pik, kini iriæ kisaiyoh-pæn Yesu mæ tukror huvæ.³⁹ Kini Yesu rærer ipakæ tukun, mægkiar skai kimi næpanien, næpanien ræta. Taktakun æmæ piahwaru a rærer, mivæn miruk ta næriæ næviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivæ‡, narmamæ kimnhapik narmamæ m-fam yamæ mine kamhamhæ, mhavæn tuk Yesu. Kini In rærhæ-pæn kwærmîn iræriæ kirikianæ kirikianæ, kini iriæ m-fam kisæsanin.⁴¹ Kini yarmhæ minæ min kamhatærhav misap ye narmamæ khapsaah, misokræn apomh mhamæ, “! Ik Ji Kughen!” Mærig Yesu nægkiar skai kimi æriæ matapig kin æriæ tuk nægkiarien meinai iriæ kwænharkun ta mæ In Kristo yame Kughen rinnher-pæ kin.

⁴² Kæni rikwamer kin, Yesu ritærhav aikin a, mivæn apa ikin kirik. Mærig narmamæ kimisarha-kin In, kini nipig kimisæm, khauæ tukun misarkut mhamæ tukhani-æhu mhamæ In tukripæh næpæhyen æriæ.⁴³ Mærig æmæ Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Nikam. Yo jakamækeikei mivæn yerkwanu pisin pisin minæ, mini-ærhav Nævsaoyen Huvæ kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rinnher-pæ kin yo mæ jakor mækneikin.”

† 4:38: Nipig kirik, kamokræn kin Saemon Pita kimæ, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokræn kin kimæ, ‘Pita.’ ‡ 4:40: Næmæ Isrel, rikiriæ rinnæsik mæ Loa kape Moses ramni-æhu mæ tukpæh niræhyen yermamæ ye Sabat. Mærig nipig mirh rimivia, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirhæyæn yermamæ. 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23 * 5:1: nægkiarien kape Gris ramni mimæ, “nu apa Genesaret.” 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 5:5: Jon 21:3-8

⁴⁴ Kini In rimavæn mameriwæk ye tanæ Judia mamni-ærhav nægkiarien kape Kughen ye nimæ kape nofuginien minæ.

5

Aposol yamæ mine Yesu rinnækupæn mokræn kin æriæ

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rærer ye nikar-kar nu ehæ kamni kimæ Galili*, kini narmamæ khapsaah kimnhauæ misærer rarkurao iran mhamæ tuksærig nægkiarien kape Kughen. ² Kini In rinnæm kwaji rao kiraru yame narmamæ kape niviyen kæmæm kimnhapæh kawærer ye nipakir misaikwas ye kapæriæ net minæ. ³ Mækneikin Yesu ratpæn ye rao kape Saemon Pita, mini-pæn tukun mæ tukrivi-piræ rao. Saemon rivi-piræ rao, kini Yesu rækwætæ-pæn aikin mamævhag kimi narmamæ.

⁴ Yesu rinnægkiar infamien, kini mini-pæn tuk Saemon mimæ, “Saemon, æsuæ. Pæh khavæn apa ikæmnim, pæh naksaruk kin net minæ mhavi kæmæm tiksîn.”

⁵ Mærig Saemon rini-pæn tukun mimæ, “Yemehua, yenpig, yimisarukut pik tuk nar e miserijaji reraan, mærig yimnhapæh niviyen kæmæm kirik. Mærig ik nakmæ tukhavæn min, ror pæn, pæh khavæn misaruk min kin net minæ.”

⁶ Khavhiræ, misaruk kin net minæ, mhavi kæmæm khapsaah pik, ror net minæ kapæriæ khakwar huvæ kin kæmæm, mharikakun miseikus net minæ. ⁷ Kini iriæ kisokræn-pæn kin iriæ minæ tiksîn ye rao min kirik mhamæ tukhauæ misasitu iræriæ. Kini khauæ misarakæ-pæn kin kæmæm ye rao mir a kwækrig, ipakæ æmæ rao mir kwæmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rinnæm, kini rænimkur-pæn tuk Yesu mamni mimæ, “Yermaru. ! Yuvæn isok tuk yo, meinai yo yakpæh næmhenien! Yo yor tavhagæ hah kirik.” ⁹ In rinnægkiar mæknaikin meinai in mine narmamæ minæ a ye rao mir, kimisakur pik kin kæmæm khapsaah yamæ mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine

Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginiən. Ik yermamə kape niviyen kəməəm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.”¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhaue kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhayen ətən ye tikin†

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhayen e leprosi, kini nımhayen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənım-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhayen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhayen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tukstərig kin kafan nəgkiarien kini mhamə In tukror huvə nəmhayen minə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik nipran rimhə

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minə, mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwanu

minə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhaue yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu.

¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyən kapəriə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minə, rikiriə rəsik mimə, “? Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ? Pa min to rivəh-si ta?”

²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ? Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwak mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyən ye tokrei tanə tuk nivəh-si-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minə e towei.”

Yesu rimnokrən kin Livae

5:11: Mat 19:27 † 5:11: Ye nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhayen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhayen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhayen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14. 5:20: Aes 43:25; Luk 7:48 5:24: Jon 5:8

²⁷ Kwasiḡ ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwen kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamarok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.”
²⁸ Məkneikin rinnəpəh narimnar fam kafan, mærer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptərəkini nəviginien ehua kirik kape Yesu ye nima kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mē tuksəvigin kwis.
³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmħajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “? Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamiə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Ʒmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipiḡ ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “? Nipiḡ kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rinnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nikam! ³⁵ Mərig tukripior nipiḡ yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rinnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipiḡ a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”[‡]

5:30: Luk 15:1-2

5:34: Jon 3:29

[‡] 5:35: “Yermamə yame rinnarkurək pə pə,” nipiḡ e Yesu.

Mine “In minə tiksın” nipiḡ e Kristen minə.

6:1: Dut 23:25

* 6:4: Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6.

6:4: Lev 24:5-9

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpəkinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətət kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripiəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətət. ³⁷ Kini to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini miwi-pən ye tiki waen mətət. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətət tukraməteih, kini waen tukraiye. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, “Waen akwas in rhuvə rapita.””

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwei, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “! Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kən norien yame King Deved rinnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramriəkək, kisəmkərov. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehua kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsipən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.”
⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rinnor huvə yermamə ye Sabat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavøn ye nækwai nimæ kape nofuginien, mamøwhag kimi narmamæ. Kini aikin a, kwøn kirik aikin yame kwermîn matuk rimhæ mirpøvin. ⁷Kini nømhajoun kape Loa kape Moses minæ mine Farisi minæ kîmisarkut mæ tuksøm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha øterik mæ tuksøm-ru mæ Yesu to ror huvæ kwøn a ye Sabat uø nikam. ⁸Mørig Yesu ruirkun ta nærigien kapøriæ, kini mini-pøn tuk yermamæ yame kwermîn rimhæ mirpøvin mimæ, “Yuø, mærer ye nimri narmamæ m-fam.” Kini rivøn mærer økupøn. ⁹Kini Yesu rimini-pøn tuk øriæ mimæ, “?Loa kape Moses ramni mæ nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mæ takasor norien huvæ uø takasor norien has? ?Mæ takshopni yermamæ uø takhavøh miragh yermamæ?”
¹⁰Kini rimnarha mæørao irøriæ, mini-pøn tuk kwøn a mimæ, “Huatuk kin kwermîn.” Kini ruhuatuk kin kwermîn, rhuuvæ øgkøp.
¹¹Mørig niemhaa rhai pik narmamæ minæ a, kimnhavøn, mhani-pøn tuk øriæ minæ mæ tukshawor pøn iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minæ twelef (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹²Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktæ fiak ye tukwas kirik mamøhuak, kini mamøhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³Kini yenpig-ønpig, rimnokrøn kin kafan narmamæ minæ mæ tukhauø masøm In. Kini mirpen narmamæ twelef irøriæ mivøhsi-pøn nehuøyen kimi øriæ mimæ “aposol minæ.” ¹⁴Nhag namasur twelef e ror mæknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pøn nhagin vi mæ Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimnor køut køsua kin Yesu kimi næmæ has minæ.

Yesu rimnøwhag kimi narmamæ, mor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ (Mat 4:23-25)

¹⁷Kini Yesu mine kafan narmamæ minæ kimnhasi-faktæ mhauø ikin rætøn-øtøn ikin, misøm narmamæ khapsaah aikin-kimnhasi-pøn yerkwanu minæ ye provins

e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸Kimnhauø mæ tuksørig nægkiarfen kape Yesu kini mæ tukror huvæ næmhøyen minæ kapøriæ. Kini In rimnor huvæ narmamæ yamæ minæ nanmin has minæ kîmisoriah øriæ. ¹⁹Kini narmamæ yamæ mine kîmisører rao rao kin, misarkut mæ tukharap In meinai næsaninien ramsi-pøn iran mamor huvæ fam narmamæ.

Nagienien mine nahasien

(Mat 5:1-12)

²⁰Kini Yesu rarha-pøn møm kafan narmamæ minæ, mini-pøn tuk øriæ mimæ, “Kimiø e yavøn has minæ, nakasarø ye nihuvøyen øfrakis. In nihuvøyen øfrakis meinai, kimiø narmamæ kape Kughen, kini In ramarmaru irømiæ.

²¹Kimiø yamæ mine naksømkørvø ai taktakun, nakasarø ye nihuvøyen øfrakis. In nihuvøyen øfrakis meinai, takpisøvigin rømhen.

Kimiø yamæ mine naksasøk ai taktakun, nakasarø ye nihuvøyen øfrakis. In nihuvøyen øfrakis meinai, takpis-arh.

²²Nakasaraø ye nihuvøyen øfrakis ye nipig narmamæ tuksømækin ømiæ, kini mhapøh niseighanien kin ømiæ mæ taksor narimnar kimiø miriø, kini mhani hah ømiø, kini masoriah nhagmiø mhamaø kimiø narmamæ kape yarmhæ minæ, kini iriæ tuksor mæknækin irømiæ meinai yo e yo Ji Yermamæ, kini kimiø, kafak narmamæ minæ.

²³“Kini ripriø minæ kîmisor mæknækin ye profet minæ kupøn. Mørig ye nipig narimnar a ramuø tuk ømiø, taksagien, mhavi-haktø-haktø meinai nærokien kapømiø ramarø apa ye rao ye neai.

²⁴“!Køsi! Mørig næmhøyen ehuaø tukrurø tuk ømiø yamæ mine kapømiø nautø rehuø ai taktakun, meinai nakwønhevøh nar huvæ, mærig tukripior infamien.

²⁵!Køsi! Næmhøyen ehuaø tukrurø tuk ømiø yamæ minæ nakasøvigin tipimiø ramæsiis, meinai takpisømkørvø.

6:14: Jon 1:42 † 6:15: “Selot” rømhen kin yermamæ kirik rikwasig kin nukwao kape næmæ Isrel tuk nhøye-rhavøen kin næmæ Rom. 6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

!Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpisasək rikimiyə rəmha.

²⁶!Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə nipiğ narmamə kamhəvəh-si haktə nħagmiə meinai, ripriə minə kupən kimnhəvəh-si haktə nħag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

²⁷ Kini Yesu rimiini min mimə, “Məriğ yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasəriğ Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nipiğ narmamə kamhani hah əmiə, məriğ kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan niħuvəyən kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərip nıkarım, kini nakukreikin-pən min nıkarın pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nırəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nħagın kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyən mə tukrarpın.

³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə taksor min kimi əmiə.

³² “? Məriğ tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhəhuvə uə? Nıkam. Yor təvhəgə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ? Kini tukmə naksor rhuəvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhəhuvə tukun uə? Nıkam. Yor təvhəgə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ? Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhəvəhsi-preyən tain, nakhamə ta mə nakhəhuvə tukun uə? Nıkam. Yor təvhəgə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipiğ kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhen. ³⁵ Məriğ takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuəvə pən kimi əriə. Mhəvəhsi-pən narimnar kimi

əriə mhəpəh nisaiyohyən kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihəuə ji Kughen minə yame In Yerpriğ, meinai In min ramor huəvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khəpəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiyə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiyə Kughen rikin rəhuə tuk narmamə.”

Takpəh nhaniyən nıkar narmamə

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimiini mimə, “Takpəh nəmpənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhəgə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhəgə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khəpsəah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rħaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsəah, tukwəhsi-pre narimnar ripsəah kimik; məriğ tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhəvəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimiini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “? Nımriin pis to rikir nımriin pis kirik uə, to reinein? Nıkam, tamə kirəviə ye nəkwai nımri. ⁴⁰ Kini studen minə to khəpəh nisarmaruyen ye yħajoun kapəriə. Məriğ narmamə yamə mine kasətəriğ huəvə kin yħajoun kapəriə, mhəvəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhəuə misəmhen kin yħajoun kapəriə. ⁴¹ ? Rħawor nakamhani nımoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə; məriğ nakpəh nisəriğien nai ehuə yame ramərəpən ye nımrimiyə? ⁴² Tukmə nakpəh nisəriğien nai ehuə yame ramhai nımrimiyə, ? takshawor pən iran mine mhəvəh-si ta nımoptanə ye nımri piaumiə? Kimiyə nəmarpəkaə eikuə minə. Taksəkupən mhəvəh-si ta nai ehuə ye nımrimiyə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nımoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimiini mimə, “Kini nəpğin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has

riphə nikuəyen kin kwənkwan huvə.
⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ri-phə nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ri-phə nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarrien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “? Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pəniən nəgkiarrien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarrien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarrien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə

(Mat 8:5-13)

¹ Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kape-neam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye

yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yua,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimnərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ri-phə norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimaūə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao

yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!”¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhekimter, kini mirikakun mægkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehua kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!”¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkuraə ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam

(Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm,¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “? Rhawor? ? Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhiin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘ ? Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhiin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

²¹ Kini ye nipig atuutuk a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə ripis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə.

²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimirərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimirigiriə rəru, kini taktəkun ai, nimirigiriə rinəriə nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh

min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatəyəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu ramægkiar ye Jon Baptaes

(Mat 11:7-15)

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kraterhav, kini Yesu rimirikakun mamægkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mimə, “? In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ? Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimirig ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ? Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ ? Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ? Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpilig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nægkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’ *(Mal 3:1)*

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpilig min rapita Jon.”

Yesu ramægkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Mat 11:16-19)

²⁹ Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nægkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuutuk. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə. ³⁰ Mərig

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36   7:16: Luk 1:68   * 7:17: 7:17 İkin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror ramægkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.   7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8   7:22:

Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18   7:26: Luk 1:76   7:29: Luk 3:12

Farisi minə mine nəmħajoun kape Loa kape Moses, iriə kimmħapəh niseighanien kin Jon mā tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye nimmraghien kapəriə. ³¹Kini Yesu rimməgkiar min mīmə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ? Mə naha nhagin nətərigien kapəriə? ³²Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwtə masəukir ikin kamor maket ikin, mashək əriə minə mhamə, ‘! Ah! Kimawə yimmħauh gita, mərig kimiə nakħapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimmhəyen, mərig kimiə nimmħapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ³³Yakamni məknei meinai ye nipiğ Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginien nipiğ ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ³⁴Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘! Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərərien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’ ³⁵Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeiki mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimməkwi niħu Yesu kin senta

³⁶Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mīmə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwau, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimmərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimmor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Nimmrin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərəer ye nikar niħun, mamasək. Nehe nimmrin rətəg-pən ye niħu Yesu, mokwi niħun. Kini mamrait-a nehe nimmrin kin niħwənen ye niħu Yesu,

mənim-pən nimmrin ye niħu Yesu, mətəg-pən senta ye niħun mir.

³⁹Mərig Farisi e yame rimmnokran kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipiğ rimməm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap niħun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰Kini Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yħajoun, ni.”

⁴¹Kini Yesu rimiini mīmə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipiğ kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef handred taosen vatu; kini kirik rīvəh fifti taosen vatu†. ⁴²Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimiini-pən tuk əriu mīmə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ? Kini, pə nhagin irəriu tukrorkeiki pik yamehuə a rapita?”

⁴³Kini Saemon rini-pən tukun mīmə, “Ririk raməsik mə yermamə yame rimiivəh mane ehua, kini yamehuə a rīvəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴Kini Yesu rarar marħa-pən məm pian a, mimi-pən tuk Saemon mīmə, “Saemon. ? Nakaməm pian e uə? Nipiğ yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye niħuk. Mərig pian e in rimməkwi niħuk kin nehe nimmrin, məspir kin niħwənen. ⁴⁵Kini nipiğ yimauə, ik nimirəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo mipəh nipiəhyen. ⁴⁶Ik nimirəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimmətəg pən senta ye niħuk yame nimmrin rhaktə pik. ⁴⁷Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimməspir ta fam kafan təvhagə has yame rehua pik. Ror məkneikin mə in rorkeiki pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeiki mar əmə Yo.”

7:30: Mat 21:32 7:34: Luk 15:2 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † 7:41: Gris ramni mə kirik rimiivəh “denari” faef hundred, kini kirik rimiivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipiğ kirikianə əmə.

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksin yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimnhatətə irak. Amvən ye nəmarinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksin yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmīr irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimri narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khaue misən fam.” ⁶ Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaə əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin

rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksin rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai ruə mipəh nikuayen. ⁸ Kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, mhakuə kin kwənkwaeria wan handred.”

Kini Yesu rimini ta nəgkiarien e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə niprai nəgkiarien e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmie; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksin, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’ (Aes 6:9-10)

¹¹ “Niprai nuhpikinien e ror məknekin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen.

¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, məknekin Setan ravəhsi-ta yerkirie, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, mərig nuairiə ripəh neiwayiu-pikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nəsəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətəyen.

¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nimraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye niprairie. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine

7:50: Luk 8:48; 18:42   8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

* 8:5: Kwon e ramsuv kweru nai

kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † 8:7: Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig nərəus kirik nirhin aikin.

kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, kini rikiriə ratuutuk mihuva, mamharaptərəkin nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiiriə. Kini iriə masərəer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

Nhatətəyən kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimiini mīmə, “To kīpəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye nīpig a, nisin Yesu mine pi-auni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavənien ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərəer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mīmə, “Eh. Nisinim mine piam minə kasərəer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mərig In rini-pən tukun mīmə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisiniik, mine piak minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nīpig kirik, Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimməvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu

kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehua! !Yemehua! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mīmə, “?Mərig nhatətəyən hiə kapəmia?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? ! Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwān!”

Yesu rimməko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmir iran. In rimiipəh nivənien ye neipən, miipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nīpig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermim mine nihun ye jen mə tukharaptərəkin tim tim pəh ripəh noriahyen narimnar. Mərig nīpig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nīpig kwən a rimməm Yesu ruə mənəimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimiini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mīmə, “Yesu, Ji Kughen Yerpīrig. ?Nakmə takhawor yo? ! Aweh! !Yakamaiyoh ik mīmə takpəh norien nəmhəyen kimi yol!”

³⁰ Kini Yesu rimməyoh-pən nanmin has mīmə, “?Nhagin pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimiini məknaikin meinai nanmin has khapsaah kasəmir iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-payen kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən

yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavərhav misəmmim ye nu.

³⁴ Mərig nipiḡ narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkuraor aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimiririə kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksin mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmir iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə

(*Mat 9:18-26; Mak 5:21-43*)

⁴⁰ Nipiḡ Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyən rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyən kapəriə nipiraovin, nitawin rimnaiyu

mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyən kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyən. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukuraor-pən ye nimetaim, mirap nəpəəḡ nimri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyən ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimmərig mə nanmin kafak rimnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwaigien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipiḡ atuatur yame rimirap In, taktəkun əmə, rimnəsənin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyən kafam rimnor ik naknəsənin. Amvən ye nəmərinuyen.”[‡]

⁴⁹ Yesu raməḡkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimnərig nəḡkiarien e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niḡinien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kini ye nipiḡ Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kasasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyən; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh

[‡] 8:48: Nəḡkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

rən.” ⁵⁶Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mærig Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamæ.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamæ twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(*Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16*)

¹Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pæn neihuayen mine nəsaninien kimi æriæ tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamæ, mimæ iriæ tukSOR huvə min nəmhøyen minæ. ²Kini Yesu rimnher-pæn kin æriæ mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mimæ iriæ tukSOR huvə min narmamæ yamæ mine kamhamhæ. ³Kini mamni-pæn tuk æriæ mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipæn kiraru kiraru. ⁴Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimæ kirik, nimæ e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamæ rikiriæ ripəh nagienien mə takhaü misarə kimia miria, taksarpita-arpita nimokkur ye sandel kapəmiæ. Norien e tukror nimtətien mə narmamæ yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhənenien.” ⁶Kini iriæ kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minæ, masəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minæ fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ, kini kasəsanin.

⁷Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamæ tiksin khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸Kini narmamæ tiksin kamhani mhamə Elaėja a ruauə min. Kini narmamæ tiksin kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis æru nipətək nuan. ? Mərig pa e nhagin yakamərig

nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰Kini aposol minæ kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pæn narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir æriæ misəta ye narmamæ, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹Mərig nipig narmamæ kimisərig mə Yesu rimauə, kini khaü, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm æriæ, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun æriæ kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamæ yamæ mine kamhamhæ.

¹²Kini rinamenaiyu, narmamæ twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pæn tukun mhamə, “Yermaru. Her-pæn kin narmamæ mifam e kamhavən apa yerkwanu minæ mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³Mərig əmə rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Rhuə əmə. Kimiə səvigin æriæ.”

Mərig iriæ khamə, “? Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ? Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?”

¹⁴Kimnhani məknaikin meinai narmamæ khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimiini-pæn tuk kafan narmamə minə mimə, “Havən mhani-pæn tuk æriæ mə tukSəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknaikin æriæ, kasəkwətə.

¹⁶Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mipik-pæn kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pæn ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimiini mə Yesu in Kristo (Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

¹⁸Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini

* 9:9: Nipig mobael minə kimnharəptəəkini tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merkekel

9:5: Luk 10:4-11 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19
Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə kirik.

raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kını khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kını tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kını tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmragh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “? Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rimini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapə nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kını In rimini-pən min mimə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmähəyən tuk narimnar khapsaah. Kını nəmehua kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmähəyən kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nıpig yame ror kisisər kin, Kughen tukror Yo jakamragh min ye nimhəyən kafak.”

²³ Kını Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kını tukmə rərig pawk nəmähəyən rəmhen kin nəmähəyən ye nimhəyən ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehua pik ye tokrei nımoptanə e, mərig ramarakikin kafan nımraghien tukun, nanmin tukrerwei.

²⁶ Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nımri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyən kape Rimik. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksin e nakasərər ikin e, kwasig ikin nakhamə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

Kughen ramhəyoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rıməngkiar ta, nıpig eit ruə mivən, kını rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. ²⁹ Nıpig raməhuak hanə, nımrin rukreikin muə mor pisin. Kını neipən kafan raməsia rəmhen kin narəapigien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwgəkiar irisir Yesu. Marhini nımhəyən kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.†

³² Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nımrisir, kimirhapir kape nıpig kwakwə. Mərig nıpig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərər irisir Yesu. ³³ Kını nıpig kwəə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nimə kisisər- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rıməngkiar əmə mıpəh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In raməngkiar hanə, napuə kirik reiwayu kin muvrig əpis əriə. Napuə rımnhorukin əriə, kirhigin pik. ³⁵ Kirhərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mimə, “! In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!” ³⁶ Kimisarig ta nəgkiarien yame Kughen rimini, kını Pita mine Jon mine Jemes kimirharhə-pən mirhəm Yesu ramərər pisin əmə. Ye nıpig minə a, kimirhipəh nırhini-ərhavyen narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nırhiniyən narimnar a yame kimirhəm.

Yesu rıməkota nanmin has ye pikwarien kirik

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwayu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kını yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mimə, “Yhəyoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. ³⁹ Nıpig nanmin hah kirik

9:19: Luk 9:7-8   9:20: Jon 6:68-69   9:22: Luk 9:44; 18:32-33   9:23: Mat 10:38; Luk 14:27   9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25   9:26: Mat 10:33; Luk 12:9   † 9:31: Nəgkiarien Gris atuutuk ramni mə, “kirhəngkiar ye nıpig yame in tukritərhav mıpəh Jerusalem.” Nıpran ramni nımhəyən kafan.   9:31: Luk 9:22   9:32: 2 Pita 1:16-18   9:35: Luk 3:22

ramorer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nīpran ramətəmnīmīn mamor ghan əmə. Nehe nəkwan ramaiyu rhawən. Nanmīn has a ramoriah pik in; mamraptərəkīn in, nīpəh nīpəhyen. ⁴⁰ Kīni yo yīmnəkeikei kīmi kafam narmamə mīnə mə tuksəko ta nanmīn has e, mərīg kīseinein.”

⁴¹ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “! Kəsi! Kīmīə yamə mīne naksarə e towei mīne, nhatətəyen kəpəmīə rīrkək. Kīni kəpəmīə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kītawəm kīmīə tuksarə miseriaji nīpig pukaa nakpishatətə irak?” Kīni rīni-pən tuk rīm kwajikovə ai mīmə, “Harəh pikwarien en mhaue.”

⁴² Kīni pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikīn nanmīn has rəsue kīn reiwaiyu mowhan, mamətəmnīmīn. Mərīg Yesu rīmngəkiar skai kīmi nanmīn has məko-ta. Kīni mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kīn pikwarien a kīmi nisini mīne rīmni.

⁴³ Kīni iriə m-fam kisakur, rīkiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Mərīg nīpig narmamə kīmīsakur pik kīn narīmnar m-fam yame Yesu rīmnor iriə miriə, kīni In rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, ⁴⁴ “Havəh tīm tīm nəgkiarien e yerkimīə: Yermamə kīrik tukreighaan pən kīn Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir mīnə kafak.” ⁴⁵ Mərīg kafan narmamə mīnə kīmīseinein nīprai nəgkiarien e meinai Kughen rīmnerkwaig kīn nīprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kīni iriə khagin mīn kīn naiyoh-pən-ien kīn nīpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)*

⁴⁶ Kīni narmamə kape Yesu kisotgoh kīmi əriə mīnə mhamə, “? Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”

⁴⁷ Mərīg Yesu rīmīrkun kəpəriə nətərigien, kīni mīvən mīkir kwajikovə kīrik mərīp ye nīkarīn, ⁴⁸ mīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə kīrik ravəh nhagik, mamasitu kīn ye kwajikovə kīrik rəmhen kīn yame, nasituyen e in e tukror mīn kīmi Yo. Kīni pəh nien mə ramor əmə irak, mərīg ramor mīn kīmi Yermamə yame rīmnhər-pə kīn Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kīni Jon rīmīni mīmə, “Yermaru. Kīmawə yīmīsəm kwən kīrik ravəh nhagim, maməkota nanmīn has mīnə kīn, mərīg yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kītawə kīrik.”

⁵⁰ Mərīg Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Harəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kīrik rīpəh norien tikmir kītawə min, in kītawə kīrik en.”

Nəmə Sameria tiksīn rīkiriə rapəh nəgienien tuk Yesu

⁵¹ Kīni ruauə ipakə tuk nīpig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mīvən apa ye rao ye neai. Kīni Yesu rīkin rīmnsik mə tukraməkeikei mīvən apa Jerusalem, nar kīrik rīrkək yame tukrərər əswasig kīn.

⁵² Kīni In rher-pən kīn yəgkiar tiksīn khavən apa yerkwanu kīrik apa Sameria, mə tuksor apnəpeina tukun. ⁵³ Mərīg narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukrīvən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən mīn Jerusalem. ⁵⁴ Kīni kafan yermamə mir e Jemes mīne Jon kīmīwəm mə narmīnə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ? Nakorkeikei mə jakwokrən kīn nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərīg Yesu rarha-pən məm əriū mīni-əhu. ⁵⁶ Kīni khatərhav mhavən mīn yerkwanu pīsīn mīn kīrik.

Yesu rīmə narmamə tuksəpəh fam narīmnar mhakwasig kīn In

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kīni Yesu mīne kafan narmamə mīnə kīmīseriwək ye swatuk, kīni kwən kīrik rīni-pən tukun mīmə, “Yo jakikwasig kīn ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Kuri aparū mīnə, kəpəriə nəpəæg rarə yame kasapir ikin. Kīni man mīnə, nīmairiə rarə yame kasapir ikin. Mərīg Yo, Ji Yermamə, kafak nīmə rīrkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kīni Yesu rīni-pən mīn tuk kwən kīrik mīmə, “Yuə, kīrau mīk, muə kafak kīrik yermamə.” Mərīg kwən a rīni-pən tukun mīmə, “Rhuə, Yermaru. Mərīg eighaan kīn yo yakvən pi pom mīnim rīmīk.”

⁶⁰ Mərīg Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Apəh-pən. Narmamə yamə mīne khapəh nhavəhyen nīmraghien pəh

9:44: Luk 9:22

9:45: Luk 18:34

9:46: Luk 22:24

9:48: Mat 10:40

9:50: Mat 12:30; Luk 11:23

‡ 9:53: Nəmə Sameria kasəməkīn nəmə Jerusalem.

9:54: 2 King 1:9-16

khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awihin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawia kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. S”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin in mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginiyen rehuə apa ye nəsimien yame kwenhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavən. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə in tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavən nəsimien kafan. ³ ! Havən! Mərig takasəkeiki mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmia mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor niṣran, nəmərinuyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkawai nəhuakien kafam

tukrirerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmia, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmia. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmia, sən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmia, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmia.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmia, havən miseriwək ye swatuk ehua mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmia yamə ramswin-pən ye nihumawa, ramor nimtətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmia. Mərig takasəkeiki mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə Kughen tukror narpinien ehua kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “! Kimiə nəmə Korasin! ! Kəsil Nəmhayen ehua tukruə tuk əmia. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhayen ehua tukruə tuk əmia, meinai yimnor pawk nar apsisip rehuə ye taon mir kapəmia. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəsok-əsok ye nimrawk ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye niṣip a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmia ye kwənmhaan kape nisaiyen

9:61: 1 King 19:20   § 9:62: Yesu rimini nuhpikiniyen ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsım, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien. 10:1: Mak 6:7   10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35   10:3: Mat 10:16   10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5   10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18   10:8: 1 Kor 10:27   10:11: Wok 13:51; 18:6   * 10:12: Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25.   10:12: Wok 13:51; 18:6   † 10:14: Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8.

ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukriväh-si-ähu ämiä naksweiwaiyu pik ägkär, ye kwänmhaan kape narpinien.”[‡]

¹⁶ Kini Yesu rini-pän tuk kafan minä mimä, “Narmamä yamä mine kasätärig kin ämiä, kasärig Yo. Kini narmamä yamä mine kamhaukreikin-pän nimetairiä kimi ämiä, khaukreikin-pä min nimetairiä kimi Yo, kini narmamä yamä mine kamhaukreikin-pän nimetairiä kimi Yo, kamhaukreikin-pän nimeitairiä kimi Yermamä yame rimnher-pä kin Yo.”

Narmamä seventi tu kape Yesu kharerig-pä min

¹⁷ Kini narmamä seventi tu kape Yesu kharerig-pä min, rikiriä ramagien, mhani-pän tuk Yesu mhama, “Yermaru. !Nar ap-narig mä nanmin has minä, mörig kimawä yaksägkiar ye nhagin, kini iriä kasor näkwaimawä!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mimä, “Yo yimmäm Setan risi-pän ye neai meiwaiyu rämhen kin yame naraopigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sätärig-ru. Yo yakväh-si-pre ta nasaninien kimi ämiä. In a nakharkun nisävi-ärniyen snek minä mine milped^S minä. Kini nasaninien yame yakaväh-si-pre kimi ämiä in rapita nasaninien kape tikmir kapätawä e Setan. Kini to nar kirik ripäh noriahyen ämiä. ²⁰ In e näfraksien. Mörig tukmä naksagien, pa rimä naksagien mä nanmin has minä kasor näkwaimä, mörig taksagien mä kwäräi-pän ta nhagmiä ye näkwäkwä ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nipig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pän ye Nanmin kape Kughen, kini In ramähuaq mamni mimä, “Tatä Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpärig ye neai, mine ye tokrei tanä. Yakägnägin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minä e ye nimri narmamä yamä mine kharkun nar. Kini mor äpu kini narmamä yamä mine kisämhen ämä kin kwajikova minä mä iriä e tukharkun nar. Äwäh. Tatä. In e nar yame nakörkeikei.”

²² Kini Yesu rirpin nägkiarinen mini-ärhav mimä, “Rimik rimneighan-pä ta kin

narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin ämä rirkun Tini. Kini Tini ämä mine narmamä kafan minä, iriä ämä kharkun Rimni. Iriä e narmamä yamä mine Tini rimirpen ta äriä mä In tukror äpu Rimni tuk äriä.”

²³ Kini Yesu rarar mägkiar ämä kimi kafan narmamä minä mimä, “Kimiä nakasarä ye nihuväyen äfrakis meinai kimiä nakasäm narimnar minä e ye nimrimä. ²⁴ Yakamni-pre tuk ämiä mä äpa kupän, profet minä khapsaah, mine king minä khapsaah, kimisorkeikei pik mä tuksäm narimnar minä e yame kimiä nakasäm ai taktakun. Mörig kimnharäh nisämien. Kini iriä kimisorkeikei mä tuksärig narimnar yamä mine nakasärig, mörig kimnharäh nisärigien.”

Yesu rimini nuhpikinien kin yemä Sameriä kirik yame rhuvä

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruä mini naiyohyen kirik kimi Yesu mä tukrä-m-ru mä Yesu rirkun nar uä nikam. Mimä, “Yhajoun. ?Jakhawor pä iran mine miväh nimraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pän tukun mimä, “? Mörig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ? Nipig nakävheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwän a rini-pän mimä, “Takamäkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien mi-fam kafam, mine ye nasaninien fam kafam, mine ye nätärigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minä tiksän rämhen kin yame nakörkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pän tukun mimä, “In atuatk en. Tukmä nakor mäknakin, kini ik takväh nimraghien rerin.”

²⁹ Mörig kwän a, in rorkeikei ämä mä tukrhajoun mä in yemä atuatk, kini maiyoh-pän Yesu mimä, “? Mörig, ni-pa minä e yo minä tiksän?”

³⁰ Kini Yesu rini-pän tukun mimä, “Yemä Isrel kirik rimatärhav Jerusalem meriwäk mamvön äpa Jeriko. Mamvön ye swatuk, yäkräh minä tiksän kimnharaptäräkin mhäpik ta kafan narimnar, kini mhauh,

‡ 10:15: Yesu ramni narpinien yame Aesä rimini ta tu ye Aes 14:12-15. 10:15: Mat 11:20-24

10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 10:18: Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § 10:19: Gris rapäh näniyen “milped,” mamni ämä “skopion.” Nipikov skopion ramhai äjir. 10:20:

Fil 4:3; Rev 3:5 10:22: Jon 3:35; 10:15 10:24: Mat 11:25-27; 13:16-17 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18

10:27: Dut 6:5 10:27: Lev 19:18 10:28: Lev 18:5

rimhæ rhaih, misap ta kin. ³¹ Mærig ye nipig atuatak a, pris kirik ræri-pæn swatuk a mamua. Mærig nipig in rimnæm kwæn a, ræuræk kin mamvæn. ³² Kini Lifaet* kirik ræri-pæn min swatuk a mamua. Kini nipig rimnæm kwæn a ramæmir, in rimnor æmæ nar kirikianæ kin mæuræk kin. ³³ Mærig yemæ Sameria kirik [yame kasor tikmir iriæ næmæ Isræl], in min ræri-pæn swatuk a mamua, kini mæm kwæn a ramæmir. Nipig rimnæm, rikin rimhæ tukun. ³⁴ Kini meriwæk mivæn pakæ tukun. Mamækwi kafan nimap minæ kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minæ. Kini miræh-si haktæ kwæn a mææhu-haktæ ye kafan dongki, kini miræh miravæn apa ye hotel, mamarha huvæ tukun aikin. ³⁵ Kæni rikwamer kin, in rivæh mane tiksir, mivæn mivæhsi-pæn kimi yamehua kape hotel, mini-pæn tukun mimæ, "Takamarha huvæ tuk kwæn en. Kini tukmæ nakævræ kin kafam kirik mane, tukmæ yakrerig-pæ, nakni tuk yo pæh jakarpin."

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikiniën a, marar maiyoh-pæn yemhajoun kape Loa kape Moses mimæ, "Ye kafam nærigien, nakirkun mæ kwææ misir a, pa nhagin rimnor huvæ pæn kimi kwæn a kimoh, ræmhen kin mæ in kirik?"

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pæn tukun mimæ, "Yermamæ yame rikin rehua tuk kwæn a."

Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, "Ita. Ik yuvæn mor min ræmhen kin yame kwæn a rimnor."

Yesu rimavæn imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipig Yesu mine kafan narmamæ minæ kaseriwæk ye swatuk, mhatærhav-pæn yerkwæn kirik. Kini piraovin kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravæn ye kafan nimæ. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruæ mækwætæ-pæn ipakæ tuk nihu Yesu Yermaru, mamætærig kin nægkiariën minæ kafan. ⁴⁰ Mærig Mata, kafan nætærigien ramvæn pik tuk norien næviginiën. Kafan wok rimoh in. Kini rivæn mini-pæn tuk Yesu mimæ, "Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim ramæsik mæ ratuatak uæ nikam mæ pian e naorahik rapæh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin æmæ yakamor. Her-pæ kin pæh ruæ masitu irak."

⁴¹ Mærig Yesu Yermaru rini-pæn tukun mimæ, "Eh, Mata. Takpæh nærig-pikiën

narimnar ripsaah mæknei. ⁴² Mærig nar kirikianæ æmæ in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvæ rapita, kini to yakpæh min nivæhsi-tayen."

11

Næhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnamæhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnæhuak ta, kafan kirik yermamæ raiyoh In mæ, "Yermaru, hajoun-ru æmawæ kin næhuakien ræmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minæ."

² Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, "Nipig nakahamæ taksæhuak, takhani mhama, "Rimtawæ ye neai, nhagin ramærhakæ, pæh narmamæ tukhasiai Ik.

Pæh kafam narmaruyen tukruæ mamaræ.

³ Nipig mi-fam, væh-si pæ næviginiën kimi æmawæ ræmhen tuk nipig e towæi.

⁴ Kini væh-si ta narpinien kape tævhagæ hah kapæmawæ meinai kimawæ yakhapæh nharaptæra kin tim-timien norien has yame narmamæ kasor iræmawæ.

Pæh nipæhyen æmawæ mæ Setan tukrivæhsi-pæ væh-si-pæ kimi æmawæ tamæ yakhamir."

Tukamharpin ye næhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pæn tuk æriæ mæ, "Tukmæ yermamæ kirik ruæ imam ikin yenpig, tukmæ nakæm næviginiën rirkæk, kini takhawor pæn iran mine? Takvæn imei ik kirik, mini-pæn mimæ, 'Yo kirik, væh-si-pæ næviginiën kirik, pæh yakvæn nævigin yermamæ kirik kin yame rimasi-pæn isok mitærhav-pæ imak ikin yenpig. Mærig næviginiën rirkæk yame jakævigin in kin.' ⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nægkiariën kafam mimæ, '!Ah! Amvæn. Pæh nisigien æmawæ. Yaknasapir kimawæ kwajikovæ minæ. To yakpæh nærerien mivæhsi-pre næviginiën kimik.' ⁸ Yakamni-pre tuk æmiæ mæ, nar apnapig mæ in ik ægkæp kirik, mærig kwæn a ripæh norkeikeiyen mæ tukrivæh-si-pre næviginiën kimik. Mærig yakamni æfrakis mæ tukmæ nakamharpin ye naiyohyen, in tukramækeikei mærer mivæh-si-pre narimnar fam kimik yame nako-rkeikei. ⁹ Kini ror mæknakin, yakamni-pre

* 10:32: Lifaet in pris kirik yame ramehua ye temple.

10:39: Jon 11:1; 12:2-3

10:42: Mat 6:33

tuk əmiə mə, sayyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməəm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nikam? ! Nikam! ¹² Uə tukmə nipiğ raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? ! Nikam! ¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-sipənien narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuva pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-sipre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhane mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(*Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27*)

¹⁴ Kini nipiğ kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has ramamir iran, mamor in rameinein nəgkiarinen. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehua kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksın aikin khamə tukharkunru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nimtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərgien kapəriə kini mima, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksorlah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to riphəh narə-huvəyen.

¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə

minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə minə min tiksın nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuva mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarinen yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruwen kape Kughen, ramhajou ta tuk əmiə. ²¹ Nipiğ yermamə yame nəgheen rehua, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərər matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nəgheen rehua rapita min kwən a, ruə, mirəh əriu minə, miravən, mərig yermamə nəgheen rehua, in tukraməkeikei rapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame riphəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame riphəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipiğ nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig riphəh nəmien. Kini in mamni mima, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipiğ in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə riphəh huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvan mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktakun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hana, məkneikin, pi-

* 11:12: nəgkiarinen kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. 11:15:

Mat 9:34; 10:25 11:16: Mat 12:38 † 11:22: Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nəgheen rehua rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarinen, meinai yarmhə raməmir iran. 11:22: Kol 2:15 11:23: Luk 9:50

raovin kirik rokræn apomh mimæ, “Pæh Kughen tukrautæ-pæn kin kafan niĥuvøyen kimi piraovin yame rimneimæk kin ik, miĥvæhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimæ, “Næfrakis. Mærig Kughen tukrautæ-pæn kin kafan niĥuvøyen rapita kimi narmamæ yamæ mine kasærig kafak nægkiarien masor.”[‡]

Nimtætien yame Kughen rimnor kupan ye niĥraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(*Mat 12:38-42; Mak 8:12*)

²⁹ Kini narmamæ kimnhauæ mæ tuksærig nægkiarien kape Yesu; iriæ khapsaah. Kini Yesu rimæ, “Kimiæ narmamæ e towæi mine, kimiæ naksor pik tævhagæ has. Kimiæ naksorkeikei mæ taksam nimtætien pišin kirik. Mærig tukmæ ror Kughen tukripæh norien nimtætien kirik iræmiæ. Mærig tukror æmæ nimtætien kirikianæ æmæ yame rimnor kupæn ye niĥraghien kape Jona. ³⁰ Ræmhen æmæ kin yame niĥraghien kape Jona rimnor nimtætien ye nesaninien kape Kughen kimi næmæ Nineve kupæn. Ye norien a, in æmæ min e, Yo, Ji Yermamæ, niĥraghien kafak tukror nimtætien ye nesaninien kape Kughen kimi narmamæ e towæi mine. ³¹ In apa kupæn, kwin kape kantri e Shipa[§], rimasi-pæn isok muæ mæ tukrivæh nirĥunien kape King Solomon kupæn. Mærig yo yakmauæ, nirĥunien kafak rapita King Solomon. Mærig kimiæ nakhapæh nisætærigien kin Yo. Mæ tukmæ niĥig Kughen tukrækir narmamæ iran, kwin a tukrærer mini-hah yamæ mine kisaræ e towæi mine. ³² Kini ye niĥig yame Kughen tukrækir narmamæ iran, næmæ Nineve min tuksærer mhani hah narmamæ yamæ mine kisaræ e towæi mine. ³³ Meina i iriæ kimisærig nægkiarien kape Jona, misarar ye nærigien kapæriæ tuk tævhagæ has. Mærig Yo yakapita Jona, mærig kimiæ nakhapæh nisætærigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(*Mat 5:15; 6:22-23*)

³³ Kini Yesu rimini mimæ, “Yermamæ kirik to riĥæh næsiæ-pæniën ye laet, kini merkwaig kin, uæ maskæmnaan kin besin. Nikam. Tukmæ yermamæ ræsiæ pæn ye laet,

tukramækeikei miĥruk haktæ ye kwænmhæan kape laet, mæ narmamæ yamæ mine tukhauæ ye nækwai nimæ masæm nar.

³⁴ “Nikwai nimrim in ræmhen kin laet yame rawæhsi-pre nikhakien ye niĥram. Tukmæ nikwai nimrim mir kirahuvæ, ræmhen kin mæ niĥram rukwar kin nikhakien. Mærig tukmæ nikwai nimrim mir kwahas, ræmhen kin mæ niĥram rukwar kin næĥignapien. ³⁵ Kini ror mækneikin mæ ik takamækeikei mamarha huvæ tuk nikhakien ye niĥraghien kafam, mæ takpæh niĥvænien ye næĥignapien. ³⁶ Kini tukmæ kafam niĥraghien in rukwar huvæ kin nikhakien, næĥignapien tukriĥkæk æfrakis iram, kini nikhakien in ramæsiæ-pæn huvæ fam kafam niĥraghien ræmhen kin yame nikhakien kape laet ramæsiæ-pæn ik.”

Yesu rimnægkiar skai kimi Farisi minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses

(*Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47*)

³⁷ Kini Yesu rimnægkiar ta, kini Farisi kirik ruæ mini-pæn tukun mimæ tukravæn næviĥin ye kafan nimæ. Kini Yesu rauru-pæn imæ, mækwætæ-pæn ye nikar tebol tuk næviĥinien. ³⁸ Kini Farisi ræm mæ Yesu riĥæh næravven tuk næviĥinien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pæn tukun mæ, “Kimiæ Farisi minæ nakhamæ ta mæ tukmæ naksæikwas ye narimnar, ræmhen kin kap mine tikiplet mæ kimiæ takhahuvæ, næmkimik riĥkæk iræmiæ. Mærig in apa imæ, næĥtiĥien kin nar mine nahasien rukwar iræmiæ. ⁴⁰ ! Kimiæ naksarmar pik! ? Rikimiæ ramæsik uæ nikam mæ Kughen e yame rimnor niĥrai yermamæ iruæ rimnor min riki yermamæ imæ, uæ? ! !Æwæ! ⁴¹ Mærig havæhsi-pæn narimnar kimi yavæn has minæ yerkin agien, kini narimnar fam apa iruæ iræmiæ mine in apa imæ tuksatu-atuk mhahuvæ.

⁴² “Mærig, ! awi, kimiæ Farisi minæ! ! Næmhøyen ehæ tukruæ tuk æmiæ! Kimiæ nakasæri-pæn huvæ loa yamæ mine khamar æmæ tuk æmiæ tuk næri-pæniën, ræmhen kin in e naksæri-pæn loa yame ramni mæ

11:27: Luk 1:28,42,48   ‡ 11:28: Æm-ru stori ye Luk 8:18-21.   11:29: Mat 16:4   § 11:31: Nakæm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.   11:32: Jona 3:5-10   11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

takasækeikei mhavêh kwesris mine onion* ye nâsimien vi mhavêhsi-pên kimi Kughen. Mærig naksæpêh Loa yamê mine kasækupên, iriê e, nakhapêh nisorien nar yame ratuutuk minê kimi narmamê, kini mhapêh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisæri-pên Loa yamê mine kasækupên a, mipisæri-pên min Loa minê tiksîn.

⁴³ “Kimiê Farisi minê, nêmhøyen ehua tukruê tuk æmiê meinai naksorkeikei mæ takhavên misækwætê ækupên æmê ye nimê kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mæ narmamê tuksawiwê kin æmiê ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiê Farisi minê, naksæmkimik rêmhen kin suranê ye yermamê yame rikinar rhorukin. Narmamê kasæriwæk æsuun, miseinein kimnhavên ye kwênmhaan kape nimhøyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pên tuk Yesu mimê, “Yhajoun. Nakni nægkarien minê e, mamoriah min æmawê kin.”

⁴⁶ Mærig Yesu rimê, “!Kimiê namhajoun kape Loa kape Moses! Nêmhøyen ehua tukrurê tuk æmiê meinai kimiê nakhapik-pên nar pam minê kimi narmamê mæ tukhapik. Mærig nakhapêh nhawæsi-penien kwermimie mæ taksasitu ireriê tuk nipikien. ⁴⁷ Nêmhøyen ehua tukrurê tuk æmiê. Meinai kimiê nakasor huvê pên marê marê ye suranê kape profet kape Kughen minê, mærig ripmie minê atuutuk kimishopni æriê. ⁴⁸ Naksor-pên huvê marê marê ye suranê kape profet kape Kughen minê, ramhajoun mæ rikimie ragien tuk nar yame ripmie minê kimisor, in e kimishopni profet minê. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehua, ramni mimê, ‘Yo jakher-pên kin kafak profet minê mine aposol minê tukhavên misægkiar kimi æriê, kini mærig iriê tuksor nêmhøyen kimi tiksîn, mishopni tiksîn.’ ⁵⁰ Ror mæknakin mæ Kughen tukrækir æmiê rêmhen kin mæ kimiê atuk nimishopni profet minê m-fam kafan. Kini In tukror

narpinien kimi æmiê tuk nimhøyen kapæriê. Iriê yame mine kimisarê ye nirikakunien kape tokrei tanê meriæji-pê ai taktækun-⁵¹ profet minê fam yame kimnhopni æriê ririkakun ye Ebel muê meriæji-pê Sekaræa, yame rimamhê ye Nimê Ehua kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwênmhaan rhakê.† Næfrakisien mæ kimiê e towêi mine Kughen tukror narpinien kimi æmiê.

⁵² “Kimiê nêmhajoun kape Loa kape Moses. Nêmhøyen ehua tukrurê tuk æmiê, meinai kimiê nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mærig nakhapêh nisæri-penien, masærer æswasig kin narmamê yamê mine khamê tuksæri-pên.”

⁵³ Kini Yesu ritærhav ye nimê a, meriwæk mamvên, kini nêmhajoun kape Loa minê mine Farisi minê, niemhaa rhai æriê. Ririkakun ye nipig a, kimisor tikmir iriê min. Misaiyoh-pên kin naiyohyen skai rehua kimin ⁵⁴ mæ tuksom nægkarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pêh norien mine nægkarien kapætawê tukror kirikiana

(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nipig a, narmamê khapsaah kimnhauê kirikiana, to kipêh nênhueikinfamien æriê. Mærig narmamê kwênhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta æriê minê. Kini Yesu ririkakun mamægkiar kimi kafan narmamê minê, mimê, “Kimiê, takasærig æmiê tuk yis kape Farisi minê, yis e in e nægkarien kapæriê rhuvê mærig nærigien kapæriê ræmkimik. ² Tukmê nar erkwaig, tukamækeikei kæm. Tukmê kuvrig æpis, kini mærig tukramækeikei mier-pê ikin rhakak ikin. ³ Nægkarien yame nakhani yenpig, tukærig yeraan. Nægkarien yame nakhani ye nækwai nimê, tukni-ærhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ætawê mamarha huvê tuk ætawê

* 11:42: Yesu ripêh niniyen kwesris mine onion, mærig rimini næviginién mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamê mine næmiovrê ramapién huvê yame kiwêh-si-pên ye næviginién. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mæ tukamækeikei kiwêh-si-pên nîpar næsimien vi kimi Kughen. Farisi minê kimisæri-pên huvê loa minê e, mærig kimnhapêh nisæri-pên huvøyen loa yame ramni mæ tuksorkeikei Kughen mine narmamê. Loa e ramæmir ye Dut. 30:16. † 11:51: Pêh nien mæ Sekaræa e rim Jon Baptaes. Nakæm stori kape Sekaræa kupên ye 2 Kron 24:20-22. 12:2: Luk 8:17

⁴ Kîni Yesu rimâ, “Kafak narmamâ minâ, yakamni-pre tuk ãmiã mã takhapãh nhaginien kin narmamâ yamã mine kharkun nhopniyen nipraimiã, meinai kwasig ikin, to khapãh nisor-has-preyen nar kirik kimi ãmiã. ⁵ Mãrig yakamni-ãrhav yermamã e kimi ãmiã mã ratuatuk mã takhagin kin. Takasãekeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmã In rhopni yermamã kirik, In rirkun narakikin-pãn-ien in apa ye nap ehua. Æwãh, nãfrakisien, yakamni-pre tuk ãmiã mã takasãekeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar arnapig keihap in rikaskãh pik, kivãh nimrin kwaji mane ãmã, mãrig Kughen ramarha huvã tuk ãriã. ⁷ Kîni nimraghien kapãmiã rapita nimraghien kape keihap. Kîni tukmã Kughen ramarha huvã tuk keihap ramhãjoun pãn mã tukramãekeikei mamarha huvã ãmiã rapita. Nãfrakisien, nar arnapig nimar nikwãnemã in nar kaskãh, mãrig Kughen ramãvheikin fam muirkun ta mã kuvhuun.

⁸ “Kîni yakamni-pre tuk ãmiã mã tukmã yermamã kirik ramni-ãrhav nhagik ye nimri narmamã, Yo, Ji Yermamã, yo min jakni-ãrhav nhagin ye nimri agelo minã kape Kughen mã in kafak yermamã. ⁹ Mãrig tukmã yermamã ramni-ãrhav ye nimri narmamã mã reinein Yo, Yo jakni-ãrhav min ye nimri agelo minã kape Kughen mã yakeinein min in. ¹⁰ Kîni yermamã yame ramni hah Yo, Ji Yermamã, Kughen rirkun nivãh-si tayen narpinien ye kafan tãvhagã hah. Mãrig yermamã yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripãh nivãhsi-tayen narpinien kape kafan tãvhagã has.

¹¹ “Kîni tukmã kãrip-ãrhav ãmiã ye nimã kape nofuginien, uã ye nimri nãmehua minã, uã ye nimri narmaru minã, mã tukharuk-pre nãgkiarien has irãmiã, pãh kimiã takhapãh nisãtãrig-pikien mã takshawor-pãn iran minã mishorpãn nãgkiarien kapãriã, ¹² meinai ye nipig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhãjoun ãmiã kin naha nãgkiarien yame takasãekeikei mhani-ãrhav.”

Takhapãh nisãtãrig-pikien tuk nimoptanã minã nautã

¹³ Kîni nãmã minã a kirik rini-pãn tuk Yesu mimã, “Yhãjoun. Rimik ruamhã ta. Awẽh. Uh riki piak mã tukrãwhai narimnar kape rimimru, mivãhsi-pã yame rimimru ruini ta mã kafak.”

¹⁴ Mãrig Yesu rimini-pãn tukun mimã, “Kafak yermamã. Yakirkãk ye nãtãrigien e kapãmiru tuk nãwhaiyen kapãmiru narimnar.” ¹⁵ Kîni mini-pãn tuk ãriã mimã, “!Takasãrig ãmiã! Takãtãpig kin ãmiã mã takhapãh nisãptãgien kin nar. To yermamã kafan nautã rehua pawk, mãrig pãh nien mã nautã in nuknei nimraghien.”

¹⁶ Kîni rimini nuhpikien kirik mimã, “Yermamã kirik, kafan nautã ripsaah. Kîni kafan nãsimien ramor kwãnkwan rehua. ¹⁷ Kîni rikin ramãsik mimã, ‘? Jakhawor pãn iran minã? Meinai kafak nimã ripãh nãmhenien mã to yakãtu-pãn kafak nãsimien aikin.’ ¹⁸ Kîni rarar mimã, ‘Rhua mã jakor mãkneikin. Jãpkik ta nimã minã e miwhirãkin min nimã tiksin yame rehua pik min, mãtu-pãn kafak nãsimien aikin, minã kafak nautã. ¹⁹ Aikin, rikik tukramãsik mã kafak narimnar ripsaah rãmhen tuk newk ripsaah. Kîni jakãpis kin norien narimnar, mãvigin, mamnim, mamãrig ãmã nagienien mamvãn.’ ²⁰ Mãrig Kughen rini-pãn tukun mimã, ‘!Ik nakeno-eno! Taktãkun ãmã, tuk yãnpig, nakmhã. ? Kîni rhawor ye kafam narimnar e yame nimnãwhai kãji?’ ²¹ Kughen tukror mãknakin kimi narmamã yamã mine kasãwhai kãji nautã ripsaah mã kapãriã ãmã, mãrig rikiriã ripãh nãsik-pikien norien huvã yamã minã Kughen rorkeikei.”

Tukhapãh nisãtãrig-pikien tuk neipãn minã nãviginien, meinai Kughen rorkeikei ãtawã, mavãhsi-pã fam narimnar kimi ãtawã

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kîni Yesu rimini-pãn tuk kafan narmamã minã mimã, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk ãmiã mã, takhapãh nisãtãrig-pikien tuk nimraghien kapãmiã mã takãsn naha. Kîni takhapãh nisãtãrig-pikien tuk narimnar kape nipraimiã mã ‘? Yakwãseinein mã jakhawãhsi-pãn naha?’

²³ Takhapãh nisãtãrig-pikien tuk narimnar minã e, meinai nimraghien kapãmiã rapita nãviginien, kîni nipraimiã rapita neipãn.

²⁴ Sãm-ru man minã. Khapãh nisãsimien,

mhapəh nisarhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. ! Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ? Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rəsitu iram nakarə min rapomh uə? ! Nıkam! Norien kape nətərig-pikien to rıpəh nəsik-əpnis-pənien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ? Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narımmar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jili nai yamə mine kamhavus. İriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rıpəh niहुव-pikien mapita jili nai minə a. ²⁸ Jihi nai minə a kashaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavan ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nıkam? ! Ʒwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Rıpəh niहुवəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narımmar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narımmar yamə mine takamhavəh tuk nımraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narımmar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə in tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narımmar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nıtip kapəmiə yame to rıpəh nımətitiyen tuk nıpig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narımmar

yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narımmar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narımmar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nırerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rımə, “Takasərer matuk nıpig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauk ye nıpig mifam.

³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehua kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuk səhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nıpig yame yamehua kapəriə ramua, iriə tuk sərig huvə. Nəfraksien, yakamni tuk əmiə mə, yamehua a in tukreiwaiyu miवəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə raməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehua ramua pawk yenpig, uə ye kwəsəm-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nıpig atuatuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to rıpəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukrıpəh niवənien imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nıpig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrərig pə min ye nıpig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rımıni-pən tukun mımə, “Yermaru. ? Nakamni-pə nuhpikiniyen e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rımə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nıpig m-fam ye norien yame rhuvə? ?

* 12:33: Nəgkiarinen kape Gris ramni “İkin aikin a, to popahuk rıpəh nəsien narımmar aikin.”

12:33: Luk 18:22

12:35: Mat 25:1-13

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2

Kini yemehua kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihua ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəria nərəkien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehua kape kwən a ramtərhav-pə, kini mam mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfraksien, yakamni-pre tuk əmia mə yemehua in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehua ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ? Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, 'Kafak yamehua ramor tan pən tuk nuayen.' Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnin, mamapis. ? Kini yamehua kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehua kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərər matukien tukun. Kini Yermaru tukrəpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame ruirkun ta nəgkarien kape yamehua kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrərər matuk mamor wok minə a, tukuh in, rərig nəmhöyen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkarien kape yamehua, kini mamor narimnar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukuh mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rivəhsi-pən narimnar ripsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar ripsaah ye kwermən, tukaiyoh-pən kin narimnar rehua tukun."

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, "Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to ripiuk ta; rikik ripiagien. ⁵⁰ Mərig nipig əutən[†] kirik tukruə ye kafak nımraghien, kini rikik ramhə tukun meriaji nipig yame tukror infamien iran. ⁵¹ ? Rikimə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye tanimtanə uə? !Nikam! Pəh nien mə yimauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yimauə

mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirip yerkwau kirik, kini taksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman takshek nipikwarien minə kapəria; kini nipikwarien minə takshek rimriə minə; kini nisin nipiraovin minə takshek nipiakwəskwəh minə kapəria; kini nipiakwəskwəh minə takshek nisinriə minə; kini kuhu nipiraovin minə takshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə takshek kuhuriə minə."

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehua mimə, "Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nipig kape napan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpakəo has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pak nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jili nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmia ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nımri mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nımri mirh, rhuə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nımri mirh. Kini yamehua kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam."

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nipig a, narmamə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauə nar miragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e

12:44: Mat 25:21,23   12:46: Mat 24:45-51   12:47: Jem 4:17   12:48: Mat 10:34-36   † 12:50: Nəgkarien kape Gris ramni "Baptaes," mərig ikin e nıpran ramni nipig əutən kirik.   12:50: Mak 10:38-39
12:53: Maeka 4:6   12:59: Mat 5:25-26

Paelat kimnhauə mishopni əriə.* ² Kɪni Yesu rini-pən mɪmə, “? Rhawor? ? Nakhmə ta mə nimhəyən skai a yame rimivəh əriə ramhəjoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig mɪnə apa Galili uə? ³ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has mɪnə kapəmiə, kɪni kimia fam takpiasəkeiki mhamə. ⁴ Uə jakni mɪn ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtərəkin əriə, khamhə. ?Nakhmə ta mə nimhəyən skai yame rimivəh əriə ramhəjoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig mɪnə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has mɪnə kapəmiə, kɪni kimia fam takpiasəkeiki mhamə.”

⁶ Kɪni Yesu rimoh nuhpikinien kirik mɪmə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kɪni newk mɪnə tiksɪn ruə nivən, kɪni kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm ripəh nikuəyən. ⁷ Kɪni mɪni-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mɪmə, ‘Im-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwaɪ figtri e miwəh newk kisəsər, mərig yakpəh nəmien kwənkwaɪ nai kirik. Ərəru ta. Ripəh nəmhenien mə tukrərər əswasig kin nimoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kɪni kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkiarieren mɪmə, ‘Yemasur. Pəh rivəh mɪn ru newk kirikiana, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kɪni tukmə ramkuə ye newk aikin, kɪni rhuvə əmə. Mərig tukmə ripəh nikuəyən, pəh kərəru ta.’”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kɪni ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kɪni piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnamir-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to ripəh nərə-atuatukien. ¹² Kɪni Yesu rəm in, rokən kin mə tukrərər kupən ye narmamə, mɪni-pən

tukun mɪmə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyən, to ripəh nɪraptərəkin-minien ik.” ¹³ Kɪni Yesu rərəhu-pən kwermɪn mir iran, məkneikin rərəer atuatuk mihuvə, kɪni maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kɪni mɪni-pən tuk narmamə mɪnə mɪmə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyən ye nipig mɪnə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyən mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kɪni Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mɪmə, “!Kimia nəmarpəkao hah mɪnə. ? Kimia pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsɪg mivən mə tukrinim nu? Mə kimia m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kɪni ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyən kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kɪni Setan rimirkwəji ətərəkin in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir mɪnə kimisauris. Kɪni narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kɪni Yesu rimini mɪmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ? Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwaɪ mastad, kɪni yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsimien. Kɪni kwərən rhaktə mehuə, kɪni man yerpilig mɪnə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kɪni mamni mɪn mɪmə, “Jakamhəjoun narmaruyen kape Kughen mɪmə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərəp-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kɪni rher əpu fam flaoa ramasiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kɪni nipig Yesu rimnəriwak mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehua mɪnə mine yerkwanu mɪnə.

* 13:1: Narmamə kimisərig nəvsaoyən kin, mə gavman kape Paelat rimavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nipig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rimnor ramor naurisien. 13:2: Jon 9:2 13:7: Luk 3:9 13:8: 2 Pita 3:9,15 13:14: Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 13:15: Luk 14:5

²³ Kîni kwên kirik raiyoh-pên In mimä, “Yer-marü. ?Kughen tukrivöh miragh narmamä kwatiksîn ämâ uä?”

Kîni Yesu rîni-pên tuk äriä mimä, ²⁴ “Yakamni-pre tuk ämiä mä kimîä takasäkeikei misarkut pik mhamä takhavän misauru-pên ye kwäruä yame räkäskäh, meinai narmamä khapsaah kisarkut mhamä tukhavän imä, märig to khapäh nhavänien. ²⁵ Märig tukmä Yermamä, yame kafan a nimä, tukrärer mätapig ye kwäruä kafan, kîni kimîä yamä mine nakhapäh nisauru-pên-hanäyen ye kwäruä, takasärer iruä masäsik-äsik tapig mhamä, ‘Yer-marü. Ehitä ye kwäruä tuk ämawä.’ Märig ämâ jakni mimä, ‘!Ah! Yakeinein ägkär ämiä.’ ²⁶ Kîni kimîä taksokrän mhamäh, ‘Yer-marü. Kitawä kimisävigin kwis. Kîni lk nîmhajoun ämawä apa imämawä ikin.’ ²⁷ Märig Yo jakni mimä, ‘Yo yakamni-pre tuk ämiä mimä, yakeinein ägkär ämiä. Kimîä m-fam yor tävhagä has minä. ! Havän isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nîpig a, kimîä taksäm Ebrahim minä Aesak minä Jakob minä profet kupön minä kasarä ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, märig kimîä takasärer iruä, kîni tukarak-ärhav kin ämiä, takasasäk, misokwäruä, masärig rahah. ²⁹ Kîni narmamä tukhasi-pirä, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihü, mhavän misäkwätä misävigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kîni rhuvä mä takharkun mhamä narmamä minä e kasäkupön tukpihauä mhakwasig, kîni yamä minä kamhakwasig tukpihauä mîpisäkupön.”

Yesu rîkin räpou tuk nämä Jerusalem
(Mat 23:37-39)

³¹ Kîni ye nîpig a, Farisi minä tiksîn kimnhauä mhani-pên tuk Yesu mhamä, “! Eh! Rhuvä mä takitärhav eikin e mamvön, meinai Herod rorkeikei mä tukrhopni lk.”

³² Kîni Yesu rîni-pên tuk äriä mimä, “Herod in yor kiko iko rämhen kin kuri aparü yame ramän nar mirä. Takhavän mhani-pên tukun mä Yo yakmä, ‘Ëm-ru. Nîpig kwakwä ämâ aikin ramarä, yame Yo jakäko ta nanmîn has minä ye narmamä, kîni mor huvä nîmhäyen

kafe narmamä. Kîni nîpig kisîsär ror infamien, kîni jakärkin kafak wok.’ ³³ Nar ärnapig ämâ Herod rimä tukrhopni yo, märig Yo jakamäkeikei märi-pên kafak swatuk mamvön ai taktäkun mine tikianakwamer minä tuknahu mivän mitärhav-pên Jerusalem, meinai ikin ämâ aikin a kamhophni profet kafe Kughen minä ikin. ³⁴ ! Awäh, nämä Jerusalem, nämä Jerusalem! Kimîä nakashophni profet minä kafe Kughen. Kîni narmamä yamä mine Kughen rîmmher-pre kin äriä tuk ämiä, nakwäsarkwhophni fam äriä kin kapier apig. Nîpig rîpsaah yakörkeikei mä jakäpkäfugin ämiä mamäm huvä ämiä rämhen kin yame man ramauu tini minä, märig kimîä nakasöpäh. ³⁵ Märig kimîä nakharkun mä Kughen rîmnöpäh ämiä. Kîni yakamni-pre tuk ämiä mä to nakhapäh nisäm-minien Yo mhavän miseriaji takhani mhamä, ‘Päh kivöh-si haktä Kwän en ramuä ye nhag Yer-marü.’”

14

Yesu rîmavän imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rîmavän ye näkwai nimä kafe yemehua kirik kafe Farisi minä mä tuksävigin. Kîni apa Yesu ramkwätä ikin, kwän kirik ramhä kin nämhäyen e käsîs ramkwätä ipakä tukun. Kîni narmamä kimisäm Yesu mä tukrhawor. ³ Kîni Yesu raiyoh-pên nämhajoun minä kafe Loa kafe Moses minä Farisi minä mimä, “? Rhawor? ? Loa rameighan kin mä yermamä kirik rîrkun nivöh-miraghien narmamä yamä minä kamhamhä kamhamragh min ye Sabat uä nîkam?” ⁴ Märig iriä khapäh nisägiarien. Kîni Yesu rîrap kwän a mor huvä min nîpran, mher-pên kin ramvän.

⁵ Kîni minî-pên tuk äriä mimä, “?Tukmä kimîä kirik, kafan kwäjiková*, uä kafan kau rivä-ärhav pikin ye näkwai nîmir ehua ye Sabat, kîni tukrhawor? In tukramäkeikei mivän miräh-sihaktä aihuaa ämâ. ? Pa e irämîä in to rîpäh norien mäknëikin? Rîrkäk.” ⁶ Kîni nägkiarien kapäriä rîrkäk.

⁷ Kîni Yesu rîmnäm narmamä tiksîn yame kimnokrän kin äriä tuk näviginien a, kîni khauä imä misörkeikei mä tuksäkwätä

13:25: Mat 25:10-12   13:27: Sam 6:8   13:28: Mat 8:11-12   13:29: Sam 107:3   13:30: Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8   13:35: Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13   14:3: Luk 6:9   * 14:5: Kopi akwas tiksîn kafe Niutesteman khapäh nhaniyen “kwäjiková” märig kamhani “dongki.”
14:5: Mat 12:11; Luk 13:15

kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivəniən məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Ἐτα. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kípəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuə mə takvən məkwətə-pən ikin kípəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimri narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihakta in tukreihua.”

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mimə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piəm minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimia miriə, misarpin tai nar yame nimnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimia miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafam nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasiğ, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarinen a, kini mini-pən tuk Yesu mimə,

“! Nar huə kirik e, nivəniən apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehua. Kini yemehua ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən aihua, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehua rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehua. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehua rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsəgəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəgəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar minipən tuk əriə mima, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimirghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimia kirik rorkeikei mə tukrivhirakin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məmru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Əm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pişin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³² Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mherpən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinuyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimia takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimirghien kapəmia. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrapəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekın min? ³⁵ Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarieren kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mima, ⁴ “? Kimia pa nhagin, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimia kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakın yame rimnerwei meriəji məm. ⁵ Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rəjirəhav-pə yerkwənu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini minipən tuk əriə mima, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’”

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mima, “Yakamni-pre tuk əmia mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərgien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərgiegin kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mima, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrasia pən ye laet mahia marhakın huvə apa imə mivən meriəji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’”

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niinyen nuhpikinien, minipən tuk əriə

mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipiğ yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

*Nuhpikini*en ye ji yermamə kirik yame rimmerwei

¹¹ Kini Yesu ramrîpîni nəgkarieni mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru.

¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Əwhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən.

¹⁴ Kini nipiğ kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginiən ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnas pik], rikin rivən tuk nəviginiən ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginiən kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginiən rehua rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə.

¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən məm, kini rikin rehua tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, ‘Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

²² “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, ‘! Eh! Havən aihuaə mhavəh kot yame rhuvə

pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermîn. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye niħun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimmerwei, mərig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.

²⁵ “Kini ye nipiğ a, tini yame rehua, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipiğ ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, ‘! Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehua, rikin rimhə, kini mimə, ‘To yakpəh nivənien imə.’ Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, ‘Əmru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ? Mərig rha-wor, tatə? Nimipəh nivəsi-pəyən nar kəkəh kirik kimi yo rəmhen kin nani, mə jakor nəviginiən kirik kimawə yo minə tiksîn. ³⁰ Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovin kape swatuk, kini nipiğ rirerig-pə yerkwanu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tatə rini-pən mimə, ‘Narik. Nipiğ m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mərig ratu-atuk əmə mə tuksor lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.’”

16

*Nuhpikini*en ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipiğ kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehua ye kafan yorwok minə.

Kini yorwok minə tiksın khauə mharuk-pən nəgkiarien has ye manaja a kimi yer-maru mhamə, '! Eh! Kwən a ramoriah kafam narimmar.' ² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mīmə, '! Eh! ? Naha nəgkiarien yakərig kamni iram? Yakorkeiki mə takvəh fam nəgkiarien minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.'

³ "Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mīmə, 'Awəh. Kafak yermaru rorkeiki mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ? Kini jakhawor pən iran minə? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptana [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə. ⁴ ! Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.'

⁵ "Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikiana kirikiana. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mīmə, '? Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?'

⁶ "Kini kwən a rini-pən tukun mīmə, 'Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.' Kini yemehua rini-pən tuk kwən a mīmə, 'In əmə e nəkwəkəwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkəwə.'

⁷ "Kini rini-pən min tuk kwən kirik mīmə, '? Ik nimnor kaon kin naha?' Kini rimə, 'Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.' Kini manaja rimə, 'Vəh nəkwəkəwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.'

⁸ "Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimia minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə

mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ "Tukmə yermamə yame rirkun narhahuvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narhahuvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ? Ror məknakin mə tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimmar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimmar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimia tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapamiə atuk narimmar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimmar minə a.

¹³ "Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehua mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeiki morkeiki kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeiki mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane."

¹⁴ Farisi minə kisorkeiki pik mane, kini nipig kimisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mīmə, "Kimia nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə ramasik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimia rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə."

Loa tukramarə rerin

(*Mat 19:1-12; Mak 10:1-12*)

¹⁶ Kini Yesu rimə, "Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmir- yame rehua minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir

piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimməpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pisin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rīvən ye neipən huvə minə, nimmrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginiən huvə minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwənu . ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginiən yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmhaan kape nisiayen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rīvən apa ye nap ehua, mamərig nəmhəyən ehua, marhafaktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mimə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreies kwənkwaikwermin ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyən ehua eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nimmraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rimmamərig nəmhəyən ehua ye nipran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rihuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyən ehua ye nipram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nimir ehua yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukrurə məm əmia, mərig to riphəh nurəyən. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to riphəh nuəyən.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. ! Aweh! Her-pən kin Lasaros rīvən ye nimə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin.

Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhau-minien ikin yakamərig pik nəmhəyən ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nikam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiariən minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nikam, Tatə Ebrahim. Riphəh nəmhəyən. Mərig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə kharəh nisərigien nəgkiariən kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nimhəyən kafan, kini mivən mægkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyən nəfrakisien iran.’ ”

17

Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has

(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehua ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən vəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehua kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmmim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmia nimmraghien.”

Takhapəh nisarpiniən tai təvhagə has kape yermamə

(Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimmrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mipəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik

m-seven ye nîpig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, 'Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mipəh kafak təvhagə has,' kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mipəh niwəh-tim-timien yerkim."

Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin (Mat 17:20)

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, "Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min."

⁶ Kini Yesu Yermaru rımə, "To nhatətəyen kapəmīə rikəskəh pawk ramhen kin kwənkwaī mastad, məriḡ nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, 'Evi atuk ik, kini mivən mivīə pən apa ye tahik,' kini tukror nəkwaimiə."

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rımə, "Hani-ru. ? Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, 'Eh! Yuə aihuua məkwətə mən nəviginien a.?' ! Nikam! ⁸ Məriḡ in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, 'Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine niik ninimien. Nîpig nimnor fam kafam wok, nakirkun nivəniēn məvigin minim.' ⁹ ? Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nîpig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, 'Kimawə yor wok minə əmə. Rîpəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.'"

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nîpig Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili.

¹² Kini nîpig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi kimnhaua misərer isok kwənmpopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, "IYesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihua tuk əməwə!"

¹⁴ Kini nîpig Yesu rimməm əriə, mini-pən tuk əriə mimə, "Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nîpraimeə." Kini nîpig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mirerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, "I Yakamni vi vi Kughen! ! Yakamni vi vi Kughen!"

¹⁶ Kini in rimməiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimiə mə, "Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nikam? ? Məriḡ naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, məriḡ in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen." ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, "Erer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik."

Narmaruyen kape Kughen tukruə (Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nîpig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, "Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?"

Kini In rini-pən tuk əriə mimə, "To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimmiriə. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, 'Hauə-ru misəm, in apa,' uə 'Hauə misəm. In apa.' Meinaī narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmīr yerkimīə."

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, "Nîpig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nîpig minə kape Ji Yermamə, məriḡ to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, 'I Hauə-ru misəm, in apa!' uə 'Hauə, in apa!' Məriḡ takhapəh nhakwasigien kin əriə, ²⁴ meinai ye nîpig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin naroapigien yame raməsia ye neai ye nikarin kirik muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksam mharkun. ²⁵ Məriḡ kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei maməriḡ nəmhəyen

ehua, kini narmamə yamə mine kisara ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairia masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəria, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehua kafan. Kini nəhig rimap, yapian ehua rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniyen ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəria. ²⁹ Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapiyer yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mīpəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mīpəh nuə-minien ye yerkwanu. ³² !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəək kin kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mīpəh nikwasigien kin Yo, in tukripəh ni-wəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmia mə, ye nipig a, yenpig, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mīpəh kirikianə. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mīpəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mīpəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rimini-pən tuk əria mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nipig ligkai minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əria maməvhag kin kimi əria mə tukasəkeikei masəhuak nipig mīfam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiria tukreiwaiyu. ² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nipig mīfam ramuə mamaiyoh yeni a mīni-pən tukun mīmə, ‘Awəh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nipig mīfam. Kini yeni a ramətərig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuyeyen. Meina! pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ? Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipig mi-fam yenpig-ənpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əria mīmə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nīkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nīkam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmia mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini

17:28: Jen 18:20; 19:25   17:31: Mat 24:17-18   17:32: Jen 19:26   17:33: Luk 9:24   * 17:36: Nəgkiarien ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nīkam.   18:1: Kol 4:2; 1 Tes 5:17

mərəhu atuutuk nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tana, jakəm mə narmamə tiksin aikin yamə mine kishatəta ye Kughen uə kharkək?”

*Nuhpikini*en kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rīmīni nuhpikini^{en} kirik kin narmamə tiksin yamə mine khamə ta mə kisatuutuk rapita narmamə minə tiksin, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rīmīni mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuutuk iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi lk meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkəikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nīpig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəvigini^{en} tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nīmagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. ! Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiari^{en} mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nīpig kwərə mir e tukrererig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nīmraghi^{en} in ratuutuk. Mərig Farisi rapəh natuutukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəh-si-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu (*Mat 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵ Kini narmamə tiksin kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrəpəhu-pən kwermīn irəriə, mivəh-si-pən niहुवəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rīmno^{krən} kin

kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagieni^{en} tuk nivəhyen kafan nərigien reiwayi^u rəmhen kin kwajikovə, to rīpəh nivəni^{en} ye Rao ye Neai.”

Yermamə kirik kafan nautə reihuə (*Mat 19:16-30; Mak 10:17-31*)

¹⁸ Kini yeməhuə kirik ruə mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun huvə. ? Nakmə jakaməkei^{en} mor naha mamərə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rīmə, “? Nakhawor mamni mə Yo yakhu^{və}? Yermamə kirik rapəh niहुवəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwīkun ta loa yame Moses rīmīni mīmə, “Takpəh nhəpni^{en} yermamə. Kini mīpəh napīrən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nīpig minə fam takamsiai rīmim mine nisimim.’ (*Eks 20:12; Dut 5:16-20*)”

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meri^{aji}-pə.”

²² Kini Yesu rīmno^{rig} nəgkiari^{en} a, mini-pən tuk kwən a mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvan, məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəh-si-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nīpig kwən ai rīmno^{rig} nəgkiari^{en} yame Yesu rīmīni, rikin rəpou, meinai kafan nautə rīpsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mīmə, “! Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəni^{en} pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmiragh ehə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətəyen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəri^g nəgkiari^{en} yame Yesu rīmīni kinasaiyoh əriə minə, mhamə, “! Eh! ?Mərig tukmə

ror mæknekin, kitawə pa in tukramarə ye nirmaghien rerin?"

²⁷ Mærig Yesu rimini mə, "Narimnar yame narmamə kaiseinein nisorien, Kughen rirkun norien."

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mimə, "? Mærig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mamhak-wasig kin lk."

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piraovin, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah mæknakin rapita narimnar yamə mine rimməpəh kupən. Kini ye narayen vi kafan, tukrarə ye nirmaghien rerin."

Yesu rimini-ərhav min kafan nimhøyen (Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, "Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfraksien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misarkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrah Yo, kavən, khopni Yo. Mærig ye nipig yame ror kisisər kin, jakamragh min."

³⁴ Mærig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarinen kafan, meinai Kughen rimmərkwaig kin niprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

Yesu rimmor huvə nimrin pis kirik (Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nipig Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipig mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nipig nimrin pis rimmərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, "?Naha nhagin narmamə kasor?"

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, "Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk."

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, "! Yesu! ! Kwənərəus kape King Deved! ! Rikim tukreihua tuk yol!"

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, "! Ah! ! Pim!"

Mærig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, "! Kwənərəus kape King Deved! ! Rikim tukreihua tuk yol!"

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mimə, "Harəh mhauə." Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə, ⁴¹ "? Nakmə jakor naha nhagin kimik?"

Kini in rhag, "Yermar, yakorkeikei mə jakəm nar."

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimmor huvə ik." ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfraksien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehua kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mærig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukuraō-pən aikin.

⁵ Kini nipig Yesu rimauə atuatuk a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, "Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwənu kafam mamara." ⁶ Məkneikin Sakias rimməiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mærig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu

18:31: Luk 24:44   18:32: Luk 9:22,44   18:34: Mak 9:32   * 18:39: Kwən a ramokrən kin Yesu mæknakin, ramhajoun mə ramni nəfraksien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen.
19:7: Luk 15:2

mhamə, “! Ah! Kwən a ramvən imei yor tāvhağə has minə.”

⁸ Kini nipig kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mivəhəsi-pən nipərin kimi yavən has minə, mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rivəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhətətə ye Kughen, kini ik nimauə kwənəreus əfrakis kirik kape Ebrahim. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə.”

Nuhpikiniyen ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane

(Mat 25:14-30)

¹¹ Nipig Yesu rinamə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimməsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiariyen kafan mamni nuhpikiniyen kirik kimi əriə ¹² mimə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rimmokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhəsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh raməhuə, miseriəji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəgkiariyen mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru iramawə.’ ¹⁵ Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimməwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipig rimmamə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Nimmərehu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rimi-pən tukun mə, ‘Ik nimmor wok yame rhuvə, meinai nimmor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun

ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nimmərehu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rimi-pən tukun mimə, ‘Ik takarmarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰ “Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərekin kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has! Nəgkiariyen əmə kafam ramhajoun mə nimmoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ? Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərehu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriə profit kafan?’

²⁴ “Kini yemehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhəsi-pən kimin, mhavəhəsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yemehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhəsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’”

Yesu rimmavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

* 19:8: Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkaməkeikei marpin-pən m-kwas. 19:9: Luk 13:16; Wok 16:31 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1

Tim 1:15 † 19:13: Nəgariyen kape Gris ramni mə yemehuə rimiivəhəsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu. 19:17: Luk 16:10 19:26: Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

²⁸ Kini nîpîg Yesu rîmnægkiar ta, kini In rîmneriwæk mækupæn mamvæn Jerusalem, kini narmamæ kîmnhakwasig kin. ²⁹ Nîpîg kîmnhauê ipakê tuk yerkwanu mir a Bet-fas mine Betani ye tukwas a kamni kimê Olif, kini In rîmîni-pæn tuk kafan yermamê mir kîraru mîmê, ³⁰ “Takravæn apa yerkwanu yame nakaravaag-pæn ikin. Ikin a, takwêm kwaji dongki kîrik yame kîpêh hanê nêsuayen iran. Nakrarîsin mwêsîg mîrauê. ³¹ Kini tukmê yermamê kîrik rîyoh-pre âmîru mîmê, ‘? Nakararîsin dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pæn tukun mîrêmê, ‘Yermaru kapetawê rîmê tukrêsuê iran.’”

³² Kini kîmîravæn mwêm naha nhagin yame Yesu rîmîni. ³³ Kini nîpîg kîmîrarîsin kwaji dongki, kini narmamê kapêriê a dongki kîmîsaiyoh æriu mhama, “! Eh! ? Nakararîsin dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriû kîrêni-pæn tuk æriê mîrêmê, “Yermaru rîmê tukrêsuê iran.”

³⁵ Kini kîmwêsîg mîravæn kîmî Yesu, mawêpeinê-pæn kin kapêriu kot ye nîmetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktê mêsûê ye kwaji dongki a.† ³⁶ Nîpîg rîmnêsûê iran mamvæn, kini kafan narmamê kîsêpêkiêk ta kin kapêriê kot misêtu mîmhahuvê-pæn kin kîmî swatuk.

³⁷ Kini nîpîg Yesu rînamuê ipakê tuk Jerusalem, mamêsûê ye dongki a, mamuê ye tukwas e kamni kimê Olif. Kini narmamê mînê kafan khapsaah kîmnhauê. Rîkîriê m-fam ragien, kharîkakun mamhani vi vi Kughen masokræn apomh tuk nîmtætien yamê mîne kîmîsêm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhama, “Pêh kîvêh-sî haktê Kwên en ramuê ye nhag Yermaru! (Sam 118:26) Pêh nêmarînuyen tukrarê apa ye rao ye neai.

Kîni apa yerpirîg ægkêp ye rao ye neai, pêh kîvêh-sî haktê nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farîsi mînê tîksîn yamê mîne kasêrer aikîn khani-pæn tukun mhama, “Yahjoun. Ni-êhu kafam narmamê-pæn mînê mê tukhapîm êmê.”

⁴⁰ Mêrig Yesu rîmîni-pæn tuk æriê mîmê, “Tukmê narmamê mîne e khapîm, kapîer mînê e tuksokræn-okræn.”

Yesu rîmîni mê nêmê Jerusalem tuksarê ye narpîniên

⁴¹ Kini nîpîg Yesu rîmauê ipakê mêm taon a Jerusalem, kini mamasêk tuk narmamê mînê aikîn a. ⁴² Mamni mîmê, “! Eh! Nar apnapîg mê nîmîsêpêh narîmînar yame ravêhî-pê nêmarînuyen kîmî êmîê mîserîaji-pê ai tækun, mêrig tokmê nakpîharkun æriê ai taktækun, kini Kughen rîpîvêhî-pre kîmî êmîê. Mêrig nîkam. Narîmînar mînê a kaserkwaig to nakhapêh nîsêmîên. ⁴³ Mêrig nîpîg mînê e yame ramuê tuk êmîê, kapêmîê tîkmîr mînê tukhauê mîsêrer rukrao îrêmîê, tukhakîr nîmoptanê mhakîr îhaktê kor kêsîk kêupê kîn ye kapêmîê taon, mîsor êswasîg kîn tuk êmîê. ⁴⁴ Kini îriê tuksoriah fam nîmê mînê ye taon kapêmîê, to kapîer kîrik ye kapêmîê nîmê mînê rîpêh nêrîên. Kîni tukshoptî êmîê mîfam mîne kapêmîê kwajîkova mînê. Narîmînar mînê fam e tukruê meinai kîmîê nakseîneîn nîpîg e towêi yame Kughen rîmauê mê tukrîvêh mîragh êmîê iran.”

Yesu rîmnêko ye-rhav narmamê yamê mîne kasor maket ye Nîmê Ehûê kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rîmavæn ye Nîmê Ehûê kape Kughen, mamêko yerhav narmamê yamê mîne kasor maket aikîn. ⁴⁶ Kîni In rîmîni-pæn tuk æriê mê, “Kîmîrai-pæn ye Nêkwêkwê kape Kughen kîmê, ‘Kafak nîmê, în nîmê kape nêhuakîên,’ (Aes 56:7) mêrig kîmîê naksor ruê rêmhen kîn ‘nîmê kîrik yame yêkrêh mînê kaserkwaig îkîn.’ (Jer 7:11)”

⁴⁷ Kîni kwasîg îkîn, ye nîpîg m-fam, Yesu rîmnêwhag apa ye nêkwai Nîmê Ehûê kape Kughen. Kîni jîf prîs mînê mîne nêmhajoun kape Loa kape Moses, mîne nêmehûê mînê kape kwênêrêus kape Isrel, kasarhakîn swatuk mê tukshoptî Yesu, ⁴⁸ mêrig khapêh nîsêmîên, meinai nîpîg m-fam narmamê khapsaah îriê mîn, meiani kîsorkêikêi pîk mê tukasêrig nêgkîarîên mînê kafan, kîni nêgkîarîên kafan ramuh kapêriê nêtêrigîên.

20

Namehuê mînê kape Isrel kîsarkut mê tuksem-ru nehuayen kape Yesu mê

† 19:35: Sek 9:9 ramni profesî kîrik mê Krîsto tukrêkwêta-pæn ye dongki mamuê Jerusalem rêmhen kîn kîng. 19:44: Luk 21:6 19:47: Luk 21:37

rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnamövthag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekın?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmia. Tukmə nakhani atuatum, jakni-pre tuk əmia mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, “? Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran? ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikiniyen kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikiniyen kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisasar,

mharaptərəkın kwən ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatum e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekın kharaptərəkın, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ? Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarien a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkiniyen nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’
(Sam 118:22)

“? Mərig nəgkiarien e nipran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikiririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini namhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikiniyen minə a ramni irəriə; ror makneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkın aihuaə əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

20:9: Aes 5:1   20:10: Aes 5:1-2   * 20:15: Yesu ramni nuhpikiniyen kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   20:18: Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14

²⁰ Kîni nêmhajoun kape Loa kape Moses, minê jif pris minê kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mæ tukharuk-pøn nægkiarîen kirik iran tuk nægkiarîen kafan, mhawêsi-pøn in ye kwermi gavman kape Rom. Kîni misasar misherpøn kin narmamæ tiksîn mæ tukhavøn masor kœut kœsuæ kimin. ²¹ Kîni kœut kœsuæ minê kimnhavøn misaiyoh Yesu mhama, "Yhajoun. Yakharkun mæ Ik yermamæ atuatak. Næpêh nigînien kin yermamæ mæ to rivi kafan nærigien, meinai rikim rapêh næsikien mæ yermamæ kirik rehûæ uæ yermamæ kirik reiwayu, mærig nakamæfrakis œmæ, kîni nævhagien kafam ramæri-pøn œmæ norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk œmawæ mæ, ?Ratuatak mæ tukasærok-pøn takis kimi Sisa, yamehûæ kape Rom, uæ nikam?"

²³ Mærig Yesu ruirkun mæ kimnhani œmæ naiyohyen a mæ in tukrîni nægkiarîen kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kîni minipøn tuk œriæ mæ, "Havøn-ru mhawêh mane kirik mhauæ pêh yakœm. ?Mæ nanmi pa ramœmir-pøn aikin? ?Mine nhag pa?"

²⁵ Khamæ, "Nanmi Sisa, minê nhagin."

Mœknekîn Yesu rîni-pøn tuk œriæ mæ, "Namhen. Nar kimîni kimæ kape Sisa, havêsi-pøn kimi Sisa. Mærig nar kape Kughen, hawêsi-pøn kimi Kughen."

²⁶ Kîni kisakur pik kin nægkiarîen yame Yesu rimîrpen, miseinein nhawêsi-œhyen Yesu ye nimri narmamæ kin naiyohyen. Mhapêh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minê khamæ tukhavêh-si œhu Yesu tuk nægkiarîen ye nikarîn kape nimraghien rerîn

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kîni Sadusi minê tiksîn kimnhauæ tuk Yesu. Iriæ khamæ ta mæ narmamæ yamæ minê kwênhamhæ, to khapêh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kîni kimisaiyoh-pøn kin nægkiarîen kirik kimi Yesu mhama, "Yhajoun. Moses rimîrai-pøn ye Loa kapœtawæ mæ tukmæ kwên kirik rimhœtan kin kafan piraovîn, mærig kiripêh

hanæ niweimækien kin kwajikovæ kirik, kîni piauni kirik tukramœkeikei mikir pian a tukaweimæk†, kîni kwajikovæ minæ tukharaptœrœkin min nhag yermamæ yame rimamhæ. ²⁹ Tukmæ narman seven, iriæ piauriæ minæ. Nimrîn nupan rarkuræk kîni mipêh nirœhyen kafan kirik kwajikovæ, mimhæ. ³⁰⁻³¹ Kîni tukmæ yame rikwasig kin rikir piraovîn kape piauni yame rimamhæ, kîni mipêh neimækien, kîni mimhæ min. Kîni naorahini yame ror kisœsœr kin ror œmæ min nar kirikianœ kin meriæji iriæ fam a seven kisarkuræk ye piraovîn a, kîni mhama fam, mhapêh niseimækien. ³² Kîni en piraovîn ai rimhæ min. ³³ Kîni ye nipig kape narmamæ tukhamragh min iran, iriæ ai seven iriæ piauriæ minæ, ? piraovîn ai tukror piraovîn kin kape pa nhagin?"

³⁴ Mærig Yesu rimîni-pøn tuk œriæ mimæ, "Ye tokrei tanæ e, narman minê nipiraovîn kisarkuræk. ³⁵ Mærig ye nipig kape narœyen vi, narmamæ yame Kughen rikin ragien tuk œriæ mæ tukhamragh min ye nimhœyen kîni mivêh œriæ mivên kisaræ ye narœyen vi, to iriæ khapêh nisarkurækien. ³⁶ Kîni iriæ to khapêh nhamhœyen meinai tuksœmhen œmæ kin agelo minæ. Kîni iriæ ji Kughen minæ meinai In rimnor œriæ kamhamragh min ye nimhœyen. ³⁷ Kîni Moses ramhajoun ye nækwœkwæ kafan mæ narmamæ tukhamragh min ye nimhœyen kapœriæ, mamni mæ nipig in rimnœm nai kirik ramuæk; aikin, Moses rokrœn kin Kughen mimæ Ik, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak minê Jakob karhœgnœgin hanæ Ik.' ³⁸ !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapig kwœrhimhæ ta tu mirhokupœn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhœgnœgin hanæ In. ! Kîni pa rimæ narmamæ mhæ minæ ksœgnœgin Kughen, mærig narmamæ yamæ minê kamhamragh!"‡

³⁹ Kîni Faris§ tiksîn kimhâni-pøn tuk Yesu mhama, "Yhajoun, nimîrpen huvæ nægkiarîen." ⁴⁰ Kîni iriæ m-fam kimnhagin kin naiyoh-pøn-minien nægkiarîen kirik kimin.

20:20: Luk 11:54 † 20:28: Moses rimîni mœknekîn ye Dut 25:5-6. 20:37: Eks 3:2,6 ‡ 20:38: Sadusi minê kimnhani næfrakisien ye Ol Testamen, mærig kimnhapêh nhaniyen næfrakisien mæ narmamæ yamæ minê kwênhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun œriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak minê Jakob kwarhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pøn mæ narmamæ yamæ minê kwênhamhæ tukhamragh min. § 20:39: nægkiarîen kape Gris ramni mæ "nêmhajoun kape Loa kape Moses."

Yesu rimivəh-si əlu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “? Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə, “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’ (Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nəgkiarinen e, Deved rimnokran kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ “Kimia takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kimi əriə nihasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, miyaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane

yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəhsipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to ripəh nəreien a ikin ramərəer ikin taktəkun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhama, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nimtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə miyi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhama, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhama, ‘Nipig kape narimnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nipig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərəer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramripin nəgkiarinen mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpirig ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nimtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərək kin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nimri

* 21:2: pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.”

king minə, mine nəmehua minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nīpig atuatak yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupəniən mə naha nəgkiariən takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiariən atuatak kimi əmiə kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiariən rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiariən, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishorpi əmiə tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuktəmək kin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh nerweiyen. ¹⁹ Tuktə nəksərəer tim tim, mishatətə irak ye nīpig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimirghien, takhavəh nimirghien rerin.

²⁰ “Mərig tuktə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərəer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mħarkun mə pəh nien mə tuktə kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavan miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavəniən imə ye taon a, ²² meinai nīpig a in nīpig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiariən yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Aweh! Nəmhəyən ehuə tukruə tuk nīpiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanimtanə. Kini Kughen tukror niemħaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nīpig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen

kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuktəsəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisərə aikin, misarmaru irəriə mhavan miseriaji nīpig kapəriə tukror infamien.†

²⁵ “Kini nīmtətien tiksın tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhau minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə. ²⁶ Narmamə tukhagin pik, nimirriə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərəer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriə. ²⁷ Kini ye nīpig a, tuktəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nimar napuə kirik ye nəsaninien, nikhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nīpig narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, səer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktə kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

²⁹ Kini In rimini nuhpkikien kirik kimi əriə mimə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın. ³⁰ Tuktə nīmaria rəsaaah, mhapir-pir min, ramor nīmtətien mə in nīpig kape nasimien. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, tuktə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nīmtətien mə pən nien mə tuktə narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasərə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nīmoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiariən kafak to ripəh nirkəkien tuk nīpig kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiariən mimə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nīpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nīpig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərəkin əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nīpig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nīpig mifam takasəkeikei misərəer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh

21:14: Luk 12:11-12   21:15: Wok 6:10   21:16: Mat 10:21-22   21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7   † 21:24: Yesu rīmamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem.   21:24: Sam 79:1; Rev 11:2   21:25: Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13   21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nīpīg narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nīpīg taksərer ye nīmriin.”

³⁷ Kini nīpīg m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpīg minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin.

³⁸ Kini yenpīg-enpīg minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarinen apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə

(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kini nīpīg kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpīg kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakini məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakini məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.*

³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən mægkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu riven ye kwermiria. ⁵ Kini rikiria ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarinen kapəria, mə tukror, kini mamawhin nīpīg yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu riven ye kwermiria.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nīpīg kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nīpīg a, narmamə tukasəkeiki mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimmokran kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

* 22:2: nəmehua minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əria tukun. 22:3: Jon 13:2,27 22:7: Eks 12:1-27

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “? Nakorkeiki mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mīmə, “Wətərig huvə ru. Nīpīg kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehua kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpigir ye nimə yame kimnətu huva ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor əpnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimiini. Kini kwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə

(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁴ Kini ye nīpīg kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwəta-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əria mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeiki pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeiki pik mə kitawə tuksevigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nīprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mīmə, “Kimiə fam havəh mhaniim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh niniminien waen meriaji-pən nīpīg Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mīmə, “In e nīprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nīpīg nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikiana əmə, nīpīg kimisəvigin ta, Yesu rimiwəh kap waen kini mini-pən tuk əria mə, “Kap waen e

in nitawik yame tukraiye tuk æmiæ, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamæ. ²¹ Mærig taksætærig-ru. Kwøn kirik ikin e kasævigin kitawæ min e ye tebol, kini in tukreighan-pæn kin Yo ye kwermi tikmir minæ kafak. ²² Yo, Ji Yermamæ, jakamækeikei mimhæ ræri-pæn nærigien kape Kughen. ! Mærig, awel Narpinien ehua tukrivøn tuk yermamæ yame rameighan-pæn kin Yo ye kwermi tikmir minæ kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh æriæ minæ mhama, “?Kitawæ pa tukror norien a?”

Aposol minæ kimisotgoh kimi æriæ mæ pa in rehuæ rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriæ kimisotgoh kimi æriæ minæ mhama pa nhagin iræriæ in yerpirig pik rapita æriæ. ²⁵ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “King minæ kape tokrei tanæ kasarmaru ye narmamæ ye kapæriæ næsaninien, mamhawæhsi-haktæ atuk æriæ mæ iriæ ‘narmamæ kape nasituyen.’” ²⁶ Mærig kimia, takhapæh nisorien mæknakin. Tukmæ kimia kirik in yerpirig, in tukræhsi-æhu in ræmhen kin kwajikovæ. Kini tukmæ kimia kirik ramærer kupæn, kini in tukruæ ræmhen æmæ mæ yorwok æmæ kirik. ²⁷ ? Pa e in yerpirig pik, yermamæ yame ramævigin ye tebol uæ yorwok yame ravæh næviginien mamua? Nakharkun mæ yermamæ yame ramævigin ye tebol in yerpirig rapita. Mærig Yo, yemehua kapæmiæ, nipig yimnamaræ kitawæ-m kimia, yakæmhen æmæ kin yorwok æmæ kirik.

²⁸ “Kimiæ e, nipig mifam nakasaræ ipakæ tuk Yo ye nipig yakamaræ ye nipig æutæn minæ. ²⁹ Kini ræmhen æmæ kin mæ Rimik rawæhsi-haktæ Yo mæ jakuæ king, kini Yo min yakawæhsi-haktæ æmiæ mæ takhauæ ræmhen kin king minæ, ³⁰ mæ takhauæ misækwætæ kitawæ, masævigin kwis ye nipig yame jakuæ ræmhen kin king. Kini ye nipig a, kimia min taksækwætæ ye jea kape king minæ, kini kimia takhauæ misærer kupæn ye kwænærus minæ twelef kape Isrel masækir æriæ masarmaru iræriæ.”

Yesu rimæ Pita tukrini mæ in reinein In (Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pæn tuk Saemon Pita mæ, “Kæsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pæn ta Kughen mæ tukreighaan kin in pæh in ruæ miwæhsi-pæn væhsi-pæn kimi æmiæ mor nahasien kimi æmiæ mæ tukam-ru mæ nhatætayen kapæmiæ riskai uæ nikam. ³² Mærig Saemon, yimnæhuak tuk ik mæ kafam nhatætayen tukripæh nimir-ægkæp-ien. Kini nipig nakamarar ye kafam nætærigien mamrærig-pæ min, ik takamækeikei mor nætærigien kape piam minæ tukhaskai.”

³³ Mærig Saemon Pita rimini-pæn tukun mimæ, “Yermaru. Yakamærer matuk mæ kirau mik. Tukvæhsi-pæn pawk ærau ye kalabus uæ tukhopni pawk ærau.”

³⁴ Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mæ tuk yenpig, kwasig ikin man rækakæ, kini takni m-kisiser mæ nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamæ kafan mæ tuksaræ ye næmhøyen

³⁵ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Apa kupæn, yimnamher-pæn kin æmiæ yerkwanu minæ, nimnhapæh nhawøyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mærig rhawor iræmiæ? ?Nimisækwakwæ kin nar kirik uæ nikam?”

Kini khani-pæn tukun mhama, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pæn tuk æriæ mæ, “Mærig taktækun ai, tukmæ kafam mane aikin ye nitip, kini takamækeikei miwæh mine bag. Kini tukmæ kafam nau nisæ rirkæk, takamækeikei mor salem kin kafam kot miwæh nimri nau nisæ. ³⁷ Yakamni-pre tuk æmiæ mæ nægkarien e ye Nækwækwæ Kape Kughen yame ramægkiar irak, tukramækeikei mor næfrakisien kin, e ramni mæ, ‘Narmamæ khamæ-ta mæ in yemæ-akapir loa.’† Æwæh, nægkarien e ruæ minor næfrakisien kin ai taktækun.”

³⁸ Kini iriæ kamhani mhama, “Yermaru. Æmru. Nau nisæ kiraru apa.”

Kini In rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Ah, næmhen.”

Yesu rimavæn mamæhuak apa ye Tukwas e kamni kimæ Olif

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kini Yesu rimatærhav ye taon miwæn apa ye tukwas e kamni kimæ Olif ræmhen

22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22   22:24: Luk 9:46   22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45   22:26: Mat 23:11; Mak 9:35   22:27: Jon 13:12-15   22:30: Mat 19:28   22:32: Jon 17:15   22:34: Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38   22:35: Luk 9:3; 10:4   † 22:37: Profesi e ramæmir ye Aes 53:12.

kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishakta aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyən rimir.”

⁴¹ Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, məninkur maməhuak mamni mīmə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmħəyən[‡] yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərgien kafak; or əmə ye kafam nərgien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə.[§]

⁴⁵ Nipig rimməhuak ta, mərər mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyən kapəmiə tukrata irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukrəturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamua mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimmərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “! Ah! ! Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimməgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine

nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptərəkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “! Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau niə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptərəkin Yo uə?” ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawəm kimia ye Nimə Ehuə kape Kughen. ? Mərig rhawor nakhapəh nharaptərəkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuaturə kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehua.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivənpakəyən tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawonien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mīmə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mīmə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinamariwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə.

⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rimini iran mīmə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisə mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimməsək rimməsək.

[‡] 22:42: nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmħəyən.” [§] 22:44: Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək. 22:54: Mak 14:53-54

Narmamə kisarh iakei ye Yesu
(*Mat 26:67-68; Mak 14:65*)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptəra kin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətəra kin nimrin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misoriah In.

Kimmərip Yesu ye kaonsel
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehua kape kwənaəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəria. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rəger ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əria mə, “To yakni pre tuk əmia, nakhapəh nhaniyen nəfraksien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmia, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwatə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfraksien.”

⁷¹ Kini khamə, “To kharəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuatuk nəgkiarien a ye nherin.”

23

Yesu rimmərer ye nimri Paelat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əria kasarmər, kini mamara ye nərigien kapəria kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əria mə tukharəh nisərokin takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mīmə, “? Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəmpəniən nar has kirik iran yame ramni mə In rimmakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəria kaserwei misarmər.”

⁶ Kini nipig Paelat rimmərig nəgkiarien a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimmərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramara Jerusalem.

Yesu rimmərer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimmərig Yesu, rikin rimməgien pik, meinai rimmorkeikei mə tukram In ror tu. Herod rimmərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukram Yesu tukror nimtətien kirik. ⁹ Kini rimməyoh kin nəgkiarien ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarien. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimri Herod mamharuk-pən nəgkiarien ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriə kimirauə kirikiana.

Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mīmə

(*Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16*)

¹³ Kini Paelat rimmokrən kin jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikiana. ¹⁴ Kini in rimini-pən tuk əria mīmə, “Kwən e, nimharəh mhauə ramərer ye nimrik, kini nakamhani mhamə ramara ye nərigien kape narmamə kapəmia, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimrimia, kini

mipəh nəmien mə rimmakapir loa kirik. Nəgkiarinen yamə mine nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimmher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh norien nar has kirik mə tə khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai misher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nipig kape lafet kape Nəviərokiniən, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh məhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rimmnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kisokr-apomh pik min məhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! ! Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rimməgkiar min kimi əriə yame ror kisisər kin, mīmə, “?Rhawor? ? Kwən a in rimmnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə in rimmnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tukərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat məhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimiini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mīmə rəri-pən nəgkiarinen kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsipən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

* ^{23:17}: Nəgkiarinen ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam. ^{23:29}: Luk 21:23 † ^{23:31}: Yesu ramni nuhpikiniən kirik ye nai ramrəmə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmə, meinai nimmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə niuhvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpiniən ehua, nap tukrəs pik əriə. ^{23:34}: Sam 22:18; Aes 53:12

Kimikir Yesu kiven mə tukhopni
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamua ye taon. Kini kharaptərəkin, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran məhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun məhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mimi-pən tuk əriə mīmə, “Nipian Jerusalem, takharəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimə minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nipig ramua tukpini kimə ‘Sagien kimie nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakharəh nhavəhsi-pəniən nah.’ ³⁰ Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua məhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə məhamə, ‘Əkwətəsuun əmawə.’ (Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nipig nai ramrəmə, kini tukrhawor ye nipig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa məhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rima, “Tatə, takpəh narpin-pəniən tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərə aikin kasəm narimnar minə a. Mərig

nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rinnher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kını mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kını mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “! Tukmə lk king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk lk ai təkun!”

³⁸ Kını kimirai-pən nəgkiarən kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kını yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərəkən-pən in ye nai kamarkwao kin, rimməgkiar has pən kimi Yesu mamni mīmə, “! Eh! ? Ik Kristo yame Kughen rimmher-pə kin lk uə nīkam? Tukmə ror məknənkin, vəh miragh lk kını mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mīmə, “?Rhawor? Natakməhə pawk, mərig nakpəh nisaiyən Kughen. Narpinien e kapətəsir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

⁴² Kını mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kını Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towai əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kını ipakə tuk twelef klok yerkwaiha, mirh ripəh nəsiayən, kını nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kını ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. ⁴⁶ Kını Yesu rimmokrən apomh mīmə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nimraghien kafak ye

kwermim.” Nipig rimməgkiar ta, kını kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kını nipig yemehua kape mobael minə kape nəmə Rom rimməm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mīmə, “! Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatuk!”

⁴⁸ Kını narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkirə, kını misərip niməgiriə. ⁴⁹ Kını narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərəer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(*Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Kını yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kını kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuatuk, kını in yermamə kirik yame rimmawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kını in rimipəh neighanien kin nəgkiarən kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kını in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kını Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kını mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kını ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kını nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəg kapier a. Kını misəm mə Josef rimmhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu. ⁵⁶ Kını ai, nipiraovin minə a kimnharerig-pən yerkwənu mə tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksın mine pomad yame namiovrə rapien huvə mə tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rimmiragh min ye nimhəyən

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig ægkæp, nipiraovin minæ kinnhævæn apa ye næpææg kapier, mhapiæ nar pien-pien yamæ mine næmiovriæ rapien huvæ, yamæ mine kwæsor apnæpeinæ ta iran. ² Nipig kinnhauæ ipakæ tuk næpææg kapier, misæm kapier yame kinnnætapiæ kin ye næpææg kapier, mærig kinæsuæ ta kin. ³ Kini kimisauru-pæn imæ ye næpææg kapier, mhapæh nisæmien niprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masætærig kin narimnar minæ a. Mækneikin, yermamæ kiraru kratærhav-pæ, mwærer iriæ miriæ. Mirævæn ye neipæn yame rhawæn mamæsiæ. ⁵ Kini nipian minæ a kinnhagin pik, misæninkur. Kini kwæra mir a kræmæ, “?Rhawor nakasarha kin yemæ ruæmragh ta e imei næmæ mhæ minæ? ⁶ In ruirkæk eikin e. !In ruæmragh min! Rikimiæ tukramækeikei mamæsik-ru nægkiarien yame rimini-pre tuk æmia ye nipig yame rinamaræ apa Galili mima, ⁷ Narimnar minæ e tukasækeikei mhauæ misor næfrakisien kin. Tukeighan-pæn kin Yo, Ji Yermamæ, yakvæn ye kwermi yor tævhagæ has minæ, kini tukruk haktæ Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhæ. Mærig nipig yame ror kisiseæ kin, jakamækeikei mamragh min.”

⁸ Kini rikiriæ rimnamæsik nægkiarien a kape Yesu. ⁹ Mhatærhav ye næpææg kapier, mhævæn mhani-pæn narimnar minæ a tuk narmamæ leven kape Yesu, mine kafan minæ m-fam. ¹⁰ Kini nipiraovin yamæ mine kinnhanei-ærhav narimnar minæ a kimi aposol minæ, iriæ e Meri Magdala, Joana, Meri nisîn Jemes, mine nipiraovin minæ min tiksîn yamæ mine kinnhævæn ye næpææg kapier. ¹¹ Mærig aposol minæ kimisærig nægkiarien a, khamæ nægkiarien armær kirik yame nipran rirkæk, mhapæh nhaniyen næfrakisien iran.

¹² Mærig Pita rærer maiyu mivæn apa ye næpææg kapier, næmræmir mivaag-pæn mæm æmæ neipæn yame kimuvrig niprai Yesu kin, mærig nar min kirik rirkæk. Kini in rarar mirærig mivæn yerkwænu, kini mamætærig pik kin norien a.

Yermamæ kiraru kape Yesu kimiwæm In ye swatuk yame ramvæn apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nipig æmæ in a, yermamæ kiraru kape Yesu kimaweriwæk mirævæn yerkwænu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwænu a isok tuk Jerusalem ræmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nipig iriu kweriwæk mirævæn, kini maræni narimnar yamæ mine rimatærhav-pæ. ¹⁵ Mwægkiar hanæ, kini Yesu rivæn ipakæ tuk æriu, mirhæriwæk kwis marhivæn. ¹⁶ Mærig kiripæh nirhirkunien mæ pa irisir miriu krhæriwæk, meinai Kughen rimnætapiæ kin ye nærigien kapæriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriu mima, “Kwæra mir. ?Naha e nakaræni?”

Mækneikin kwærer, rikiriu ræpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pæn tukun mima, “Tukmæ ror Ik yepsipis æmæ kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamæ mine rimatærhav-pæ ye nipig yamæ mine ruauæ ta muavæn.”

¹⁹ Kini raiyoh æriu mima, “?Naha minæ e?”

Kini kiræni-pæn tukun miræmæ, “Narimnar yamæ mine kinnor ye Yemæ Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok ræsanin huvæ mine kafan nægkiarien minæ khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamæ ragien tukun. ²⁰ Mærig kapæmawæ hæ pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses kinnharæhsi-pæn In ye kwermi næmæ Rom mæ tuksekir misæm mæ In tukrimhæ. Kini kimisæsik haktæ In ye nai kamarkwao kin, kini rimhæ. ²¹ Narimnar a rinor ta ruævæh nipig kisiseæ. Mærig kimawæ yimisæruhu-pæn pawk kapæmawæ nærigien skai iran mæ In tukrisin æmawæ kwænærus minæ kape Isrel ye kwermi tikmir minæ kapæmawæ. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksîn iræmawæ kimisor æmawæ yaksakur tuk nægkiarien kirik. Toweï, yenpig-enpig ægkæp, kinnhævæn apa ye næpææg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapæh nisæmien nipran. Mharerig-pæ mhani mhama, ‘Yimisæm næmrærhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kiræni-pæ tuk æmawæ miræmæ, “Yesu ramragh.”’ ²⁴ Kini kapæmawæ narmamæ tiksîn kinnhævæn ye næpææg kapier, masæm narimnar fam ægkæp ratuatak ræmhen kin yame nipiraovin minæ a kinnhanei. Mærig khapæh nisæmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pæn tuk æriu mima, “Kwæra mir. Kapæmiru kapæ rirkæk. Naksor pik kæmar tuk niniyen næfrakisien

ye nægkiarjen yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ? Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmħayen ye nıpran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?"

²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwak mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, "Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuku mirh rivə." Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mını vi vi Kughen tukun, kini mħapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək mın, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, "Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarjen kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik."

³³ Kini taktəkun əmə mın kimiwərə miratərħav aikin a mirərərig mın miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın mın kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mħamə, "Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh mın, kini Saemon Pita rinəm ta." ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərħav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

Yesu rimatərħav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Kini nipig kirəni nægkiarjen a, Yesu ruə mərəg ye kwerkwən irəriə mamni-pən tuk əriə mə, "Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə."

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mħagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mımə, "?Rhawor nakamħagin

məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine niħuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mħarap nıprak kini mħarkun mə Yo e. Nanmi yermamə nıpran mine nikəkrin rirkək, rıpəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, nıprak mine nikəkrık aikin."

⁴⁰ Rimini nægkiarjen a, mħajoun kw-ermin mir mine niħun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəprien nəfrakisien iran, meinai rikirəriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mımə, "Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik." ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nimririə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, "In apa kupən, nipig yimnamarə kitawəm kimia, yimini nægkiarjen e tuk əmiə mə, 'Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nægkiarjen minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.'"

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nægkiarjen ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mını-pən tuk əriə mımə, "Nægkiarjen yame raməmir ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə 'Narmamə taksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmħayen ye nıpran meriaji mımhə. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, In tukramragh mın ye nimħayen.' ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərħav nægkiarjen a mħamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nægkiarjen e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə. ⁴⁸ Kimiə nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərħav atuatuk nægkiarjen minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmir ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nimraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin

In rəmhen kin yame Rīmīk rīmīrpen ta mə tukror.”

*Kughen rīmīvəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)*

⁵⁰ Kīni Yesu rīmīkir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwānu a Betani. Kīni rīmīvəhsi-haktə kwermīn mir maməhuak mīvəhsi-pən nihuvəyən kīmi əriə. ⁵¹ Kīni nīpig raməhuak hanə, mīpəh əriə. Kughen rīvəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kīni kasəgnəgin In, mharerīg pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³ Kīni nīpig minə fam kamhavən ye Nīmə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai

Nəgkiarinen kwakwə kape nəkwəkəwə e Jon ? Pa rimirai nəkwəkəwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkəwə e riphə niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In nao-rahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkəwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfraksien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen riphə niskaiyen.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkəwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkəwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkəwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarinen kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

* 1:1: Nhag pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarinen." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. 1:3: Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 1:4: Jon 5:26; 11:25; 14:6 1:5: Jon 9:5; 12:46

† 1:6: Aposol Jon in rimirai nəkwəkəwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. 1:9: 1Jon 2:8 ‡ 1:11: Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig noma Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfraksien iran. 1:12: Gal 3:16 1:13: Jon 3:5; 1 Pita 1:23

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarinen rimnəmır ta.* Nəgkiarinen e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarinen e, in Kughen. ² Nipig Kughen riphə hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarinen a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarinen a rimiphə norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to riphə napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfraksien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarinen a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarinen a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə‡ kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiriə ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarinen a rimauə yermamə marə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimrimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In

rukwar kin nihuvøyen yame ramaütä-pä kin kimi ätawä, kini rukwar min kin näfraksien.

¹⁵ Jon rimmärer-ärhav mamokrän apomh mimä, “Yermamä e in e yame yimnamni mimä, ‘Yo jakäkupän, kini kwän kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Märig In yerpärig rapita yo. Meinai nipig yimipäh hanä narhayen, märig In rinarä rerin ta.’ ”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvøyen yame ramaütä-pä kin kimi ätawä, kini nipig m-fam In ravahsi-pä nihuvøyen kafan kimi ätawä.

¹⁷ Ror mäknäkin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivähsi-pä loa kimi ätawä, märig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramaütä-pä kin kafan nihuvøyen mine näfraksien kimi ätawä.

¹⁸ Narmamä to khapääh nisämien Kughen. Märig Tini Kwänkwan Kirikianä Emä, yame ramärer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor äpu Kughen kimi ätawä kini kitawä kharkun In.

Jon Baptaes ramni mä päh nien mä in Kristo

(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nämehuä minä tiksän ye kwänäräus kape Isrel yamä mine kimnisarä Jerusalem, kisher-pän kin pris tiksän mine Lifaet^S tiksän mä tukhavän misäm Jon Baptaes misaiyoh in mhämä, “Eh. ?Ik naha yermamä?” Ror mäknäkin, Jon rimini-ärhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mä in pä, in ripäh nerkwaigien kin, märig rimini-pän atuatak ämä in tuk äriä mimä, “Päh nien mä yo Kristo yame Kughen rimini mä tukrher-pä kin.”

²¹ Kini iriä kimmhänä mhämä, “? Tukmä päh nien mä ik Kristo, kini ik pä? ?Ik Elaeja uä?”

Märig Jon rimä, “Nikam. Pä h nien mä yo Elaeja.”

Kini iriä kimisaiyoh min in mhämä, “? Tukmä pä h nien mä ik Elaeja, kini ik pä? ? Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mä tukrua uä?”

Märig Jon rimä, “Nikam.”

²² Kini iriä kimmhänä mhämä, “Ik takamäkeiki mini-ärhav ik kimi ämawä, pä h kimawä jakhavän mhani-äsah-pän

kimi narmamä yamä mine kimisher-pä kin ämawä.”

²³ Kini rini-pän tuk äriä mimä, “Yo e yermamä yame profet Aesea rimini-ärhav ta kupan mä,

“ ‘Yermamä kirik tukrokrän apomh apa ye tipävsik mamni mimä, “Kimiä tak-sor huvä swatuk kape Kughen Yermaru.” ’ ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minä kimisher-pän kin narmamä tiksän min khauä apaikin, ²⁵ misaiyoh-pän Jon mhämä, “? Tukmä pä h nien mä Ik Kristo, kini pä h nien mä ik Elaeja, kini pä h nien mä ik profet a yame kimisävsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamä?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nägkiaräen kapäriä mimä, “Yo yakamor baptaes ye narmamä ye nu, märig yermamä kirik ramärer ye kwerkwan irämia yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakamäkupan, kwän a tukrikwasig, märig In yerpärig, kini yo yetanä ämä. Yakpä h nämhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimmär a rimmor äfrakis apa yerkwänu kirik, kamni kimä Betani. In apa nikar nu Jodan pä h- apa ikin Jon rimmor baptaes ye narmamä ikin.

Yesu In rämhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Käni rikwamer kin, Jon rimmäm Yesu ramäriwäk mamuä, kini rini-ärhav mimä, “! Ei! ! Sä m-ru! Kwän e in e in rämhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minä kape narmamä ye tokrei tanä.

³⁰ Yermamä e in e yimnamävsao kin kimi ämiä mimä, ‘Yo jakäkupän, kini kwän kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Märig In yerpärig rapita yo. Meinai nipig yimipäh hanä narhayen, In rinarä rerin ta.’ ³¹ Nipig yo yimnamävsao kin In, kini yo min meinein mä In pä; märig yimauä mor baptaes ye narmamä ye nu mä jakor äpu kwän a kimi kwänäräus minä kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimmärer-ärhav mamni min mimä, “Kughen rimmher-pä kin yo mä yo jakor baptaes ye narmamä kin nu, kini nipig yimnamävsao kin in, yo min

1:14: Fil 2:7; 1 Tim 3:16 1:17: Rom 5:21 1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 S 1:19: Lifaet in yamehuä kape nähuakien kape nämä Isrel. Em-ru diksoneri. 1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 1:21: Dut 18:15 1:29: Hib 9:22,26 1:30: Jon 1:15,27

yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimiini-pə tuk yo mīmə, “Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhaka.” Kini ai, yimnam Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik.³⁴ Yimnam atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mīmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’”

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apai kin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mīmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimi wərig nəgkiarien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rīmə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkarwarha-kin naha?”

Kini iri krəmə, “Rabae. ? Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e rabae, nıpran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iri kimirakwasig kin, mirhuvan, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmir mirheriaji rəpiğnəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimmərig nəgkiarien yame Jon rimiini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mīmə, “! Eh! Yəknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nıpran rīmə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “!k e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nhad e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun

mīmə, “Yuə mikwasig kin Yo.” ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimmaməvsao kin ye nəgkiarien kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhadin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rīmə, “? Rhawor? Nar huvə kirik to rıpəh nisi-pəniən a Nasaret.”

Mərig Filip rīmə, “!ta. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rimmə Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape İsrəl. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “? Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yimnam ik nakamkwətə ye tikimkimi nai* , kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rīmə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape İsrəl!”

⁵⁰ Kini Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “? Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yəknəm ta ik, nıpiğ nimmamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mini min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavan ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rīmə, “Piahuaru apə. ? Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Rıpəh hanə norien nıpiğ kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimiini-pən tuk yorwok minə aikin mīmə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu

1:42: Mat 16:18

1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28

*

1:48: nəgkiarien kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən.

1:51: Jen 28:12

jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikiēn ye nimir Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nivi-pəniēn galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, "Havi-pən nu ye tikikwipir minə e." Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, "Havita nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien." ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, "Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikiēn. Mərig yakaməm mə ik nimmərəhu karin yame rhuvə rapita, raməm'ir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun."

¹¹ Kini nimtətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nimtətien yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timtim iran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem.

¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məm narmamə tiksın kasor jenis ye mane.

¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərəg mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə

Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, "Həpik narimnar minə e mhatərhav. Həpəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket."

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiariēn kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, "Narmamə tuksəmakin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuutuk." (Sam 69:9)

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhama, "IAh! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nimtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai."

¹⁹ Mərig Yesu rimə, "Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisısər kin, jakherig min mərip."

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, "Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisısər əmə?"

²¹ (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran.

²² Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiariēn e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiariēn yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to ripəh nini-pəniēn nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

* 2:6: Nəgkiariēn kape Gris ramni mə "Kirkun nivi-pəniēn 'metrete' kiraru uə kisısər." 2:13: Eks 12; Dut 16:1-6 2:19: Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29. 2:25: Jon 1:47; 6:61; 13:11

3

Nikodimas rımavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nipig kirik, yenpig, in rımavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rımnhher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmirien tuk Ik, nakpipəh norien nımtətien mınə e.”

³ Kini Yesu rhorpin nəgkiarieren kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kiraru kin, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rınərig nəgkiarieren a, rakur, maiyoh In mımə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mınə marha yame ror kiraru kin? To rıpəh nıreerig-pən-mınien ye tip mama, marha mın.”

⁵ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə rıpəh narhayen ye nu mınə ye Nanmın kape Kughen, tukrıpəh nıvənien mamə ye narmaruyen kape Kughen.

⁶ Yermamə rameımək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rırkun norien nanmi yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarieren kafak yame yımını-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi mın.’

⁸ Rəmhen əmə kin nımətag. Nımətag ramavən, mamvən ikın yame rorkeikei mə tukrıvən-pən ikın. Nakərig nımətag ramavən, nakeinein mə ramsıpkaa, uə ramvən hıə. Kini ye norien kirikianə əmə mın, narmamə khapəh nısəmıen Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mınə kasarha wi mın.”

⁹ Mərig Nikodimas rımını-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rautən pik. ? Tukrhawor pən iran mınə mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narımmnar mınə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə mınə yakharkun narımmnar mınə mamhani-ərhav, mısəvsao kin narımmnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narımmnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren ye nıkarin kape narımmnar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rıkək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pısın əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mırkun nəvsəoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rımnamə ye tıpəvsık, mıruk haktə nar yame rımnor misıgovın snek kin, mıruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə mın, tukruk haktə mın Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mınə kamhıni nəfrakisien irak tukhavəh nımraghien rerin. ¹⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tını kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mınə kashatətə irak, tukhapəh nhəmhyen, mərig tukhavəh nımraghien rerin. ¹⁷ Pəh nıen mə Kughen rımnhher-pə kin Yo Tını mə jakuə mıvəhsi-pən narpınien kimi narmamə. Mərig rımnhher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nıvəh-mıraghien narmamə ye tanımtanə.

¹⁸ “Narmamə yamə mınə kishatətə irak, Kughen tukrıpəh nıvəhsi-pənien narpınien kimi ərıə; mərig narmamə yamə mınə khapəh nıshatətəyen irak, Kughen ruını ta narpınien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹ Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien kimi ərıə meinai nıkakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig

3:1: Jon 7:50-51; 19:39-42 3:3: Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18 3:5: Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet 3:5 3:8: Esik

37:9 * 3:14: In apa kupan Moses rımıkir ərhav nəmə Isrel ye kwermı nəmə lıjı, mərig nəmə Isrel kımnhıni hah Moses mınə Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mınə kasəkwapah, kımısəs ərıə. Kini narmamə yamə mınə kısarha-pən masəm nar yame ramsıgovın snek, yame Moses rımıruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mınə khapəh nısarha-pənien mısəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. İkın e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpıkınien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kımıruk haktə in, kını narmamə yamə mınə kısarha-pən mısəm, kamhamragh. 3:14: Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32;

12:24 3:16: Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

iriä khapəh nisorkeikeiyen nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignərien, meinai nipiğ m-fam, norien kapəriä ramahas. ²⁰ Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavənien aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriä.

²¹ “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriä, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriä nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³ Mərig ye nipiğ a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehua aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriä. ²⁴ Ye nipiğ a, kipəh hanə nivəhsi-pənen Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriä yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. ²⁶ Kini kimnhavən misəm Jon mhama, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rimini-pən tuk əriä mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriä tuk norien. ²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mimə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovın kirik, piraovın a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriä ragien tukun, kasərer masarhakin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipiğ tuksəm in ramuə, rikiriä tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik

yame yakamərer mameito kin, mamarhakin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpəriğ rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpəriğ rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpəriğ rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehua pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriä tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriä kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Same-ria kirik

¹ Farisi minə kimisəriğ nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriä khapsaah. Namba irəriä ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriä, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipiğ Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisəriğ nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mirerig-pən apa Galili.

⁴Rimā tukruvīn apa Galili, mærig provins e Sameria ramærer ækupan. ⁵Kini ritærhav-pæ ye taon kirik ye Sameria, kamni kimæ Saeka. Taon a, ipakæ tuk tanæ kirik yame Jakob rimivæhsi-pæn kimi tini a Josef apa kupan. ⁶Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwætīg nu kirik kafan. Yesu rimnæriwæk rapomh ikin minæpæu, kini muæ mækwætæ-pæn ye nikar kwætīg nu a, mamapis, yerkeweiha.

⁷⁻⁸Kini kafan narmamæ minæ kimnhavæn apa taon, mæ tukhavæh nimri næviginiēn. Kini pian Sameria kirik ramuæ mæ tukriruk nu. Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Eh. Ruk nu mivæhsi-pæ kimi Yo.”

⁹Kini pian Sameria a rini-pæn tukun mæ, “!Eh! Ik yemæ Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakamægkiar kimi yo?” Ramni mæknakin meinai næmæ Isrel kapæriæ kirik nar kirik rikæk tuk nar Sameria.

¹⁰Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mæ tukrivæhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pæ kin nu tuk Yo. Kini yakpivæhsi-pre nu miragh.”

¹¹Kini pian a rini-pæn tukun mimæ, “Yemehua. Ik kafam tikikwipir rikæk, kini kwætīg nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pæn iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹²Apa kupan, riptawæ Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovæ minæ, mine ni kau minæ kafan, kini ai, meighan-pæ kin kwætīg nu e mæ nitawæ. ?Mærig rhawor? ?Nakmæ ik nakehua rapita riptawæ Jakob, uæ?”

¹³Kini Yesu rimini-pæn tukun mæ, “Narmamæ yamæ mine kamhanim nu ye kwætīgīn e, tukasækeikei misækwakwæ min.

¹⁴Mærig narmamæ yamæ mine tukhanim nu miragh yame yakvæhsi-pæn kimi æriæ, to khapæh nisækwakwæ-min-ien tuk nipīg kirik. Nu yame jakvæhsi-pæn kimi æriæ, in ramhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipīg m-fam mamaiyu, mivæh-si-pæn nimraghien rerin kimin.”

¹⁵Kini pian a rini-pæn tukun mimæ, “Yemehua. Væh-si-pæ-ru nu en kimi yo, mæ jakpæh nækwakwæ-min-ien, pæh jakpæh nuæ-minien ikin e miruk nu ye kwætīgīn e.”

¹⁶Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Yuvæn mokræn kin kafam huaru, mirauæ.”

¹⁷Kini pian a rini-pæn tukun mæ, “Ah. Kafak huaru rikæk.”

Mærig Yesu rini-pæn tukun mæ, “Nakamæfrakis mæ kafam huaru rikæk. ¹⁸Meinai ik, naknæri-pæn ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwaræ kwis ai taktakun, pæh nien mæ kafam atuatuk yerman. Nakwæni mæ kafam yerman rikæk, næfrakis.”

¹⁹Kini pian a rini-pæn tukun mæ, “Yemehua, yakwīrkun mæ ik profet kirik kape Kughen. ²⁰Riptawæ minæ kupan, iriæ kimishaktæ-pæ ye tukwas e [kirau kawærer ikin,*] masæhuak kimi Kughen. Mærig kimie næmæ Isrel nakamhani mæ tukamækeikei kavæn æmæ apa Jerusalem kamæhuak.”

²¹Mærig Yesu rini-pæn tukun mæ, “Pi-ahuaru. Ik takamækeikei mini næfrakisien ye kafak nægkiariēn. Nipīg aikin tukruæ yame narmamæ m-fam takhapæh nisæhuak-æmæ-yen kimi Tatæ Kughen ikin e ye tukwas e, mhapæh nisæhuak-æmæ-yen apa Jerusalem. ²²Kimie næmæ Sameria, naksæhuak pawk kimi Kughen, mærig nakeinein In. Mærig kimawæ næmæ Isrel yakasæhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivæh miragh narmamæ iran, ramsi-pæ iræmawæ. ²³Nipīg ramuæ - kini ruauæ ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye næmæhuak æfrakis minæ, mor æriæ tukharkun huvæ Kughen, mæ in Kughen æfrakis, mamor æriæ tucksæhuak kimin yerkirie mifam. Meinai Tatæ Kughen In rorkeikei næmæhuak yamæ mine kasæhuak æfrakis kimin. ²⁴Kughen ripæh norien ræmhen kin niprai yermamæ. In nanmin. Ror pæn, narmamæ yamæ mine khamæ tucksæhuak kimin tukasækeikei masæhuak kimin yerkirie m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu iræriæ, mæ tukharkun mæ In Kughen æfrakis.”

²⁵Kini pian a rini-pæn tukun mimæ, “Yo yakwīrkun mæ Mesæa tukramækeikei muæ. In e, kamokræn kin In kimæ Kristo. Kini nipīg yame In tukruæ iran, In tukrhoprai fam niprai nægkiariēn minæ kimi ætawæ.”

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38
Iriu kawærer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimæ Gerasim.

4:15: Jon 6:34
4:22: Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

4:26: Jon 8:24; 9:35-37

²⁶ Kîni Yesu rîmini-pên tukun mæ, “Yo e yakamægkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Mækneikin, narmamæ kafan minæ kimmharerig-pê min tukun. Masëm ramægkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mærig khapêh nisaiyohyen Yesu mæ rhawor mamægkiar kimi pian a, mæ rorkeikei naha.

²⁸ Kîni pian a, ræpêh kafan tikikwipir, marar mamvên apa ye taon. Mamævsao kin kimi narmamæ mîmæ, ²⁹ “Eh. Havên-ru misëm kwên kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minæ fam yamæ mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pê tuk yo. ? Tukmæ ror in Kristo, uæ?” ³⁰ Kîni narmamæ khaterhav ye taon, mhavên mæ tuksëm Yesu.

Yesu rîmini nuhpikiniyen ye næviginiyen

³¹ Ye nîpig a, narmamæ kape Yesu minæ kasækeikei kimin mhamæ, “Yhajoun, ævigin.”

³² Mærig In rini-pên tuk æriæ mæ, “Yo, nak aikin næviginiyen yame kimiæ nakseinein.”

³³ Mækneikin, kafan narmamæ minæ kimisaiyoh æriæ minæ mhamæ, “?Rhawor? ? Tukmæ ror yermamæ kirik rivêhsi-pên nan kirik næviginiyen uæ?”

³⁴ Mærig Yesu rini-pên tuk æriæ mæ, “Kughen rimnher-pê kin Yo yakuæ, kîni næviginiyen nak ror mækneikin, mæ jakamor narîmnar fam yame Kughen rorkeikei. Kîni yakamor fam wok yamæ minæ In rimnher-pê kin Yo mæ jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ “Sætærig-ru kin nîprai nuhpikiniyen yame jakni-pre tuk æmiæ mæ, “Makuæ kuas tukruæ mivên, ror nîpig kape nivêhyen næsimien.’ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mæ sarha-pên ru, misëm-ru næsimien. Ruæmruæ ta.

³⁶ “Tukmæ nakhavêh kafak nægkiariyen, jakvêhsi-pre nærokien kimi æmiæ rêmhen kin yame yemehuæ kape næsimien tukrærok narmamæ yamæ mine kasor wok ye næsimien kafan. Nîpig nakasor wok, naksa-situ ye narmamæ mæ tukhavêh nimraghien rerin. Yakamni-ærhav nægkiariyen kape Kughen rêmhen æmæ kin yame yermamæ ramsuv kweru nai. Kîni kimiæ naksasitu ye narmamæ mæ tukhavêh nægkiariyen kafak, rêmhen kin yame kavêh næviginiyen ye næsimien. Nîpig tukmæ narmamæ tukhavêh

nægkiariyen kafak, kitawæ kwis tuksagien.

³⁷ Rêmhen kin nægkiariyen kirik kamni kimæ, ‘Yermamæ kirik ramsuv kweru nai, kîni yermamæ pisin kirik ravêh kwênkwæn.’

³⁸ Yakamher-pre kin æmiæ mæ taksasitu ye narmamæ mæ tukhavêh nægkiariyen kafak. Mærig pêh nien mæ kimiæ nimnhasuv kweru nai. Næmæ pisin kimisækupæn masæmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiæ takharhi kwênkwai næviginiyen ye næsimien yame iriæ kimmnhasuv.”

Næmæ Sameria khapsaah kamhani næfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rîmini-ærhav mæ Yesu ruirkun ta norien has minæ fam yame ramor ye nimraghien kafan, kîni næmæ Sameria khapsaah ye taon a kimisærig, mhani næfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kîni nîpig næmæ Sameria kimmnhasuv misëm In, masækeikei kimin mæ iriæ min. Kîni Yesu rivên iriæ miriæ misaræ kape nîpig kiraru. ⁴¹ Kîni In ramægkiar kimi æriæ, narmamæ khapsaah khani næfrakisien iran. ⁴² Mhani-pên tuk pian a mhamæ, “Apa kupan, kimawæ yimnhani næfrakisien iran tuk nævsaoeyen yame ik nimini-æсах-pê tuk æmawæ. Mærig taktakun ai, yakamhani næfrakisien iran meinai yimisærig kafan nægkiariyen, kîni mharkun æfrakis mæ in Yermamæ yame tukrivêh miragh narmamæ ye tanîmtanæ.”

Yesu rimnor huvæ kwajikovæ kape yemehuæ kirik

⁴³ Yesu rimnamaræ mivêh ta nîpig kiraru, kîni ai mitærhav mivên [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mærig apa kupan in rimnamni mæ, “Tukmæ profet kirik kape Kughen, narmamæ iman ikin tukhapêh nhasiayen In.”) ⁴⁵ Kîni nîpig Yesu ritærhav-pê Galili, narmamæ aikin kimmnhani vi vi In meiani in apa kupan iriæ min kimmnhasuv Jerusalem masor lafet kape Pasova, kîni misëm narîmnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pên, rimavên min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muæ mor wæn kin. Kîni yemehuæ kirik ramaræ apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovæ ramhæ. ⁴⁷ Kîni yemehuæ a rimnærig mæ Yesu ruatærhav Judia mamuæ e Galili, mækneikin rivên mæm Yesu, mamækeikei kimin mæ tukrivên apa Kapaneam mor

huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nīmḥəyən rineriaji.

⁴⁸ Kīni Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “! Ah! !To nakpihapəh nisəmien nīmḥətətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kīni kwən a rimə, “Yemehua. Pəh kwəhi miren əmə miravən miwəm tamə rimḥə.”

⁵⁰ Kīni Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ta. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kīni kwən a rīmīni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nīpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kīni iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kīni in raiyoh-pən əriə mimə, “? Rīmḥəsanin ye naha nīpig atuatk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kīni kwən a ruirkun mə ye nīpig atuatk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nīmḥətətien yame ror kiraru kīn yame Yesu rīmnor apa Galili, nīpig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rīmnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rīmnhaktə miwən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərə ipakə tuk nu a. Nimə a, nīpərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamḥə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nīmririə rīpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimḥə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikū, ⁴ meinai nīpig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nīpig a, yermamə yame ramakupan mamar ye nu a, nar arnapig mə ravəh naha nəmḥəyən, mērig tukrəsanin.* ⁵ Kīni kwən kirik aikin,

ramḥə miwəh newk toti eit. ⁶ Kīni Yesu rəm kwən a raməmir, rirkun mə kwən a rīmivəh ta nəmḥəyən tu. Kīni raiyoh in mimə, “? Nakmə takəsanin?”

⁷ Kīni kwən a yame ramḥə rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukrirəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nīpig tukramkiu-kiu. Nīpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mērig narmamə tiksın kasəkupən kīn yo, misar.”

⁸ Kīni Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ərer! Mərpəvin-ərpəvin nīmḥakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kīni taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nīmḥakuə mirəh mamvən.

Nar a kīmnor ye Sabat. ¹⁰ Kīni nəmehua kape nəmə Isrel kīmishek kwən a yame rīmḥəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kīni rīpəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nīmḥakuə ye nīpig e tak-takun.”

¹¹ Kīni in rini-pən tuk əriə mə, “Mērig kwən a yame rīmnor huvə yo rīmīni-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nīmḥakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kīni iriə kīmisaiyoh in mhamə, “? Pa rīmīni-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nīmḥakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mērig kwən a rīmneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kīni Yesu rīmnor ta ireriə.

¹⁴ Kīni kwasig ikin, Yesu rīmnam min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehua kape Kughen, kīni rini-pən tukun mə, “! Eh! ! Əm-ru! Naknəsanin ta. Mērig takamērig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmḥəyən kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rīmavən mīni-əshpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rīmnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kīmisor ahas pən kīmi Yesu, meinai kīmisəm mə In rīmnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mērig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rīmik Kughen ramor wok nīpig m-fam, kīni Yo min yakamor wok ye nīpig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehua kape nəmə Isrel kīmisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kīmisəm mə rīmnaqip Sabat kīni

* ⁵⁴: Nəgkiarien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rīmīrai əfrakis nəgkiarien ikin e, uə nikam. 5:10: Jer 17:21 5:17: Jon 14:10

mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini ma Rimni atuutuk e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravahsi-pa nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-paen tuk ariä ma, "Yakamni-pre afrakis tuk ariä ma, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk naterigien. Rirkun ama norien narimnar yama mine Tatä Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatä Kughen ramor, Tini min tukramakeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatä Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yama mine khahuvä misapita, taksam naksakur. ²¹ Ror mäkneikin meinai Tatä Kughen rirkun norien narmama yama mine kamhamhä khamragh min. Ye norien kirikianä ama min, Tini rirkun nivahsi-paenien nimraghien kimi narmama yame rikin ragien ma tukrivahsi-paen kimi ariä. ²² Meinai paen nien ma Kughen tukrakir narmama; mærig Tatä Kughen rimivah-si paen nehuayen kimi Tini ma In tukrakir narmama, ²³ ma narmama m-fam tukhasiai Tini, ramhen ama kin yame kamhasiai Tatä Kughen. Yermama yame ripah nisiayen Tini, to ripah nisiayen Tatä Kughen e yame rimnher-pa kin Tini.

²⁴ "Yakamni-pre afrakis tuk ariä ma yermama yame ramærig kafak nægkiarien, kini mamhatäta ye Kughen yame rimnher-pa kin Yo ma jakua, in ruivah ta nimraghien rerin. Nipig tukrerer ye nimrik, jakpah nivahsi-paenien narpinien kimin. Rinap ta ye kwänmhaan kape nimhøyen muauä ime nimraghien. ²⁵ Narmama yama mine kimisørwei kisamhen kin narmama yama mine kwänhamhä ta; mærig yakamni-pre afrakis tuk ariä ma nipig ramua - kini ruauä ta - yame iriä tuksærig nægkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yama mine kamhavah nægkiarien kafak tukhavah nimraghien rerin. ²⁶ Tatä Kughen In nuknei nimraghien. Ye norien kirikianä ama min, In ramor ma Yo Tini, Yo min nuknei nimraghien. ²⁷ Kini In marähu-paen nasaninien mine nehuayen ye kwernik e

Tini ma yo jakækir narmama, meinai Yo Ji Yermama.

²⁸ "Yakamægkiar mäkneikin, naksærig, takhapah nisakurien. Meinai nipig yame ramua, narmama yama mine kwänhamhä ta tuksærig nægkiarien kafak e Yo Ji Kughen.

²⁹ Kini iriä tukhatærhav-pa ye näkwai nimir minä kapariä. Yama mine kimisor norien yame ratuutuk tukasækeikei misærer min mamhavah nimraghien rerin. Mærig yama mine kimisor norien has minä tukasækeikei misærer min ye nimhøyen masærer ye nimrik e Ji Kughen, kini jakni-ærhav kapariä narpinien.

³⁰ "Mærig Yo to yakpah norien nar kirik ye nasaninien ama kafak. Yo jakækir narmama meinai yakamor ama naha nhagin yame Tata ramni-pa tuk Yo ma jakor. Kini nipig jakamakir norien minä kape narmama, yakirkun ma jakor ye norien yame ratuutuk, meinai yakpah narkutien ma jakor ama ye kafak nasaninien. Mærig Yo, jakamakeikei mamor amhen ye naterigien kape Kughen yame rimnher-pa kin Yo."

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimiravahsi-hakta Yesu; mærig narmama khapah nhanien næfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimä, "Tukma Yo atuk ama yakvah-si haktä Yo, narmama rikiriä tukræsik ma nægkiarien kafak ripah norien næfrakisien. ³² Mærig kwän min kirik aikin yame ramærer-ærhav mamor apu Yo. Kini yakirkun ma nægkiarien yame ramni irak in næfrakisien. ³³ Apa kupan, nimisher-paen narmama tiksän khavän misäm Jon Baptaes misaiyoh-paen in ma Yo pa. Kini in rimini nægkiarien afrakis irak. ³⁴ Mærig yakpah naterigien kin nægkiarien kape yermama kirik ma tukrini ma Yo pa. Mærig yakamor nikwänemä kin nægkiarien kape Jon, ma takhani næfrakisien iran paen Kughen tukrivah miragh ariä. ³⁵ Nhajounien kape Jon in ramhen kin laet. Ramasiä makak huvä. Kini rikimiä ragien tukun kape nipig kwakwä. ³⁶ Mærig kafak wok ror nirkunien ma Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivahsi-pa wok e kimi Yo, ma jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ærhav Yo, mamor apu

5:18: Jon 10:30,33; 19:7   5:19: Jon 14:10   5:21: Rom 4:17; Jon 11:25   5:22: Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42
5:23: Luk 10:16; 1 Jon 2:23   5:24: Jon 3:18   5:26: Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4   5:30:
Jon 8:16   5:31: Dut 17:6; 19:15   5:32: Jon 8:17-18   5:33: Jon 1:19-28   5:34: 1 Jon 5:9   5:36: Jon 10:25;
14:11

Yo mə Rimik rimmher-pə kin Yo. ³⁷ Kını Rimik yame rimmher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, naxhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kını naxhapəh hanə nisəmien nimrin nıpig kirik. ³⁸ Nəgkiarlen kafan rirkək yerkimia, meinai kimia naxhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rimmher-pə kin Yo.

³⁹ "Kımiə nakasəvheikin pik nəgkiarlen minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarlen minə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kını mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimia nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nımraghien rerin.

⁴¹ "Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nıkam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kını yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rirkək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyen kape Rimik muə, mərig kimia naxhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kını rikimia rıpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimia ragien tukun. ⁴⁴ Nıpig m-fam əgkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig naxhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to naxhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ "Mərig pəh rikimia tukripəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nimri Rimik Kughen. Nıkam. Mərig Moses e naksərahupən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nimri Kughen, ⁴⁶ meinai to kimia nakpıhani nəfrakisien ye Moses, mıpıhani min nəfrakisien irak, meinai Moses rimməvsao kin Yo. ⁴⁷ Mərig kimia naxhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarlen yame in rimirai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak."

6

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor rıpsaah, maməvigin narmamə khapsaah

kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasiğ ikin ye narımmar minə a, Yesu rımməvıəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kını narmamə khapsaah kımnhakwasıg kin, meinai kımısəm nımtətien rıpsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kını Yesu rımmhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə minə. ⁴ Ye nıpig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kını Yesu rıvaag pıriə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kını raiyoh Filip mımə, "Tukhavəh hiə nımri bred ramhen tuk narmamə minə a?" ⁶ Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kını Filip rini-pən tukun mə, "Eh! To kisarakikin pawk tu hundred taosen vatu* ye bred, to rıpəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə."

⁸ Kını yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ "Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kımnor kin bale, mine kəmam kıraru. Mərig to rıpəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e."

¹⁰ Kını Yesu rımə, "Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə." İkin aikin a, mənvhirik rıpsaah ikin, kını iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kını Yesu rımivəh bred, mını vi vi Kughen tukun. Mıvəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kını mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kısən ramhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kımısəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mımə, "Havən mhavai-pən nıpərpəp nəviginien yame rak-wak, tamə rahas." ¹³ Apa kupan, bred yame kımnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kımnhapsaah. Narmamə kımısən misəpəh tiksın. Kını narmamə kape Yesu minə kımnhavən misəwhai nıpərpəp nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kımısəm nımtətien yame Yesu rımmor, khani mhəmə, "Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * 6:7: Nəgkiarlen kape Gris ramni mə "tu hundred denari." 6:9: 2 King 4:42-44 6:14: Dut 18:15-19

minə kimmhəni kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kəmin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə min ye tukwas, maməmir In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar nu (Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimmhəvirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhəvirə ye lugun, mhəmə tukšəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nīmətəg ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhəvən raməhen kin kilometə faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhəginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhəmə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimmnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhəvhiak apa ikin kimmhamə tukhəvhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimməsəmir iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rimmamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimmhəvən ye bot a, mərig Yesu rimipəh nivənien iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksın kimmhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhəvhiak ikin Yesu Yermaru rimiini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimmisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhəvən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nimmraghien

²⁵ Narmamə minə a kimmisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhəmə, “Yhəjoun. ? Nimmhəwor-pən iran mine muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rimiini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimmətəien, mərig naksarha-kin Yo meinai

nimmisən bred, tipmiə rəsiis. ²⁷ Mərig ripəh nihəvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirəkək tuk nivəhyen bred yamə pəh nien mə tuk tu tukrahəs mirəkək. Kimmisə takasəkeiki masəmmhəkw tuk nivəhyen bred yamə raməg rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jəkvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimmhəjoun mə rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kimmisaiyoh In mhəmə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeiki mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimmisə takasəkeiki mishatətə irak, mə Kughen rimmher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeiki.”

³⁰ Kini iriə kimmisaiyoh min In mhəmə, “? Mərig Ik takor naha nimmətəien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ? Ik takor naha nhəgin? ³¹ Nipig riptawə minə kupən kimmiseriwək ye tipəvsik, iriə kimmisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“In rimmivəhsi-pən bred yamə ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ (Eks 16:4)”

³² Mərig Yesu rimiini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rimmivəhsi-pre nəviginien yamə ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yamə ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimmisə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yamə ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nimmraghien kimi narmamə ye tanimtanə.”

³⁴ Kini iriə kimmhəni-pən tukun mhəmə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kimi əməwə kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, yo Bred yamə ravəhsi-pən nimmraghien. Narmamə yamə mine kamhəuə tuk Yo, to khəpəh min nisəmmkərvyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khəpəh min nisəkwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimiini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə

6:15: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ 6:25: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhəjoun. ?Niməuə nəghen?” 6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 6:34: Mat 6:11; Jon 4:15 6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1

yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nīpig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakor-keikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nīpig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nīmraghien rerin. Kini ye Nīpig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəməhuə kape Isrel kimisərig nəgkiarinen yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhama, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nīpig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarinen yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə, “Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.” (Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimirin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwəhavəh ta nīmraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nīmraghien rerin.

⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwəhamhə.

⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukran bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, nīprak.”

⁵² Nəgkiarinen a rimnor nəməhuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhama, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine miəvəhsi-pə nīpran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisəniən nīprak e Ji Yermamə, mīpihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nīmraghien rerin.

⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nitawik tukhavəh nīmraghien rerin. Kini ye Nīpig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən nīprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nīmraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nīmraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakua, In nuknei nīmraghien. Kini Yo yakvəh nīmraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən nīprak tukhavəh nīmraghien iran.

⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwəhamhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nīmraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarinen e nīpig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarinen e yame Yesu rimini,

mhamə, “! E-he-o! Nəgkiarinen e riskai pik. ? Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarinen?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor? ? Nətərigien kapəriə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ? Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pənien nimirghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nimirghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarinen minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarinen yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksın eikin e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nirikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to ripipəh nivipəyən yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu khap-saah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə twełəf mimə, “? Rhawor irəmiə? ? Kimiə min nimnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mə, “Yermaru. ? Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarinen ravəhsi-pə nimirghien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iram, minharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twełəf kafak. Yo e yimirpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twełəf kape Yesu, mərig kwasig ikin,

rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rimnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ripəh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapis tukun mə tukshopni. Kini rirerig min mivən ye provins Galili. ² Mərig nipig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimiə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin taksəm nimtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rərkeikei mə narmamə tukharkun In, to ripəh nerkwaiyen kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nimtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nimri narmamə khapsaah ye nipig kape lafet, pəh narmamə ye tanimtanə taksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuətuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ripəh hanə norien nipig kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nipig apnapig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəməkien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripəh natuətukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivənien, meinai ripəh hanə norien nipig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmər əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimiə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu ripivən. Mərig In rimnaiyu apsapis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhamə, “? Kwən e in pukaa?”

6:62: Jon 3:31; 17:5   6:63: Jon 6:68; 2 Kor 3:6   6:64: Jon 2:25   6:65: Jon 3:27; 6:44; 14:6   6:68: Jon 6:63
6:69: Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34   6:70: Jon 13:2,27   6:71: Jon 17:12   7:5: Sam 69:8; Mak 3:21   7:6: Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30   7:7: Jon 3:19-20; 15:18-21   7:8: Jon 7:6

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mærig tiksın khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.”
¹³ Mærig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kambahin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kambahani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “? Kwən e rimnhawor mirkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yeməhuə kirik kapətawə rimipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhəjoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuktosor narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mærig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakapəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rimivəhsi-pre loa kimi əmiə, mærig yermamə kirik rikək irəmīə raməri-pən fam loa minə e. ? Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “! Man! ? Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor lk nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ? Pa e rimə tukrhəpni lk?”

²¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yimnor nīmətətien kirikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mærig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mærig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rimirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mærig kaha

minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ? Mærig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nipig yakamor huvə niprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkiriien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmīə, mærig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nipig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “? Rhawor? ? Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mærig səmru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nīmri narmamə, mærig nəmehuə minə khapəh nhani-pəniien nar kirik tukun. ? Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mærig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mærig nipig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nipig a, Yesu rimərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mærig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mærig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mærig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptəəkīn In. Mærig yermamə kirik rikək yame tukraptəəkīn In, meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

³¹ Mærig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipig Kristo tukramuə, tukror nīmətətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rirkun norien nīmətətien ripsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptəəkīn Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris

7:13: Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

7:18: Jon 5:41; 8:50,54

7:21: Jon 7:23; Jon 5:2-9

7:22: Jen 17:9-14;

21:4; Lev 12:3 7:23: Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6

7:24: Aes 11:1-3; Jon 8:15

7:29: Mat 11:27

7:30: Mat 26:18

7:31: Jon 2:23; 4:48

7:32: Jon 7:45-48

minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptərəkkin Yesu. ³³ Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimia kape nipig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavənien ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “? In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ? Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipig a, kitawə tuksarha-kin In, mhəpəh nisəmien In, meinai kwənmhan yamə In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavənien ikin. ? Nəgkiarinen e, nipran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginiyen yame in rehuə rapita nəviginiyen tiksın kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnərəer ye nimri narmamə mamokrən apomh mimə, “Yermamə yame rinəkwa kwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.’ (Aes 44:3)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikiniyen a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivənien ye nikakien kafan ye rao ye neal.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəria tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ?Nakhama ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəria tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksın khamə tukharaptərəkkin In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptərəkkin In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptərəkiniyen Yesu mhakir mhaue?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptərəkiniyen In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “? Rhawor? ? In rimivi əmie kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ? Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə arnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpiniyen kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar minipən tuk əriə mimə, ⁵¹ “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpiniyen kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarinen kafan, misəm atuaturuk naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuaturuk mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pəniyen ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkanu minə kapəria. †

7:37: Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 7:38: Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 7:39:

Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * 7:40: Em-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in. 7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 7:50: Jon 3:1

† 7:53: Nəgkiarinen ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnəsik-əpnis-pən ye nəgkiarinen kape Jon.

8

¹ Mærig Yesu rimnhaktæ fiak ye tukwas e kamni kimæ Olif.

Yesu ripæh nægkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kæni rikwamer kin, Yesu rirerig-pæn min ye Nimæ Ehuæ kape Kughen. Kini narmamæ khapsaah kimnhauæ, masærer ærkuraø iran, kini In rækwætæ mamævhag kimi æriæ. ³ Kini næmhajoun minæ kape loa, mine Farisi minæ khakir piraovin kirik mhauæ tukun, misærip-ærhav in ye nimri narmamæ. Narmamæ kimisæm æpu mæ pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriæ kimnhani-pæn tuk Yesu mhamæ, “Yhajoun. Narmamæ kimisæm æpu mæ pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnæræhu loa kirik ye loa kapætawæ mamni mæ tukmæ piraovin yame ramapir-pæn apnapig tuk yerman, tukamækeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mærig ik nakmæ rha-wor?”

⁶ Iriæ kimisaiyoh mæknakin masor kiko-iko, mæ Yesu tukrini nægkiarien kirik yame ripæh næmhenien, pæh kisæm-pæn nar has kirik iran, mhavæhsi-pæn narpinien kimin. Mærig Yesu rapnapig æmæ, mæmræmir, mamrai-pæn nar ye nimoptanæ kin kwænkwai kwærmîn.*

⁷ Mærig iriæ kasækeikei misaiyoh In. Kini In rærer, mini-pæn tuk æriæ mæ, “Næmhen. Tukmæ kimisæ kirik e ikin e kafam norien has rikæk, pæh in tukrækupæn markwhopni pian e.” ⁸ Kini In mæmræmir min mamrai-pæn nar ye nimoptanæ.

⁹ Kini iriæ kimisærig nægkiarien kafan, misæriwæk kirikianæ kirikianæ misap, ririkakun ye næwharu minæ meriaji nitamaruæ. Iriæ kimisap, mhæpæh æmæ Yesu mine pian ai kawæmir. ¹⁰ Kini Yesu rhekimter min mini-pæn tuk pian ai mimæ, “Pian æpæ. ? Narmamæ minæ apa kwænhaukaa? ? Yermamæ ruikak yame tukrini-ærhav kafam narpinien uæ?”

¹¹ Kini pian a rimini-pæn tukun mimæ, “Yemehuæ. Yermamæ rikæk yame to rivæhsi-pæ narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Ror pæn Yo min to yakpæh nivæhsi-preyen narpinien kimik. Mærig amvan, mæpæh æmæ norien yame mine rahas.”

Yesu In ræmhen kin nikakien yame ramæsia-pæn narmamæ m-fam ye tokrei tanæ

¹² Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamæ m-fam ye tokrei tanæ. Narmamæ yamæ mine kamhakwasig kin Yo to khapæh niseriwækien ye næpignæpien, mærig tukhavæh nikakien yame ravæhsi-pæn nimraghien kimi æriæ.”

¹³ Kini Farisi minæ kimnhani-pæn tukun mhamæ, “Ik nakamni-æhrav mæknakin Ik, mærig yermamæ kirik rikæk yame tukrærer-ærhav mamni æfrakis mæ kafam nægkiarien ramæfrakis. To kafam nægkiarien ripæh nærerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mimæ, “Æwæh. Næfrakisien mæ Yo atuk æmæ yakamni-ærhav Yo. Mærig nægkiarien kafak in tukramærer timtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasi-pæn ikin. Kini mirkun min aikin yakamvæn ikin. Mærig kimisæ nakseinein aikin yakamvæn ikin mine ikin yimasi-pæn ikin. ¹⁵ Kimisæ e naksækir norien kape narmamæ ye nætærigien æmæ kape yermamæ. Mærig Yo yakpæh nækiriæn norien kape narmamæ mæknakin. ¹⁶ Mærig tukmæ yakækir norien kape yermamæ, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mærig pæh nien mæ yakamækir ye nætærigien æmæ kafak, mærig kimru Tatæ Kughen yame rimnher-pæ kin Yo, kapæmru nækiriæn kirikianæ æmæ. ¹⁷ Kimirai ye loa kapæmisæ kimæ, “Tukmæ yermamæ kiraru karæni nar kirikianæ æmæ, pæh narmamæ tukharkun mæ nægkiarien kapæriu ramæfrakis.” (Dut 19:15) ¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ærhav Yo, mærig Rimik yame rimnher-pæ kin Yo, ramor nægkiarien kafak ramærer timtim.”

¹⁹ Kini kimisaiyoh In mhamæ, “? Mærig kafam hiæ tatæ?”

Kini In rimæ, “Kimisæ nakseinein Yo, miseinein min Tatæ kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tata.”

* 8:6: rikimisæ tukramæsig mæ Kughen rimirai-pæn Natuakæmien Ten ye kapier kin kwærmîn. Eks 31:18; Dut 9:10. 8:7: Dut 17:7; Rom 2:1,22 8:11: Jon 3:17; 5:14 8:12: Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 8:13: Jon 5:31 8:14: Jon 13:3; 16:28 8:18: Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 8:19: 1 Jon 2:23

²⁰ Yesu rimini nægkiarinen a nipig in rinnamhajoun narmamə apa ikin kamarəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptərək In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Kimiə nak-seinein nhavəniēn aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape namə Isrel. Khamə, “? Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniēn aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpin nægkiarinen mimə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yak-masi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniēn nəfrakisien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajounien kafak meriəji-pə e taktakun. ²⁶Yakirkun niniēn narimnar rehə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nægkiarinen yame Yermamə yame rinnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nægkiarinen yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nægkiarinen kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen. ²⁸Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mə nægkiarinen yame yakamni

irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətarigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nægkiarinen yame Rimik ramni-pə tuk Yo. ²⁹Yermamə yame rinnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nægkiarinen e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine Ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rinnəgkiar kimi nəmehuə kape namə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə nakharaptərək In tim tim nægkiarinen yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuətuk e narmamə kafak minə. ³²Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiəiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “! Ah! Kitawə e kwənərus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiəiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irerəi, mamraptərək In əriə mamor əriə kamhəuə yorwok minə kafan.

³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to ripəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipig m-fam.†

³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiəiə.

³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniēn Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiēn mə taksətərig kin kafak nægkiarinen. ³⁸Yo yakamni narimnar minə e yame yimməm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

8:23: Jon 3:31   8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24   8:29: Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32   8:31: 2 Jon 1:9   8:32: Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1   8:34: Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9   † 8:35: Ye nuhpikiniēn e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar arnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyēn kapəriə, kiseiwaiyu əgkap ramhen kin slef yame kafan nihuvəyēn uə nautə rikək.   8:35: Gal 4:30
8:37: Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10

³⁹ Kini iriä kimnhani-pän tukun mhamä, “Mërig rimtawä e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pän tuk äriä mimä, “To ripi mä kimia kwönærus atuatak kape Ebrahim, to norien kapämia ripiämhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nægkiarien äfrakis tuk ämiä yame Kughen rimini-pä tuk Yo. Mërig kimia nakhamä takshopni Yo. Mërig to Ebrahim ripäh norien mäknenkin. ⁴¹ Kimia nakasor ämä norien kape tatä atuatak kapämia.”

Kini iriä kimnhani-pän tukun mhamä, “Päh nien mä kimawä e kwajikovä kape swatuk. Kughen pisin ämä In rimimawä.”

⁴² Kini Yesu rini-pän tuk äriä mimä, “To ripi mä kapämia äfrakis e tatä Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pän iran, muä eikin e. Päh nien mä yimauä ye kafak nærigien. Mërig yimauä meinai In rimnher-pä kin Yo. ⁴³ ? Mërig rhawor e nakhapäh nharkunien niprai nægkiarien kafak? Meinai nakhapäh nisorseikeiyen mä taksërig nægkiarien kafak. ⁴⁴ Kimia, norien kapämia rämhen ämä kin rimimä e Setan. Kini nipig m-fam naksorseikei mä takasor nækwan. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanä. In yermamä kape nhopniyen yermamä. In ramämäkin næfrakisien, meinai næfrakisien rikäk iran. In rameikuä mäknakin meinai in a norien hanä kafan. In yeikuä, mine tatä kape neikuäyen. ⁴⁵ Mërig Yo yakamni-pre ämä nægkiarien äfrakis tuk ämiä. Ror pän, nakhapäh nhaniyen næfrakisien ye kafak nægkiarien. ⁴⁶ Yo yakpäh hanä norien norien has; ror pän kimia kirik ripäh hanä näm-pä-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nægkiarien äfrakis tuk ämiä. ? Rhawor e nakhapäh nhaniyen næfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamä kape Kughen kasor näkwai Kughen; mërig päh nien mä kimia kwajikovä minä kape Kughen, nakhapäh nisorien nækwan.”

Yesu In yerpilig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nämehüä kape nämä Isrel kimishek In mamhani mhamä, “! Man! Yakwäsäm äpu ik, mharkun mä ik pä. Ik näkämhen kin yemä Sameria kirik yame nanmin has ramörer-pän iran.”

⁴⁹ Mërig Yesu rimä, “Nanmin has rikäk irak. Mërig yakamsiai Rimik; kini kimia nakhapäh nhasaiyen Yo. ⁵⁰ Yo yakpäh narkutien mä nhagik tukrehuä; mërig yermamä kirik aikin yame ramarkt mä nhagin tukrehuä. Kini In tukripiäkir narmamä m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä yermamä yame ramor kafak nægkiarien to ripäh nimhøyen tuk nipig kirik.”

⁵² Kini nämehüä kape nämä Isrel kimnhani-pän tukun mhamä, “! Yakwänharkun ai taktakun mä nanmin has ramörer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhä, kini profet minä kimnhamhä min, mërig ik nakamni mä yermamä yame ramor näkwam to ripäh nimhøyen tuk nipig kirik. ⁵³ ? Nakmä ik nakehuä rapita Ebrahim e riptawä yame ruamhä ta, mine profet yamä mine kwänhamhä ta? ?Nakmä ik e pä?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mimä, “To yakvähsi-haktä atuk Yo mamor nhagik ramehuä, kafak nægkiarien in ror nar änapig ämä kin. Mërig kafak Tatä e yame kimia nakamhani mä In Kughen kapämia In ravähsi-haktä Yo, mamor nhagik ramehuä. ⁵⁵ Kimia nakseinein pawk In; mërig Yo yakirkun In. To yakpini mä yakeinein In, mipiua yeikuä rämhen kin yame kimia nämeikuä minä. Mërig yakirkun In mamor nækwan. ⁵⁶ Ripmiä e Ebrahim rikin ramagien pik mä tukripiäm nipig kafak yame tukripiua. Kini nipig in ruirkun mä nipig kafak rinamuä, kini rikin ramagien ämä tukun.”

⁵⁷ Kini nämehüä kape Isrel kimnhani-pän tukun mhamä, “! Man! Ik tamaruä ämä kirik, kafam newk ripäh hanä neriajipänien fifti. ? Rhawor e nakamni mä nimnäm yemä tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimä, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä Ebrahim ripäh hanä narhayen, Yo yaknarä ta. †”

⁵⁹ Mäkneikin khapik kapier asur minä mä tuksarkwhopni In kin. Mërig Yesu rimnerkwaig, map ta iräriä ye Nimä Ehüä kape Kughen mamvän.

9

Yesu rimnor huvä nimrin pis kirik

¹ Nîpîg kirik, Yesu rînamariwæk m-mavøn, kini mäm kwøn kirik nîmrîn rîmapis hanæ. ² Kini narmamæ kape Yesu khauæ mhani-pæn tukun mhamæ, “Yhajoun. Kwøn kirik e rîmnarha, nîmrîn ruapis ta. Takni-ru mæ rhawor ror mæknakin. ?Ravøh narpîniën ye noriën has kape tatæ uæ mamæ kafan, uæ ravøh narpîniën ye noriën has kirik kafan yame rîmnor?”

³ Mærig Yesu rîmæ, “Nîmri kwøn e ramahas, mærig pæh nîën mæ ravøh narpîniën ye noriën has kirik kafan, uæ kape tatæ uæ mamæ. Mærig nîmrîn ramapis mæknæikin mæ Kughen tukrhajoun kafan wok ye nîmrighiën kafan. ⁴ Kitawæ kasaræ ye nîpîg kape nikakien, tukasækeiei masor wok kape Yermamæ yame rîmnher-pæ kin Yo. Mærig nîpîg kape næpîgnæpiën tukruæ, tukseiñeiñ nîsoriën wok ye nîpîg a. ⁵ Nîpîg yakamaræ ye tokrei tanæ e, Yo nikakien kape narmamæ m-fam ye tokrei tanæ.”

⁶ Yesu rîni-ta nægkariën a, mîvøh nîmoptanæ mærig-ævhîñ, ræptîg, mæruh-pæn ye nîmri yermamæ a. ⁷ Mîni-pæn tukun mîmæ, “Takvæn mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nîpran ramni mæ, “Kher-pæn kin.”) Kini ai rîmavøn, mar ye nu, kini marha mamæm nar, mîrerîg-pæn iman yerkwanu. ⁸ Kini næmæ iman îkin, mîne narmamæ yamæ mîne kharkun in, mæ in yermamæ kirik yame nîpîg m-fam ramaiyoh-pæn kin mane, kîmisëm in, kisakur. Mîsaiyoh-pæn æriæ mînæ mhamæ, “!Eh! ?Kwøn e in e yermamæ yame nîpîg m-fam in ramkwætæ mamaiyoh-pæn kin mane kîmi narmamæ, uæ nikam?”

⁹ Kini tiksîñ khamæ, “Æwøh. Mæ in.”

Mærig tiksîñ khamæ, “Nîkam. To nakøm, nakmæ in. Mærig pæh nîën mæ in.”

Mærig kwøn a rîmæ, “!Mæ yo e!”

¹⁰ Kini iriæ kasækeiei kîmîñ mæ tukrîni mæ rîmnhawor nîmrîn rhuuæ.

¹¹ Kini in rîmæ, “Kwøn e, nhagin e Yesu, in rîmîvøh nîmoptanæ mærig-ævhîñ ræptîg, mæruh-pæn ye nîmrîk mîr, mîni-pæ tuk yo mæ jakvøn ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvøn mar. Mæknæikin mäm nar.”

¹² Kini iriæ kisaiyoh-pæn mîñ in mhamæ, “? Mærig kwøn en ramaræ hiæ?”

Kîni in rîmæ, “?Hei? Yakeineiñ.”

¹³ Kini khakîr in mhauæ kîmi Farisi mînæ. ¹⁴ Nîpîg Yesu rîmîvøh nîmoptanæ mærig ævhîñ ræptîg mæruh-pæn ye nîmrîn mîr, nîpîg a ye Sabat. ¹⁵ Ror pæn, Farisi mînæ mîñ kisaiyoh-pæn kwøn a mhamæ, “? Rhawor nîmrîn rhuuæ?”

Kîni kwøn a rîni-pæn tuk æriæ mîmæ, “Yesu rîmnor-pæn nîmtægei ye nîmrîk, kîni yîmavøn mar, kîni nîmrîk rhuuæ.”

¹⁶ Kini Farisi mînæ kîmisæwha kwhen kîraru kapæriæ tuk nægkariën a. Tîksîñ kîmnhani mhamæ, “Tukmæ ror mæknæikin, Yesu rîpæh nîsi-pæniën ye Kughen, meinaî In rîmnakapîr Sabat.” Mærig tiksîñ khamæ, “Nîkam. Ramsî-pæn ye Kughen. Meinaî yor tævhagæ has to rîpæh noriën nîmtætiën mînæ mæknakin.”

¹⁷ Kini iriæ kisaiyoh mîñ kwøn a nîmrîn ramapis kupan, mhamæ, “?Kwøn a rîmnor huuæ nîmrîn, nakmæ In naha yermamæ? ? Kîni rîkim ramhaw-æsîk?”

Kîni in rîni-pæn tuk æriæ mîmæ, “In profet kirik.”

¹⁸ Mærig næmehua mînæ kape næmæ Isrel khapæh nhaniyën næfrakisîën iran mæ in apa kupan kwøn a nîmrîn rîmapis, mærig taktakun ai ramæm nar. Ror pæn, kisokræn kîñ rîmni mîne nîsîni kîrauæ. ¹⁹ Kisaiyoh-pæn æriü mhamæ, “?Rhawor? ?Kapæmîru e kwajîkovæ uæ? ?Rîmnarha nîmrîn rîpis uæ nikam? ?Rîmnhawor nîmrîn rhuuæ?”

²⁰ Kini rîmni mîne nîsîni kræmæ, “Yakrarkun mæ kapæmru e kwajîkovæ. Nîpîg rîmnarha, nîmrîn rîpis. ²¹ Mærig yakweineiñ mæ rîmnhawor nîmrîn rhuuæ. Maweineiñ mæ pa nhagin rîmnor huuæ nîmrîn. Saiyoh in. Mæ rîkin rînaræ ta. In rîrkun nævsaoyen kîñ in.” ²² Karæni mæknakin meinaî krægin kîñ næmehua mînæ kape næmæ Isrel, meinaî næmæ Isrel kîmnhani ætæn mæ tukmæ yermamæ kirik ramni-ærhav mæ Yesu in Kristo, tukhapæh nîseighaniën kîñ rauru-pæn ye nîmæ kape nofuginiën. ²³ Ror pæn, rîmni mîne nîsîni kîræni mîræmæ, “Saiyoh in. Mæ rîkin rînaræ ta.”

²⁴ Kini kisokræn mîñ kîñ kwøn a yame kupan nîmrîn rîmapis, mæ tukruæ mærer ye nîmrîriæ. Kîni kashek in mhamæ, “Ni æfrakis

9:2: Luk 13:2-3   9:3: Jon 11:4   9:4: Jon 12:35-36   9:5: Jon 1:4   9:7: Aes 35:5   * 9:24: Næmehua mînæ kîmnhani-pæn tuk kwøn a “Vøh si haktæ nhag Kughen” nîpran ramni mæ khamhæ Yesu tukrivøh kwæsu ye nhag Kughen. Æm-ru Jos 7:19.

əmæ, mivəhsi-haktə nhag Kughen.* Kítawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

²⁵ Mərig kwən ai rimə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kíni kisaiyoh-pən min in mhama, “? Rimnhawor ik? ? Rimnhawor mor huvə nimirim?”

²⁷ Mərig in rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimiə min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu minə, uə?”

²⁸ Kíni iriə kashek in, mamhani hah in, mhama, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses.

²⁹ Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rimnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rimasipkaa.”

³⁰ Kíni kwən ai rimə, “! Nəfraksien! Kwən a rimnor huvə nimirik, mərig kimiə nakseinein mə rimasipkaa.

³¹ Kítawə kharkun mə Kughen ripəh nətərigien kin yor təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwən, kíni Kughen ramətərig kin! ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyən yermamə rimnarha əmə nimirin ripis. ³³ To Yesu ripipəh nisi-pəniən ye Kughen, to ripipəh norien nar kirik.”

³⁴ Kíni iriə kímishək min in mhama, “! Kasil! Ik yermamə kape norien has nípig mifam, ririkakun ye nípig yame nimirnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kíni kisher-yerhəv kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimirin pis

³⁵ Kíni Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kíni rívən mivaag-pən kin, maiyoh-pən in mímə, “? Ik nakamni nəfraksien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kíni kwən a rimə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfraksien iran.”

³⁷ Kíni Yesu rini-pən tukun mímə, “!k naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kímik ai taktakun.”

³⁸ Kíni kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kíni in mənimir maməhuak kimin.

³⁹ Kíni Yesu rini-pən tukun mímə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyən nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kíni Farisi minə tiksin kímisərig nəgkiarien kafan mhama, “? Rhawor? ? Nakmə nimirimawə ripis min uə?”

⁴¹ Kíni Yesu rini-pən tuk əriə mímə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyən nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpiniən tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kíni narpiniən kape təvhagə has kapəmiə raməmir hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikiniən ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kíni Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivan məkrəh kin sipsip, to ripəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukriviəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə.

³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nípig m-fam in raməhita ye kwəruə tuk kwən a, kíni sipsip minə kharkun rikin. Nípig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kíni kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikiniən, mərig narmamə kaseinein níprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kíni əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mímə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kímisəkupən irak, iriə yeməkrəh

minə. Sipsip minə khapəh nisəterigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraə-pə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yamə rhuə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nimirghien. Kini nimirghien e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nimirghien mə tukrivəh miragh əriə. ¹² Mərig yorwok yamə ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nipiğ tukmə rəm kuri aparu minə kamhauə, in rap, mipəh sipsip minə. Kini kuri aparu minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimirghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmieren ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimirghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yamə to rivəhsi-ta nimirghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pənien kafak nimirghien, mine tuk nimirghiminien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a.* ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhama, “Kwən a, nanmin has kirik

ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masəterig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhama, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yamə nanmin has yamə ramərer-pən iran. ? Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimirgin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipiğ yamə nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipiğ a, nipiğ kape nokieiyen.

²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.”

²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkuraə iran. Misaiyoh In mhama, “? Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə lk pə? Tukmə lk Kristo, ni-pə huə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsipən nimirghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipiğ kirik. Kini yermamə kirik rikək yamə to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yamə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpirig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yamə to rivəhsi-ta əriə ye kwermim. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhama tuksarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rimivəhsipə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huə minə ripsaah ye nimirimiə. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

10:9: Sam 118:20,22-24 10:10: Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 10:11: Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 10:14-15: Mat 11:27 10:16: Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 10:17: Aes 53:12 10:18: Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * 10:19: Əm-ru Jon 9:16. 10:21: Eks 4:11 10:24: Luk 22:67-71 10:25: Jon 5:36; 8:58; 14:11 10:26: Jon 6:44 10:28: Jon 6:39; Rom 8:35-39 10:29: Jon 17:2,6,24 10:30: Dut 6:4; Jon 17:21-23

³³ Kɪni iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nɪmtətien kirik yame Ik nɪmnor. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəgkiarɪen kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kɪni Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimia naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’

³⁵ Kɪni kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to ripəh nukreikinien. ?

Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksin apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mɪmə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rɪmnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə.

³⁷ To yakpipəh norien nɪmtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarɪen kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nɪmtətien minə kɪni nɪmtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nɪmrəghien kape Tatə Kughen raməmir irak, nɪmrəghien kafak raməmir ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharəptərəkɪn In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kɪni mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rɪmnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kɪni mamarə apaikin.

⁴¹ Kɪni narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “! Man! Jon ripəh nor-pawəyən nɪmtətien kirik, mərig nəgkiarɪen yame in rɪmnamni ye kwən e ruawə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kɪni narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

¹³ Kɪni yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwənu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nikwənen mamrai nihun kin. Kɪni Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir

kwher-pən nəgkiarɪen tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rɪmnərig nəgkiarɪen a, mɪmə, “Lasaros ramhə, mərig nɪmhəyən tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyən a kafan tukror nɪmtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kɪni nəmhəyən kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktayen Yo e kafan kwajikovə.”

⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nɪpig rɪmnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rɪmnarə Jodan mivəh nɪpig kiraru min.

⁷ Kɪni mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh khərərig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehua kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tucksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kɪni Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mɪmə, “Kimia nakharkun mə nɪpig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to ripəh nhapitətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mirkun nhapitətərien. Meinai rapignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kɪni kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiasanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarɪen kape Yesu, nɪpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kɪni Yesu rimini-pən huvə mɪmə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kɪni rikik ragien mə yakpəh niwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmɪə takshatətə irak. Nəmhən, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kɪni Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksin kape Yesu mɪmə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh

10:38: Jon 14:10,11,20; 17:21

10:41: Jon 1:26-27,30,34

11:1-3: Luk 10:38-42

11:1-3: Jon 12:3

11:1-3:

Jon 11:5,36

11:9: Jon 8:12; 9:5

* 11:16: Tomas mine Didimas, nɪpran ramni mə, “Mir Mir.”

ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyən yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərīg mə kimmerkwaig ta kin nīprai Lasaros, rīvəh nīpig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rīpəh norien isok rapita kilometa kisīsər.†

¹⁹ Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kini Mata rīmnərīg mə Yesu ramua, kini rarar, mīvən məm. Mərīg Meri, in ramkwətə əmə apa imə. ²¹ Kini Mata rīmini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kīpisarə, to kafak kakə rīpīpəh nīmhyəyən. ²² Mərīg yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mīvəhsi-pre kimik.”

²³ Kini Yesu rīmini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

²⁴ Kini Mata rīmə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nīpig Kwasig, ye nīpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

²⁵ Kini Yesu rīmini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nīmragh-minien ye nīmhyəyən. Kini Yo e, yo nuknei nīmraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar arnapig tukmə khamhə, mərīg tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nīpig kīrik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nīkam?”

²⁷ Kini Mata rīni-pən tukun mīmə, “Ɔwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rīmnasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rīmini-ta nəgkiarien ai, mīvən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriū pīsin, mīni-pən tukun mīmə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.”

²⁹ Meri rərīg, mərər aihuaə əmə, mīvən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nīpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri,

mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərər aihuaə əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiriə raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rīpəh hanə nīvanien ye rukwanu a; In raməmīr hanə aikin Mata rīmavən məm In ikin. ³² Kini Meri rītərhav mīvən məm Yesu, meiwaiyu mənīmkur-pən ye nīhun, mīmə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rīpīpəh nīmhyəyən.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmthə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “? Nīmnhanim hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksin khamə, “Səm-ru. Kwən e rīmnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərīg tiksin kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rīmnor huvə yīmrin pīs kīrik. ?Rhawor e rīpəh nīni-əhuyen Lasaros mə tukripəh nīmhyəyən?”

Yesu rīmīvəh mīragh Lasaros

³⁸ Yesu rīmnərīg rahas pik tuk Lasaros. Kini mīvən apa ye suranə. Kwənmhan yame kīmīrəhu ikin ye nīpəg kapier, yame kīmīsīsigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rīmə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərīg Mata e nowin Lasaros rīmini-pən tukun mīmə, “Yermaru. In rīnapien ta. Kīmiserkwaig ta kin rīvəh nīpig kuas.”

⁴⁰ Mərīg Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “? Rhawor? ? Naknərūkin ta mə yakmāni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, fakəm nəsaninien ehua kape Kughen, uə?”

⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mīmə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nīmnrīg kafak nəhuakien.

⁴² Kini yakirkun mə nīpig m-fam, nakamərīg Yo. Mərīg yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkuraə irak tukhani nəfrakisien mə nīmner-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rīni-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mīmə, “! Lasaros! Ɔrer mītərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rīmnhekīmter, mīpik neipən yame kimnhatuapīs kapən kapə kin, meriaji nīpran mine yamə mine kīmnrəkīs nīhun kin, mərīwək mītərhav-pə.

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Havəhsita neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

† 11:18: Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa. 11:20: Luk 10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 11:26: Mat 25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13 11:35: Luk 19:41 11:42: Jon 3:17

Nəmә Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nəmә Isrel khapsaah yamә mine kimmisarә iriә Meri masәm nar yame Yesu rimmor kini kishatәtә iran. ⁴⁶ Mәrig iriә tiksın kimmhävәn misәm Farisi minә, mhani-әrhav-pән fam narimmnar yame Yesu rimmor kimi әriә. ⁴⁷ Mәkneikın, Farisi minә mine jif pris minә kımisofugin ye kaonsel kapәriә. Mhamә, “?Tukshawor iran mine kwән e? Rınamor nimtәtien ripsaah. ⁴⁸ To khapәh әmә ramor әmә mәknakın, kini narmamә m-fam tukshatәtә iran. Kini nәmә Rom tukhauә misoriah kapәtawә nimә e Nimә Ehuә kape Kughen, mhavәhsita kwәнmhaan kapәtawә tuk әtawә.”

⁴⁹ Kini iriә kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rımını mımә, “! Nakseinein әgkap nar! ⁵⁰ Rhuvә әmә tuk әmiә mә yermamә kwәнkwän kirikianә әmә tukrimhә tuk narmamә. Nar a rhuvә rapita yame narmamә ye kantri piәpiә tukhamhә.”

⁵¹ (Ramni nәgkiarien a, mәrig pәh nien mә nәrigjen kafan. Mәrig in ramni-әrhav nәgkiarien yame Kughen rımivәhsipән kımın, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mә Yesu tukrimhә tuk nivәh-miraghien nәмә Isrel. ⁵² Mәrig pa rımә tukrimhә әmә tuk nәмә Isrel mәrig tukrimhә tuk ji Kughen yamә mine kisarә rarkurao ye tanımtanә, mamor әriә kamhauә kirikianә.) ⁵³ Ror mәkneikın, ye nıpig a, nәmehuә kape nәмә Isrel kımnharai mhun mhamә tukshopni In. ⁵⁴ Ror mәkneikın, ririkakun ye nıpig a, Yesu rıpәh nәriwәkien ye nımri nәмә Isrel. Map aikın a, mivән ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakә әmә tuk tıpәvsık. Kini In mamarә aikın iriә kafan narmamә minә.

Narmamә kape Yesu kımisor әpnәpeinә ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rınamuә ipakә tuk nıpig kape lafet kape nәмә Isrel kamni kımә Pasova. Kini narmamә khapsaah khasi-pән ikin pısın pısın minә mhaуә Jerusalem mhamә tuktur narimmnar minә pәh mishawән ye nımri Kughen, mıpihavән ye lafet. ⁵⁶ Kini

narmamә minә a kımisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimә Ehuә kape Kughen, misaiyoh әriә minә mhamә, “?Keinein mә Yesu tukruә ye lafet e uә nıkam?”

⁵⁷ Mәrig ye nıpig a, jif pris minә mine Farisi minә kımnhani nәgkiarien kirik mә tukmә yermamә kirik rırkun ikin Yesu ramarә ikin, tukramәkeikei muә mini-әsah pән tuk әriә, pәh mobael minә tukhavән mharaptәrәkin.

12

Meri rımnavit-pән senta ye nihu Yesu

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nıpig sikis әmә ramәmir ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rırerig-pән mın Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh mın ye nımhәyen.

² Kini nәмә ikin a kımisor nәviginien kirik tuk nivәhsipәнien nısaiyen kimi Yesu. Kini Mata rımivәh nәviginien muә. Kini Lasaros mın ramәmir aikın iriә Yesu mine, kasәkwәtә ye tebol masavıgin. ³ Kini Meri rıvәh botel ehuә kirik* rukwar kin senta e kamni kımә nad; nımrin rhaktә pik. Kini mәvit-pән ye nihu Yesu, mivәh nımar nıkwәнen, mamrai-ta kin. Nәmiәv senta rımnapien huә ye nәkwai nımә minә fam.

⁴ Mәrig yermamә kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin rıpieighaan-pән kin Yesu ye kwermi tikmir minә kafan, rımını-әhu, mamni mımә, ⁵ “Rhuvә pik mә to in ror salem әmә kin; mırkun nivәhyen mane ehuә kin tuk nivәhsipәнien kimi yavән has minә. Senta e nımrin rәmhen kin tri handred taosen vatu.”† ⁶ In ramni mәknakın, mәrig pa rımә rikin rehüә tuk yavән has minә. Mәrig ramni әmә meinai in yәkrәh. In ramәrer tuk nıtip kapәriә, kini nıpig kirik in ramәkrәh kin.

⁷ Mәrig Yesu rımә, “! Eı! Hapәh pian en. Pıraovın e ravi-tәgpән senta ye nıprak mamor әpnәpenә ye nıprak mә tukrıhuә ye nıpig yame tuknim Yo. ⁸ Yavән has minә tukasәmir kımıә mırıә nıpig fam. Mәrig Yo jakpәh nәmırien kıtawә-m kımıә nıpig fam.”

Jif pris minә kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

11:50: Jon 18:14   11:52: Aes 49:6; Jon 10:16   11:55: Eks 12:13,23,27   12:2: Luk 10:38-42   * 12:3: nәgkiarien kpәe Gris ramni “lepta,” rәmhen kin haf lita.   12:3: Mak 14:3   † 12:5: nәgkiarien kape Gris ramni tri handred dinari.   12:8: Dut 15:11

⁹ Ye nipig a, nāmә Isrel khapsaah kimisәrig mә Yesu ramarә Betani, kini kinәmhavәn tukun. Mәrig pа rimә kimnhavәn mә tuksәm әmә Yesu, mәrig kimnhavәn min mә tuksәm-ru Lasaros e yame rimamhә mәrig Yesu rimmor in ramragh min. ¹⁰ Mәkneikin, jif pris minә kimnharai mhun mә tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nāmә Isrel khapsaah kimisәm Lasaros ramragh min, kimishatәtә ye Yesu, mhaukreikin-pәn nimeitairiә kimi jif pris minә.

Yesu rimavәn Jerusalem mor әpu mә in king

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kәni rikwamer kin, narmamә khapsaah kimnhauә Jerusalem mhamә tuk-sor lafet kape Pasova. Kini misәrig mә Yesu ramәriwәk mamuә ipakә tuk taon. ¹³ Mәkneikin iriә khatәrhav ye taon a, mhapik nimar nәmir mhavәn mә tuksәm Yesu. Masokrәn apomh mhamә,

“!Sәgnәgin Kughen!”[‡]

“! Pәh kivәhsi-haktә Kwәn en ramuә ye nhag Yermarul!” (Sam 118:26)

“!Pәh kivәhsi-haktә king kape nāmә Isrell!”

¹⁴ Kini Yesu rimmәm kwaji dongki kirik, mәkwatә-pәn iran mamvәn. Nar e ramәri-pәn profesi kirik yame ramni mә,

¹⁵ “Nipian Saeon.[§] Hapәh nhaginien.

Sәm-ru kapәmiә king ruauә tuk әmiә, mamәsuә ye dongki.

Mamәsuә ye ji dongki mamuә.” (Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nipig a, narmamә kape Yesu minә kimiseinein niprai nar a. Mәrig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhәyen, kini Kughen rimmor әpu nehuayen kape Yesu, kini rikiriә ripiәsik mә Nәkwәkwә kape Kughen rimnәvsәo kin narimnar yame tukripitәrhav-pә ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamә kimisor narimnar minә a, ror nәgkiarien kape Kughen ruauә minor nәfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimmokrәn kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nәpәg kapiер mitәrhav-pә ye nimri narmamә

khapsaah. Kini ai, iriә kimnhatәrhav misәrer-әrhav mamhani-әrhav nar a yame Yesu rimmor. ¹⁸ Әmә mәkneikin, narmamә khapsaah kimisәrig nәgkiarien mә In rimmor nimtәtien a, kini khauә masәm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minә kimnhani-pәn tuk әriә minә mhamә, “Sәm-ru. Kitawә kiseinein nhani-әhuyen kwәn a. ! Taktakun ai, narmamә m-fam ye tanimtanә kinamhakwasig kin In!”

Nāmә Gris tiksин kimisorkeikei mә tuksәm-ru Yesu

²⁰ Kini nipig narmamә kimnhavәn Jerusalem mә tuksәhuak ye nipig kape lafet e, kini nāmә Gris tiksин kimnhavәn min mә tuksәhuak. ²¹ Mhavәn misәm Filip e yemә Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pәn tukun mhamә, “Yemehuә. Yaksorkeikei mә jaksәm Yesu.” ²² Kini Filip rәrer mivәn, mini-әsaah-pәn tuk Andru, kini iriu kimiravәn mirәni-әsaah-pәn tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pәn tuk әriә mimә, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamә, kafak nipig ruauә ta, mә Kughen tukror әpu kafak nehuayen. ²⁴ Yakamni-pre әfrakis tuk әmiә mә tukamәkeikei kinim-pәn kweru nai ye nimoptanә. To kipipәh ninim-pәnien ye nimoptanә, to ripipәh nurәyen mhaktә mamor kwәnkwan khapsaah. Mәrig tukmә kinim-pәn ye nimoptanә, tukramәkeikei murә mamor kwәnkwan ripsaah. ²⁵ Yermamә yame ramәtarig pik tuk kafan nimraghien kape tokrei tanә, in tukramәkeikei mәpkәrhav iran. Mәrig yermamә yame rikin ripәh nәsik-pikien kafan nimraghien kape tokrei tanә, in tukramәkeikei mamraptәrәkin huvә nimraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamә yame rorkeikei mә tukror wok kafak, in tukramәkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaа yakamvәn ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minә.”

Yesu ramәgkiar ye nimhәyen kafan

²⁷ Kini Yesu rimini-pәn tuk әriә mimә, “Taktakun ai, rikik rәmhә pik. ? Mәrig jakhawor pәn iran mine? To yakpәh nini-pәnien tuk kafak Tatә mimә, “Tavhәsi-ta

12:9: Jon 11:43,44 ‡ 12:13: Nәgkiarien kape Gris ramni mә, “Hosana.” Nipran ramni mә, “Vәh miragh әmawә,” uә, “Sәgnәgin Kughen.” 12:13: Jon 1:49 § 12:15: Nipian Saeon uә ji nāmә Saeon, nipran ramni nipiraovin yamә mine kisarә apa Jerusalem. 12:24: 1 Korin

15:36 12:25: Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 12:27: Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21

nəmhyen yame ramuə tuk Yo.' Nikam, to yakpəh niniyen məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun." ²⁸ Kini In maməhuak mimə, "Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim."

Məneikin nəgkiarinen kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, "Yo yakwərhəsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min."

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarinen a, kini iriə tiksın khamə, "¡Eh! ?Naha e? ?Karueruə kirik, uə?"

Mərig tiksın khamə, "Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin."

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Nəgkiarinen ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimnor nipiğ yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nipiğ tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo." ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, "Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ? Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ?Nəgkiarinen e 'Ji Yermamə,' nıpran ramni mə naha?"

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nipiğ kwakwə əmə. Kini nipiğ nikakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhəvən ikin. ³⁶ Nipiğ nikakien tukraməmır tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nikakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien."

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rimini-ta nəgkiarinen a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar ap-naripiğ mə In rimnor ta nımtətien ripsaah ye

nimri nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarinen kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mimə, "Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarinen kapəməwə.

Nar ap-naripiğ mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram." (Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarinen yame Aesaea ruini-ta kupan mimə,

⁴⁰ "Kughen rimnor əriə mə nımririə tukripiš.

To nımririə rıpiəh nıpišien, to iriə kipišəm, mıpiharkun.

Kini In rimnor rikiriə rıpəh narəyen.

To rikiriə rıpiarə, to kipišarar ye nərigien kapəriə, kini mishatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə min." (Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesaea kupan rimnaməgkiar mamni məknakin meinai in rimnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nipiğ a, nəmehuə minə ripsaah kwenmopin, iriə min kimishatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərəhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi minə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nimə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehuə minə a kimisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rikin tukragien tuk əriə.

Nipiğ Kwasig tukruə, Kughen tukrivəh-si-pən narpienin kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mimə, "Narmamə yamə mine kishatətə irak, pəh nien mə kishatətə pišin əmə irak, mərig kishatətə min ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm min Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kishatətə irak tukhapəh nisarəyen ye nəpignəpien. ⁴⁷ Narmamə

yamə mine kasərig kafak nəgkiarinen, mhapəh nisorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh miragh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kirik aikin yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarinen. Tuk nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimisəpəh nəgkiarinen yame yimini-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarinen yame yakamni, pəh nien mə kafak pisin əmə, mərig Tata Kughen yame rimnher-pə kimi Yo, In rimini-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mini məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwirikun ta mə nəgkiarinen kafan rirkun nivi-pəniyen narmamə ye nimraghien rerin. Ror pən, nəgkiarinen yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwaiyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwı nihu narmamə kafan minə kin nu

¹ Rinor nipig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nipig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nimraghien ye tokrei tanə mivən mamarə iriu Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnəəhu-pən ta narimnar fam ye kwermın, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rhekimter, mirəhsita kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən mokwi nihu kafan kin narmamə

minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rimnətəut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə lk takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwı-əfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpipəh nəkwıyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwı-əməyen nihuk, mərig əkwı min kapə kapə mine kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-min-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwı əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam. ¹¹ Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rimnəkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwətəpən ye kwənmhaan yame rinamkwətəpən ikin. Mamaiyoh əriə mimə, “?Kimiə nakharkun niprai nar e yimnor irəmiə ai taktakun uə? ¹³ Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmiə mine kapəmiə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapəmiə Yermaru mine Yhajoun kapəmiə, mərig yimnəkwi nihumiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə min takasəkeikei masəkwi nihumiə minə. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehua; kini yermamə yame ravəh nəgkiarinen mameriwək to ripəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarinen kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə

12:47: Jon 3:17

12:48: Jon 5:45

12:49: Jon 14:31

13:1: Jon 16:28

13:3: Mat 28:18

13:10: Jon 13:18

13:14: 1 Pita 5:5

13:16: Luk 6:40

13:17: Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25

nakasor mækneikin irəmïä minä, Kughen tukrivähsi-pre nihuväyen kimi ämiä.

¹⁸ “Märig pä rimä yakamni ämiä m-fam. Yakirkun ämiä mä ni-pä minä e yakmirpen äriä. Märig nägkiarïen e kape Nækwäkwa kape Kughen tukramäkeikei muä mor näfrakisïen kin yame ramni mä, “Yermamä yame jakwän kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pä nimeitaan kimi Yo, muä tikmir kafak.’ (Sam 41:9)

¹⁹ Yakamni-pre tuk ämiä, mä narimnar minä e ripöh hanä nitärhav-päyen; märig nöpig tukmä khatärhav-pä, takhani näfrakisïen irak, mä Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä tukmä yakher-pän kin yermamä kirik tuk nävsäoyen kin kafak nägkiarïen kimi narmamä, kini narmamä rikiriä ragien tukun, rämhen ämä kin yame rikiriä ramagien tuk Yo. Kini tukmä narmamä rikiriä ragien tuk Yo, rämhen ämä kin yame rikiriä ragien tuk Yermamä yame rimnher-pä kin Yo.”

Yesu rimini-ärhav mä Judas tukreighaan-pän kin in ye kwermi tikmir minä kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nöpig Yesu rimini nägkiarïen a, rikin rämhä, kini In mimä, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä kimiä kirik irätawä tukreighaan-pän kin Yo ye kwermi tikmir minä kafak.”

²² Kini kafan narmamä minä kisarha-pän misäm äriä minä. Rikiriä ramäsik mä, “? Ramni pä?” ²³ Kini iriä kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwätä ipakä ämä tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita räsiwän-apsapis-pän kimin mimä, “Aiyoh-pän-ru In mä pä nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwän a rimneiwaiyu-pän ipakä tuk Yesu maiyoh In mimä, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rimä, “Kwän a in e yame jakakapir bred meires ye sup miväh-si-pän kimin.” Mækneikin In räkapir bred, meires ye sup, miväh-si-pän kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kini Judas riväh bred ai. Mækneikin Setan rivän yerkin.

Kini Yesu rimini-pän tukun mimä, “Nar e nakmä takor, yuvän aihuaa ämä

mor.” ²⁸ Märig narmamä minä kape Yesu kisäkwtä rarkurao ye tebol masävigin, kinnhapöh nharkunien nöpriä nägkiarïen kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramärer tuk nitip kapäriä, kini iriä tiksïn, rikiriä räsik mä Yesu rimini-pän tukun mä tukrivän miväh nimri näviginien kirik näriä kape lafet, uä mä tukrivän miväh-si-pän mane tiksïn kimi yavän has minä. ³⁰ Rinöpignöp ta. Kini nöpig Judas riväh bred, kini mäer, mitärhav.

Yesu rimini nägkiarïen vi kirik mä tuk-sor

³¹ Judas ruatärhav, kini Yesu rimä, “Tak-takun ai, Kughen tukrivähsi-haktä nhagik e Ji Yermamä. Kini Yo, Ji Yermamä, yakvähsi-haktä nhag Kughen. ³² Märig nöpig Yo, Ji Yermamä, jakor äpu nehuayen kape Kughen, kini Kughen pisin ämä tukror äpu atuk nehuayen kafak. Kini In tukror aihuaa ämä.

³³ “Kafak kwajikovä minä, kitawä to khapöh nisämär kwisïen ror tu. Kini kimiä takpisarha-kin Yo. Märig Yo yakamni-pre nägkiarïen kirikianä ämä kimi ämiä yame yakwäni-pän ta tuk nämehuä kape nämä Isrel, mimä, ‘Ikin yakamvän ikin, kimiä to nakhapöh nhävänien ikin.’

³⁴ “Yakamärähu-pre natuakämien vi kirik kimi ämiä mä takasäkeikei misorkeikei ämiä minä. Yimnorkeikei ämiä, kini ye norien kirikianä ämä min, kimiä takasäkeikei misorkeikei ämiä minä. ³⁵ Kini tukmä naksorkeikei mäknakin ämiä minä, narmamä mifam tukharkun mä kimiä kafak narmamä minä.”

Yesu rimini-ärhav mä Pita tukripini mä in reïnein Yesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mimä, “Yermaru. ?Nakmä takvän hiä?”

Kini Yesu rini-pän tukun mä, “Ik to nakpöh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kirävän ikin yakamvän ikin. Märig tuk nöpig kirik, nakpivän.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pän mimä, “Yermaru. ? Jakpöh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmä jakikwasig kin ik nar apnapig tukmä kimä tukhopni ik, tukhopni kwis ärau.”

³⁸ Märig Yesu rimini-pän tukun mimä, “? Ik nakmä takikwasig kin Yo nar apnapig

13:18: Jon 13:10; 15:16 13:20: Mat 10:40; Jon 17:18
12:23 13:32: Jon 17:1-5 13:33: Jon 7:33-34
3:11 13:35: 1Jon 3:14; 4:20 13:36: Jon 14:2

13:29: Jon 12:5-6 13:30: Luk 22:53 13:31: Jon
13:34: Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11;

tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hənəyən, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivəniən tuk Tatə Kughen

¹Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhəyən. Shatətə ye Kughen, mishatətə min irak. ²Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyən ye kwənmhaan kapəmiə. ³Meinai jakvən mor əpnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mīrərig-pə min mikir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimia, mə kimia takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴Ikin a yakamvən ikin, kimia nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yer-maru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nīmraghien. Yermamə yame ripəh nuəyən tuk Yo to ripəh nivəniən tuk Rimiək. ⁷Tukmə nakharkun Yo, nakharkun min Rimiək. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yer-maru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimia rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰? Nakamni nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak, ramarə iriü Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan ramarə irak? Nəgkarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok

ye nīmraghien kafak. ¹¹Hani nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan raməmir irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyən irak məknenkin, takhani nəfrakisien irak tuk nīmətəien yamə mine yakamor. ¹²Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nīmətəien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrərig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵Kini Yesu rimməgkiar mīrpın nəgkarien kafan mīmə, “Tukmə kimia naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkarien kafak. ¹⁶Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimia min. ¹⁷Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiə, meinai iriə khapəh nisəmiən In, maseinein In. Mərig kimia nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimia min. Kini In tukraməmir yerkimia kape nipig m-fam.

¹⁸“Nipig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimia takasəm Yo kape nipig m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyən kafak, kini kimia min takhamragh min ye nimhəyən kapəmiə. ²⁰Ye nipig kape narimnar minə e, kimia takharkun mə nīmraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen. Kini nīmraghien

13:38: Jon 18:27 14:1: Sam 4:5 14:2: Hib 11:16 14:3: Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23
14:6: Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 14:7: Jon 1:18; 1 Jon 2:23 14:8: Eks 33:18 14:9: Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 14:10: Jon 14:20; 10:38; 17:21 14:12: Luk 10:17 14:13: Mat 7:7 14:15: Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 14:16: Jon 14:26; 15:26; 16:7
14:17: Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 14:19: Jon 6:57; 16:16 14:20: Jon 10:38; 17:21

kapəmīa raməmīr irak, kini nīmraghien kafak raməmīr irəmīa.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhəjoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei mīn in. Kini Yo mīn jakorkeikei in. Mor əpu yo kimi, mə in tukrīrkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rīmnaiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə lk kimi əmawə, kini mīpəh nor-əpu-ye lk kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame rīpəh norkeikeiyen Yo, in to rīpəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mīne nīmīsərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yīmivəh nəgkiarien mīnə a tuk kafak Tatə yame rīmnher-pə kin Yo yakua. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mīne kimi əmīa ye nīpig kitawə-m kimīa. ²⁶ Mərig Nanmīn kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhəjoun əmīa kin narīmnar mīnə fam. Kini mor əmīa mə rikimīa tukraməsik narīmnar yame yakamni-pre tuk əmīa, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmīa, kini mərəhu-pre nəmərīnuyen kafak ramarə tuk əmīa. Kini nəmərīnuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmīa, ror pīsīn ye nəmərīnuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərhə. Rikimīa tukrīpəh nəpouyen, mhəpəh nhaginien. ²⁸ Kimīa nakwəsərig ta nəgkiarien kafak yame yīmīni-pre tuk əmīa mīmə, ‘Yo jakrīpəh əmīa, kwasig ikin, mīpirerīg-pə mīn tuk əmīa.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimīa tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpīrig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narīmnar mīnə e tuk əmīa

ai taktakun, yamə mīne tukpīhatərhav-pə, mə nīpig tukhauə misor nəfrakisien kin, kimīa takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pīkīen kitawə-m kimīa, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rīnamuə. Nəsanīnien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuaturək əmə nəgkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rīmə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpīkinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rīmīni mīmə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rīmīk In yəsim. ² Kini kwermī nai mīnə fam yamə mīne khapəh nhakuəyen, In tukrəgəru ta əriə. Kini kwermī nai mīnə fam yamə mīne kambahakua, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaīriə rīpsaah. ³ Kini kimīa naksəmhen kin kwermī nai. Yakaməspir huvə əmīa kin nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmīa. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmīa. To kwermī nai rīpəh nəpit-pənien ye nīpran, to rīpəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə mīn, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nīmraghien kapəmīa rīpəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimīa rəgrəgin mīnə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nīmraghien kafan tukror kwənkwan rīpsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame rīpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermī nai yame kərəru, kamarakīkin, ramswiīn mīmīsə. Kwermī nai yamə mīne kisor məknaīn, kampīk, kamarakīkin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmīr irəmīa, naha nhagin yame kimīa naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrīvəhsi-pre kimi əmīa. ⁸ Nīmraghien kapəmīa tukror kwənkwan rīpsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə,

14:21: Jon 16:27; 1 Jon 2:5 14:22: Wok 10:41 14:23: Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3
 14:24: Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 14:26: Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 14:27: Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon
 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 14:30: Jon 12:31 14:31: Jon 10:18; 12:49 15:1: Aes 5:1-7; Jon 6:35 15:2: Mat
 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 15:3: Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 15:4: Jon 6:56 15:5: Fil 4:13
 15:6: Mat 3:10 15:7: Mat 7:7 15:8: Jon 8:31; Gal 5:22-23

kini mamhajoun mə kimia kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmia. Haraptərəkın tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarjen, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarjen kape Tatə Kughen, mamraptərəkın tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarjen e tuk əmia mə rikimia tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimia tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmia. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukrivəh mıragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarjen, ramhajoun-pən mə kimia kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmia mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmia mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarjen yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimia nımharpen Yo; mərig Yo yimırpen əmia. Kini Yo yakamırpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmia tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmia tukraməmır kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmia. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmia, rikimia tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To rıpi mə kimia narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei

tanə kisorkeikei əmia; mərig pəh nien mə kimia narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwırpen ta əmia, kini mivəh-si ta əmia tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmia. ²⁰ Rikimia tukraməkeikei məsik nəgkiarjen yame yakwəni-pre ta tuk əmia mə, ‘Yorwok kirik to rıpəh nehuəyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmia. To iriə kipsisor nəgkiarjen kafak, to kipsisor min nəgkiarjen kapəmia. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmia, meinai kimia kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rımnhər-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen məgkiar kimi əriə, to kıpəh nəm-pəniən nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rımik. ²⁴ Yımauə mor nımtətien minə e ye nımrririə, yame to yermamə pisin kirik rıpəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rımik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narımnrar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarjen yame kımnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “‘Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə, mərig iriə kasəməkin Yo.’ (Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nıpig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmia. ²⁷ Kini kimia min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimia kımnsarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narımnrar minə e tuk əmia mə kapəmia nhatətəyen

15:10: Jon 14:15 15:11: 1 Jon 1:4 15:12: Jon 13:34 15:13: Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 15:15: Jon 8:26 15:16: Jon 13:18; 15:5 15:17: Jon 15:12 15:18: Aes 66:5; 1 Jon 3:13 15:19: Jon 13:16; 17:14

* 15:20: Yesu rımını məkneikin ye Jon 13:16. 15:20: Jon 3:16; 2 Tim 3:12 15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 15:22: Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 15:24: Jon 5:36; Mat 11:20-24 15:26: Jon 14:26 15:27: Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14

tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnəpəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimia kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimia kirik rimnəpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakripəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimia min. ⁸ Kini nipig In tukruə, mħajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tukSOR nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukSOR nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nħapik-

famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə. ¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yamə tuk nipig kirik kipihauə. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhəprai-pre kimi əmiə.”

Yesu tukrimhə, marə mhəkimter min, kafan narmamə taksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “?Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nipran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə taksaiyoh In kin niprai nəgkiarien kafan, kini In rimini-pən tuk əriə mə, “? Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takharkun niprai nəgkiarien e uə? ²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimia taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə pi-raovın kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig

16:2: Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 16:3: Jon 15:21; 1 Jon 3:1 16:7: Jon 7:39; 14:6 16:9: Jon 15:22
16:10: Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18 16:11: Jon 12:31 16:12: Mak
4:33 16:13: Jon 14:17 16:15: Jon 17:10 16:16: Jon 14:18 16:20: Mak 16:10; Jon 20:20

kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nipig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəgkarien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimməpita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəgkiar mamni mīmə, “Yo yimini-pre nuhpikinien ye narimnar minə e tuk əmiə. Mərig nipig ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatuk kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nipig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatuk kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mirerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatuk əmə nəgkarien. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik ripəh hanə nini-pre-yen nəgkarien kirik, kini ik nakwirkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nimasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nipig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməm. Mərig Yo yakpəh nəmirien Yo pisin, meinai nipig m-fam Kafak Tatə raməm. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk

əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinyen meinai nimraghien kapəmiə raməm. Nipig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhayen. Mərig takhapəh nhaginien, masərə tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimməhuak tuk kafan nimraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mivaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə,

² meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mirkun min nivəhsi-pəniən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine nimivəhsi-pə əriə kimi Yo.

³ Kini nimraghien rerin e, nipran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nimher-pə kin Yo.

⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo mə jakor.

⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rimmərikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nimivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərhəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkarien, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nimivəh-si-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkarien iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkirə,

16:23: Mat 7:7   16:24: Jon 15:7-8   16:25: Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6   16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17   16:31: Jon 4:23   16:32: Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29   16:33: Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7   17:1: Jon 12:23; 13:31,32   17:2: Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28   17:3: Jon 17:25,26; Fil 3:8   17:4: Jon 13:31; 19:30   17:5: Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11   17:6: Jon 1:18

mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk lk, mamhani nəfrakisien mə lk nimnher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine lk nimivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə.

¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriə, kafak minə fam. Kini lk nimnor narmamə minə e mə nimraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavruə tuk lk, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, lk nakatuatuk əgkap. Takəpkətərək kin narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame lk nimivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.

¹² Nipig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame lk nimivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mipəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmnerwə, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarien ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk lk, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarien minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməm ir yerik. ¹⁴ Yo yimini-ərhav-pən kafam nəgkiarien kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh lk mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə lk takərer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriə. lk takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh nien mə narmamə

kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarien raməfrakis. lk takor kafam nəgkiarien pəh ramor wok ye nimraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ lk nimnher-pə kin Yo yakua ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanimtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksin min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarien kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nimraghien raməm iram, kini kafam nimraghien raməm irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nimnher-pə kin Yo. ²² lk nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakaməhuak pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tukasarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nimraghien raməm ir yerikiria; kini kafam nimraghien raməm irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narimnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə lk nimnher-pə kin Yo, mharkun mə lk nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame lk nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. lk nimnərhə-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nivəniən aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, lk nimivəhsi-pə kimi Yo,

17:10: Jon 16:15   17:11: Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30   17:12: Jon 6:39,70-71   17:14: Jon 8:23; 15:19;
1 Pita 2:11   17:15: Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8   17:17: Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16   17:18: Jon 3:17;
20:21; Mat 28:18-20   17:19: Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10
17:21: Jon 3:17   17:22: Jon 1:14; 14:20   17:23: Jon 16:27   17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20

meinai lk nimmnorkeikei Yo mækupan, nípíg tokrei tanə rimmnamríkək hanə.

²⁵ "Tatə. lk nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein lk, mərig Yo yakirkun lk. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə lk nimmher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yimnor əpu lk kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə lk, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu lk mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria."

18

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərekin In

(*Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53*)

¹ Yesu rimməhuak ta, mitərhav ye taon a, mukuraə-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nípíg kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksin kape nəmə Rom mine mobael minə tiksin yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nasimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimmnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimməriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, "?Nakasarha-kin pa?"

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhama, "Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu."

Kini In rini-pən tuk əriə mə, "Yo e." (Kini Judas e yame rimmneighan-pən kin Yesu ye kwermiria, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nípíg Yesu rimini mimə, "Yo e," iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rara maiyoh min əriə mimə, "?Kimiə nakasarha-kin pa en?"

Kini iriə khamə, "Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu."

⁸ Kini Yesu rima, "Yakwəni-pre ta tuk əmia mə 'Yo e.' Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, səta ye narmamə minə en pəh kamhavən." ⁹ In rimini məkna kin mə nəgkarien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, "Tatə, narmamə yame nimmərehu-pən əriə ye kwermik, yimmamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik."†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimmətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, "I Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! lk takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamara ye nəmhyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo."

Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh

(*Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54*)

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuaə kapəria, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətərekin.

¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a.

¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuaə kape nəmə Isrel mə, "Rhuva əmə tuk əmia mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuva rapita yame narmamə ye kantri piəpia tukhamhə."‡

Pita rimini mə in reinein Yesu

(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə

17:25: Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 17:26: Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 18:2: Luk 21:37; 22:39 18:3: Wok 1:16 18:5: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * 18:6: Tukmə ror nípíg Yesu rimini mə "Yo e" iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkarien e "Yo e" ye nəgkarien kape nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh ninien. 18:6: Rev 1:17 18:8: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † 18:9: Ruini məkneikin ye Jon 17:12. 18:11: Mat 20:22 ‡ 18:14: Kaefas ruini ta nəgkarien e ye Jon 11:49-51.

tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to riṗəh niṽənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, miṭərḥav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarḥa-pən məm Pita, maiyoh in miṽə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita riṽə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini niṗig a, niṗig kape nokieiyen. Kini yor wok miṽə kape hae pris, miṽə mobael miṽə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye niṗig a, hae pris riṽnaiyoh Yesu kin narmamə miṽə kafan, miṽə naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu riṽi-pən tukun mə, “Yo yiṽnamni-ərḥav kafak nəgkiarinen ye niṽri narmamə ye tokrei tanə. Niṗig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, miṽə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaiyien kin nar kirik. ²¹ ? Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuṽə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə miṽə kimnasərig kafak nəgkiarinen. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknaṽin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar məriṗ nikapin, miṽə, “Nəgkiarinen e nakamni-pən tuk hae pris riṗəh nəmhenien.”§

²³ Kini Yesu riṽi-pən tukun mə, “? Rhawor e yakamni əmə nəgkiarinen yamə miṽə kisatuatuk kini nakaməriṗ nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik riṗəh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rḥer-pən Yesu riṽən məm hae pris e Kaefas. Kipəh niṽisin-ta-hanə-yen nəərəus ye kwermiṽin mir.

Pita ramni miṽə mə reinein Yesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mḥamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita riṽə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita riṽnərəu-ta niṽətiṗgin, riṽini-pən tukun mə, “Ririk raməsik mə yiṽnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita riṽini-pən tukun miṽə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

Yesu rərer ye niṽri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kini yenṗig-ənṗig əgkap, kharaptərakin Yesu mḥatərḥav ye niṽə kape Kaefas, mḥavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mḥapəh nhavənien ye nakwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nəniən nəviginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat riṭərḥav-pə, maiyoh əriə miṽə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mḥamə, “To riṽə kwən e riṗəh norien nar has, to yakḥapəh nhakirien mḥauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat riṽi-pən tuk əriə miṽə, “Nikam. Rhuṽə mə takḥakir in mḥavən. Rhuṽə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mḥavəhsi-pən narṗinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mḥamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narṗinien kimi yermamə mə tukraməkeikei miṽəhə.” ³² (Apa kupan, Yesu riṽini mə In tukrimḥə məknaṽin; kini narimnar miṽə a riṭərḥav-pə mor nəgkiarinen kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat riṽən miṽə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye

§ 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh niṽi-hah-yen Kughen miṽə nəmehuə miṽə kapəmiə.” 18:27: Jon 13:38 18:28: Jon 11:55

* 18:32: Yesu riṽini mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Əm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukḥavəhsi-pən narṗinien kimi yermamə mə tukraməkeike miṽəhə, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknaṽin. 18:33: Mat 2:2; Luk 23:2-3

nimrin, kini raiyoh In mimə, “? Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mimə, “? Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rimini-pən tukun mimə, “! Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimnor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak ripəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To ripimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukpəhəh nharaptəkinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfraksien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tucksərig nəfraksien tukasəkeikei misərig nəgkiarien kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mimə, “? Naha e nhagin nəfraksien?”

Paelat rimivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mimhə

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ? Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ? Nakhama jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “! Nikam! Takpəh nirisinien. !Risin Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksın mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisarkis-ərkis In. ² Kini khapik nəərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukraipən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir yerhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nəərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “! Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhəvən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarien a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarien kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarien kafak? ? Nakirkun uə nikam mə yakəvəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakripəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen

tukrini mæ in rimmor ta tøvhað has kirik rehuæ rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mæ tukririsin Yesu. Mærig næmehuæ minæ kape næmæ Isrel kisokræn apomh mhamæ, “Tukmæ nakrisin kwæn en ramvæn, pæh nien mæ ik yermamæ æfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmæ yermamæ kirik ramni mimæ in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimmærig nægkiarien a, kini mikir Yesu miratærhav. Mivæn ye kwænmhan kirik kamni kimæ Kapier Ætæn-ætæn Ikin. (Ye nægkiarien kape næmæ Isrel, kamni kimæ Gabata). Kini mækwætæ-pæn ye jea kape nækiriæn nægkiarien. ¹⁴ Ipað yerkwæiha, ye nipig kape nor-æpnæpænayen ye næviginiæn kape Pasova. Kini Paelat rini-pæn tuk næmehuæ kape næmæ Isrel mimæ, “!Kapæmia e king!”

¹⁵ Mærig iriæ kasokr-apomh mamhani mhamæ, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Æsik-pæn In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pæn tuk æriæ mimæ, “? Næfrah? ? Kimiæ naksorkeikei mæ jakarkwætærækin-pæn king kapæmia ye nai kamarkwao kin uæ?”

Kini jif pris minæ khamæ, “Sisa pisin æmæ in king kapæmawæ.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pæn kin Yesu rivæn ye kwermiriæ, mæ mobael minæ kape Rom tuksarkwætærækin-pæn In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minæ kimisæsik haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharæh Yesu mhavæn. ¹⁷ In atuk rinamræh nai kamarkwao kin, mhatærhav mhavæn ikin kirik, kamni kimæ Kerhæ iræ jir. (Ye nægkiarien kape næmæ Isrel, kamni kimæ Golgota). ¹⁸ Ye kwænmhaan atuutuk a in a, kimisarkwætærækin haktæ Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwætærækin min yermamæ kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimmæker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nægkiariæn kirik, karkwætærækin haktæ ye nai kamarkwao kin. Nægkiariæn a ramni mæ, “Yesu, Yemæ Nasaret. In King kape

næmæ Isrel.” ²⁰ Kini næmæ Isrel khapsaah kimisævheikin nægkiariæn a, meinai ikin a, kimisarkwætærækin haktæ Yesu ikin, ipakæ æmæ tuk taon. Kini nægkiariæn a kimirai ye nægkiariæn kape næmæ Isrel, mine ye nægkiariæn kape næmæ Rom, mine ye nægkiariæn kape næmæ Gris. ²¹ Kini jif pris minæ kape næmæ Isrel kimnhavæn mhani-pæn tuk Paelat mhamæ, “Takupæh niraiyen mæ ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvæ mæ takrai mæ, ‘Kwæn e in ramni mæ in king kape næmæ Isrel.’”

²² Mærig Paelat rimæ, “Nikam. Yakwærai, yakwærai.”

Mobael minæ kimisæwhai neipæn kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minæ kwæsækwætærækin-pæn ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapik kafan narimnar, kini misæwhai narimnar misætu nimrin kuas, meinai iriæ kuas. Mærig kimnhapæh nisæwhaiyen kot apomh kafan. Nipærin æmæ, yame kipæh nijirien. ²⁴ Mhani-pæn tuk æriæ minæ mhamæ, “To khapæh niseikusien. Pæh kisæsik daes tukun. Yermamæ yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritærhav-pæ mor nægkiariæn ye nækwækwæ kape Kughen ruæ mor næfrakisien kin, yame ramni mæ, “Iriæ tukhapik ta kafak neipæn misæwhai iræriæ minæ.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror mækneikin, mobael minæ kimisor æfrakis mæknakin.

Yesu mine kafan mamæ

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasærer ipakæ tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriæ e: Mamæ kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pæn mæm kafan mamæ, mine yermamæ kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawærer ipakæ tukun, kini rini-pæn tuk kafan mamæ mæ, “Pian æpæ, kafam en kwajikovæ.” ²⁷ Mini-pæn tuk kwæn a mimæ, “Kafam en mamæ.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamæ a kape Yesu ramæm huvæ pian a ræmhen kin mamæ atuutuk kafan.

Yesu rimamhæ

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kîni kwasig ikin ye narîmmar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kîni mimə “Yaknəkawə.” Rîmîni məkneikin mə tukror nəkgiarîen kirik ye Nəkəkəwə kape Kughen tukruə mor nəfraksien kin.*

²⁹ Kîni kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kîni iriə kharəh neipən kirik, misəires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tîkinher Yesu, mə tukrînim. ³⁰ Kîni rəpaih əsigəvin waen, minî mimə, “Rînor infamien.”

Kîni rivaag-əhu, meighan-pən kin nîmraghien kafan, kîni mîmhə.

Mobael kirik rîmnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nîpig kape napnəpenəyən, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nîpig ehua kirik). Kîni nəmehua kape nəmə Isrel kîmnhapəh nisorkeikeiyen mə nîprai yermamə tukraməkər ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tîksin kîmnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprîr-hoprîr nihurisîr, pəh irisîr tukrhmhə aihuaa əmə. Kîni nəmə Isrel tukharəh-si ta nîprairisîr ye nai kamarkwao kin. ³² Kîni mobael minə kîmisəkupən mishoprîr-hoprîr nihu yermamə mir e kawəkər ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhəpəh nîshoprîrien nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rîmnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin minə nunu iran, iriū kwis kîmîwaiyu mirətərhav ye nikarin. ³⁵ (Kîni kwən kirik rînaməgər ipakə tukun, məm narîmmar minə e kin nîmrîn. Kîni mamni-ərhav nəkgiarîen yamə minə raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkəwə e mə kîmîa mîn takhani nəfraksien iran). ³⁶ Narîmmar minə e kîmnhatərhav-pə misor nəkgiarîen kirik ye Nəkəkəwə kape Kughen ruauə mor nəfraksien kin, yame ramni mə, “To iriə khəpəh nîshoprîr-pîriən nîkəkrin kirik.” (Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20) ³⁷ Kîni nəkgiarîen kirik mîn ye Nəkəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kîmishai.” (Sek 12:10)

Josef yemə Aramatia, mine Nikodimas, kîmîwerkwaig kin nîprai Yesu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Kîni ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nîrkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehua kape nəmə Isrel. Kîni in rîmavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nîprai Yesu. Kîni Paelat reighan kin, kîni Josef rîvən mîrəhsi-əhu.

³⁹ Kîni Nikodimas e kupan rîmavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ minə ‘alos.’ Nitip a rîpam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kîni iriū kîrərhəsi-ta nîprai Yesu, mîrəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kîni mîwor-pən monar pien pien ye nîpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nînimien yermamə. ⁴¹ Kîni ikin a kîmîruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsîmîen kirik. Ye kwənmhaan a, kîmnhəpəne ta ye nîpəg kapier tuk nînimien yermamə, mərig kîpəh hanə nînim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef minə Nikodimas kwəhai mîren nar, mîrəmə tukrînim aihuaa əmə. Kîni nîpəg kapier a yame kamnîm yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriū kwərəhu-pən nîprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh mîn

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampigpig hanə, Meri e pian Magdala rîmavən ye nəpəg kapier, kin məm mə kapier ehua yame kîmukrai əswasig-pən nîpəg kapier kin, kînəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mîrerig mîvən tuk Saemon Pita minə yermamə mîn kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kîni mîni-pən tuk əriū mîmə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nîprai Yesu Yermaru ye nîpəg kapier. Kîni yakeinein mə rîmnərhəu hiə nîpran.”

* 19:28: Əm-ru profesî kirik ye Ol Sam 69:21. 19:28: Jon 17:4 19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 19:34:

Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 19:36: Jon 19: 24,28,37 19:37: Rev 1:7 19:38: Jon 7:13 † 19:39: Nəkgiarîen kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai,” rəmhen kin toti fo kilo. 19:39:

Jon 3:1-2; 7:50 20:1: Luk 8:2; Jon 19:25

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimiwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimmayıy məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamrəmir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə 'linen,' yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig riphəh nivənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nipəg kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, riphəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimmayıy məkupan ye Pita, in min rimmauru-pən ye nipəg kapier, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimiimragh min ye nimhəyen. ⁹ (Ye nipig a, iriu kirapəh nirarkun-hanə-yen niprai nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh min ye nimhəyen).*

Meri e pian Magdala rimməkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rimmərer ipakə tuk nipəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, mamrəmir, mivaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən niprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə riven pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rivən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwayiəh Meri mirəmə, "Pian əpə. ? Nakamasək tuk naha?" Kini in rini-pən tuk ərii mimə, "Kwərəhsi-ta niprai Yerbaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə."

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarinen a, marar, marhapən məm Yesu ramərəer aikin. Mərig in riphəh nirkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimə, "Pian əpə. ? Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?"

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsim kirik, rini-pən tukun mimə, "Yemehua. Tukmə ik nimirəh nipran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh."

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Meri." Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mimə, "Raboni." (Ye nəgkiarinen kape nəmə Isrel, nipran rime, "Yhajoun kafak").

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Takpəh nirapien Yo, meinai yakpəh hanə nivənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mini-asəhpən tuk əriə mə Yo yaknamreri-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In min kapəmiə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmiə Kughen."

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimevən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mimə, "! Nəmə minə əpə! Yimməh Yerbaru." Kini mavsaə kin naha nhagin yame Yesu rimini-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisəfugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehua minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimaūə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, "Nəmərinuyen tukraməə tuk əmiə." ²⁰ Kini mhajoun kwermın kin əriə, mine nikarin. Kimisəm Yesu Yerbaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, "Nəmərinuyen tukraməə tuk əmiə. Kafak Tata rimmher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanimtanə." ²² Rimini ta nəgkiarinen e, mher əpu əriə, mimə, "Havəh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpinien kapəriə."

Tomas rimməh Yesu kin nimrin

* 20:9: Profesi e raməmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. 20:9: Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28
20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 20:20: Jon 16:19-22 20:21: Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 20:22: Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 20:23: Mat 16:19; 18:18

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksin kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nimirik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarin, mipini nəfraksien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfraksien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mimə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mimə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfraksien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfraksien irak meinai ik nimməm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfraksien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimnor nimmətien minə ripsaah ye nimri kafan narmamə, yame kimnəpəh niraiyen ye nəkwəkwə e. ³¹ Mərig kimirai narimnar ye nəkwəkwə e mə kimia takhani nəfraksien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimia takhani nəfraksien iran, mamhavəh nimraghien rerin.

21

Yesu rimnor nimmətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili. * Kini mamor əpu In. ² Ye nipig a, narmamə

minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimsəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərəer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In rayoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksin.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita mərig nəgkiarien a, mətət aihuaa əmə, (meinai ye nipig a rimnamaiyu kopia kopia) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərəer ipakə əmə tuk niməkrəkir, rəmhen kin wan hundred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapik kəmam tiksin yamə mine nimnhavi, mhapik mhaü.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan hundred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rimipəh neikus-eikusien.

¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin ripəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru.

20:25: Mak 16:11   20:26: Jon 14:27; 20:19,21   20:27: Luk 24:40   20:28: Rev 4:11   20:29: Jon 3:15;

1 Pita 1:8-9   20:30: Jon 21:25   20:31: Jon 3:15; 19:35   * 21:1: Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias.   21:1: Jon 21:14; Jon 20:19,26   21:3: Luk 5:5   21:4: Luk 24:16; Jon 20:14   21:6: Luk 5:4-7

† 21:8: Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kin wan hundred meta.

¹³ Kîni Yesu rîmivêh bred mîvêh-sî-pên kîmi ariê, mîvêh-sî pên mîn kêmam.

¹⁴ Nîpig Yesu rîmamhê mamragh mîn, kîni in a nîpig yame ror kîsîsêr kîn yame In rîmatêrhav-pê tuk kafan narmamê minê.

Yesu rîmivêh-sî-haktê nêrigien kape Pita, meinai in apa kûpan, rîmîni m-kîsîsêr mæ reînein Yesu

¹⁵ Kîmîsêvîgin ta, kîni Yesu raiyoh Saemon Pita mîmê, “Saemon, jî Jon. ? Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamê minê tiksin, uê?”

Kîni Pita rîni-pên tukun mîmê, “Ûwêh. Yermaru, Ik nakwîrkun ta mæ yakorkeikei pik Ik.”

Kîni Yesu rîni-pên tukun mîmê, “Inta. Ik takamêvîgin kwajî sîpsîp mînê kafak.”

¹⁶ Kîni marar maiyoh mîn in mîmê, “Saemon, jî Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kîni in rîni-pên tuk Yesu mîmê, “Ûwêh Yermaru. Ik nakîrkun mæ yakorkeikei pik Ik.”

Kîni Yesu rîni-pên tukun mîmê, “Inta. Takamarha huvê tuk kafak sîpsîp mînê.”

¹⁷ Kîni marar maiyoh mîn in kîsîsêr kîn mîmê, “Saemon, jî Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kîni Pita, rîkîn rêmhê, meinai Yesu rîmnaiyoh in m-kîsîsêr mîmê, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kîni rîni-pên tukun mîmê, “Yermaru. Ik nakîrkun narîmnar m-fam. Ik nakîrkun mæ yo yakorkeikei ik.”

Kîni Yesu rîni-pên tukun mîmê, “Ita. Ik takamêvîgin kafak sîpsîp mînê.”

Yesu rîmîni-êrhav mæ tukhopni Pita

¹⁸ Kîni Yesu rîrîpîn nêgkîarien mîni-pên tuk Pita mîmê, “Yakamni-pre êfrakis tuk ik mæ, apa kûpan, nîpig nîmnamatamaruê, nîmivêh-sî-pên atuk kafam neipên, mameriwêk, mamvên aikîn mînê fam yame ik nakorkeikei mæ takvên îkîn. Mêrig tukmê naknêhuaru, takhuatuk kîn kwermîm, kîni yarmê kirik tukrîvêh-sî-pre atuê kîn kafam neipên, kîni mîkîr ik nakravên aikîn ik nakpêh norkeikeiyen mæ takvên îkîn.”

¹⁹ Nêgkîarien e Yesu rîmnêkûpan mamni-êrhav nîmhêyen kape Pita, kîni kafan nîmhêyen in tukrîvêh-sî haktê nhag Kughen.

Kîni Yesu rîmnarar mîni-pên tukun mæ, “Ita, kwasîg kîn Yo.”

Yesu mîne yermamê yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwêriwêk mîravên, kîni Pita rarar marha-pên mæm yermamê kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasiq kîn ariu. (Kwên a in a, yame apa kûpan, ye nîpig kape Pasova, rîmneiwayu mîni-pên tuk Yesu mîmê, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pên kîn Ik ye kwermi tikmir mînê kafam?”) ‡ ²¹ Nîpig Pita rîmnêm yermamê e kape Yesu, kîni raiyoh Yesu mîmê, “Yermaru. ?Rhawor ye kwên e?”

²² Kîni Yesu rîmîni-pên tukun mæ, “Tukmê Yo yakorkeikei mæ in tukramragh êmê mamrîrîpîn merîaji jakrêrig-pê mîn, ik to nakpêh nêtêrig-pîkîen tukun. Mêrig ik, takamêkeikei mîkwasiq kîn Yo.”

²³ Yesu rîmîni-pên mæknakîn tuk Pita, kîni nêvsaoyen kirik rêvirh-êvirh ye nêmhêhuak mînê mæ yermamê a kape Yesu tukrîpêh nîmhêyen. Mêrig pêh nîen mæ Yesu rîmîni mæ tukrîpêh nîmhêyen. Rîmîni-pên êmê tuk Pita mîmê, “Tukmê Yo yakorkeikei mæ in tukramragh êmê mamrîrîpîn merîaji jakrêrig-pê mîn, ik to nakpêh nêtêrig-pîkîen tukun.”

²⁴ Yermamê e kape Yesu, in yermamê kirikîanê êmê yame ramni-êrhav narîmnar mînê e, kîni mîrai-pên narîmnar mînê e ye nêkwêkwê e. Kîni kitawê kharkun mæ nêgkîarien mînê e kasêfrakis.

Nêgkîarien infamien kape nêkwêkwê e

²⁵ Kîni Yesu rîmnor narîmnar rîpsaah mîn. Tukmê narmamê khamê tukharai fam narîmnar yame In rîmnor, nêgkîarien rîpsaah, tukreriaji nêkwêkwê rîpsaah rîpsaah rîpsaah. Kwênmhân ye tokrei tanê e to rîpêh nêmhênien tuk nêtu-pênien nêkwêkwê mînê e aikîn.

21:14: Jon 20:1,19,26   21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38   21:16: Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3   21:17: Jon 13:38   21:19: Jon 13:36; 2 Pita 1:14   ‡ 21:20: Jon rîmîni nêgkîarien e ye Jon 13:23, 25.   21:22: Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24   21:24: Jon 15:27   21:25: Jon 20:30

Wok Mīnə

Wok yamə mine Aposol minə kimisor

Nəgkiarīen kwəkwə kape nəkwəkwə e

Wok Mīnə

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Eṽhuekin “Nəgkiarīen kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

? Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nīpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

? Nīmraghien rimmhawor pən iran minə ye nīpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarīen kape nəmə Isrel minə nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarīen kape Pol ye nīkarin kape Yesu Kristo.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nīmraghien minə nəməhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mīmə nīməhuak rimmhawor pən iran minə mīrikakun, kini tukrhawor pən iran minə mhaktə. Nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk minə Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru iriəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien minə norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə

rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarīen infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nīpig kimoh Yesu khopni, kini ai rīmīmragh min ye nīməhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nīpig foti. Nīpig a, rimmərəer ye nīmriəriə nīpig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimmamragh əfrakis ye nīməhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nīpig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarīen kirik kimi əriə mīmə, “Takhapəh nisətayən taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rīmik rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimməvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irimīə kin nu, kini rīpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irimīə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nīpig a, aposol minə kimməhuə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhəmə, “Yermaru. ?Rinor nīpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Rīmik pisin əmə In ravəh nehuəyən tuk nərhəyən nīpig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nīpig Nanmin Rhakə tukruə irimīə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwənu minə fam ye Judia mine Sameria, mhavən yerkwənu minə fam ye tanimtanə.”

⁹ Yesu ruini ta, nīpig iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mivəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrig əpis In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kiraru neipən kapəriu rhawən kirauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mirəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mivəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerig-pə min rəmhen əmə kin yame In rimmhaktə ai taktəkun.”

Aposol minə kimnhavəh-si haktə yermamə kirik mə tukrivəh tamhek Judas

¹² Aposol minə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerig min mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nimə kirik mishaktə mhavən ye kwənmhaan kirik yame kimnasəmir ikin kupən. Narimmə a: Pita, minə Jon, mine Jemes, mine Andru, mine Filip, mine Tomas, mine Batalomiu, mine Matiu, mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mine Saemon Selot†, mine Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nipiraovin tiksın mine Meri, nisin Yesu, mine naorahi Yesu minə tiksın, iriə kasofugin iriə miriə. Rikiria kirikianə əmə. Nipig minə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nipig tiksın ruauə muavən, narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə minə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeiki muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rimirkun məkupən mini-ərhav mə kwən e Judas tukrikir narmamə mhavən kharaptəkin Yesu.‡ Kını nəgkiarien e ruauə ai taktəkun minor nəfrakisien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə min. ¹⁸ Mərig rimnarar meighan-pən kin Yesu, mivəh mane iran, kini en mivən mivəh nimri nimoptanə kirik kin. Ikin aikin a, in riməviə məwhan əteih tipin nisinavin ritərhav. ¹⁹ Kını nəmə Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nimoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nipran ramni mīmə ‘Nità.’”

²⁰ Kını Pita rimini min mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mīmə,

“‘Pəh kwənmhaan kafan tukraməmır ap-napig əmə;

Pəh yermamə kirik tukripəh nəmirien aikin.’ (Sam 69:25)

* 1:12: Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kimiseriwak ye nerwakien yame kimneighan kin mə tukeriwak ye nipig kape Sabat.” 1:12: Luk 24:50-53 † 1:13: Selot, nipran rimə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeiki mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom minə apa Jerusalem.” 1:13: Mat 10:2-4 ‡ 1:16: Əm-ru Sam 41:9. 1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1: Pentekos in nəviginien ehua kirik kape nəmə Isrel. In nipig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nipig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehua a Pentekos. 2:1: Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 2:3: Mat 3:11

“Kını nəgkiarien kirik min ramni məkneikin mīmə,

“‘Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekin mivəh nehuəyen.’” (Sam 109:8)

²¹⁻²² Kını Pita rini mirpin min mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeiki mhavəh-si haktə yermamə min kirik yame rinnəm kin nimrin mə Yesu Yermaru rimamragh min ye nimhəyen kafan mə tukrini-ərhav mə Yesu In rinnəger min ye nimhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rinnaməriwək kimawə min kupən, ye nipig yame Yesu rinnaməriwək kimawə min. In rinnəm norien minə a ririkakun ye nipig Jon Baptaes rinnamni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nipig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kını iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni min kimə Jastas. Kirik min nhagin e Matias. ²⁴ Kını iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmawə mini mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik ²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yamə Judas in rinnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.” ²⁶ Kını kimisəhuak ta, mharai-pən nhagrii ye kapiar kiraru mhawan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “aposol.” Kını nhag Matias rukreikin. Kını iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kını taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

2

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kını ai, ye nipig kape nəviginien ehua kirik kamni kimə Pentekos,* narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nimətag ramavən mivən apa imə a kasəmir ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsia, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə

m-fam. ⁴ Iriä m-fam, Nanmĭn kape Kughen rukwar iräriä. Kĭni mĭvähsi-pän nĭrkunien kimi äriä kasägkiar ye nägkiarien ye tanä pisin pisin.

⁵ Kĭni ye nĭpig a, nämä Isrel tiksĭn yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pän ikin minä fam ye tokrei tanä, mhauä misofugin e Jerusalem. ⁶ Nĭpig kimisäriäg äriä kasägkiar ye nägkiarien ye tanä pisin pisin, narmamä khapsaah khauä misäm kisakur meinai narmamä minä fam kasäriäg kamhani nägkiarien atuatak kapäriä. ⁷ Kisakur pik kĭn nar a mhamä, “!Eh! Narmamä yamä mine kasägkiar mäknäkin, märiäg iriä nämä Galili ämä. ⁸ ? Rhawor e kitawä m-fam kisäriäg kasägkiar ye nägkiarien pisin pisin kapätawä? ⁹ Kitawä narmamä ikin pisin pisin. Ikin e taktäkun narmamä Patia, mine narmamä Media, mine narmamä Elam, mine narmamä Mesopotemia, mine nämä Judia, mine nämä Kapadosia, mine nämä Pontas, mine nämä Tarki, ¹⁰ mine nämä Frĭjia, mine nämä Pamfilia, mine nämä Ijip, mine nämä Libia ipakä tuk Saerin, minä nämä Rom ¹¹ (yame iriä tiksĭn nämä Isrel atuatak, kĭni tiksĭn kimnhasi-pän ye tanĭmtanä minä misäpäh naräyen kape nar imäriä ikin, mhauä misähuaq kimi Kughen); mine nämä Krit, mine nämä Arabia. ! Märiäg kitawä m-fam kimisäriäg äriä kasägkiar ye nägkiarien minä fam kapätawä mamhani norien ehua minä yame Kughen ramor kimi ätawä!” ¹² Iriä kimisäriäg kisakur pik kĭn rukrekin kapäriä kapä misaiyoh äriä minä kĭn nĭpran.

¹³ Märiäg narmamä tiksĭn kisarh iräriä mhamä, “Nĭkam. ?Kisapis kĭn waen uä?”

Pita rimnhoprai nĭprai norien e yame Nanmĭn kape Kughen rivähsi-pän näsänĭnien kimi nämähuaq minä

¹⁴ Aikĭn, Pita rimnärer iriä aposol minä, iriä fam leven. In mokrän ehua minĭ-pän tuk narmamä minä mĭmä, “Nämä Isrel, mine kimĭä minä fam yamä mine nakasarä e Jerusalem, taksätäriäg huvä kĭn yo. Päh yakhoprai-pre norien minä e kimi ämiä. ¹⁵ Narmamä minä a kharäh nisapisien kĭn waen, rämhen kĭn yame kimĭä nakamhani. Ramraan ämä- [päh nien mä nĭpig kape nĭnimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasäm ai taktäkun rämhen ämä kĭn yame profet kape

Kughen, nhagin e Joel, rimĭni ta kupän mĭmä,

¹⁷ “Kughen rimĭni-ta mĭmä,

“Nĭpig Kwasig tukruä ipakä, Yo jakher-pre kĭn Nanmĭn Kafak tuk narmamä minä fam.

Kwajikovä kapämĭä minä tukharkun nĭni-ärhavyen nägkiarien kafak.

Tamaruä kapämĭä minä mine nävharu kapämĭä minä tuksemrähav ye näfrakisien.

¹⁸ Jakvähsi-pän Nanmĭn Kafak kimi yä-situ minä kafak- narman mine nĭpĭraovin, päh tukharkun nĭni-ärhavyen nägkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nĭmtätien tiksĭn ye napuä mine ye tokrei tanä:

Nĭtä tukraiyyu, nap tukruäk, nehenap tukramänah.

²⁰ Mirh tukripis, makuä tukröwhao rämhen kĭn nĭtä;

kwasig ikin, Nĭpig Ehuä Pik kape Yermaru tukruä.

²¹ Ye nĭpig a, narmamä yamä mine kasokrän kĭn Yo, Kughen Yermaru, Yo jakväh miragh äriä.” ’ ’’ (Joel 2:28-32)

Narmamä khapsaah kimnhani näfrakisien ye Yesu

²² Kĭni Pita rimä, “! Kimĭä nämä Isrel! Taksätäriäg kĭn nägkiarien e. Kimĭä nakharkun huvä nĭmtätien minä pisin pisin yame Yesu rimnor ye näsänĭnien kape Kughen, yame kimĭä nĭmisäm. Narĭmnar minä e ramhājoun-pän mä Kughen e In e rimnher-pä kĭn Yesu ruä. ²³ Kughen rimĭrkun mäkupän mä tukuh In, kärehu-pän In ye kwermĭmiä. Kĭni kimĭä nĭmnhauh In misärehu-pän In ye kwermĭ nämä has minä, iriä kisäsik-pän In ye nai kamarkwao kĭn, mishopni. ²⁴ Märiäg Kughen In rimĭrisin Yesu ye nämhäyen kape nĭmhäyen, mor In rimragh min; meinai nĭmhäyen rĭpäh näütänien mä to rĭraptäräkin tim tim Yesu. ²⁵ Rämhen kĭn nägkiarien kirik yame King Deved rimĭni kupän. Rimnägkiar iran mammi mĭmä,

“ ‘Nĭpig minä fam yakamäm Kughen ramärä kimru min.

Nar kirik rĭrkäk tukror yo yakmĭr.

²⁶ Ror pän, rĭkik ramagien pik mavähsi haktä In.

Kini rikik ramərinu meinai yakirkun
mə Kughen tukrivəh miragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmir
rerin ye nəkwai nimir.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt
mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə
kafan.

²⁸ In rīmnəhajoun ta swatuk kin yo;
yame tuk nivəniən mamərə huvə, kini
mor yo rikik raməgien. Mərig in ai
In ramərə kimru min.' ” (Sam
16:8-11)

²⁹ Kini Pita rīmā, “Yo minə tiksin,
jakhoprai-pre nəgkiarīen e kimi əmiə. Kaha
kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu,
kiminim in. Təwk iran raməmir imətawə
ikīn maməmir təvir. ³⁰ In profet kirik
kape Kughen, kini rīmirkun mə Kughen
rīmīrpen ta mə kwənərəus kirik kafan
tukruə min yermaru kirik rəmhen kin
In. ³¹ Deved rīmnəm nar a tukraməkeikei
muə mor nəfrakisīen kin. In rīmīni mə
Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə
kin, In tukror ramragh min ye nīməhyen,
kini tukrīpəh nīpəhyen nanmin kafan
raməmir rerin ye nəkwai nimir, kini nīpran
tukrəpəh nīmətītīen. ³² Kughen rīmnor
Yesu ramragh min. Kini kimawə fam
yimīsəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav
nar a. ³³ Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi
haktə Yesu mə tukrəkətə ye nikarin,
mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimin, rəmhen
kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narīmnar
yame nakasəm mine yame nakasərig,
Nanmin Rhakə ramor kimi ətawə. ³⁴ King
Deved in rīmīpəh nivəniən ye neai, mərig
in əmə rīmīni nəgkiarīen e mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yer-
maru kafak mīmə,

“Əkwətə-pən ye kwermik matuk

³⁵ Meriaji nīpig jakor Ik takehuə ye
tikmīr kafan minə.” ’ ’ ” (Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rīrpin mīmə, “Pəh kitawə
nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e
nīmīsəsik-pən In ye nai kamarkwəo kin
In a Kughen rīmnor In mə In Yermaru
kapətawə, mine Kristo min.”

³⁷ Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə
rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol

minə mhamə, “Yo minə tiksin ?jakshawor-
pən iran mine?”

³⁸ Kini Pita rīmīni-pən tuk əriə mīmə,
“Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk
norien hah kapəmiə, kini misor baptaes
ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə
hah, pəh Kughen tukrivəhsi-pre nīhuvəyen
a Nanmin Rhakə kimi əmiə. ³⁹ Kughen
rīmīrpen ta əmiə mine kwajikovə minə
kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə
mine tukpīhauə. Nīrpenien e raməmir
ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru
rīmnochrən kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rīmīni-ərhav min nəgkiarīen
rīpsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi
əriə mīmə, “!Takasəkeikei misətə ye nəmə
hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai
taktakun, pəh Kughen tukrīpəh nivəhsi-
preyen narpinien kimi əmiə!” ⁴¹ Kini nar-
mamə yamə mine kimnhani nəfrakisīen
iran, kimisor baptaes. Ye nīpig a, narmamə
rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhak-
wasig kin narmamə yame minə kishatətə ye
Yesu.

Norien kape narmamə yamə mine
kishatətə ye Yesu

⁴² Nīpig minə fam narmamə yamə
mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə
misətərig kin nəvhagien kape aposol
minə, mamhavəh Nəviginiən Rhakə†,
misəhuak. Rikiriə riskai mə tukasəkeikei
misor narīmnar minə a. ⁴³ Kini Kughen
rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə
tuk norien nīmətītīen rīpsaah. Narmamə
kisəm kisakur pik kin. ⁴⁴ Narmamə yamə
mine kishatətə ye Yesu, nīpig minə fam
kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiriə ragien
tuk nəvraiyeən kapəriə nautə kimi iriə
minə tiksin, ⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə
kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik
rəvrai kafan nautə, mivəh mane iran,
kini masitu iran. ⁴⁶ Nīpig minə fam iriə
kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen,
rikiriə kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai
nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginiən
Rhakə rəmhen kin Yesu rīmīni. Nīpig
minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini
masəgien, ⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini

2:29: 1 King 2:10 2:30: 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11

2:31: Sam 16:10 2:33: Wok 5:32; 7:55-56 2:36:

Wok 5:30-31 2:39: Aes 57:19 2:41: Wok 2:47; 4:4

† 2:42: Nəviginiən Rhakə, uə Lodsapa: Nīpig

Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mīni-pən tuk əriə mə tukhawəh
nəvginiən məknaikin, rikiriə tukraməsik In. 2:42: Wok 20:7 2:44: Wok 4:32-35

narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nīpig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nihun raha, rhékimter meriwək

¹ Nīpig kirik, ye nīpig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə kirik raməmir aikin, nihun rahas rimmor hanə. Nīpig minə fam in minə tiksın kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³ Nīpig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimmnaiyoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mīmə, “Arha-pə atuətuk məm əmrū.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mīmə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” ⁷ Kini Pita rivəh kwermın matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸ Rivəh haktə, məriwək mamavən. Mamkwasiğ kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimməriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimsəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhaan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə minə a, mini-pən tuk əriə mīmə, “Nəm

Isrel. ? Rhawor naksakur pik kin nar e? ? Rhawor naksətəmə pik iramru? ? Kimiə nakhamə ta kimru yerpriğ kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmrū uə? ! Nikam! ¹³ Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jekob, In a rimmor nar e. In pisin əmə rīmivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimmhavəhsipən In rərer ye nimmri namasur minə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rimmnamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nimetaimə kimi Yesu e yame ratuətuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nimishopni yermamə a in nuknei nimmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rimmor In rimmragh min. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhəmə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rinəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rimmor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo minə tiksın, yakirkun mə nimisor narimmor minə e kimiə namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarinen yame Kughen rīmīni kupən, ruauə minor nəfrakisien kin. Nəgkiarinen kape profet kafan minə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhəyen. ¹⁹ ! Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napisien. ²⁰ Kini In tukrher-pə min kin Kristo tukreriğ-pə min, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narimmor fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²² meinai Moses rīmīni mīmə,

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo.

2:47: Wok 6:7; 11:21 3:4: Wok 14:9 * 3:6: Pita rīmə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nipran rīmə, “Kafak mane rirkək.” 3:6: Wok 4:10; 16:18 † 3:13: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinen nəgkiarinen ye v. 13: “nimmhāni-pən hah in tuk Paelat.” 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:3 3:17: Luk 23:34; 1 Tim 1:13 3:19: Wok 2:38

Profet a in kimia kirik; takasakeikei masotorig huva kin nagkiarien kafan misor nakwan. ²³ Narmama yama mine khapah nisotorigien kin nagkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehua kimi aria. ” (Dut 18:15-16)

²⁴ Kini Pita rirpin nagkiarien mim, “Kini profet mina min tiks in kimnhani min nagkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muo meriaji-pe ai taktakun. Morig iria kasogkiar kin narimnar mina ai taktakun.

²⁵ Nirpenien yame Kughen rimini kupan tuk profet kafan mina, promes a kapamia. Kimia naksamir ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha mina kapamia kupan. Nagkiarien yame Kughen rimivahsi-pen kimi Ebrahim mim,

“Kwanarus kafam tukrivahsi-pen nihuvayen kimi narmama fam ye tanimtana.” (Jen 22:18)

²⁶ “Rari-pen nagkiarien a, Kughen rimnher-pe kin Yesu, yor atu kin kafan, kimi amia tuk nivahsi-preyen nihuvayen kimi amia makupan, mim takasar ye narigien kapamia tuk tavhago hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawogkiar han kin narmama, kini pris mina, mine yamehua kape mobael yama mine kasarha tuk Nim ehua kape Kughen, mine Sadusi mina, khau mhatarhav-pe. ² Iria, niemha rhai pik aria meinai iriu kimiraniorhav-pen tuk narmama ma Yesu rimamha mirragh min mor swatuk ma narmama yama mine kwonhamha ta tukhamragh min ye nimhoyen kaparia. ³ Makneikin, kharaptarokin ariu, morig rinenaiyu ta, kini kharahsi-pen ariu ye kalabus mham tikani rikwamer kin tuksam opu ariu. ⁴ Kini morig, narmama khapsaah kisorig nagkiarien kapariu, mamhani nfrakisien iran. Nemohuak mina kimnhapsaah, iria fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kaworer ye nimri kaonsel

⁵ Kani rikwamer kin, namehua mina kape nama Isrel, mine nawharu mina kaparia mina, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iria hae pris kaparia, nhagin a

Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmama tiks in yame iria kwonarus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kaworer ye nimriaria, misaiyoh ariu mham, “?Nakaravah nhag pa e mawor huva yermama e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhak reiwaiyu-pen ye Pita. Kini Pita rini-pen tuk aria mim, “Namehua kape nama Isrel, mine nahuaru mina, ⁹ tukma ror kimia naksarkut ma taksarhakin-pe ru iramru ma kwan yame nihun rimnahas rimivah hiu nihuvayen-ma yimiwhawor-pen iran mine mawor huva nihun. ¹⁰ Kini kimia nama Isrel mina fam takasakeikei mharkun ma kwon e yame nihun ruahuva ta, ramorer akupen iramia ye nasaninien ama ye nhag Yesu Kristo, yema Nasaret. In e Yesu yame kimia nimisakik-pen In ye nai kamarkwo kin. In rimha, morig Kughen rimivah miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nawkwaw kape Kughen rimini ta mim,

“Sapaag e, yame narmama kape navhirakinien nima kimisarakikin, morig Kughen rimnor in ruau Sapaag huva yame tukrakir makupan.” (Sam 118:22)

¹² “Kini yermama kirik rirkak ye tokrei tan e yame rirkun nivah-miraghien atawa, meinai Kughen tukramakeikei mivah miragh atawa ye nhag Yesu Kristo pisin ama.”

¹³ Narmama kape kaonsel mina kimisam ma Pita mine Jon yermama apnapig mir ama, kimirapah niwor-pawk-ien skul, morig kimiwatgha kin nagkiarien. Kini iria kisakur kin nirkunien kapariu, kini mharkun ma iriu kimiwariwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iria to khapah nhaniyen nar kirik morig in ai kimisam yermama a yame nihun ruahuva ta, ramorer ye nimriaria.

¹⁵ Kini iria khani-pen tuk arisir mham irisir tukrah a ye kwonmhaan kape kaonsel pah iria ama tuksogkiar. ¹⁶ Kini iria kimnhani tuk aria mina mham, “?Tukshawor nar mir a? Nama Jerusalem kwonharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwon a. In rehua pik; kitawa to khapah nhaniyen ma neikuayen. ¹⁷ Pah khani-ahu navsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a ma tukripah nirini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kīni ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita minə Jon mə tukravən min imə. Kīni mhani-əhu əriu mə tukripəh min niraniyen nhag Yesu, minə niwhajounien narmamə kin.

¹⁹ Kīni iriu krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimir Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.” ²⁰ Mərig kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, minə yame yimwərig kin nimitirgimru.”

²¹ Kīni kaonsel rimini-pən min tuk Pita minə Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmə iriu kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kīni tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimitətien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rimnor hanə meriəji-pə aitaktəkun, kīni kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə minə kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita minə Jon kiravən, taktəkun əmə iriu kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kīni mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə minə nəhuaru minə kimi əriə. ²⁴ Kīni iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimmor neai minə nimoptanə minə tahik, minə narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə. ²⁵ Kīni kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam minə, “ “?Rhawor nəmə tanimtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tukSOR nahasien minə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpənə tuk nuhyen, minə namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen

kini mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kīni iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nimirpen. ²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nimirni ta ye nəsaninien minə nirkunien kafam kupən. ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavien nəgkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə, kīni mor nimitətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nimə yame kimnasəmir ikin rikiu-kiu. Kīni Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə minə kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə minə kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to ripəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kīni iriə kimnhanai-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rimimragh min ye nimhəyen kafan.” Kīni Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə minə kapəriə aikin nimoptanə, uə kapəriə aikin nimə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhaue, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə minə kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə minə kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kīni kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənəgəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepas. Aposol minə kimishen-pən min nhagin

kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)

³⁷ Kwən a rimməvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaig kin nipərən mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ? Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mam-raptərəkkin nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwəsīg ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nimnor salem kin, mane iran raməmir əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarən a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksin khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisəsər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta.

⁸ Kini Pita rayoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əmə e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “? Rhawor nakawor məknenkin? ! Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwəhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak

minə mine narmamə min tiksin kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nimtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.”

¹³ Narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərhə-pən əriə ye təvheita kapəriə ye nikar swatuk mharəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksin, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmir irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksin ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharəpərəkkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwan. Yenpig-ənpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksin kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarən rivən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nimiriə. ²² Mərig nipig mobael minə

kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhaue ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə,²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhama tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nipiğ yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.”²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarən a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mimə, “! Eh! ! Narmamə minə e nimmhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!”²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhaue mhapik aposol minə mhaue. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə arnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhaue imə, mhani-pən mə tuksərer ye nimri kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mimə,²⁸ “? Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ? Mərig rhawor e kimia naksor nəgkiarən kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimia naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə.³⁰ Kimia nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsihaktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yemehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rimnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararən ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukriəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rivəhsipə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarən a, nəgkiarən a raməvi pik

niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamə.³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.”³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a.³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo handred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwen kafan ruirkək ta.³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipiğ gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə.³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukriəkək.³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarən.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khaue min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu.⁴² Nipiğ minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə arnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarən Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapaah. Iriə tiksın kwənərus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin

pisin; mærig iriæ tiksın, kwønæræus kape Isrel yamæ mine kasaræ rerin Isrel. Kini yamæ mine khasi-pæn ye kantri pisin pisin minæ kimnhani nikar yamæ mine kasaræ rerin apa Isrel, mhamæ, “Nipig fam, nipig kamæwhai mane mine næviginien, kipæh nisarhahuvøyen tuk nipiwharu kapæmawæ yamæ mine khamhæ-tan kin æriæ.”² Ror pæn, aposol minæ twelef kimisokræn kin narmamæ kape Yesu minæ khauæ kirikianæ, mhani-pæn tuk æriæ mhamæ, “Kitawæ minæ tiksın. Ripæh næmhenien mæ jaksæpæh nini-ærhavyen nægkiarien kape Kughen mhaue misowhai æmæ narimnar*.”³ Rhuvæ mæ takshajoun narmamæ seven iræmiæ yamæ mine Nanmin Rhakæ rukwar iran, kini nirkunien kapæriæ rehuæ. Pæh kimawæ jakhavæh-si haktæ æriæ tukasarha huvæ tuk nar a; ⁴kini pæh kimawæ jakharkun næhuakien mine nini-ærhavyen nægkiarien kape Kughen.”

⁵Kisærig nægkiarien a aposol minæ khani, rikiriæ ragien. Kimishajoun Steven, kwøn kirik yame kafan nhatætøyen rehuæ, kini Nanmin Rhakæ rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemæ Antiok kirik, yame rimnæpæh narøyen kape næmæ iman ikin, muæ mikwasig kin næhuakien kape næmæ Isrel. ⁶Kini iriæ khakir næmæ minæ a iriæ seven, mhaue misærer ye nimri aposol minæ. Kini aposol minæ kasærhæ-pæn kwermiriæ ye kapærhia kapæ, misæhuak-pæn iræriæ.

⁷Kini narmamæ kape Yesu kimnhani-ærhav nægkiarien kape Kughen kimi narmamæ, kini narmamæ kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye næmæ minæ a, pris minæ khapsaah kimishatætæ ye Yesu.

Næmæ Isrel tiksın kimnharæh dikon a Steven mhavæn ye kaonsel

⁸Kini Steven, in kwøn kirik yame Kughen rivæhsi-pæn nasaninien mine nihuvøyen kimin, kini in ramor pik nimtætien ye nimri narmamæ. ⁹Mærig næmæ Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimæ “Friman,” kasæmækin Steven. Iriæ a næmæ Saerin mine næmæ Aleksandra, mine næmæ Silisia mine næmæ Tarki, kimnhauæ misotgoh kimi Steven.¹⁰ Mærig Nanmin Rhakæ rivæhsi-pæn

nirkunien kimi Steven. Nipig in rægkiar, iriæ to khapæh nisapitayen in.

¹¹Kasæmækin in, mhavæn misærok narmamæ tiksın mhamæ tukseikuæ iran, mhamæ iriæ kimisærig kwøn a ramægkiar has pæn kimi Moses mine Kughen.¹² Kini nægkiarien kapæriæ rimnor narmamæ minæ aikin, mine næhuaru minæ, mine næmhajoun kape loa kape Moses, kisæmækin min Steven. Kimnhavæn mharaptæraekin in. Mharæh mhaue misærer ye nimri kaonsel. ¹³Mhakir min narmamæ tiksın mhaue mæ tukhani nægkiarien eikuæ ye Steven. Iriæ kimnhani mhamæ, “Nipig minæ m-fam kwøn e ramni hah Nimæ Ehuæ kape Kughen mine Loa kape Moses.¹⁴ Yimisærig min ramni mimæ, ‘Yesu e, yemæ Nasaret, tukratmætæg-ætæg Nimæ Ehuæ kape Kughen, kini mukreikin narøyen yame Moses rimnærhæu kimi ætawæ apa kupæn.’”

¹⁵Kamhani hah Steven, iriæ fam yamæ mine kasækwætæ ye kaonsel kimisarha-pæn misæm Steven meinai nimrin rukreikin mæmhen kin nimri agelo.

7

Steven rhorpin nægkiarien kape tikmir minæ kafan

¹Kini ai, hae pris raiyoh-pæn Steven mimæ, “? Rhawor? ? Nægkiarien e næfrakisien?”

²Kini Steven rini-pæn mimæ, “Tatæ minæ, mine yo minæ tiksın, sætærig kin yo. Kughen yame yerpærig In rimauæ tuk kaha kapætawæ Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipæh nivæn-hanøyen maræ apa ye tanæ a Haran; mærig in ramaræ hanæ ye tanæ apa Mesopotemia. ³Kini Kughen rini-pæn tukun mimæ, ‘Takapta ye kafam narmamæ minæ mine rukwanu kafam, mivæn apa ye kwønghan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’” (Jen 12:1)

⁴Mækneikin, Ebrahim ræta apa Koldia mivæn maræ apa Haran. Nipig ramaræ aikin a, kini rimni rimhæ, kini Kughen rikir in muæ ye tanæ e kitawæ kisæro ikin mhaue miseriaji-pæ ai taktækun. ⁵Ebrahim rimauæ aikin, mærig Kughen ripæh hanæ naraiyen nimoptanæ kirik kimin. Kafan nimoptanæ rirkæk pawk, mærig Kughen rimini ta

6:1: Wok 4:35

*

6:2: Næwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nimæhuak rimivæh-si haktæ dikon kupan minæ iriæ m-fam seven.

6:7: Wok 2:41; 16:5

6:10: Luk 21:15

7:4: Jen 11:31–12:5

mə tukripiaməkeikei mivəhsi-pən fam nimoptanə e kimin. Kīni rīmā, 'Nimoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.' Mərig ye nīpīg a, Ebrahim, tini rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmā, 'Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmā kape nəmā ye tanə a. Tuksərik mitə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmā kasərik mitə əriə. Kīni ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanə a, mharerig mhauə eikin e, misəluak kimi Yo.' (Jen 15:13,14)"

⁸ Kīni Steven rirpin nəgkiarien mīmā, "Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmā In tukrarha huvə tuk əriə. Kīni mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpīkwarien, ror nīmətətien kin mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nīpīg Ebrahim rirəh kwajikovə kafan Aesak, kīni ye nīpīg yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasig ikin, Jakob rəsīg-pən kwajikovə kafan minə, iriə fam twelef yamə mine iriə kaha kapətawə."

Steven ramni hah nəmā Isrel mīmā Kughen rīmīnher-pən pawk kin Josef, mərig kaha tu minə kape nəmā Isrel kimisəpəh in

⁹ Kīni Steven rirpin mīmā, "Kaha tu minə kapətawə kimisəmakin naorahiria e Josef, misəghan-pən kin in kimi nəmā ljiip mə tukror atuə kin kape nəmā ljiip. Mərig Kughen rīmīnarha huvə tukun, ¹⁰ kīni mivəh miragh in ye narə-ororien kafan. Kīni mivəhsi-pən nirkunien kimin. Nīpīg Josef rərer ye nīmri yermaru kape nəmā ljiip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mīmā in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmā ljiip mine nautə kafan. ¹¹ Nīpīg a, sweiwei ramuh nəmā ljiip mine Kenan. Kaha kapətawə minə, nəriə nəviginien rīmirkək, kasərig raha. ¹² Kīni mərig rīmriə Jakob rərig mə nəviginien apa ljiip, kīni rher-pən kin kaha kapətawə minə khavən aikin, in e nīrikakunien kapəriə kimnhavən ljiip. ¹³ Kīni, kwasig ikin, iriə khavən min, Josef rəsik əpu in kimi piāuni minə. Kīni yermaru kape nəmā ljiip rəm rirkun kwənərəus

kape Josef. ¹⁴ Kīni Josef rher-pən nəgkiarien kimi rīmni Jakob mine kafan minə tiksīn tukhauə misarə iriə min. Iriə fam sev-enti faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihiu mivən apa ljiip. Kasarə mamhavən, in mine kaha kapətawə minə kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasig ikin, kimirəh nīkīkiriə kīrerig khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapiet yame Ebrahim ruivəhta nīmriin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor."

Steven ramni hah nəmā Isrel mīmā Kughen rīmīnher-pən pawk kin Moses, mərig kaha tu minə kape nəmā Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kīni Steven rarar mīni min mīmā, "Kīmisarə mamhavən, ruə ye nīpīg yame nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nīpīg a, kaha kapətawə minə kimnhauə mhapsaah apa ljiip. ¹⁸ Kīmisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmā ljiip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu minə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kiseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə minə, pəh khamhə.

²⁰ "Ye nīpīg atuətuk a, Moses rīmīnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mine nisini kwerkwaig kin ye nəkwai nīmā, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kisīsər. ²¹ Mərig nīpīg iriū kwapitan kin in mə tukrīmhə, piakəskəh kape yermaru kape nəmā ljiip rəm in, kīni mīrəh mivən, mamrhi rəmhen kin tini atuətuk. ²² Kīni kimnhajoun in kin nirkunien kape nəmā ljiip. Kīni in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ "Kīni nīpīg Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narimnə iman e nəmā Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə ljiip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kīni Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə ljiip ai. ²⁵ (Moses, rikin rīmoh mətə nəmā iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rīmīnher-pən kin in mə tukripiək ta əriə ye nəmhayen yame kamor irəriə; mərig iriə kisəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni

7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8   7:8: Jen 17:9-14; 21:4   7:9: Jen 37:11,28; 39:2,21-23   7:10: Jen 41:37-44   7:11: Jen 41:54; 42:1-2   7:13: Jen 45:1-4,16   7:14: Jen 45:9-11; 46:27   7:15: Jen 46:1-7; 49:33   7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32   7:17: Eks 1:7-8   7:18: Eks 1:7-8   7:19: Eks 1:11-22   * 7:20: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 20, in e, "Moses rīmīnarha, in kwajikovə huvə kirik ye nīmri Kughen."   7:20: Eks 2:2   7:21: Eks 2:3-10   7:24: Eks 2:11-15

rikwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mir kiraru karauh əriu mīnə. Kini in rīvən mə tukrini-əhu əriu mīmə, ‘! Ah! Kimiru piaumiru minə əmə. ?Nakhwawor mawor rahah irəmuru minə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘? Rhawor? ? Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ ²⁸ ? Nakmə takhopni min yo rəmhen kin yame nimhopni yemə lji p a e niəv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nipig Moses rərig nəgkiarien a, rigin, marar map. Map a lji p mivən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mirəh kwajikovə kafan mir aikin a.

³⁰ “Newk foti ruə mivən, nipig kirik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiarien kape Kughen ramni mīmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rimmərig nəgkiarien a, rətəmmimin, migin pik kin nivag-pəntien.

³³ “Kini Kughen rini-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə minə apa lji p kasərig raha pik. Kini yakamərig mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əria ye nəmhəyen kapəria. Yua. Yakamher-pən kin ik takrerig mivən apa lji p.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rirpin mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kimisəpəh miseinein in mhāmə, ‘Ah. ? Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Mərig Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəria. Kughen rimmher-pə kin agelo yame rimitərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəria, mivəh miragh əria. ³⁶ Moses a rimmor nimtətien minə tiksın nipig rimmamkir nəmə Isrel misap-ta lji p misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si†, mamhauə ye tipəvsik.

³⁷ “In e Moses min yame rimini-pən tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukripivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yame rimivəh-si haktə yo. Profet a in kimia əmə kirik.’

(Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rimmamarə iria nəmə Isrel nipig kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rimmamarə iria kaha tu minə kapətawə; ye nipig a agelo kirik kape Kughen rimauə məgkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəh-si-pən əmə nəgkiarien miragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha minə kapətawə kimmhapəh nisorkəikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkəikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərgien kapəria kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa lji p. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iria tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa lji p, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nipig a, iria kimmhahvirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəria. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəvginien ehua kirik, rikiria rimmagien tuk nar yame iria kimmhahvirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əria, meighan-pən kin əria khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen rimiini ye nəkwəkəwə kape profet minə mīmə,

“! Nəmə Isrel! Kimia nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ? mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipig minə fam kimia nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimia naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmiə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmiə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmia takasarə apa isok,’ (Amos

7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4   7:35: Eks 2:14   † 7:36: Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig ripsaah aikin.”
7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33   7:38: Eks 19:3   7:41: Eks 32:2-6

5:25) taksarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein niprai nəgkiarien e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimmor atuutuk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nipig Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsita tanə ye kwermirə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimməmir meriaji-pə nipig kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimmorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mimə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpirig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarien kape profet yame rimini mimə,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.

? Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ? Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ? Pa rimmor narimnar fam? Yo pisin əmə yimmor narimnar fam ye tokrei tanə.” ’” (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimmher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “! Ah! Kapəmia kapə riskai pik. Kapəmia nərigien rəpignap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmia minə kupən. Nakasətapig əmə

kin Nanmin Rhakə nipig minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mərig kaha kapəmia minə kimisəpəh has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuutuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə min nakaseikuə mhakurao-pən ye nimetai Yemə Atuutuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkunta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nisorien nəkwən.”

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimməgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwəta ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “Səmru. Yakamə napuə rimmək wag, mə Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen matuk.” † ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nimətərigiriə kini misokran iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharəptəək in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwənu mə taksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mimə, “Yesu Yermaru, yakamərhəhu-pən nanmik ye kwermim.” § ⁶⁰ Mənimkur mokran ehua mimə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarien a, kini miməhə.

8

¹⁻² Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksin khauə mharəh niprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nipig a, Sol mine in minə tiksin kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa

7:45: Jos 3:14-17 7:47: 1 King 6:1-38 7:51: Aes 63:10 7:52: Mat 23:31 7:55: Sam 110:1 † 7:56: Daniel min rimmə napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § 7:59: Yesu rərhəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34

Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksın apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nıpiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarieren Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikiana kirikiana, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Yesu. ⁵ Kını Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kını maməvsao kın Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kını nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nımtətien minə, khauə kirikiana misətarig huvə kın in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimsəta irəriə. Nıpig kisəta irəriə, misətarpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, irə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nıpig m-fam in ramor nımtətien ye norien kape yarmhə minə, ye nımri nəmə Sameria, kını kasəm kisakur pik kın. In ravəh-si haktə in mımə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, irə m-fam kasətərig kın in. Mamhani mhamə, "In ravəh nəsaninien a kamni kimə 'Nisaninien kape Kughen.'" ¹¹ Irə kimnhakwasig kın mərig in ai nıpig rıpsaah in ramor əriə kisakur kın nımtətien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nıpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarieren kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarieren a. Narman mine nıpiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kını ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kın. Kını məm nımtətien yamə mine Filip

rinnor ye nəsaninien kape Kughen kını rakur pik kın.

¹⁴ Nıpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarieren kape Kughen, kını irə kisher-pən kın Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nıpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kinnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə rıpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kını Pita mine Jon kwərhəhu-pən kwermiriu ye kaparia kapə, məkneikin irə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kını Saemon rınnəm mə Nanmin kape Kughen rınavən ye nımraghien kape narmamə nıpig aposol mir a kwərhəhu-pən əmə kwermiriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rıpig yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mımə, "Takravəhsi-pə min nirkunien en kimi yo. Pəh jakərhəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen."

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kımın mımə, "İ Mane en kafam tukraməkeikei mirkək kimiru min takravən ye nap ehua! ? Nakmə nakirkun nivəhyen nımri nihuvəyen a yame Kughen ravhsı-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukur ik nakpəh norien norien minə e kapəmwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nımri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nıpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rınnəruk ətən ik."

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mımə, "Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo."

²⁵ Aposol mir a kırıni-ərhav fam nəgkiarieren kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rınnor, kını ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarərig miravən Jerusalem. Nıpig kırıvən, mirani-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rınnəgkiar iriu yemə İtiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwayu-pə tuk Filip mini-pən tukun mimə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame ripis e Jerusalem muə mipis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mimə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mimə, “Yamehuə. ?Nakirkun niprai nəgkiarinen e nakaməvheikin uə nikam?”

³¹ Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yer-mamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarinen ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mimə, “In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nipig kimməkis nimirin

Mərig in rapəh nəgkiarinen.

³³ Kimmor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nimiraghien kafan ye tokrei tanə e.” (Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “? Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarinen kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarinen Huvə kape Yesu kimin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mirauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip

mimə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nikam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mimə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mwei-waiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rivəh-si ta Filip kini yamehuə a ripəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwənu a Asdod. Kini mivən apa yerkwənu minə mamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nipig a, Sol rimnamni has hanə nar-mamə kape Yesu minə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkəwə kirik rivən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mimə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar arnapig narman uə nipiraovin, tukriraptərekin əriə, mipik əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nipig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rimamir, mərig nəgkiarinen kirik ramni mimə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mimə, “Yer-maru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwənu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷ Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misarnapig meinai kisərig pawk nəgkiarinen a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwərmin mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmir nipig kisəsər, nimirin ripəh narhayen,

* 8:27: “Yunik” in yamehuə kirik, kimmərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwin, məm, morkeikei, moriah in. 8:37: Wok 10:47 8:40: Wok 21:8 9:1: Wok 8:3

mīpəh nəvīginiēn, kini mīpəh niniēn nar kīrik.

¹⁰ Kini yermamə kīrik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rīmnokrən kin ye nəmərəhavyen kīrik mīmə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rīmə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rīni-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mīvən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kīrik nhagin e Sol. Taktakun ai in raməhuak. ¹² In rīmnəm nəmərəhavyen kīrik məm mīmə ik nakvən ye nəkwai nīmə a mamarəhu-pən kwermīm iran mə nīmri tukrihuəvə mīn.”

¹³ Kini Ananaeas rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəswəsaota kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mīne kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukrīraptərəkin narmamə mīnə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rīni-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwīrpen ta in mə in tukrīni-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mīne namehuə minə, mīne nəmə Isrel mīn. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mīvəh nəməhəyən tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rīvən ye nəkwai nīmə a. Mərəhu-pən kwermīn ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rīmnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə mīn nīmri, kini pəh Nanmīn Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rīmitərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nīmnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kīrik rəmhen kin nīrīgəvi kəmam rier ta ye nīmri Sol, kini in rarha mīn məm nar. Kini ye nīpig a kor mīn baptaes iran. ¹⁹ Kini māvīgīn ta, marə mīvəh mīn nəsanīniēn.

Sol rāmnīərhav Nəgkiariēn Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə mīn nīpig tiksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mīvən ye nīmə kape nōfuginiēn kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in

rīnnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisīēn ye Yesu. Khamə ta mə ramuə mīn eikin e mə tukrīpik narmamə kape Yesu minə, mīvən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiariēn kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiariēn kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen.

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiariēn mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigiēn kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kīmisərəer əswasig ye kwəruə ye yerkwānu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kīrik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nītip ehua kīrik, mharuk-pən nərus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwānu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rīmavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mīvən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrīkwāsīg kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rīkiriə rīmnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kīmnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kīrik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mīkir in mīvən mwəm aposol minə. Mīni-pən tuk əriə mə Sol rīmnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kīmin. Kini Banabas rīni-ərhav mīmə Sol rīmīpəh nīginiēn tuk nīni-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rīnnamarə iriə miriə mamvən yerkwānu minə ye Jerusalem mamətgha kin nīni-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiariēn kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nīpig in minə tiksīn kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwānu kīrik nhagin e Sisaria, mīsher-pən kin mə tukrīvən isok apa yerkwānu a Tasas.

³¹ Kwāsīg ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmīn Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rīmnor huvə nihu kwən kīrik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rīmnəriwək mamvən ikin minə; nīpig kīrik rīvən mamarha-pən

kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimnəm yermamə kirik nīkarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimnapir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nīpram, ik takhuvə min. Takhekimter mərpəvin-ərpəvin kafam nīmakua məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida minə Saron kisəm in, kisarar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rīvəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfraksien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nīpig fam ramor nar huvə, masitu ye yavan hah minə. ³⁷ Nīpig a, rīmivəh nīmhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nīpran kirəh kərəhu-pən ye nīmə ye kwənmhan apa yerpīrig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nīpig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmīr apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Mīweikeiki kimin mirəmə, “Əriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mīkwasiɡ kin əriu. Kini rīvən mītərhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpīrig əgkəp. Kini nīpiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misasək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nīpig rimnamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənīmku r məhuak. Mīwag-pən məm pian ai ruamhə ta mīni-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhekimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə minə kamhani nəfraksien ye Yesu minə nīpiahuaru yamə minə khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rara mīn apa Jopa ror tu, iriū yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

* 9:36: Nhag pian a, ye nəgkiarīen kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarīen kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nīpran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

10

Kughen rimnəgkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kirik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mivəhsi-pən mane ehua kimi yavən hah minə. Kini nīpig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nīpig kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nīpig atuatak kape nəhuakien, rimnəm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rīmauə tukun mimə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rigin pik marha-əterik iran, mīni-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mimə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Minəm ta norien minə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriū yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan ya-situ mir kiraru minə mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mīn iran, mə irisir tukrhua mīrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmrərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita mīn rəm nəmrərhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwanir kin, yerkweiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nīmə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, mīnəm kərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavyen kirik. ¹¹ Məm mə napuə rīmənəkwag. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, minə yamə mine

kasəriwək, mīne man mīnə pisin pisin.
¹³ Kīni rəriḡ nəḡkiarien kīrik ramni mīmə,
 “Pita. Hekimter, muh nar miragh mīnə a
 kīrik mən.”

¹⁴ Kīni Pita rini-pən tukun mīmə,
 “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien
 narimnar mīnə e yame rəmkimik ye
 nimirin.”

¹⁵ Kīni məriḡ nəḡkiarien a rimə, “Takpəh
 nīniyen mə nar kīrik rəmkimik yame Yo,
 Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh
 nəmkimikien.”

¹⁶ Kīmīwəḡkiar tuk narimnar mīnə a m-
 kisīsər; kwasig ikin, kīrəhsi-ta tapolen a,
 rhaktə mīvən ye neai.

*Yermamə kisīsər kape Konilias kīrhīvən
 mīrhəm Pita*

¹⁷ Kīni Pita ramarkut hanə mə tikrirkun
 nīprai nəmrrərhavyen yame in rīmnəm,
 məriḡ kwərə misir yamə misir e Konilias
 rīmnher-pən kin ərisir, kīrhua. Mīrhayoh
 kin nimə kape Saemon, mīrhua, mīrhəm.
 Kīni marhərer ye kwəruə ye nimə kafan.

¹⁸ Kīni mīrhokrən mīrhīmə, “!Ei! ?Yermamə
 kīrik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kīni Pita ramətəriḡ hanə kin nīprai
 nəmrrərhavyen kafan, məriḡ Nanmin Rhakə
 rini-pən tukun mīmə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə
 misir kisīsər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter,
 meiwaiyu mīvən məm ərisir. Məriḡ
 rikim tukrīpəh nəsikien mə to nakpəh
 nīkwasiḡien kin ərisir, məriḡ in ai Yo e
 yimnher-pə kin ərisir mə tukrhura.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mīvən mīni-
 pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame
 kīmisir nakarharhakin. ?Nakrhīmə rha-
 wor?”

²² Kīni kīrhīmə, “Yamehuə kīrik kape
 mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kin
 əmasir. In yemə atuatur kīrik; ramsiai
 Kughen kape nəmə Isrel. Kīni nəmə Isrel
 kharkun mə in ror məkna. Agelo kīrik kape
 Kughen ruə mīni-pən tukun mə tukrokrən
 kin ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh
 in rəriḡ nəḡkiarien kafam.” ²³ Məkneikin
 Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə.
 Yenaiyu, kisapir aikin.

*Pita rīvən məm Konilias mhoprai nīprai
 nəmrrərhavyen kafan*

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mīkwasiḡ
 kin kwərə misir a. Kīni nəməhuak mīnə
 mīn tiksīn ye yerkwanu a Jopa, khakwasig
 mīn kin. ²⁴ Kəni rikwamer mīn kin, rīvən
 mītərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kīni
 aikin a, Konilias mīne kafan mīnə, mīne
 kafan narmamə yamə mīne in rīmnokrən
 kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nīpig Pita
 rīmavən yerkwanu kape Konilias, Konilias
 ruə mənīmkur ye nihu Pita mīvəhsi-pən
 nisaiyen kīmin. ²⁶ Məriḡ Pita rīvəh-si haktə
 mīn in, mīni-pən tukun mīmə, “Hekimter.
 Yo mīn yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəḡkiar, mīravən apa imə, kīni Pita
 rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə
 ta aikin. ²⁸ Kīni Pita rini-pən tuk əriə
 mīmə, “Kīmīə m-fam nakharkun huvə
 mə natuakəmīen kapəməwə ramni-əhu mə
 nəmə Isrel tukharəh nhavənien ye nəkwai
 nimə yamə mīne pəh nien mə kwənəruə
 kape nəmə Isrel kīni mhapəh nisəriwak-
 kwisīen. Məriḡ Kughen rīmnhajoun yo
 mə jakpəh nīniyen mə narmamə tiksīn
 kisəmkimik ye nimirin uə kisahas. ²⁹ Ror
 pən, nīpig naksokrən kin yo mə jakuə eikin
 e, yakpəh nīpəhyen, yakarar əmə mamuə.
 Məriḡ yakmə jakaiyoh əmiə mīmə, ?Kīmīə
 nīmīsokrən kin yo tuk naha?”

³⁰ Kīni Konilias rini-pən tukun mīmə,
 “Nīpig kisīsər ruə mīvən,* ye tri klok
 yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo
 yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak.
 Taktəkun əmə yermamə kīrik yame kafan
 neipən raməsīə, rīmatərhav-pə, mərəer ye
 nimirik. ³¹ Mīni-pə tuk yo mīmə, ‘Konilias.
 Kughen rīnəriḡ ta nəhuakien kafam.
 Rīmnəm ta norien mīnə kafam, mə ik
 nīmnasitu ye yavən hah mīnə. ³² Taktəkun
 ai, ik takher-pən kin narmamə tiksīn
 khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir
 yermamə kīrik mhauə eikin e. Yermamə
 a, nhagin əḡkəp e Saemon Pita. In ramarə
 iriu yermamə kīrik nhagin e Saemon yame
 kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau
 tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə kafan
 ramərəer ye nīkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən

10:14: Lev 11:1-47; Esik 4:14   10:15: Mak 7:15,19   10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10   * 10:30: Nīpig
 nəmə Isrel kasəvhēikin nīpig mīnə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvhēikin
 nīpig mīnə. Nar Isrel kisəvhēukin nīpig mīnə a mhāmə “nīpig kuas,” məriḡ tukmə nəmə
 Vanuatu kīmīsəvhēikin nīpig mīnə a, tukhani mhāmə, “nīpig kisīsər.”

taktəkun əmə yimnher-pre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərer ye nimri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwirkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini ri kin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyən ye Yesu Kristo, yame In Yermarū kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksın apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərkın-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nipig yame ror kisısər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigın mhanim kwis kimawə min nipig rimimragh min ye nimhəyən. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mīmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə

mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyən a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyən mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhama, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigın kimiə miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mīmə, “Nipig yimnaməmir apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a,

10:34: Dut 10:17; Rom 2:11 10:37: Mat 4:12-17 10:41: Luk 24:42-43; Wok 1:8 10:42: Wok 17:31; 1 Pita 4:5

10:43: Aes 53:5-6; Wok 2:38 10:44: Wok 11:15; 15:8 10:46: Wok 2:4; 19:6 10:48: Wok 19:5 11:3:

Wok 10:28; Gal 2:12

kini mēm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarġen kġrik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kġrik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənġen narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimrim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarġen a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niġiyen mə nar kġrik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rġpəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisə; kwasig ikin, kġrəh-si ta tapolen a, rhaktə mġvan ye neai.

¹¹ “Ye nġpig atuatak əmə a, kwərə misir kisisərhġtərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmir ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhua mirhikġr yo mirhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimġni-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukrġpəh nəsikien mə to nakpəh nġkwasigġen kin ərisir.’ Kini piatawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rġni-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kġrik ruə marer ye nəkwai nimə kafan minġpən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksin khavən apa Jopa tuk kwən kġrik yame nhagġn əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrġni-pre nəgkiarġen kġrik tuk əmiə, pəh Kughen tukrġvəh miragh ik minə kafan narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nġpig yimġsəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimnėiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik nəgkiarġen kape Yermaru kapətawə yame rimġni kupən mimə, ‘Jon rimnor baptaes irəmġə kin nu; mərig tukrġpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmġə kin Nanmin Rhaka.’ ¹⁷ Kini tukmə Kughen rġvəhsi-pən niġhuvəyən a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimġvəhsi-pə kimi ətawə nġpig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh niġi-əhuyen Kughen tuk naha nhagġn yame In rərkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə.”

¹⁸ Nġpig iriə kisərig nəgkiarġen a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgġn Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nġn mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigġen kapəriə tuk tavhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrġvəh miragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mərig, kupən, nġpig Sol minə in minə tiksin kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksin kisap mhavən apa Fonisia, tiksin apa Saepnas, kini tiksin khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəgkiarġen Huvə kape Yesu. Kini mərig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel. ²⁰ Mərig tiksin, iriə nəmə Saepnas, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Nəgkiarġen Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khap-saah kisarar ye nərigġen kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kġrik nhagġn e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mġtərhav-pə, məm mə Kughen rġivəhsi-pən ta niġhuvəyən kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragġn pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkirġə m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huva kġrik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyən kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rġvən apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nġpig rimnəm Sol, rikir, iriu miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kġrikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimġrikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷ Ye nġpig a, profet minə tiksin khatərhav a Jerusalem mhavġrə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kġrik, nhagġn e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehua kġrik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nġpig yame Klodias

rimnamehua ye nāmā Rom). ²⁹ Kini narmamā kape Yesu minā apa Antiok kimisorkēkei mā tuksasitu ye narmamā kape Yesu minā apa Judia, mishēr-pən kin mane kirikianā kirikianā yame ratuatuk ye nirkunien kapōriā. ³⁰ Kisor mēknakin, misērāhu-pən mane a ye kwermi Banabas minē Sol mā tukravan mwarēhu-pən ye kwermi elda minā ye nimēhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rimirāhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nīpig a, king kape nāmā Rom, nhagin e Herod*, rimiraptērākin nāmēhuak minā tiksīn mīmā tukruh ārīā. ² Mīni-pən tuk kafan narmamā minā mā tukhavān mharaptērākin Jemes, piau Jon, misērāru-ta kapōn kapō. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes mēm mā nāmā Isrel, rikiriā ragien tukun, rarā mīni-pən min tuk kafan narmamā minā mā tukharaptērākin min Pita. Kiraptērākin Pita ye nīpig kape nāviginien ehua e kamni kimā “Nānien Bred yame yis rirkāk iran.” ⁴ Kharaptērākin Pita, mhrāhsī-pən ye kalabus. Kini Herod rimīni mā mobael 16 tuksērēr əswasig kin, kuas kuas ye aoa minā fam, yenpig mīne yeraan. Herod rikin ramāsik mīmā nīpig nāviginien ehua tukror infamien, in tukrikir Pita muā ramārer ye nīmri mirh. ⁵ Mārig nīpig Pita ramāmīr hanā ye kalabus, nāmēhuak minā kasēhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kini tikōni rōkwamir kin, Herod rimā ta mā tukrārip Pita ye nīmri mirh. Mārig yenpig, Pita ramāmīr ye kalabus mamāpir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwāji in kin jen kiraru: kirik ramōker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik ramōker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwēruā mawarha tukun. ⁷ Taktākun əmā, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini māsīā rakhak ye nākwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mīmā, “Ei. ! Ʒer aihuaa!” Taktākun əmā jen mir yame e kawōker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mīmā, “Vāhsi-pən kafam sot mīne sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimīni. Kini agelo

a rini-pən tukun mā, “Takvāhsi-pən kafam kōt, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, mirātērhav ye nākwai kalabus. Mārig in rīpāh nirkunien mā nar yame agelo a ramor iran ror nāfrakisien kin; rikin rasik mā ta mā in ramēmrrāhav əmā. ¹⁰ Kini iriu kirauā mwāpita mobael yame ramārer əkupən mamarha, kini mirauā mwāpita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauā mirātērhav-pə ye kwēruā yame kimnor kin aean. Kwēruā a kamtērhav-pən ikin, kamavān Jerusalem. Kini ye nīpig a, kwēruā ai rāhitā atuk, kini iriu kirātērhav. Mawāriwak ye swatuk miravān. Taktākun əmā agelo ai rāta ye Pita mamvān.

¹¹ Mākneikin, Pita, rikin rarā, kini rimā, “Ei. Yakām yakirkun mā nar e in ror nāfrakisien kin. Yesu Yeramaru rimnher-pə kin agelo kafan mā tikrīrāh-si ta yo ye kwermi King Herod mīne narimnar minā yame nāmā Isrel khamā tuksor irak.”

¹² Pita rām rirkun mā Kughen ruirisin in, taktākun əmā, rīvān imei Meri, nisīn Jon Mak. Narmamā khapsaah kwōnhauā ta ye nākwai nīmā a masāhuak. ¹³ Kini Pita rāsik-əsik tapig ye nīmā a. Kini yasitu kirik, nhagin e Rōda, ruā mā tukrāhita. ¹⁴ Kini in mārig riki Pita, ruirkun mā Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mārūkin nāhitāyēn, kini maiyu əmā mīvān mīni-əsah-pən iran mīmā, “!Ei! Narimnā əpə. Pita ramārer ye kwēruā apa iruā.”

¹⁵ Kini iriā khani-pən tukun mhāmā, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini ramōkeikei mammi mīmā, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriā khani-pən tukun mhāmā, “Nikam. ?Tukmā ror agelo əmā kafan uə?”

¹⁶ Mārig Pita ramārer hanā iruā mamāsik-əsik tapig. Kini iriā khavān misāhita, misēm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rimīni-əhu ārīā mā tukhapim. Kini mamāvsaō kin Yesu Yeramaru rimivāhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmā, “Taksāvsaō kin kimi Jemes† mīne kitawā minā tiksīn.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kōni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamā mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh ārīā minā kin, mārig kīseinein mā naha nhagin rimnor Pita.

¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk ārīā mā

11:30: Wok 12:25 * 12:1: King e nhagin e Herod Agripa. Pāh nien mā Herod Antipas. 12:10: Wok 5:19 † 12:17: Jemes e ror piasin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2). 12:18: Wok 5:22-24

tukhavən misarhakın Pita; mærig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rærip mobael minə a ye nımri mırh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukəsəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yer-maru kape nəmə Rom, kini rımhə

Kwasig ikin, King Herod rımatərhav Judia, məsok pırə, mivən apa kwənmhan kırık kamni kimə, Sisaria.²⁰ Ye nıpig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukrıpəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasıtuyen kin Blastus, yame in raməhuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisərəhu nəmarınuyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rıvan min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nıpig yame Herod rımını mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhəjoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarın kafan kimi əriə.²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mærig in kughen kırık.”²³ Mærig Herod rıpəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan əgelo ror Herod rımır. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rımhə.

²⁴ Ye nıpig a, nəgkiarın kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisın iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mırərərīg-pə Antiok, mırəkır kwən kırık nhagin e Jon Mak irisır min.

13

Kughen rımırpən Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarın Huvə kape Kughen

¹ Ye nıməhuak apa Antiok, profet minə mine nəməhəjoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yeməpig), mine Lusias yemə

Saerin, mine Manaen (apa kupan in yer-mamə kırık kape King Herod Antipas).² Kasarə, kini nıpig kırık, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakərkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriə tukwor nar yame yakamokrən kin əriə mə tukwor.”³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nıpəhyen nəviginien, kini misərəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk nıwəhsihaktəyen əriə. Kini misher-pən kin əriə mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarın Kape Kughen apa Saepnas

⁴ Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pırə mıravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kırık, mıravən apa kwaji tanə kırık kamni kimə “Saepnas.”⁵ Mıravən mırətərhav-pən apa Saepnas, mıravən mırəvhiak apa yerkwanu kırık kamni kimə “Salamis.” İkin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarın kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə İsel. Kini Jon Mak rımnasıtı nəriu.

⁶ Kini irisır kırharkurao ye tanə a, mırhivən mırhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kırhəm kleva kırık, nhagin e Bajisas. In yemə İsel, yame in profet eikuə kırık.⁷ Kleva a, in yasıtı kırık kape gavman kape tanə a. Yaməhuə a, nhagin e Sejas Polas, nırkunien kafan rəhuə. Kini in rokran kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərīg nəgkiarın kape Kughen.⁸ Mærig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarın kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nıpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yaməhuə a, mə tukrıpəh niniyen nəfrakisın ye Yesu.⁹ Kini Sol, yame nhagin min kırık kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas,¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatak kape Setan. Ik nakamni hah narımmar fam yame rhuə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nıpig

12:23: Dan 5:20

12:24: Aes 55:11

12:25: Wok 11:29-30; 15:37

13:2: Wok 9:15

13:3: Wok 6:6

13:5: Wok 12:12; 15:39

*

13:9: Nhag e “Sol” in nəgkiarın kape nəmə İsel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarın kape nəmə Rom. Nıpig Sol rımavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarın kape nəmə Rom.

m-fam nakaukreikin swatuk atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktakun amə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimir tukripis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktakun amə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimir. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav amə marmarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermi mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarieren kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksin kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehua kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksin. Tukmə kimia nakamhavəh nəgkiarieren kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rheximter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimia fam taksətərig kin nəgkiarieren kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rivəh-si haktə əriə mor əriə khaue mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripmawə

minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rivəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rivəh-si haktə namehua kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rivəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehua irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)

²³ “Kini taktakun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mimə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘? Kimia nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramua, yo yakpəh nəmhenien mimə yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksin, kimia kwənərəus kape Ebrahim, mine kimia nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarieren kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. ²⁷ Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehua kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarieren kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarieren kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In

13:11: Wok 9:8   13:13: Wok 15:38   13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51   13:18: Nam 14:34; Dut 1:31-32   13:19: Dut 7:1; Jos 14:1   13:20: Jdg 2:16; 1 Saml 3:20   13:21: 1 Saml 8:5,19; 10:20-24   13:22: Sam 89:20   13:23: 2 Saml 7:12-16   13:24: Mat 3:1-2   † 13:25: Nəgkiarieren e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.

rinnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrīmḥə tukun, kini kisasar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhəpni Yesu. ²⁹ Kimisər fam narimnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. Kimnharəḥ-si-əhu nīpran ye nai kamarkwəo kin, mharəḥ mhavən, misərū-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimmor In ramragh min ye nīmḥəyən. ³¹ Kini rīmimragh min, mītərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhaue miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piatawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rīmimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nīrpenien yame Kughen rīmīni-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nīmikipriə. Rimmor Yesu rīmragh min ye nīmḥəyən, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə, “Ik kafak kwajikovə.

Yimīrah Ik e towel.’ (Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nīmḥəyən kafan, mərig In tukriḥəḥ min nīmḥəyən; nīpran to rapəḥ nəmətitiən. Kini mamni mīmə,

“Yo jakvəhsi-pre nihuvəyən kimik rəmhen kin yame yimīrpen-ta mə jakvəhsi-pən kimi King Deved.’ (Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Ik to nakpəḥ nīpəḥyən mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətīt.’ (Sam 16:10)

³⁶ “Nīpīg King Deved rīmamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasiḥ ikin, rīmḥə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətīt ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimmor rīmragh min ye nīmḥəyən, in rīpəḥ nəmətitiən. †

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksīn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimmor swatuk mə Kughen tukrīrəḥsi-ta narpiniən kape təvhagə hah kape

narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen rīpəḥ nīniyən mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimia takasərig əmiə, pəḥ nəgkiarien kape profet minə tukriḥəḥ nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“‘Ah! Kimia yamə mine naksarḥ iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamḥə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rḥoprai-pre kimi əmiə, to kimia nakḥəpəḥ nhaniyən nəfrakisien iran.’” (Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nīpīg Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramua, nakrarerig-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksīn nəmə Isrel, mine tiksīn nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəḥ narəyən kape nəmə iməriə ikin, mhaue mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyən kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramua, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwənu a khaue misofugin mə tuksərig min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəḥ Pol mine Banabas; kini iriu kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksīn kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəḥ nīraginiən; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrani-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimia nakasəpəḥ nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakḥəpəḥ nisəmhenien mə takhavəḥ

nimraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meina! Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəgkiarieren kimi əmawə mīmə,

“ ‘Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.’ ” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nīpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarieren a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarieren kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nimraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarieren kape Kughen ritərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nīpianehua yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehua minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriu kwarpita-arpita nimokkur ye sandel kapəriu [mwor nīmtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Mərig narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimiwauru-pən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah-nəmə Isrel mine nəmə Gris min; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak minə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə aikin a ror tu; kini kwətgah tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nīmtətien rīpsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarieren kape nīhuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksın kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksın kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehua minə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarieren mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig. ^{6,7} Nīpig Pol mine Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap miravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kini mawəriwak, miravən yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kimarəni-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nīhun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwəta, ⁹ mamətərig kin nəgkiarieren kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mīrkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rirkun nor-huvəyen nīhun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “! Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarieren Likaonia mhamə, “! Səmrul! ! Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə minhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarieren, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə. ¹³ Nīmə kape kughen e Sus, ramərər ye nīkar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rimavən mokwan-pən jīhi nai ye kau minə tiksın məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu a kimnor kin kapier. In mine khwen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar miragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nīmtətien mə rikiriū rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwərkwan irəriə mwokrən ehua mīrəmə, ¹⁵ “! Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarieren Huvə, mīrəmə taksarar

ye norigien kapæria, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rimmor neai mine nimoptanə mine tame tahik, mine narimmor fam yame kamhaswin irəria. ¹⁶ Apa kupən, In rimməta ye narmamə m-fam ye tanimtanə kisəri-pən əmə swatuk minə kapəria. ¹⁷ Mərig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi əria mə iria tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nipig minə atuatur kapəria. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmia, mamor rikimia ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriu kirapəh nəmhenien tuk nərəni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khama tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhəvən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine lkoniam, mhauə mhatərhav-pə Litra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əria, mharaptərkın Pol, misəsik in kin kapiet, mhauəkın in misəruhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmir. Rikiria rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu mine kimnhauə misəren rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimirəvən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min mirəvən apa Litra. Kwasig ikın, kratərhav min aikin, mirarerig mirəvən lkoniam. Kwasig ikın, kirarerig min mirəvən apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əria mə tuksərer tim tim ye nhatətəyen kapəria, mirəmə, “Kitawə kamhəvən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeiki misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiəvən ye niməhuak minə, mirəvəh-si haktə

elda minə kapəria, mwapəh nəviginien mawahuək, mawəruhu-pən əria ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihiu mirəvən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Mirəvən ye rao kirik mirarerig min mirəvən Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimmor minə a yame Kughen rimmor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iria narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khama tukaməkeiki kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhəvən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhəmə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmia rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmia.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əria minə tuk nəgkiarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khəvəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhəvən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatur-ien norigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əria mə tukhəvən. Nipig khəvən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əria mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsəoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol

14:15: Sam 146:6; Wok 10:26

14:16: Wok 17:30

14:17: Jer 5:24

14:19: Wok 17:13; 2 Kor 11:25

14:22: Wok 15:32; 1 Tes 3:3

*

14:26: Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruəvə muəvən ta, kini taktəkun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.

14:27: Wok 15:4,12

15:1: Gal 5:2

15:2: Gal 2:1

mīnā mine elda mīnā kimnhani vi vi ǎriā. Kīni Pol mīne kafan mīnā kasǎvsao kīn narīmnar yamā mīne Kughen rīmivǎhsi-pǎn nǎsanīnien kīmī ǎriā mǎ tukSOR.

⁵ Mǎrig Farisi mīnā tīksin yamā mīne khani nǎfrakīsien ye Yesu kīshekīmtēr mhamā, “Nǎmā mīne pǎh nīen mǎ nǎmā Isrel, tukamǎkeikei kǎsig-pǎn ǎriā kīni tukamǎkeikei khajoun ǎriā pǎh kīsǎri-pǎn Loa kape Moses.”

⁶ Kīni aposol mīnā mīne elda mīnā kape nīmǎhuak kīsǎkwǎtǎ tuk nǎrigien a. ⁷ Kīmīsǎgkiar rapomh pīk, kīni Pīta rĕkīmtēr mīmā, “Yo mīnā tīksin. Kīmīā nakharkun mǎ tu kwǎnmǎpīn, Kughen rīmīrpēn-ta yo irǎtawǎ mīmā yo jaknī-ǎrhav Nǎgkiarīen Huvǎ kīmī narmamā yamā mīne pǎh nīen mǎ nǎmā Isrel, mǎ iriā tukhani nǎfrakīsien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rīrkun rīkī narmamā, mīvǎhsi-pǎn Nanmīn Rhakǎ kīmī ǎriā rǎmhen ǎmǎ kīn yame rīmivǎhsi-pǎ kīmī ǎtawǎ, kīni mamor nīmǎtǎtien mǎ rīkin ragien mīn tuk ǎriā. ⁹ Rīpǎh norien ror pīsīn kīmī ǎriā. Nīkam. Iriā mīn khani nǎfrakīsien iran, kīni In rīvǎh-si ta tǎvhagǎ hah kapǎriā rǎmhen kīn yame rīmīnǎr ta irǎtawǎ. ¹⁰ Kīmīā naksǎvi nīemhaa kape Kughen mhavǎhsi-pǎn loa kīrik kīmī ǎriā rǎmhen kīn kajīpǎ pām kīrik. Sǎmru. Kītawǎ, mīne kapǎtawǎ kaha mīnā kupǎn khapǎh nīsǎmhenien mǎ tǎ kharǎh kajīpǎ pām a. ¹¹ Mǎrig kītawǎ kīshatǎtǎ ye Yesu Yermaru mǎ tukrīvǎh mīragh ǎtawǎ ye nīhuvǎyen kafan, mīne nǎmǎ tanǎ pīsīn pīsīn mīnǎ mīn.”

¹² Nǎgkiarīen a rǎtǎpīg pīk kīn narmamā mīnǎ a kasofugīn aīkin a. Kīni iriā kasǎtǎrig ǎmǎ kīn Pol mīne Banabas kawǎvsao kīn nīmǎtǎtien yamā mīne Kughen rīmivǎhsi-pǎn nǎsanīnien kīmī ǎriū mǎ tukwor ye nīmīri narmamā ye tanǎ pīsīn pīsīn mīnǎ.

Jemes rǎtǎpīg kīn nǎgkiarīen

¹³ Pol mīne Banabas kwor infamien ye nǎvsaoyen, kīni Jemes rĕkīmtēr, mīni-pǎn tuk ǎriā mīmā, “Yo mīnǎ tīksin, sǎtǎrig kīn yo. ¹⁴ Saemon Pīta rīmīnhoprai-pǎ huvǎ kīmī ǎtawǎ mǎ Kughen rīmīnǎr ǎru In kīmī nǎmǎ tanǎ pīsīn pīsīn mīnǎ, mīpīk ta ǎriā tīksin mǎ kafan narmamā mīnǎ. ¹⁵ Rǎmhen

ǎmǎ kīn nǎgkiarīen kape profet kīrik kupǎn yame rīmīrai ye Nǎkwǎkwǎ kape Kughen, mǎ Kughen rīmǎ,

¹⁶ “Kwasīg ikin, Yo jakrērig-pǎ mīn. Mor huvǎ rao* kape narmaruēn kape King Deved e yame rīmīnamǎteih kupǎn, ipakǎ ǎmǎ rǎmīnīn.

Rīnahas pawk, jakrǎh-si haktǎ, mīrīrpīn, mǎspir, mor rǎutan mīn.

¹⁷⁻¹⁸ Mǎ narmamā yamā mīne pǎh nīen mǎ nǎmǎ Isrel- narmamā pīsīn pīsīn mīnǎ rarkurao ye tanīmītanǎ- yamā mīne yīmīrpēn ta ǎriā mǎ kafak narmamā mīnǎ tuksarha-pǎ tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yīmīnhajoun narmamā kīn narīmnar mīnǎ e mǎ tukharkun. In e nǎgkiarīen kafak.” (Amos 9:11-12)

¹⁹ Kīni Jemes rīmǎ, “Nǎgkiarīen kafak ror mǎkneikīn: Taktǎkun ai, narmamā yamā mīne pǎh nīen mǎ nǎmǎ Isrel kwǎsarar ye nǎrigien kapǎriā mamhauǎ tuk Kughen. Rapǎh nǎmhenien mǎ kītawǎ tukSOR riskai pīk tuk ǎriā. ²⁰ Mǎrig pǎh kharai nǎkwǎkwǎ kīrik rīvǎn kīmī ǎriā, mhani-pǎn tuk ǎriā mhamā tukhapǎh nīsǎnien nǎvīgīnien yame kīmoh kivaan ǎru tuk nǎhuakīen kīmī nanmī kughen eikuā mīnǎ. Nǎvīgīnien mīnǎ a kīsǎmkīmīk ye nīmīri Kughen. Mhapǎh nīsǎr-haspǎnīen kīmī nīpīraovīn. Mhapǎh nīsǎnien nar mīragh yame kīmīnǎvīt-ǎpīn, meinai nītawīn rǎmāmīr hanǎ ye nīpīran. Mhapǎh nīsǎnien nītǎ. ²¹ Tukasǎkeikei mhavǎhsi-pǎn natuakāmīen mīnǎ e kīmī ǎriā meinai kīmīnharikakun ta tu, kamǎvĕhīkīn Loa kape Moses ye Sabat mīne fam ye nǎkwai nīmǎhuak mīnǎ fam kape nǎmǎ Isrel. Kīni kīmīnammī-ǎrhav Loa kape Moses yerkwānu mīnǎ m-fam.”

Aposol mīnǎ mine elda mīnǎ kīsher-pǎn kīn nǎkwǎkwǎ kīrik kīmī nǎmǎhuak mīnǎ pǎh nīen mǎ nǎmǎ Isrel

²² Kīni aposol mīnǎ mīne elda mīnǎ, mīne nǎmǎhuak mīnǎ fam khani kwīs mǎ tukhavǎhsi-haktǎ iriā tīksin mīsher-pǎn kīn ǎriā khakwasīg kīn Pol mīne Banabas, mhavǎn apa Antiok. Mīshajoun Saelas mīne Judas (nhagīn mīn kīrik kamnī kīmā

15:4: Wok 14:27

15:7: Wok 10:1-43

15:8: Wok 10:44; 11:15

15:10: Mat 11:30; Gal 3:10

15:11: Gal 2:16;

Efes 2:5-8

15:13: Gal 2:9

*

15:16: Nǎgkiarīen kape nǎmǎ Gris rīpǎh nīnīyen “rao kape King Deved” mǎrig rīmǎ, “nīmǎ tǎpolen kape King Deved.” Mǎrig nīpīran rīmǎ “generation” uǎ yerkwānu, mīne narmamā, mīne nīmǎ.

15:20: Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə pīaumīə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksın kimmhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin. ²⁵ Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimmharai. ²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en: ²⁹ Takhapəh nisəntien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisəntien nitə. Mhapəh nisəntien nar miragh yame kimməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspənien kimi nipiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimmhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuəkin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar

apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərəer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowie kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mīmə, “Rhuvə mə tukrererig miravən mwəm kirau minə tiksın yerwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.”

³⁷ Mərig Banabas rorkeiki mə tukrakir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə ripəh natuatukien, meinai in apa kupən, kimmhararə apa Pamfilia, kini Jon Mak rimməpəh əriu, mirerig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰ Mərig Pol rimini-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Lистра. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Lистра mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeiki mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai ripəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin

15:28: Mat 23:4

15:37: Wok 12:12,25

15:38: Wok 13:13; Kol 4:10

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5

16:2:

Fil 2:19-22

*

16:3: Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rima to rəsigpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig.

a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.*
 4Kini irisir kīrhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mīrhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kīmisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. 5Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyən kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmərəhavyen kirik

6 Irisir kīrhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frija mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rīmīni-əhu mə tukrhipəh nīrhivənien mīrhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. 7Kīrhuvən mīrhuə ye nīkar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† rīpəh nīniyen mə tukrhuvən aikin. 8Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mīrhivirə mīrhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. 9Yenaiyu, Pol rəm nəmərəhavyen məm mīmə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” 10Pol rīmnam ta nar a, taktakun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rīmokrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mīni nəfrakisien ye Yesu

11Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuətuk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. 12Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmīr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramararu ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kaskəh aikin a. 13Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkəwətə, misəgkiar kimawə nīpiraovīn yamə mine kwənhauə ta aikin misəkəwətə. 14Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə. Nhagin

e Lidia. In piraovīn kape nəvraiye neipən huvə minə‡ mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mīmə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. 15Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rīmīni-pə tuk əmawə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhaue misarə imak yerkwanu.” In rīmivi əmawə, yakhavən misarə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

16Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovīn kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nīmrin. Pian a, nanmin hah raməmīr iran, mamor in mə in rirkun nīni-əravyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehua iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə taksərig nəgkiarien kafan. 17Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehua mamni mīmə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpirig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

18Rimnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar məgkiar kimi nanmin has yame raməmīr ye pian a, mīmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mīmə, !Takəta ye pian el” Taktakun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

19Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktakun, kisarar, mharəptərəkīn Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nīmri mīrh. 20Mīsərip əriu kawərer ye nīmri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwəer mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworīah pik nəmə imətawə ikin. 21Mwarkut tuk ətawə mə taksəri-pən narəyən pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To kharəh nisəri-pənien swatuk a.” 22Kini narmamə khapsaah khaue min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhaueh əriu.

16:4: Wok 15:23-29 16:6: Wok 18:23 † 16:7: uə Nanmin Rhakə. ‡ 16:14: Neipən a nīmrin

16:20: Mak 13:9

16:22: 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2

Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, rhaktə, kini rīmrimə apig. 16:17: Mak 1:24

²³ Kini kimnhauh pik æriu, kwasig ikin, kharæhsi-pæn æriu ye kalabus, mhani-pæn tuk yermamæ kape narhayen tuk kalabus mhamæ, “Ik takamarha huvæ tuk æriu.”

²⁴ Yermamæ yame ramarha tuk kalabus rærig nægkiarien a, miræh æriu mivæn ye kwænghan kirik apa imæ ægkæp. Mæræhu-pæn nai ye nihuri markwæji ætærækin-pæn æriu iran.

²⁵ Kini yenpig æru, Pol mine Saelas kimiwæhuak. Kini mawæni nipe marævæh-si haktæ Kughen; kini narmamæ yamæ mine kasæmir ye kalabus kimsætærig kin æriu.

²⁶ Taktækun æmæ, nimnimien ramavæn pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktækun æmæ kwæruæ minæ kisæhitæ. Kini næræus yamæ mine kimnærkis narmamæ kin, kharisin misæsaah. ²⁷ Kini yermamæ yame ramarha tuk kalabus rarha, mæm kwæruæ minæ kape kalabus kimsæhitæ, rimæ ta mæ narmamæ a ye nækwai kalabus kwæsap ta. Mæknekin riræh kafan nau nisæ mæ tukrhapni atuk æmæ in kin. ²⁸ Mærig Pol rokran apomh mimæ, “!Ah! !Apæh nhapniyen ik! Kimawæ fam yakasæmir hanæ imæ.”

²⁹ Kini yermamæ yame ramarha tuk kalabus rokran mæ yermamæ kirik tukriræh laet muæ, maiyu mivæn ye nækwai nimæ, mænimkur-pæn ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir æriu mivæn apa iruæ maiyoh æriu mimæ, “!Yemehua mir! ? Jakhawor pæn iran mine pæh Kughen rivæh miragh yo?”

³¹ Kini kiræni-pæn tukun miræmæ, “Ik, takni næfrakisien ye Yesu Yermaru, pæh Kughen tikrivæh miragh ik mine kafam minæ min.” ³² Kini iriu kirani-ærhav nægkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamæ minæ. ³³ Yenpig æru, mærig kwæn a rikir æriu mivæn, mæspir tamhek nimap kapæriu yame kimoh. Taktækun æmæ, in mine kafan narmamæ minæ, mine kafan yor atua kin minæ kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivæn ye nækwai nimæ kafan, mivæhsi-pæn næviginiyen kimi æriu. Kini in, mine kafan minæ, kimsærig rhuvæ pik, meinai kimnhani næfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamæ mir kape kaonsel kiræni-pæn tuk mobael mine miræmæ, “Havæn mharisin nar mir a kiravæn.”

³⁶ Kini kwæn a ramarha tuk kalabus rimini-pæn tuk Pol mimæ, “Yamehua kape kaonsel rimæ kimawæ jakharisin æmiru nakravæn. Ravæn ye næmærinuyen.”

³⁷ Mærig Pol rini-pæn tuk mobael minæ a mimæ, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemæ Rom mir e, kini namehua mir e kape næmæ Rom kirapæh niwæm-pawk-eyen mæ kimru yimwor nar has kirik, mærig kwæroh-ta æmru ye nimri mirh, mwarko-pæn kin æmru ye kalabus. Kini taktækun ai iriu kworkeikei mæ tukwher-ærhav apis-apis æmæ kin æmru. !Nikam! Pæh iriu kirauæ, mirakir æmru kimawæ miriu.”

³⁸ Kini mobael minæ a khavæn mhani-pæn nægkiarien kape Pol mine Saelas tuk yamehua mir kape kaonsel. Kwærig mæ Pol mine Saelas iriu yemæ Rom mir, kwakur.

³⁹ Kini iriu kiravæn rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ærhav æriu ye kalabus. Kini mawækeikei kimi æriu mæ tukravæn.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratærhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravæn imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawæm næmæhuak minæ tiks in aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi æriæ. Kwasig ikin, kimiravæn.

17

Pol mine Saelas kimiravæn apa Tesalonæaka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiweriwæk mratærhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravæn mweriaji yerkwanu a Tesalonæaka. Ikin aikin a, nimæhuak kirik aikin kape næmæ Isrel. ² Kini Pol ror æmhen kin yame ramor rerin, mauru-pæn ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel; mamaræ yerkwanu a meriaji Sabat kisisar. Kamhani nægkiarien ripsaah ye nikarin kape Nækwækwæ kape Kughen.

³ Kini Pol rimnhoprai-pæn kimi æriæ mimæ, “Nækwækwæ kape Kughen ramni atuutuk mimæ Kristo tukramækeikei mamærig rahah ye nipran meriaji mimhæ, kini Kughen tukror in ramragh min.” Kini mimæ, “Yesu yame yakamni-pre tuk æmiæ, In e Kristo.” ⁴ Kini næmæ Isrel minæ tiks in, mine næmæ Gris khapsaah yamæ mine kamhasiai Kughen, mine nipianehua minæ khapsaah min, kisærig nægkiarien kape Pol, kamhani

§ 16:27: Ye nipig a, tukmæ yermamæ kiwæhsi-pæn ye kalabus rap, tukhopni yermamæ ramarha tuk kalabus. 16:27: Wok 12:18-19 16:30: Wok 2:37

nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəmehua kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhəpik nəmə has tiksın misor kwhen kapəria kirikianə, misor nahasien rehua apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nimri mirh.

⁶ Mərig khəpəh nisəmien, kharəptərəkin Jeson mine nəməhuak minə tiksın min, mhaukəkin əria mhaue kisərer ye nimri nəmehua minə kape kaonsel. Misokrən əromh mhamə, “Kwəra mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mirəuə min eikin e.” ⁷ Kini kwən e Jeson rimmokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriü kwəkapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarən a, misor narmamə mine namehua minə a niemhaa ramhai əria.

⁹ Kini ai namehua minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əria, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəria əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehua minə a, kini ai, kisəta irəria kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəria rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukəsərig nəgkiarən kapəriu. Kini nipiğ m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarən kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine npianehua Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nipiğ nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min

nəgkiarən kape Kughen apa Berea, khaue min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rīvən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhaue min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarən kimi iriü mə tukwhai miren mirəuə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriü tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarən ripsaah. Kini nipiğ minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khaue misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əria minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarən apa ye swatuk, mamuə. ! Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimmor In rimmragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehua minə kapəria. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehua khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarən vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarən kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nıpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nipiğ m-fam nəmə Atens, mine nəmə tana pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əria minə.

17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

17:17: Wok 18:19

*

17:18: Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rıpəh nərigien nagienien uə nəmhəyen yerkin.

²² Kīni Pol rører ye nimri namehuā minā a mīmā, “Nēmā Atens. Yakəm yakirkun mā kimiā nakhasikai tuk nēhuakien kapēmīā. ²³ Nīpīg yakameriwək mamōtamā imēmīā ikin, maməm narimnar kape nēhuakien kapēmīā. Kīni yaknēm ta kapier imērhakē kīrik yame kimīrai nēgkīariēn aikin kīmā, ‘In e kwōnmhan kape nēhuakien kimi kughen kīrik yame keinein In.’ Mērig kughen yame kimiā nakhamā nakseinein, yo jakni-ērhan In tuk əmiā. ²⁴ Kughen e In e rīmnor tokrei tanā minē narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai minē tokrei tanā. Nīmā kafan pəh nien mā niməhuak yame kitawə kamhāvhirəkin. ²⁵ To In rīpəh nəkwakwəyēn kin nar kīrik yame kitawə narmamə kasor mhāvəhsipən kimin. Meinai In pisin əmā rīmnor ətawə kamhamragh; kīni In mivəhsipə narimnar fam kīmi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rīmnor yermamə kīrikianə əmā. Taktəkun ai narmamə fam ye tanīmtanə kamhatərhan əmā ye yermamə a. Kīni Kughen rərəhu-pən əriā kasarə ye tanīmtanə minā fam. Kīni In pisin əmā rīmīni nīpīg yame iriā tuksarə iran; minē tanā minā kapəriā. ²⁷ Kughen a ror məknakin mā kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kīrik ramərav-ərav ye nəpignapien mā tukrivəh nar kīrik. Mērig nəfrakisien mā Kughen a to rapəh narəyēn isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nēgkīariēn kīrik yame ramni mīmā, ‘Kitawə kasətgətə əmā ye Kughen tuk nīmraghien, minē nəriwəkien, minē narimnar fam.’ Kīni rəmhen kin yame kimiā kīrik raməni nīpē kīrik mamni mīmā, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minā.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minā kape Kughen, to khapəh nhaniyēn mā Kughen in rəmhen kin narimnar yamə minē narmamə kamhāvhirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mā nanminar kīrik yame yarpəkao raməvhīrəkin ye nirkunien kafan. !Nīkam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kīni Kughen rīmā nətəwaoyēn kapəriā in nar apnāpīg. Mērig taktəkun ai ramnīpə tuk ətawə fam ye tanīmtanə minā mīmā, ‘Kimiā fam taksarar ye nārigien

kapēmīā tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rīnərəhu ta nīpīg yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanīmtanə. In tukror əmā ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rīmīrpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kīni narmamə kharkun mā Kughen rīmīrpen In meinai Kughen rīmnor ta yermamə a ramragh min ye nīməhəyēn kafan.”

³² Iriā kisərig nēgkīariēn a mā Kughen rīmnor yermamə kīrik rīmragh min ye nīməhəyēn, kīni tiksin kasarh iran; mērig tiksin khamā, “Kimawə yaksorkeikei mā tuk nīpīg kīrik yaksərig min kafam nēgkīariēn.” ³³ Kīni ai, Pol rīməpəh namehuā minā a mamvən. ³⁴ Kīni narmamə tiksin khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriā kīrik, nhagin e Denis, in yermamə kīrik kape kaonsel. Minē piraovīn kīrik nhagin e Damaris, minē narmamə minā min tiksin.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol rītərhan Atens, mivən yerkwānu kīrik kamni kīmā Korin. ² Muə məm yemə Isrel kīrik nhagin e Akwila. Kwən a rīmnarha apa Pontas, mītərhan, mivən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermarū kīrik kape nəmā Rom, nhagin e Klodias, rīmnher-ərhan kin nəmā Isrel apa Rom. Kīni Akwila minē kafan pīahwaru Prisila, kraier ikin, mīrauə mwarə Korin. Kīrəpəh narəyēn aikin a ror tu, Pol rītərhan-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmā kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nījirien nīmā tapolen. ⁴ Kīni ye Sabat minā fam, Pol minē nəmā Isrel minē nəmā Gris kasəgkiar pīk ye nəkwai nīmā kape nofuginien kape nəmā Isrel. Meinai Pol rorkeikei mā tukrivī-pə əriā pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpīg a, Saelas minē Timoti kratərhan Masedonia, mīrauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nījirien nīmā tapolen, kīni maməkeikei əmā mamni-ərhan Nēgkīariēn Huvə. Mamni huvə tuk nəmā Isrel mā Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen. ⁶ Mērig iriā kīmnhani hah in, masəgkiar has pən

kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nīm̄tätien mīm̄ə iriə kamhāni hah nhag Kughen.] Mamni mīm̄ə, “Tukmā Kughen rīvāhsi-pən narpinien kimi əmiə, məriḡ kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəm̄ə tanə pisin pisin mīm̄ə.” ⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəm̄ə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəm̄ə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəm̄ə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəm̄ə Korin khaphsaah min kimisəriḡ nəḡkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmrəhav məm̄ mə Yesu Yermaru raməḡkiar kimin mamni mīm̄ə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeiki mamni-ərhav nəḡkiarien kafak, mīpəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khapsaah ye yerkwānu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhəjoun narmamə kin nəḡkiarien kape Kughen.

Nəm̄ə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpīḡ a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəm̄ə Akaea*. Kini nəm̄ə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkīn Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmawə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəḡkiar, məriḡ Galio rini-pən tuk əriə mīm̄ə, “Nəm̄ə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kirik ror məkneikin. Tukmā nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətəriḡ kin əmiə. Məriḡ kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmir əmə irəmiə mə takhani misərəhu

huvə.” ¹⁶ Galio rəḡkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikin, nəm̄ə aikin tiksīn kisarar mharaptərəkīn yemehua kape nimə kape nofuginien kape nəm̄ə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimri narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimireriḡ min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nīpīḡ ripsaah apa Korin iriə nəm̄əhuak minə. Kwasig ikin, rimīpəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nīpīḡ kape nəspirien, kini nīpīḡ kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in. ¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəm̄ə Isrel, məm̄ əriə, kisəḡkiar pik. ²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Məriḡ rimnəpəh. ²¹ Məriḡ nīpīḡ rinamvən, minipən tuk əriə mīm̄ə, “Tukmā Kughen rimə jakreriḡ-pə min, yo jakreriḡ-pə min məm̄ əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mītərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm̄ nəm̄əhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rireriḡ min muə Antiok. ²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mītərhav min məriwək mivən mītərhav-pən Galesia mine Frijia. Maməriḡ tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nīpīḡ a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kinhəjoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpīḡ m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəḡkiarien kape Kughen. Kini nəḡkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Məriḡ in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən). ²⁶ Kini in ramətḡah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəm̄ə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə

18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26

18:10: Jos 1:9; Aes 41:10

* 18:12: Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

18:18: Nam 6:18; Wok 21:24

mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷ Kwasiḡ ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rivən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyən kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəḡkiar ye nimri narmamə, kini nəḡkiarinen kafan rapita nəḡkiarinen kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nipig Apolos raməm̄ir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksin aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “? Rhawor? ? Nipig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhəḡ hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kisərig nəḡkiarinen a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kw-ermin ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimneiwaiyu irəriə. Kini iriə kasəḡkiar ye nəḡkiarinen kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəḡkiarinen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twełəf.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisiser. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavven Nəḡkiarinen Huvə. Iriə min kasəḡkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksin. ⁹ Mərig narmamə tiksin, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyən nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kimə, “Tiranas” masəḡkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəḡkiarinen kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhəpik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsənin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksin kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksətal!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ? Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməm̄ir iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopriə kopriə əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsəoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani

nəfrakisien ye Yesu kisərər mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə.

¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimir narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimir nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu. *) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarinen kape Yesu Yeramar rəsanin min markura.

²¹ Kwasiğ ikin, Pol rimmərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rīmə, “Tukmə yəkvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagrii e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimmə hənə Tarki.

Notgohyen ehua apa Efesas

²³ Ye nipiğ a in a, notgohyen ehua kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yeramar.

²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimmor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Artemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehua iran.

²⁵ Kini rokran kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikiana. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kəmhavəh mane ehua ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwənu e Efesas markura ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarinen kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyən kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarinen kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarinen a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokran apomh mhamə,

“! Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwənu a kisokran okran, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkin yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagrii Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarinen misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənyen yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokran pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimirriə. Kini narmamə tiksın ye kwən a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokran apomh kwis kwis rīvəh aoa kiraru, mhamə, “! Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwənu a rheximter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Artemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehua. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyən tuk niməhuak kafan, mine kapiet imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyupə. ³⁶ Yermamə kirik to ripəh niniyən mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nimisərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nirəni-hahyən nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun nhavənyen ye kot, misəm kaonsel.

* 19:19: Gris rīpəh niniyən 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikiana in nərok wok kape nipiğ kirikiana. 19:21: Wok 23:11; Rom 1:13 19:23: 2 Kor 1:8 † 19:24: Silva in rəmhen kin aean. Nimirin rhaktə pik. 19:29: Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərighien kapəriä. ³⁹Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, niḡran rirkək.” ⁴¹Kini ta nəgkiarien a, mətəpig kin nəgkiarien, mher-pən kin əriä kamhavən.

20

Pol rīvən apa Masedonia mine Gris

¹Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərinyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriä. Kini ai maowia kin əriä, kini mitərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ²Mitərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apar kimi əriä mavəhsipən nəgkiarien rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mimerig-pə min Siria, mərig əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərighien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴Rimavən iriä yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalon-aeka mir kiraru nhagriü e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagriü e Tikikas mine Trofimas. ⁵Iriä kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶Mərig kimawə yaksəmir misor nəviginien ehua e yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji niḡpig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriä. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mimmragh min

⁷Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenḡpig əru meinai rikin ruh

mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriä. ⁸Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerḡpig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rīvəh Yutikas. Kini rapir yeru, mimir misi-faktə ye kwənmhan yerḡpig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmir-pən iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rikimia tukripəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹²Kini iriä khakir pikwarien a mamhavən. Rikiria ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig min mishaktə mhavən min apa yerḡpig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əriä mivən meriaji reraan. Kini mətə min irəriä.

Pol ramaowia kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwək əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴Ruə mitərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə rikvən masəmir iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶Pol rimini-ta mə jakharəh nisərierien apa Efesas meinai ripəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhaue Jerusalem kwasig ikin ror niḡpig kape nəviginien ehua e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷Niḡpig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda minə kape niməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriä mīmə, “Kafak narmamə minə. Kimia nakwəsəm ta norien kafak niḡpig kimmisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye niḡpig yimauə Tarki, ¹⁹yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu niḡpig fam. Niḡpig m-fam yakamasək tuk

* 20:9: Nhap e “Yutikas” niḡran rimə “laki.” † 20:10: Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. 20:17: Wok 18:21 20:18: Wok 18:19-19:10

əmiə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰mərig yakpəh nīpəhyen nasituyen irəmīā. Maməwhag ye nīmri narmamə, mine ye nəkwai nīmə minə. ²¹Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²²“Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴Mərig yakmə nimraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye niuhvəyən kape Kughen.

²⁵“Səm-ru, yakwirkun ta mə kimīə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nīpig kirik. ²⁶Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehua, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən[‡]. ²⁷Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸“Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnərhəpən əriə ye kwermimīā. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyən tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹Yakwirkun ta mə jakətə irəmīā, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. ³⁰Kini kimīə tiksın tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹! Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimīə tukraməsik mə ye newk kisisə, yimīpəh

nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpīg-yenpīg mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³²“Kini taktəkun ai, yakamərhəpən əmiə ye kwermi Kughen; rikimīə tukraməsik nəgkiarien kin niuhvəyən kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən niuhvəyən kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³Rikik rīpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴Kimīə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmhawək tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. ³⁵Naha nhagin yame yakamor, yakamhəjoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavan has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misəowīə kin. ³⁸Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nīpig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

¹Yimisaowīə-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturə apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ²Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepas, mhakuroo pihui. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ⁵Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini

20:23: Wok 9:16; 21:11   20:24: Wok 21:13; 2 Tim 4:7   ‡ 20:26: Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmīə atuk.”   20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4

20:29: Mat 7:15; Jon 10:12   20:31: 1 Tes 2:11   20:34: 1 Kor 9:11-12   20:34: Wok 18:3; 1 Tes 2:9   21:4: Wok 20:23

narmamə minə aikin kape Yesu minə kapəriə narmamə minə kamlakwasig kin əmawə mhuau ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kīni misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kīni iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kīni rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmir kimawə miriə nīpig kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mīni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.*

⁹ Kafan nīpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nīpig tiksin, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kīni mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermīn minə nihun kīn, mīmə, “Nanmin kape Kughen ramni mīmə, “Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərkīn in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.” †

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rīmə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginien tuk nivnien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kīni yakeighan kīn mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nīpəhyen. Kīni yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kīn yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kīni ai, yaksor apnəpənə tuk nitərhavyen məriwək mhuau Jerusalem.

¹⁶ Nəmə Sisaria tiksin kape Yesu minə khakwasig kīn əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimməkupən mikwasig kīn Yesu. Yaksapir ye nəkwai nīmə kafan.

Pol rivən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape nīməhuak kasəmir min aikin. ¹⁹ Pol rərer mīni vi vi əriə kīni məvsao kīn narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimmor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kīn taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kīni iriə fam min khaskai tuk nīraptərkīn-tīm-tīm-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kīn ik mə ik nakamhəjoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsig-pəniyen nīpikwarien kapəriə minə. Kīni mhapəh nharaptərkīnien narəyen kape nəmə Isrel.

²² Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran minə? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmirə ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen. ‡ ²⁴ Tikianakwamer, takikwasig kīn əriə mivəh nīmri nar miragh minə kape sakrefaes, kīni naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nīkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirikun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nammi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nīpiraovin.” §

* 21:8: kīvəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. 21:10: Wok 11:28 † 21:11: Profet e Agabus ramor rəmhen kīn profet minə kupan, mor drama kirik yame ror nuhpikinien, kīni ai, mhoprāi-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4. 21:13: Wok 20:24 21:19: Wok 15:12 21:20: Wok 15:1,5 ‡ 21:23: Promis e kīmisor kamni kīmə “Nasiraet promes” rəmhen kīn yame Pol rimmor ye Wok 18:18. 21:24: Nam 6:1-20; Wok 18:18 § 21:25: nəkwəkwə kimnharai raməmir ye Wok 15:23-29.

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen minə-əsh-pən ye nīpig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukriwaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.

Nəmə Isrel kharaptərəkīn Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ Ipakə nīpig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksin yamə minə kimnhatarhəv Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisarat mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkīn in ²⁸ misokrən apomh mhamə, “! Ah! ! Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikin minə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə kharəh nhasiaiyen loa kape Moses minə Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksin mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e ramənkimik.”* ²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimsəm yemə Efasas a, nħagīn e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisarat misaiyu mhauə mharaptərəkīn Pol, mhaukəkīn mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehua kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə minə namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael minə kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol minə-pən tuk mobael minə mə tukharaptərəkīn in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “? Naha e yermamə? ? Rimmor naha?”

³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksin

kamhani nar kirik; kini tiksin kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfrakisien. Minə-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael.

³⁵ Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mīmə, “? To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mīmə, “? Rharwor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə ljiip a yame apa kupən rimmərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimmnarha apa yerkwanu ehua a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, minə-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeiki misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimmnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimmnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimmhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nīpig ai yimməsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimmnamuh narmamə yamə mine

21:26: 1 Kor 9:20

* 21:28: Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel

tukharəh nisauru-pənien ye nimə ehua kape Kughen. 21:29: Wok 20:4 † 21:36: Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. 21:38: Wok

5:36-37 22:3: Wok 5:34 22:4: Wok 8:3

kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yeramaru, mamhopni əriə. Yimnamrəptərəkın narman mine nıpiraovın maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarın e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nıpig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuaə mə jakrəptərəkın narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhaue e Jerusalem mə tukup əriə. ⁶ “Nıpig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwēiha, taktəkun əmə, yimnəm nıkhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmır meiwaiyu, kini mərig nəgkiarın kirik rini-pə tuk yo mımə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mımə, ‘Yeramaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mımə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nıkhakien a, mərig kharəh nisərigien nəgkiarın kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mımə, ‘Yeramaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yeramaru rini-pə tuk yo mımə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. İkin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹ “Nıkhakien a rimməsia-pen pik nımrık, mor nımrık rıpis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mımə, ‘Piak Sol, !Nımrım tukrhuvə mın!’ Ye nıpig əmə mın ai, nımrık rımahuvə mın. Kini yakəm in.

¹⁴ “Kini in rımə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rımırpen-ta ik mə ik takirkun narımmar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarın kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mını-ərhav tuk narmamə m-fam narımmar yame ik nımnəm mamərig. ¹⁶ Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak

kimi Yesu, mor baptaes, mıpəh pəh rəspır təvhəgə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakmərerig-pə mın muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nımə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸ Məm Yesu Yeramaru rini-pə tuk yo mımə, ‘!Hai miren! Məta aihuua Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarın kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yimni-pən tukun mımə, ‘Yeramaru. İriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nımə kape nıfuginien kapəriə mamrəptərəkın narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə. ²⁰ Kini nıpig kimnarkwhopni kwən a Steven, nıtawın raiyu meinai in ramn-ırhav lk, mərig yo mın yimnamərer kimawə miriə, kini rırik rımnagien tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

²¹ “Mərig Yesu Yeramaru rini-pə tuk yo mımə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin mımə.’”†

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

²² Kini narmamə aikin kisətərig huvə kin nəgkiarın kape Pol mhavən miseriəji nəgkiarın infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarın a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a rıpəh nəmhenien mə tukramragh.”

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nımrıkur. ²⁴ Kini yeməhuə kape mobael kape nəmə Rom rini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mını-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mımə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərəkın hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mımə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rıpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kıpəh hanə nəmien mə in rımnor nar has kirik.”

²⁶ Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarın a, mivən mını-asaah-pən iran tuk yeramaru kape mobael. Kini mımə, “!

* 22:11: Kaməvsao kin narımmar mımə e ye Wok 9:2-5. 22:18: Wok 9:29-30 22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: kirai narımmar e ye Wok 7:54-8:1. 22:25: Wok 16:37

Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuaturuk.”

²⁷ Kīni yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kīni Pol reighan kin.

²⁸ Kīni yermaru a rīni-pən tukun mīmə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehua tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rīni mīmə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mīne kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kīni yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, migin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nīmri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuaturuk mə rhawor nəmə Isrel kamhāni hah Pol məknakin, kīni rher-pən nəgkiarīen kimi jif pris mīnə mīne narmamə kape kaonsel mīmə mə tukhauə kirikianə. Kīrisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nīmri kaonsel.

23

¹ Kīni Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kīni mīmə, “Yo mīnə tiksin. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuaturuk kape Kughen ye nīmri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kīni hae pris e Ananaeas rīni-pən tuk narmamə yamə mīne kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan. ³ Mərig Pol rīmīni-pən tukun mīmə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik;” Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nīmīni mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kīni narmamə yamə mīne kasərer ipakə tuk Pol khāni-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵ Kīni Pol rīmə, “Yo mīnə tiksin. Yakirkun mə Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə,

‘Takhpəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmīə;’

(Eks 22:28)

mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kīni Pol rəm əriə mīrkun mə iriə tiksin Sadusi mīnə, kīni tiksin Fārisi mīnə, rokran ehua kin əriə mīmə, “Yo mīnə tiksin. Yo Fārisi kirik. Kīni rimik mīne rīpik mīnə, iriə Fārisi mīnə mīn. Mərig kamərip yo e ye nīmri mīrh meinai yakamni nəfrakisīen mə Kughen tukror narmamə yamə mīne kwənhamhə, tukhamragh mīn.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Fārisi mīnə mīne Sadusi mīnə kasotgoh kimi əriə mīnə. Kīni narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi mīnə khamə narmamə yamə mīne kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mīnien. Iriə mhamə agelo rirkək mīne nanmīn rirkək. Mərig Fārisi mīnə kamhāni mə nar misir a, irisir nəfrakisīen.

⁹ Nəgkiarīen kapəriə ramhaktə. Kisokran apomh. Kīni nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mīne iriə Fārisi mīnə, kīmishekimter mhāni skai mhamə, “Kimawə yakhpəh nisəmīen mə kwən e rīmnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmīn uə agelo kirik rīmauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kīni kisotgoh pik, kīni mhauh əriə mīnə. Yermaru a kape mobael rəm rīkin rīmāsik mə narmamə tuksəpik Pol, kīni rīni-pən tuk mobael mīnə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə mīn imei mobael mīnə.

¹¹ Yenpīg, Yesu Yermaru rītərhav-pə tuk Pol mīni-pən tukun mīmə, “Pol. Takpəh nigīnien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kīni ik takaməkeikei mīvən apa Rom mor mīn məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksin kisəkwtə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kīni mhāni kwis mə tuksəpəh nəvīgīnien mīne nīmīnien, miseriaji nīpīg yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mīne kamharai mhun nəgkiarīen a, rapita foti. ¹⁴ Kīni mhavən tuk jif pris mīnə mīne nəmehua mīne kape nəmə Isrel mhāni-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhāni kwis ta mə jaksəpəh nəvīgīnien miseriaji nīpīg yame

22:29: Wok 16:38 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə Pol rīmīni-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmə, “Ik nakəmhen kin kapier kīmnəspir-ta mərig rəmkīmīk hanə.” Mərig nīprai nəgkiarīen a rīmə, “Ik yarpəkao kirik.” 23:3: Mat 23:27 23:6: Wok 26:5 23:8: Luk 20:27-40 23:11: Wok 27:24; 28:16,23

jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiä mine narmamä kape kaonsel minä taksher-pän nægkiarien kimi yermaru kape mobael minä misaiyoh pän in mä tukrikir Pol muä päh rärer min ye nimirimä. Meikuä ye yermaru a mä naksorkeikei mä taksäm äpu min Pol. Päh kimawä jakasämür ye swatuk maseito kin in tukramuä ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Märig nukwai Pol rimmnärig nävsaoyen kin, rarar mivän imei mobael minä minisääh-pän tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrän kin yamehuä kape mobael kirik mini-pän tukun mamäkeikei kimin mimä, “Takikür pikwarien e mivän kimi yermaru kape mobael minä. In raväh nægkiarien kirik mä tukrini-ärhav-pän tukun.”

¹⁸ Mäkneikin yamehuä a rikür pikwarien a mivän kimi yermaru kape mobael minä. Kini mimä, “Kwän e Pol, yame ramämür ye kalabus, rimmnäiyoh yo mä jakikür pikwarien e muä mäm ik. Meinai in raväh nægkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael rätüräm-pän kimi pikwarien a mirävän iriu pisin ämä. Kini raiyoh-pän mimä, “? Nakmä takni-pä naha tuk yo?”

²⁰ In rimä, “Nämä Isrel kwänharai mhun ta nægkiarien kirik mä tukianäkwmür, kisaiyoh-pre ik mä ik takikür Pol mivän ye kaonsel kapäriä. Mä tukseikuä iram mä iriä kisorkeikei mä taksäm äpu min Pol.

²¹ Märig yakamaiyoh ik mä takpäh norien näkwairiä, meinai iriä tiksün, rapita foti, kaserkwaig ye nïkar swatuk mamhawhin mä tukshopni in. Kwänhani kwis ta mä taksäpäh näviginien mine ninimien miseriäji nïpig yame tukshopni Pol iran. Kasärer matuk maseito kin ämä ik mä takor näkwairiä.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimmnor kwirig kimi pikwarien a mini-pän tukun mimä, “Takpäh nini-ärhavyen tuk narmamä mä ik nimirini-pä nægkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pän kin in ramvön.

Yermaru kape mobael rher-pän kin Pol äpa Sisaria

²³ Kini yamehuä kape mobael minä a rokrän kin yamehuä kafan kiraru mini-pän tuk äriu mimä, “Kimiru takravän mwäfugin nukwao kirik kape mobael minä. Mobael yamä mine kaseriwök ämä, iriä fam 200;

mine mobael kape kwenhao minä iriä fam 200, mine mobael yamä mine kasäkwätä ye hos, iriä äpa seventi. Taksor äpnäpenä tuk nivänien äpa Sisaria ye naen klok yelaiyu. ²⁴ Misor äpnäpenä ye hos tiksün kin Pol mä in tukramvön huvä muä tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai näkwäkwä kirik mivähsi-pän kimi yamehuä mir a mirävän kimi gavman a. Näkwäkwä a ramni mimä,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuva” tuk ik. Ik yamehuä äfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai näkwäkwä e raurä kimik.

²⁷ Kwän e Pol, nämä Isrel kwänharaptäräkin ta, ipakä ämä kishopni in. Märig yo yimmnärig nävsaoyen kin mä in yemä Rom atuaturuk, kini yimmhavän kimawä kafak mobael minä mharähsi-ta in tuk äriä mhaväh miragh in. ²⁸ Yakmimä jakäm-ru mä rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikür mivän ye kaonsel kapäriä. ²⁹ Mäm mä in rimipäh norien nar hah kirik yame to rimhä tukun, uä yame tukvähsi-pän in tukun ye kalabus. Kasägkiar-ägkiar ämä tuk naräyen kapäriä. ³⁰ Märig kwasig ikin, yimmnärig nävsaoyen kin mä nämä Isrel kamharai mhun mä tukshopni in, mäkneikin, yimmher-pre kin kimik. Kini mini-pän tuk tikmür minä kafan mä tukhauä mhani kapäriä närigien tuk ik.

In ämä e nægkiarien kafak.

³¹ Mäkneikin, mobael minä kasor näkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakür Pol mhavän miseriäji yerkwänu kirik kamni kimä Antipatris. ³² Käni rikwamer kin, mobael minä yamä mine kisaiyu ye hos iriä pisin ämä khakür in mhavän. Märig mobael minä tiksün kharerig mamhavän imäriä ikin. ³³ Kini iriä a khakür in mhavän äpa Sisaria, kini mhavähsi-pän näkwäkwä a kimi gavman a Filiks, kini misärühu-pän Pol ye kwermün. ³⁴ Gavman a ravheikin näkwäkwä a maiyoh-pän Pol mimä, “? Ik yemä hia?” Nïpig rärig mä Pol rimatärhav a Silisia, ³⁵ rini-pän mimä, “Päh khawhin tikmür minä kafam tukhauä eikin e, kini en, jakärig kafam, mäkir.” Kini mini-pän tuk kafan mobael minä mä tukhavähsi-pän Pol ye nimä kape gavman kamni kimä, “Nimä

ehuə kape King Herod.” Mharaptərəkĭn in
apaikĭn.

24

Pol rĭmnərər ye nĭmri Filiks

¹ Nĭpĭg kĭrkĭrĭp ruə mĭvən, kĭni hae pris
a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə mĭnə
tiksin kape nəmə Isrel, mine loea kĭrik
nhagĭn e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə,
mhatərhav-pə, mĭsərər ye nĭmri gavman
a Filiks. Kĭni mamhani hah norien kape
Pol. ² Mĭsokrən kĭn Pol rĭvən imə, kĭni kwən
ai Tetalas ramni hah pən Pol kĭmi Filiks,
mamni mĭmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah.
Ik nakamkĭr tanə kapətawə ye nĭrkunien
huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye
nəmərĭnuyen ror tu. Ik nakamərəhu at-
uatuk nĭmraghĭen eikĭn e. ³ Nĭpĭg fam,
narmamə m-fam rĭkĭriə ramagĭen tuk ik,
masəgnəgĭn ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen
mə jakoriah pik ik, jakəgĭar kəskəh əmə,
nakətərĭg kĭn. ⁵ Kĭmawə yakwasəm ta
mə kwən a Pol in yemə has kĭrik. In
nuknei norien has rĭpsaah. Ramarkura
ye tanə mĭnə, mamor nəmə Isrel mĭnə
kasotgoh kĭmi əriə mĭnə. In yamehuə
kĭrik kape nəhuakien eikuə e kape yemə
Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə
tukror Nĭmə Ehuə kape Kughen rəmĭkĭmik
ye nĭmri Kughen. Məkneikĭn, kĭmawə
yakharaptərəkĭn. ⁷ Mərĭg yamehuə kape
mobael mĭnə e Lusias, rĭmĭvəhsi-ta ye kw-
ermĭmawə. Mher-pə kĭn nəgĭkĭarien kĭmi
tikmir mĭnə kafan mə tukhauə masəm ik.*
⁸ Kĭni tukmə nakaiyoh-pən Pol kĭn norien
kafan, takəm mə nəgĭkĭarien kapəmawə
rəfrakis.”

⁹ Məkneikĭn nəmə Isrel kamharpĭn
nəgĭkĭarien a, mamhani mhama,
“Nəgĭkĭarien a in nəfrakisĭen.”

¹⁰ Kĭni ai, gavman a rəwhan kapən kapə
kĭn Pol mə tukrəgĭar. Kĭni Pol rĭmə,
“Yemehua. Yakĭrkun huvə mə newk
rĭpsaah ruauə muavən ta, nakaməkĭr nəmə
eikĭn e. Ror pən, rĭkĭk ragĭen pik tuk nĭnĭ-
preyen norien kafak. ¹¹ Rĭmar əmə tuk ik tuk
nəmĭen mə nĭpĭg twelef e ruauə muavən
ta, yĭmnhaktə fiak mĭvən Jerusalem mə
jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nĭsəmĭen
mə yakamotgoh kĭmawə narmamə tiksin ye

nəkwei Nĭmə Ehuə kape Kughen. Mhapəh
nĭsəmĭen mə yo yakaməvi niehmaa kape
narmamə ye nəkwei nĭm kape nofuginĭen
mĭnə kape nəmə Isrel mine yerkwanu
mĭnə. ¹³ Kĭni khapəh nishajoun-atuatkĭen
kĭmik mə nəgĭkĭarien yame kamni irak
ai taktəkun in nəfrakisĭen, meinai in
neikwayen. ¹⁴ Mərĭg yo yakamni-pre tuk ik
mə, yakĭkwasig kĭn Swatuk kape Yesu, yame
nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə,
mərĭg yakaməhuak əfrah kĭmi Kughen
kape kaha mĭnə kapəmawə. Kĭni yakamni
nəfrakisĭen mĭn ye Loa kape Moses mine
profet mĭnə fam mĭn. ¹⁵ Kĭni yakamərəhu-
pən nərigĭen kafak kĭmi Kughen rəmhen
kĭn yame nəmə eikĭn e rĭkĭriə raməsĭk,
mə Kughen tukror narmamə yamə mine
kwənhamhə-ta, tukhamragh mĭn - iriə
yamə mine kisatuatuk mine yamə mine
khapəh nisatuatkĭen. ¹⁶ Ror pən, nĭpĭg m-
fam yakamarkut tuk norien narĭmnar yame
ratuatk ye nĭmri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk rĭpsaah ruauə muavən ta,
yakuauə e Jerusalem, mĭvəh mane mə
jakvəhsi-pən kĭmi yavən has mĭnə, mĭvəh
mĭn nĭmri nar mĭragh mĭnə kape sakrefaes.

¹⁸ Nəmə Isrel e kĭmnhauə mĭsəm yo
yakaməmĭr hanə ye Nĭmə Ehuə kape
Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspĭrien.
Narmamə khapəh nĭhpsaahyen kĭmawə
mĭriə; notgohyən rĭrkək. ¹⁹ Ye nĭpĭg a,
nəmə Isrel tiksin yame kĭmnhatərhav
Tarki masəmĭr ye nəkwei Nĭmə Ehuə kape
Kughen. Kĭni tukmə kĭmə tukni hah yo, iriə
atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-
pre nəgĭkĭarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə
mə narmamə mĭnə e tukhani-ərhav-pre
naha nhagĭn rahas yame kĭmĭsəm irak ye
nĭpĭg yame yĭmnərər ye nĭmri kəonsel.

²¹ Nəgĭkĭarien kĭrik rĭrkək irak, nar kĭrĭkianə
əmə: Yĭmnərər yerĭkĭriə mokrapomh mĭmə,
‘Kamərĭp yo ye nĭmri mĭrh meinai yakamni
nəfrakisĭen mə Kughen tukror narmamə
yamə mine kwənhamhə ta, tukhamragh
mĭn.’”

²² Kĭni gavman a Filiks, in ruĭrkun huvə
Swatuk kape Yesu, marar mətəpĭg kĭn
nəkwtəyən mĭmə, “Tukmə yermaru kape
mobael a Lisias ruə, kĭni en, yo jakəkĭr.”

24:5: Wok 17:6   24:6: Wok 21:28-30   * 24:7: Keinein mə Luk rĭmĭrai v. 7 uə yarmə rĭmĭrai, meinai
ves 7 rĭrkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman.   24:15: Jon 5:28-29   24:18: Wok 21:17-28
24:21: Wok 23:6   24:22: Wok 23:26

²³ Kini marar mīni-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mīmə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in mīnə tiksīn pəh khauə mhavəhsi-pən narīmnar yame raməkwa kwə kin.”

²⁴ Nīpig tiksīn ruə mīvən, Filiks rikir pi-raovin kafan, Drusila, mīrauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rīni-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyən ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyən yame ratuatuk, mīne norien kape yermamə rarmarmaru ye nərigien kafan mīne norien kafan, mīne nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, mīgin pik, kini mīmə, “! Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən mīn kin ik.” ²⁶ Rīgin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kīmin, pəh tukrīrisin in, ror pən, rokrən kin Pol nīpig rīpsaah. Ruə, mawəgkiar iriu mīn.

²⁷ Newk kīraru ruə mīvən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mīvəh tamhekīn. Mərig nīpig Filiks rəta ye gavman, in rīpəh Pol raməmīr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rīmini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nīmri Sisa

¹ Festas rīmivəh tamhek Filiks, kini nīpig kisīsār ruə mīvən, kini Festas rītərhav Sis-aria mīvən Jerusalem. ² Ikin a, jif pris mīnə mīne namehuə mīnə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kīmnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmīr ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rīmə, “Pol raməmīr ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrərīg mīvən apaikīn. ⁵ Hapəh kapəmīə namehuə mīnə khakwasīg kin yo. Tukmə kwən a rīmnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikīn.”

⁶ Kini Festas rarə apaikīn mīpəh napi-tayen nīpig eit uə ten, marar, muə Sis-aria. Kəni rikwamer kin, rīvən mamkwəta əpa ye nəkwai nīmə kape kot. Mīni-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə.

⁷ Nəmə Isrel yamə mīne kīmnhatərhav Jerusalem kasəmīr mīn, misərər rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kīmnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyən.

⁸ Kini Pol rīni kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapīrien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mīpəh noriahayen Nīmə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mīmə, “? Tukmə rhawor, nakvən əpa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikīn, kini yakəkīr əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rīmə, “Yakamərər ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwirkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yīmnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyən kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kw-ermiriə. Pəh yo yakərər ye nīmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəkəkəh kimi namehuə tiksīn kape kot. Kwasīg ikin, rīni-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərər ye nīmri Sisa, nəmhen. !Nakirkun nīvənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nīpig tiksīn ruə mīvən, King Agripa mīne kafan kakə Benis, iriu kīrauə Sis-aria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nīpig tiksīn, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarien yame kīmnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rīmnəpəh in raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kini nīpig yakvən əpa Jerusalem, jif pris mīnə, mīne namehuə kape nəmə Isrel kīmnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpīnien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmwə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnāpig əmə kin yermamə ye kwermi tikmīr kafan mīnə.

Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.¹⁷ Kwasig ikin, iriə khauə mhatərəhav-pə eikin e, yakpə niwhinien, mətərig kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kin, yimnəhita ye kot, mini mimə tukhakir Pol mhauə.¹⁸ Məkneikin, tikmir kafan minə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nikam. Khapəh nhanien.¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min.²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mimə, “? Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in riven apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmər ye kalabus meriaji yakvəh nipig tuk nher-pənien kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mimə, “Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rimə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rimnərer ye nimri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khap-saah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehua minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rimə tukhakir Pol mhauə imə.²⁴ Kini mimə, “King Agripa, mine kimiə fam yamə mine naksəkwətə eikin e. Nakasam kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natu-atukien mə kwən e tukramragh.’²⁵ Mərig yakpəh nəmien nar kirik yame in rimnor mə in tukraməkeikei mimhə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərəer ye nimri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom.²⁶ Mərig nəgkiarien iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nimrim, mine ye nimri narmamə

minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kirik yame jakwəhsipən kimi Sisa.²⁷ Yakamərig mə tukmə kiraptərəkın yermamə kirik, mərig kipəh nini-atuatkien nəgkiarien iran, ripəh natuatkien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nimri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mimə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nikar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nikar nəgkiarien mimə,² “King Agripa. Rikik ragien pik mə yakamərer ye nimrim ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiarien yame kamhani irak,³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipig yimnamarə Jerusalem.⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın.⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimri mirh meinai yo yakamərehu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə.⁷ Yenpig mine yeraan, kwənarəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərəhav-pə. King Agripa, meinai yakamərehu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo.⁸ !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min?⁹ Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuutuk tuk norien narimnar mətəpig kin nhag yemə Nasaret a Yesu.¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə

khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nīpig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹Nīpig rehuə yimnarkuraο ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

Pol raməvsao kin in mə rimauə mīrkun Yesu Kristo

(Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹²Kini Pol rima, “Mərig nīpig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³King Agripa, ye nīpig a, yerkwəiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a ramasia pik rapita mīrh. ¹⁴Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarient kirik ye nəgkiarient kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ? Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵“Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘? Yermaru, ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rima, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶Mərig takhekimter mərəer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhaue ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhaue tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’”

¹⁹Kini Pol rirpin mimə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, məməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhaue tuk Kughen. Mə narmamə tukəsəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹Ror pən, nīpig yimnaməmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisarar mhaue mharaptərək kin yo, misarkut mə tukshopni yo. ²²Mərig Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nimri narmamə kimi namehuə minə mine narmamə apnapig minə. Nəgkiarient yame yakamni in əmə min e profet minə mine Moses kimnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimnhani mhamə, ²³‘Kristo a tukraməkeikei məmərig rahas ye nīpran, mivən, mimə. Kini meinai in tukrəkupən mamragh min ye nimhəyen, in tukrhajoun nikhakien kimi nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə min.’” (*Aesea 42:6; 49:6*)

²⁴Pol raməgkiar hanə, kini Festas riraptərək kin nəgkiarient kafan, marar mokrən apomh mimə, “! Pol! ! Ik nakamənoeno en! Nimnor pik skul en mor kapəm kapə raməno-eno.”

²⁵Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarient yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. ²⁶Yakamətgh tuk nəgkiarient kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narimnar minə a. In rimivəh fam nəgkiarient minə a. Pəh nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. ²⁷King, ? ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarient kape profet minə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸Mərig King Agripa rarar mini-pən tuk Pol mimə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nar apnapig mə nīpig kwakwə uə nīpig apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimia m-fam yamə mine nakasətərig kin nəgkiarient

kafak ai taktækun, taksor rəmhen kin ye ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimmor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisarar, ³¹ mhatərhav mhani tuk əriə minə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kirik mə to rimhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpīpəh nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpīharisin in ai taktækun.”

27

Pol ritərhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,* kimikir Pol mine narmamə tiksin min yamə mine kwəraptrəkīn-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julius. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kirik rimatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpənə mə tukrivən mivhiak apa yerkwanu minə Tarki ipakə tuk nikar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini Julius a, rimnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksin apaikin, mə iriə tuksa-situ iran. ⁴ Kini ai yimisalar, mhatərhav min mhavirə. Yimnharəhpikin nimətag, kini mhakuraopən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərinu. ⁵ Yimnhakuraopən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimnəm rao kirik yame rimatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rivəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə min, mərig nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehəuə

ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikin a, nimətag rehəuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisalar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakuraopən ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pīrə ye nikarin pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəsaio iran ruauə ipakə‡. Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mīmə, ¹⁰ “Yo minə tiksin. Yakəm yakirkun mə tukmə kītawə khavirə pik, nimətag ehəuə ravən, rao tukrəmətēih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmmim.” ¹¹ Mərig yamehuə kape mobael minə rīpəh nətərig-pikien kin Pol, mamətərig əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nikar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nīpig kape nimətag. Ror pən, iriə khapsaah khama kimawə jakhavirə mamhəvən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikin rəmərinu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwən kiraru ye tahik rimivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nikarin pīhiu ikin; kirik rivaag-pən ye nikarin prah ikin.

Nimətag ehəuə ruh əriə

¹³ Kini nimətag kirik risi-pīhiu mamavən, rīpəh nehəuə-pikien. Kini kisəm, khama tuksəri-pən nərigien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nimətag ehəuə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a risi-fiak ¹⁵ mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misata ye nimətag rīrəh əmawə mivən. ¹⁶ Kini yimnhakuraopən ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nikarin pīhiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərkəkinien kwaji bot kape rao

* 27:1: Rom in yerkwanu ehəuə kirik apa tanə a Itali. 27:2: Wok 19:29 † 27:6: Nəgkiarīen kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kirik ye provins Itali. ‡ 27:9: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpig kape nəviginien ehəuə e kamni kimə, ‘Yom Kīpīr.’” (Nīpran rīmə, “Nīpig kape niviyen nītə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kīraptrəkīn nəviginien ehəuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nīpig kape nimətag.

ehua a, ¹⁷ mærig narmamæ kape rao minæ kisarkut pik, mharæh-si haktæ kwaji bot a ye nækwai rao ehua, mharæh næraus, miseiwaiyu-pæn ye nækwai rao ehua a apa ye tanæ, mharkwæji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruæ ye tanæ a Sirtis, tahik ripæh nœnmimien. Khamæ ta-mæ rao tukriræhpikin nipakir. Ror pæn, kharæhsi-æhu sel kape rao, mhapæh nimætæg ramræh æmæ rao mamvæn. ¹⁸ Kœni rikwamer kin, nimætæg rimoh pik æmawæ, yimisarakikin-pæn narimnar yamæ mine rao rampik ye nækwai tahik. ¹⁹ Kœni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rœmhen kin nœraus minæ ye nækwai tahik. ²⁰ Kini nimætæg a rimnamavæn nipig ripsaah, mipæh norien infamien. Yimnhapæh nisæmien mirh. Mine yenaiyu minæ, yimnhapæh nisæmien kæmhau minæ. Kini kimawæ yaksærig yakhamæ to yakhapæh nhamraghien.

²¹ Ye nipig a, kimawæ fam yimnhapæh nisæviginien nipig ripsaah, kini Pol rimnærer ye nimrimawæ mimæ, “Yo minæ tiksîn. To nakpisærig nægkiarien kafak misækupæn, kini mipihapæh nisæpæhyen tanæ a Krit, to kipihapæh nisæraÿen ye nahasien e. Narimnar ye nækwai rao to ripiamswin huvæ æmæ. ²² Mærig taktækun ai yakamni-pre tuk æmiæ mimæ rikimiæ tukrihuvæ æmæ. To kitawæ kirik ripæh nimhæyen. Rao æmæ e tukrahas. ²³ Sæm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakamæhuak kimin, rimnher-pæ kin agelo kirik kafan rimauæ mœm yo ²⁴ mamni-pæ tuk yo mimæ, ‘Pol, takpæh niginien. Takamækeikei mivæn mærer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mæ tukrivæh miragh narmamæ fam yamæ minæ kasaræ kimia miria ye nækwai rao, meinai In rhuvæ pik.’”

²⁵ Kini Pol rimæ, “Yo minæ tiksîn, takhapæh nhaginien. Yo yakamni næfrakisien ye Kughen mimæ, narimnar yamæ mine agelo a rimini tukror næfrakisien kin. ²⁶ Mærig kupæn ikin, nimætæg tukramækeikei miræh rao kapætawæ mivhiak ye tanæ kirik, mœwhan-pæn ye nikar-kar tahik.”

²⁷ Yimisaræ ye nahasien a miseraiji nipig fotin, nimætæg ramræh rao ye tahik a kamni kimæ “Meditærenian.”^S Kini yenpig æru, narmamæ kape rao minæ khamæ tamæ rao ravhiak ipakæ tuk nikar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pæn nar kirik yame ripam ye nœraus misarkwæhu kin ye nækwai tahik mæ tuksæm-ru mæ rœnmim uæ rætæpeika. Kini misæm mæ rœnmim rœmhen kin toti seven meta. Misaiyu kækæh, misæm mæ rœnmim rœmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamæ rao a tukriræhpikin kapiæ. Kini kharæh angka iriæ kuas, misarkwæhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masæhuak kimi kapæriæ kughen minæ mæ tukriraan aihuaa æmæ. ³⁰ Kini narmamæ kape rao minæ kisarkut mæ tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot rei-waiyu, maseikuæ mhamæ tukhavæn æmæ misarkwæhu kin angka tiksîn apa kupæn ye rao ehua. ³¹ Mærig Pol rini-pæn tuk yamehua kape mobael minæ mine mobael kafan minæ mimæ, “Tukmæ narmamæ minæ a kharæh nisæmirien ye nækwai rao ehua e, Kughen tukripæh nivæh-miraghien ætawæ.” ³² Ror pæn, mobael minæ kimnhavæn misæraÿu nœraus ye kwaji bot a, rimavæn mirkæk.

³³ Ipakæ æmæ riraan, kini Pol ramækeikei kimi æriæ mimæ tukasækeikei misævigin. Mamni mimæ, “Nipig fotin ruauæ ta muavæn, kimia nakamhagin pik, misatuakœm, masæpæh næviginien. ³⁴ Ror pæn yakamækeikei kimi æmiæ m-fam mæ taktækun ai takasækeikei misævigin. Meinai in a nimraghien kapæmia. ! Sævigin! To kimia kirik ripæh nimhæyen.” ³⁵ Pol rimnægkiar ta, kini miræh nipar bred ye nimririæ, mini vi vi Kughen tukun. Makapir, mœn. ³⁶ Kini nærigien kapæriæ rhuvæ min, khavæn misævigin. ³⁷ Kimawæ m-fam tu hundred seventi sikis ye nækwai rao a. ³⁸ Kimisævigin rœmhen, kini mhavæn, mhapik ye rhav bag flaoa* yamæ minæ e kamhaswin ye nækwai rao, misarak-ærhav kin ye nækwai tahik, mhamæ rao tukræruværuvæ min.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruæraan, narmamæ kape rao minæ kisæm mæ yakwænhavhiak ye tanæ kirik.

Kimnhavhiak ye tanæ kirik

27:24: Wok 23:11   27:26: Wok 28:1   § 27:27: Tahik a, nhag pisîn e kimæ “Adriatik.” * 27:38: Nægkiarien kape Gris ramni “grain,” in rœmhen kin flaoa, kon, mine wit.

Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nıpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misərəru nərəus ye angka minə a kisəmmim. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimmərkis ətərəkın niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nımətəg tukrırəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rıpəh nəmmimien ikin, kini kupən ye rao rımırəhpikın nıpakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə kharəh nisərkeikeyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiə misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehua kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh mırəgh Pol, kini mini-əhu nərighien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiəi mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksın aikin mımə tukharəh nıpar-par nai yamə mine tahik rımnakapır-ta ye rao, miseiəi kin. Ror pən kimawə fam yımmhavhiak, misarə huə.

28

Pol raməmır apa Molta

¹ Yımmavhiak, misarə huə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehua, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misia mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmır yerki nai misia minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməkər-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rınapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen minə kharəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermi kin snek a rier ta mımır-pən apa ye nap, mırəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mımhə. Khawhin ror tu, mərig

kisəm mə nar kirik rıpəh norien Pol, kini kisərar ye nərighien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yımisəmır ipakə tuk imei yamehua kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehua a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nıpig kisisər. ⁸ Mərig ye nıpig a, rım yamehua a ramhə, mamapır əmə ye kafan nıkaokao. Ramokiei-okie, m-maiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kw-ermin iran məhuak-pən iran, mor huə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksın kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanın. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narımmar rıpsaah kimi əmawə. Nıpig yımisor arnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimmhavəhsi-pə narımmar fam yame yaksorkeikei tuk nərıwəkien kapəmawə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yımisarə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmır aikin. Kupan, rımətərhav apa Aleksandria, muə, mamərkaig aikin ye nıpig kape nımətəg. Rao a, kamni kimə “Kwajikova kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nıpig kisisər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejam. Kəni rikwamer kin, nımətəg kirik risi-pihıu, mırəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatarhav mhaue mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

28:2: 2 Kor 11:27   28:5: Mak 16:18   28:6: Wok 14:11

* 28:11: Kwajikovə mir a mir mir kape

kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks.

¹⁷ Nīpīg kisīsər ruā mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwtə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksın. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mīpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkın yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmħə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisərkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəer ye nīmri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyən ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mīne kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksərkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nīpīg kirik. Ye nīpīg a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpīg-enpīg meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mīne nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfraksien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfraksien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mīmə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mīmə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nīpran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik, Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo, mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamrīrpın mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Mərkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavien narmaruyen kape Kughen mīne nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarrien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisara apa taon ehuə e Rom.

? Nimiraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tüksakupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavənyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatuk kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irerə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan.

² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yerमारु kapətawə. In rimauə yerमारु kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatuk nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə

tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yerमारु kapətawə tukwautəpre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupən mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatəyəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yer kik minə-fam tuk nini-ərhavəyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Niprai nəgkiarrien e ramni mə nhatəyəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatəyəyen rirkun nasitu-min-ien iramə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipig m-fam narimnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimiraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimiraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nipig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwə.

¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə

kape Yesu Kristo, meinai nëvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimməkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mīpiuə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (*Hab 2:4*)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwan masor norien yame rapəh nat-uatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimmor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatuken Kughen kin nimriə. Mərig rimirikakun ye nīpig In rimmor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimmor kin nimriə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənməpin, mərig kimnhapəh nhasiaiyen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimmamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmir əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen

yame In yerpirig; kini to ripəh nīmhayen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nīpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimməpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuktors ye nīprairiə. Rimməpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nīprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuayen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimmor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nīpig m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimməpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuktəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuktors ye nīprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nīpraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pəniyen kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimməpəh. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nīpraovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimməpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuktors nar yame ripəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə;

masəmækin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nħarkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mama. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mħapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiria rīpəh nehuayen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəgkiarieren atuatur kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mħamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrərəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mħamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pre min kimi əmiə, kini rīpəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nīpig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimīni ta, kafan nəkirien in ratuatur əmə. ³ Ror məkneikin mə nīpig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nīpig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimiə rīpəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mīpəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nīhuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemħaa kape

Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nīpig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nīmraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərər tim tim ye nīpig mīfam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nīmraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemħaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tīpriə, kini mamħaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfraksien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmħayen mine nīpig əutən minə. Kwənarəus kape nar Isrel tuksəkupən mħarəh-pikin nīpig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine namərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənarəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnħapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəh-si-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nīmri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatur ye nīmrin. ¹⁴ Nəfraksien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nīpig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatur, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramħajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame

2:1: Mat 7:1-2; Jon 8:7   2:4: Efes 1:7; 2 Pita 3:15
Rom 8:17-18   2:8: 2 Tes 1:8

2:6: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2 Kor 5:10   2:7:

ripəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nipig kator norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kator norien has, rikiria raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigtə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimirin pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwəo minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ? Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ? Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ? Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ? Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ? Mərig rhawor e naksakapir loa masoriah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen rimini mimə,
 “! Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə niran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuaturk meinai nar apnapig kimiə nimmhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini niprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarinen

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “? Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ? Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kirik rapita narmamə minə tiksın uə nikam?” ² Kini yo jakhorpin nəgkiarinen mimə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rimnəruhu-pən nəgkiarinen atuaturk kafan ye kwermimə. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarinen yame iriə kamhani mhamə

tuksor. Mærig norien kapæriæ ripæh norien mæ Kughen tukrakapir kafan nægkiarieren.

⁴!Nikam! Nar apnapig narmamæ m-fam ye tokrei tanæ kaseikuæ, mærig Kughen ripæh neikuøyen. Ræmhen æmæ kin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Kughen, nipig Ik nakægkiar, nægkiarieren kafam ramhajoun mæ Ik nakatu-atuk.

Nipig narmamæ tuksækir kafam norien minæ, tukhani mhamæ Ik nimnor norien has minæ, mærig Ik takapita æriæ.” (Sam 51:4)

Pol rærhæu atuatum nægkiarieren ætæwao tiksin

⁵Mærig tukmæ ror yermamæ kirik tukrini ye nætærigien æmæ kape yermamæ mimæ, “Kitawæ m-fam kasor norien yame ripæh natuatumien. Mærig norien has kapætawæ ramhajoun-pæn mæ Kughen pisin æmæ ramor ratuatum nipig m-fam. Kini tukmæ norien has kapætawæ ramor swatum mæ narmamæ tukhavæh-si haktæ Kughen meinai In pisin æmæ In ratuatum, ripæh natuatumien mæ In tukrivæhsi-pæ narpinien kimi ætawæ tuk norien has yame kasor.”

⁶Mærig nikam. Nægkiarieren e rætawao. To ripipæh natuatumien mæ Kughen tukrivæhsi-pæ narpinien kimi ætawæ tuk tævhagæ has, to Kughen ripipæh nivæhyen swatum tuk nivæhsi-pæniën narpinien kimi narmamæ m-fam ye tanimtanæ.

⁷Kini tukmæ ror yermamæ kirik tukrini mimæ, “Tukmæ yakeikuæ, kini kafak norien kape neikuøyen ramor æpu mæ Kughen pisin æmæ ramæfrakis, kini narmamæ tukhani vi vi In, meinai kharkun mæ In pisin æmæ ratuatum, kini tukmæ kafak norien kape neikuøyen ramor swatum mæ narmamæ tukhavæh-si haktæ Kughen, ripæh natuatumien mæ Kughen tukrivæhsi-pæ narpinien kimi yo.” ⁸Mærig yo yakamni mæ tukmæ narmamæ kisæri-pæn nægkiarieren ætæwao mækneikin, tukhani min mhamæ, “Rhuuæ æmæ - pæh kisor norien has minæ mamharpin mæ narmamæ tuksæm mæ kitawæ m-fam kasor tævhagæ has, khavæh-si haktæ Kughen meinai In pisin æmæ in ratuatum.” Mærig nægkiarieren e in rahas. Narmamæ tiksin kamhani hah nhagik ma-seikuæ mhamæ yo yakamæri-pæn nægkiarieren ætæwao minæ mæknakin. Kughen tukrækir

æriæ mivæhsi-pæn narpinien kimi æriæ tukun.

Yermamæ kirik rikæk yame ratuatum

⁹?Kini rhawor? ?Kitawæ tukhani naha e taktakun? ?Nakhamæ ta mæ Kughen tukror nihuvøyen kimi næmæ Isrel rapita næmæ ye kantri pisin pisin minæ uæ? Nikam. Yakwæni ta mæ næsaninien kape tævhagæ hah ramarmaru ye narmamæ m-fam - ye næmæ Isrel mine ye næmæ kantri pisin minæ fam. ¹⁰In e ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Yermamæ kirik rikæk yame ratuatum, kirikianæ ægkap rikæk.

¹¹Yermamæ kirik rikæk yame ravæh nirkunien; kini yermamæ kirik rikæk yame ramarha-kin Kughen.

¹²Narmamæ m-fam ægkap kamhaukreikin-pæn nimeitairiæ kimi Kughen, iriæ kwæsarpah fam kin norien nækwai Kughen, yermamæ kirik rikæk yame in ramor nihuvøyen, kirikianæ ægkap rikæk.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³“Nægkiarieren kapæriæ rapien ræmhen kin napienien kape nækwai nimir kape yermamæ mhæ yame ramækwaq, Nerami narmamæ m-fam rukwar kin neikuøyen.” (Sam 5:9)

“Kakonæ kape snek ramsi-pæn ye nheriæ.” (Sam 140:3)

¹⁴“Nheramriæ rukwar kin nher-pæniën kin nar hah kimi narmamæ; kini nægkiarieren kapæriæ rækæh.” (Sam 10:7)

¹⁵“Kasaiyu aihuaa æmæ tuk nhopniyen yermamæ;

¹⁶aikin minæ fam yame kamhavæn ikin, kasoriah narimnar, masor narmamæ kasærig rahas,

¹⁷kini iriæ kaseinein swatum kape næmærinuyen.” (Aes 59:7)

¹⁸“Mhapæh nhasaiyen Kughen nipig kirik.” (Sam 36:1)

¹⁹Kitawæ kharkun mimæ narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamæ yame Kughen rimivæhsi-pæn loa kimi æriæ. Ror mæknakin mimæ yermamæ kirik rikæk yame rirkun nhorpinien nægkiarieren yame Kughen ramni. Kini narmamæ m-fam ye tokrei tanæ tukasækeikei masærer ye nimri

Kughen mimə In tukrəkir əriə. ²⁰ Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimirin meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

*Nhatətəyən əmə ramor yermamə ratu-
atuk ye nimir Kughen*

²¹ Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nimirin. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarrien minə ye loa, mine nəgkiarrien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipiğ kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natu-
atukien kape Kughen yame rhuvə makhak.

²⁴ Kini ye nihuvəyən kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimirin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nəriğien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. ²⁵ Kughen rənhher-pə kin Kristo mə In sakrefaəs; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipiğ kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratu-
atuk huvə, meinai ye kafan nətəriğien yame rapomh, in riphəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratu-
atuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimirin.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matu-
atuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar

kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matu-
atuk ye nimir Kughen. Mərig nhatətəyən əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatətəyən ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarrien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyən kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyən e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipiğ kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

*Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən
Kughen rimnor in ratu-
atuk ye nimirin*

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksəriğ ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matu-
atuk ye nimir Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratu-
atuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natu-
atukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebra-
ham to riphəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratu-
atuk ye nimirin.” (Jen 15:6)

⁴ Nipiğ yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukriphəh nini-pənien tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə taksor wok kape Kughen mə In tukriphəh-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor

mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyən əfrakis tukriven tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷“Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru riphəh niraptərəkiniən təvhagə has kapəriə yerkin.” (Sam 32:1-2)

⁹?Rikimiə raməsik mə nihuvəyən əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmā Isrel, uə nihuvəyən əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kiphəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmā kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmīr min ye nəmā kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuutuk ye nimirin. ¹⁰?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuutuk iran? ? Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimiphəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin.

¹¹Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nimtətien yame ramhəjoun əfrakis mə yermamə in ratuutuk ye nimirin Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kiphəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyən kapəriə. ¹²Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyən yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə

kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa riphəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuutukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyən. ¹⁴Ror məknakin meinai ripi mə promes riphəh miphor nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə riphəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyən riphor nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen niran riphəkək. ¹⁵Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, to kiphəh niniyən mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimiraghiən kapətawə ye swatuk kape nhatətəyən mə promes tukruə ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyən rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸Rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mimə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (Jen 17:5) Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimiraghiən kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kiphəh nəvhuekin-famien əriə.” (Jen 15:5) Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkariən a, mə in tukruə riphəh kantri minə khapsaah. ¹⁹Nhatətəyən kafan riphəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rimnəriəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰Ebrahim rimiphəh nətə-ətayen

4:11: Jen 17:10-11 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 3:7 4:17-18: Jon 5:21 4:19: Jen 17:17

4:14: Gal 3:18

4:15: Rom 3:20; 5:13

4:16: Gal

ye kafan nhatätäyeyen ye promes kape Kughen. Näfrakisien, kafan nhatätäyeyen ramhaktä mamäusik-äusik mämhen min, kini miväh-si haktä nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvä yerkin mä Kughen raväh nasaninien tuk norien kafan promes tukruä mor näfrakisien kin. ²² Ye norien a in a, “Kughen rimini mä Ebrahim in ratuatuk ye

nimrin.” *(Jen 15:6)*

²³ Nägkariyen e yame ramni mä “Kughen rimini mä Ebrahim in ratuatuk ye nimrin,” kipäh niraiyen kimä kape Ebrahim pisin ämä, ²⁴ märig kimirai min kimä kapätawä e yamä mine Kughen tukrini mimä kitawä kisatuatuk ye nimrin, mishatätä ye Yermamä yame rimiväh miragh Yesu Yermaru kapätawä ye nimhøyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pä kin Yesu ruä mimhätä tuk tävhagä hah minä kapätawä, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhøyen mä In tukror swatuk mä kitawä tuksatuatuk ye nimrin.

5

Nämärinuyen mine nagienien

¹ Kitawä kishatätä ye Kristo, Kughen ramni mä kitawä kwäsatuatuk ye nimrin. Ror pän, Yesu Kristo Yermaru kapätawä rimnor swatuk kimi ätäwä mä kitawä kamhaväh nämärinuyen kitawä Kughen. ² Ye nhatätäyeyen kapätawä, norien yame Kristo rimnor rimäpik ätäwä khauä ye nimri Kughen mä tukhaväh nihuvöyeyen yame Kughen ramautä-pä kin kimi ätäwä. Kini nihuvöyeyen e in e kitawä kisarä iran ai taktakun. Kini kitawä kisagien ai taktakun meinai kitawä kwänharkun huvä mä tukhaväh nehuöyeyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianä min, tukasäkeikei misagien ye nipig tukmä kamharäh-pikin nipig äütän minä, meinai kharkun mä nipig äütän minä a kasasitu irätawä mä tuksärer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasärer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ätäwä. Kini nipig kharkun mä Kughen rikin ramagien tuk ätäwä, kini kitawä kasärähu-pän tim tim nätärgien kapätawä ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasärähu-pän tim tim nätärgien kapätawä iran tukun, kharkun mä tukhauä misor näfrakisien kin, meinai In rimivähsi-pä Nanmin kafan kimi ätäwä,

kini Nanmin ravähsi-pä norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawä.

⁶ Kini nipig yame kitawä khapääh nhavöyeyen nasaninien tuk niväh-miraghien ätäwä, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhä tuk niväh-miraghien ätäwä nämä has yamä mine khapääh nhasiaiyyen Kughen. ⁷ Tukmä yermamä kirik, nar apnapig mä in yemä atuatuk kirik, kini [riräh pikin nipig äütän kirik natukrimhä], märig narmamä kwatiksän ämä to kharkun niseighanien kin nimraghien kapäriä tuk niväh-miraghien in. Tukmä ror yermamä kirik tukramäkeikei mimhätä min tuk niväh-miraghien yermamä kirik yame kafan norien rhuvä. ⁸ Märig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ätäwä ye norien e mimä nipig kitawä kasor hanä tävhagä hah, kini Kristo rimamhä tuk niväh-miraghien ätäwä.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhä tuk ätäwä, Kughen rimnor ätäwä kisatuatuk ye nimrin. Ror pän, kitawä kharkun huvä mä Kristo tukriväh miragh ätäwä tuk niemhaa kape Kughen yame tukritärhav-pä ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawä Kughen, nimhøyen kape Tini rimnor swatuk kimi ätäwä mä tukhauä mhaväh nämärinuyen kitawä Kughen. Kini nar e yame rhuvä rapita, in e mä kitawä kwänharkun huvä mä Kughen tukriväh miragh ätäwä ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapätawä yame rimnor ätäwä khauä mhaväh nämärinuyen kitawä Kughen, In ramor min rikitawä ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapätawä.

Adam rimivi-pä nimhøyen, kini Kristo ravähsi-pä nimraghien

¹² Apa kupan, kwän e Adam rimnor tävhagä has, kini ror pän, yermamä kirikianä ämä yame rimivi-pä tävhagä ruä ye tokrei tanä. Kini tävhagä has rimiväh nimhøyen muä eikin e. Kini ror mäknakin, narmamä m-fam tukasäkeikei mhamä meinai iriä m-fam kasor tävhagä hah. ¹³ Meinai narmamä kasor tävhagä has kwasig ikin Kughen ripivähsi-pä Loa

kape Moses. Mærig nipig Loa kape Moses rimnamrirkæk hanæ, to kipæh niniyen mæ kasækapir loa, kini Kughen rikin ripæh næsikien kapæriæ tævhagæ hah minæ. ¹⁴Mærig nar apnapig Kughen rikin ripæh næsikien kapæriæ tævhagæ hah minæ, narmamæ yamæ miñe kimnisaræ ye nipig kape Adam muæ meriaji-pæ Moses, iriæ m-fam kwønhamhæ. Nar apnapig narmamæ kipæh niniyen mæ kimisakapir Loa ræmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mærig iriæ mifam kwønhamhæ.

Ye norien minæ tiksinn, Adam in ræmhen kin Kristo yame rimauæ mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauæ tuk narmamæ mifam, ræmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauæ tuk narmamæ mifam. ¹⁵Mærig norien yame Kughen ramor kimi ætawæ ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamæ kirikianæ æmæ e Adam rimnæsik nækwai Kughen miwi-pæ nimhøyen tuk narmamæ khapsaah. Mærig nar yame rhuva rapita, in e mæ yermamæ kirikianæ æmæ e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ætawæ mæ Kughen tukraut-pæ kin kafan niñuvøyen ehua kimi narmamæ khapsaah tuk næspirien tævhagæ has kapæriæ. ¹⁶Yakamni min mimæ niñuvøyen ehua kape Kughen yame In ramautæ-pæ kin kimi narmamæ, in ror pisin ægkap ye kwankwai tævhagæ hah kape Adam. Kwøn a rimnor tævhagæ hah mikirikianæ æmæ, Kughen rimnækir miwæh-si-pæn narpinien kimin. Mærig, nipig kitawæ narmamæ khapsaah kasor tævhagæ has ripsaah, Kughen ravæhsi-pæ æmæ nar huvæ kimi ætawæ, kini rimnor mimæ kitawæ kisatuatuk ye nimrin. ¹⁷Tævhagæ hah kape yermamæ kirikianæ æmæ e Adam rimnor nimhøyen ramarmaru ye narmamæ m-fam. Mærig nar kirik min yame rehuæ rapita in e nar yame yermamæ kirikianæ æmæ e Yesu Kristo rimnor. Narmamæ m-fam yamæ miñe kamhavæh niñuvøyen kape Kughen yame In ramautæ-pæn kin kimi æriæ, kini mhani næfrakisien mæ Kughen tukror æriæ kisatuatuk ye nimrin, iriæ tukhavæh nimraghien rerin. Kini iriæ Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamæ.

¹⁸Næfrah. Adam rimnor tævhagæ hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamæ m-

fam mæ Kughen tukramækeikei miwæh-si-pæn narpinien kimi æriæ. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, Kristo rimnor nar atu-atuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamæ mæ tukhauæ misatuatuk ye nimri Kughen. Natuutukien a ramor mæ narmamæ m-fam kharkun nhavøyen nimraghien rerin. ¹⁹Narmamæ khapsaah kwønhaue yor tævhagæ hah minæ meinai kwøn a Adam rimnæsik nækwai Kughen. Mærig narmamæ khapsaah tukhauæ misatuatuk ye nimri Kughen meinai yermamæ a Yesu Kristo rimnor nækwai Kughen.

²⁰Kughen rimivæh-si-pæ Loa mæ tukirkun niniyen mæ narmamæ kasækapir pik loa. Mærig nipig kimini kimæ narmamæ kasækapir pik loa, niñuvøyen yame Kughen ramautæ-pæ apnapig æmæ kin rimauæ meluæ mapita, ²¹mæ niñuvøyen tukrapita tævhagæ hah. Tævhagæ hah ramarmaru ye narmamæ mfam mamor nimhøyen kimi æriæ. Mærig taktakun ai niñuvøyen yame Kughen ramautæ-pæ kin kimi ætawæ ramarmaru irætawæ, kini mamor narmamæ kisatuatuk ye nimrin, mamhavæh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapætawæ.

6

Næsaninien kape tævhagæ hah tukripæh næruk-ætærækin-ien ætawæ

¹? Kini ror mæknækin mimæ kitawæ tukshaw-ni? Tukmæ ror yermamæ kirik tukrini mimæ, "Rhuva mæ tukasækeikei masor tævhagæ hah mamharpin mæ niñuvøyen kape Kughen tukrehuæ min mæmhen." ²Nikam, ripæh natuutukien. Nipig nipraitawæ ramækeikei kimi ætawæ mæ tukror tævhagæ has, kitawæ tukhapæh nisorien nækwan, ræmhen kin yame mæ to yermamæ kirik rægkiar kimi yermamæ yame ruamhæ ta, kini to ripæh norien nækwan. ³Nakharkun uæ nikam mæ kimnor baptaes irætawæ ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimæ kitawæ kwønhaue kirikianæ kitawæ Yesu Kristo. Kini kwæsæpæh nimraghien kupan kapætawæ ræmhen kin yame kitawæ kwønhamhæ kitawæ Yesu Kristo. ⁴Ror mæknækin, nipig kamor baptaes irætawæ, in ræmhen æmæ kin yame kitawæ kwønhamhæ ta, kini

kiminim atawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksari-pən swatuk kape nımraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nımhəyen, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nımraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhəmhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nımhəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nımraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nıpraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin atawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnəmhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nımhəyen kafan, to ripəh nımhə-min-ien. Nımhəyen ripəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nımhəyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nımraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nıpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivı-pənien əmiə. Mərig ye nımraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nivəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrar-maru ye nıpraimiə yame tukrimhə tuk nipig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has

yame nıpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nıpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nımraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimia e narmamə yame Kughen rimivəh-si ta əmiə ye nımhəyen məhi-pən əmiə ye nımraghien. Kini seighaan kin nor-nor nıpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nımrin. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah ripəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisərə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi atawə.

Yor wok minə kape norien atuatur

¹⁵ ? Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, "Rhuve. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa ripəh narmaruyen irətawə, mərig nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi atawə rarmarmaru irətawə." Nikam, ripəh natuaturukien. ¹⁶ Nakharkun uə nikam mə nipig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwən, kimia nakhauə slef kafan. Kimia slef kape naha yermamə yame naksor nəkwən. Swatuk kiraru mə to naksari-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nımhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nimri Kughen. ¹⁷ Kitawə kəmhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nimisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nimisor norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuaturuk ye nimri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə ripəh nəmhenien tuk nirkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nımiseighan kin nor-nor nıpraimiə minə mə iriə slef kape

norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraumiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rimmərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmīə. ²¹ In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nivəhsi-preyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmhəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rīmīrisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nīmhəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nīmraghien rerin yame ramsipən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimmor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkīn-mīnien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh nīnien mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig

nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkīn-mīnien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh miragh In ye nīmhəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmhəyen əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nisərə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - rīpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpəh nīni-əhuyen yo mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakrīpəh nirkunien norien kape nanipənien mə rhawor pən iran mine. ⁸Loa ramni-əhu mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nīpig yakərig loa e, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrah kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa rīpəh nīni-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerik yame rahas to rīpəh

6:23: Rom 5:12,15   7:4: Rom 6:2,11   7:6: Rom 8:2; 6:4   7:7: Eks 20:17; Dut 5:21   * 7:8: Gris ramni mīmə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rīmamhə mirkək.”

niviyen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.*⁹ Apa kupan, nipig yimneinein hanə loa, rikik ripəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərig nipig yimauə mirkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rimaue mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak.¹⁰ Kini yimnəm mə nəgkiarien e kape loa yame rimaue mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyen¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipig yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerikik yame rahas rimməkei irak mimə tukmə yimnəripən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəripən-famien, kini nəgkiarien kape loa rimiini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarien kape loa kimmhasi-pən ye Kughen kisəmirhakə, misatuatuk, mhahuvə misasiu ye narmamə.¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, "Loa in nar huvə əmə, mərig rimməvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen." Mərig nikam, nəgkiarien e ripəh natuatukien. Nipig yimauə mirkun nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuve, mərig rikik rimməvən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has.¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerikik ye nipig mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor.¹⁶ Nipig jakərig rahah yerikik tuk təvhagə

hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis.¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmir ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə.¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuve, mərig to yakpəh norien.¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor.²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmir ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah.²² Yerikik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen,²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye niprak.²⁴ ! Kəs! Yakamərig rahah pik əgkap. ? Keinein mə pa tukrirəhsi-ta yo ye niprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ ! Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye niprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pəniein Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nəgkiarien minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nimrin meinai kishatəta ye nar yame Kristo rimmor kimi ətawə.

7:10: Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

7:11: Jen 3:13

7:12: 1 Tim 1:8

7:15: Gal 5:17

7:20: Rom 7:17

7:23: Gal 5:17; 1 Pita 2:11

7:25: 1 Kor 15:57

Ror məkneikin, Kughen to ripəh nivəhsi-pəniēn narpiniēn kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaniniēn kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nīmraghiēn wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaniniēn kape təvhagə hah mine nīmhəyēn. ³Loa kape Moses reinein nirisiniēn ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen, meinai nətərigiēn hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. ! Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimmher-pə kin Tini atuatuk rimaū yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimmor narpiniēn kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nīpig Tini rimaū nītawin rimmayiu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rimmor məknakin mīmə nəgkiarine atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nīmraghiēn kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pəniēn swatuk kape nətərigiēn has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhəjoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigiēn hah kape yermamə, nətərigiēn kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigiēn hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigiēn kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶Tukmə nətərigiēn hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nīmhəyēn. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigiēn, in raməri-pən əmə swatuk kape nīmraghiēn mine nəmarinuyēn. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigiēn hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ripəh nəri-pəniēn loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pəniēn. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigiēn hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragiēn.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pəniēn nətərigiēn hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmīr əfrakis

irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ripəh nəmiriēn iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmīr irəmiə. Kini nar apnapig nīpraimiə tukraməkeikei mīmħə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuk mihuvə ye nimri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimmor Yesu Kristo rīmimragh min ye nīmhəyēn kafan. Nəfrakisien, nīpraimiə tukripihmə tuk nīpig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukriivəhsi-pən min nīmraghiēn kimi nīpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-iēn nətərigiēn hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigiēn hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamħə. Mərig tukmə ye nəsaniniēn kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigiēn hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mīmə in e nəfrakisien meinai Kughen rīmivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to ripəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rimirhi əmiə. Kini Nanmin rimmor mə kitawə kharkun nokrəniēn kin Kughen mhamə, "Tatə." ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mīmə kitawə ji Kughen minə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nīmhəyēn kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukriivəhsi-pən nisaiyēn

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7

8:4: Gal 5:16,25

8:9: 1 Kor 3:16; 12:3

8:10: Gal 2:20

* 8:13: Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigiēn hah kape yermamə." 8:13:

Gal 6:8; Kol 3:5

8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7

8:16: 2 Kor 1:22

8:17: Gal 4:5-7; Rev 2:17

kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyən kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mimə nəmħəyən yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nıpig yame Kughen tukror əpu nihuvəyən kafan ye nımraghien kapətawə.

¹⁹ Nəfrakisien, narımmar minə fam yame Kughen rımmor, in e nımoptanə mine naimınai, mine nar mıragh minə, mine narımmar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nıpig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nıpnətin minə.

²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rımmor mə narımmar fam yame In rımmor, iriə tukasəmır-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rımmor məknakin əriə meinai In rımmorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən tımtım nətərigien kapəriə iran ²¹ mə narımmar fam yame In rımmor tukhamətıt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə mın, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyən kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narımmar fam yame Kughen rımmor kasərig nəmħəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini.

²³ Kini kitawə mın kasərig nəmħəyən kitawə narımmar fam yame Kughen rımmor, nar apnapig Kughen rımivəhsi-pə ta Nanmın Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rımməkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nıpig atuətuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narımmar yame rımırhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nıpraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame rıwi.

²⁴ Rımırıkakun ye nıpig Kughen rımivəh mıragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rımivəh ta nar kirik, to kıpəh nıniyən

mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukrıpırəh tuk nıpig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kıpəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərər tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə mın, Nanmın kape Kughen ramasitu irətawə ye nıpig kitawə kasərou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmın əmə kape Kughen raməhuak atə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarrien iran rikək.

²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmın kafan ramni, meinai Nanmın Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narımmar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasıtuyən irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rımmokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nıpig a, In rımını mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni mın mine nowini minə, kini In yerpırig irətawə fam rəmhen kin nımmın nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rımməkupan mını mimə tukhauə kafan minə, In rımmokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rımmokrən kin ətawə, In rımmor ətawə kisatuətuk ye nımmın. Kini kitawə e yamə mine rımmor ətawə kisatuətuk, In tukrırəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyən mine nihuvəyən kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehua kape Kughen

³¹ ? Tukni mın naha ye narımmar minə e? Kughen ramarə kitawə mın, mamor narımmar fam mə iriə narımmar huvə ye nımraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərə əswasıg kin ətawə.

8:20: Jen 3:17-19 † 8:22: Nəgkiarrien kape Gris ramni “narımmar fam yame Kughen rımmor kaseihag əpir” mərig nıpran ramni mə kisərig nəmħəyən mamhawhin mə tuksəsanın mın.

8:23: 2 Kor 5:2-4

8:27: Sam 139:1

8:28: Efes 1:11

8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

8:31: Sam 118:6

³² In rimipəh niginien tuk Tini atuutuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiarieren kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyən narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsitayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək, ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyən yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsita ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagim.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukəwəji əriə mə tukpihopni əriə.” (Sam 44:22)

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame norkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyən, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpərig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh

nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol norkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyən. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuutuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuutuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksın tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyən kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksın. ⁵ Kini ripriə atuutuk minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuutuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpərig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatətəyən ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyən mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənyen ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasipən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kiraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuutuk kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (Jen 21:12) ⁸ Niprai nəgkiarieren e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine

kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriä e kwönäræus äfrakis kape Ebrahim. ⁹Ror mäknæikin meinai Kughen rimini-pæn tuk Ebrahim mimä, “Ye nipig atuatuk, jakrerig-pre tuk ämiru, Sera tukriräh kwaji yerman kirik.” (Jen 18:10, 14)

¹⁰ Märig nägkiarïen a ripäh norïen infamïen eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka riräh mir mir. Kapäriu tatä kirikianä ämä, in e kaha hah kape nämä Isrel e Aesak. ¹¹ Märig mir mir e kirähäh niwarha-hanäyæn, kini mirähäh niworïen nar kirik yame rhuvä, uä raha, märig Kughen rimini-pæn promes kirik kimi mamä kapäriu. Kini nägkiarïen e ramhajoun huvä mä Kughen rimirpen narmamä ramäri-pæn ämä närigïen kafan, ¹² märig päh nïen mä ramirpen äriu meinai kimiwor nar huvä kirik, uä nar hah kirik. Kughen rimini-pæn tuk Rebeka mä, “Nimrïn nupan tukror atuä kin kape yame ramäker ye nimeitaan.” (Jen 25:23)

¹³ Kini in e ramäri-pæn ämä nägkiarïen yame Nækwäkwe kape Kughen ramni mimä, “Yakorkeikei Jakob, märig yakamäkin Esao.” (Mal 1:2-3)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mä norïen kape Kughen ripäh natuatukien? ! Nikam! Kitawä kharkun mä In ramor atuatuk ¹⁵ meinai in rimini-pæn tuk Moses mimä,

“Yo atuk yimïni mä narmamä hawor e rikik tukreihua tuk äriä, kini narmamä hawor minä ai rikik tukripäh neihuaÿen tuk äriä.

Kini Yo atuk yimïni mä narmamä hawor e jakor huvä pæn kimi äriä, kini narmamä hawor minä ai jakpäh nor-huvä-pänïen kimi äriä.” (Eks 33:19)

¹⁶ Kini ror mäknäkin mä kitawä to khapäh nhaväyæn promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawä kasor, ramhen kin yame kasorkeikei pik In, uä kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawä kamhaväh ämä promes kape Kughen meinai rikin rehüä tuk ätawä.

¹⁷ Ye Nækwäkwe kape Kughen rimini-pæn tuk king kape Ijip* mimä,

“Yimiväh-si haktä ik tuk nar kirikianä ämä, in e mä narmamä tüksäm kafak näsanïenïen ye nimraghien

kafam, mä narmamä tukamhani-ärhav nhagik ye tänimtanä.” (Eks 9:16)

¹⁸ Kini niprai nägkiarïen e ramni mä Kughen atuk ramni mä narmamä hawor minë rikin tukrehüä tuk äriä. Kini Kughen atuk rimnärip kävsäsiäv ye narmamä yamä minë kasapäh hanä-ämä In.

¹⁹ Tukmä ror kirik tukraiyoÿ yo mimä, “Narmamä to khapäh nisätapigïen kin nirkunïen kape Kughen. ? Kini tukmä Kughen atuk ramni narmamä hawor minë tüksapäh kafan nägkiarïen, kini rhawor e Kughen ramni mä kapäriä atuk?” ²⁰ Märig jakhorpin naiyoÿyæn e mimä ik yermamä ämä, ? rhawor e nakmä takhorpin äsanïn nägkiarïen kape Kughen? Nitip† to ripäh nini-pänïen tuk yermamä yame rimikuh in mimä, “?Rhawor e nimikuh mäknæikin yo?”

²¹ Yermamä yame ramküh nitip, in rirkun nirähÿen mäknïuvyuv ye nuknen kirikianä ämä mirkun nikuÿyæn nitip kin kiraru - kirik kape nivai-pänïen nar ägkap iran; kirik kape nivai-pänïen nar äpnäpig iran.

²² Ye norïen kirikianä ämä min, Kughen rirkun nor-minïen ye narmamä. Tukmä rorkeikei, In rirkun norïen mä tukroriah äriä. In rorkeikei mä tukror äpu mä niemhaa ramhai In tuk tävhagä hah, kini In tukror narpinïen ehüä kimi narmamä yamä minë kasor tävhagä hah. Märig nar äpnäpig In ramor mäknäkin, kafan nätärigïen ramäpomh; kini In ripäh nor-ahuaÿæn narpinïen kimi äriä yamä minë kasor mimä rikin tukramämhä. ²³ Kafan nätärigïen rapomh, mor mimä In tukror äpu niहुväyæn ehüä kafan kimi narmamä yamä minë In ramni mä rikin tukrehüä tuk äriä. In apa kupan, In rimirpen ta äriä mä tukasarä ye niहुväyæn kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawä m-fam yamä minë In rimirpen, kini päh nïen mä kwönäræus kape Isrel in ämä in ämä, märig nämä tanä pisin pisin minä min. ²⁵ Ramhen ämä kin yame In ruini ta ye Nækwäkwe kape Hosea mimä,

“Narmamä yamä minë päh nïen mä kafak narmamä, jakokrän kin äriä mä, ‘kafak narmamä minä.’

Kini narmamä yamä minë yimipäh norkeikeiyen äriä kupan,

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nägkiarïen kape nämä Gris ramni nuhpikinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

jakokrən kin əriə mīmə, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’” (Hos 2:23)

²⁶ “Kini ikin atuatur, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimia pəh nien mə kafak narmamə,’

narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nipnət Kughen yame ramragh.’” (Hos 1:10)

²⁷ Kini Profet Aesea rimiini-ərhav ye nīkarin kape Isrel mīmə,

“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khap-saah rəmhen kin nipakir ye tahik, mərig Kughen tukrivəh miragh kwatiksın əmə,

²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuua əmə narpiniin kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

²⁹ Kini rəmhen əmə kin nəgkiarien yame profet Aesea rimiini kupan mīmə,

“Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In ripiəpəh neighanien kin kwənərəus tiksın kapətawə mə tukhamragh,

to kitawə kipihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rimmoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nishatəyən

³⁰ ? Niprai nəgkiarien minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swatuk kape nhauəyən misatuatur ye nimri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisatuatur ye nimrin tuk nhatəyən kapəriə. ³¹ Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pəniin loa mə iriə tuksatuatur ye nimri Kughen. ? Mərig iriə khapəh nisatuatur ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksatuatur ye nimri Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pəniin swatuk kape nhatəyən. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh-pikin.”[‡] ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatə ye Kwən a, to khapəh nisaurisien nipig tuksərər ye nimri Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nisi-pəniin ye nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pəniin swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatur ye nimrin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniin loa kape Moses. ⁴ Kristo rimmor infamien ye swatuk kape nəri-pəniin loa tuk nuəyən matuatur ye nimri Kughen. In rimmor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatə iran tuksatuatur ye nimri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pəniin loa mīmə narmamə tuksatuatur ye nimri Kughen. In rimiini mīmə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (Lev 18:5)

⁶ Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatəyən yame narmamə khamhakwasig misatuatur ye nimri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh

[‡] 9:32: Nəgkiarien e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyən səpaag, ramni kapiet kape nivhirəkinien nīmə. Translesen komiti ramni səpaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape səpaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33: Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

min ye nimhøyen kafan). ⁸Rikmiä tukripäh näsikien mäknakin meinai näkwäkwa kape Kughen ramni mä “Nægkiarinen kafan in ipakä ämä tuk ämiä. In apa ye nhermiä, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nægkiarinen e in nægkiarinen kape nhatätøyen yame yakamni-ärhav ⁹ mima tukmä nakhani-ärhav ye nhermiä mhamä Yesu in Yermaru, kini tukmä nakshatätä äfrakis yerkimia mfam mä Kughen rimiväh miragh Yesu ye nimhøyen kafan, kini Kughen tukriväh miragh ämiä. ¹⁰ Ror mäkneikin meinai Kughen ramor narmamä kisatuatuk ye nimrin nipig kishatätä äfrakis iran yerkiria. Kini Kughen raväh miragh narmamä nipig iriä kamhani-ärhav ye nheriä mhamä Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Näkwäkwa kape Kughen ramni mima,

“Morig narmamä yamä mine kishatätä ye Kwän a,
to khapäh nisaurisien nipig tuksärer
ye nimri Kughen.” (Aes 28:16)

¹² Nægkiarinen e in kape narmamä m-fam, nar arnapig kwänäräus kape Isrel uä nämä tanä pisin pisin mina, meinai Yermaru kirikianä ämä e ramarmaru mamautä-pä kin kafan nihuvøyen kimi narmamä m-fam yamä mine kisaiyoh-pän kin. ¹³ Rämhen kin yame Näkwäkwa kape Kughen ramni mima,

“Narmamä m-fam yamä mine kasokrän kin Kughen Yermaru mä tukriväh miragh äria,
In tukriväh miragh äria.” (Joel 2:32)

¹⁴ ? Morig tukmä narmamä khapäh nishatätøyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pän iran mine misokrän kin In mä tukriväh miragh äria? ?Kini tukmä khapäh nisärigien nævsaoyen kin, tukshawor pän iran mine mishatätä iran? ? Kini tukmä yermamä kirik rikäk tuk nini-ärhavyen tuk äria, tukshawor pän iran mine misärig nævsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmä Kughen ripäh nher-pänien kin narmamä, tukshawor pän iran mine mhani-ärhav Nävsaoyen Huvä? Rämhen kin yame Näkwäkwa kape Kughen ramni mima,

“!Rhuvä pik ägkap mä kisäm yermamä kirik riväh nævsaoyen huvä kape Kughen muä kimi atawä!” (Aes 52:7)

¹⁶ Morig päh nien mä nämä Isrel m-fam kimnhaväh nævsaoyen huvä yerkiria. Rämhen kin nægkiarinen yame Aesea rimirai mima,

“! Yermaru! Narmamä kwatiksien ämä kimnhani næfraksien ye nægkiarinen kapamawä.” (Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror mäknakin, nhatätøyen ramsi-pän ye nar yame nakasärig; kini nægkiarinen yame nakasärig ramsi-pän ye nævsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ?Morig yakamaiyoh mima [nämä Isrel] kimisärig uä nikam? Äwäh, kwäsärig ta. Näkwäkwa kape Kughen ramni mima,
“Nægkiarinen kape Kughen rimavän ikin minä fam ye tokrei tanä,
ruavän ikin minä fam ägkap.” (Sam 19:4)

¹⁹ ? Kini jakaiyoh ämä kin nar kirik min mima, nämä Isrel kwänharkun ta uä nikam? Äwäh, kwänharkun. Meinai Moses rimnäkupan mini mima,

“Jakor huvä pän kimi narmamä yame kapäria kantri kirik rikäk, kimia taksor jalus tuk äria;

kini jakor huvä pän kimi narmamä ye kantri yamä mine kimia nakamhani mhamä iriä kisar-mar, niemhaa tukrhai ämiä tukun.” (Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripäh niginiyen tuk niniyen mima,

“Narmamä yamä mine khapäh nisarhakinien Yo kwäsäm Yo;
kini narmamä yamä mine khapäh nisaiyohyen Yo, yimnor äpu Yo kimi äria.” (Aes 65:1)

²¹ Morig ye nikarin kape nämä Isrel Aesea rimini mima,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mä jakasitu iräria,
iriä narmamä yamä mine kasärik näkwäk, mamhaukreikin-pä nimetairia kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehüä tuk nämä Isrel

¹ Päh yakaiyoh tuk nægkiarinen kirik ye nikarin kape nämä Isrel. ?In e næfraksien mä Kughen rimukreikin-pä nimeitaan kimi kafan narmamä uä nikam? Nikam. Taksäm-ru yo. In rimipäh nukreikin-päyen nimeitaan kimi yo e yemä Isrel

kirik, kwənərəus kape Ebrahim, niṭə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnayah skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməm; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” (*Fas King 19:10*)

⁴ ? Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” (*Fas King 19:18*) ⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiks in aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan niहुवəyən. ⁶ Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye niहुवəyən kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huə minə, kini to niहुवəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukripor əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakın pik swatuk kape nuəyən matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnərip kəvsasivə kimi əriə mə tüksəpəh hanə-əmə In. ⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimriria ripis,
kini mor mimə nimətirgiria tukrəru.”
(*Dut 9:24; Aes 29:10*)

⁹ Kini King Deved rimini mimə,

* 11:3: Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen. 11:6: Gal 3:18 11:11: Wok 13:46 † 11:16: Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.

“Niहुवəyən kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənəkuru kirik, yame tukrhosigin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimriria tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmire ye nahasien kapəriə, infamien rikək.”
(*Sam 69:22-23*)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ? Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamir, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nikam, tüksərer min. Ye kapəriə nəviəkiəyən, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə niहुवəyən yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tüksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh niहुवəyən kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, ! niहुवəyən kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tüksarə ye niहुवəyən a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəməhyən kafan.

¹⁶ Tukmā narmamā kamhavəh-si-pən nīpər bred yame kīpəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmā kivəh-si-pən nuknei nai kimi Kughen, kwəragrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷ Mərig nəmā Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermīn yame Kughen rimmərai ta marakikin. Kini kimiə nəmā tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimmərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyən yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nīpnətīn minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmā tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmā Isrel yame Kughen rimmərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mīmə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmā ror yermamə kirik tukrīni mīmə, “Kughen rimmərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukrīrpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimmərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyən iran. Kini kimiə nīmīsəpīrpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nīsausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rimmərai ta kwermi nai atuətuk tiksın, kini tukmā nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtim-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mīrkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimməgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmā nakasəkeikei tuk nhatətəyən iran tuk kafan nihuvəyən. Mərig tukmā naksəpəh nhatətəyən iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmā nəmā Isrel kharerig-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukrīrpin-pən min əriə ye nuknei

nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini nīprai nəgkiarīen e ramni mə kimiə nəmā tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimmərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuətuk kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif əpa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rīmar əmə tuk Kughen tuk nīrpin-pənien əriə ye nukneriə atuətuk.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmā Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar mənīwən e in e mə Kughen rimmor mə nəmā Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarīen. Mərig norien a raməmīr əmə meriəji-pən nəmā tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrīvəh miragh fam nəmā Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə, “Yermamə yame tukrīvəh miragh narmamə tukrīsi-pən əpa Saəon, In tukrīvəh-si ta norien has tuk nəmā Isrel.‡

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsəoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhauə tikmīr minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmīə nəmā tanə pisin pisin minə, Kughen ravəh-si-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmā Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nītə kape Ebrahim, Aesak mine Jekob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nīpig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to rīpəh nuheikin-minien kafan nəgkiarīen. ³⁰ In

‡ 11:16: Nuhpikīnien e, nīpran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen. 11:17: Efes 2:11-19

11:22: Jon 15:2,4 § 11:26: nəgkiarīen Gris ramni Jekob, nhag pisin kirik e Isrel.

apa kupan, kimiä nãmë tanë pisin pisin minä nimisäsik näkwai Kughen. Märig tak-takun ai, nãmë Isrel kimisöpöh In misäsik näkwan, Kughen rivähsi ta nivhuäyen tuk äriä mivähsi-pre kimi ämia. ³¹ Ye norien kirikianä ämë min, nãmë Isrel kasäsik näkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mä riki Kughen tukrehuä min tuk äriä. Ror mäknakin meinai taktakun ai iriä kimnasäm mä Kughen rikin rehuä tuk ämia, kini tukmä ror iriä kisorkikei mä Kughen rikin tukrehuä min tuk äriä. ³² Narmamä m-fam kasäsik näkwai Kughen, kini In ramor mä kapäriä norien hah ram-räptäräkin äriä m-fam ägkap, iriä atuk to kharpöh nharisinien äriä. In ramor mäknakin mä [In pisin ämë tukriväh miragh äriä] mamhajoun-pän mä rikin tukrehuä tuk äriä m-fam.

Pol ramäni nipei miväh-si haktä Kughen
³³ ! Taksäm-ru! ! Nihuväyen yamä mine Kughen ramor kimi narmamä mine nirkunien kafan, iriä fam kishuä!
 Kitawä kiseinein nirkunien norien kape nätärigien kafan, mine kafan swatuk minä.

³⁴ “Meinai yermamä kirik rikäk yame rirkun narimnar yame ramämür ye närigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamä kirik rikäk yame rirkun nivähsi-pänien nägkiarinen kirik tukrasitu ye Kughen.” (*Aes 40:13*)

³⁵ “Yermamä kirik rikäk yame rirkun nivähsi-pän-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam ägkap kape Kughen in ämë in ämë.” (*Job 41:11*)

³⁶ Ror mäknakin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai näsäninien kafan ramräptäräkin äriä, kini narimnar fam In rimnor mä kafan.
 !Pöh kamhaväh-si haktä In kape rerin!
 !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien ramämür iran

¹ Piak minä mine nowinik minä. Meinai Kughen rikin rehuä tuk ätawä, yakamajyoh skai ämia mimä takhaväh-si-pän nipraimä fam kimi Kughen rämhen kin sakrefaes

kirik yame ramragh, kini misäröhu karin mä kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuatuk yame taksähuak kimi Kughen iran. ² Takharpöh nhavähnyen norien kape yermamä kape tokrei tanä, märig seighaan kin Kughen mä tukrukreikin kapämia nätärigien ruä miwi mimä norien kapämia tukruä mihuvä. Kini ror mäknakin, kimiä takharkun nisäkirien norien minä, mharkun nisorien norien huvä yamä mine Kughen rorkeikei. In e norien yamä mine khahuvä, mine yamä mine kasor rikin ramagien, mine yamä mine kisatuatuk.

³ Kini ye nihuväyen yame Kughen ramautä-pä kin kimi yo, yakamni-pre tuk ämia m-fam mä takharpöh nhaväh-si-haktä-atuk-ien ämia. Märig ye nätärigien atuatuk, taksäm näsäninien yamä mine Kughen rimivähsi-pre kimi ämia ye nhatätäyen kapämia ye Kristo. Kini nipig taksäm näsäninien minä a, taksäm kapämia nimraghien minä, kini misäkir misäm mä ? kapämia nimraghien minä khahuvä misämhen ramäri-pän nhatätäyen kapämia uä nikam?

Nanmin kape Kughen ravähsi-pä nirkunien pisin pisin
 (*1 Kor 12:1-31*)

⁴ Yermamä kirikianä, nipran kirikianä ämë. Märig nipran, nor-norin minä ripsaah. Kini nor-norin minä ye nipran e, kapäriä wok pisin pisin. ⁵ Kini rämhen ämë kin narmamä yamä mine kishatäta ye Kristo. Kitawä khapsaah, märig kamhauä nipraitawä kirikianä ämë ye Kristo, kini misätigtä atuk irätawä minä.

⁶ Kini Kughen rimivähsi-pä nirkunien tuk norien wok pisin pisin minä ramäri-pän nihuväyen kafan yame ramautä-pä kin kimi ätawä. Kughen ravähsi-pän nirkunien kimi yermamä kirik tuk nini-ärhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripiuä. Kini pöh yermamä a tukrini-ärhav nägkiarinen kafan ramäri-pän nhatätäyen kafan. ⁷ Tukmä yermamä kirik raväh nirkunien tuk nasituyen, pöh in tukrasitu; tukmä in raväh nirkunien tuk nhajounien, pöh in tukrhajoun; ⁸ tukmä in raväh nirkunien tuk nivähsi-haktäyen nätärigien kape narmamä, pöh in tukrivähsi-haktä;

tukmæ in ravæh nirkunien tuk nivæhsi-pænien mane, pæh in tukrivæhsi-pæn rehuæ; tukmæ in ravæh nirkunien tuk nikîrien nimæhuak, pæh in ror yerkin m-fam; tukmæ in ravæh nirkunien mæ rikin tukrehuæ tuk narmamæ, kini pæh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamæ
(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapæmiæ tuk norkeikeiyen narmamæ tukramækeikei muæ norkeikeiyen æfrakis. Taksæmækin norien has minæ, kini mharaptærakin tim tim norien huvæ minæ. ¹⁰ Sorkeikei æmiæ minæ ræmhen mimæ kimia piaumiæ minæ uæ nowinmiæ minæ. Kimia kirikianæ kirikianæ takasækeikei misarkut mæ takhasiai æmiæ minæ. ¹¹ Pæh rikimia tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mharpæh nisæpæuyen. ¹² Taksagien æmæ meinai nimisærahu-pæn tim tim kapæmiæ nætærigien ye Kughen. Kini nipig næmhøyen tukrua, sor kapæmiæ nætærigien rapomh. Kini masæhuak kimi Kughen ye nipig m-fam. ¹³ Tukmæ narmamæ kape Kughen kasækwakwæ kin nar kirik, sautæ-pæn kimia æria. Sor huvæ pæn kimi yepsipis yamæ mine kamhauæ imæmiæ ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mimæ tukror nihuvøyen kimi narmamæ yamæ mine kasor nahasien kimi æmiæ. Takhapæh nisherpænien nar hah rivæn kimi æria, mærig saiyoh Kughen mæ tukror nihuvøyen kimi æria. ¹⁵ Sagien kimia næmæ minæ kisagien. Kini sasæk kimia yamæ minæ kisasæk. ¹⁶ Sor kapæmiæ nætærigien ræm næmhen iræmiæ minæ fam. Rikimia tukripæh næsikien mæ kimia tiksîn yerpirig, mærig rikimia tukragien æmæ mæ taksæriwæk kirikianæ kimia yavæn has minæ. Rikimia tukripæh næsikien mæ nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmæ yermamæ kirik ror ahas-pre tuk æmiæ, takhapæh nisarpînien tai norien kafan. Takasækeikei misarkut mæ taksor norien yamæ narmamæ mifam taksæm mimæ ratuatuk. ¹⁸ Sor narimnar fam yamæ nakharkun norien mimæ kimia naksaræ ye næmærinuyen kimia narmamæ mifam. ¹⁹ Piak minæ mine nowinik minæ. Takhapæh nisarpînien tai tævhagæ hah kape narmamæ. Apæh pæh Kughen pisin æmæ tukripi-ærahu narpinien mine niemhaa kimi æria, meinai

ye Nækwækwæ kape Kughen Yermaru ramni mimæ,
“Narpînien tai tævhagæ hah, yakamærer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamæ.” (Dut 32:35)

²⁰ Mærig kimia taksæri-pæn æmæ nægkiarîen ye Nækwækwæ kape Kughen yamæ ramni mæ,

“Tukmæ kafam tikmir ræmkæræv, væhsi-pæn nævigînien kimin; tukmæ rækwækwæ, væhsi-pæn nu kimin.

Nipig naksor narimnar minæ a in tukrauris pik tukun.” (Prov 25:21-22)

²¹ Takhapæh niseighanien kin norien has mæ tukrua tuk æmiæ mivæh-si-æhu æmiæ. Mærig sor mæ norien huvæ minæ kapæmiæ pæh ravæhsi-æhu norien hah.

13

Pæh khasiai gavman

¹ Pæh kitawæ fam kisaræ ætgin gavman, meinai nehuøyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pæn tuk Kughen, kini gavman m-fam yamæ mine kasækwætæ, Kughen pisin æmæ rimivæhsi-haktæ æria. ² Tukmæ yermamæ kirik ramæsik nækwai gavman, kini ror mækneikin mæ in ripæh nisaiyen nehuøyen yamæ Kughen rimiræhsi-haktæ mukrai. Kini narmamæ yamæ mine kasor mæknakin kamhavi-pæ æmæ kapæria narpinien. ³ Ror mækneikin meinai Kughen rimiræhsi-haktæ gavman mukrai mæ yamæ mine kasor norien has tukhagin, pæh nien mæ rimiræhsi-haktæ gavman mukrai mæ narmamæ yamæ mine kasor norien huvæ minæ tukhagin. Kini tukmæ nakhapæh nisorkeikeiyen mæ takhagin kin næmasur minæ kape gavman, takasækeikei misor norien huvæ minæ, kini iriæ tukhavæhsi-haktæ æmiæ tukun. ⁴ Takhapæh nisærukinien mimæ næmasur kape gavman iriæ yor wok minæ kape Kughen yamæ wok kapæria mimæ iriæ tukasor ramhuva-pre tuk æmiæ. Mærig tukmæ nakasor ramaha, takasækeikei mamhagin, meinai Kughen rimipæh nivæhsi-pæn-apnæpigien æmæ nehuøyen kimi æria, mærig rimivæhsi-pæn nehuøyen kimi æria mæ tukhavæhsi-pæn

12:8: 1 Kor 12:4-11; 1 Pita 4:10-11

12:10: 1 Pita 1:22

12:12: 1 Tes 5:16-18

12:13: Hib 13:2

12:14:

Mat 5:44; 1 Kor 4:12

12:16: Prov 3:7

12:17: 1 Tes 5:15

12:19: Hib 10:30

13:1: Prov 8:15; Taet 3:1

13:3: 1 Pita 2:13-14

narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam takasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatu.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, irə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuk-sarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaru, kini takasəkeikei misarə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yamə nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yamə raməmir hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yamə rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yamə loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin pi-raovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukriyəh nivənyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nagkiarrien kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yamə nakorkeikei atuk ik.”

(Lev 19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to riyəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yamə rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimie nakwənharkun huvə nipig yamə kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yamə takasəkeikei misarha mhapəh nisarpinien, meinai nipig kitawə kimishatə pə pə əmə iran, kini nipig yamə tukriyəh miragh ətawə iran raməmir pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukriyək; kini

nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkin əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yamə mobael ramraptərəkin huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuktur norien huvə minə, rəmhen kin yamə yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisarpinien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətawə minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nimraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yamə nipraimie əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses

(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen riyəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən nat-uakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nikam. Mərig kimie rikimie tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yamə kapəriə nhatətəyen riyəh niskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimie əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginien m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen riyəh niskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nənyen nəviginien ye nəsimien əmə, miyəh nənyen nusai nar. ³ Riyyəh nihuvəyen mə yermamə e yamə rirkun nənyen narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yamə riyyəh nənyen nusai nar. Kini riyyəh nəmhenien mə yermamə yamə riyyəh nənyen nusai nar tukriyəni-pən tuk yermamə yamə ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukriyyəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Riyyəh nihuvəyen mə ik nakamni mimə yorwok kape Yesu Yermaru

13:7: Mat 22:21   13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8   *   13:9: Loa minə e kasəmir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.   13:10: 1 Kor 13:4-7   13:11: Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7   13:12: 1 Jon 2:8   13:13: Luk 21:34; Efes 5:18   13:14: Efes 5:11   14:1: Rom 15:7   14:2: Jen 9:3-4   14:3: Kol 2:16

kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mimə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pəniən nəsaninien kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nipig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nipig minə tiksın; mərig yermamə kirik min ramni mimə nipig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapariə nətərigien ye nikarin kape narimnar minə e. ⁶Yermamə yame ramni mə nipig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginiən. Kini yermamə yame raməpəh nəniən nusai nar, in min raməpəh nəniən tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mimə rikin ragien tuk nan nəviginiən. ⁷Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə. ⁸Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹Kristo rimamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰Kini rıpəh niहुवəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rıpəh niहुवəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin. ¹¹Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Yakavəh kwəsu ye nımraghien kafak mimə narmamə m-fam tuksənımkur ye nımrik

mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’” (Aes 45:23)

¹²Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nımri Kughen tuk nini-ərhavəyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkiriən norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mımır ye kafan nhatətəyen. ¹⁴Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginiən* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik ye nımri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵Tukmə piəm raməm mə nəviginiən kirik rəmkimik, kini nakamən ye nımrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafam norien rıpəh nəri-pəniən swatuk kape norkeikeyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸Nar apnapig mə kimia nakamhani mə norien kirik in rhuə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor təvhəgə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginiən mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nımri Kughen, mine nəmərınuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərınuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nəniən naha nəviginiən yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginiən minə fam khahuvə mhəpəh nisəmkəmikiən ye nımri Kughen. Mərig rahas tukmə

14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 14:5: Gal 4:10-11 14:8: Gal 2:20 14:10: 2 Kor 5:10 * 14:14: Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. 14:14: Wok 10:15; Taet 1:15 14:15: 1 Kor 8:11-13 14:19: Rom 12:18; 15:2

nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimirin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen.²¹ Kini ror məknakin rhuəvə mə takhapəh nisənien nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piəutawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimia nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptəəkən məniwən əmə kimia Kughen. Narmamə kisərə ye niəhuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor.²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuəvə mə tukriyəh nəniən. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə riyəh natuatukien - kafan norien riyəh nəer-timtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in riyəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huəvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə riyəh nuəyen miskai. Riyyəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimiyəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimmor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik, nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.” (Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə

tukrhajoun ətawə, mə tuksərihu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərə tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərə tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmia yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmia mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmia minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmia yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimaue yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk riyə nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhəgim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,
 maməni niyəi mamni vi vi nhəgim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,
 kini kimia kwənəpəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

¹² Kini Aesaea ramni min mimə,

14:20: 1 Kor 8:13   15:2: 1 Kor 10:24,33   15:4: 2 Tim 3:16   15:7: Rom 14:1   * 15:8: nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.”

† 15:12: Jese in rim King Deved.

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhakta min,

kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhakta mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nipig nhatətətəyen kapəriə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimiraghien kapəriə ramhaktə mukwar kin nihuvəyen, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerki m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor.

¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaninien kape nimitətien minə mine nar pis pis minə ye

nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In, kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənyen aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənyen kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa

15:16: Rom 1:5; 11:13

15:20: 2 Kor 10:15-16

15:22: Rom 1:13

15:26: Wok 24:17; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:1;

9:2,12

15:27: 1 Kor 9:11

Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmiə. ²⁹ Nipig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginin kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhanien nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowia kin in minə tiksin

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə now-intawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nipig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimihor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epānetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsipən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kinwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atu-atuk kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame ramənhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisink atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikua

khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame nīprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə rīpəh nərip-timtimien.¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavəniēn tuk norien has minə.²⁰ Kughen yame In nuknei nəmarinuyen, pəh niēn mə tuk tu In tukrəvi-ətərəkīn Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumia. Pəh nihuvəyēn kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmīr irəmīə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiariēn kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmiə. Yo Pol, yamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piutawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmiə.²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyēn kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatətəyēn kapəmiə meinai yimīni-ərhav-pre nəvsaoyēn huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiariēn e rimmerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə,²⁶ mərig tak-takun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimiini mə jakni-ərhav nəvsaoyēn kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwān.²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nīpig m-fam,

infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimmor! Amen.

16:18: Fil 3:19; 2 Pita 2:3

16:19: Rom 1:8; 1 Kor 14:20

16:20: Jen 3:15

16:21: Wok 16:1-2; 19:22; 20:4

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14

*

16:24: Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiariēn ye v. 24 meinai

rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niu Testamen.

16:25: Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nækwækwæ yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nægkiarien kwakwæ kape nækwækwæ e 1 Korin

?Pa rimirai nækwækwæ e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nækwækwæ e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehua kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimirin. Korin in taon kirik yame in rhuva pik ye provins a Akaea, yame raməmir ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənəreus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksin kasor norien has minə; kini tiksin kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimmar yamə mine iriə khapəh nharkunhuvəyen. Kini in rimirai nækwækwæ e mhorpən naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nækwækwæ e mə tukrhajoun atuatuk norien has yamə mine iriə tiksin kimnasor.

?Rimirai nækwækwæ e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmir ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nækwækwæ e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatuk mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

¹Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nækwækwæ e kimru piAUTAWƏ Sostenes.

²Nækwækwæ e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimia narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimia mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapəTAWƏ, yame in Yermaru kapəTAWƏ fam. ³Pəh RiməTAWƏ Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapəTAWƏ, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksufugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

⁵Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶Rimnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷Ror məkneikin mə nipig nakasərər mamhawhin nuayen kape Yesu Kristo Yermaru kapəTAWƏ, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan.

⁸Kini In tukror əmiə naksərər tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pəniyen nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapəTAWƏ tukrirerig-pə min iran. ⁹Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimia Tini Yesu Kristo Yermaru kapəTAWƏ.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapəTAWƏ mə kimia m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin

Pol rimnokrən huvə irəriə

kirikianə. ¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əzah-pə ta iran mə kimia nakasotgoh pik. ¹² Niprai nəgkiarinen yame yakamni ror məkneikin: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”* ¹³ ?Rikimia raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ? Nakha mə ta mə yo e Pol yimnəker ye nai kamarkwao kin tuk əmia uə? Nīkam, pa rimə kimnor baptaes irəmia ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmia kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwəwə mir a Krispas mine Gaes. ¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to ripəh niniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnəru-kin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimia kirik min uə nikam. ¹⁷ Niprai nəgkiarinen minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimnher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor aruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimnor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiria raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarinen ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə

raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar; kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə rehua.” (Aes 29:14)

²⁰ ? Narmamə yamə mine kharkun nar iria hia? ? Nəmhajoun kape loa iria hia? ? Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarinen iria hia? Kharkək, meinai Kughen rimnor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwəoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimnor mə nəgkiarinen kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarinen ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarinen yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nipig kitawə kamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarinen kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarinen ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rimnokrən kin əria, nar arnapig mə iria nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehua, meinai In rimnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehua pik rapita nəsaninien kape narmamə. ²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimia tukraməkeikei maməsik mə kimia

* 1:12: Swatuk pəsin kirik tuk nukreikinien nəgkiarinen ye v. 12 in e: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwəsag əmə kin Kristo. 1:12: Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 1:14: Wok 18:8; Rom 16:23 1:16: 1 Kor 16:15 1:18: Rom 1:16 1:20: Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 1:21: Mat 11:25 1:23: Rom 9:32; 1 Kor 2:14 1:24: Kol 2:3 1:25: 2 Kor 13:4

narmamə hawor minə nīpig Kughen rīmnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyən nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nīpnəti nəmasur minə tiksīn. ²⁷ Mərig Kughen rīmīrpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mīrpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rīmīrpen narmamə tiksīn yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mīrpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisørkeikei-pikiən əriə. Rīmīrpen narmamə tiksīn yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksīn, mə tukror narimnar tiksīn yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksīn, tukhauə misør nar apnapig kin. ²⁹ Rīmnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitiən ye nīmri Kughen. ³⁰ Kimiə nīmnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigiən kape Kughen. Kini Kristo rīmauə rəmhen kin nuknei nīrkunien kapətawə. Ye noriən yame Kristo rīmnor, Kughen rīmnor ətawə kisatuatuk ye nīmri, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh mīragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiariən yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni mīmə,

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermarū rīmnor kimin.”
(Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nōwinik minə. Nīpig yīmauə tuk əmiə, yīmīni-ərhav nəgkiariən kape Kughen.* Mərig yīmīpəh nīni-ərhavəyən ye nəgkiariən ausit, uə ye noriən yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nīrkunien kape yermamə. ² Nīpig yīmnamarə kitawə-m kimiə, rikik rīmnəsik mīmə jakpəh

nīniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yīmīni-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nīmnhəyən ye nai kamarkwao kin. ³ Nīpig yīmauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yīmigin, mamətəmmimīn. ⁴ Kini nīpig yīmīni-ərhav kafak nəgkiariən ye nəvsaoyen huvə, yīmīpəh nīniyən ye nīrkunien kape yermamə, mine ye nīvəhsi-pən-vəhsi-pəniən kimi əmiə tuk nīviyən nərigiən kapəmiə. Mərig nīpig yīmngəkiar nīmīsəm nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen. ⁵ Yīmnor məknakin mə nhatətəyən kapəmiə tukripəh nərər-əməyən ye nīrkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmīn kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisiən mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiariən kape nīrkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nīrkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmarū irətawə e towei mine, yame tuk nīpig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nīkam. Kimawə yaksəgkiar ye nīrkunien kape Kughen yame in apa kupan rīmnaməmīr məniwən, meinai narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rīmīni apa kupan kupan əgkəp mə nīrkunien e In tukruə mivəhsi-pə nīhuvəyən kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmarū ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigiən e kape Kughen, mərig to iriə kīpīharkun, to kīpīhapəh nisəsik-pəniən Yermarū kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nīhuvəyən minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Narmamə khapəh hanə nisəmīn, kini mhapəh hanə nisərigiən,

Kini mhapəh hanə nharkunien naha nhagin yame Kughen rīmnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasørkeikei In.” (Aes 6:4)

¹⁰ Mərig Kughen rīmnor əpu nərigiən a kafan kimi ətawə ye Nanmīn Kafan. Kini Nanmīn Kafan rīrkun narimnar m-fam,

1:26: Mat 11:25; Jem 2:5   1:29: Efes 2:9   1:30: Jer 23:5-6   * 2:1: Kopi akwas tiksīn kape Niutestamen khama, “Yīmīni-ərhav nəgkiariən kape Kughen yame in apa kupan rīmnorkwaig.”   2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1   2:4: 1 Tes 1:5

kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun. ¹²Pəh nien mə Kughen rimivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimivəh-si-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə ripəh nhajounien əmawə kin nəgkiarieren e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarieren əfrakis kape Nanmin kape Kughen ye nəgkiarieren yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴Yermamə yame Nanmin kape Kughen rikək iran, to ripəh nivəhyen narimnar yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to ripəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmin kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmin kape Kughen kharkun nisakirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimipəh nəgkiarieren kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame

yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə. ²Nipig yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mipəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵Taksəm-ru. ? Apolos in pa? ? Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeiki mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin

3:2: Hib 5:12-13; 1 Pita 2:2

3:3: 1 Kor 1:10-11

3:4: 1 Kor 1:12

3:6: Wok 18:4,11,27-28

3:9: Mat

16:27; Efes 2:20-22

3:11: Aes 28:16; 1 Pita 2:4-6

ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tıksin kamhahvirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nımrin rhaktə. Kini narmamə tıksin kamhahvirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nıpig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nımar nikien. ¹³ Kini tuk nıpig kirik narmamə tukpısəm wok kapəriə mıpharkun, meinai nıpig Yesu tukrıperirig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nıkhakien. Kughen tukrıpiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap rıpəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rımnəs kapəriə nimə, narimnar fam rımırkək. Kughen tukrıvəh mırəgh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmāp ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶ ? Nakharkun uə nıkam, mə kimia nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmia? ¹⁷ Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimia nimə e kape Kughen.

¹⁸ Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rımə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran. ¹⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien kimi əriə.” (Job 5:13)

²⁰ Kini mamni min mımə,

“Kughen Yermar rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun

nar, in nar arnapig əmə.” (Sam 94:11)

²¹ ! Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rımivəhsi-pre narimnar fam kimi əmia mə tukrasitu irəmia. ²² In rımivəhsi-pre nəmehuə minə kapəriə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmia. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmia. Nar arnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukrıpitərhav tuk nıpig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmia. ²³ Kini kimia kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rımnərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rımnerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nıpig yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mırkun nıniyen nəfrakisien irəriə. ³ Mərig tukmə kimia uə narmamə pısın minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar arnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rıpəh nhajoun-pənien mə yo yakatuatuk. Yermar əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nıpig Yesu Yermar tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpıgnəpien tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nıpig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nıkarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmia iran. Kini tukmə nakhavəh nıprai

nægkiarieren minə e, takasəkeikei misor əmə nægkiarieren yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyən narmamə tiksin mə iriə kishakta pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksin. ⁷ Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshakta rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyən kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyən ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipihevəh ta nehuəyən e, ripihuvə. ⁹ Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimraghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiye əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətīt, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihevəyən kimi əriə. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksəpnəpig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhahi hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nægkiarieren minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nægkiarieren minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuutuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimraghien rerin kimi əmiə nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuutuk. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksin nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nirerig-preyən tuk əmiə mətəpig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nægkiar-ausit-ien yame kamhahi, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nægkiarieren əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir ap-napəg pin tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimməkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame

rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimməkrəh kin pian vi kape kafan tata. ²!Mərig kimia naksausit mhamə niməhuak kapəmia in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmia. ³Nar apnapig yakpəh nəmīrien kitawə-m kimia, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimmor. ⁴Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmia kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmir irəmia, ⁵kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nipran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasig.

⁶⁻⁷Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatəyən kapəmia, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmir iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmia, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmia. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nimri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. ⁸Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimirik ərhav əria apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iriə in

əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹Yakwərai ta nəkwəkəwə kirik kimi əmia mimə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰Pa rimə yakamni-əhu əmia mə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəria rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. ¹¹Mərig niprai nəkwəkəwə yame yimirai kimi əmia mimə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimia yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə raməpis kin ninimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimia miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimia miriə. ¹²Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmia mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³Kughen tukrəh əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə, “Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmia.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əria minə ye kot tuk notgohyen kapəria

¹Tukmə nipig yermamə kiraru ye kwhen kapəmia kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksem əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ²!Nakharkun mə tuk Nipig Kwasig, kimia nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ? rhawor e

rikimiä ramäsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiä mus mus minə? ³! Nakharkun mə ye Nipig Kwasiḡ taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriä rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ? rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tukmə timəht kapəmiä? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien norigien kape nəməhuak minə. ⁵Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ? Mə rhawor? ? Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nıkam? ⁶Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiä nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tukmə əmhen notgohyen kapəmiä minə.

⁷Kimiä nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiä tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiä ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiä. ? Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuəvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuəvə mə takərukın məpəh. ⁸Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiä nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiä minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiä minə.

⁹?Nakharkun uə nıkam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yamə rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovın, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriä minə, ¹⁰mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yamə mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə

mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yamə rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹Kini kimiä minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətaəwə rimnəspir əmiä, mətu-karin əmiä mə kafan minə, mə kimiä taksatuatuk ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətaəwə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovın in təvhagə has

¹²Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuəvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətaəwə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuəvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tucksarmaru ye nimraghien kafak. ¹³Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nipiraovın mhamə, “Nəviginien in rhuəvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nipig Kwasiḡ, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nipraitəwə mə tukamhakir apis-apis ətaəwə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nipraitəwə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətaəwə tukun. ¹⁴Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nimhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətaəwə.

¹⁵? Kini nakharkun uə nıkam mə nipraitəwə kape Kristo pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuəvə mə jakrəh niprak yamə in kirikianə iriü Yesu Kristo, kini miəvən mor kirikianə kin kimi piraovın kape swatuk? ! Nıkam! To yakpəh norien məkneikin tuk nipig kirik. ¹⁶?Kini nakharkun uə nıkam mə yermamə yamə ramvən iriü piraovın kape swatuk, iriü kirauə kirikianə əmə ye nipran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriü tukrauə niprairiü kirikianə əmə.” (Jen 2:24) ¹⁷Mərig yermamə yamə ramofugin-pən ye

6:10: Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 6:11: Taet 3:3-7

* 6:12: Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen ripəh nəm-pəniēn nahasien ye niprai jir, kini rhuəvə əmə mə tukasor naha nhagin yamə niprairiə rorkeikei mə tukror, əmhen kin piraovın uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitəwə mine ye nipraitəwə. 6:12: 1 Kor 10:23 6:13: 1 Tes 4:3-5 6:14: Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14 6:15:

Efes 5:30 6:17: Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

Yesu Yeramaru, rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.

¹⁸Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nīvən-arnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nīpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhəgə has ye piraovin ramoriah nīpran. ¹⁹?Nakharkun uə nīkam mə nīpraimiə in nīmə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rīmivəhsi-pre Nanmin kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nīmriməi ye nərökien yame nīmrin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nīpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarieren kapəmiə yame nīmisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwa. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rīmə tukrəpəh əgkəp əmə nīkīrien piraovin, rhuva əmə. ²Mərig narmamə khapsaah mine nīpiraovin kamhavən arnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuva əmə mə yermamə tukraməkeikei mīvəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. ³Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin tukmə piraovin rorkeikei, kini piraovin tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nīpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nīpran, mərig kafan piraovin ramarmaru iran. ⁵Ripəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukrigin tuk nīpran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mirəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuva əmə. Kwasig ikin, takawəkeikei mirauə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶Nəgkiarieren e ripəh norien mə takawəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rīmivəhsi-pə swatuk pisin

psin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tukəsəriwək əmə.

⁸Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kipəh nisorien mared mine nīpiraovin yame kimhə tan kin əriə, rhuva mə tukəsəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nīprairiə, rhuva mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiriə tukripəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.

¹⁰Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarieren e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarieren, mərig kape Yesu Yeramaru. Ramni mīmə, “Piraovin tukripəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukripəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukripəh nəpəhyen kafan piraovin.

¹²Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nīpiraovin khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarieren, mərig pəh nien mə nəgkiarieren kape Yesu Yeramaru. Yakorkeikei mīmə tukmə kimiə kirik, kafan piraovin ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukripəh nəpəhyen.

¹³Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukripəh nəpəhyen.

¹⁴Tukror məknakin meinai nīpig piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nīpig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovin mə kape Kughen. To ripipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rīnərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵Mərig tukmə yame ripəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen ripəh narkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rīmnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinyuen. ¹⁶!Piraovin! Tukmə ror nīmraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh miragh kafam yerman. !

Kini yerman! Tukmā ror nimirghien atu-atuk kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh miragh kafam piraovin.

¹⁷ Mərig in əmə e nīpig Kughen rīmnokrən kin əmiə, nīmnasərə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rīmnərəhu, kini rhuvə mə takasərə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nīməhuak minə fam.

¹⁸ Tukmā yermamə kirik, kīmnəsīg-pən ta in nīpig Kughen rīmnokrən kin in, pəh in tukripəh nerkwaigien tukun. Kini tukmā yermamə kirik, kīpəh nəsigpənien in nīpig Kughen rīmnokrən kin in, pəh tukripəh nətəyen mə kavəh nao kīmin.

¹⁹ In nar apnapig əmə tukmā kīmivəh nao kimi yermamə kirik uə kīpəh nīvəhyen nao kīmin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen.

²⁰ Mərig nīpig Kughen rīmnokrən kin əmiə, nīmnasərə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rīmnərəhu, kini rhuvə mə takasərə əmə məknenkin.

²¹ ? Nīpig Kughen rīmnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmā nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən.

²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nīpig Kughen Yermaru rīmnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rīmirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nīpig Kughen Yermaru rīmnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rīvəh ta nīmrimyə ye nərokien yame nīmrin rhaktə. Takhapəh min nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə min kirik min.

²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nīpig Kughen rīmnokrən kin əmiə, nīmnisərə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasərə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nīvəh-atuatukien nat-uakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mama-situ irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasərə əmə məknenkin mamhavən,

meinai nīpig ətən minə kwənhauə. ²⁷ ? Rhawor? ? Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ? Rhawor? ? Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nīkiriən kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmā nakvən markurək, pa rīmə nakaməsik nat-uakəmien kirik. Kini tukmā piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rīmə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasərə ye nīpig ətən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksərə ye nīpig ətən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e nīprai nəgkiarien kafak. Nimirghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rīnarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini tukmā yermamə kirik rikin rapou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmā yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmā yermamə kirik raməvrə, rikin tukripəh nīvənien tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen.

³¹ Kini tukmā yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mīrkun mə kafan bisnes in nar apnapig əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nīhuvəyen kafan tikripirkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukripəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmā kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rīmnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kīraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nīpran mine nərigien kafan

ripəh nəmkəmikien ye nimir Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimmərkurək ta, in ramətərig pik tuk narimmar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin rəgien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkiarinen minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərgigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nimirghien yame ratuatuk, kini rikimie tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukripəh niwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rinaməriəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuva pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rimməsik ta mə tukripəh narkurəkien, kini kipəh hanə nirpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye niran, kini rikin raməsik mə tukripəh nikirien pian a, in min a ramor norien atuatak. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatak; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nikirien piraovin, in ramor nar huva rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nipiğ mifam; mərig tukmə kafan yerman rimə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru.

⁴⁰ Mərig ye kafak nətərgigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin ripəh narkurək-minien, nar a rhuva rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmir irak nivəhsi-pə nəgkiarinen e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə

(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar.

Kitawə kharkun mhama, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-hakta nimirghien kape narmamə.

² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in ripəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukripirkun.

³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ? Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksın kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimmar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nimirghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimmor swatuk kimin mə tukror narimmar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimmor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarinen e. In apa kupan, kimie tiksın nimnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nipiğ m-fam. Kini taktakun ai, nipiğ nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimie raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə ripəh niskaiyen, kini nipiğ nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginien to ripəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisanien nusai nar a, uə kisən nusan, nətərgigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuva əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan ripəh niskaiyen

tukrəm kini rətərig pik tukun kini mimir ye nhatətəyən kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimia yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyən kafan ripəh niskaiyen ramən, ? rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimia yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəkwəh rirkək, naksor piaumia yame Kristo rimamhə tukun, yame rikin ripəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyən ye Kristo. ¹² Nipig naksor norien has e ye kimia kirik, kini masoriah rikin yame ripəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimir ye kafan nhatətəyən, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginiən a, mə in tukripəh min nimiriən ye kafan nhatətəyən.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərək kimin ramhen kin aposol

¹?Rikimia raməsik mimə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nikam? ! Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nikam? ! Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nimrik uə nikam? ! Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwəkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nikam? !Əwəh! ²Tukmə ror narmamə tiksın kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimia to nakhapəh nahiyen məknaikin, meinai nimraghien kapəmia ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpın nəgkarien kape narmamə tiksın yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmia

kin nəviginiən mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksın, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nipiraovin yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nipig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknaikin, uə nikam? ⁶?Uə rikimia raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginiən nəmru mine napiriən mine nəriwəkiein?

⁷Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin ripəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nikam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsim, kini mipəh nivəhyen kwəkwəh mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to ripəh nənien kirik uə?*

⁸?Rikimia raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nikam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹Kimirai ye loa kape Moses kimə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”† (Dut 25:4).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsipə loa e tuk kapətawə nihvəyən, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə taksən nəviginiən ye nəsimien a. ¹¹Ye wok minə kapəmru irəmia, ramhen kin mə yakəwəsim kirik, mə kimia taksəvigin ikin; in e mə kimia takhavəh Nanmin kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskaı tuk əmia mə taksarpın nasituyen mhavəhsipə mane ramhen tuk nəviginiən kharkun uə? ¹²Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyən əmia kin nəviginiən; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyən kapəmru in ratuatuk əgkap.

8:11: Rom 14:15,20 8:13: Rom 14:21 9:1: Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 9:2: 2 Kor 3:2-3 9:4: Luk

10:8 * 9:7: Nəgkarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to ripəh ninimien melek kape sipsip?” † 9:9: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginiən.

Əm-ru min 1 Tim 5:18. 9:10: 2 Tim 2:6 9:11: Rom 15:27

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərökien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh nırərhəyen nərökien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərək, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsəoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav.¹³ ? Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginiən rəmhen kin nərökien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginiən rəmhen kin nərökien kapəriə.¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu Yermaru rimi mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsəoyen huvə, tukaməkeikei kīvəhsi-pən nərökien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsəoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərökien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsəoyen huvə kape Kughen, kini kərəpəh nərökien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mimə kimiə taksərok yo iran.¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsəoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsəo-ərhavyen kin nəgkiarien huvə!¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərökien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor.¹⁸ ? Kini naha nhagin e kafak nərökien? In əmə e, mə nipig yakamni-ərhav nəvsəoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, niyəhə nivəhyen nərökien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik rərəpəh narmaruyen irak,

mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo.²⁰ Nipig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rərəpəh narmaruyen irak, nipig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo.²¹ Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rərəpəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikiniən loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.)²² Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen rərəpəh niskai-pikiən, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.[‡] Yimauə məmhen kin narmamə mi-fam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksin khauə tuk Kristo.²³ Yakamor məknakin mə nəvsəoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh niyuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win.²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərökien kirik yame to rərəpəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmir kape rerin.²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyən rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkiariən ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermiən maməsik nimago-ago.²⁷ Nikam. Yakawhai niprak mimə tukror wok atuwə kin kafak, mə nipig yakwəni-ərhav ta nəvsəoyen huvə kimi narmamə khapsaah,

9:12: Wok 20:34; 2 Kor 11:9

9:13: Dut 18:1-3

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6

9:16: Jer 20:9

9:20: Wok

21:20-26 ‡

9:22: Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen rərəpəh niskai-pikiən, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nəniən nusai nar yame kīvəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nipig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nəniən nusai nar a.

9:22: 2 Kor 11:29

9:25: Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8

iriä tukhauä ye naiyuyen a, kini yo jakpäh nuäyen rämhen kin yermamä kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ärhav norien kape nämä Isrel kupan

¹ Piak minä mine nowinik minä, yako-rkeikei mä takharkun mä nipig ripmawä minä kamnhaier Ijip, napuä rimuvrig äpis äriä m-fam; kini iriä m-fam kimisäviäfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes iräriä m-fam ye tahik mine napuä a, mä tukhauä narmamä kape Moses minä. ³ Kini iriä m-fam kimisän näviginien kirikianä ämä yame rimasi-pän ye Nanmin kape Kughen. ⁴ Kini mhanim nu kirikianä ämä yame rimasi-pän ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapier kape Nanmin kape Kughen yame kimnasäriwäk iriä min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar arnapig iriä kimisor mäkeikin, märig iriä khapssah, Kughen rikin ripäh nagienien tuk äriä, kini kwänhamhä apa ikin pisin pisin apa ye tipävsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minä e mä tukror kwirig kimi ätawä e towei mine mä kitawä tukhapäh nhasigovinien norien has kape kaha minä kupan, mhapäh nisärhu-pänien näriegien kapätawä ye norien has minä rämhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapäh nisähuakien kimi nanmi nar rämhen kin yame iriä tiksän kimnasähuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Näkwäkwa kape Kughen ramni mimä,

“Narmamä kimisäkwtä mä tuksävigin mamhanim, kini masärer mä tuksor danis e yame ravi-pän äriä ikin rahas ikin.” (Eks 32:6)

⁸ Rahas mä kitawä tukhavän äpis äpis tuk ätawä minä rämhen kin yame kimnasor kupan kini iriä m-fam twenti tri taosen kimnhamhä ye nipig kirikianä ämä. ⁹ Rahas mä kitawä tuksor narimnar yame ravi-pä niemha kape Kughen Yerमार rämhen kin yame iriä tiksän kimisor kupan, kini snek räs äriä khamhä. ¹⁰ Rahas mä naksatmunmun ye Kughen rämhen kin yame iriä

kimnasor kupan, kini agelo kape nimhøyen rhopni äriä.

¹¹ Narimnar minä a kimnhauä ye nimraghien kape kaha tu minä apa ye tipävsik, mamor kwirig kimi ätawä tukun. Kini kimirai-pän nävsaoyen minä a ye näkwäkwa mä tukramsäg ätawä e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauä ipakä. ¹² Kini tukmä rikimiä ramäsik mimä nakasärer tim tim, takasärig ämiä, meinai kimia min nakharkun nimirien ye norien has minä e. ¹³ Nivähsi-pän vähsi-pänien yame ramuä ye nimraghien kapämiä, in rämhen ämä kin yame kimnor fam ye narmamä minä. Märig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nägkiarieren. Kini In ripäh neighanien kin nivähsi-pän vähsi-pänien kirik tukruä ye nimraghien kapämiä yame in riskai rapita näsaninien kapämiä. Märig nipig nivähsi-pän vähsi-pänien ramuä ye nimraghien kapämiä, Kughen tukror swatuk kirik mä takharkun nisärer-timtimien, mä nar kirik tukripäh nivipänien ämiä ye nahasien.

Nanmi nar mine nämähuak minä (Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror mäkeikin, yo minä tiksän, sap ta ye norien kape nähuakien kimi nanmi nar minä. ¹⁵ Kimiä nakharkun nar, kini misäkir atuk nägkiarieren kafak mä in rhuvä uä rahas. ¹⁶ Nakharkun mä nipig kitawä kasän Näviginien Rhakä, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rämhen mä kitawä kwänhauä ye niprai Kristo misor kirikianä. Kini nakharkun mä nipig kitawä kasän bred yame kamäkapir-pir kamäwhai, kitawä kwänhauä kirikianä kitawä Kristo. ¹⁷ Kitawä khapssaah, märig kisämhen ämä kin mä nipraitawä kirikianä ämä, meinai bred kirikianä ämä, kini kitawä m-fam kasän bred a.

¹⁸ Nakharkun mä nipig narmamä kasän nusai nar yame pris rivähsi-pän ta kimi kughen kirik, rämhen kin mä kasähuak kwis iriä pris kimi kughen a.

¹⁹ ? Nakharkun niprai nägkiarieren kafak? ? Nakhama ta mä yakamni mä nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, näsaninien aikin kafan uä? Nikam, rikäk. ?

9:27: Rom 8:13; 13:14

10:1: Eks 13:21-22, 14:22

10:3: Jon 6:31; Eks 16:4,35

10:4: Eks 17:6; Nam 20:11

10:5: Nam 14:29-30

10:6: Nam 11:4,34; 1 Kor 10:11

10:8: Nam 25:1-9

10:9: Eks 17:2

10:10: Nam

16:41-50; 17:5,10

10:16: Mat 26:26-28

10:17: Rom 12:5

10:18: Lev 7:6

Mærig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam. ²⁰ Mærig yakamni mə nīpig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kīrikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniēn misən bred minə waen kape Nəviginiēn Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin minə waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ? Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaniniēn kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksīn kamhani mhamə, “Rhuə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mærig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mærig narmamə tiksīn kamhani mhamə, “Rhuə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mærig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimirghien kapətawə. ²⁴ Ripəh nihuvəyēn mə kimiə kīrik tukrərig pisin əmə in; mærig tukraməkeikei mamərig in minə tiksīn. ²⁵ Sən nusai naha nar miragh yame kavəh nimirn ye maket, mærig takhapəh nisaiyohyēn tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikiēn tukun. ²⁶ Norien e rhuə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tokrei tanə e, mine narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (*Sam 24:1*)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mipəh naiyohyēn tukun mə kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam. Rikim tukripəh nətərig-pikiēn tukun. ²⁸ Mærig tukmə ramni-pre tuk ik mimə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar miragh e kimi nanmi nar,” kini rhuə mə takpəh nəniēn, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhəgə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mærig in nar has ye nətərigien əmə kafan.

Narmamə tiksīn khamə, “? Mærig rhawor e nətərigien kape yermamə kīrik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətəpig kin yo mə jakpəh norien nar kīrik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginiēn, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhəgə has ye nimri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginiēn al” ³¹ Mærig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kīrik tukrimir ye kafan nhatətəyēn, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kīrik ye niməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mærig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigəvin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kiniēn yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharəptərekin nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mærig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kīrik raməvəvhao nīpig in raməhuak uə nīpig ramni-əhrav nəgkiariēn yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mærig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə ripəh nəvəvhaoyēn ye nīpig yame raməhuak uə nīpig ravəhsi-əhrav nəgkiariēn yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə ririəpiə. ⁶ Rhuə mə piraovin kīrik yame ripəh

norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nīpig kape nəhuakien meinai Kughen rimmor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən niहुवəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən niहुवəyən kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimmor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimmor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nīmətətin mə in ram-siai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ram-siai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nīmraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yerमारु, piraovin to rīpəh narə-pisīnien; kini yerman to rīpəh narə-pisīnien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nīpiraovin kaseimək kin əriə. Kini narimmar m-fam ram-si-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ? piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nikam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nīmar nīkwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kīrik nīmar nīkwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəh-si-pən nīmar nīkwəne piraovin rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kīrik rīmə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mīmə norien pisin min kīrik ye yama rikək; nīməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kīrikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rīpəh nasituyen, mərig ramoriah

əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yimmərig nəvsaoyen kīrik mə nīpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimmərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimie ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nīpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yerमारु. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatuk kape nənien Nəviginien kape Yesu Yerमारु, ²¹ meinai nīpig nakasəvigin, kimie kīrikianə kīrikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksīn. Tiksīn kisəmkəvəh, tiksīn kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kīrikianə kīrikianə mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwənu minə, kwasig ikin nakpīhəvən ye nīməhuak. Mərig norien kapəmiə rīpəh nisaiyen nīməhuak kape Kughen; mamor auris yəvən has minə. ? Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ? Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ram-si-pən tuk Yerमारु. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yerमारु ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mīni vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mīmə, “In e nīprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimie tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kīrikianə əmə min, nīpig kwasəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mīni mīmə, “Kap waen e in nītawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nīpig takhanim rikimie tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nīpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nīməhəyən kape Yesu Yerमारु miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yerमारु ye norien yame rīpəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah nīprai Yesu Yerमारु mine nītawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm

əmhen ta kapəmiə nımraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rıpəh nəsik-huvəyen nıprai Yesu Yermaru, nənien mine ninimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimia khapsaah nıpraimia ramərou kini nakhamhə, kini kimia tiksın nakwənhəhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nımraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nıpig Yesu Yermaru tukraməko atuatuk ətawə, ramor məkneikin mə nıpig In tukrakir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nıpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmia minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik ramkərav, rhuvə mə tukravigin ta apa iman yerkwənu ai muə, tamə ruə ye nufuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rivəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nıpig jakurə tuk əmia, jakvəhsi-pre swatuk ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimia takasəikei mharkun. ² Kimia nakharkun mə apa kupan, nıpig nımnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmia ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarieren. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmia mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəgkiarieren a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin rıpsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin rıpsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nımraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarieren kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rivəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nımtətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkieren nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nıhoprayien nıprai nəgkiarieren minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə rıpsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənarəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rımmor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə

11:32: Hib 12:5-6   12:2: Hab 2:18-19   12:3: 1Jon 4:2-3   12:4: Rom 12:6   12:11: 1Kor 7:7   12:12: 1Kor 10:17   * 12:13: Gris ramni nuhpikinien mımə, "Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə." 12:13: Kal 3:28

kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Niprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin ripsaah. ¹⁵ Nar apnapig nihun ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermīn, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarīen kafan rīpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nīmətīrgin ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nīmrin, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarīen kafan rīpəh norien nīmətīrgin mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁷ ? Tukmə niprai jir, nīmrin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mīne mamərig nar? ? Kini tukmə niprai jir nīmətīrgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mīne mamərig nəmīəv nar? ¹⁸ Mərig nīkam. Kughen rīmnrəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ? Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran kirikianə əmə.

²¹ Nīmri jir to rīpəh nini-pəniēn tuk kwermi jir mīmə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rīpəh nini-pəniēn tuk nihun mir mīmə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rīpəh norien məknakin. Nor-nori nīpraitawə yamə mīne rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huə tukun. Kini nor-nortawə yame rīpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rīpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pəniēn kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nīməhuak kapətawə mamor huə pən kimi əriə yamə mīne kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyēn kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhaisaiyēn. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nīpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə mīnə; mərig pəh tuksəm huə fam əriə mīnə. ²⁶ Tukmə nor-nori tīksin kasərig nəmhəyēn, kini nor-nori mīnə fam tuksərig nəmhəyēn. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori

mīnə fam rīkirīə raməgiēn.

²⁷ Niprai nəgkiarīen e rīmə kimīə niprai Kristo, kini kimīə m-fam kirikianə kirikianə, kimīə nor-norin mīnə. ²⁸ Kini ye nīməhuak, Kughen rīmnrəkupan mīrpen narmamə tīksin mə iriə aposol mīnə; kini kwasig ikin, mīrpen tīksin mə iriə profet mīnə, kini kwasig ikin, mīrpen nəmhajoun mīnə. Kini mīrpen tīksin mə tuksor nīmətīēn mīnə, tīksin tuksor huə narmamə, kini tīksin tuksasitu ye narmamə, kini tīksin kharkun nisasituyēn ye niniyēn kape nīməhuak, kini tīksin hamhani nəgkiarīen kape tanə pisin pisin. ²⁹ ? Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol mīnə? ? Uə narmamə m-fam iriə profet mīnə? ? Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun mīnə? ? Uə narmamə m-fam kasor nīmətīēn mīnə? ³⁰ ? Uə narmamə m-fam kasor huə narmamə? ? Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarīen kape tanə pisin pisin mīnə? ? Uə narmamə m-fam kharkun niprai nəgkiarīen pisin pisin mīnə a? Nīkam, rīpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuə mə taksərhə-pən tim tim nətərigien kapəmīə tuk nhavəhyen nīrkunien pisin pisin yamə mīne Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarīen kape narmamə ikin pisin pisin mīnə uə ye nəgkiarīen kape agelo mīnə, mərig norkeikeiyen rīkək yerki, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yakvəh nīrkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərig norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig mīnə fam mīne nīrkunien mīnə fam, mərig norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyēn in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpik-pən fam

kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mærig norkeikeiyen rikək yerkiik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pənien narmamə, mīpəh nærig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīraptərəkin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rīpəh nāgienien tuk norien has minə, mærig rikin ramāgien əmə tuk norien huvə minə kape nəfraksien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nærigien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nærigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehə kirik ruə, mærig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nīmīrien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mærig nīrkunien kape nīni-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nīrkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpīrkək. Mine nīrkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nīrkunien tikrīpīrkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nīrkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mærig nīpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nīrkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpīrkək. ¹¹ Nīpig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nīrkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mærig nīpig yimauə mehə, yimnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mærig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mærig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame

Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mærig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nīrkunien kape nīni-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nīrkunien kape nīniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmīə, kini misarkut pik mə takhavəh nīrkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə. ² Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mærig raməgkiar kimi Kughen. Nəfraksien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mærig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mærig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nīmraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nīmraghien kafan; mærig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamə, in ravəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mærig rhuvə pik mə takhavəh nīrkunien tuk nīni-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nīrkunien tuk nīni-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nīməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriəji in rhoprai nīprai nəgkiarien mə tukrīvəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mipəh nhopraiye nīprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmīə? Mərig jakaməkeikei minī-ərhav nar kirik yame Kughen rīmnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narīmnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamarig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nīpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowagintien, narmamə tukhapəh nisor-əpnəpənəyən tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ? Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nīmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nīprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nīprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nīprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi nīməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərəer apnapig əmə. ¹⁵ ? Kini jakhawor? Jakəhuak yerikik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nīpei yerikik, mərig jakəni min nīpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ? Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine

mameighan kin nəhuakien kafam? To ripəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam ripəh nivəhsi-haktəyən nīmraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nīməhuak, tukmə yakaməhəjoun narmamə ye nəgkiarien kwatiksīn əmə yame narmamə kharkun nīpran, in rhuəvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien ripsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmīə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmīə rhuəvə mə rikimīə tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə, ‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarien kape yepsipis minə, mərig nar apnapig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’” (Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nīmətətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nīmətətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nīpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, nəgkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ ? Ror məknakin tukmə nīməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khaə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimīə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə

yame rameinein nəhuakien ramuə imə nīpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rīpiamua, kini nəgkiarien kapəmīə tukrīrap rīkin, kini in tukrīrkuən mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarien minə a tukrəkīr kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nīkakien. Tuk nar e, in tukrīmīr mənīm-pən nīmīrīn ye nīmoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mīmə, “Nanmīn kape Kughen ramēmīr əfrakis irəmīə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nīpig kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nīprai kafak nəgkiarien. Nīpig kimiə m-fam naksəkwtə kīrikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kīrikianə kīrikianə kapəmīə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nīpei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai nīprai nəgkiarien minə. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-tīmtimien nīməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin, kīraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kīrik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kīrik rīni min kafan, kini yermamə kīrik tukraməkeikei mhoprai nīprai nəgkiarien minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rīkək tuk nhopraiyeen nīprai nəgkiarien yame kīrhini, pəh kīrhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mīrhīpəh nīni-ərhavyen ye nīməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kīraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksin tuksəkīr huvə kapərisīr nəgkiarien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kīrik rəer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kīrik yame rīnnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kīrik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwtə mapnapīg, pəh yame Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien kīmin pəh in rəer əgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimiə yamə minə nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kīrik tukrakupən məgkiar; ai, kīrik mīn, ai kwasig ikin, kīrik mīn, mə tikharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien

kapəriə. ³² Narmamə yamə minə kamhavəh nīrkunien tuk nīni-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai rīpiuə, kharkun nīpig atuutuk kape nəgkiarien minə nīpig atuutuk kape nīpimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrīg-uvrīgien, mərig in rorkeikei nəmərīnuyen. Ror pən, ye nīməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nīpig kape nəhuakien, nīpiraovin tukhapəh nīsəgkiarien, meinai rīpəh natuutukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei məsətərig kīn nəmasur kape nīməhuak, rəmhen kīn yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kīsorkeikei mə tukharkun nar kīrik, tukharerīg-pən apa yerkwānu, kini misaiyoh kapəriə narman minə kīn. Meinai ror naurisien mə piraovin tukrəgkiar ye nəkwai nīməhuak.

³⁶ ? Rhawor? Kīmīə tiksin nakhamə ta mə Kughen rīmivəhsi-pre nəgkiarien mə kapəmīə pisin əmə. Nakhamə ta mə kīmīə pisin əmə nakharkun nəkīrien norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kīmīə kīrik rīkin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kīrik kīmin, uə Nanmīn Kape Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmin, kini in tukraməkeikei mīni nəfraksien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmīə mīmə nəkwai Yermarū nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kīrik raməpəh nəgkiarien minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nīni-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nīsətəpigien kīn narmamə yamə minə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nīpig kape nəhuakien, takasor tukramatuutuk ye nīpig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rīmīmragh mīn ye nīməhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav mīn nəvsaoyen huvə kimi əmīə yame yakwəni-pre ta tuk əmīə, kini nīmnhavəh yerkimīə, kini misərer tīmtim iran. ² Tukmə nakharəptərəkīn tīmtim nəvsaoyen huvə

yame yimini-pre tuk əmiə, Kughen tukrivəh miragh əmiə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pisin, kini nhatətəyən kapəmiə in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rimamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin ripiua. ⁴Kimnerwaig kin in, kini rivəh nipig kisiser, ruimragh min ye nimhəyən kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin ripiua. ⁵Kini rimməkupan mītərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mīpitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶Kwasig ikin, mīpitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nipig kirikianə əmə. Kini tiksın kamhamragh hanə miserijaji-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷Kini kwasig ikin mīpitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mīpitərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸Rimməkupan mītərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Rītərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame ripəh narhayen ye nipig atuatur kafan. ⁹Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen. ¹⁰Mərig ye nihuvəyən yame Kughen rimmənutə-pə kin kimi yo, yakwəuə minor məkneikin ai towəi. Kini nihuvəyən a ripəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyən yame Kughen rimmənutə-pə kin kimi Yo. ¹¹Nar apnapig mə yo uə iriə kamhəni-ərhav-pre Nəvsəoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarien in e yame yakamhəni-ərhav pre tuk əmiə, nimnhəni nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹²? Mərig tukmə kamhəni-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini rhawor e kimiə tiksın nakamhəni mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan. ¹⁴Kini to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhəyən nəvsəoyen huəv, mine nhatətəyən kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵Nar kirik min, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhəni-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən. Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə, to Kughen ripipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyən kafan. ¹⁶Meinai ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyən, to Kristo ripipəh min nimraghien ye nimhəyən kafan. ¹⁷Kini ripi mə Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən, to nhatətəyən kapəmiə nipran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸Kini to narmamə yamə mine kamhəni nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹Ripi mə kitawə kipisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig əutan minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyən. In rimməkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mīmragh min ye nimhəyən. ²¹Yermamə kirikianə əmə rimmor swatuk tuk nimhəyən ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimmor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyən kapəriə. ²²Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhəuə kirikianə iriə

Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mørig iriä e tukhaamragh min ye nìpig atuatak kapəriä. Kristo in rimməkupan mimmragh min, kini nìpig tukruä min iran, kafan narmamä yamä mine kwönhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nìpig Kwasig tukruä, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuøyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriäji tukrehuä ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimmhøyen. Kini nimmhøyen tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuä irəriä.” (Sam 8:6)

(Mørig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuä irəriä,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nìpig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatak tukruä mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruä mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimmhøyen kapəriä. Mørig norien kape norien baptaes atuä kin kape narmamə yamə mine kwönhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwönhamhə pawk mərig nanmiriä ramragh əmə. ³⁰ ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwönhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəməwə? ! Kimawə yakamharəh pikin nìpig əutən minə ye nimmraghien kapəməwə nìpig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nìpig ripsaah. Kini kimiä nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiä meinai kimiä nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimmarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowəgin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpəh. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwönhamhə ta to kipihapəh

nhamragh-minien, to narkutien kafak kwönkwən ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwönhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, riphuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasiğ ikin miphiamhə.” (Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuä irəmiä. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nìpig narmamə yamə mine kapəriä norien rhuvä kasəriwək iriä narmamə hah minə, nəmə hah minə kasor-iah norien huvä minə kapəriä.” ³⁴ Havəh min nətərigien kapəriä rirerig, muə mə taksor nar huvä kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiä tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimmragh min

³⁵ Mørig tukmə ror narmamə tiksın kisiyoh mhamə, “? Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ? Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?”

³⁶ Naiyohyen mine ratəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi. ³⁷ Nìpig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame tukruä, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mørig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam. ³⁹ Niprairiä ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiä pisin pisin. Man minə niprairiä pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiä pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nìpig taksəm narimnar apa yerpig ye neai mə in rhuvä, kafan nihuvøyen in ror pisin ye nihuvøyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiøyen kape makuä mine nəsiøyen kape kəmhau minə. Kini nəsiøyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwönhamhə yame kamhamragh min.

Niprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nīpig tukramragh min iran, to rīpəh min nəmətītien. ⁴³Nīpig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkēikeiyen, mərig nīpig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan nihuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nīpig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə kupan, in e Adam, in rīmauə mamragh.” (Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə mivəhsi-pə nīmraghien kape rao ye neai. ⁴⁶Pəh nien mə nar kape nanmin rīməkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rīməkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin rīpiuə. ⁴⁷Yame rīməkupan əgkap kimmor kin nīmokrur, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rīmasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rīmasi-pən ye nīmoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhəven ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rīmasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nīpig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰Yakamni-ərhəv pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to rīpəh nivənien ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to rīpəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimmor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min. ⁵²In tukror aihuaa rəmhen kin narəpigien† - nīpig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək,

kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi. ⁵³Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nīpran yame to rīpəh nəmətītien tuk nīpig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴Nīpig narimmnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to rīpəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarieren yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimmərowagin ye nəsaninien kape nīmhyen mapita, kini norien kape nīmhyen ruirkək.” (Aes 25:8)

⁵⁵“! Ah, nīmhyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

! Ah, nīmhyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶Təvhəgə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhəgə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷! Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimmor mə Yesu Kristo rimmor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nīmhyen!

⁵⁸Ror məkknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmīə. Nīpig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimīə minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye nīməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimīni-pən tuk nīməhuak apa Galesia. ²Ye Sande minə fam, kimīə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin rīpsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu

15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Nəgkiarieren Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. 15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiarieren Gris ramni min mīmə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13 16:1: Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9

karin rikæskæh æmæ. Ror mækneikin mæ nipig jakuræ tuk æmiæ, takhapæh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksærip-ærhav narmamæ yamæ mine tukhapik mane mamhavæn, kini nipig jakuræ, jakrai nækwækwæ yame ramni-ærhav æriæ kimi nimæhuak apa Jerusalem, kini mher-pæn kin æriæ khapik mane a mhavæn apaikin. ⁴ Tukmæ yakæm mæ rhuwæ mæ yo min jakvæn, iriæ tuksæri-pæ yo.

Næriwækien kape næmehua minæ tiksinn

⁵ Kwasig ikin yakuræ mivaag-pre kin æmiæ, jakvæn Masedonia, meinai jakækupæn mivæn mivaag-pæn kin nimæhuak minæ aikin. ⁶ Tukmæ ror jakaræ kæskæh kitawæm kimiæ. Tukmæ rhawor tuksaræ æmæ miserijaji-pæn nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror mækneikin mæ takharkun nasituyen irak tuk næriwækien kafak ikin hiæ yakamvæn ikin. ⁷ Yakpæh norkeikeiyen mæ nipig jakuræ mæm æmiæ, mækneikin jakamækeikei maræ mier min. Mærig yakorkeikei mæ jakuræ kisaræ kæskæh æmæ, tukmæ Yeramaru reighan kin. ⁸ Mærig kwasig ikin yakuræ, yakmæ jakamaræ Efesas merijaji-pæn nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rinnæhitæ ye swatuk ehua tuk yo mæ jakor wok huvæ yame ramkuæ kin kwænkwan ripsaah, nar apnapig narmamæ ripsaah kisarkut mæ tuksætapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmæ Timoti ruræ mæm æmiæ, havæhsi-pæn nisaiiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yeramaru ræmhen kin yo. ¹¹ Takhapæh nisorien mæ kimiæ kirik tukræm-æhu in. Taksasitu iran mishær-pæ min kin pæh rirerig-pæ min tuk yo. ¹² Yo yakawhin pi-
autawæ minæ iriæ Timoti mæ tukhauæ misæm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawæ e Apolos, yinnamaiyoh æusik-æusik mæ in tukramækeikei mikwasig kin piautawæ minæ mhauræ misæm æmiæ. In ripæh norkeikei-pikien mæ tukruræ ai taktakun, mærig tukruæ ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasærig æmiæ. Taksærer tim tim ye nhatætøyen kapæmiæ. Takhapæh nhaginien. Misor nætærigien kapæmiæ

riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimiæ takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiæ nakharkun mhamæ kwæn a Stefanas mine kafan minæ iriæ kimisækupæn mhani næfrakisien ye Yesu apa tanæ Akæa. Kini iriæ kisarkut skai tuk nasituyen ye nimæhuak minæ. Yakamni skai pre tuk æmiæ piak minæ mæ, ¹⁶ takhasiai æriæ masor nækwairiæ, mine narmamæ m-fam yamæ mine kasor pik wok ye nimæhuak. ¹⁷ Rikik rimnagian nipig Stefanas mine Fotunatas mine Akækas kimirhitærhav-pæ, meinai nar apnapig kimiæ nimnharkæk, mærig nipig yinnæm ærisir, ræmhen æmæ kin yame yinnæm æmiæ. ¹⁸ Irisir kimirhiræhsi-haktæ pik kafak nætærigien ræmhen æmæ kin yame kimirhor iræmiæ. Taksækeikei mhasiai narmamæ yamæ minæ kasor mækneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nækwækwæ e Fas Korin

¹⁹ Nimæhuak minæ apa provins e Tarki* kasokræn huvæ iræmiæ. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mæ tukræni-pre huvæ tuk æmiæ ye nhag Yeramaru iriæ næmæhuak yamæ mine kasofugin ye nimæ kapæriu. ²⁰ Piautawæ minæ fam eikin e kamhani rhuwæ pre tuk æmiæ. Taksokræn huvæ iræmiæ minæ ræmhen mæ kimiæ kirikianæ æmæ ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nægkiarieren e kin kwærmik.

²² Tukmæ yermamæ kirik ripæh norkeikeiyen Yesu Yeramaru, pæh tukraræ ye narpinien.

!Yesu Yeramaru kapætawæ! !Yua-ral

²³ Pæh Yesu Yeramaru tukræutæ-pre kin kafan nihuvøyen kimi æmiæ.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi æmiæ fam ye Yesu Kristo. Amen.

16:5: Wok 19:21   16:6: Rom 15:24   16:9: Wok 19:8-10; 2 Kor 2:12   16:10: 1 Kor 4:17   16:11: 1 Tim 4:12   16:12: 1 Kor 3:6   16:15: 1 Kor 1:16   * 16:19: Nægkiarieren Gris ramni nhag kantri e Tarki mæ "Esia."   16:19: Wok 18:2,18,26   16:22: Gal 1:8-9; Rev 22:20

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi niṗa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye niṗig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisəsər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisəsər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ? Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhəjoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuaə kirik; kini riṗəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhəjoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhəjoun eikua yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tukrasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piatawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa

Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye niṗig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye niṗig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye niṗig əutən pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə. ⁶ Niṗig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə niṗig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Niṗig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini niṗig nakasarə ye niṗig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksəruə-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimə taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əmawə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə niṗig əutən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehua minə kimmhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineghan-pən ta

kin əmawə mə jakhamhə. Mərig nıpig əutən minə a kımnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəmawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kımnhamhə khamragh min.¹⁰ İpakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rımivəh mıragh əmawə. In rırkun nivəhsıtayen nıpig əutən minə a tuk əmawə. Kını yakasərəhu-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrivəhsi-ta nıpig əutən minə a tuk əmawə.¹¹ Kını In mamor əfrakis məknakin nıpig naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narımnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meınai kımıə nakhəpsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kımnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuə

¹² Nar kırık yame rıkimawə raməgien tukun. Ye norien yame yakasor kımı narmamə arnapıg minə ye tokrei tanə, mıne kımı əmıə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhəjoun. Norien kapəmawə ratuatuk əmə, maməmır əmə ikın rakhak ikın. Kını taktəkun e, ye nərigien kapəmawə, yakasərig mə jakhapəh nisorien nar kırık yame rahas. Pəh nıen mə norien kapəmawə ratuatuk məknakin meınai yakhavəh nırkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasıtı irəmawə yerkin əgien.¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikın meınai yımnhapəh nharai-pənien nəgkırıen kırık yame riskai tuk nəvhekınıen uə tuk nırkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəmawə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kını ye norien a, ye nıpig Yesu Yermaru tukruə mın iran, kımıə taksəgien tuk əmawə rəmhen kın yame kımawə jaksəgien tuk əmıə.

Pol rımnarar ye nərigien kafan tuk nərıwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rıkimıə ragien tuk əmawə, rıkık rımnaməsık mə nıpig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmıə, kını nıpig yakamtərhav Masedonia, rıkık rımnaməsık mə jakrerıg-pre mın məm əmıə. Ror məkneikın mə takhavəh nıhuvəyen mıkıraru. Kını

ai, rıkık rımnaməsık mə taksasıtı irak mısher-pən kın yo apa ye provıns a Judia.¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmıə. Kını ai yımnarar ye nərigien kafak ye nıkarın kape nərıwəkien kafak. ? Kını nakhamə ta mə yakaməgkırı arnapıg əmə ye nərıwəkien kafak uə? Nıkam. Nərigien kafak rıpəh nısi-pənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kın yame narmamə kaseıghan kın nar kırık mamhani hah mın ye nıpig kırıkianə.¹⁸ Kughen raməfrakis nıpig m-fam; kını yakamhakwasıg kın norien kafan nıpig yaksəgkırı kımı əmıə. Yakhapəh nısorpirh-pırh-ıen nəgkırıen mır e “Əwəh” mıne “Nıkam” ye nıpig kırıkianə.¹⁹ Kıməsır Saelas* mıne Timotı yımırhurə mırhını-ərhav-pre Jı Kughen e Yesu Kırsto tuk əmıə, kını In to rıpəh nıniyen “Əwəh” mıne “Nıkam” ye nıpig kırıkianə. Nıkam. Nıpig mıfam, nəgkırıen kafan kırıkianə əmə.²⁰ Ror məkneikın meınai nar arnapıg Kughen rımıen promes kuvhuun, irıə kımnhauə mısor nəfrakısien kın ye Yesu Kırsto. Kını kıtawə kamhavəhsı haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhəmə, “Amen. Əwəh.”²¹ Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tım tım ye Kırsto kıtawə-m kımıə. In rımırpen ətawə,²² kını mıvəh-sı pə Nanmın kafan yerkıtawə mamor nımtatıen ye nımraghıen kapətawə mə In, kafan e kıtawə. Kını taktəkun ai, kıtawə kwənharkun mə kafan promes mınə tukhauə mısor nəfrakısien kın tuk nıpig kırık ye nımraghıen kapətawə.

²³ Kını yakvəh kwəsı ye nhag Kughen mə yımnapəh nırerıg-pre-mın-ıen Korın məm əmıə meınai to yakpıurə, mıpıəgkırı skai pre kımı əmıə, kını morıah əmıə.²⁴ Pəh nıen mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmıə mə jakhavəhsı-pre əmə nəgkırıen kımıə əmıə mə taksəri-pən, mərig kımıə nakwəsərer tımtım ta ye nhatətəyen kapəmıə. Kını kasor wok kwıs kıtawə-m kımıə mə rıkimıə tukragıen.

2

¹ Ror məkneikın mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-mınien məgkırı skai pre kımı əmıə, mor rıkimıə rəmha.² Kını, tukmə yakor rıkimıə rəmha, ? pa irəmıə

1:10: 2 Tim 4:18   1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16   1:15-16: 1 Kor 16:5-6   * 1:19: Saelas, nhag pısın kırık e “Silvanus.”
1:19: Wok 18:5   1:20: Rev 3:14   1:22: 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14   1:24: 1 Pita 5:3   2:1: 1 Kor 4:21

tukror rikik ragien? Kırkək, meinai yimnor rikimiä m-fam rəmħə. ³Ror pən, yimirai nəkəkəkə kirik mher-pre kin, mə jakwəhsi-haktə nərıgıen kin kapəmiä. Yakpəħ norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiä, rikik rarkwao tuk norien kapəmiä yamə mine khapəħ nisəmhenien. Mərıg norien kapəmiä tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kıtawə fam rıktawə tukragien. ⁴Nıpig yimirai nəkəkəkə a mher-pre kin kimi əmiä, rikik rəpou pik tuk əmiä, kini rikik rarkwopır, nehe nımrık rımnaiyu tuk əmiä. Mərıg yimipəħ nıraiyen nəkəkəkə a mə jakor rikimiä rəpou; mərıg yimirai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiä.

Takhapəħ nisarpınien tai təvhagə has

⁵Yakpəħ norkeikeiyen mə jakaməkeikei məkıar skai pre kimi əmiä. Mərıg yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rımnor nahasien,* pəħ nien mə rımnor yo pısın əmə yakamərıg rahas tukun, mərıg rımnor ətawə fam kisərıg rahas tukun. ⁶Narpınien yame kimiä khapsaah nımnhavəhsi-pən ta kımın nəmhen. ⁷Mərıg taktəkun ai, takasəkeikei mısərıkin kafan norien has kini mısəkıar vi vi kımın tamə rikın rəpou pik kini rapəħ nhatətəyen kafan. ⁸Yakamni-pre skai tuk əmiä mə takhavəħ mısor rıhuə pən kımın mə in tukırıkun mə kimiä naksorkeikei in. ⁹Yimirai nəkəkəkə a mher-pre kin kimi əmiä mə jakəm-ru mə ?taksor nəkəkəkə ye narımnar fam, uə nikam?† ¹⁰Tukmə kimiä nakwəsərıkin norien has kape yermamə kirik, yo mın jakərıkin kafan norien has. Kini tukmə kwən a rımnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mırıhuə tuk əmru mınə, mərıg Kristo rırıkun mə yakwor rıhuə ta tuk əmru mınə mə jakwasıtu irəmıä ¹¹mə Setan tukrıpəħ nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kıtawə kwənıharkun ta kafan nərıgıen tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huə

2:4: Wok 20:31 * 2:5: Yeməhuak kirik irərıä rımnor apnapıg nar, mıkır-ta pıraovın vi kape rımnı. Kini Pol rımını-pən tuk ərıə mə tukhawəsi-pən narpınien kımın in ye 1 Kor 5:1-5.
† 2:9: Pol rımıə tukırıkun ru mə kwəsəri-pən nəgkıarien kafan mısher-ye rhav əfrakıs kin kwən a yame rıkır-ta pıahuaru kape rımnı, uə nıkam. 2:11: Luk 22:31 2:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9 2:13: Wok 20:1 2:15-16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6

¹²Nıpig yımavən apa Troas tuk nini-ərıavyen nəvsaoyen kape Kristo, yımnam mə Yesu Yermaru rımnəhitə ye kwərıə kirik kimi yo. ¹³Mərıg nəmərınyuen rırkək irak meinai yimipəħ nəmıen piak Taetas aıkin. Kini yımnaowıə kin nəmə Troas mıtərıhav mıvən Masedonia mamarıhakın in.

¹⁴Pəħ khani vi vi Kughen yame ramofıgxı ətawə kasərı ye nımrı narmamə ikın mın fam, rəmhen kin yame kımıg ramapıta tıkmır mınə kafan, mamərıp ərıə ye nımrı namramə mıfam. Mərıg Kughen ramərıp ətawə ye nımrı narmamə mə tukhani-ərıhav nəgkıarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikın mınə fam. ¹⁵⁻¹⁶Ye nımrı Kughen, kımawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kımawə yakamıhavəħ Yesu Kristo mamıhavən kımı narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kışatətə iran, kharkun mə senta e rapıen huə, kımı Kughen ravəħ mırıagh ərıə. Mərıg narmamə tıksın, kasərıg nəmıəv senta a rapıen kin nımıhəyen, ramıhajoun mə Kughen tukror narpınien kimi ərıə.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik rıpəħ nəmhenien mə to ror infamıen iran. ¹⁷Kımawə yakıhapəħ nisəmhenien kin narmamə tıksın yame irıə khapsaah kamıanı ərhav nəgkıarien kape Kughen tuk nıvəħ-əməyen mane. Nıkam. Kughen rımnıher-pə kin əmawə, kımı kımawə yakasofıgınpən ye Kristo, mıanı-ərıhav nəvsaoyen huə. Kini ye nımrı Kughen, nəgkıarien kapəmawə ramsı-pən yerkımawə m-fam.

3

Kughen rımırpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹Tukmə ror kımıə nakıamə kımawə yakamıhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nımrımiä, mərıg nıkam. Tukmə yepsıpis mınə kamıauə iməmıə ikın, tukasəkeikei mıhavəħ leta yame kımırai tuk nini-ərıavyen norien kapərıə kımı əmiä. Uə nıpig tukmə khatərıhav, tukasəkeikei mıhavəħ leta yame kımıə takıharı yame

tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əriə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimia naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nīpran. ³ Nimraghien kapəmia ramhajoun mə kimia naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimia kwənkwai wok kapəməwə. Kimia naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksəghaa kin nəgkiarien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə tīmtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əməwə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhan-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapiere kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pəniən misəm nimrin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khaue misatuatuk ye nimri Kughen. ! Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən. ¹¹ Loa

yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasəəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masəghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarien. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nimrin rhakak kape nipig kwəkwə əmə, in rimnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nimrin. ¹⁴ Mərig Kughen rimnor kapəria kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nīpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəria. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a tuk əria; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəria iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəria. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəria mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru raməmir ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə məmeihua. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əməwə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nīprai nəgkiarien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini

3:1: Wok 18:27; 2 Kor 5:12   3:2: 1 Kor 9:2   3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27   3:4: Wok 20:31   3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25   *   3:7: Əm-ru Dut 5:22.   3:7: Eks 34:29   3:9: Dut 27:26; Rom 1:17   3:11: Luk 22:31   3:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9   3:13: Eks 34:33   3:16: Eks 34:34   3:17: Jon 8:36; Rom 8:2

ye norien minə a, ye nımri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nımri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuətuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksin; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsaoyen huvə yame nıkhakien risia-pən əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmin kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rımnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmıə. ⁶ Meinai Kughen e yame rımını kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrivən məsiə-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikiana əmə yame raməsiə-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine niहुवəyən kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətıt aihuua əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nitip* yame Kughen ravai-pən narımnar huvə ikin kafan; mərig nitip raməmətıt aihuua əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rıpəh nısi-pəyən tuk ətawə.

⁸ Nıpig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nıpig tiksin, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen rıpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kıpəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ İkin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kımnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu

rimamragh. Kughen rımneighan kin əmawə mə jaksərig nəmhəyən mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nıpraimawə yame tuk nıpig kirik tukrəmətıt. ¹² Ror pən, nıpig mıfam ipakə əmə yakamhamhə mə kimıə takhavəh nımraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” (Sam 116:10) Kini ye norien kirikiana əmə kape nhatətəyən, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rımnor Yesu ramragh min ye nımhəyən kafan, In tukror min ətawə-m kimıə tukamhamragh min ye nımhəyən kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yımnharəh pikin nəmhəyən minə e mə kimıə taksarə huvə iran. Kini nıpig m-fam niहुवəyən kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nıpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpirig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə rıpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nıpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nıpig mıfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nıpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmırien ror tu. Mərig kwənkwaıriə in nıkhakien yame raməmıer rerin; kini in rehuə mıhuvə mapita narımnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nımrıtawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narımnar yame kasəm kin nımrıtawə, kasəmıer kape nıpig kwəkwə əmə. Mərig narımnar yame khapəh nisəmıen kasəmıer kape rerin.

5

Nıprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nıprıtawə in rəmhen kin nımə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nıpig kirik tukrəmətıt mahas. Kini nıpig nımə tapolen a tukırkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nımə vi yame pəh nien mə yermamə ramor,

4:2: 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5   4:4: Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3   4:6: Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18   *   4:7: Gris ramni
 “jäg” yame kımınor kin nımoptanə skai.   4:7: 2 Kor 5:1   4:8: 2 Kor 1:8; 7:5   4:10-11: 1 Kor 15:31
 4:10-11: Rom 8:36   4:14: 1 Kor 6:14   4:16: Efes 3:16   4:17: Rom 8:17-18   4:18: Kol 1:16   5:1: 2
 Kor 4:7

mærig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mærig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpihavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rirkək. Mærig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukripimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmħəyen. Mærig pəh nien mə kisorkeikei mə nīpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nīpraitawə. Nikam. Mærig kisorkeikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rīmnor ətawə mə tukasarə ye nīmraghien vi, mīvəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narīmnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə kħapəh nisəmīrien imei Yesu Yerbaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narīmnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nīpraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnəpig tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mærig narīmnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərəer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narīmnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yerbaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun

huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nīmrimia, mærig yakamhavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rikimīə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarīen kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhəpəh nisəkīrien nīmraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mærig tukmə nakhamə nirkunien kapəmawə rəmhen, havəh nəgkiarīen kapəmawə pəh tukrasitu irəmīə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəmawə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rīmamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhəgə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhəgə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rīmamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narīmnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mærig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rīmamhə tuk əriə kini mīmragh min ye nīmħəyen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkīrien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimīsəkir Kristo ye norien a, mærig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narīmnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mærig ye Kristo, In rīmnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipəkə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksīn. Kini mīvəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksīn. ¹⁹ Nəgkiarīen e yakamni, nīpran ramni mə Kughen rīmivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mīpəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mīvəhsi-pə nəgkiarīen e kimi əmawə kape nivi-pəyen tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min.

5:2: Rom 8:23

5:6: Hib 11:13-16

5:8: Fil 1:23

5:9: Kol 1:10; 1 Tes 4:1

5:10: Pri 12:14

5:15:

Rom 14:7-8

5:17: Rom 8:1; Gal 6:15

5:18: Rom 5:10

5:19: Rom 3:23-25

²⁰ Ror mækneikin, kimawə yəgkiar minə tiksin kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhaue misor kirikianə kimia Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimri Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar arnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mīmə,

“Yimnərig ik ye nipig atuatuk, mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (Aes 49:8)

Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig əutən minə ye nimraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhyəyən, mine ye nipig əutən minə, mine ye nipig yakasərig rahas.

⁵ Narmamə kamhauh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mharpəhu əməwə mə tukhauh əməwə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əməwə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis.

⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsəninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimraghien kapəməwə yame ratuutuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətəvhə mə tukrapita kafan

tikmir. ⁸ Narmamə tiksin kamhasiai əməwə; tiksin kasəm-əhu əməwə. Tiksin kamhani hah əməwə; tiksin kamhani huvə əməwə. Kini nipig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksin kamhani neikuəyən irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksin kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksin khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nimhyen ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig khapəh nhopniyen əməwə. ¹⁰ Rikimawə rapou, mərig nipig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yimnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam.

¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimawə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuutuk əmə mə kimawə min taksorkeikei əməwə yerkimawə m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniyen tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuatuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nirəni-kwisien nəgkiarieren kirikianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame rəpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərgien kirikianə uə? ! Nikam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə, mameriwək kimawə miriə.”

Kini mīmə,

5:21: Hib 4:15   6:5: 2 Kor 11:23-27   6:6: 1 Tim 4:12   6:9: 2 Kor 4:10   6:13: 1 Kor 4:14   * 6:14: Gris ramni nuhpikiniyen ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikaskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyən meinai nehuəyən kapəriu rəpəh nəm nəmhenien.

6:14: Efes 5:11   † 6:15: Gris ramni “Beliar.” Nhag pisin kape Setan.

“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəria,
kini iriə tukhauə kafak narmamə
minə.” (Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, səta irəriə, mhavən isok
tuk əria.

Mhapəh nharapien nar yame
rəmkimik ye nimirik,

kini rikik tukragien mə jakvəh əmia.”
(Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpilig
Pik ramni min mima,

“Kini jakor Yo mə Rimimia,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə
kafak.” (2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo minə tiksin. Nəgkiarinen minə e
yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror
pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta
narimnar fam yamə mine kasor nipraitawə
mine nərgien kapətawə kasəmkimik.
Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə
kape Kughen minə əmə, meinai kitawə
kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin
kwənhaue tuk Kughen

² Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai
yakhapəh nisorien rahas-pən kimi
yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen
yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh
nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmia
ye norien kirik yame ripəh natuatukien.

³ Pəh nien mə kimiə nimisor nar kirik
ripəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin
kimi əmia. Yakwəni-pre ta tuk əmia
mə yaksorkeikei pik əmia, nar arnapig
nahasion uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-
m kimiə, mərig yakhajir əmia misəkwan
əmia. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmia.
Rikik ragien tuk əmia. Kimiə nakhavəh-
si haktə pik kafak nətərgien. Yimnarə ye
nəmhəyen rehua pik, mərig rikik ragien pik
tuk əmia.

⁵ Meinai nipig yimnhauə Masedonia,
mhapəh nisapisien, mərig nipig m-fam,
yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin
minə. Ye nimraghien kapəmawə, narmamə
kasotgoh, masor nahasion kimi əmawə,
kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen
yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame
nərgien kapəria rəpou, In rimivəhsi-haktə

nərgien kapəmawə, mor swatuk kape
Taetas ruə məm əmawə. ⁷ Kini pəh nien mə
nuəyen əmə kafan yame rimnor rikimawə
ramagien, mərig nipig nimnhawəh-sihaktə
nərgien kafan, rikimawə ramagien min
tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə
naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo.
Kini mamni mə rikimia reiuhə tuk yo,
mamni mə kimiə naksorkeikei pik yo,
masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin
narmamə yamə mine kamhani hah yo. In
ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame
yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimia
rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig,
nar arnapig mə nəkwəkwə a rimnor
rikimia rəpou, yakpəh nərig-rahə-pik-ien
tukun, meinai rikimia rəpou kape nipig
kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik
ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien
meinai rikimia rimnəpou. Nikam. Rikik
ragien mə nipig rikimia rəpou, nimisarar ye
nərgien kapəmia tuk təvhagə has kapəmia.
Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə
tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə
nimisarar ye nərgien kapəmia tuk təvhagə
has, kini nəgkiarinen skai yame yimnhani-
pre tuk əmia ripəh norien əmia naksəpəh
nhatətəyen kapəmia. ¹⁰ Tukmə rikimia
rəpou tuk norien has minə kapəmia,
rəmhən kin yame Kughen rorkeikei mə
rikimia tukrəpəu tukun, kini misarar ye
nərgien kapəmia, pəh Kughen tukrivəh
miragh əmia. Nərig-rahasion a ripəh
nikir-pənieen narmamə ikin riki narmamə
rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə
rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei
tanə, nərig-rahasion a ramkir-pən əria
tuk nimhəyen. ¹¹ Tukmə naksərig rahə
ye norien has minə kapəmia, rəmhən kin
yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahə
tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye
nimraghien kapəmia: in e naksarkut pik mə
taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut
pik mə takhahuatukin norien has minə
kapəmia, kini masəməkin norien has minə,
kini misakur mhagin kin norien has minə.
Nimisorkeikei mə taksəm min yo, misərer
əswasig kin narmamə yamə mine khani hah
yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pənieen
narpinieen kimi narmamə yamə mine kasor

təvhəgə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimirai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yimini-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuva, kini nipig in rimaure məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimini irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimini-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nimisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimaue məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginiien rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tukrasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihevəyen kimi əriə. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehua kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehua kimi nəməhuak minə tiksın. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəh-si-pən mane ehua, rapita yame rikiriə rəsik

mə tukpilhavəh-si pən. Kamhavəh-si-ərhav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əməwə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tukrasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tukrasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəh-si-pən nimraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəh-si-pən nimraghien kapəriə kimi əməwə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmir kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəh-si-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuva pik mapita, in e, nhatətəyen kapəriə, mine nəgkiarien kapəriə, mine nirkunien kapəriə, mine nərer-timtimien kapəriə, mine norkeikeiyen kapəriə tuk əməwə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuva rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəriə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nikam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihevəyen kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimaue mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimaue mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəriə narimnar tukripsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriaji niptai mane yame nimisorkeikei mə takhavəh-si-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəriə narimnar ripsaah uə rikəskəh.

* 7:12: Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5. 8:1: Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2 8:9: Mat 8:20; Fil 2:6-7 8:12: Mak 12:43-44

Kughen, rikin tukragien tuk omiä tukmä nakhavöh-si pän yerkimia mifam.

¹³ Yakpöh norkeikeiyen mä nipig takhavöhsi-pän mane ehuä kimi nimöhuak minä, kwasig ikin, naksökwöwä kin mane. Morig ratuatuk omä ¹⁴ mä taksasitu ye nimöhuak yamä mine kasökwöwä kin narimnar, meinai kapomia narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmä naksökwöwä kin nar kirik, iriä tukharkun nisasituyen irömiä. Norien a takasor, tukasäm nämhen. ¹⁵ Rari-pän omä Nökwöwä kape Kughen yame ramni mä, “Narmamä yamä mine kamhavöh pawk näviginien rehuä, tukrämhen kin öriä; to ripöh napitayen.

Mine narmamä yamä mine kamhavöh pawk näviginien rökösköh, tukhapöh nisakwöwöyän kin näviginien.” (Eks 16:18)

Taetas ramvän apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mä ramor riki Taetas ramagien mä tukrasitu irömiä, rämhen kin kafak norigien. ¹⁷ Yimnhani-pän tuk Taetas mä tukrurä mäm ömiä; kini rikin ragien tuk norien nägkiarieren kapömawä. Morig in min, rikin ragien min tuk nuröyän masitu irömiä. Ye norigien omä kafan rimnorkeikei mä tukrurä mäm ömiä. ¹⁸ Kini kimawä yaksher-pre min kin piatawä kirik raurä iriu min. Kwän a, nämhöuak minä kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ärhavyen Nävsaoyen Huvä. ¹⁹ Kini nimöhuak minä kimnharpen in mä tukramöriwök kimawä min nipig yakhavöhsi-ärhav mane yame nimisarukin. Yakhavöhsi-pän mane kimi nimöhuak minä mä jakshajoun mä rikimawä ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivöhsi-haktöyän Kughen. ²⁰ Yaksarkut mä yermamä kirik rikak yame to rini hah ömawä tuk norien kapömawä tuk nöwhaiyen mane. ²¹ Ror mäkneikin meinai, yaksarkut mä jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamä.

²² Kini yaksher-pre min kin piatawä kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mä kwän a rorkeikei pik mä tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktökun ai in rorkeikei pik mä tukrasitu irömiä meinai in ramni näfrakisien irömiä. ²³ Kini Taetas, kimru

min yakawor wok kirikianä. Kini kwän a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irömiä, masitu irömiä. Mine piatawä mir kiraru e, yame nimöhuak minä kisher-pä kin öriu, karöhsi-haktä nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapomia rivän tuk örisir, pöh nimöhuak minä tuksäm, mharkun-ru mä rhawor e rikimawä ramagien tuk ömiä.

9

¹ Yakpi-pöh nher-preyen kin näkwöwä e kimi ömiä, ripihuvä ömä, meinai, näkwänharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamä kape Kughen minä apa Jerusalem. ² Yakamni mäkneikin meinai yakirkun mä naksorkeikei mä taksasitu, kini yimnagnögin ta ömiä ye nimri nämä Masedonia tukun, mamni mimä newk yame ruawä muavän, kimia apa Akaea nimisörer matuk tuk nivöhsipänien mane. Kini nipig nämhöuak apa Masedonia kimisäm mä rikimia ragien pik tuk nasituyen, ramor min öriä khapsaah kasorkeikei mä tuksasitu min. ³ Morig taktökun ai, yakamher-pre kin piatawä misir e mä irisir tukrham ömiä mä kimia taksor nar yame nimnhani, rämhen kin yame yakwäni ta. Kini ror mäkneikin, kapömawä nägkiarieren tuk nivöhsi-haktöyän norien huvä kapomia, pöh nien mä nar arnapig ömä. ⁴ Morig tukmä nakhapöh nisorien, nipig jakurä kimawä nämä Masedonia tiksän, kini tukäm mä kimia nakhapöh nisör-ögkapien, kini taksauris tukun, meinai kimawä yakwänhavöh-si haktä ta nhagmia. Tukror auris ömiä rapita. ⁵ Ror mäkneikin, rikik ramäsik mä jakamökeikei maiyoh piatawä misir mä tukrhokupen irak mirhurä mirhäm ömiä pöh kisäm mä takhavöh-si-pän mane yame näkwänhani ta mä taksarukin. Morig yakorkeikei mä takhavöh-si-pän yerkimia m-fam. Pöh nien mä kamökeikei kimi ömiä mä taksasitu.

Norien kape nöwhaiyen narimnar

⁶ Rikimia tukramäsik nägkiarieren e: Yermamä yame ramösüm kösköh, tukrivöh näviginien iran rikösköh ömä. Yermamä yame ramösüm ripsaah, tukrivöh näsimien iran ripsaah. ⁷ Kimia kirikianä kirikianä takasökeikei mhavöh-si-pän naha nhagin

yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik ramakeikei kimia əmiaə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyən m-fam kafan kimi əmiaə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatuk kafan to ripəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsim, mivəhsi-pən min nəviginiən nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiaə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiaə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksini min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatuk kapəmia. ¹¹Ye narimnar fam ye nımraghiən kapəmia, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyən kimi əmiaə mə kimiaə takharkun nəwhaiyən nipig mifam. Kini nipig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹²Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginiən ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuva, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm noriən kapəmia. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiaə nakasor əfrakis noriən kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsəoyən Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiaə nakhavəhsi-pən kapəmia mane ehə kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiaə, rikiriə tukraməsik əmiaə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi əmiaə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵!Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuva rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiariən kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamaə kafan noriən ror kiraru

¹Narmamə tiksini kamhani nıkarik mhamaə kafan noriən kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiaə, kafak nərigiən reiwayu əmə, mərig nipig yimatərhav məpəh əmiaə, kafak noriən riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiaə tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nərigiən reiwayu, kini In yemə mar. Kini ye noriən kirikianə əmə, ²yakamaiyoh əmiaə mə, taksor noriən kapəmia ratuatuk mə nipig jakurə, mıpəh nəmieni nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiaə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksini e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən noriən kape tokrei tanə, ³meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisərowaginiən ye noriən yame narmamə kape tokrei tanə kasərowagin kin. ⁴Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginiən yame kimawə yakasərowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasərowagin kin. Nıkam. Narimnar kapəməwə yame yakasərowəgkəp kin, kamhavəh nəsaniniən kape Kughen tuk noriahyən kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵Kimawə yaksoriah nəgkiariən eikuə minə mine nərigiən ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasiən minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigiən kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶Kini nipig naksəri-pən nərigiən kape Kristo, kimiaə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpieniən kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwan.

⁷! Ah! Kimiaə nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸Tukmə ror nipig yakaməgkiar ye nehuəyən yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitiən tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyən kimi

yo tuk nivəhsi-haktəyən əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Mərig narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misersə, mərig nipig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəgkiarın in nar apnapig əmə.” ¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəuten rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarın in rəuten ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəgkiarın kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

¹² Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpipig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpipig rəmhen kin əriə. Mərig, pəh nien mə iriə yerpipig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tukməmə mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Mərig kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyən kapəmawə, mərig yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiə min apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen ripəh nərhəhu-pəyən ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyən iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyən irəmiə. Mərig yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tiksın kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pisin rəmmor. Mərig kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəmawə mə nhatətəyən kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, ¹⁶ mə jakharkun nhavəniən ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pisin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit

tuk wok kape yermamə pisin kirik. ¹⁷ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.” (*Jer 9:24*) ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarın ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tukməgnəgin atuk əriə. ² Yakamarha huvə tuk əmiə, mipəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivita əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rimimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarın heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivipən nərigien kapəmiə rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nipig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nipig kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwanhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarın, mərig yakirkun huvə

10:8: 2 Kor 13:10   10:13: Rom 12:3   10:18: 1 Kor 4:4   11:2: Efes 5:26-27   * 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.   11:3: Jen 3:4,13   11:4: Gal 1:8-9   11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11

niprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nipig ripsaah.

⁷ ? Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarin kape nivəhyen mane? Nipig yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyən əmiə. ⁸ Nipig yimnor wok kitawə-m kimia, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nipig kitawə kimməhavəhən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyən nasituyən tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimməhasi-pən Masedonia kimməhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkəkwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyən əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narhəhuvəyən tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipig m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akəə to ripəh niniyən mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ? Mərig rhawor e yimipəh naiyohyən əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə mərəh naiyohyən kin nasituyən tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimməsəmır kimia miriə misorkeikei mə tukhəuə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyən kin nasituyən kirik mə iriə tukseinein niniyən mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovın əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok

minə kape Kughen. Mərig tuk Nipig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipig ətən yamə mine kimməhəuə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyən mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimie raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwəo kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmie ragien tuk nivəhyən kafak nəgkiarien] meinai kimie yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmie ragien tuk nivəhyən nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwəo. ²⁰ ? Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kaməhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimie, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak ripəh nəutənian mə to yakor ətən-pre kimi əmiə məkneikin. ? Mərig kimie nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnəpəh nor-ətən-preyən məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimie tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwəo. ²² ? Rhawor? ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. ! Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwəo ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus

11:6: 1 Kor 2:1,13   11:7: 1 Kor 9:18   11:9: 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16   † 11:14: Gris ramni mə Setan ramsigovın agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.   11:22: Fil 3:5   11:23: Wok 16:23

nīpig rīpsaah rapita əriə. Kimmərkis-ərkis yo rapita əriə. Nīpig rīpsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nīpig minə fam iriə fam faef, nəmehua kape Isrel kīmīsərķis-ərkis yo m-toti naen ye nīpig kirikianə. ²⁵ Kimmərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisər. Nīpig kirik, kisəsik yo kin kapier apig. Yimavən ye rao m-kisisər, kini rao rəmnim, kini nīpig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nīpig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nīpig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piəutawə eikua minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nīpig rīpsaah yakpəh napirien yenpig. Nīpig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkəkəkək; nīpig rīpsaah, nak nəviginiyen ramrirkək. Nīpig rīpsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyən rīpəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamar yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhəjoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nīpig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehua kirik, kiruk-pən nərəus iran, kivi reiwayu ye nikar kəupə yerkwənu a, kini yimnap ta kin gavman a.

11:24: Dut 25:3   11:25: Wok 16:22; 14:19   11:26: Wok 9:23; 14:5   11:33: Wok 9:23-25   * 12:2: Pol rīpəh niniyen mə in atuk rimnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nīpig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † 12:2: Gris ramni, "heaven namba tri" rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nīpran ramni mə imei Kughen.   12:7: Job 2:6

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar ap-napig mə nəgkiar-ausitien rīpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruawə ta muavən. Yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhəjoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rīpəh norien mə yo yarmər, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷ Kughen rīpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəmhəyən ye nimraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nīpig mifam. Nəmhəyən a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyən ye nīprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrīvəhsi-ta nəmhəyən a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mimə, "Nikam.

Kafak nihuvøyen ehuə rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nipig e in a kafam nəsaninien rimirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rikək; mərig nəsaninien kape Kristo ramarə ye nimraghien kafak. ¹⁰Tuk nar a, rikik ragien nipig kafak nəsaninien rirkək, kini rikik ramagien nipig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nipig ətən minə, kini rikik ragien nipig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nipig yakamərig nəmhyen. Rikik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nipig a in a, kafak nəsaninien rimauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərig kimiə nimnəpəhə nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Mərig pəh nien mə nəmə minə nakamhani mə iriə “apostol huvə minə tiksin” kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə. ¹²Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mə yo apostol əfrakis kirik. Yimnor nimtətien minə, mine nar ehuə yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsipis minə ye nimrimia. ¹³? Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye niməhuak minə tiksin rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nikam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyen nasituyen kin mane. ?Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nipig yame ror kisisər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvøyen tuk tatə minə mamə, mərig wok kape tatə minə mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien

əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nimraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeien tuk əmiə in rehuə, mərig kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. !In e ripəh natuatukien! ¹⁶Pəh khani mhamə yimipəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksin nakamhani mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksin narimnar. ¹⁷? Rhawor? ?Nakhamə ta mə yimnher-pre kin narmamə tiksin kafak mə tuknor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narimnar uə? Nikam. ¹⁸Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piatawə kirik iriū min. ?Mərig Taetas rimnor nar iko mivəh kapəmiə narimnar uə? Nikam. Nakharkun mə kapəmrū nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətəpigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nimri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksin, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeien mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame ripəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimie rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeien. Yakpəh norkeikeien mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nīkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeien mə nipig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksin nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e nipig yame ror kisisər kin yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini nəgkiarien kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisis raməfrakis.” (Dut

19:15)*² Nîpig yimnaurə tuk əmiə, ye nîpig yame ror kiraru kin, yimini-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kator təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmir isok mamni-pre min. Nîpig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kharəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə təksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nikam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan rîpəh nîmarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nîpig kimîruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimîə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkir nîmraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nikam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ? Nakharkun uə nîkam mə Yesu Kristo ramarə ye nîmraghien kapəmiə? ! Mərig tukmə kapəmiə nîmraghien rîpəh nari-pəniien norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nîmraghien kapəmiə! ⁶ Kini yakîrkun mə kimîə takpîsəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takharəh nîsorien nar has minə. Mərig rîpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnəpig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rîpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakharəh nîsorien təvhagə hah, to yakharəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nîsorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nîsor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis

kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamara isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nîpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəh-si-əhuyen əmiə.

Pol rimnor infamien ye nəkwəkəwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmir yerkimia.

¹² Sokrən huvə iramîə minə† rəmhen kin yame kimîə kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yerमारु kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmin kape Kughen tukror rikimîə fam tukror kirikianə.

* 13:1: Nəgkiarien e raməmîr ye Dut 19:15. Nîpran e ramni mə nəkwəkəwə kiraru uə kisîsər yamə mine Pol rimîrai ramvən kimi nîməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis. 13:1: Mat 18:16; 1 Tim 5:19 13:4: Fil 2:7-8 13:5: 1 Kor 11:28 13:10: 2 Kor 10:8 † 13:12: "Nîpig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmîə minə." 'Holy Kiss' ror nîmtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi
niməhuak apa Galesia

Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e
Galesia

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol
rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai
ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisərə
apa yerkwənu minə apa Galesia. Pol
rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien
nəriwəkien kafan.

? Nimraghien rhawor pən iran minə ye
nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisərə
ye nipig ətəən ye nipig Pol rimirai. Nəmə
Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye
Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah
kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə
Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris
yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu
tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape
Moses, ramhen kin yame tukasəkeikei
kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə
ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani
pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh
hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh
nisatuatukien ye nimri Kughen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?
Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris
min tukasəkeikei misəri-pən loa kape
Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə
iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e
mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol
rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun
mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen
ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin,
kini In ravəh miragh əriə yerkin agien.
Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə
nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk
yame Kughen tukrivəh miragh narmamə
iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape
niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem
masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə
əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh
nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin
nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine
nakəshuak yerkwənu pisin pisin minə

apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol
kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə
e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo
mine piəutawə minə tiksın yamə mine
kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə
jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e
yermamə yame Yesu Kristo mine Tata
Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo
aposol kapəriu. Kughen e in e yame
rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan.
Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik
yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen.
³Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo
Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre
kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini
mwarəhu-pre nəmərinyen raməmir
tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan
atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə
tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-
ta ətawə ye norien has minə mine
nətərigien has minə kape tokrei tanə.
In rimamhə meinai Tata Kughen
rimnorkeikei mə tukror məkneikin.
Ror pən, rhuvə mə kitawə tukəgnəgin
Kughen kapətawə mamhavən, mhəpəh
nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen
ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse,
mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen
kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai
nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin
nəgkiarinen eikuə ⁷yamə mine pəh nien mə
Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə
tiksin kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə
kape Kughen mamhani nar pisin, mhani
mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi
karin nətərigien kapəmiə tukun, masor
əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig
tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye
neai ramni-ərhav nəgkiarinen pisin kirik
min, yame ripəh nəmhenien kin yame
yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh
Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua.
⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim
atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik
ramni-ərhav nəgkiarinen pisin yame ripəh
nəmhənien kin Nəvsaoyen Huvə yame
nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-
si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nægkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksin rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nægkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksin rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimmokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimmivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimmor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwəharkun ta norien yamə mine yimmor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əsik-əsik kimi əriə. ¹⁴ Ye nipig a yo yimmamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksin yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimmoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yimmaməmır hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimaə ye nipig atuatur kafan, kini In rimmokrən kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə.

¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mipiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsihaktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimməsok pihiu mivən ikin kirik kamni kimə Arabia, kini mamərə,

mirerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisar kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimiwarə mirəvəh əmə nipig fiftin. ¹⁹ Kini ye nipig a, yimməm əmə Jemes, nao-rahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsü ye Kughen mə nægkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimrik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimaə, in kapətwə tikmir. In rimoh ətwə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətwə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətwə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimmor ye kafak nimraghien.

2

Aposol minə tiksin kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimiini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimmamni-pən huvə nægkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimmamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rasik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nipig a, rikik rimməsik pik mə tukshək yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini

1:10: 1 Tes 2:4   1:11: Mat 16:17   1:13: Wok 8:3   1:14: Wok 22:3   1:15: Aes 49:1; Gal 2:7   * 1:18: Gris ramni mə nhag aposol a “Sefas.”   1:18: Wok 9:26-27   1:21-22: Wok 9:30   2:1-2: Wok 15:2

yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴Nəgkiarien ye nīkarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsipən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piAUTAWə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nīkam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkın tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehua kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nīmri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷Nīkam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸Kitawə kwənharkun mə Kughen rimmher-pən məknəkin yo meinal kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi

nəmə Isrel. ⁹Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhua mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. ¹⁰Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimmagien əmə tuk wok a.

Pol rimmhek Pita

¹¹⁻¹⁴Kini kwasig ikın, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimmaməə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.‡ Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhama, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimmoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivənen məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknəkin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimməm mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimmərip Pita ye nīmri mirh, mamni-pən əusik-əusik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pəniyen natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə

2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ye nəgkiarien Gris ripəh niniyen “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.” 2:7: Wok 22:21 † 2:9: Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” 2:10: Wok 11:29-30 ‡ 2:11-14: In ikın e, Pita rimməsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. 2:11-14: Wok 11:3

nəmә Isrel mә tuksәri-pән natuakәmien kapәrao?

¹⁵ “Nәfrakisien mә kirao kimirasi-pән atuatuk ye kwәnәrәus kape nәмә Isrel. Pәh nien mә kirao yemә Gris mir yame nәмә Isrel rikiriә ramәsik mә iriә m-fam yakapir loa minә. ¹⁶ Mәrig taktakun ai kirao krarkun mә pәh nien mә Kughen ramәm mә narmamә yamә mine kisәri-pән loa kape nәмә Isrel kisatuatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamә yame ramhatәtә әfrakis ye Yesu Kristo, in әmә en ratuatuk ye nimri Kughen. Nәtәrigien e in e ror әtawә tukasәkeikei mishatәtә әmә ye Yesu Kristo mә tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pәh nien mә Kughen ramәm әmhen әtawә mә kisatuatuk meinai kasәri-pән loa, mәrig ramәvheikin әmә әtawә meinai kashatәtә ye Yesu Kristo. Pәh nien mә nәri-pәnien loa in swatuk kape yermamә mә in tukratuatuk ye nimri Kughen.

¹⁷ “Kitawә e kasәtigтә ye Yesu Kristo mә tukhauә misatuatuk ye nimri Kughen. Mәrig nәмә Isrel tiksın, rikiriә ramәsik mә kitawә nәмә hah minә mәrig in ai kitawә khapәh nisәtigтәyәn ye loa. ? Ror mәkneikin mә Yesu Kristo rimivi-pән әtawә mә tuksakapir loa uә? Nikam. Ripәh norien mәkneikin. ¹⁸ Mәrig, tukmә yakarar mamrerig-pән tuk loa mamәtigтә iran, ramhajoun-pән mә yakpәh natuatukien ye nimri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror mәkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nәri-pәnien loa, kini yakamәm mә norien e ripәh nәmhenien mә tukror yo yakatuatuk ye nimri Kughen. Ror mәkneikin, yimnәpәh nәri-pәnien loa tuk nuәyәn yemә atuatuk. Rәmhen kin yame yimamhә, kini taktakun ai loa ripәh narmaruyәn ye nimraghien vi kafak. Yimnor mәknakin mә jakamor әmә nәtәrigien kape Kughen. Rәmhen kin yame kimisәsik-pән әmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimraghien akwas kafak rimamhә. Mәrig yimnarha-pә min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pәh nien mә yo yakamragh, mәrig Kristo ramragh yerki. Kini ye nimraghien fam kafak, yakamhatәtә әmә ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muә mimhә mivәh miragh yo. ²¹ Nihuvәyәn e, Kughen ramautә-pә kin kimi әtawә, in rehua pik.

Kini to yakpәh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautә-pә apnapig әmә kin. Mәrig yakamәm mә kimia tiksın, nakasәri-pән loa mә tukror әmia naksatuatuk ye nimri Kughen. Mәrig ripimә nәri-pәnien loa ripior narmamә kisatuatuk ye nimri Kughen, to nimhәyәn kape Kristo ripior nar apnapig әmә kin.

3

Nәмә Galesia kwәsәpәh swatuk

¹ Nәмә Galesia, kimia nakseno-eno pik. ? Pa rimnәko-pән mәknәnkin әmia nakhavәn ye swatuk iko iko? Yimnhani huvә-pre pawk tuk әmia mә Yesu rimivәh narpinien tuk әmia ye nai kamarkwao kin, ? mәrig rhawor? ? Tukmә ror yermamә kirik rimivәhsi-pән vәhsi-pән kimi әmia kini mivi-ta әmia mor әmia nakseno-eno uә? ² Hani-ru tuk yo mhama, ? Kughen rimivәh-si-pre Nanmin Kafan kimi әmia meinai kimia nakasәri-pән loa, uә nikam? Nikam. In rimivәh-si-pre Nanmin kafan kimi әmia meinai kimia nakashatәtә ye Nәvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo. ³ Mәrig rhawor nakaseno-eno pik mәknәnkin? Apa kupan ikin, kimia nimisәtigтә әmә ye Nanmin kape Kughen, mәrig taktakun ai nakwәsәpәh misәtigтә әmә ye nәsaninien kapәmia. ⁴ Nimisәrig nәmhәyәn rehua meinai nakshatәtә ye Nәvsaoyen Huvә. ? Mәrig nimisәrig apnapig әmә nәmhәyәn e uә? Nikam. Pәh nien mә kape nar apnapig әmә. ⁵ Mәrig pәh nien mә Nanmin kape Kughen ramor nimtәtien tiksın kimi әmia meinai naksәri-pән loa. Mәrig ramor nimtәtien tiksın kimi әmia meinai nimisәrig Nәvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo kini mishatәtә iran.

Nәri-pәnien loa mine nhatәtәyәn ye Yesu

⁶ Yermamә kirik, Ebrahim, yame Nәkwәkwә kape Kughen rimnәvsao-әrhav ta kin rimini mәkneikin mimә, “Ebrahim in rimnhatәtә timtim ye Kughen, Kughen rimini mә in ratuatuk ye nimrin.” (Gen 15:6) Ye swatuk kirikianә әmә, ⁷ narmamә yamә mine kishatәtә ye Kughen, In ramәm әmhen әriә mә kisәmhen kin kwәnәrәus atuatuk kape Ebrahim.

⁸ Nәkwәkwә kape Kughen ruini ta kupan mә Kughen tukrivәh narmamә yamә minә

pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatuk ye nimirin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ərhav nəgkiarinen huvə kirik kin Ebrahim mimə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvəyen kimi tanimtanə iran.” (Jen 12:3)

⁹ Ror pən Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi Ebrahim, meinai in rimnhatətə tim tim iran. Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rirkun nautə-pənien kin nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nimraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuatkien narimnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəh narpinien kirik.” (Dut 27:26)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatk ye nimri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (Hab 2:4)

¹² Mərig nəgkiarinen e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in ripəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nivəhyen nimraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” (Lev 18:5)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien

kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimmor narpinien kimin.” (Dut 21:23)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mimə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e taktakun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimnəkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəsprien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsi-tayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarinen a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarinen, ni pran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptərəkin nəgkiarinen kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarinen yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, riphajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig ripəh norien

mæknakin: Promes yame Kughen rimini-pæn tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramaræ iran ye nihuvøyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamæ kirik tukripiayoh mimæ, “? Tukmæ ror mækneikin, rimnhawor e Kughen rimnæræhu-pæ loa?” Promes yame Kughen rimini-pæn tuk Ebrahim in rimnækupan maræ, mærig loa in rimikwasig. Rimauæ mæ tukrhajoun ætawæ mæ kitawæ yor tævhagæ hah minæ. Mærig Kughen rimnæræhu loa a mæ tukramaræ mamvæn mamvæn meriaji yermamæ a ye kwænaræus kape Ebrahim tukrarhapæ tuk ætawæ. Kitawæ kwænharkun mæ loa a, kafan wok rhuvæ, mærig rikimiæ tukramækeikei mamæsik mæ loa a, Kughen rimnækupan mivæhsi-pæn kimi agelo minæ. Kwasig ikin kipihavæhsi-pæn kimi kwæn a Moses. Moses, in swatuk kape nivæhsipøyen loa kimi ætawæ. Mærig nipig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, ripæh norien mækneikin. ²⁰ Kughen In rimipæh norien yermamæ kirik mæ tukrægkiar kimi Ebrahim. Mærig In atuaturæ æmæ rimnægkiar-pæn atuaturæ ye nimri Ebrahim mamripen-pæn promes kafan kimin.

²¹ Kini pæh nien mæ loa e rimauæ mæ tukrivæh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivæhsipøyen nimraghien vi kimi ætawæ, kitawæ kipiharkun nhauøyen misatuaturæ ye nimri Kughen. Mærig ripæh norien mækneikin. ²² Loa kirik ror mækneikin rikæk, meinai Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ norien has rimnærkis fam ætawæ. Kini kitawæ mfam kasakapir loa minæ. Ror mækneikin mæ swatuk kirikianæ æmæ mæ kitawæ tukhavæh nihuvøyen kape Kughen yame rimirpen-pæ ta kin kimi ætawæ. Kini swatuk e, mæ tukshatætæ ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatætøyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivæhsipæn kimi Moses, in rimiraptærækin tim tim ætawæ, ræmhen æmæ kin yame kitawæ kimmisaræ ye kalabus, miseriaji-pæ nipig e taktakun mine, Kughen rimnæhita ye nimritawæ kasæm swatuk kape nhatætøyen. ²⁴ Ror pæn loa e in ræmhen æmæ kin yemehua

kirik yame ramarmaru irætawæ, mamuæ meriaji-pæn nipig Kristo rimauæ. Mæ ye nipig a, kitawæ kwænhauæ misatuaturæ ye nimri Kughen, meinai kimishatætæ iran. ²⁵ Mærig taktakun ai, loa tukripæh narmaruminien irætawæ, meinai kwæshatætæ ta ye Yesu Kristo.

Kimia fam kirikianæ meinai naksofugin-pæn ye Yesu

²⁶ Meinai kimia nimishatætæ ye Yesu Kristo, kimia fam ji Kughen minæ. ²⁷ Kinor ta baptaes iræmiæ khapsaah, mæ kimia nakwænhauæ masor kirikianæ kimia min. Ror mækneikin, kimia nimnhavæh norien huvæ minæ kape Yesu ræmhen æmæ kin yame nimisarkoah kin neipæn vi kirik. ²⁸ Kini kimia mfam ægkap nimisofugin-pæn ye Yesu Kristo, kini kimia mfam naksæm næmhen. Rhuvæ mæ kitawæ tukhapæh nisæwhai-minien narmamæ, nar apnapig tukmæ iriæ næmæ Isrel, uæ næmæ kantri pisin pisin minæ, uæ slef, uæ pæh nien mæ slef, uæ yerman, uæ piraovin. ²⁹ Kimia fam narmamæ kape Kristo. Ror mækneikin mæ kimia kwænaræus minæ æfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianæ æmæ min, nihuvøyen yame Kughen rimirpen-pæn kimi Ebrahim, kimia takhavæh misaræ iran.

4

Pæh nien mæ kitawæ slef kape loa, mærig kitawæ ji Kughen minæ

¹ Taktakun ai, jakægkiar kwakwæ min ye norien kapætawæ, mamni nuhpikinien kirik. Tukmæ yermamæ kirik rimhæ, tini tukrivæh kafan nautæ minæ fam. Mærig tukmæ tini ramarkæskæh hanæ, to ripæh nehuøyen ye kafan nautæ, ræmhen kin yame slef kirik to ripæh nehuøyen ye nautæ kirik. ² Mærig tini a tukramækeikei mamaræ iriæ piauni karin minæ tiksinn mamvæn meriaji-pæn nipig kafan tatæ rimini mæ in rirkun nivæhyen nautæ yame rimnæræhu-pæn kimin. ³ Kini kitawæ min tuksor mæknakin. Apa kupan, kitawæ kimmisæmhen kin kwajikovæ - kitawæ slef minæ kape loa yamæ mine kasarmaru irætawæ. ⁴ Mærig ruauæ ye nipig atuaturæ yame Kughen rimini, kini Kughen rimnherpæ kin Tini ruæ. Piraovin kirik rimiræh,

3:21: Rom 8:2-4

3:23: Gal 4:3

3:24: Rom 10:4

3:29: Rom 4:13

4:3: Kol 2:20

3:26: Jon 1:12

3:27: Rom 6:3

3:28: Rom 10:12

rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuatur narimnar fam yame loa ramni.

⁵ Rimmor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimmərkis ətərkən ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nippətin atuatur minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nippətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimaue irətawə miñə fam, kini mör ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nippət Kughen əfrakis minə. In rimmivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nippətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimia nimmiseinein Kughen. Kimia masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimmisərkis ətərkən əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ? Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərkən min əmiə? ¹⁰ ? Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nippig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nippig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimmor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimia nimmhapəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisərə, yimmivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimia min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptərkən tim tim əmiə. Kimia rikimie tukrəsik mə in apa kupan, nippig yimmamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimmamhə, mamərit kitawə-m kimie. Mərig nar apnapig mə yo yimmamhə ye nippig a, mərig kimie nimmhapəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen

kafak rimmərik mitə əmiə, mərig rikimie rimmipəh nəsikhaləyen yo, kini nimmhapəh nishekien yo. Kimie nimmhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nime kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir əgelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nime minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nime kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimie nimmisoreikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ? Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Ririk raməsik mimə tukmə ror nəgkiarrien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəmək kin yo.

¹⁷ Həjoun eikuə minə e kasəmmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimie nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisoreikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimie taksəmmnhawk pik tuk nikkwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmmhawkien in rhuvə, mərig taksəmmnhawk tuk nar yame rhuvə nippig mifam, pəh nien mə ye nippig əmə yame yakamarə kitawə-m kimie.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriəji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə yakamarə kitawə-m kimie ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimie, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimie narmamə yame naksoreikei pik nəri-pənien loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarrien. ? Nimmisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimmirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimmirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimmirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimmirəh, in rimmnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimmirəh, in rimmnarha meinai Kughen In rimmirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nippən irətawə. Piraovin mir a kwəhəjoun promes mir yame

Kughen rimmor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimmor ye tukwas apa Sinəe apa ye tanə ehua e Arebia - ikin aikin a Kughen rimiəvəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehua kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkkin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehua irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa rirəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə,

“Ik e nimmor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nirəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru, mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” (Aes 54:1)

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimmnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimmnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimmnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimiini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rinni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” (Jen 21:10)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimiəvəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimmor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimmorik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimmor.

³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənen loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen.

⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərahū-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh in tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərahū-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehua e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimməm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwəharerig. Kughen rimmokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to rirəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukriporiah fam əgkəp əmiə rəmhen kin

yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yemehuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatəta ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarien e riḗpəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məknəikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə riḗriagien əmə tuk yo. ! Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nimhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuuə mə iriə tukşərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimnokrən kin əmiə, kini mirisin əmiə mə loa kape Moses tukriḗpəh narmaruyen irəmiə. ! Mərig takasəriḗg huvə əmiə! Pəh rikimiə tukriḗpəh nəsikien mima, “Rhuuə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame niḗprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə minə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18)

¹⁵ Takasəriḗg huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə minə, naksəmhen əmə kin kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə minə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmin kape Kughen tukraməkeikei mikir əmiə kini nakhakwasig kin. Kini kimiə takhapəh nisorien nar has yame niḗpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has minə a, in e, niḗmisor narimnar has yame niḗpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in riḗpəh norkeikei-minien norien has yame niḗmnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, to loa riḗpəh min narmaruyen irəmiə.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Niḗpiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niḗniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhowk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pişin pişin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin niḗnimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehuə min yame ror məknakin. Yakamor kwiriḗg kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yimnor kwiriḗg kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mne kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavənien misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, niḗmraghien kapəriə tukrikua kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiria, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuuə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye niḗprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine

5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7   5:13: 1 Pita 2:16   * 5:15: Nəgkiarien Gris riḗpəh niḗniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikinien ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə minə.   5:17: Rom 7:15-23

5:21: 1 Kor 6:9-10

nipraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuva mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəmakin ətawə minə.

6

Rhuva mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuva mə kimia e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmia, takhavən misasitu iran misərip atuutuk in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimia raməmhə tukun. Mərig takasərig əmia, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmia nakhamir. ²Kimia taksasitu irəmia minə. Taksasitu irəmia minə ye nipig nakasərə ye nipig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuutuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpərig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵Mərig kimia takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmia norien rhuva rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmia wok, meinai narmamə kapəria wok ror pisin pisin. Kini iriə kəmhavəh kajipə pam pisin pisin ye nimraghien kapəria kirikiana kirikiana. Mərig rhuva mə rikimia tukragien tuk wok pisin kirik kapəmia, kini tukəm mə kapəmia wok in rhuva əmə.

⁶Kimia takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksin kimi kapəmia yhajoun yamə mine kashajoun əmia ye nəgkiarrien kape Kughen.

⁷Takasərig əmia, mhəpəh niseikuəyen irəmia minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nipraimia rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nimisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam,

ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸Yermamə yame raməsik kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei mikua kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nipran e, in e nimhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuva, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuva, kini tukrihi. Nhag kwənkwai nai en, in e nimraghien rerin.

⁹Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuva, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuva ye nipig atuutuk kafan, tukmə khəpəh nisəpəuyen wok. ¹⁰Kini nipig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuva pik mə tuksor huvə pən kimi piəutawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarrien infamien

¹¹Jakrai nəgkiarrien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimia taksəm mhamə kafak niraiyen, rehuə pik.

¹²Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əria, ror pən, kasəkeikei kimi əmia mə tukvəh nao kimi əmia. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmia məknakin mə nəmə Isrel tiksin tukhapəh nisorien nahəsien kimia əria. ¹³Mərig kasəkeikei kimi əmia mə tukvəh nao kimi əmia meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əria tuk niviyen əmia nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khəpəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nipig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵Nipig Kughen ravəhsi-pən nimraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuutuk ye nimrin, nar apnapig tukmə

kimivəh nao kimin uə kimipəh nivəhyen nao kimin. ¹⁶Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarjen e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷Kafak e nəgkiarjen infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nimar minə e yame kimməsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesus

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi
niməhuak apa Efesus

Nəgkiarinen kwakwə kape nəkwəkwə e
Efesus

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol
rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai
nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə
apa Efesus, kini morkeikei mə iriə tuksher-
pən kin pəh rıvən kimi niməhuak pisin
pisin minə ipakə tukun.

? Nimraghien rimmhavor pən iran
mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun
niməhuak apa Efesus, kini mamara iriə min
kape newk kisısər. Kini in morkeikei pik
əriə, kini iriə kisorkkei pik in. Efesus in
taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini
in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-
ərhav nəgkiarinen ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien
mə nəmə Efesus kımısor nar kirik rıpəh
nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə
e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai
əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə
nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə
tukrini-ərhav norien atuaturuk, mine wok
kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən
kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu
Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə
kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-
fam narmamə kape Kughen minə apa
Efesus yamə mine nakamharaptərəkkin
tim tim nhatətəyən kapətawə ye Yesu
Kristo. ² Pəh Kughen e Rımtawə,
mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə
tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi
əmiə.

*Kughen ravəhsi-pə nihuvəyən kimi
ətawə ye Yesu Kristo*

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu
Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-
pə nihuvəyən kimi ətawə yamə mine ka-
sofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyən minə a
kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu
ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai
nipig Kughen rimməpəh nor-hanəyən neai

mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə
mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini
mə kitawə tuksatuaturuk ye nımrın, pəh
kıpəh nəm-pənien nar has kirik irətawə.
Meinai Kughen rorkkei pik ətawə, kwasig
ikin ror narımmar, mərig In ruirpen ta
ətawə mə tuksufugin-pən ye Kristo, pəh
In rırhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə
minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien
kafan mine naha nhagin yame In rorkkei.
⁶ Rımmor məknakin mə kitawə tukhani vi
vi In tuk kafan nihuvəyən yame in rhuvə
mapita. Nihuvəyən a In rımmnautə-pə ap-
napig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In
rorkkei pik. ⁷ Nıtaw Kristo rımmayıu mor
swaturuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə
Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye
narpınien kape norien has minə kapətawə.
In a rımməspir norien has minə kapətawə. !
Rımmor məknakin meinai nihuvəyən kafan
in rehuə mapita! ⁸ Kini rımvəhsi-pə
nihuvəyən a rehuə pik mapita, mıvəhsi-
pə nırkunien kimi ətawə tuk nırkunien
narımmar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rımmərkwaig
kupan. Kini rımirpen mə nətərigien kafan
tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien
kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror
əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə
tuk nipig kirik, ye nipig atuaturuk kafan, In
tukrofugin narımmar m-fam ye neai mine
ye tokrei tanə tukasəmır ye kwermi yer-
mamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rımirpen ətawə
mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame
rımmnofugin ətawə khauə misor kirikianə
kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini
In ramor mə narımmar m-fam tukasəkei
masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rımmor
məknakin mə kimawə [kwənərəus kape
Isrel] yamə mine yımısəkupən mıshatətə
ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In
yerpirig pik rapita. ¹³ Kini kimia min,
[yamə mine pəh nien mə kimia kwənərəus
kape Isrel], nəkwənhauə kirikianə kimia
Kristo nipig kimia nımısərig nəgkiarinen
əfrakis, yame ramhajoun swaturuk yame
Kughen tukrivəh mıragh narmamə iran.
Nımmhani nəfrakisien iran, kini Kughen
rımvəh-si pre Nanmın Kafan kimi əmiə
ramor nımtətien mə kimia narmamə kafan

1:1: Wok 18:19-21; 19:1

1:3: Efes 2:6

1:4-5: Jon 15:16

1:4-5: Jon 1:12

1:7: Efes 2:7; Kol 1:14

1:9: Rom 16:25

1:10: Kol 1:16, 20

1:11: Rom 8:28-29

minä. ¹⁴Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipig Kughen tukririsin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpipig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵Ror pən, ririkakun ye nipig yame yimnərig nəvsaoyen kin nhatətəyən kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə minə norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶yakaməhuak tuk əmiə nipig m-fam meriəji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen. ¹⁷Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rımtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸Kini yakaməhuak min mə tukrəhita ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpıhavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə niहुवəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehua kafan ²⁰yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹In yerpipig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipig ai taktakun mine ye nipig yame tukripiuə. ²²Kini Kughen rimnəruhəpən narimnar m-fam ye kwermın, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³Kini niməhuak

in niprai Kristo; Kristo raməmir fam irəria, maməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ²masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵nar apnəpik mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini niहुवəyən əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan niहुवəyən yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə niहुवəyən kafan in rehuə pik. ⁸Meinai niहुवəyən kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin

1:14: 2 Kor 1:22

1:17: Kol 1:9

1:19: Kol 1:11

1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16;

2:10

1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18

*

2:2: Nəgkiarieren Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye niməgo-ago." Nipran ramni Setan.

2:2: Kol 3:7; Taet

3:3

2:3: Kol 3:6

2:5: Kol 1:21; 2:13

2:6: Kol 2:12

əmæ ravəh miragh narmamə, nərokien rirkək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rīmivəhsi-pə nīmraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuktur wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimmhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nīpig nīmisarha, pəh nien mə kimia kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimmhəni mhamə kimia nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmia. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye nīprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nīpig a, kimia nīmiserer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimia nəmə Isrel atuətuk, mərig kimia nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rīmīni-pən tuk əriə, pəh nien mə rīmīni-pre tuk əmia. Kimia nīmiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimia min. ¹³ Mərig kimia, nīmnisarə pawk isok tuk Kughen, mīnhauə kirikianə kimia Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimmor swatuk kimi əmia mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyən kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimmərkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimməhipu kəupə a. ¹⁵ Nīpig rimməhə ye nai kamarkwao kin, in mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwəh wi kirik. Rimmor məknakin mivəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nīməhyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimmofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək.

¹⁷ In rimməuə mīni-ərhav nəmərinuyen kimi əmia nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mīni-ərhav nəmərinuyen kimi əməwə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimmor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimməwə Kughen ye Nanmīn Rhakə kafan yame in kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimia yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimia narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimia Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nīmə kirik kape Kughen yame səpaag ye nīmə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nīmə, ²¹⁻²² kini kimia nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwənai yame Kristo ramərəhu haktə ye nīmə. Kini ravhirəkin kwermi nīmə minə fam mə iriə tukhauə nīmə atuətuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramərə ikin meinai Nanmīn kafan raməmīr ikin.

3

Kughen rimmor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimīni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmia yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimia nakwənharkun ta mə Kughen rīmivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav niहुवयən kafan kimi əmia. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmia, yakmə Kughen pisin əmə rimmor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nīpig taksəvheikin nəgkiarīen e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimmor əpu narimmə e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmīn kafan rimmor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimmirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh niहुवयən

2:9: 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9   2:10: Rom 9:23; Taet 2:14   2:12: Rom 9:4; Kol 1:21   2:13: Kol 1:20   2:14: 1 Kor 12:13
2:15: Kol 2:14   2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22   2:17: Aes 57:19   2:19: Efes 3:6   2:20: 1 Kor 3:11
2:21-22: 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5   3:1: Fil 1:7,13   3:2: Kol 1:25   3:3: Efes 1:9-10; Kol 1:26

kape Kughen. Kini iriä mhaue kirikianä, mhaveh kwis nihuväyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamä yamä mine kasofugin-pän tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nesaninien ehue kafan, masitu irak ye nihuväyen kafan, mivähsi-pä wok e kimi yo mä jakni-ärhav Növsaoyen Huvä kafan.* ⁸ Nar apnapig mä yo ye tanä ye narmamä mifam kape Kughen, märig ye nihuväyen kafan, Kughen rivähsi-pä wok e, mä jakni-ärhav-pre tuk ämiä yame päh nien mä kwönärgaus kape Isrel nihuväyen minä kape Yesu Kristo yame to kitawä khapä narkun-famien, meinai iriä khapsaah, to kipäh nini-famien. ⁹ Kini Kughen riväshi-haktä min yo mä jakor äpu kimi narmamä m-fam norien yame In rimnor nätärgien erkwaig kafan ruä mitärhav-pä. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripäh nor-äpu-yen nätärgien e kafan. ¹⁰ In rimnor mäknä mä taktakun ai nimähuak in tukror äpu kimi agelo minä mine nanmin yamä mine kasehuä ye tapän mä Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nätärgien kafan yame ramarä rerin, kini rimauä mor näfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapätawä. ¹² Kitawä kashatä ye Kristo, ror pä, to naha nipig, kharkun nhävänien misärer ye nimri Kughen mhapäh nhaginien. ¹³ Ror pä, yakamärig päwk nämhäyen tuk ämiä, märig yakamäyoh ämiä mä takhapäh nisorien nätärgien kapämia reiwaiyu tuk nipig äutän yame yakamarä iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irämia ye kapämia nimraghien.

Pol ramähuak tuk nämä Efesas

¹⁴ Ror pä, yakänimkur mamähuak kimi Kughen Rimtawä ¹⁵ yame In pisin ämä In nukne nimraghien kape narmamä mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanä. ¹⁶ Kughen, kafan nesaninien mine nihuväyen rehuä. Kini yakamäyoh In mä Nanmin kafan tukror rikimä rasanin, mä kimä taksärer tim tim nipig mifam, ¹⁷ päh mishatä ye Kristo, kini In tukramarä yerkimä. Kini yakamähuak min mä

nimraghien kapämia tukreiwaiyu mämmänim huvä ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mä kimä narmamä kape Kughen minä fam takharkun huvä mä norkeikeiyen kape Kristo, rämni päk, mäpomh päk, mehüä päk mhaktä. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipäh nirkun-famien meinai in yerpärig päk. Märig yakamähuak mä takharkun huvä norkeikeiyen a mä Kughen tukrikuar ye nimraghien kapämia ye norien huvä minä fam kafan.

²⁰ ! Kini päh khäväh-si haktä nhag Kughen! Ye nesaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapätawä, In rirkun norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawä ramäsik uä yamä mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pä h kitawä nämähuak minä kisor kirikianä kitawä Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam mamhävän mamhävän, infamien rirkäk. ! Amen!

4

Kitawä kasofugin-pän ye Kristo, mamhäväh nipämien

¹ Ror pä, yo yame kivähsi-pän yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakamäkeikei kimi ämiä mä takasarä ye nimraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rimnokran kin ämiä mä takasarä mäknäkin. ² Haväshi-ähu atuk ämiä ye narimnar fam, kini mhaue kimä nämä mar minä, kini nätärgien kapämia tukrapomh, kini nipig yermamä kirik tukror nar kirik ripäh nämhänien ye nimrimia, kini rikimä tukripäh nämhä-aihuuayen tukun, meinai naksorkeikei ämiä minä. ³ Nanmin kape Kughen rimnofugin ämiä; ror mäknäkin mä taksarkut skai mä takasarä kirikianä ye nämärinuyen. ⁴ Kitawä nipraitawä kirikianä ämä. Kini Nanmin kape Kughen kirikianä ämä. Kini nipig Kughen rimnokran kin ämiä, nimisärähu-pän tim tim kapämia närgien ye nar kirikianä ämä. ⁵ Kini Yermaru kirikianä ämä. Nhajounien kirikianä ämä. Bäptaes kirikianä ämä. ⁶ Kini kitawä kasähuak kimi Kughen kirikianä ämä In e Rimtawä m-fam. In ramarmaru fam irätawä, kini mamor kafan wok ye

3:6: Efes 2:13,16-19   * 3:7: Gris ramni "Yo slef kape Növsaoyen Huvä." Nipran ramni mä kafan wok kirikianä ämä: in e mä tukrini-ärhav Növsaoyen Huvä kape Kughen.   3:7: Kol 1:25   3:8:

1 Kor 15:9-10   3:12: Jon 14:6; Rom 5:2   3:18: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

4:1: Kol 1:10   4:2: Kol 3:12-13

4:3: Kol 3:14-15   4:6: 1 Kor 12:6

nimraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rimməwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Nipig In rimmhaktə mivən ye rao ye neai, kini mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rimməpita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.” (Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarrien e yame ramni mə, “In rimmhaktə,” nipran rimə Kristo rimməkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rimmhaktə min yerpirig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rimmivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rimmor məkna mə iriə tuksasitu misor əpnəpeinə ye narmamə kape niməhuak. Kini narmamə kape niməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin niprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən miseriəji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nirkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nipig mifam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhanı ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarrien kape yhajoun eikuə minə tukripəh nikir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nikam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narimmə fam yame kasor, tukseiəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə niməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin

yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye niprai yermamə. Nipig nori-norin minə ye nipran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, misor nipran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimia minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nimraghien kapəriə, rəmhen kin niprəhuyen nipraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nipig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ ! Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimia. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nikarin kape norien minə kupan kapəriə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəriə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəriə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nimraghien kapəriə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rimmor əmiə mə kimia naksatuatuk, misəmərəkə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimia m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori niprai yermamə kimmharpin-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə,

4:9: Jon 3:13   4:11: 1 Kor 12:28   4:13: Kol 1:28   4:16: Kol 1:18; 2:19   *   4:17: Gris ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh norien mə nəmə Isrel.” Nipran ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’”
4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14   4:22: Rom 8:13; Kol 3:9   4:23: Rom 12:2
4:24: Jen 1:26; Kol 3:10   4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9   4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20

takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuaa əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mirh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermīn tuk nivəhyen narimnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermia, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyən kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmīn kape Kughen rikin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimnor nimtətien mə tuk Nipig Kwasiḡ, Kughen tukririsin əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nikar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rimar tuk əmiə minə, kini misərukin norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukīn norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nikhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigoviniyen norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkin timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rimnorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nimraghien kafan tuk nivəh-miraghien ətawə; nimhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nipiraovin mine narman minə kamhakir apsapis əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar. ⁴ Kini ripəh nihuvəyən mə takhani nəgkiarien

yame ror naurisien, uə nəgkiarien ətəwəwə minə, uə narpakwəyən. Nəgkiarien has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nipiraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nəgkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpəniyen kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwak kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rimnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramar-maru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nimraghien kapəmiə tukrikuə kin nihuvəyən mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə taksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasənt huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə, "Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha! Hamragh min ye nimhəyen, Pəh Kristo tukrisia-pən əmiə."*

4:29: Kol 4:6   4:30: Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19   4:31: Kol 3:8   4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13
5:1: Mat 5:48   5:2: Eks 29:18; Hib 10:10   5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5   5:6: Rom 1:18; Kol 2:4,8   5:8: Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9   5:11-13: Jon 3:20-21   5:14: Aes 60:1   * 5:14: Tukmə ror nəgkiariyen e in nipə əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen.

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmia, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nīpig nifam tukmə naksəw swatuk tuk norien niहुवयən, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nīpig kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwəoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmia ye nətəwəoyen. Mərig rhuvə mə nīmraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmia minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nīpig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarieren ramvən kimi narman mine nīpıraovın yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nīpıraovın yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan pıraovın rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan pıraovın, kini mavəh mīragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nīpıraovın yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei misewaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nīpıraovın rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nīmraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nīmrin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarieren kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə,

rəmhen kin pıraovın kirik yame kinnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nīpran yame rīpəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nīpıraovın, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nīprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan pıraovın, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nīpran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kin nīprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini, mivən mor kirikianə iriü kafan pıraovın.

Kini iriü tukwarə rəmhen kin nīprairiü kirikianə əmə.”

(Jen 2:24) ³² Nəgkiarieren a in nəgkiarieren huvə kirik yame rīpam, kini nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriü kirikianə.

³³ Mərig nəgkiarieren a raurə min tuk əmia. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nīpıraovın rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmia. Kini kimiə nīpıraovın, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarieren ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor. ² Nəgkiarieren kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rimmərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye niहुवयən mimə,

³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə tukraiü huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” (Dut 5:16)

5:16: Kol 4:5   5:18: Luk 21:34   5:19: Kol 3:16   5:20: Kol 3:17   5:21: 1 Pita 5:5   5:22: Kol 3:18; 1 Pita 3:1
5:23: 1 Kor 11:3; Efes 1:22   5:25: Kol 3:19; 1 Pita 3:7   5:26: Taet 3:5   5:27: 2 Kor 11:2; Kol 1:22
5:32: Rev 19:7   6:1: Kol 3:20

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kəsor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuaturuk norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swaturuk kape Yermaru.

Nəgkiarrien ramvən kimi slef minə mine nəmehua kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehua minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmia mə rikiriə tukragien tuk əmia. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimia slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuaturuk tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meina! nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimia nəmehua minə. Sor rəhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meina! nakharkun mə kimia miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini in ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimia.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarrien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua. ¹¹ Kimia taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmia iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meina! pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehua

minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ Sərer matuk!

Haraptəəkkin nəgkiarrien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitəəkkin kwerkwaimia kin.

Sor norien kapəmiə ratuaturuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemia.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəməriniuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmia tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehua kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvənhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmia.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmia tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarrien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen,

6:4: Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21   6:5: Kol 3:22-23; Taet 2:9-10; 1 Pita 2:18   6:8: 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25   6:9: Rom 2:11; Kol 4:1   6:11: Rom 13:12; 2 Kor 10:4   6:12: 1 Pita 5:8-9   6:14: Aes 11:5; 59:17; 1 Tes 5:8   6:15: Rom 10:15   6:17: Hib 4:12   6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1 Tes 5:17   6:19: Kol 4:3-4; 2 Tes 3:1

meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətiğah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamher-pre kin Tikikas rurə. In piəutawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimirghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin niəhuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nækwækwa yame Pol rimirai ramvæn kimi
nimæhuak apa Filipae

Nægkiarrien kwækwa kape nækwækwa e
Filipae

? Pa rimirai nækwækwa e? Aposol Pol
rimirai nækwækwa e.

? Rimirai ramvæn kimi nipa? Rimirai
ramvæn kimi nimæhuak apa Filipae.

? Nimraghien rimnhawor pæn iran mine
ye nipig rimirai? Pol rimnæríp nimæhuak
apa Filipae ye kafan næriwækien yame
ror kiraru kin kape nivæhsi-ærhavyen
Nævsaoyen Huvæ. Ye nimæhuak apa Filipae,
næmæ Isrel mine næmæ tanæ pisin pisin
kasæhuak kwis. Kamæsíg-pæn næmæ Isrel,
mærig kípæh næsig-pænien næmæ tanæ pisin
minæ. Kini ye nipig a, næmhajoun eikuæ
minæ tiksín kimmhauæ mhani mæ narmamæ,
tukmæ kípæh næsig-pænien æria, Kughen to
ripæh nivæh-miraghien æria.

? Rimirai nækwækwa e tuk naha? Nipig
Pol rimnamaræ ye kalabus apa Rom,
næmæhuak minæ apa Filipae kimisher-pæn
kin kwæn e Epafrodaetas mæ tukripik mane
tiksin muæ nivæhsi-pæn kimin. Tukmæ
ror nimæhuak apa Filipae in rimnækupan
mher-pæn kin mane kimi Pol. Pol rimirai
nækwækwa e mæ tukrini vi vi nimæhuak
apa Filipae tuk narimmar yame kimisher-
pæn kin kimin. Kini ye nækwækwa e, Pol
ramni-æhu nhajounien eikuæ yame ramni
mæ tukamækeikei kæsíg pæn narmamæ, tamæ
Kughen ripæh nivæh-miraghien æria. Kini
Pol rorkeikei min mæ tukrhajoun næmæ
Filipae mæ swatuk kirikianæ æmæ yame
tukror rikitawæ ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokræn huvæ kimi æria

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir
kape Yesu Kristo, yakwokræn huvæ kimi
æmia m-fam, narmamæ kape Yesu Kristo
minæ apa Filipae, mine næmæhuæ kape
nimæhuak minæ, mine dikon minæ. ² Pæh
Rimtawæ Kughen mine Yesu Kristo
Yermaru kapætawæ tukwautæ-pre kin
nihuvøyen mine næmærinuyen kimi
æmia.

Pol ramæhuak tuk næmæ Filipae

³ Yakorkeikei mæ jakni-pre tuk æmia mæ
nipig minæ fam, nipig rikik ramæsik æmia,
yakamni-pæn tuk kafak Kughen mæ rikik
ragien tuk æmia. ⁴ Kini nipig m-fam ye
kafak næhuakien minæ fam tuk æmia m-
fam, yakamæhuak æmæ ye nagienien ⁵ tuk
nasituyen kapæmia ye nivæhsi-ærhavyen
Nævsaoyen Huvæ ye nirikakunien muæ
meriaji-pæ ai taktækun. ⁶ Kini yakirkun huvæ
mæ Kughen yame rimirikakun wok huvæ
kirik ye nimraghien kapæmia tukramor
mamripin meriaji mipærhkin ye nipig
yame Yesu Kristo tukrærig-pæ min iran.

⁷ Kini ratuatuk æmæ mæ rikik ragien
tuk æmia, meinai yakorkeikei æmia;
meinai tukmæ yakamæmir ye kalabus uæ
tukmæ yaktærhav mamni-ærhav Nævsaoyen
Huvæ kape Yesu Kristo mamhajoun mæ
nævsaoyen e in ræfrakis, kimiæ fam
nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivæhsi-
pæ ye nihuvøyen kafan mæ jakor. ⁸ Kughen
rirkun mæ yakamni æfræh mæ yakorkeikei
mæ jakuræ mæm æmia fam, meinai
yakorkeikei pik æmia, ræmhen kin yame
Yesu Kristo rorkeikei min æmia.

⁹ Kini in e næhuakien kafak: mæ Kughen
tukror swatuk kimi æmia mæ takharkun
huvæ mæ takshawor pæn iran mine misor
norkeikeiyen kimi æmia minæ mamharpin,
¹⁰ mæ kimiæ takharkun næmien naha nhagin
yame in rhuvæ pik, kini mæ taksatuatuk
huvæ, pæh tukpæh næm-pænien nar has
kirik iræmia ye nipig yame Yesu Kristo
tukruæ min iran. ¹¹ Pæh nimraghien kapæmia
tukrikua kin kwænkwan ripsaah; in e
nihuvøyen mine natuatukien yame Yesu
Kristo ramor ye nimraghien kapæmia, pæh
narmamæ tuksæm kwænkwan e mhani vi vi
Kughen tukun, mhavæhsi-haktæ nhagin.

Nivæhsi-pænien Pol ye kalabus rimnor
swatuk mæ narmamæ tuksærig Nævsaoyen
Huvæ

¹² Yo minæ tiksín. Yakorkeikei mæ
takharkun mæ nar apnapig kimisor naha
næmhøyen kimi yo, mærig rimnor swatuk
tuk nini-ærhavyen Nævsaoyen Huvæ kimi
narmamæ khapsaah, ¹³ meinai mobael min
fam yamæ mine kasarha tuk taon e,*
mine narmamæ pisin pisin minæ khapsaah
kwænharkun ta mæ kivæhsi-pæn yo ye

1:1: Wok 16:12-40   1:6: 1 Kor 1:8   1:10: 1 Tes 5:23
kape nimæ kape Sisa."   1:13: Wok 28:30

* 1:13: Mobael minæ e kamni kimæ, "Mobael

kalabus meinai yo yorwok kape Kristo.
¹⁴ Kini kafak nivəniən ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətgħaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksin kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətəriɡien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərə-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Məriɡ nəfrakisien mə tiksin kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo.
¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiəriə fam, məriɡ kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə rasik mə tuksəsik əpnis pən min niɡig autən yame yakamarə iran ye kalabus.
¹⁸ Məriɡ in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiəriə fam uə kwənpər rikiriə, məriɡ nar ehua e in e kamni-ərhav rikiriə. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min
¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye niɡig autən e.
²⁰ Yakorkeikei pik kini maməəhu-pən nəriɡien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimri Kughen, məriɡ jakətgħaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom.
²¹ Ye nəriɡien kafak, yakmə nimraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyən Kristo; məriɡ tukmə yakmhə, rhuvə rapita.
²² Məriɡ tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimhəyən uə nimragh-pi-pomien.
²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: məriɡ yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyən ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyən eikin e.
²⁴ Məriɡ yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə.
²⁵ Meinai

yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyən kapəmiə tukramsakai mamripien kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyən kapəmiə.

²⁶ Kini ye norien a, niɡig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərə-er tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuutuk kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyən, pəh jakəriɡ mə nakasərə-er tim tim ye nətəriɡien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk niraptərəkinien nhatətəyən kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə.
²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərə əswasig kin əmiə. In e ramor nimtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a.
²⁹ Ror məknakin meinai in rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksəriɡ min nəmhəyən tuk nhagin.
³⁰ Kitawə kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nimisəm ye kafak nimraghien kupən, kini taktəkun ai, nakasəriɡ mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyən kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasəriɡ huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə.
² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nəriɡien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətəriɡien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik.
³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Məriɡ takhavəhsi-əhu atuk

əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶Kristo, in Kughen,

Mərig rımipəh narkutien tuk nırapərəkinien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rımnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik, kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nıpig in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narımnar m-fam muə meriaji-pə mımhə, yame kimmor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹Ror pən, Kughen rımivəh-si haktə In, mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narımnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, tüksənimkur mhavəhsipən nısiayen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsia-pən ye tanımtanə

¹²Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nıpig yımnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nımnasor nəkwak ye nıpig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuətuk kin narmamə yamə mine Kughen rımivəh mıragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nımri Kughen misakur mamhagin.

¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen

ramor wok ye nımraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwən, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narımnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nımraghien kapəmiə tukratuətuk huvə, kini tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsia rəmhen kin kəmhau yame raməsia-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharapərəkin huvə nəgkiarien kape nımraghien. Kini sor narımnar minə fam a mə nıpig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakırkun mə yımipəh naiyu-apnapıgien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapıg əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapıg əmə - rikik ragien nıpig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nıpig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafradaetas kırıvən apa Filipae

¹⁹Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mırerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien.

²⁰Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəria, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²²Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nıpig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuva, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ²³Ror pən, tukmə nıpig yakuə mə jakırkun mə kafak

2:4: 1 Kor 10:24   2:6: Jon 1:1-2; 17:5   2:7: Jon 1:14; 2 Kor 8:9   2:8: Hib 5:8; 12:2   2:9: Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4   2:10: Rom 14:11   2:11: Rom 10:9   2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19

* 2:17: Nıpig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. 3m-ru Nam 15:1-12.   2:18: Fil 3:1; 4:4   2:21: 2 Tim 4:10

nimraghien tukrhawor pæn iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrura tuk æmiä. ²⁴Kini yakamhatatæ ye Yesu Yer-maru mä pæh nien mä tuktu, jakuræ tuk æmiä.

²⁵Mærig rikik ramæsik mä jakamækeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre mæm æmiä. In piak yame yakrauä kirikianæ mawor wok kirikianæ, mawarowagin kirikianæ. Kupæn nimisher-pæ kin in tukruæ minni-æsaah-pæ nævsaoyen kin æmiä, masitu min irak. ²⁶Mærig taktakun ai, in rorkeikei pik mä tukræm fam æmiä, kini rikin ræpæu meinai ruirkun mä kimiä nimisærig mä in ramhæ. ²⁷Næfrakisien, in rimamhæ pik, ipakæ æmä rimhæ. Mærig Kughen rikin rehuæ tukun. Mærig pæh nien mä Kughen rikin rehuæ tuk in pisin æmä, mærig yo min, rikin rehuæ tuk yo, mor æswasig kin narimnar yame tukror rikik rærhakis pik. ²⁸Ror pæn, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mä taksæm in, rikimiä tukragien. Kini mä jakpæh nivæh-pik-minien yerikik. ²⁹Nipig taksæm in, sokræn huvæ iran ye nagienien, meinai kimiä min naksor kirikianæ kimiä Yesu Yer-maru. Havæhsi-pæn nistalyen kimi narmamæ yamæ mine kisæmhen kin in, ³⁰meinai ipakæ æmä rimhæ tuk norien wok kape Kristo, mipæh niginien tuk kafan nimraghien ye nipig æutæn minæ, mimæ in tukrasitu irak ye nipig kimiä nimiseinein nisasituyen irak.

3

Kristo æmä ramor ætawæ kisatuatuk ye nimri Kughen

¹Kafak narmamæ yamæ mine yakorkeikei pik æmiä. In e nægkiarien infamien kafak. ! Sagien tuk Yer-maru! Kini yakrai min æmä nægkiarien yame yimirai ta kupan rauræ kimi æmiä, mærig pæh nien mä nar æutæn tuk yo, kini in tukrasitu iræmiä mærer æswasig kin nægkiarien eikuæ minæ tuk æmiä.

²Taktækun, yakamni-pre tuk æmiä mä, ! Takasærig æmiä tuk narmamæ yamæ mine kasor norien has minæ! Iriæ kisæmhen kin

kuri aparu yamæ mine kasor nahasien.*

! Takasærig æmiä tuk narmamæ yamæ mine kamhavæh nao kimi narman! [Iriæ kisæmhen kin yermamæ yame ravæh oror nao kimi narman, meinai iriæ khama ta mä tukamækeikei kivæh nao kimi yerman mä Kughen tukrivæh miragh in.]

³Mærig kitawæ e ji Kughen æfrakis, yamæ mine In rimnærai ta norien has minæ yerkitawæ. Kini Nanmin kape Kughen ramor ætawæ kharkun næhuakien kimi Kughen ye kapætawæ nimraghien. Kini kitawæ kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rimnor ye nimraghien kapætawæ, masætigtæ æmä iran. Mærig pæh nien mä nar kirik yame kitawæ atuk kasor ye nipraitawæ mä tukrivæh miragh ætawæ.

⁴Mærig kupan, yimnamætigtæ ye sakomsaes mine narimnar minæ tiksın ye loa mä tukrivæh miragh yo. Kini tukmä kwæn kirik rikin ramuh mä rirkun nætigtæ-æmæyen ye narimnar minæ a, mærig narimnar minæ a yimnor min ye nimraghien kafak rapita.

⁵Yimnarha æmä mivæh nipig eit, kivæh nao kimi yo†. Kini yo yemæ Isrel. Yimasi-pæn ye kwænærus kape Benjamin. Ripik minæ, iriæ min næmä Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnæri-pæn huvæ Loa. ⁶Yimnorkeikei pik mä jakor nækwai Kughen ye narimnar fam, meriæji-pæn mamvæn mor næmhøyen kimi narmamæ kape Yesu minæ‡. Kimipæh næm-pæ-yen nar has kirik irak meinai yimnamæri-pæn fam loa kape næmä Isrel. ⁷Mærig narimnar minæ fam yame yimnætigtæ iræriæ kupan, kini rikik rimnamæsik mä iriæ khahuvæ pik, mærig taktækun ai yakamæm mä in nar apnapig æmä meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸Mærig ripæh norien infamien aikin a. Taktækun ai, yakamækir mä narimnar fam ægkap, in nar apnapig æmä meinai yakamæm nar kirik yame in rhuævæ pik ægkap: in e mä jakirkun Yesu Kristo Yer-maru kafak. Yimnæpæh fam narimnar minæ a tuk Kristo, marakikin æriæ ræmhen kin niræsag, mä jakvæh æmä

2:25: Fil 4:18 * 3:2: Pol ramni hah næmhajoun kape Isrel mimæ iriæ kuri minæ. Næmä Isrel kamhani mhamæ narmamæ yamæ mine pæh nien mä kwænærus kape Isrel iriæ kuri minæ. Æm-ru Mat 15:26. 3:3: Rom 2:29 † 3:4: Wok 22:3 † 3:5: Loa kape næmä Isrel ramni mä tukæsag-pæn nipikwarien ye nipig kamhavæh æmä nipig eit. Takæm-ru Jen 17:10. 3:5: Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ 3:6: In apa kupan, Pol, rikin rimnæsik mä ta mä Yesu Kristo in yekuæ, kini Pol rimuh næmæhuak minæ tukun. Æm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. 3:7: Mat 13:44-46

Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatəta əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimmor In rimmragh min ye nimhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipiğ yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimmərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimhopni In ¹¹ meinai yakirkun nəərəhu-pən-timtimien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimmnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə ye yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuutuk məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwəuə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimmnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimmnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivahyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəshəuə ye nhatəyəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptəra kin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsia-pre kin nətərigien yame ratuutuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk

meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipiğ ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkin ramhəjoum mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwəo kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimmnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimmnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehəu. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipiğ rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkeikei ye nasəninien kafan yame rirkun nəərəhu-pənien narimmnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksın, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimraghien kapəmiə yame ratuutuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. ! Awəh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirəuə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimmor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimmnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipiğ m-fam. ! Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuk səm mə kimia nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh

3:10: Rom 6:3-5; 8:17   3:12: 1 Tim 6:12,19   3:14: 1 Kor 9:24   3:15: 1 Kor 2:6   3:17: 1 Kor 4:16
 3:19: Rom 16:18   3:20: Efes 2:6,19   3:21: 1 Kor 15:28,42-53   4:1: 1 Tes 2:19-20   * 4:3: Tukmə ROR
 raməgkiar kini kwən kirik nhagin e Syzygus.   4:3: Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12   4:5: Hib
 10:25; Jem 5:8-9

nien mæ tuktu Yeramaru tukrirerig-pæ min.
⁶ Takhapæh nisætærig-pikien tuk narimnar, mærig ye narimnar minæ fam, taksæhuak pæn æmæ kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksæhuak misaiyoh pæn, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivæhsi-pre næmærinuyen kimi æmiæ yame yerpigrik pik rapita nirkunien fam kape narmamæ. Kini næmærinuyen a tukrætæpig kin rikimiæ mæ takhapæh nisærig-pikien narimnar, meinai nakashatætæ ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktakun ai yo minæ tiksîn, særig æmæ narimnar yame ror næfrakisien, mine yame ramræptærokîn nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikæk iran, mine yame kitawæ kisorkæikei, mine yame nhagriæ rhuuæ, mine yame rhuuæ pik, mine yame narmamæ kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta æmiæ kin, yame nimnhavæh ye nimraghien kapæmiæ, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasæmpæ irak, pæh Kughen yame ravæhsi-pre næmærinuyen kimi æmiæ tukraræ kimiæ min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapæriæ

¹⁰ Rikik ragien tuk Yeramaru meinai nimnhapæh nisasitu-pawkøyen irak ror tu kwænmpin mærig taktakun ai rikimiæ ramæsik min yo. Næfrakisien, nimisærig pik yo, mærig swatuk rikæk mæ taksasitu irak. ¹¹ Pæh nien mæ yakamni nar e meinai nar rikæk tu yo. Nikam. Mærig taktakun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavæh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mæ kafak nar kirik rikæk uæ kafak narimnar ripsaah. Yakwîrkun mæ jakhawor pæn iran mine mor rikik ragien nar apnapig mæ nak næviginiën rikæk uæ rehuæ; nar apnapig mæ kafak nautæ rehuæ uæ rikæskæh. ¹³ Kristo ravæhsi-pæ næsaniniën kimi yo, yakirkun narøyen ye nihuvøyen minæ fam mine nahasien minæ fam.

¹⁴ Mærig kimiæ nimisor norien rhuuæ nipig nimisasitu irak ye nipig yimnaræ ye nipig æutæn. ¹⁵ Næfrakisien. Kimiæ næmæ Filipæe nakwænharkun ta mæ nipig yame nimnhauæ misærig Nævsæoyen Huuæ,

nipig yimæterhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiæ pisin æmæ nimisasitu irak kin mane. Nimæhuak kirik min rikæk yame rimivæhsi-pæ narimnar tiksîn kimi yo. ¹⁶ Kini nipig yimavæn pakæ tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamaræ apaikin, nimisher-pæ min kin mane. Pæh nien mæ m-kirikianæ æmæ. ¹⁷ Pæh nien mæ yakamarha kin mane mæ takhavæhsi-pæ kimi yo. Mærig yakorkeikei mæ Kughen tukræm norien kapæmiæ, mærok æmiæ iran. ¹⁸ Yakavæh fam mane yame nimisher-pæ kin kimi yo, kini ræmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minæ e muæ kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiæ nimnhavæhsi-pæn nar kirik kimi Kughen ræmhen kin sakrefæes yame næmiovin rhuuæ. In ravæh æmæ, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivæhsi-pre narimnar minæ fam kimi æmiæ yame ratuatuk tuk nimraghien kapæmiæ. Kini narimnar yame ravæhsi-pæ kimi ætawæ ramsi-pæn tuk nautæ ehua kafan yame rhuuæ, mamua tuk ætawæ ye Yesu Kristo.

²⁰ Pæh narmamæ m-fam tukhavæh-si haktæ nhag Kughen Rimtawæ mamvæn mamvæn mipæh norien infamien. Amen.

Nægkiariën infamien

²¹ Yakamni rhuuæ pre tuk æmiæ mfam yamæ mine nakashatætæ ye Yesu Kristo. Næmæhuak minæ e kimawæ miriæ kamhani rhuuæ pre tuk æmiæ. ²² Narmamæ m-fam yamæ mine kishatætæ ye Yesu Kristo kamhani rhuuæ pre tuk æmiæ, kini iriæ min yamæ mine kisaræ apa imei Sisa kamhani rhuuæ pik tuk æmiæ. ²³ Pæh Yesu Kristo Yeramaru kapætawæ tukræutæ-pre kin nihuvøyen kafan kimi æmiæ m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi
niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarinen kwəkwə kape Nəkwəkwə e
Kolosi

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol
rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi niṗa? Rimirai
ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon
ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə
ye niṗig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyən
ye niməhuak apa Kolosi; in rimnariḡ əmə
nəvsaoyen kin. Ye niṗig a, nəmhajoun
eikuə tiksın kimnhəvən apa niməhuak,
mamhani mhamə kwənhəvəh nirkunien
kirik yame ramerkwaig tuk yermamə.
Mamhani mhamə tukaməkeikei kori-pən
swatuk kape nəviginiən mine ninimien,
kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə,
meinai pəh nien mə Yesu in yerpiriḡ pik.
Mhamə nirkunien kape yermamə in nar
ehuə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol
rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien
eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak
apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav
mə Kristo In yerpiriḡ rapita narimnar
mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh
nisətəriḡien kin nhajounien eikuə minə a,
meinai kaseikua.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarinen

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo
mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.
Kimru piəwtəwə Timoti ² kimru yakarərai
mwher-pre kin kimi əmiə narmamə
kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e
piak minə mine nowinik minə ye
Kristo yame nakshatətə tımtim iran.
Kimru yakawəhuak mə nihuvəyən mine
nəmərinyuən kape Rımtawə Kughen In
tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Niṗig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen
e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, niṗig
mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye
nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsəriḡ
mə kapəmiə nhatətəyən ramskai tuk

Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə
ramvən tuk narmamə kape Kughen minə.

⁵ Nhatətəyən mine norkeikeiyen kapəmiə
ror məkneikin meinai nakharkun huvə
mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin
kimi əmiə yame In rimnor apnəpeina-ta
iran apa ye rao ye neai. Nakwəsəriḡ ta
narimnar minə e ye nəgkiarinen əfrakis, in e
nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ İkin
minə ye tanımtanə mi-fam, nəvsaoyen
huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor
vi nimraghien kape narmamə. Kini
nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye
nimraghien kapəmiə ririkakun ye niṗig
yame kimiə nimisəriḡ nəgkiarinen əfrakis
kape nihuvəyən kape Kughen mharkun. ⁷ In
e kwən e Epafras ruini ta nagkiarinen e tuk
əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh
nəgkiarinen kapəmrı, mamərer tımtim tuk
norien wok kape Kristo kini mamasitu
min irəmiə. ⁸ In nəvsaoyə-pə kimi əmrı kin
norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape
Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye
niṗig kimawə yimisəriḡ nəvsaoyen kin
əmiə, yaksəhuak ye niṗig mifam tuk
əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin
kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin,
mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi
əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə
takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye
nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien
tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə
mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-
fam kape Kughen yamə mine nakasor.
Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə
takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak
mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror
əmiə naksəusik-əusik ye niṗig nahasien
ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim,
kini nəriḡien kapəmiə tukrəpomh, kini
pəh rikimiə tukramagiən əmə, ¹² kini pəh
takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai
In rimnor əmiə naksatuuatuk mə takharkun
nisarəyən ye rao ye neai, aikin ramraan
ghan əmə ikın, kimiə mine kwajikovə minə
fam kape Kughen, iriə e narmamə kape
Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin
ye niṗig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruən
kape Setan yame ramarə ye nəpignapien
mivəhsi-pə ətawə ye narmaruən kape

1:4: Efes 1:15-16   1:6: Efes 1:13; 1 Pita 1:4   1:8: Kol 4:12; Flm 23   1:9: Efes 1:16-17   1:11: Efes 1:19;
3:16   1:12: Efes 1:11,18   1:13: Luk 22:53; Efes 2:2

Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpərig rapita narimnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimsəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nipiğ nimoptanə mine neai mine narimnar fam kimnamharkək hanə, mərig Tini, In rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmın nupan ye narimnar minə fam.

¹⁶ In yerpərig meinai In rimnor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmın has minə, mine yer-maru minə fam.

In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin ta.

Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nişran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən nimragh min ye nimhəyen kafan mamərə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpərig ye narimnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,

²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nipiğ nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənarerig-pə fam min ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwəhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame

nişran rimnəkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nirmın, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nimisərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimnokran kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Ririk ragien mə yakərig nəmhəyen ye nişrak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye nişran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye nişrak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rivəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə

²⁶ nərig-məniwəh-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nişran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun nişiyen nəfrakisien mə takhavəh nimraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nimir Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyen kapəria.

1:14: Efes 1:7 1:15: Jon 1:18; 2 Kor 4:4 1:17: Jon 1:1; 8:58 1:18: Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5 1:19: Kol 2:9 1:20: Efes 1:10 1:21: Rom 5:10; Efes 2:12 1:22: Rom 5:10; Efes 5:27 1:26: Rom 16:25-26; Efes 3:2-9 1:29: Efes 3:7,20; Fil 4:13

²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nipig m-fam yakamor wok ye nasaninien ehuə kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mīshatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktayen nərigien kapəmiə m-fam, nipig kimiə nakamharpin huvə rikimiə mə rikimiə tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə nipig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimiə rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rimnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmir iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimnərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nimraghien tukraməkeikei maməmir tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nipig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nimraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nəgienien tukrikwar yerkimiə marhyerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimnor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nipran rirkək. Nhajoun

eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pəniən nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpiə ye niprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rivəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nimraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. ^{*} ¹¹ In rimnəsəg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rimirəh nao kimi əmiə, mərig rimivəhsi-ta rikimiə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nipig yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nimtətien mə nimraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rimamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimnor əmiə nakhamragh min ye nimraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nasaninien ehuə kape Kughen yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nipig Kughen ripəh hanə nivəhsi-tayen norien hah minə yerkimiə, rəmhen kin nakwənhavəh ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərig nipig nimnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rimivəh miragh ətawə. Mirisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rimnor loa kupən kafan ruə mə in nar arnapig, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauə ətawə mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaniinien rirkək rəmhen kin in ai rimnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rinapita nəsaniinien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rinapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rinapita əriə, mofugin əriə ye nimri jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

2:3: 1 Kor 1:24,30   2:4: Rom 16:18   2:5: 1 Kor 5:3   2:7: Efes 3:17   2:9: Jon 1:14,16   2:10: Efes 1:21-22

* 2:10: Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nipran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam. 2:11:

Rom 2:29   2:12: Rom 6:4   2:13: Efes 2:1,4-5   2:14: Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24   2:15: 2 Kor 2:14

¹⁶ Ror mækneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasəruhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviginiin kirik, uə ninimien kirik, uə nipig rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, mərig nīpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmrərəhav masəm nīprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nīpran rirkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərig nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Mərig takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərəhav ye nīmraghien kapəriə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptərəkin-tim-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kəpən kapə nīməhuak, kini nīməhuak in nīprai Yesu. Rəmhen kin nīprai yermamə yame rirpın ikin ye kwənəruəs minə ramvən ye nīkəkrin, kini Yesu tukror mækneikin ye nīməhuak kafan mə nīməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nīmraghien huə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kimnhavəh nīmraghien vi meinai kımisor kirkianə ye Yesu

²⁰ Nīpig nīmishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimia min nīmnhambə. Kini natuakəmien to rirəh nīvənien tuk narmamə yamə minə kwənhambə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaniniin kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmia. Ror mækneikin yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarien yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh nīrapien nar e,” uə, “Takhapəh nisənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimia, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nīpig

nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarien ehuə e; mhamə ta mə taksor nəkwairia. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigəvin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huə tuk nīmraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əgkəp-ien irətawə mə nīmraghien kapətawə tukratuatum.

3

Narəyen atuatum

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh miragh əmiə min Kristo, kini ror mækneikin mə taktəkun ai, kimia takasəkeikei misor rikimia tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nīkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimia tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimia tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimia Kristo nakwənhambə, kini nīmraghien əfrakis kapəriə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nīmraghien əfrakis kapəriə, in əmə e Kristo əmə. Kini nīpig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nīkhakien kafan.

⁵ Ror mækneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nīpirəovin mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpiniin ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nīmraghien kapəriə, nīmseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nīmraghien kapəriə, mhəpəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermia tukripəh

nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisorhas-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nımraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nımraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsığ-pən ta ik, uə kípəh nəsig-pənien ik, uə nımnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehua e in e Kristo, kini In ramarə min ye nımraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiə tukreiwayu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nımrimia, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuua-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei mərükün, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəək-in-tim-timien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimiə, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh niraptəək-in-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhəvən, ror əmiə nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimiə, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takhauə misor

kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkəwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmır mamragh maurə huvə yerkimiə ye nipig mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimie mine nisimie, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimiə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimiə. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimiə m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəh-si-pən kimi tini minə.

3:8: Efes 4:25-29; 5:4   3:9: Efes 4:22,25   3:10: Efes 4:24   3:11: Gal 3:28   3:12: 1 Pita 2:9   3:13: Efes 4:2,32
3:14: Rom 13:8-10   3:15: 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7   3:16: Efes 5:19   3:17: 1 Kor 10:31; Efes 5:20
3:18: Efes 5:22   3:19: Efes 5:25   3:20: Efes 6:1   3:21: Efes 6:4   3:22: Efes 6:5-8

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kını mərīg narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramur raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəməhuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In raramə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kını yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kını ye nipiğ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nımraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kını tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprəniən kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piatawə keikei Tikikas. Nipiğ mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kını mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piatawə keikei Onesimas. Nipiğ mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu

tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kını Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kını kimivəhsəwəhvə ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kını Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kını kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipiğ əutən yame ramuə ye nımraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipiğ m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kını ye nipiğ mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kını in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timtim kını mhaue mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisərə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piatawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mishəpən kin kimi nıməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kını ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kını takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi

əmiə. Pəh rıkimia tukraməsik mə kivəhsi-
pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen.
Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-
pre kin kafan nihuvəyen raməmir tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai
ramvən kimi nəməhuak minə apa
Tesalonaeka

Nəgkarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1
Tesalonaeka

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol
rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi niṗa? Rimirai
ramvən kimi nīməhuak apa Tesalonaeka.

? Nīmraghien rimmhawor pən iran minə
ye niṗig rinamrai nəkwəkwə e? Nīməhuak
apa Tesalonaeka, in nīməhuak vi kirik. Pol
rirkun ta nīməhuak apa Tesalonaeka ye
newk kiraru uə kisisar. Nəməhuak minə
aikin tukasəkeikei mhaure ye nīmraghien
kapəriə. Kashatəṭə ye Yesu Kristo, ka-
muh əriə tiksın, kasərig nəməhəyen. Kini
tiksın khapəḥ nharkun-huvəyen niṗig kape
Yesu Kristo yame tukrirerig-pə min iran ye
tokrei tanə. Tiksın rikiriə raməsik mə Yesu
tukrirerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein
mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta
kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor
əriə. ?Tukasarer min uə?

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol
rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə
nətərigien kapəriə, kini mor nhatətəyen
kapəriə rəusik-əusik. Kini morkeikei mə
tukrivəḥ-sipən nhajounien yame ratuatuk
ye nikarin kape nirerig-pə-minien kape
Yesu Kristo.

Pol rimmokran huvə ye nəməhuak minə
apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti,
yakarhini rhuvə tuk əmiə ye nīməhuak
apa Tesalonaeka. Kimiə nimmhau
kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine
Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan
niḥuvəyen mine nəmərinuyen kimi
əmiə.

² Niṗig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen
mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə
m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye
nəhuakien kapəmasir. ³ Niṗig yakarhəhuak
kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ra-
magien meinai niṗig mifam rikimasir
raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən
ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir

raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehua,
naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir
raməsik min narer-tim-timien kapəmiə
ye niṗig əutən yamə mine kamhau
ye nīmraghien kapəmiə. Kini naksor
məknakin meinai nīmiserəhu-pən tim tim
nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru
kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə
mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir
ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun
mə Kughen rimirpen əmiə. ⁵ Kini
yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə
meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini
tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkarien
əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor
nar apsis tiksın irəmiə, ramor nimtətien
mə nəgkarien kafan ror nanmin, kini
kitawə kharkun huvə mə in nəfraksien.
Kini niṗig kimnisarə kitawə-m kimia,
nakharkun mə norien kapəmasir in
rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini
kimiə nimmhasigovin norien kapəmasir
mine Yermaru kapətawə. In e ye niṗig
yame nimmhavəḥ pawk nəməhəyen ehua,
mərig nimmhavəḥ nəvsaoyen huvə kape
Kughen yerkin agien yame Nanmin kape
Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye
norien kapəmiə, nīmishajoun swatuk huvə
kirik kimi nəməhuak minə ye provins e
Masedonia mine apa Provins Akaea, mə
tukhasigovin əmiə. ⁸ Nimmhani-ərhav
nəgkarien kape Kughen rəmhen kin yame
naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam.
Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine
Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam
kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen,
kini ripəḥ nəmhenien mə to yakarhini
min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə
minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin.
⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə
atuk kamhani-ərhav mə niṗig yimirhua
mirhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhyen
nəgkarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav
mə kimiə nimmhaukreikin-pən nīmetaimiə
kimi nanmi kughen eikuə minə, mhaue
mhakwasig kin Kughen yame ramragh,
kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min
Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye
neai, yame Kughen rimivəḥ miragh In ye
nimməhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə

tuk narþinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuä.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minä mine nowinik minä: Nakharkun mä nipig kimasir yimirhurä mirhäm ämiä, nuøyen kapömasir, pöh nien mä ror ämä nar arnapig kin, märig in rimnor nakuä. ² Kini kimiä nakharkun mä in apa Filipai, narmamä kimisor rahah pawk pö kimi ämasir, kini mashek iah ämasir, märig Kughen kapöawä rimnasitu irömasir, kimasir yakarhätghaa kin nirhini-ärhavyen kafan nävsaoyen huvä kimi ämiä, nar arnapig narmamä kasarkut mä tukhani-ähu ämasir. ³ Ror mäknëikin meinai kapömasir nägkiariën tuk niyiën närigien kapömiä ripöh nisi-pänien ye närigien hah kirik, uä tuk rikin yame ripöh natuatukien. Kini yimirhipöh nirharkutien tuk neikuøyen irömiä. ⁴ Nikam. Yimirhipöh nirhorien mäknakin. Märig nipig yimirhægkiar, yimirhirkun mä Kughen rivaag-pä yerkimasir, möm mä kimasir yakrhämhen mä jakrhini-ärhav nävsaoyen huvä, kini mamөрһu-pä ye kwermimasir. Kini pöh nien mä yimirhægkiar mä narmamä rikiriä tukragien tuk ämasir. Märig yimirhægkiar mä Kughen rikin tukragien tuk ämasir. In Kughen yame riwaag-pä yerkimasir. ⁵ Nakharkun mä kimasir yimirhipöh nirhuøyen tuk ämiä mä jakrhivi närigien kapömiä ye nägkiariën heikan minä. Pöh nien mä yimirhini-ärhav nävsaoyen huvä kimi ämiä mä jakarhiväh mane kapömiä. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mä yakarhäfrakis. ⁶ Kimasir yimirhipöh nirhuøyen mä kimiä kirik uä yermamä arnapig kirik tukrivähsi-haktä ämasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nirharkutien kimi ämiä mirhimä taksäkeikei mhasiai ämasir ramhen kin yamehuä misir märig yakrhipöh nirhorien. Nipig yimirharä kitawä-m kimiä, norien kapömasir rimar, ramhen kin yame mamä ramarha huvä tuk tini minä. ⁸ Rikimasir ramagien mä yakarhini-ärhav nävsaoyen huvä, märig pöh nien mä yakarhini-ärhav ämä, märig

yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nirhorien mä tukrasitu irömiä. Rämhen kin yimnarhiväh-si-pre nimraghien kapömasir kimi ämiä, meinai kimiä nimnhauä mä kapömasir narmamä keikei minä. ⁹ Piak minä mine nowinik minä, ?Rikimiä ramäsik nämhawkien kapömasir uä nikam? Nipig yimirharä kitawä-m kimiä mirhävsaö-ärhav kin nävsaoyen huvä kape Kughen kimi ämiä, kimasir yimirhor rhuvä pän nipig mine yeraan mä jakhaväh mane kirik mirhipöh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi ämiä.

¹⁰ Kimiä nimisäm mharkun nhani-ärhavyen mä nipig yimirharä kitawä-m kimiä nämhauak minä, norien kapömasir in ratuatuk; kini Kughen ramam ämä mä norien kapömasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkäk mä to kini-hah ämasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mä kimasir yimirhor rhuvä pän kimi ämiä m-fam ramhen kin yame tatä ramor rhuvä-pän kimi tini minä. ¹² Kini ye norien kirikianä ämä min, yimirharip timtim ämiä, kini marharähsi-haktä kapömiä närigien, marhäkeikei kimi ämiä mä nimraghien kapömiä tukratuatuk ye nimri Kughen, pöh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokrän kin ämiä mimä takhauä pöh In ramarmaru irömiä, mipik ämiä naksarä ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimnhaväh nägkiariën kape Kughen yame nimisärig tuk ämasir, kini mhaväh rarä yerkimia, kini rikimiä ripöh näsikien mä in nägkiariën kape narmamä ämä, märig rikimiä rimnäsik mä in nägkiariën kape Kughen. Kini näfrakisien mä in nägkiariën kafan. Kini nägkiariën e ramor wok ye nimraghien kapömiä, kimiä en narmamä yamä mine nakamhani näfrakisien iran. ¹⁴ Piak minä mine nowinik minä, yakrhirkun mä nakwänhaväh nägkiariën kape Kughen yerkimia meinai nimisor ramhen ämä kin nämhauak minä kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriä kwänhauä kirikianä ye Yesu Kristo, mäknëikin nämä imäriä ikin, nämä Isrel, kimisarar mamhauh äriä. Kini nämä imämiä ikin kimnhauh mäknakin ämiä. ¹⁵ Nämä Isrel a kimishopni Yesu

2:2: Wok 16:19-24; 17:1-9

2:4: Gal 1:10

2:9: Wok 20:34

2:12: Wok 20:31

2:13: 2 Tes 2:13

2:14:

Wok 17:5

Yermaru, mine profet kape Kughen minə, mishər-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmır minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarinen kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipiğ mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalon-
aeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipiğ, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfraksien, nıpraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimnarkut nipiğ ripsaah, mərig Setan rimmərer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipiğ Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimia e kwənkwaı wok huə kapəmasir. Nəfraksien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhıpəh nırhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rimmərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimia naksarə huə uə nikam. Kini kimasir yimirhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukruə məm əmiə. In piatawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huə kape Kristo. In rimaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmia miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimie rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape

Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfraksien, nipiğ yimirhəmir kitawə-m kimia, yimirhini mirhəmə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimie nakharkun huə mə ruauə minor nəfraksien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimirhini ta. ⁵ Tuk nar a, nipiğ rikikrimnərou pik meinai yimneinein mə kimia nimis-haw-ərə, kini yimnher-pre Timoti mə tukruə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigın mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimie raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimirharə ye nahasien kini mirhərig nəmhyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rımivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimirhivəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarharig mə yakrhəvəh min nımraghien. ⁹ Nipiğ yakarhərer ye nımri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipiğ m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukruə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriı atuatuk kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimie rəsanin mə nipiğ Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye

2:15: Wok 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

2:19-20: Fil 2:15-16; 4:1; 2 Tes 1:4

3:1: Wok 17:15

3:2: Wok 16:1-3

3:3: 2 Tim 3:12

3:6: Wok 18:5

3:7: 2 Tes 1:4

3:11: 2 Tes 2:16-17

nimri Kughen kapətawə e Rımtawə, kini misatuatuk, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihua. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuwə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniən swatuk kape nipiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihua ye nipraimiə ye norien yame rhuwə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivən-pikien tuk nikir-məniwəniən yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinien Kughen kator. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kator təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimmokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimmrin, mərig mə takasərə ye nimraghien yame in rimmərəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarrien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimmhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasərə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihua.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniən swatuk kape nimraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kin yame yimihini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermama kirik, kini kapəmiə nimraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nirhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisasək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pəniən nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mimmragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarrien atuutuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misərə miseriaji nireririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniən ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuutuk əmə in tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərə. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misərə, tukshaktə kitawə

4:3: 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16   4:5: 1 Kor 6:13   4:7: Hib 12:14   4:8: Luk 10:16; 2 Kor 1:22   4:9: Jon 13:34
* 4:11: Nəgkiarrien kape Gris ramni mə "Taksor wok kin kwermimiə."
4:11: Efes 4:28
4:14: Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12   4:16: 1 Kor 15:51-52

miriä ye napuä mä tuksäm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarä kitawä min kape rerin. ¹⁸Takhaväh nägkiarinen e mhaväh-si haktä närigien kin kapämia.

5

¹ Piak minä mine nowinik minä, to yakrhipäh nirhini-atuutukien nipig narimnar mine tukruä iran, ² meinai kimia näkwänharkun ta mä Nipig Yame Yermaru* tukruä iran, in rämhen kin yame yäkräh ramuä yenpig. ³ Narmamä tukamhani mhamä, “Narimnar fam ramärinu, kini nahasien rirkäk,” mäknëikin nahasien tukruä aihuaa ämä tuk äria, rämhen kin nämhøyen yame ramuä aihuaa ämä tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruä tuk narmamä, tukseinein napien tukun.

⁴ Märig piak minä mine nowinik minä, kimia näkharäh nisärerien ye näpignapien mä to Nipig Kwasig ramuä, to näkharäh nisakurien rämhen kin yame yäkräh kirik ramuä tuk yermamä, in rakur. ⁵ Kimia mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawä päh nien mä narmamä kape nipigien uä näpignapien. ⁶ Ror mäknëikin, päh tukharäh nisorien rämhen kin narmamä yamä mine kisapir. Märig päh kisarha, masäm huvä kapätawä närigien mine norien minä, ⁷ meinai narmamä yamä mine kasapir, iria kasapir yenpig, kini narmamä yamä mine kasapis, iria kisapis yenpig. ⁸ Märig päh kitawä tukseihua ye norien minä kapätawä, meinai kitawä narmamä kape niraanien. Pä hharaptäräkin norien kape nhatätäyen mine norkeiyein, rämhen kin yame mobael kirik yame ravähsi-pän aean kirik yame ramätapig kin nimagen, kini päh kisärühu-pän tim-tim kapätawä närigien kimi Kughen, rämhen kin mobael kirik yame raukrai pä nävähhao skai yame ramätapig kin kapän kapä.

⁹ Pä h kisör mäknäikin meinai päh nien mä Kughen rimirpen ätäwä mä tukror niemhaa mine narpinien kimi ätäwä, märig rimirpen ätäwä mä tukriväh miragh ätäwä ye Yesu Kristo Yermaru kapätawä.

¹⁰ Rimamhä tuk ätäwä, yamä mine kamhamragh mine yamä mine kwänhamhä ta, mä kitawä m-fam tukharkun naräyen kirikianä kitawä min. ¹¹ Ror mäknëikin, takhaväh-sihaktä närigien kapämia minä, kini misasitu irämia minä mä taksor nhatätäyen kapämia räusik-äusik. Näfrakisien, in ai nakasor ai taktökun mine.

Nägkiarinen infamien

¹² Piak minä mine nowinik minä. Taktökun ai yakarhaiyoh ämia mä takhasiai narmamä irämia yamä mine kasor wok ripsaah. In e yamä mine Yermaru kapätawä rimirpen äria mä tukhakar ämia masävhaq kimi ämia. ¹³ Takhasiai huvä äria, misörkeikei äria tuk wok yame kasor, kini misarä ye nämärinuyen kimia miria. ¹⁴ Kini piak minä mine nowinik minä, yakarhuh rikimia mä taksor kwirig kimi narmamä yamä mine kasarpah. Haväh-si haktä nätärigien kape narmamä yamä mine rikiria räpou. Misasitu ye narmamä yamä mine kapäria näsaninien rirkäk. Misör närigien kapämia räpomh tuk narmamä mifam. ¹⁵ Tukmä yermamä kirik ror nar kirik ripäh nämhëinien ye nimrimia, kini kimia takharäh nisorien tai norien yame rimnor, märig nipig mifam, takasäkeikei misarkut mä taksor wok huvä kimi ämia minä mine narmamä minä fam.

¹⁶ Nipig mifam rikimia tukramagien; ¹⁷ nipig m-fam taksähuak kimi Kughen; ¹⁸ nipig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mä naksarä ye nühuvayen uä nahasien. Taksor nägkiarinen misir a meinai in a näkwai Kughen tuk ämia yamä mine nakasofugin-pän ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takharäh nisarer-äswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravähsi-pän nägkiarinen kimi profet minä, kini takharäh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ märig taksäm huvä misäkir huvä narimnar fam, mharaptäräkin tim tim nar huvä minä, ²² misäpäh narimnar fam yame raha.

²³ Pä h Kughen atuutuk, In Kughen kape nämärinuyen, In tukrärühu karin ämia mä

* 5:2: Ol Testamen ramävsaos kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. 5:2: Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 5:3: Mat 24:39; Luk 21:34-35 5:5: Rom 13:12 5:8: Aes 59:17; Efes 6:14,17 5:10: Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14 5:14: 2 Tes 3:6,11 5:15: Rom 12:17; 1 Pita 3:9 5:16: Fil 4:4 5:18: Efes 5:20 5:19: Efes 4:30 5:22: 1 Jon 4:1

kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimiraghien fam kapəmiə, mine nimiraimiə mifam tukratuatuk mə nipig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nipig m-fam tukror kafan nəgkiarieren, kini ln tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:23: 2 Tes 3:3   5:25: Kol 4:3; 2 Tes 3:1   † 5:26: “Nipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimitətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol
rimirai ramvən kimi niməhuak apa
Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2
Tesalonaeka

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol
rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai
ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

? Nimraghien rimnhawor pən iran
minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye
nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu
Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak
khapsaah. Kimnisarə ye nipig əutən.
Kasarə ye nipig əutən, kini iriə tiksin,
rikiriə raməsik mə in e nimtətien yame
ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu
tukrirerig-pə min; tiksin kimnhani mə
Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-
huvəyen niprai nəgkiarien kupən yame
Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa
Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksin kimnhani
mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuua əmə,
pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin
in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis
Yesu mə tukruə, kimisarpəh əmə. Kini
Pol rimnavhag kimi əriə mə tukror wok
mamhəvən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol
rimirai nəkwəkwə e mə tukrəruəhu atu-
atuk nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien
kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye
nimraghien atuatuk.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti,
yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye
niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə
nimnhauə kirikianaə tuk Rimtawə
Kughen mine Yesu Kristo Yermaru
kapətawə.

² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu
Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-
pre kin kapəriu nihuvəyen mine
nəmərinyen kimi əmiə.

*Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi
In*

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-
fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei
mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini
ratuatuk əmə mə yakrhor məkneikin,

meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə
raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam
kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini
norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə
mamhaktə mameihua. ⁴ Ror məkneikin,
kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak
minə fam ikin minə fam mə rikimasir
ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam
nakasərə tim tim ye nimraghien kapəmiə
ye Yesu Kristo, kini nakharəptərəkin tim
tim nhatətəyen kapəmiə, nar arnapig
narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini
masor əmiə naksərig nəmhayen ehua.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien
kape Kughen tuk nəkieren narmamə, in
ratuatuk əmə. Narmamə kasor ahas-
pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yer-
maru kapəmiə. Kini nipig naksarər tim
tim ye nipig əutən kapəmiə, tukəm-pən
əmiə mə naksəmhen tuk nivənyen ye nar-
maruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai
norien kape Kughen In ratuatuk, kini
In tukror narpinien kimi narmamə yamə
mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk
nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi
əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhayen,
kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə
mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen
tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən
ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo
əsanin minə, nap tukrarkuraə iran; ⁸ kini
In tukror narpinien kimi narmamə yamə
mine kaseinein In, kini mhəpəh nisəri-
pənyen nəgkiarien kape nəvsəoyen huvə
kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen
tukror narpinien kimi əriə ye nahasien
kape rerin. Kini In tukrərər əswasig kin
əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru
mine nikhakien ehua kape nəsaninien ehua
kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin
ye nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran.
In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar
yame rimnor kimi naməhuak minə kafan,
rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai
nakshatətə ye kapəməwə nəgkiarien yame
yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nipig
mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen
tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimraghien
kapəmiə in ratuatuk ramhen kin yame In
rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə
Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan
mə nətərigien huvə yame naksorkeikei

mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyən kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimiraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyən kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nipig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nipig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarinen a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyən en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarinen kirik, meinai nipig a tukripəh nitərhav-pəyən meriaji nipig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam.'[†] Ye nipig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarinen kupən. ⁵ ? Rhawor? ? Nimirərukin mə nipig yimnamarə kitawə-m kimia yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nipig atuətuk kafan. ⁷ Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukriwəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu

Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,' məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar əpsipis eikuə minə tiksın, mine nimitətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasariwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə ramenə-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyən. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərəer timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsəoyən huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokran kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərəer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarinen yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarinen yame rimnamtarhav ye nhermasir, uə nəgkiarinen yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyən kafan ravəhsi-haktə rikitawə

* 2:1: Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † 2:3-4: Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermın kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

kafe rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yerमारु kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriū atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwōr əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yerमारु tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəhsita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatəyə Yesu Yerमारु. ³ Mərig Yesu Yerमारु, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yerमारु rimmhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yerमारु kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeiyejen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərər-tim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yerमारु kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərər isok tuk piatawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimmirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhaiyoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə

ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipig yimmirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhərig mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yerमारु kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniēn kapəmasir nəgkiariēn ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nisəmiēn əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nīkam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiariēn infamien

¹⁶ Kini pəh Yerमारु kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yerमारु tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiariēn e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakam-rai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiariēn kafak. In e in norien kape niraiyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yerमारु Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən
kimi Timoti

Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Fas
Timoti

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol
rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai
ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə
kirik yame rimnarha apa taon a Listra.
Nisini in kwənərus kirik kape Isrel, kini
rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren
kirik kape Pol, kini niþig mifam kiravən apa
ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə
kape Yesu Kristo. Pol norkeikei pik Timoti,
ror məkneikin in rokrən kin mə tini atu-
atuk.

? Narəyen rimnhawor pən iran mine
ye niþig rimirai? Pol rimnərig mə
nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa
Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə
tukrivən mhajoun atuatuk mə narmamə
minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen
kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar
apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-
eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə
tukspəh nəviginiən tiksın, mə tukasən
əmə nəviginiən yame ratuatuk mə tukсэн,
kini mhapəh nisorien mared.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol
rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien
tiksin kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə
kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye
niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar
ye norien huvə minə kape nəhuakien,
mine narha-huvəyen nəməhuak minə.
Kini mini-ərhav norien huvə yamə
mine nəməhuə minə kape niməhuak
mine nəməhuak minə tuk səri-pən. Kini
nəgkiarjen infamien yame Pol rimini kimi
Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei
muə yemə huvə kirik kape norien wok
kape Yesu Kristo. Kini kafan norien
tukraməkeikei matuatuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Tim-
oti

¹Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh
mirəgh ətawə, mine Yesu Kristo yame
kitawə kasərhə-pən nərigien kapətawə

iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi
yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

²Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak
meinai nhatətəyen kapərau rəm
nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə,
mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə,
iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine
norkeikeiyen mine nəmərinuəyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətəpig kin
narmamə yamə mine kamhaukrekin
nəgkiarjen kape Kughen

³Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas,
mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik
mə takarə rapomh kəskəh eikin e. Kini
yakamuh rikim mə takamarə pi pom
pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh
nishajoun-min-ien nəgkiarjen eikuə minə.

⁴Niþig m-fam, iriə kisarkut pik tuk
nhaniyen kwanage minə, mine nivusien
ris kin nəgkiarjen kupən kape kaha minə.
Mərig takətəpig kin əriə, meinai nəgkiarjen
minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh
nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok
kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə
iran. ⁵Yakmə takətəpig kin nəmhajoun
eikuə minə mə narmamə tukharkun
huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk
norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen.
Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen.

⁶Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuatuk
e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarjen ətawə.

⁷Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape
loa kape Kughen, mərig kiseinein niþrai
loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein
pawk niþrai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə,
mishajoun.

⁸? Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə?
Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa
rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə
əmə. ⁹Kini kharkun mə Kughen riþəh
nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatuk
minə; mərig tuk narmamə yamə mine
kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasasik
nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine
khapəh nishatətəyen ye Kughen masor
nahasien, mine tuk yamə mine khapəh
nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə
mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə
mine kashopni nisiriə mine rimriə minə,
mine tuk yamə mine kashopni narmamə

apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mærig kamhəvən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarrien atuutuk. ¹¹ Nəgkiarrien atuutuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarrien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarrien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyən kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimməm mə yo yakamraptəəkən huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimmor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimmamni has pawk In, mærig nərigien kape Kughen rapomh tuk yo, meinai nipig yimmamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimmor kisahah. ¹⁴ Mærig nihuvəyən kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyən mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarrien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo nivəhsipə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rapomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhəvəh nimraghien rerin. ¹⁷! Səgnəgin Kughen! Mhasiai In! Kughen Yermaru. In raməh kape rerin. Narmaryen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mærig In pisin əmə

In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khəvəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yəkvəhsi-pre nəgkiarrien e kimik ramhen kin nəgkiarrien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarrien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyən ye Kughen. ¹⁹ Raptəəkən nhatətəyən kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuutuk ye nimri Kughen. Mærig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyən, rəmhen kin yermamə kirik yamə raməh rao, mirəhpikin nimas rəməteih-əməteih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mærig yo yəkwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, nivəhsipən narimnar yamə mine kasəkwəkwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuutuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarrien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhəvən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuutuk, rimmoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

1:12: Wok 9:15; 1 Kor 15:9-10; Gal 1:15-16

1:13: Wok 8:3; 9:1-5

1:15: Luk 19:10

1:20: 1 Kor 5:5; 2 Tim

4:14-15 2:6: Rom 3:29-30; Gal 1:4

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyən əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. ! Yakamni əfra, miphəh neikuəyən!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuutuk əmə. Niehmaa tukrirkək mine nətgoəyən.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuutuk əmə, mhapəh nhaviyən nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyən nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuutuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu. ¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyən ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimmor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhəgə has. ¹⁵ Mərig pəh nipiraovin tuksor atuutuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine niraətərək-in-tim-timien nhatətəyən, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuutuk. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuutuk kape namehuə minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarinen kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimmorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarinen e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. In yermamə

kirik yame ramarha huvə tuk nimraghien kafan nipig m-fam. Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napsien kin ninimien mine nəmhookien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərinyen. Miphəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwan mhasiai in. ⁵ ?Mərig, tukmə reinein narha-huvəyən tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyən tuk niməhuak kape Kughen uə? Nikam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimmor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə ripəh norien məkna, mirəhpikin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nimraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuutuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarinen kapəriə tukripəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapsien kin ninimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk niwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rirkək irəriə; kini mharaptərək-in timtim nəgkiarinen əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nimraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nimraghien kape piraovin kape dikon minə* tukraməkeikei matuutuk. Tukhapəh nhaniyən nikar jir. Iriə nipiraovin yamə mine kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə nipig m-fam. Masor narimnar ye nirkunien. Iriə nipiraovin yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nipig m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovin kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan

2:7: Wok 9:15; Gal 2:7-8; 2 Tim 1:11

2:9: 1 Pita 3:3-5

2:10: 1 Tim 5:10

2:12: 1 Kor 14:34

2:13: Jen

2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9

2:14: 2 Kor 11:3; Gal 3:1-6

3:6: Taet 1:6-9

3:7: 2 Kor 8:21

* 3:11: Tukmə ROR

Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovin yame ramehuə ye niməhuak.

3:11: Taet 2:3

kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrihuvə tukun; kini mishatətə ye Yesu Kristo misətəgh.

¹⁴Timoti, yakamrai nəgkiarieren minə e kim ik, mimə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarieren əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkkin nəgkiarieren kafan. ¹⁶Nəfrakisien, nuknei nhatətəyən kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyən kapətawə kimi ətawə, mimə:

Kughen rimauə yermamə; kimməm In,

Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə
In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kimnhani-
ərhav In kimi narmamə ikin pisin
pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen
rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarieren kape yarmhə minə. ²Nəgkiarieren minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə irə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarieren əfrakis hiə, kini nəgkiarieren eikuə hiə. ³Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginiən minə tiksın. Mərig Kughen rimnor nəviginiən minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən.

⁴Meinai narimnar yame Kughen rimnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵Meinai

Nəgkiarieren kape Kughen ramni mə irə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginiən minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatuk kape Yesu

⁶Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatuk kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakan nəgkiarieren əfrakis minə kape nhatətəyən mine nəgkiarieren atuatuk mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarieren minə a. ⁷Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mine kape nimraghien rerin.

⁹Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarieren əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰“Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekkin mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimraghien.

¹¹Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mimə tukasəkeikei misəri-pən. ¹²Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatuk, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³Rikim tukriskai mə takaməkeikei mamavheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimri nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarieren kape Kughen, mamvan meriəji jakurə məm ik. ¹⁴Timoti, nipig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarieren kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə

takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhəjoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuutuk. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piām minə atuutuk. ² Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisinim atuutuk. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə in tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen rivəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə.

⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuutuk minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhəjoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nəməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini miwəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nirai-pən-ien nhag nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nirai-pən-ien nhagriə meinai, nipig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwənu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekın, mhəpəh nhəvəhsi-pənien kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nipiraovin tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine

* 5:10: Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhəjoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † 5:12: Nipig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukripəh min narkurəkien. 5:13: 2 Tes 3:11 5:14: 1 Kor 7:9

kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəruhu-pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiaiyen elda minə

¹⁷Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsipən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihua. Kini tukreihua pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen.

¹⁸Nərok kapəriə tukreihua rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”[‡] (Dut 25:4) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”[§]

¹⁹Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimmor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisəsər kirhini, takətərig kin.* ²⁰Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²²Takpəh nhai-miren-ien tuk nəruhu-pənien kwermim ye kapən kapə narmamə tuk niwəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmər min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

²³Mərig in ai nipig tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takannim əmə nu. Mərig rhuvə mə takannim kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

¹Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehua kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ²Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiəriə m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atəu kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuayen ye nəgkiarien atuutuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴Narmamə yamə mine kasəgkiar makna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavənen misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵Kini nipig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar arnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehua, ⁷meinai nipig

[‡] 5:18: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginiyen. [§] 5:18: Nəgkiarien e raməmir ye Luk 10:7.

* 5:19: Əmru Dutroneome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. 5:19: 2 Kor 13:1 5:20: Efes 5:11 6:1: Efes 6:5 6:2: Flm 16 6:3: Gal 1:6-9 6:5: 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14 6:6: Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hib 13:5 6:7: Job 1:21

kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnħapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nīpīg tukħamhə iran, tukħapəh nhavəh-mīn-ien nar kirik mħarerīg. ⁸ Məriğ tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukħamīr. Rəmhen kin kwənməkuru yamə rhotərəkīn əriə ye nəkwai nīmīr kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yamə rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmnīm. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksin, kisorkeikei pik nautə, mamħavən isok tuk nhatətəyən kapətawə, kini masor narimnar minə tiksin yamə ramoriah rikiriə, kini misəriğ rahas kin.

Arer tīmtim

¹¹ Məriğ, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyən kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nīpīg m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamħarpəhu əriə minə tuk nar has minə. Məriğ ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyən ye Kughen, mivəh nīmraghien rerin iran. Kughen rīmnochrən kin ik mə takvah nīmraghien rerin nīpīg nīmīni-ərhav nhatətəyən kafam ye nīmri narmamə. ¹³ Ye nīmri Kughen, yamə ravəhsi-pə nīmraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nīmri Yesu Kristo yamə rīmīni-ərhav nəgkiarīen əfrakis ye nīmri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarīen minə e, mīpəh nīpəhyen kirik, mivən meriaji nīpīg Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerīg-pə min ye nīpīg yamə Kughen rīmīrpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikīn rhakak ikīn; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kīpəh namien In. Keinein namien In. Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrar-maru ye nīpīg m-fam. Amen.

Nəgkiarīen ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mīmə tukħapəh nisausit-pik-ien tukun. Mħapəh nisərəhu-pən-ien nəriğien kapəriə ye nautə, meinai nīpīg kirik nautə ramrirkək. Məriğ pəh kisərəhu-pən əmə nəriğien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, məriğ takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mħapəh nisəptiğien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yamə iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpənə huvə tuk nīmraghien yamə tukripiuə. Kīpīhavəh nīmraghien yamə in nīmraghien əfrakis.

Nəgkiarīen infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yamə Kughen rīmnrəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarīen yamə mine nīpran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyən ye Nəgkiarīen kape Kughen. Nəgkiarīen minə a khama kamhawəh-sipə nirkunien. Məriğ, nīkam. Kaseikuə. ²¹ Məriğ narmamə tiksin kamħak-wasiğ kin nəgkiarīen eikuə minə a, kini mamħavən isok tuk nhatətəyən kapətawə.

Pəh nihuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nækwækwæ yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nægkiarrien kupæn ye nækwækwæ e 2 Timoti
?Pa rimirai nækwækwæ e? Aposol Pol rimirai nækwækwæ e.

?Rimirai ramvæn kimi pa? Rimirai ramvæn kimi Timoti. Kini in morkeikei mæ nәмәhuak minә apa Efesas tuksävhekin min.

?Narøyen rimnhawor pæn iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mæ nipig gavman kape Rom rimiraptæraikin Pol apa Rom, kipæh nivæhsipænien in ye kalabus; kivæhsi-pæn әmә in ye kafan nimә, kini mobael minә kimisarha tukun apaikin, masarә iriә min, mæ in tukripæh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in ræriwæk әmә kape newk kiraru. Mærig nipig rimirai nækwækwæ e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivæhsi-pæn min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mærig Ol Wok rәpæh nævsaoyen kin narimnar minә a. Nipig nækwækwæ a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rәutән ikin, kini riskai tuk narmamә tuk nivænien mivaag pæn kin. Luk әmә iriu min. Mærig Pol orkeikei mæ Timoti tukruә mәм in mainai in kafan fren atuatuk. Kini morkeikei mæ Timoti tukripik nækwækwæ minә kafan muә.

?Rimirai nækwækwæ e tuk naha? Pol rirkun mæ pæh nien mæ tuktu gavman tukrhopni in. Ror mækneikin in rimirai nækwækwæ e tuk narәhu-pænien nimәhuak ye kwermi nәmәhuә pisin minә tiksин ramhen kin Timoti. Nipig әutән minә kamhauә tuk nimәhuak, kini Pol orkeikei mæ Timoti tukramraptæraikin Nәvsaoyen Huvә, kini mærer timtim ye nhatätøyen kafan, kini mipæh niginien kin nini-әрhavyen Nәvsaoyen Huvә, mærer matuk tuk nærigien nәмhøyen ye nipran tukmә nahasien ruә.

Pol rimә nækwækwæ e, ramvæn kimi Timoti

¹Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mæ yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pә kin yo mæ jakni-әрhav

promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ²Yakamrai nækwækwæ e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pæh Kughen, Rimtawә, mine Yesu Kristo Yermaru kapәtawә, iriu tukravæhsi-pre nihuvøyen, mine norkeikeiyen mine nәмәrinuyen kimik.

Pol ravæhsi-haktә nәtærigien kape Timoti

³Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakamәhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rәмhen kin yame ripik minә kimisor, kini yakirkun mæ norien has kirik rirkæk irak. ⁴Ririk ramәsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mæ jakәм min ik, pæh rikik tukragien. ⁵Ririk ramәsik nhatätøyen әfrakis kafam, rәмhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisinim e Yunis kimirivæh. Kini yakirkun mæ taktәkun ai, ik min nakavæh nhatätøyen a. ⁶Kughen rimivæhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimmnәrәhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mæ takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷Mainai Kughen rimipæh norien rikitawә rigin, mærig rimnor rikitawә mæ tukramәtgah, mamorkeikei, mamor norien yamә mine in rirkun mæ kisatuatuk.

⁸Kini mærig ik, takpæh naurisien tuk nini-әрhavyen Yesu Yermaru, kini mipæh naurisien kin yo yame kivæhsi-pæn yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamærig nәмhøyen tuk Nægkiarrien Huvә kape Kughen. Kini Kughen tukrivæhsi-pre nәsaninien kimik, takamәkeikei mor rәмhen kin yame yo yakamor.

⁹Kughen rimivæh miragh әtawә mokrән kin әtawә tuk nimraghien yame ratu-atuk, kini nar a, pæh nien mæ nar kirik yame kitawә kasor.

Mærig In ramor ye kafan atuk nәtærigien, mine nihuvøyen kafan.

Nipig rimipæh nor-hanøyen tokrei tanә, mærig In rimirpen-ta Yesu Kristo mæ tukrivæhsi-pә nihuvøyen a.

¹⁰Mærig taktәkun ai, In rimnor әpu nihuvøyen a kimi әtawә ye nuøyen kape Yesu Kristo, yame rimivæh miragh әtawә.

In rimnor tækun nimhøyen ye nésaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarinen Huvə kape Kughen, yame ramhājoun ətawə kin nimirghien rerin.

¹¹Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarinen Huvə a. ¹²Ror pən, yakamərig pik nəmhøyen ye nīprak tukun. Mərig yəkpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nīpig Kwasig.*

¹³Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraptərəkin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwesapitan kin yo.

¹⁶Mərig pəh Yesu Yerमारु tukrivəhsipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nīpig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mīpəh naurisien mə kimivəhsipən yo ye kalabus. ¹⁷Nəfra, nīpig in rīmauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yerमारु tukrivəhsipən norkeikeiyen kimin ye Nīpig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ²Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimir narmamə

khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³Nīpig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərər tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə ap-napig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə rīpəh nivəhyen nərok iran. ⁶Ratuaturk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrakupən mivəh kwənkwan. ⁷Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarinen kafak, meinai Yesu Yerमारु tukrasitu iram tuk nirkunien nīprai nəgkiarinen minə e.

⁸Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Daved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhøyen kafan. Kini in e Nəgkiarinen Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹Mərig kamor yo yakamərig nəmhøyen tuk Nəgkiarinen Huvə a, kamarkis-ətərikın yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikın-ien Nəgkiarinen kape Kughen. ¹⁰Ror məkneikin mə yakamərər tim tim ye nəmhøyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹Nəgkiarinen e raməfrakis mə, Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhøyen kafan, kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹²Tukmə kasərər timtim, kini kitawə tuksarmaru kitawə min. Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin, Kini In tukrukrekın-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarinen kafan, mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarinen.

1:10: Hib 2:14 1:11: 1 Tim 2:7 * 1:12: Swatuk pisin kirik tuk nukrekın-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nīpig Kwasig." 1:14: 1 Tim 6:20 2:3: 2 Tim 1:8 2:5: 2 Tim 4:8 2:6: 1 Kor 9:7 2:8: Rom 1:3; 1 Kor 15:4 2:9: Efes 3:1,13; Fil 1:12-14 2:11: 2 Kor 4:11 2:12: Mat 10:33 2:13: Rom 3:3-4; Taet 1:2

Norien atuutuk kape nhajounien
Nægkiarieren kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nægkiarieren minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nægkiarieren apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhəjoun atuutuk nægkiarieren kape nəfraksien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nægkiarieren yamə mine niprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehək pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimirəven isok tuk nəfraksien, marəni mirəmə, “Kughen rimmor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksin. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərəer tim tim. Kini rimirai-pən nægkiarieren kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” (Nam 16:5) mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksin kin gol, tiksin kin silva, tiksin kin nai, tiksin kin kapier. Kampik tiksin, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksin, kamətu-pən nirsig iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nirsig yerkiria, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuutuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə

mine kamhaurə yerki nitamaruə. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuutuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyuen. Əri-pən swatuk a kimia narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nægkiarieren ətəwao yamə mine niprairiə rirkək. Nægkiarieren minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksin kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfraksien. ²⁶ Pəh iriə tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptərəkin əriə, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisinriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nimraghien kapəriə. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksaməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əriə. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye niprairiə, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna⁶ meinai kamhəvən yerkwənu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nīpiraovīn yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nīpiraovīn minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rīvən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nīpig kirik.

⁸Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres^{*} kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksin kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəriə rinahas. Nhatətəyen kapəriə rapəh nəmhenien. ⁹Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nīmraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹Ik nakwīrkun-ta nīpig ətən yamə mine kimnhauə ye nīmraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakīrkun norien ətən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine İkoniam mine Listra. Mərig Yesu Yeramaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹²Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə taksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə taksor norien has, mhəvən, masor yame rahəs əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhəvən məseikuə ye narmamə.

¹⁴Mərig ik, Timoti, ik nakwīrkun huvə ta əməwə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwīrkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rīrkun nivəhsi-preyen

nīrkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuətuk ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuətuk. ¹⁷Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhəuə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nīmri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəmhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakəvəhsi-pre nəgkiarien keikei e mimə: ²Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhəvyen, nar apnəpig mə rīmar əmə uə rəutən. Ərəhu atuətuk norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini nivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuətuk mihuvə. ³Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nīpig yame ramuə, narmamə taksəpəh nəgkiarien atuətuk, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴Tukhaukreikin-pən nīmətərigiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhəvən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nīpig m-fam, nar apnəpig mə narimnar pisin pisin minə kamhəuə ye nīmraghien kafam. Nīpig nahasien tukramuə tuk ik, takamərər tim tim. Kini yuvən, markura, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nīmraghien kafak ruəuə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷Yo,

* 3:8: Eks 7:11, 22, 9:11. 3:11: Wok 13:50; 14:5; 14:19 3:11: Sam 34:19 3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22 3:16: Rom 15:4 4:3: 1 Tim 4:1 4:6: Fil 2:17

yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyən ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwəptərəkkin nhatətəyən kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nımraghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkəikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksin

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkəikei pik nımraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efe-sas. ¹³ Tukmə nipig nakamua, takaməkeikei mırəh neipən a yame yimnərəhu raməmir apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nərū-kinien nəkwəkwə yamə mine kinnor kin tiki nani, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahaspə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarinen kapətawə.

¹⁶ Kini nipig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarinen. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəria). ¹⁷ Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmir kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarinen Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehua kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta

yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrəptərəkkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarinen infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine pi-raovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimnaməmir apa Korin. Nipig yimətərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmir, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmia.

4:7: 1 Tim 6:12 * 4:10: Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. 4:11: Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23;

Kol 4:14 4:13: Wok 20:6 4:14: Aes 59:18; Rom 2:6 † 4:17: Pol rimə, "Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon." 4:19: Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 4:20: Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas ?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol ramhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirarikakun niməhuak kirik aikin. Kimirarikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, ramhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khaue ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol orkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksīn kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmħajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetas tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun

nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ²Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misəruhupən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh norhanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³Kini ye nipig atuatak kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnəruhupə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwau minə fam ye tanə Krit, ramhen kin yame yimīni-pre ta tuk ik. ⁶Mərig elda, to kīpəh nəm-pəniən nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisinriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷Elda* to kīpəh nəm-pəniən nar hah kirik iran meinai Kughen rimnəruhupən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmħokien mine neikuəyen tuk nivəhyen mane. ⁸Mərig kafan nimraghien tukraməkeikei mor məkneikīn: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuva, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nimraghien. ⁹Tukraməkeikei mamraptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh

in tukrøvhag kimi narmamə kin nəgkiarinen atuutuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksın meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarinen Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nıpran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.†

¹¹ Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarinen kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksın kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk niwəhyen mane.

¹² Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rimini mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nıpig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparu minə. Kini iriə kasarpah, nıpig m-fam misorkeikei əmə mə tüksəvigin.” ¹³ Mərig nəgkiarinen kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai.

¹⁴ Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarinen əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuutuk ye nımri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nımri Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuutuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə.

¹⁶ Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənəhaukreikin-pən nımetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

1:9: 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † 1:10: uə, iriə khapsaah kape kwhen e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən Kristin minə. 1:10: 1 Tim 4:7 1:13: 2 Tim 4:2 1:14: 1 Tim 4:7 1:16: 1 Jon 1:6; 2:4 2:3: 1 Tim 3:11 2:5: Efes 5:22 2:7: 1 Tim 4:12 2:8: 1 Pita 2:15 2:9: 1 Tim 6:1

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhapəh narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarinen atuutuk. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nımraghien kapəriə tukraməkeikei matuutuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nıpig mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıpiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin nınimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nımraghien atuutuk.

⁴ Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nıpiraovin min tiksın kin swatuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə.

⁵ Nıpiahuaru tukshajoun min nıpiraovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə, kini kapəriə nımaküə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuəv pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kini hah nəgkiarinen kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nitamaruə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə.

⁷ Pəh tuksəm nımraghien kafam mə rhuəv, khakwasig kin ik. Nıpig nakamhajoun, nımraghien kafam tukraməkeikei matuutuk, mor nəgkiarinen kafam rıpam.

⁸ Ik takaməkeikei minı əmə nəgkiarinen əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nımeitam tuk nəgkiarinen kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapəriə namehuə minə, ye narimnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarinen kape namehuə minə kapəriə, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nıpig mifam, tukasəkeikei masor nar yame

ratuatum ye nimri namasur kapəriä, mä tukhani näfrakisien ye kapəriä wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mä nägkiarien kape Kughen yame rimivöh miragh ätawä, in ratuatum mihuvä.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautä-pä kin kafan nihuväyen kimi narmamä mifam, möhitä ye swatuk yame tukrivöh miragh äriä iran. ¹² Nihuväyen a kape Kughen ramhajoun mä nipig kitawä kasarä ye tokrei tanä, tukasäkeikei misöpäh näri-pänien norien has minä mine narimnar has minä kape tokrei tanä yamä mine kashaktä yerkitawä. Masäkeikei misarha huvä tuk nimraghien kapätawä, misor näkwai Kughen. Nimraghien kapätawä tukramäkeikei matuatum. ¹³ Nimraghien kapätawä tukramäkeikei mor mäknekin, kitawä tukaseito kin nipig yame Yesu Kristo tukruä iran. Yesu e, In Kughen kapätawä yame rimivöh miragh ätawä. ¹⁴ Moriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kapätawä, mirähsita ätawä tuk nahasien mifam. Mäspir ätawä mä kitawä tukhauä kafan narmamä yamä mine kasörkeikei ämä nar yame rhuvä.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takamäkeikei mhajoun narmamä kin. Ik näkvöh nehuäyen tuk nävhagien mine norien kwirig kimi narmamä. Rahas mä narmamä tuksem ähu ik.

3

Norien kapä nämhüak minä

¹ Taetas, takävthag kimi nämhüak minä mä tukhasiai namehüä minä, mine gavman kapəriä. Masäkeikei masor näkwairiä, kini masörer matuk ye nipig mifam tuk norien nar huvä minä. ² Mhapäh nisoriahyen nhag narmamä, mörig päh misärähu nämörinuyen, masor huvä päh kimi narmamä, mhäväh-si-ähu närigien kapəriä, mhasiai narmamä m-fam.

³ Meinai in apa kupän, kitawä min kimisätawao, miseinein näfrakisien, mhapäh nisorien näkwai Kughen. Tävthagä hah rimnarmaru irätawä mor ätawä kisörkeikei nahasien, misörkeikei ämä narimnar tuk närig-huvä-yen ye

nipraitawä. Rikitawä rimnäräh kin nautä kape narmamä, kini kitawä misor hah päh kimi narmamä. Narmamä kimisämekin ätawä, kini kitawä kisämekin ätawä minä.

⁴ Mörig Kughen yame rimivöh miragh ätawä, nihuväyen mine norkeikeiyen kafan kratärhav-pä.

⁵ Mörig päh nien mä In rimivöh miragh ätawä tuk norien atuatum minä kapätawä. !Nikam! In rimivöh miragh ätawä ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irätawä tuk norien has kapätawä, kisarha huvä min, Nanmin Rhakä rimnow kin rikitawä.

⁶ Yesu Kristo yame rimivöh miragh ätawä, In e swatuk kape Kughen ramätämrin rikitawä kin Nanmin Rhakä ye rikin agien.

⁷ In mor ätawä kisatuatum ye nimrin kin nihuväyen kafan mä kitawä tukhauä kafan kwajikovä minä, kini mharkun huvä mä tukpihavöh nimraghien rerin.

⁸ Tuk nipig m-fam, tukasäkeikei mishatätä ye narimnar minä e yakamrai, meinai kasäfrakis. Kini yakörkeikei mä takhajoun narmamä kin, päh narmamä yamä mine kamhani näfrakisien ye Kughen, kapəriä närigien tukramörer tim tim ämä tuk norien narimnar yame rhuvä. Nägkiarien a rhuvä, kini ramasitu huvä ye narmamä.

⁹ Apäh marer isok tuk nägkiarien ätawao, mine nägkiarien yame ravus ris, mine nätgohyen tuk niprai nägkiarien kape loa minä. Apäh ämä nägkiarien minä a meinai khapäh nisasituyen ye yermamä kirik, kini kapəriä nihuväyen rirkäk. ¹⁰ Kini tukmä yermamä kirik ramor narmamä kasawhai äriä minä, takvön mögkiar skai kimin, mini-ähu. Mörig tukmä ramor min, kini takvön mini-ähu min. Mörig tukmä näkni-ähu mikiraru, mörig in ramäkeikei ye kafan norien, kini takörer isok tukun. ¹¹ Meinai näkirkun huvä mä yermamä yame ror mäknakin, kafan nätörigen rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan ämä norien ramhajoun mä in rapäh nämhienien.

2:12: 1 Jon 2:16   2:14: Eks 19:5; Dut 7:6; Esik 37:23; Gal 1:4; 1 Pita 2:9   2:15: 1 Tim 4:12   3:1: Rom 13:1-7; 1 Pita 2:13-14   3:3: 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8   3:5: 2 Tim 1:9; Hib 10:22   3:6: Wok 2:17-18   3:9: 2 Tim 2:14,16   3:10: Mat 18:15-17

Nəgkiarjen infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nipig tukruə, takaməkeikei mhai miren marhakin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai nipig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə.

¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwakwə kin.

¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Taknipən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon ?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

? Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimməkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukraru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol norkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rima nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen.

² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarəni rhuva kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuva. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniyen narpiniyen kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimirəh norhuvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mamasitu irak ye nipig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiariyen Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rimməp ta iram tuk nipig kwakwə e mə takvəh min in rirerig-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nikam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuva pik

1:2: Kol 4:17; 2 Tim 2:3   1:7: 2 Kor 7:4   * 1:10: Nhag e Onesimas, nıpran rima, "Yermamə yame rirkun huvə norien wok."   1:10: 1 Kor 4:15; Kol 4:9

rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mærig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kimin rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo. ¹⁸ Mærig tukmə rimnor nar kirik rahah iram, uə rimivəh kafam kirik nar kirik miəpəh nərokien, takərəhu-pən raməmir ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkəwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ?Mærig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram kini nimivəh kafam nimraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkəwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwək, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor arnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrərig-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kimia nimisəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafra, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuə tuk ik.

²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre rhuə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e

Hibrus

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərhəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatəta ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

? Nimraghien rimməhəwə pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmә Isrel tiksın kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatəta ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rımə tukrher-pən kin.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpırig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narımmar ye Ol Testamen in nuhpikiniyen əmə kape norien yame Yesu rımmar. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikiniyen ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikiniyen ye napsien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao

ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikiniyen ye nitaw Yesu Kristo yame rımmayı ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tüksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpırig rapita narımmar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripəniyen Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narımmar fam ye Ol Testamen rımməuə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisiniyen norien has kape narmamə.

Kristo rımmar əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rımməvəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk rıptawə minə.

² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nıpig Kwəsıg, kini Kughen raməgkiar atuatak əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rımmar in mə tukror neai mine tokrei tanə, mırpen In mə tukmə ror infamien, narımmar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nıkhakien kape nıhuvəyen mine nəsaniyen kape Kughen. In rhai atuatak rımmi ye narımmar fam. In mampik ətərəkın narımmar fam ye nəsaniyen kape nəgkiarien kafan. Nıpig In rımməhə tuk nəspir-təyen norien has kapətawə, In rımməvən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nıkar Kughen Yermarə matuk.

Ji Kughen e In yerpırig rapita agelo minə

⁴ Kughen rımməvəh-si haktə Tini e, kini In yerpırig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rımməvəhsi-pən kimin in yerpırig rapita nhag agelo minə fam.

⁵ Kughen rıppəh nini-pəniyen tuk agelo kirik kafan mımə,

“Ik narık.

Taktakun ai yakwauə rımmi atuatak.”

(Sam 2:7)

Mərig in rımməgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen rıppəh nini-pəniyen tuk agelo kirik mımə,

“Yo rımmi atuatak,

kini ik nakwauə narık.” (Sam 2:7)

1:2: Sam 2:8; Jon 1:1-3; Kol 1:16

1:3: Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4

1:3: Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4

1:3: Kol 1:17

1:3: Taet 2:14

1:3: Fil 2:5-11; Kol 1:15-18.

1:4: Efes 1:20-21; Fil 2:9

Mærig In ramægkiar mæknakin kimi Yesu.
⁶ Meina! nîpig Kughen rimmher-pæn kin
 Nimmîn Nupan kafan ruâ ye tokrei tanâ, kini
 In mamni mimâ,

“Pøh agelo m-fam kafan tuksægnægin In.”
 (Dut 32:43)

⁷ Nîpig Kughen ramægkiar ye nîkarin
 kape agelo minâ mamni mimâ,

“Yo yakamor kafak agelo minâ kisæmhen
 kin nimætæg yame ramavæn ikin
 minâ fam, mamor kafak wok.
 Iriâ kisæmhen kin nap.” (Sam 104:4)

⁸ Mærig In ramægkiar kimi Tini mimâ,
 “Kughen, kafam narmaruyen tukramæmir
 rerin, infamien rikæk.

Nakamehua ye narmamâ ye norien
 yame ratuatuk.

⁹ Ik nakorkeikei æmâ natuatukien
 mamæmækin norien iko iko minâ.

Ror pæn, Yo e, kafam atuatak Kughen,
 Yo yakamærhû kupan ik, kini ik
 yerpîrig rapita ik minâ tiksîn.” (Sam
 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pæn min tukun
 mimâ,

“Yermaru. Ye nîrikakunien, Ik nimnor
 tanimtanâ,
 Kini Ik nimnor narimnar fam yamâ
 mine kasæmir-pæn ye neai kin kw-
 ermîn.

¹¹ Narimnar fam minâ e tukharkæk,
 kisæmhen kin neipæn yame
 tukræmætît,
 mærig Ik takamaræ kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanâ
 mine ye neai ræmhen kin yame yer-
 mamâ ramarakikin neipæn mætît.

Takukreikin narimnar fam ræmhen
 kin yame yermamâ ramæviruâ kin
 neipæn.

Mærig Ik nakpøh næviruækinien,
 Kini Ik nakamaræ kape rerin.” (Sam
 102:25-27)

¹³ Kini pøh nien mæ agelo e yame Kughen
 rimîni-pæn nægkiarien tukun e mimâ,

“Ik ækwætæ-pæ ye kwermik matuk,
 Meriæji nîpig jakor ik takehua ye
 tikmir kafam minâ.” (Sam 110:1)

¹⁴ Mærig agelo minâ, iriâ yorwok minâ
 æmâ. Iriâ nanmîn yamâ mine Kughen

ramher-pø kin mæ tuksarha huvæ tuk nar-
 mamæ yamâ mine In ravøh miragh æriâ.

2

Narpînien aikin kape narmamâ yamâ
 mine kasor tævhagâ has

¹ Yesu In yerpîrig pik, ror pæn, rhuvæ
 mæ kitawæ tuksætærig huvæ kin naha
 nhagin yame kwæsærig ta, tamâ kitawæ
 kisapøh nægkiarien minâ a mhavæn isok.

² Nægkiarien yame agelo minâ kimnhani-
 ærav-pæn tuk riptawæ minâ, in næfrakisien,
 kini narmamâ tukhavøh narpînien tuk
 næsikien Loa mine næpøhyen narimnar
 yame Loa ramni. ³ Ror pæn, tukmæ kitawæ
 kasor nar apnapig æmâ ye nægkiarien huvæ

yame ramni swatuk yame Kughen ravøh
 miragh ætawæ iran, to khapøh nisaptayen
 kin narpînien. Nivøh-miraghien e, Yesu
 Yermaru rimmækupan minî-ærhav, kini
 narmamâ minâ tiksîn kimisærig, mishajoun

ætawæ kin, mæ in næfrakisien. ⁴ Kini Kughen
 ramrîpin nægkiarien a mamor nimtætien
 minâ, mine nar apsipis minâ, mine norien
 pisin pisin yamâ mine kasor narmamâ
 kisæm kisakur, mivøh-si-pæn næsaninien
 kimi naha yermamâ yame rorkeikei ye
 Nanmîn Kafan tuk norien wok, mamhajoun
 mæ nægkiarien a in næfrakisien.

Yesu rimauæ mivøh-si-æhu In ræmhen
 kin yermamâ apnapig æmâ

⁵ Pa rimæ agelo minâ tuksarmaru ye tanâ
 vi yame tukrîpiua, yame yakamni e tak-
 takun,* meina! ye Nækwækwæ kape Kughen
 yermamâ kirik rimîni-pæn tuk Kughen
 mimâ,

“Narmamâ iriâ nar apnapig æmâ,
 mærig Ik, nakipøh nærukienien æriâ,
 rikim ramæsik æriâ,
 kini Ik nakamarha huvæ tuk narmamâ
 mifam.†

⁷ Nîmivøhsi-æhu ji yermamâ, agelo minâ
 yerpîrig rapita, mærig kape nîpig
 kwakwæ æmâ.

Mivøhsi-pæ narmaruyen mine
 nehuøyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivøh-si-pæn nehuøyen kimin
 mæ tukrarmaru ye narimnar fam.”
 (Sam 8:4-6)

2:1: Rom 11:22   2:2: Wok 7:53   2:3: Hib 10:28-29; 12:25

2:4: Mak 16:20

* 2:5: Næmæ Isrel rikiriâ

rimnæsik mæ agelo minâ kasarmaru ai taktakun ye tanimtanâ. Æmru Dut 32:8. † 2:6: Gris
 ramni mæ “Ik nakamarha huvæ tuk ji yermamâ.”

2:8: Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5

Nægkiarinen e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, niþran e mə nar kirik rikək yame in riþəh narmaruyn iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpriřig rapita, kape niþig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyn mine nehuəyən mine nisaiyən kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyən mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyən kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyən ye nimhəyən, mə tukruə yemə atuatuk kape niþik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame ramərəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In ramərəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In riþəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piəuni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhəgim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakni niþei mivəhsi-haktə lk ye nimri mirh.” (Sam 22:22)

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.” (Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” (Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niþrairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, niþran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap riřkun nimhəyən. Kini nimhəyən kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyən. ¹⁵ Narmamə kamhəgin kin nimhəyən, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkən əriə

ye niþig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukriřisin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə niþran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piəuni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In riřkun nuəyən hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhəgə has kape narmamə. Ror pən, riřkin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyən iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin niþig ətən ye niþig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, niþig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu riřkun nasituyən irəriə.

3

Yesu In yerpriřig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokran kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimie tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyən kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” (Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə

2:9: Fil 2:8-9   2:10: Rom 11:36   2:10: Hib 2:17; 4:15; 5:8-9   2:10: Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7   2:11: Hib 13:12; Efes 5:26   2:11: Mat 28:10   2:14: Jon 1:14   2:14: Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8   2:15: 2 Tim 1:7   2:16: Aes 41:8-9; Luk 3:8   2:17: Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9   2:17: Hib 5:2; 2:18: Hib 4:15   3:1: Rom 8:28

kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwei Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer tımtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksəriş tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mımə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

⁸ mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik, rəmhen kin rıpmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwei Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, rıpmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien, nar apnapig iriə kimisəm nımtətien yamə mine yimnor ¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mımə, “Rikirirə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam, misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mımə,

“Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” ”*(Sam 95:7-11)

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasəriş əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə

tukriyəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nipig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhəgə has tukriyəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriaji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nipig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik

rəmhen kin rıpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”† (Sam 95:7-8)

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisəriş pawk nəgkiarieren kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ? Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik. ¹⁸ ? Kini ni-pa minə e Kughen rimnəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavəniən ikin Kughen ravəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin? In rimnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nıvəniən ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniən ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmir hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasəriş ətawə, kini

3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22 3:6: 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 * 3:11: Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəvsik, mhamə ta mə Kughen rimnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mımə iriə to khapəh nhavəniən misarə apa tanə huva yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † 3:15: Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. 3:16: Nam 14:1-35 3:17: Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13

mhagin, tamə kitawə kirik ripəh nivəhyen nimirghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsəoyen Huvə mə Kughen rimnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimirghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarieren a ripəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyən iran. ³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniən imə, ikin kavəh nimirghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən iran, Kughen ramni mimə,

“Niemha rimnhai Yo, yimivəh kwəsū mimə, ‘Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin jakvəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin.’” (Sam 95:7-11)

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimirghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniən aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kape napisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mimə,

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.” (Jen 2:2)

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarieren pisin kirik mimə,

“Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimirghien tuk Kughen ikin a, in raməmir hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksın yamə mine kimisərig Nəvsəoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimirghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərhupən nipig kirik min tuk nivəniən ikin kavəh nimirghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktəkun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarieren e yamə yakwərai ta mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.” (Sam 95:7-8)

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nipig in rimikir əriə mhavən Kənan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərhəhu nipig kirik kape nivəniən ikin kavəh nimirghien tukun ikin.[†] ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmir hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimirghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimirghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimirghien e. Ripəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarieren kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripriayen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkieren nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimmərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptərakin tim tim nhatətəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame

* 4:2: In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwəkwə apa ye tipəusik. † 4:8: Stori e raməmir ye Dut 31:7; Jos 22:4. 4:10: Jen 2:2; Hib 4:4 4:12: 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 4:12: Aes 55:11; Jer 23:29 4:12: Efes 6:17 4:12: 1 Kor 4:5 4:13: Rev 2:23 4:14: Hib 7:25

kamharap əsigəvin ətawə ye nımraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nımraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rımıpəh norien təvhagə has. ¹⁶Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgəh tuk nıvəniən ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nıhuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nıhuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nıpig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nıpig m-fam Kughen ramrıpen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nıvəniən tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narımnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rımar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rımar tuk əriə meinai in min rıpəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to rıpəh nıvəhsi-haktə- atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rımnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rımıpəh nıvəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rımırpen In, kini mını-pən tukun mımə,

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rımim atuatuk.”
(*Sam 2:7*)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rımni min mımə,

“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”
(*Sam 110:4*)

⁷ Ye nımraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rımnəməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nımrin rımnaiyu kini mamaiyoh kin nasıtuyen kimi Kughen yame rırkun nıvəh-mıraghien In ye

nımhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwən. Tuk nar ai, Kughen rımnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rımnərig nımhəyen. Nəmhəyen yame In rımnərig rımnəhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rımauə yemə atuatuk, kini mor swatuk kape nıvəh-mıraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwən. Mampık huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rımivəhsi-pən nhag e kimin mımə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarlen rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarlen m-fam tuk əmiə, meinai kimie naksarrah pik tuk nərigien nar kirik mharkun.

¹² Kimie nımishatətə tu pik, kini rıhuə mə kimie takpıhuə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarlen kape Kughen. Mərig nikam, kimie naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, rırkakun min ye nuknei nəgkiarlen minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimie nakwəshuə ta mə taksən nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen.

¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajıkovə əmtəmtə minə - khapəh nhavas-huvəyen nırkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nırkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rıhuə kini masor yame rıhuə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rıhuə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikıtawə rımrue; pəh khapəh nharerig-pəniən tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarlen Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavırkin-əməyen nuknei nımə nıpig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkır-pən əriə ye nımhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini

4:16: Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 5:1: Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 5:2: Hib 2:17-18 5:3: Hib 4:15; 7:28
5:3: Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7 5:7: Luk 22:42 5:7: Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 5:8: Fil
2:6-8 5:10: Sam 110:4; Hib 5:6 5:12: 1 Pita 2:2 5:14: Rom 16:19 6:1: Hib 5:12 6:1: Hib 9:14

pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pəniən kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nīpīg yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nīpīg yame Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən rerin kimi narmamə.³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mōr ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶Mərig narmamə tiksin kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsaniniən kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əria tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nīrerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iria kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nīpīg m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsipən nivhuəyen iran. ⁸Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rirkək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a rīpəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsipən nahasien iran, kini tuk Nīpīg Kwasig, tukriwaan əru.

⁹Eh, kimia yame yaksorkeikei pik əmia. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmia, mərig yakharkun huvə mə kimia nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimia nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmia meinai In rimivəh miragh əmia. ¹⁰Kughen tukriyəpəh nərukiniən wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nīpīg m-fam. Kini In tukriyəpəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nīpīg naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹Yaksorkeikei mə kimia m-fam takharpin

ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rirkək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmia iran. ¹²Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimia taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iria kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iria kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³Nīpīg Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rirkək yame tukrivəh kwəsū iran, meinai nhagin Kughen In yerpirig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsū ye nhagin mimə,

¹⁴“Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17)

¹⁵Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimiwhin mivəh meriaji nīpīg rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsipən kimin.

¹⁶Nīpīg yermamə ravəh kwəsū ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsū a ramərkis kafan nəgkiarien rīpam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nafrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsū ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əria mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukriyəpəh nukreikiniən tuk nīpīg kirik. ¹⁸Kughen ravəh kwəsū məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharəptərkən tim tim norien a yame Kughen rimivəhsipə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigə ye promes minə kafan. Nīpīg tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsū tukun, to rīpəh min nukreikiniən tuk nīpīg kirik, meinai,

6:4-6: Hib 10:32

6:4-6: Efes 2:8

6:4-6: Gal 3:2

6:4-6: Sam 34:8

6:4-6: 2 Pita 2:21

6:10: Mat

10:40,42

6:11: Hib 3:6

6:12: Hib 13:7

6:12: Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12

6:12: Hib 10:36

6:15: Jen 21:5

6:16: Eks 22:11

6:17: Rom 4:16

6:17: Nam 23:19; Taet 1:2

“Kughen to ripäh neikuøyen nipig kirik.”
(*Nam 23:19*)

¹⁹ Kitawä kwäsärähu-pän tim tim kapätawä nätorigien mä tukhaväh narimnar minä a, ror mäkkeikin mä in rämhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapätawä nimraghien, mä nar kirik tukripäh näsuä-äsuøyen kin mivi ta ötawä. Rämhen ämä mä angka e ramämür hanä apa Ikin Ramärhakä Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipän ramäker äswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavän atuä kin kapätawä ikin, mä tukrahitä ye swatuk kapätawä. In ruauä ta rämhen kin hae pris, rämhen ämä kin pris e Melkisedek kupan. Kini in raväh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine namerinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwän e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpärig pik.* Kupan, Ebrahim rimavän mamarowagin iriä king minä, kini mapita äriä, kini mirerig muä. Melkisedek in rimavän mäm Ebrahim ye swatuk, kini in mamähuak mamaiyoh Kughen mä tukrivähsi-pän nihuvøyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivähsi-ta taet ye kafan narimnar miväh-si-pän kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrän kin kimä, King kape Salem, nipran e ramni mimä, “King kape namerinuyen.” ³ Näkwäkwä kape Kughen ripäh nävsaoyen kin rimni mine nisini mine kwänäräus kafan. Kini mipäh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhä iran. Rämhen ämä kin yame in rimipäh nimhøyen, in mamor hanä wok kape pris. Ror pän, in rämhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehüä kirik. Nar apnapig mä riptawä e Ebrahim in yemehüä, mägig in ramsiai pik Melkisedek miväh-si-pän kafan nar huvä minä kimin rämhen kin taet. ⁵ Kitawä kharkun mä ye newk minä fam, nämä Isrel

iriä kasäkeikei mhavähsi-pän kapäriä taet kimi kwänäräus kape Livae, iriä e pris minä, räri-pän ämä yame loa ramni. Nar apnapig mä pris minä, iriä min kwänäräus minä kape Ebrahim, mägig nämä imäriä ikin iriä kasäkeikei mamhavähsi-pän taet kimi äriä. ⁶ Mägig Melkisedek e, päh nien mä in kwänäräus kirik kape Livae. Mägig in raväh taet minä kape Ebrahim. Kini in miväh-si-pän nihuvøyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk ägkär mä yermamä ämä yame in yerpärig tukrivähsi-pän nihuvøyen kimi yermamä yame in ye tanä. Melkisedek ravähsi-pän nihuvøyen kimi Ebrahim, ramhajoun pän mä in yerpärig, kini Ebrahim in ye tanä. ⁸ Kini pris yamä mine kamhaväh taet, iriä narmamä ämä yamä mine tukpihamhä. Mägig Melkisedek e, in raväh taet, kamni kimä in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwänäräus, iriä e kamhaväh taet kape nämä Isrel, mägig kirkun niniyen mä nipig ripriä Ebrahim rimivähsi-pän taet kimi Melkisedek, kafan min kwänäräus, iriä min kimnhavähsi-pän taet a iriä min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivähsi-pän taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pän ye kwänäräus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rämhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mä pris minä tukhasi-pän ye kwänäräus kape Livae, mägig pris minä a kiseinein norien mä narmamä kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pän, pris min kirik tukramäkeikei muä, yame päh nien mä in kwänäräus kape Eron mine Livae, mägig in pris rämhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmä nipig kimä tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukamäkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukamäkeikei kor mäknaikin meinai kitawä kasägiar ye Yermaru kapätawä yame risi-pän ye kwänäräus yame ripäh norien wok kape pris yamä mine khavaan äru nar miragh minä ye tebol ye näkwai Nimä Ehuä kape Kughen. ¹⁴ Kitawä kwänharkun ta mä Yesu Yermaru kapätawä in rimasi-pän ye kwänäräus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses ramagkiar kin wok kape pris minä, pa rimä ramagkiar ye kwänäräus kape Juda. ¹⁵ Mägig rhuvä ämä,

6:19: Fil 3:12   6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7   6:20: Hib 4:14   6:20: Hib 2:17   6:20: Hib 5:16   * 7:1: Stori kape Melkisedek ramämür ye Jen 14:17-20.   7:3: Sam 110:4   7:4: Jen 14:20   7:6: Jen 14:19,20   7:8: Hib 5:6   7:11: Hib 7:18,19; 8:7   7:14: Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5

meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek.

¹⁶ In rimaue pris, mærig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikək.

¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.” (Sam 110:4)

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivənen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksın, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kípəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’” (Sam 110:4)

²² Nəgkiarien e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mimhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin.

²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atəu kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisərə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk mhavi nitə, kwasig ikin, kipiavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nipig Yesu rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nimirghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwəkwə. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwtə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa ikin ramərhakə lkin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrəh yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramirpen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris.

⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə,

7:16: Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 7:18: Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 7:19: Rom 3:20 7:19: Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8 7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1 7:26: Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 7:27: Lev 9:8; 16:6, 7:27: Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 7:27: Efes 5:2 7:27: Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 7:28: Hib 5:1-2 7:28: Hib 1:2 7:28: Hib 2:10 8:1: Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 8:2: Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 8:2: Hib 9:11, 24 8:3: Hib 9:14 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23

“Takamækeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarrien yamə mine khahuvə pək.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pəniən nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekin. ⁸ Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

“Nipig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptəəkiniən promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəriə kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəriə,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriə minə, mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehua minə.

¹² Meinai rikik rehua tuk əriə tuk kapəriə norien yamə mine ripəh natuaturkien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəriə,

Kini rikik tukripiəh nəsik-minien norien has minə kapəriə.” (Jer 31:31-34)

¹³ Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e. ² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwən kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwən kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərhə-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran. ³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min. Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. ⁵ Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən

8:6: Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24   8:7: Hib 7:11, 18; 10:1   9:2: Eks 25:8,9   9:2: Eks 26:33,34
 9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20   9:2: Eks 25:23-29; Jon 6:35,48   9:3: Eks 26:31-33   9:4: Nam 17:1-10
 9:4: Eks 31:18   *   9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə.
 Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.   9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16

kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhoprariyen nīprai narimnar minə a.

⁶ Nīpig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivəniən imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivəniən ime lkin Ramərhakə Ėgkap ikin. Ye newk kirkianə, in rirkun nivəniən ye nīpig kirkianə əmə. Kini nīpig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksīn kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nīpig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivəniən Aikin Ramərhakə lkin. ⁹ In rəmhen əmə kin nimtətien kirk yame ramhajoun-pə nīpig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhəvəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nīkarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape nīprai jir əmə. Kini Kughen rimnərhəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nīpig yame In rimini promes vi kirk yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirk yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirk yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirk yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirk kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nīpig Kristo rimavən ime lkin Ramərhakə lkin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən

mīkirkianə əmə, nəmhen. Meinai In rīpəh nivəhyen nitaw nani mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nīmri nīmraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nani mine kao, uə nīmrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirk yame rəmkimik ye nīmri Kughen mə tukror nimtətien mə nīmraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehua rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə[†] yame ramarə rerin. In sakrefaes kirk yame ratuatuk əgkap, nahasien kirk rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nīmhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə[‡] tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mīrpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nīpig kirk. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nīmhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu rīpəh nīmhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirk rirpen mə tukmə rimə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mīmħə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to rīpəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nīpig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nīkarin kape promes kupan

9:6: Nam 28:2-4 9:7: Lev 16:2 9:7: Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 9:7: Lev 16:15 9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 9:9: Hib 10:1-2 9:9: Hib 5:1; 8:3 9:10: Lev 11:2-23 9:10: Nam 6:3; Kol 2:16 9:10: Lev 11:25,28,40 9:11: Hib 10:1 9:11: Hib 8:2; 9:24 9:12: Rom 3:25 9:14: 1 Pita 1:2,18-19

9:14: Hib 10:4 † 9:14: Ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran.

‡ 9:14: Ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman, ramni “kimia.” 9:14: Taet 2:14 9:15: Luk 22:20 9:15: Hib 10:34

yame Kughen rīmini, nīṭaw nar miragh kirik tukramākeikei maiyu rhajoun mā nar miragh kirik rimamhā, ror nīmtātien mā promes ramarā. ¹⁹Ror mākneikin mā, nīpīg Moses in rīmini-ārḥav ta nēgkiarīen mīnā fam kape loa kimi narmamā, kini kwasig ikin, in rīmivēh tiki sipsip kimnor rāwhao, mīne kwermī nai e kamni kimā “hisop” meires-pān ye nīṭaw kwaji kao mīne nīṭaw nāni mīne nu, kini mētēg-pān nīṭā ye nākḥwēkḥwē kape Loa mīne narmamā mīnā. ²⁰Kini mīni-pān tuk ēriā mīmā, “In e nīṭaw nar miragh kirik yame rīmamhā tuk norien promes kape Kughen ruauā mīnor nāfrakisien kin. Kini kimīā takasākeikei mhasiai In, masor nākwan.” (Eks 24:8)

²¹Ye norien kīrikianā əmā mīn, Moses rīmnetēg-pān nīṭā ye Nīmā Tapolen mīne narīmnar fam yame kavēh tuk nēhuakien. ²²Loa ramni mā pris tukramākeikei mamor-pān nīṭā ye narīmnar khapsaah, ipakā narīmnar fam, ror nīmtātien mā iriā kwēnhauā mishawēn. Kini tukmā nīṭā rīpēh naiyuyen iran, Kughen to rīpēh nāspirien tēvhagā has.

Nīṭaw Yesu ramarpin tēvhagā has

²³Ror pān, nīpīg kimnor sakrefaes, nīṭā rīmnaiyu mor narīmnar mīnā a kīshawēn. Mārig Nīmā Tapolen mīne narīmnar kafan aikin, iriā nanmi nar əmā yame ramor əmā nīmtātien ye narīmnar yame ramāmīr ye rao ye neai. Mārig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nīṭaw nar kirik yame rhuvā rapita tukramākeikei maiyu mor rhawēn. ²⁴Yesu rīpēh nīvānien ime Ikin Ramrhakā Ēgkap Ikin kape tokrei tanā e, yame narmamā əmā kimisor. Nīmā a, in nanmi nar əmā kape Ikin Ramārḥakā Ēgkap Ikin āfrakis apa ye rao ye neai. Mārig Yesu rīmavēn ye rao ye neai, kini taktakun ai, in mamāgkiar atuā kin kapētawā kimi Kughen ye nīmīn. ²⁵Kini nīpīg Yesu rīmnor atuk sakrefaes ye kafan nīmraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris mīnā kupan. Ye promes kupan, hae pris tukramākeikei mīvēn ime Ikin Ramārḥakā Ēgkap Ikin, mīvi nīṭaw nar miragh. Pēh nien mā ramor atuk sakrefaes kin nīṭawin. Kini

tukramākeikei mor māknaikin ye newk mīnā fam. Mārig Kristo rīmavēn ime Ikin Ramārḥakā Ēgkap Ikin ye rao ye neai, mīvēh atuk nīṭawin mor sakrefaes kin mīkīrikianā əmā, rāmhen. ²⁶To Kristo rīpior sakrefaes māknaikin ye newk mīnā fam, rāmhen kin yame pris mīnā kupan kimisor, to rīpīarīg nāmḥayēn nīpīg rīpsaah rīrikakun ye nīpīg Kughen rīmnor tokrei tanā mamvōn mamvōn. Mārig taktakun ai, kitawā kwōsarā ye Nīpīg Kwasig, Yesu rīmatārḥav-pē mīkīrikianā əmā, mā tukror atuk sakrefaes kin kafan nīmraghien tuk nīvēhsi-tayen narpīnien kape tēvhagā hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷Kitawā narmamā, Kughen rīmnrəhu nīpīg yame narmamā kīrikianā kīrikianā tukhamhā iran, kini tukhamhā mīkīrikianā əmā. Kini kwasig ikin, In tukrākīr kapētawā norien mīnā. ²⁸Ye norien kīrikianā əmā mīn, Kristo rīmnor atuk sakrefaes kin mīkīrikianā əmā, mā In tukrarpīn tēvhagā hah kape narmamā khapsaah. Mārig kwasig, ye nīpīg tukrīrerīg-pē mīn iran, In to rīpēh mīn narpīnien tēvhagā has, mārig tukruā mīvēh miragh əmā narmamā yamā mīne kasērer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rīmneighan-pān kin nīmraghien kafan rāmhen kin sakrefaes, mīkīrikianā əmā nāmhen

¹Narīmnar kape loa, kisāmhen kin nanmi narīmnar yamā mīne kamhauā kwasig. Mārig nanmi nar e rīpēh nāmṭīr-huvāyēn. Pēh nien mā nīprai nar. Ye newk mīnā fam, pris mīnā kasor sakrefaes. Mārig nar apnapīg iriā kasor sakrefaes, loa in reinein norien nāmēhuak yamā mīne kamhauā tuk Kughen mā taksatuatuk ye nīmīn, meinai sakrefaes mīnā a, iriā nanmi nar əmā. ²To sakrefaes rīpīāmhen rīpior nāmēhuak mīnā kīpīsatuatuk, mīpīhapēh nor-mīnien sakrefaes, meinai kwēshawēn ta. Kini to sakrefaes rīpīāspir-ta rīkīriā, to kīpīhapēh nīsārīg-rahāsien tuk tēvhagā has. Mārig, nīkam. Kasārīg rahās hanā. ³Mārig taktakun ai, ye newk mīnā fam, pris mīnā kasor pawk sakrefaes, mārig nar a ramor əmā mā narmamā rīkīriā ramāsīk hanā tēvhagā has kapārīā, ⁴meinai nīṭaw nāni mīne kao

9:19: Eks 24:6-8   9:22: Lev 17:11   9:23: Hib 8:5   9:24: 1 Jon 2:1; Rom 8:34   9:26: Hib 9:12,28   9:27: 2 Kor 5:10   9:28: Hib 7:27; 9:12,26; 10:10   9:28: Aes 53:12   9:28: Mat 16:27   9:28: 2 Tim 4:8   10:1: Kol 2:17; Hib 8:5   10:4: Hib 9:12-14

kirapəh niwəmhəniən tuk nivəhsi-tayen narpiniən kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nīpig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mīnī-pən tuk Kughen mīmə,

“Kughen, lk nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig lk nīmnor nīprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk lk, kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mīmə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mīmə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ’ (Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen rīpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun. ⁹ Kini nīpig Kristo ramni mīn mīmə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nīmraghien kafan, In rīmnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpiniən kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rīmnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rīmnor atuk sakrefaes kin nīpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhəniən tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rīmnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rīmnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a,

In rawhiin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”* ¹⁴ Meinai Kristo rīmnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nīmrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rīmnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmīn kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mīmə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mīmə,

‘Nīpig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkirie, kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nīrkunien kapəriə.’ ” (Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni mīn mīmə,

“Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə, kini rikik tukripiəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nīpig tukmə Kughen rīmnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisorminien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer tintim ye nhatətəyən kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksin. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rīmnor ətawə kharkun nhavəniən imə lkin Ramərhakə Əgkap lkin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rīmnəhipu neipən yame raməker əswasig kin lkin Ramərhakə lkin. Mərig pəh nien mə rīmnəhipu neipən kirik, mərig nīpran rīmnərkwoip ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniən tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapətawə,

in yemehuə yame ramarmaru ye nīmə kape Kughen, in e kafan narmamə minə.

²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nīmri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyən əfrakis. Meinai Kristo rīmnətəg-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rīmnokwi-ta nīpraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsəruhu-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyən, meinai kitawə kharkun nisətigtəyən ye kafan nəgkiarien yame rīmirpən-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə

10:10: Hib 2:14

10:10: Hib 7:27

10:10: Hib 10:14; Efes 5:26

*

10:13: Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13.

10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8

10:21:

Sek 6:13

10:21: Hib 3:6

10:22: Hib 7:19; Efes 3:12

10:22: Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24

10:22: 1 Pita 3:21

tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig rıpəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nıpig mifam. Kini nıpig kasəm mə Nıpig Kwasig rinamuə pakə, rhuva mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuva mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rıvəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə.

²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisar kirhini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mımhə. Narmamə, rikiriə to rıpəh nehuəyen tukun.

²⁹ ? Mərig rhawor ye yermamə yamə rıpəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rımını-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rımnor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nıtə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ? Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ? Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvayen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mımə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (Dut 32:35)

Kini In ramni min mımə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkın ik, nar a ror nıginien!

³² Rhuva mə rikimiə tukramuh nıpig kupan, nıpig nıkhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nıpig a, kimia nımisərə ye nıpig əutən kirik, yame rəsəao pik, nımisərig nəmhəyen ehua, mərig nımisərer tim tim. ³³ Nıpig tiksın, narmamə kamhani hah əmiə ye nımiri mirh, masor min narımnar has minə tiksın irəmiə. Nıpig tiksın, nımisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nıpig kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misərə ye nıpig əutən kapəriə. Kini nıpig narmamə kimisəkrəh kin narımnar minə kapəriə, nakwənharkun ta mə kapəriə aikin narımnar raməmri yame in rhuva mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narımnar minə a to rıpəh nırkəkien tuk nıpig kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nıpig naksarə ye nıpig əutən minə, pəh rikimiə tukrıpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrıvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəriə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpıhavəh narımnar yame Kughen rımirpen mə tukrıvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mımə pəh nien mə tuktu

“Kwən kirik tukrua,

in tukrıtərəhav-pə, mıpəh norien

kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımrık, iriə tukhashatətə irak mamharpin. (Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig,

to rikik rıpəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrıvəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərhə-pən kapətawə nərigien ye narımnar yamə mine tukrıpiuə,

10:25: Hib 3:13 10:26: Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21
Mat 26:28 10:29: Rev 1:5 10:30: Rom 12:19
10:34: 1 Pita 4:13 10:34: Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5
6:15; 9:15 11:1: 2 Kor 4:18

10:27: 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 10:29: Hib 6:6 10:29:
10:32: Fil 1:29,30 10:33: 1 Pita 4:14 10:34: Hib 13:3
10:36: Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 10:36: Hib

kini nhatätäyen kapätawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatätäyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimmishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatätäyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir. In rimivəh narimnar yame kípəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatak kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamlə ta, mərig nhatätäyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatätäyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun in.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsaħ pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kípəh hanə nisəmien, Noa rimisiai in mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatätäyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatak ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivəh in mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimmhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah ramhen əmə kin kəmhaui minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kípəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimmhamhə, iriə kimmhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimsəm narimnar minə e mə iriə kasəmir isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhama kisara ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatak ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien ripəh niriərig-pənen ye tanə kapəriə kupan,

11:3: Jen 1   11:4: Jen 4:4-5   11:4: Hib 12:24   11:5: Jen 5:21-24   11:6: Hib 7:19   11:7: Hib 11:1
 11:7: Jen 6:9   11:9: Wok 7:5   11:9: Jen 12:1-8   11:10: Hib 12:22; 13:14   11:10: Rev 21:2, 14   11:10:
 Hib 11:16   11:11: Jen 17:19; 18:11-14; 21:2   11:12: Rom 4:19   11:12: Jen 22:17   11:13: Hib 11:39   11:13:
 Mat 13:17   11:13: Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

yame kwəsəpəh ta. Rikiriä to riþiuh məkna, kipiħarkun nireriġien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisoriən məknakin. ¹⁶ Iriä kimisorkeikei iməriä ikin pišin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen riþəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriä e Kughen. Kini Kughen rimnor arnəpeinə ta ye taon kirik iməriä ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukriþsaah kin, iriä tukhavəh nħaġim.” (Jen 21:12)

Niþig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən niħuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərħav narimnar yame tukriþiuə tuk niþig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən niħuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəġin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməġkiar kin niþig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriä tukhatərħav Ijip, mishawor mħanım in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Niþig in rimnarħa-pə, iriü kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh

makuə kisısər. Kini iriü kirəpəh niħaġinien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə riþsaah, mərig niþig rimnehuə, rimnəm mə riþəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Mimə tukrəpəh naġienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriä kape niþig kwəkwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriä. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarlħ iakei iran tuk Kristo yame tukriþiuə, mərig in to riþəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to riþiamarə ye nimraghien yame rimar ara Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, miþəh niġinien kin king e yame niemħa ramħai pik in. Miþəh narħa-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərħav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauhpən nitaw siþsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriä. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minə, tukriþəh nhopniyen nimrin nupan yerman minə kapəriä.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviöfuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tiþəvsik. Mərig niþig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriä, tahik rimipik əriä, kimisəmmim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasiġ, iriä min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkuraö ye

11:15: Jen 24:6-8   11:16: 2 Tim 4:18   11:16: Mak 8:38   11:16: Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15   11:16: Hib 11:10; 13:14   11:17-18: Jen 22:1-10; Jem 2:21   11:19: Rom 4:21; Jon 5:21   11:20: Jen 27:27-29,39,40
 11:21: Jen 48:1,8-22   * 11:22: Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.”   11:22: Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32   11:23: Eks 2:2   † 11:23: King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriä newk riþəh napitayen kiraru.   11:23: Eks 1:16, 22   ‡ 11:24: Nəġkiarın Gris ramni mə, “in ji piakaskah kape Fero.”   11:24: Eks 2:10   11:26: Hib 13:13   11:26: Luk 14:33   11:26: Hib 10:35   11:27: Eks 12:50, 51   11:28: 1 Kor 10:10   11:28: Eks 12:21-23   11:29: Eks 14:21-31

kəupə kape Jeriko, yame kinnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nīpig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpīr māsaaħ.

³¹ Mīne Rehab e in piraovīn kape swatuk, in min rīmnhatətə ye Kughen. Nīpig kīmnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rīmnəhītə ye kafan nīmə tuk əriū. Ror pən kin, nīpig nəmə Isrel kīmisarowagin kimi nəmə Jeriko, mīshopni nəmə aikin yamə mīne khapəh nhanīyen nəfrakīsien ye Kughen, kīmnhapəh nīshopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nīni-minien mīvən. To yakpəh nīni-minien rapomh maməvsao kin Gideon mīne Barak mīne Samson mīne Jeftaha mīne Deved mīne Samuel mīne profet mīnə tīksin. ³³ Iriə kīmīshatətə tīm tīm ye Kughen, masor narīmnar rīpsaaħ. Iriə kīmnhakīr kwənərəus mīnə kape Isrel mhavən mīsarowagin iriə nəmə iku pīsin mīnə, mīsapīta əriə. Masor norien atuatak mīnə, kīni mhavəh narīmnar huə yamə mīne Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhīsi-pən kīmi əriə. Kīmisəpkatarəkin nəkwai laeon mīnə mə tukhapəh nīsənien əriə. ³⁴ Mīsher-əpīs nap ehua yamə mīne kamhauək. Mīsapitan kin narmamə yamə mīne khamə tukshapni əriə kin nau nīsə. Kapəriə nəsānīnien rīkək pawk, mərig Kughen rīmīvəhīsi-pən nəsānīnien kīmi əriə. Kīni iriə kīmisapīta mobael mīnə kape tanə pīsin pīsin mīnə. ³⁵ Nīpīraovīn tīksin aikin yamə mīne kīmīshatətə tīm tīm ye Kughen, Kughen ror jiriə mīnə kamhamragh mīn ye nīmhəyen.

Mərig narmamə tīksin aikin, kīvəhīsi-pən pawk nəmhəyen kīmi əriə, mərig kwəshatətə tīm tīm ye Kughen. Nar apnapīg kīmə tukrīsīn əriə mə to kīsəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kīmnhapəh nīsəpəhyen, mhāmə tukhavəh nīmraghien kīrik yamə rhuvə rapīta. ³⁶ Iriə tīksin, narmamə kīsārħ iakēi irariə, kīni mīsārķis-ərķis əriə. Kīni iriə tīksin, narmamə karkwəjī ətərəkīn əriə kin jen, mhapīk-

pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tīksin, kīmnarkwhopni əriə kin kapier apīg, kīni iriə tīksin, kīmīvi əru əriə kin so. Tīksin, kīmnhapni əriə kin nao nīsə. Kīni iriə tīksin kīmisarkaoh əmə kin tīki nənī mīne sīpsip. Nar kīrik kapəriə rīkək. Kīmnor ahas pən kīmi əriə. Narmamə kīmisoriaħ pīk əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huə mīnə, tokrei tanə e rīpəh nəmhenien mə to iriə kīsārə ikin. Kīmisarə apnapīg əmə, apa ye tīpəvsīk, mīne ye tukwas mīnə, mīne ye nəpag kapier mīnə, mīne ye nəkwai nīmīr.

³⁹ Nəmə mīnə a, iriə m-fam kīmīshatətə tīm tīm ye Kughen, In rīvəhīsi-pən nhag huə kīmi əriə. Mərig kīmnhapəh nhavəhyen nar e yamə Kughen rīmīrpen ta mə tukrīvəhīsi-pən kīmi əriə, ⁴⁰ meinai In ruīni ta nətərigien kīrik kafan, mə In tukror huə-pə rapīta kīmi ətawə e towei mīne. Kīni ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukrīrīpīn ətawə miriə kupan, mə kītawə miriə əmə tuksayū əm nəmhen əmə.

12

¹ Kīni narmamə yamə mīna, kīmisərər-ərħav tuk Kughen, mīshatətə tīm tīm iran, iriə khapsaaħ pīk, kīni kapəriə nīmraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kīsəpəh nar pam yamə ramraptərəkīn ətawə mīne təvhagə has yamə raməpīt-pə irətawə. Kīni pəh kīsaiyū mhapəh nīsəpəhyen kin naiyuyen yamə Kughen rīmnrəhu-pə kupan irətawə.

² Mīsarħa-pən əmə tuk Yesu, yamə In nuknei nhatətəyen kapətawə, kīni in e yamə tukror mə kītawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rīkītawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan narīgien rapomh. Nīpig rīmamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapīg əmə ye nəmhəyen yamə rīmīvəh. Meighan-pən kin naurīsien kape nīmhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rīmnr kafan narīgien skai tuk nagīnien yamə In tukrīpīvəh. Kīni taktakun ai, In ramkwətə ye nīkar Kughen matuk e In Kīng.

11:30: Josua 6:12-20	11:31: Jos 2:1-16	11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25	11:32: Jaj 6-8	11:32: Jaj 4-5
11:32: Jaj 13-16	11:32: Jaj 11-12	11:32: 1 Saml 16:1,13	11:32: 1 Saml 1:20; 3:19-4:1	11:33: 2 Saml 8:1-3
11:33: Dan 6:22	11:34: Dan 3:19-27	11:34: Eks 18:4	11:34: 2 King 20:7; Jaj 16:28	11:34: Jaj 15:8
11:35: 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37	11:36: Jer 20:2; 37:15	11:36: Jen 39:20	11:37: 2 Kron 24:21	11:37: 1 King 19:10; Jer 26:23
11:37: 1 King 19:10; Jer 26:23	11:37: 2 King 1:8	11:38: 1 King 18:4; 19:9	11:39: Hib 11:2, 4	11:39: Hib 11:13; 10:36
11:40: Rev 6:11; Hib 2:10	12:1: 1 Kor 9:24	12:1: Hib 10:36	12:2: Sam 25:15	12:2: Hib 2:15
12:2: Fil 2:8,9; Hib 2:9	12:2: Mak 16:19			

³Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərəer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nægkiarjen has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimirghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e.

⁵Kimiə nakwəsəru-kin ta nægkiarjen yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nægkiarjen e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuatur minə, mamni mimə,

“Narik, nipig Kughen Yeramaru ramərip atuatur ik,

tapkəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶Mərig in ai Kughen Yeramaru ramərip atuatur narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.” (Prov 3:11-12)

⁷Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuaturkien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatur məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuaturkien in uə? Nikam, rikək. ⁸Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatur tini minə. To Kughen riripəh norien məknakin irəmiə, ririhajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatur minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatur minə. ⁹Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ? Kini tukshawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nimirghien. ¹⁰Rimtawə minə min kasərip atuatur ətawə kape nipig kwakwə əmə, rari-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen

ramərip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In. ¹¹Tukmə kərip atuatur ətawə, nar a ripəh nimarian tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatur yame ratuatur, in tukrikua kin kwənkwan e natuaturkien mine nəmərinuyen.

Takasərig əmiə

¹²Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasəwə ye nipig əutən, mərig harəhsi haktə kwermimə yame rəpəu mə tukrasinin. Mine nihumia yame ramətəmmimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³“Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rimhə,

Sor swatur kapəmiə ratuatur huva, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.” (Prov 4:26)

¹⁴Sarkut mə kimiə m-fam taksəwə kwis ye nəmərinuyen. Kini misarkut mə taksor mə nimirghien kapəmiə in ratuatur, meinai yermamə yame ripəh natuaturkien, to ripəh nivəniən məm Kughen tuk nipig kirik. ¹⁵Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatur, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimə, mikuə, mor kwənkwan ripsaah ye nimirghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶Takasərig əmiə mə takhapəh nhakir-apnapigien narmamə uə nipiraovin. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nimirghien ripəh natuaturkien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nimri nupan, mərig in rimnor salem kin nehuəyen kape nimri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nipig kirikianə əmə. ¹⁷Kini kimiə nakharkun mə kwasig ikin, rikin ririvən min ye nehuəyen kape nimri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak minvəh-si-pən min nihuvəyen kimin. Rimnasək pik pawk tukun, mərig rimirəh nararjen ye nərigien kape rimni,

12:3: Gal 6:9; Rev 2:3   12:4: Hib 10:32-34   12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24   12:8: 1 Pita 5:9   12:9: Nam 16:22; 27:16   12:9: Aes 38:16   12:10: 2 Pita 1:4   12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18   12:12: Aes 35:3   12:14: Rom 14:19   12:14: Rom 6:22   12:14: Mat 5:8   12:15: Hib 3:12; 4:1   12:15: Dut 29:18; Hib 3:12   12:16: 1 Kor 6:18   12:16: Jen 25:29-34   12:17: Jen 27:30-40

kini rimni ripəh nəhuakien tuk nivəhsi-pəniən niəuvəyən kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənarəus minə kape Isrel kinnhəvən ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimisərig nimətag ehua, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə. Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a. Misakur mħagin tuk nəgkiarien a, kini In rimə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar miragh kirik, kimie takasəkei misarkwhopni kin kapiar apig.” (Eks 19:12-13) ²¹ Nipig Moses rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə, “! Yo yakwagin pik, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimie nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimie nakwənhauə ye tukwas e Saon, mine taon ehua e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehua. ²³ Kini kimie nakwənhauə ye nofuginien ehua kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nimri kupan minə kafan. Kimirai-pən nhagmie ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimie nanmi narmamə atuutuk yamə mine kwənhəmhə ta. Kini Kughen rimnor əriə kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmie ror əmie naksatuutuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine

khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame ripəh nhatətəyən ye Kughen, in tukrivəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmie tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimie kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmie. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə neai kupan kinnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini irie kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ? Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mimə,

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (Hag 2:6)

²⁷ Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikui-kiuyen irəriə, irie tukasəmri - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhəvhə rao kape Kughen e yame keinein nikui-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamħagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehua kirik yame raməkwəru narimnar m-

12:18-20: Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 12:18-20: Dut 4:12 12:18-20: Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 12:21: Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 12:22: Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 12:22: Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 12:22: Gal 4:26 12:23: Eks 4:22 12:23: Rev 20:12 12:23: Jen 18:25; Sam 94:2 12:23: Fil 3:12 12:24: Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * 12:24: Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kinnhopni Yesu, in ripəh naiyohyən kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. 3mru Jen 4:10 12:25: Hib 3:12 12:25: Hib 1:1 12:25: Hib 2:2,3; 10:29 12:26: Eks 19:18 12:28: Sam 15:5; Dan 2:44 12:28: Mal 2:5; 4:2 12:29: Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7

fam.”
4:24)

13

Nægkiarinen infamien

¹ Rhuva mä taksäkeikei misor norkeikeiyen kimi ämiä minä rəmhen kin mä kimiä piaumiä minä. ² Takhapäh nisäru-kinien nämien yepsipis yamä mine kamhauä imämia ikin. ! Tukmä ror iriä agelo minä! Narmamä tiksin kimisähitä ye nimä kapäriä tuk narmamä, mhapäh nharkunien mä iriä agelo minä. ³ Kini rikimiä tukramäsik narmamä yamä mine kisarä ye kalabus. Rikimiä tukrämhä tuk äriä rəmhen kin mä kimiä min naksarä ye kalabus. Taksärer-pän tuk yamä mine kivähsi-pän nəmähäyen kimi äriä rəmhen kin mä kimiä min naksärig atuk nəmähäyen a ye nipraimä.

⁴ Päh narmamä m-fam tukhasiai norien kape narkuräkien, mä in ramärhakä nipig m-fam. Päh narmamä m-fam tukhasiai nimhakua kape narmamä. Kughen tukräkir miväh-si-pän narpinien kimi tamaruä mine piakaskäh yamä mir kawäkräh kin äriu minä, mine narman mine nipiraovin yamä mine kasäkräh kin äriä minä, yerman yame ramapir-pän tuk piraovin yame päh nien mä kafan, mine piraovin yame päh nien mä kafan atuatur yerman.

⁵ Särer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiä tukramäkeikei mamagien ämä tuk kapämia narimnar yame nakamhaväh, meinai Kughen rimini mimä,
“!To yakpäh näpähäyen ik,

mipäh nätäyen iram tuk nipig kirik!”
(Dut 31:6)

⁶ Ror pän kitawä kharkun nhaniyen mhamä,

“Kughen Yermaru In yasitu kapätawä,
to tukhapäh nhaginien.
Narmamä kaseinein nisoriahyen ätäwä.”

(Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiä tukramäkeikei mamuh nēmasur minä kapämia yamä mine kimisäkupän mishajoun ämiä ye nægkiarinen

(Dut kape Kughen. Sätärig-ru kin narimnar huvä yamä mine rimatärhav ye nimraghien kapäriä, kini mishatätä ye Yermaru rəmhen kin äriä.

⁸ Yesu Kristo to ripäh nukreikinien. Norien kafan ramämär ämä mäknä apa kupän, muä meriaji-pä ai taktakun mamvön to ripäh norien infamien. ⁹ Takhapäh nisorien mä nhajounien vi pisin pisin minä tukhavi ta ämiä ye swatuk atuatur. Kimiä havaag-pän ämä tuk Kughen, yame ramasitu irämia yerkin agien mä tukror kapämia närigien riskai. Ripäh nihuväyen mä kitawä taksärer-pän natuakämien kape näviginiän, mä in tukror ätäwä khaskai, meinai näfrakisien mä natuakämien minä a to khapäh nisasituyen ye narmamä.

¹⁰ Narmamä yamä mine kasor hanä sakrefaes räri-pän norien kape nämä Isrel kupän, nar kirik kapäriä rikak ye nihuväyen yame Yesu rimiväh-si-pä kimi ätäwä ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini miväh nitawin mivaan apa imä ikin Ramärhakä lkin, kini miväh-si-pän kimi Kughen tuk näspir-tayen tävhagä has kape narmamä. Kini ai, kharähsi-ärhav nar miragh a apa iruä ye nimä täpolen kapäriä, mhavaan äru. ¹² Ye norien kirikianä ämä min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimmärig nəmähäyen ye nipran kini mimhä mä nitawin rirkun näspir-tayen tävhagä has kape narmamä, mor äriä kisatuatur. ¹³ Ror pän, päh kitawä taksor mäknä, mhätärhav iruä imätawä ikin, masor kirikianä kitawä min, masärer matuk, nar apnäpig narmamä kasor naurisien kimi ätäwä rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imätawä atuatur rikak ye tokrei tanä e, mine taon yame ramämär rerin. Märig kitawä kamhahhin taon yame tukripäua.

¹⁵ Ror pän, päh Yesu tukrasitu irätawä mä tukhavähsi-pän sakrefaes kapätawä kimi Kughen nipig m-fam. Sakrefaes e kapätawä, in e, päh khavähsi-haktä nhag Kughen nipig m-fam, mhani-ärhav nhagin.

¹⁶ Hapäh nisäru-kinien norien huvä mine nävraiäyen narimnar kapämia miväh-si-

13:1: Rom 12:10 13:2: Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 13:2: Jen 18:1-33 13:3: Mat 25:36; Hib 10:34
13:4: Mal 2:15 13:4: Dut 22:22 13:7: Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 13:7: Hib 6:12 13:8: Sam 102:27; Hib
1:12 13:9: Efes 4:14 13:9: Kol 2:7 13:9: 1 Kor 8:8; Hib 9:10 13:11: Lev 16:15 13:11: Eks 29:14; Lev
4:12,21; 9:11; 16:27 13:12: Jon 19:17 13:12: Rom 3:25 13:12: Efes 5:26 13:13: Luk 9:23 13:13: Hib
11:26 13:14: Hib 12:27 13:14: Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 13:15: 1 Pita 2:5 13:15: Sam 50:2-15; Hos 14:2;
Aes 57:19 13:16: Rom 12:13 13:16: Fil 4:18 13:16: Sam 50:21-15; Hos 14:2

pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun.
¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nimraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nipiğ kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə riphəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nipiğ mi-fam kimawə jak-sor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimmor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmərig nəmhəyən, mə nitawin tukraiyyu mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyən sip-sip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nimraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nipiğ mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak riphəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkarien yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piutawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəməhuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyən kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai
Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e
Jemes

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamә mine kashatәtә ye Yesu Kristo misarә ye kantri pisin pisin minә.

? Nimraghien rimnhawor pән iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nәmehuә minә kape nәmә Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pән kimi nәmәhuak minә apa Jerusalem. Ror pән, nәmәhuak minә khapsaah kimisap Jerusalem misarә kantri pisin pisin minә. Mәrig kimnharәh-pikәn nipig әutән minә.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mә tukrivәhsi-haktә nәrigien kapәriә meinai kisarә ye nipig әutән minә. Kini morkeikei mә tukrhajoun әriә ye nuknei nhatәtәyәn yame ratuatuk. Nipig yermamә kirik rhatәtә әfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien rәf mihuvә, kini mamәpәh norien has minә.

Jemes ramokrәn huvә ye nәmә Isrel minә

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapәtawә.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurә tuk әmiә, kwәnәrәus twelәf kape nәmә Isrel yamә mine nimnhavән misarә kirikianә kirikianә ye tanimtana. Yakamni-pre rhuvә tuk әmiә.

Nhatәtәyәn mine nirkunien

² Piak minә mine nowinik minә, narimnar pisin pisin tukhauә masor nәmhәyәn kimi әmiә. Nipig takasәm, rikimiә tukramәkeikei mamagien ³ meinai nakwәnharkun ta mә nipig әutән minә tukhauә, mә tukәm-ru nhatәtәyәn kapәmiә. Nipig әutән minә a tukсор әmiә nakhaskai huvә ye nhatәtәyәn kapәmiә.

⁴ Kini takasәkeikei masәrer timtim ye nhatәtәyәn kapәmiә miseriaji-pән nipig yame takhauә rikimiә rimruә, nar has kirik rikәk irәmiә. ⁵ Mәrig tukmә kimiә kirik, kafan nirkunien ripәh nәmhәnien, rhuvә mә in tukraiyoә Kughen, pәh in tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruә mehуә mәpomh min, meinai In ravәhsi-pән әpnәpig әmә narimnar kimi narmamә minә fam, mipәh nhekien narmamә tuk nar yame kisaiyoә kin. ⁶ Mәrig tukmә yermamә a raiyoә kin, pәh tukramhatәtә әmә ye Kughen, kini pәh kafan nәrigien tukripәh norien kiraru; meinai yermamә yame kafan nәrigien ramor kiraru, in rәmhәn kin peao peao ye tame tahik, yame nimәtag ramher-әpu, ravi әpnәpig. ⁷ Tukmә ror rikin ramәsik mә Kughen Yermaru tukrifәhsi-pән narimnar kimin, mәrig, nikam, to ripәh nivәhsi-pәnien, ⁸ meinai nәrigien kafan ramor kiraru. To ripәh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin ramәsik mә tukror.

Yavән has mine yermamә yame nautә kafan ripsaah

⁹ Tukmә yavән has kirik irәmiә, pәh rikin tukragien meinai Kughen ravәhsi-haktә in. ¹⁰ Mәrig yermamә yame nautә kafan rehуә, tukragien tuk nar kirik uә? Rirkәk, meinai Kughen tukrivәh-si-әhu in.* Yakamni mәkneikin meinai nәmә nautә kapәriә ripsaah tukharkәk rәmhәn kin jihә nai yamә mine kisaukei misәsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktә, mәpән-әpән pik, mhen mәnvhirik tukrimsiә. Jihә nai minә tukasәkeikei misaukei tuk nipig kirik, misәsaah-әsaah. Nihuvәyәn kapәriә tukrirkәk. Rәmhәn әmә kin nәmә kapәriә nautә ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavәh mane iran, mәrig tukpiasәkeikei mhamhә tuk nipig kirik.

Kughen to ripәh norien yermamә kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamә yame ramәrer skai ye nipig әutән ramuә tukun mә tukәm-ru nhatәtәyәn kafan, in tukrarә ye nihuvәyәn әfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig әutән minә a, kini Kughen tukrivәh-sipән kafan nәrok, in e nimraghien rerin. Kughen

1:1: Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1   1:2: Rom 5:3-5   1:3: 1 Pita 1:7   1:5: Prov 2:3-6   * 1:10: Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: "Mәrig yermamә irәmiә yame kafan nautә rehуә, pәh in tukragien min, meinai Kughen tukrivәh-si-әhu in."   1:11: Aes 40:6-8

ruirpen ta mə nimraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarieren məknakin meinai to nar kirik ripəh niviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi narmamə. ¹⁴Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-sipə-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipig təvhagə has rurə mehə, kini ramuə kin nimhəyen.

¹⁶Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nīkarin kape narimnar minə e. ¹⁷Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raurkeikin-kreikin. Mərig In raməmir rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhəuə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarieren əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimrin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarieren kape Kughen masor

¹⁹Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarieren e: kimiə m-fam takasəikei misəren matuk tuk nətərigien kin nəgkiarieren, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarieren, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuutuk yame Kughen rorkeikei. ²¹Ror pən, takasəikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu,

mhavəh nəgkiarieren yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarieren e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²²Mərig takasəikei misor naha nhagin yame nəgkiarieren a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³meinai yermamə yame ramərig nəgkiarieren kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimrin ye glas, ²⁴tukmə rəm ta nimrin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimrin rhawor pən iran mine. ²⁵Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuutuk yame ramrisin narmamə, mamor nipig mifam, mipəh nərū-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narhahuvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuutuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nipig əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nimraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ²Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuva, rivəhsi-pən ring kinnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ripəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuva, mhani-pən

tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Erer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.”⁴ Nipig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nikam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In.
⁶Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmhəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nimir mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piəm rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18)

Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiayen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen yermamə.” (Eks 20:13) Kini tukmə nimməpəh nəkrəh-pawk-əyen

kin piraovin, mərig nimməhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpəir-əməyen Loa.

¹²Mərig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrakir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nikam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nikam? Nikam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵Kini tukmə piutawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətət, uə nəviginien nan ripəh nəmhəniyen, ¹⁶kini tukmə kimiə kirik ripəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginien kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmir tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nikam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmir pişin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamha.

¹⁸Mərig narmamə tiksın tukhani mhamə, “Nikam. Narmamə tiksın kamhawəh nhatətəyen, kini tiksın kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nikam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹Ik kamamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə

2:5: 1 Kor 1:26-28   2:8: Mat 19:19; Gal 5:14   2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9   * 2:12: Əm-ru nəgkiarien ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25.   2:12: 1 Pita 2:16   2:13: Mat 5:7; 18:21-35   2:15: 1 Jon 3:17   2:18: Gal 5:6

minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ? Rhawor? ? Nakirkun uə nikam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyən, niḡran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rimini mə in ratuatuk ye niḡrin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapiere yame rimirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyən mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyən rimikua kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkəwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye niḡrin.” (*Jen 15:6*) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyən əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye niḡrin, mərig nhatətəyən mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye niḡrin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: niḡig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

²⁶ Niḡprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyən yame ripəh nikuəyən kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Ripəh niḡuvayən mə kimə khapsaah takhaüə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen in tukrəm huvə məkir niḡraghien mine nəgkiarien kape

nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir niḡraghien mine nəgkiarien kape narmamə apnəḡig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye niḡraghien kapətawə niḡig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehua ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyən ye niḡran minə fam əḡkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin niḡran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame niḡig kapten ramarar-arar iran, kini niḡprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivrən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun niḡi-pənien nar ehua minə. Rikiməi tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitḡin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye niḡraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyən ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar mirəḡh minə, mine man minə, mine nar mirəḡh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape niḡmhəyən.

⁹ !Awəh! Neramtawə, niḡig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhəvəh nanmin.

¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ? Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye niḡri nu kirikianə uə? Nikam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikuə kin kwənwai nai e olif uə? Nikam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwai nai e fig uə? Nikam. Kini niḡri nu oukəh ripəh nikwar-kwarien

kin nu heikøn.

Nirkunien yame ramsi-pøn tuk Kughen
¹³ ? Kwøn kirik ye kwerkwan irəmia
 yame rikin raməsik mə rirkun pik nar
 uə? Rhuvə. Pəh nımraghien huvə kafan
 tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh
 in tukror narımnar ye nirkunien, kini
 pəh nərighien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig
 tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig
 atuk əmə əmiə, to nakhapəh nısausitien
 mhamə nakharkun pik nar, tamə naka-
 seikuə atuk əmə irəmia. ¹⁵ Nərighien has
 minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai;
 mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərighien
 kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai
 nıpig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə
 tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin
 masəri-pən əmə kapəriə atuk nərighien, ma-
 sor nahasien, kini norien has minə fam
 kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien
 yame ramsi-pøn ye rao ye neai, kafan
 norien tukror məkneikin: Nar yame
 raməkupən, kafan nımraghien tukratu-
 atuk. Kini morkeikei pik nəmərınyen.
 In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə.
 Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini
 nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan
 rıpsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm
 nəmhen əmə. Tukriyəh nınyien nar kirik
 nıpəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape
 nərəhuyen nəmərınyen kisəmhen kin
 narmamə yame kamhasuv kweru nai ye
 nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan.
 Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu
 nəmərınyen, norien kapəriə tukrikuə kin
 nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien
 kape tokrei tanə

¹ ? Naha e nhagin nuknei tıgoh mine
 nəmhookien ye nımraghien kapəmiə?
 Narımnar minə e kamhauə meinai
 kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə
 ye nıpraimia. Kini nətərighien minə a
 kape nərighien huvə ye nıpraimia, iriə
 kasoriah rikimiə kirikiana kirikiana.
² Rikimiə ramvən tuk narımnar kape

nəmə pisin minə, mərig nakhapəh
 nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh
 əmiə minə tuk nhavəhyen narımnar.
 Naksorkeikei narımnar tıksin, mərig
 nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə
 tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen
 narımnar meinai nakhapəh nısayohyen
 Kughen tukun. ³ Kini nıpig tukmə
 naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai
 nımisaiyoh kin ye nərighien yame rahas,
 mhamə takhavəh əmə narımnar kape
 nərigh-huvəyen ye nıpraimia.

⁴ ! Aweh! Nımisəpəh Kughen mhavən
 masəri-pən norien kape tokrei tanə
 rəmhen kin yame piraovin rıpəh nısayien
 kafan yerman, məpəh, maməri-pən
 yerman pisin. ? Nakharkun uə nıkam,
 mə, yermamə yame rorkeikei narımnar
 kape tokrei tanə in raməməkin Kughen?
 Yermamə a tukramorkeikei narımnar kape
 tokrei tanə, in tıkmir kape Kughen. ⁵ Naksor
 məknakin, masor təkun nəgkiarın kape
 Kughen* yame ramni mə Nanmin kape
 Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei
 mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen
 ramaütə-pə kin kafan nıhuvəyen rehuə pik.
 Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Kughen tukrətapig kin narmamə yamə
 mine kisausit,
 mərig tukraütə-pən kin kafan
 nıhuvəyen kimi narmamə yamə
 mine kamhawəh-si-əhu kapəriə
 nərighien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei
 mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen.
 Nıpig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-
 pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in
 tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən
 ipakə tuk Kughen kini in tukruə ipakə
 tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə,
 səraov. Kini kimiə yamə mine nətərighien
 kapəmiə ramor kiraru, sor nərighien
 kapəmiə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə
 tukrəmhə kini mərou, misasək apomh tuk
 kapəmiə təvhagə has. Hapəh nısarhien,
 misasək əmə. Pəh kapəmiə nəgıenien
 tukriəkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu
 əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini in
 tukriyəh-si haktə əmiə.

3:18: Mat 5:9   4:1: Rom 7:23   4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15   * 4:5: Jemes raməgkiar ye Ol Testamen,
 mərig keinein mə raməgkiar atuətuk ye naha japta uə ves.   4:6: 1 Pita 5:5   4:7: Efes 6:12
 4:8: Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7   4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,[†] mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwən, mamor əmə mə in raməhuə ye loa. ¹²Mərig Kughen pisin əmə In rimmərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ? Mərig ik pə? ? Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigə ye Kughen

¹³Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴Naksəgkiar məkknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukrītərhav tianəkwamer. ?Kini nimmraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhshihaktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məkknakin kisahas pik. ¹⁷Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mīpəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹Kimiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ²Kapəriə nautə ruəmətət ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-əkəwəteih kapəriə neipən. ³Nəmtəyen rimmərə narimnar kapəriə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nīpraimiə rəmhen kin yame nap raməkweru nar kirik. Nar apnapig mə Nīpīg Kwasiğ ruauə ipakə, mərig kimiə

naksəptig kin nautə ripsaah kapəriə. ⁴! Səm-ru! Yorwok minə kapəriə kimisor pawk wok ye nasimien kapəriə mərig nimmhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimmhapəh nhavəhshipənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pik rimmərig nasəkien kapəriə. ⁵Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nimmisarə ye tokrei tanə e ye nimmraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəriə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhshipre narpinien kimi əmiə. ⁶Nimisərip-ərhav narmamə atuutuk minə ye nimmri mirh, mharuk-pən nəgkiarien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimmhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nīpīg kape nəmħəyen

⁷⁻⁸Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəriə rəpomh kini mamhawhin nīpīg yame Yesu Yermaru tukrītərig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrītərig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəriə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nīpīg kape nəviginiyen meriaji tukrimruə kini rīvəh nan nəviginiyen.

⁹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəriə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimmhəni-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimmraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nīpīg nəmħəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məkknakin ye nīpīg nəmħəyen ramuə, iriə kasarə ye nīhuvəyen əfrakis. Nīməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimmərer tim tim

† 4:11: Əmru loa e ye Jem 1:15. 4:12: Rom 2:1; 14:4 4:14: Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17: Luk 12:47 5:2: Mat 6:19 5:4: Dut 24:14-15 5:5: Luk 16:25 5:7-8: Dut 11:14; Jer 5:24

ye nīpig ətātən mīnə, kīni mharkun mə Kughen Yermaru rīnnamarha huvə tuk Job. Narīnnar ahas mīnə rīpsaah rīmavən tukun; kīni ai, Kughen rīnnor huvə pik pən kīmin. Kīni ror məkneikīn, takhapəh nīsəru-kīnien mə rīki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kīni In rorkeikei ətawə.

Takamni ətə nəfrakīsien ye nīpig m-fam

¹² Piak mīnə mīne nowīnik mīnə. Nar rhuvə pik mə rīkīmīə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsū ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kīrik mīn. Nīpig mīfam takhani ətə nəfrakīsien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “ɛwəh,” kīni pəh kapəmīə nəgkīarīen tukruə mor nəfrakīsien kīn. Kīni nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nīkam,” kīni pəh kapəmīə nəgkīarīen tukruə mor nəfrakīsien kīn. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpīnien kīmī əmīə.

Nəhuakīen yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kīmīə kīrik ramarə ye nīpig ətātən, rhuvə mə tukrəhuak kīmī Kughen. Tukmə kīmīə kīrik rīkīn ragīen, rhuvə mə tukrəni nīpei kape nəgnəgīnien. ¹⁴ Tukmə kīmīə kīrik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kīn elda mīnə kape nīməhuak pəh khaūə mīsəhuak-pən iran, mīsətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kīni irīə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanīn. Kīni Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kīni tukmə rīnnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikīn, mə takhani-ərav-pre norīen has mīnə kapəmīə tuk ətawə mīnə, masəhuak-pən irəmīə mīnə mə taksəsanīn. Nəhuakīen kape yemə atuətuk nagheen rehuə, kīni mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kīn kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kīn ətawə. Mərig in rīnnaməhuak maməhuak mə nəhīg tukrīpəh nīpīen, kīni nəhīg rīpəh nīpīen merīaji newk kīsīsər mīne makuə sikis.* ¹⁸ Kīni maməhuak mīn mə nəhīg tukrīp, kīni Kughen rher-pə kīn nəhīg, kīni nəsimīen mīnə fam kīmīsor kwənkwaīrīə.

Vi-pə mīn narmamə yamə mīne kapərīə nərīgīen rīmamīr

5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8   5:12: Mat 5:34-37   5:14: Mak 6:13   5:15: Mat 17:18-20

* 5:17: Ɛm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.   5:18: 1 King 18:42-45   5:19-20: Gal 6:1

¹⁹⁻²⁰ Piak mīnə mīne nowīnik mīnə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kīmīə kīrik ramīko maməpəh swatuk kape nəfrakīsien, kīni kīmīə kīrik rīvī-pə mīn, yermamə yame rīvī-pə yor təvhagə has ramrērig-pə mīn ye swatuk kape nəfrakīsien, in ravəh-mīragh kwən a ye nīmhyen kafan, kīni mamor swatuk kīmīn mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua mīnə kafan.

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 1
Pita

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai
nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai
ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisərə
ye tanə minə e Pontas mine Galesia
mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia.
Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a
kimə Tarki.

? Nimmraghien rimməhawor pən iran mine
ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə
kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik
niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpiniən
kimi nəməhuak minə tiksini, mhopni tiksini.
Mərig ripəh nuhyen Pita.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita
rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien
kape nəməhuak yamə mine kasərig
nəmhəyen. Morkeikei mə tuksarər tim tim
ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien
yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien
ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu
Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə
yamə mine nakasərə ikin minə fam apa
ye provins minə e Pontas mine Galesia
mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia.
Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin
pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig
kimia yepsipis əmə eikin e. ² Kughen
Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa
kupən, in rimini kafan nərigien mərəhu,
kini muirkun ta swatuk minə fam kape
nimraghien kapətawə. Kini Nanmin
Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan
narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu
Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien
has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin
kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen
kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə
rerin ye rao ye neai

³ Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen
mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə!

Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In
rimnor ətawə kwəsarha min ye nimraghien
vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim
kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin
meinai Yesu Kristo rimmiragh min ye
nimhəyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi
e, kitawə kamhawəh narimmər huvə minə
apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu
karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh
nahasien, mipəh nimətitiən, kini mipəh
nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaniniən
kape Kughen rhotkimkimin ətawə meri-
aji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini
ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun nar-
mamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə.
⁶ Rikimio tukragien pik tuk nar e, nar ap-
napig tukmə nipig əutən pisin pisin minə
kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien.
Mərig kamhauə tuk nipig kwakwə əmə.

⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə nar-
mamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə
? nakasərə tim tim uə? Aean e gol
ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-
ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikiana
əmə min, nipig əutən minə kisəmhen
kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye
kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita
aeən e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə
tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə
nhagmia, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi
əmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu
Kristo mərig naksorkeikei In. Kini
nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun,
mərig nakashatətə iran. Kini rikimio
rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik
mapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig
to rapəh neriajien nagienien kapəmiə.
⁹ Rikimio ramagien məkneikin meinai kimio
nakwənhawəh nar e yame nimisərəhu-pən
nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen
tukrivəh miragh kapəmiə nimraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav
mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi
əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru
swatuk yame Kughen tukrivəh miragh nar-
mamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmir
irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame
Kristo tukrərig ye nipran, kini ai, Kughen

1:4: Kol 1:12

1:5: Jon 10:28; 17:11

1:6: Jem 1:2; 1 Pita 5:10

1:7: Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

1:8: Jon 20:29; 2 Kor 5:7

1:10: Mat 13:16-17

tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nipig atuatuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatarhav-pəyən ye nipig kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksam mharkun narimnar yamə mine kimnhatarhav-pə.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye niहुवəyən yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipig yame Yesu tukrikerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisiriə minə. Kupan, nimnhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikiana, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuatuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.” (Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksin. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e ramhen kin yepsipis minə əmə tiksin ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin

nimraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipig kirik ramhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In ramhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipig yame ripəh nor-hanəyən tanimtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre niहुवəyən kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyən kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksin. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimiyə minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmır kape rerin, to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini niहुवəyən fam kapəriə kisəmhen əmə kin jihi nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jihi nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, ramhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniən kimi narmamə, mine norien

1:11: Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

1:14: Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18

1:17: Rom 2:11; Rev 2:23

1:18-19:

Wok 20:28; Hib 9:12-14

1:20: 2 Tim 1:9-10

1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2

1:22: Jon 13:34; Rom 12:10

2:1:

Efes 4:22; Jem 1:21

minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə.
² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarieren kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meina! Kughen rimirəvəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarieren kafan miseihuə kin.
³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimməkir mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrahəkə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin raməgien tukun.
⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmru. Yimməkir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape niraptərəkiniənimə, kini narmamə yamə mine kishatətə iran, tuk nipiğ kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkəwə Kape Kughen rimini kupən mimə,

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkiniənimə kimisarakikin,

mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkəwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamir.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meina! kimisəpəh nəgkiarieren kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rimmor əmiə məknə mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarieren yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyen mine narimnar yame In rimmor. In rimisəkirən əmiə mə taksətə ye nərigniənimə, mhauə ye nikakien huvə kafan.
¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə arnapig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.†
 Apa kupən, nimmhapəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuətuk kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərəer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə.
¹² Nipiğ m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini nimmraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarieren has irəmiə, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmiə, kini mhasiai Kughen ye nipiğ yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror

2:3: Sam 34:8 2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6

7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 †

2:10: Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.

* 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem. 2:9: Dut

2:11: Gal 5:17,24 2:12: Mat

5:16 ‡ 2:13: Gris ramni “Sor nəkwai king.”

mækneikin, takasor nækwai næmehua minə fam yamə mine narmamə kamhävəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nækwai yamehua kape gavman[†] yame in yamehua əgkəp, ¹⁴ mine kafan næmehua yamə mine ramher yərhav kin əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor mækneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəriə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmia rəmhen kin yame yemehua kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror mækneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar arnapig mə in təvhagə hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror mækneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratu-atuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehua^S minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nækwai kapəriə nəmehua minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknaikin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuatuk, mərig kapəriə nəmehua minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nipiğ əuten minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ? Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehua minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratu-atuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar arnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimmokrən

kin əmiə mə taksərig nəməhəyen meinai Kristo rimmərig nəməhəyen tuk əmiə. In rimməkupən mhajoun norien atuatuk a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkəwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“In rimipəh norien təvhagə has kirik, kini In rimipəh niniyen nəgkiarien eikuə kirik.” (Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimmərig pawk nəməhəyen ye nipran, mərig rimipəh niniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rimmərəhu-pən narimmnar fam ye kwermi Kughen yame nipiğ m-fam kafan norien kape nəkiriən narmamə in ratu-atuk əmə. ²⁴ Ye nipiğ a, Yesu rimməker ye nai kamarkwəwə kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nipran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natu-atukien.

“Kिमoh In, rimmərig nəməhəyen ye nipran tuk nivəh-miraghien ətawə.” (Aes 53:5-6)

²⁵ “Apa kupən, kimiə nimisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsarar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nimraghien kapəriə.” (Esik 34:5-6)

3

Norien atuatuk kape yerman mine pi-raovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimiə nipi-raovin yamə mine nakwəsarurək ta, takasəkeikei misor nækwai narman kapəriə. Kini tukmə narman kapəriə kharəpəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəriə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəriə tuksəm mə norien kapəriə ratu-atuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk niviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək

2:13: Taet 3:1   2:15: 1 Pita 3:16   § 2:17: Gris ramni “Hasiai king.”   2:17: Rom 12:10   2:18: Efes 6:5
2:20: 1 Pita 3:14,17   2:21: Mat 16:24; Jon 13:15   2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5   2:23: Aes 53:7; 1 Pita
3:9   2:24: Rom 6:11   2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21   3:1-2: Efes 5:22

mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin.
³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nikwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimmor kin gol ye nimətərgimīə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to ripəh nahasien tuk nipiğ kirik. In e ye nimirghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nimir Kughen. ⁵ In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimmasar nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimīə e kwənərus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimīə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimīə nīpiraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nimirghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimīə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rīmtawə tukrivəsi-pre, in e nimirghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərər əswasiğ kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarien infamien e. Kimīə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimīə tukreihuvə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimīə rimar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwayi. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, mīpīhavəh nīhuvayen kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkəwə kape Kughen rimiini kupən mīmə, “Yermamə yame rorkeikei nimirghien huvə,

kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nipiğ mifam,

in to ripəh niniyen nəgkiarien has minə, kini in to ripəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə, kini mor əmə narimnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərīnuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,

kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,

mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”

(Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to rorīah əfrakis əmiə.

¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nīhuvayen.

“Takhapəh nhaginien kin nəməhəyen yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimīə tukripəh nəsik-pikien.”

(Aes

8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nimirghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhāmə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nipiğ mifam takasəkeikei misərər matuk tuk nhorpinien nəgkiarien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə.

¹⁶ Kini ye nipiğ mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatuək əmə.

Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimīə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpīsauris tuk nini-hahyen əmiə.

¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun.

¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatuk

əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nipran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor In ramragh min ye nimhəyen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rapomh. In a ye nipig yame Noa rimnəvhirəkən rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nipig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimmor nimtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimmor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nipran, pəh nien mə kamakwi-ta nəmkimik ye niprai jir, mərig nipran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nipig Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nipran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nipran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pənien narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsoriah ta nipig rehua tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nipiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə

tuk nar has minə; kini misapis pik kin ninimien; kini masor lafet kape nərəpəhuyen nipiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nimraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsəoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimmhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nimraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimivəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatuk kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai niəhuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimivəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimivəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimivəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsəninien yame Kughen riwəhsi-pən

3:20: Jen 6-7   4:1: Rom 6:2,7   4:3: Efes 2:2-3
Tes 4:13-18.   4:7: Rom 13:11-12   4:8: 1 Pita 1:22

4:5: Wok 10:42   *   4:6: Əmru 1 Pita 3:19-20 mine 1

kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyən mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəməhuak minə tuksərig rahas ye niprairia

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhəyən yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyən kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhəyən rəmhən kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyən, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nipig kape nəkiriən narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrakupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Tukmə narmamə yamə mine kisatukat, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhəgə hah, tukamharəh-pikin pik nipig əutən.” (Prov 11:31)

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye niprairia, tukasəkeikei misərahupən nimraghien kapəria ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kini rhuvə

mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamarua

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhən kin əmiə, kini yo min yimməm kin nimirik nəmhəyən kape Kristo, kini yo jakvəh nimraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmır ye kwermimə, rəmhən kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyən tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhəyən mə kimiə takhauə misəmhən kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəria minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhən kin yame kəvavhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamarua, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərəer əswasig kin əriə, mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” (Prov. 3:34)

4:11: Rom 12:6-8

4:13: Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7

4:14: 1 Pita 2:20

5:1: Rom 8:17-18; 2 Kor 1:5-7;

Efes 3:13; Fil 1:29

5:2: Jon 21:15-17; Wok 20:28

5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7

5:4: Rev 2:10

5:5:

Efes 5:21; Jem 4:6

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nıpig atuatuk kafan. ⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhapam kin, havəhsipən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nıpig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikin minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyen kape nıpig kwakwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasipən əmə tuk Kughen, kini In rımnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkə e

¹² Kwən e Saelas* rımnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmir iran. Yakmərərai nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə 'narik,' in min ramokrən huvə irəmiə.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10   5:7: Mat 6:25-30   5:8: 1 Tes 5:6   5:9: Efes 6:10-18; Jem 4:7   5:9: Efes 6:11-13; Jem 4:7   * 5:12: Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas.   5:12: Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30   † 5:13: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nækwækwæ yame ror kîraru kin yame Pita rimirai

Nægkiarîen kwakwæ kape nækwækwæ e 2 Pita

? Pa rimirai nækwækwæ e? Pita rimirai nækwækwæ e.

? Rimirai ramvæn kimi nîpa? Rimirai ramvæn kimi nômêhuak minê fam.

? Nimraghien rimnhawor pæn iran mine ye nîpig rimirai? Ye nîpig a, nômhâjoun eikuê minê tiksîn kimnhavên imêriê mamhani mhama Yesu to rîpêh nîrerîg-pê-minîen.

? Rimirai nækwækwæ e tuk naha? Pita rimîrkun mæ pêh nîen mæ tuktu rimhê, kîni rorkeikei mæ tukrivêhî-pæn nægkiarîen infamîen kafan kimi nimêhuak. Morkeikei mæ tukrisîg nômêhuak minê, mor æpu nhâjounîen eikuê minê. Mêrig nimêhuak tukramêkeikei mærer tîm tîm mæri-pæn æmê nhâjounîen yame ratuatuk. Kîni morkeikei mæ nhatêtøyen kapêriê ye Yesu tukramêkeikei muê miskai, kîni nîrkunîen kapêriê ye nîkarîn kape Yesu tukramêkeikei mhaktê.

Pita ramokræn huvê irêriê (Jud 4-13)

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuê kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvê-pre tuk æmiê yamê mine nakhavêh nhatêtøyen yame in rhuvê rêmhen kin kapêmawê nhatêtøyen. Norîen atuatuk kape Kughen kapêtawê mine Yesu Kristo yame ravêh mîragh êtawê in swatuk yame nimnhavêh nhatêtøyen a iran.

² Pêh Kughen tukrautê-pre kin kafan nihuvøyen mine nômêrinuyen kimi æmiê rapita, meinai nakwênharkun In mine Yesu Yermaru kapêtawê.

Kughen rimnokræn kin êriê mæ narmamê kafan minê

³ Kughen rimnokræn kin êtawê mæ tuksarê ye nihuvøyen mine nîkhakîen kafan ye nîpig yame kitawê kimnhauê mharkun In. Kîni ye nêsanîniên kafan, In rimivêhî-pê narîmînar fam kimi êtawê yamê mine tukasêkeikei mhavêh ye nimraghîen kapêtawê mæ rikîn tukragîen tuk êtawê. ⁴ Kîni ye nêsanîniên mine

nîkhakîen kafan in rimivêhî-pê kafan promes yamê mine kîsehua mhahuvê pik. Kughen rimivêhî-pê mæknakîn promes minê e mæ norîen kapêtawê tukrêmhen kin norîen kafan, kîni mæ kitawê tuksap ta ye nahasîen kape tokrei tanê yame ramsî-pæn tuk nêrigîen has minê yerki narmamê.

⁵ Kîni ror mæknêkîn, takasêkeikei misarkut mæ norîen kapêmiê tukrhuvê pik. Taksêsîk æpnîs norîen minê e ye nhatêtøyen kapêmiê: Taksor huvê pæn kimi narmamê; kîni takhavêh nîrkunîen; ⁶ kîni masarha huvê tuk nimraghîen kapêmiê; kîni masêrer tîm tîm ye Kughen ye nîpig æutên minê; kîni mhavêhî-pæn kapêmiê nimraghîen fam kimi Kughen kîni masor nækwân; ⁷ kîni masorkeikei nômêhuak minê; masorkeikei min narmamê minê fam. ⁸ Rhuvê mæ taksor norîen minê e mamharpîn, mæ nîrkunîen kapêmiê ye nîkarîn kape Yesu Kristo Yermaru kapêtawê tukror kwênkwan. ⁹ Mêrig tukmê nakhapêh nîsorîen narîmînar minê a, naksêmhen kin yermamê yame nîmîrîn rîpis, uê yame ramêm nar ipakê æmê, mæpêh nêmiên nar ehua e mæ Yesu rimnêspir-ta tøvhaê has kapêtawê yamê mine kimîsor kupên. ¹⁰ Ror pæn, piak minê, mine nowînik minê, takasêkeikei misarkut tuk nîsorîen norîen minê a, pêh ramhâjoun-pæn mæ nêfrakisîen mæ Kughen ruîrpen ta æmiê, kîni minokræn kin æmiê mæ kafan narmamê minê. Meinai tukmê naksor narîmînar minê a, kîni to nakhapêh nhamîriên tuk nîpig kîrik; ¹¹ kîni Kughen rikîn tukragîen tuk nêhitøyen ye kwêruê mæ takhavên ikîn Yesu Kristo Yermaru Kapêtawê yame rimivêh mîragh êtawê ramarmaru ikîn kape rerîn.

¹² Ror mæknêkîn mæ, nîpig mîfam jakamêkeikei mamni-pre narîmînar minê e kimi æmiê mæ rikîmiê tukramêsîk êriê, nar æpnâpig mæ kimîê nakwênharkun ta narîmînar minê e, kîni masêrer tîm tîm ye nêfrakisîen yame nakvênhavêh ta. ¹³ Yakamragh mamarê ye tokrei tanê e, rikîk ramêsîk hanê mæ ratuatuk mæ jakni-êrhav mîn narîmînar minê a mæ rikîmiê tukramêsîk mîn, ¹⁴ meinai yakîrkun mæ pêh nîen mæ tuktu yakmhê. Yesu Kristo Yermaru kapêtawê rimnhâjoun ta mæknakîn yo. ¹⁵ Kîni taktøkun ai yakamarkut pik mæ nîpig tukmê yakmhê,

kini takhapøh nisøru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipig kimawə yimnamhani-ørhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pøh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yer-mamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehua pik.

¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini masiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, "In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun." Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimia min taksərig huvə nəgkiarien a mamhavən miseriəji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəgkiarien kafan raməmir yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pøh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profes kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ørhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətayen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nimətairiə kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pøh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame iriə atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig

kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Iriə kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ørhav ta narpinien kapəriə, kini pøh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimia nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipig agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh niraptərəkinien əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriə kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmhəyen miseriəji-pən In tukrini-ørhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipig kape Noa, Kughen ripəh niraptərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig rimnhopni əriə ye nu ehua yame rimətim mhaktə. Mərig Noa, yame rimini-ørhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaən əru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwan. ⁷⁻⁸ Mərig kwən a Lot rimnamarə iriə miriə, kini nipig m-fam in rimnəm norien has minə kapəriə, kini mamərig nəgkiarien has minə kapəriə. Mərig nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rimivəh miragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rirkun nivəh-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun nirəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rirkun niraptərəkinien əriə mor narpinien kimi əriə taktəkun mivən meriəji nipig yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror

narpinien kimi nēmā has minā fam, mērig In tukror narpinien ehua kimi narmamā yamē minē kasor narimnar kape naurisien yamē nīprairiā omā rorkeikei mā tukzor, kini narimnar e kasor ariā kasāmkimik. Narmamā minā a khapāh nisorkeikeiyen mā Kughen tukreihua irāriā.

Narmamā minā a kisausit mhapāh nhasaiyen nar kirik, kini mhapāh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo minē ye neai. ¹¹ Mērig agelo minā tiksīn iriā yerpīrig misapita; mērig iriā to khapāh nhani-hahyen agelo apnāpīg minā ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Mērig narmamā minā a kamhani hah narimnar yamē khapāh nharkun-huvōyen. Iriā kisēmhen kin nar aparū minā, yamē kapāriā nirkunien rirkāk. Kasor omā nar yamē nīprairiā omā rorkeikei. Mērig, nar aparū minā kasarhāpē ye tokrei tanā mā narmamā tuksarhakin ariā mishopni ariā. Kini ye norien kirikianā omā min, Kughen tukroriah nēmā has minā a rēmhen kin yamē kamhopni nar aparū minā.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapāriā meinai iriā kasor ahas pān kimi narmamā. Rikiriri ragien omā tuk nāviginien minē ninim-pikiēn; pōh nien mā yēnpīg omā, mērig yēnpīg minē yeraan. Iriā kisēmhen kin nāmkimikiēn ye neipān, minē nimap pien. Masoriah nhag nīmēhuak. Mhau masāvigin kimia miriā, mērig kaseikuā irēmia, masor norien has. ¹⁴ Nīpīg m-fam kapāriā nērigien ramvān tuk nākrahēn kin nīpiraovin yamē minē kapāriā nērigien rimar. Kini nīpīg m-fam kasor tēvhagē has mhapāh nisāpēhyen. Mamhavi ta narmamā yamē minē kapāriā nērigien rapōh niskaiyen; kamhakwasīg kin norien has kapāriā. Mishajoun ariā kin norien kape nēptigien kin nautā. Mērig Kughen rimini ta narpinien kapāriā. ¹⁵ Kimisāpōh swatuk yamē ratuātuk, mamhaiko masāri-pān swatuk kape kwajikovā kape Beor e kupān, nhagin e Balam, yamē rorkeikei pik nivōhyen mane ye norien yamē rahas. ¹⁶ Mamarā, dongki kafan rimnhek in tuk norien has kafan. Kitawā kharkun mā dongki to rapōh nēgkiariēn, mērig Kughen

rimnor mā dongki tukrāgkiar rēmhen kin yermamā ramāgkiar mā tukrini-ōhu norien atōwao kape profet a.*

¹⁷ Nāmhajoun eikuā minā, nhajounien kapāriā nīpran rirkāk, rēmhen kin nīmri nu yamē rināmit, minē napuā yamē nīmātag ehua ramahia ta kin, kini nāhig rirkāk iran. Mērig Kughen rimnōrōhu karin imāriā ikin mā nāpignapiēn. ¹⁸ Iriā kasāgkiar ausit mamhani nēgkiariēn yamē nīpran rirkāk. Iriā kasāgkiar ye narimnar yamē minē nīprai narmamā kisorkeikei, kini mhavi-pō narmamā khauē ye nahasien yamē kwēsōta pō pō omā iran. ¹⁹ Kamhani autān mā narmamā kharkun nisāri-pānien naha nhagin yamē iriā atuk kisorkeikei, natuakāmien kirik rirkāk iran. Mērig nērigien has kapāriā ravi pik nērigien kapāriā mamor yamēhuā kin kapāriā. “Tukmā nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauā slef kafan.” ²⁰ Mērig tukmā iriā kisap ta ye nahasien kape tokrei tanā nīpīg kwānhauā mharkun Yesu Yermaru yamē Ravōh Miragh atawā, mākneikin, misarar, mamharerig-pān tuk norien kape tēvhagē has, mākneikin norien has ramarmaru irāriā. Iriā kasāmīr ye nahasien yamē rahas rapita yamē kimisarā iran kupān. ²¹ Meinai, tukmā yermamā rapōh nirkunien swatuk kape natuātukien, rahas kwānmōpin. Mērig tukmā yermamā rirkun, kini marar, mīpōh nēri-pān-huvōyen Nēgkiariēn kape Kughen yamē kīvāhsi-pān kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriā kasor mā nuhpikiēnien mir e kawāfrakis yamē karāni mīrōmā, “Kuri tukriruā, marā, mīrerig-pān min, mamān niruāyen kafan,” (Prov 26:11) minē, “Pukōh, tukmā rar, mhawān, marā, mīrerig-pān min masok-ōsok ye nīmāgēi.”

3

Nīpīg yamē Yesu tukrirerig-pō min iran

¹ Yo minā tiksīn, in e kafak nākōkōwō yamē ror kiraru kin yamē raurā kimi omiā. Yakamher-pre kin ariu mā tukrisīg omiā, mā rikimiā tukramāsik narimnar minā e, mawor nērigien kapāmiā mā tukratuātuk. ² Yakorkeikei mā taksātērig min kin nēgkiariēn yamē minē profet minā kape Kughen kimisāvsao kin misākupān,

2:10: Jud 7-8,16 2:11: Jud 9 2:12: Jud 10

2:15: Jud 11; Rev 2:14

* 2:16: Takām stori kape

Balam minē dongki ye Nam 22:28-35. 3:2: Jud 17

mine nægkiarinen kape Yesu Yeramaru yame Rimivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narimnar yame nipirirə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə, ⁴“Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig ripəh hanə nuayen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rimnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵Mərig iriə kwasəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimnəgkiar əmə, neai rəmir, kini nimoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə, moriah fam. ⁷Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmir, mawəmir huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mweriaji nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwən, mhopni əriə, mivəvan əru neai mine tokrei tanə.

⁸Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yeramaru, tukmə nipig kirikiana in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikiana. ⁹Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nikam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰Mərig Nipig yame Yesu Yeramaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukruə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirəkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhou minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmir-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹Kini meinai Kughen tukror-iah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimiraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹²Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuua əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhou minə kisaiyu mharkək. ¹³Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimirin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukriyəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirəkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinyen kimiə min.

¹⁵Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yeramaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna.

¹⁶In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikiana, iriə kəmhaukreikin nægkiarinen minə kape Pol, kini mhaudreikin nægkiarinen minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nægkiarinen infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nægkiarinen ətəwə kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukriyəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyən kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyən kapəmiə. ¹⁸Mərig takasor nhatətəyən kapəmiə raməhuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo

Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh
ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-
pre kin kimi əmiə.

! Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam
- taktəkun, mamhavən infamien rirkək!
Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən

Nəgkiarinen kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon
?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon
rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu
ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12
kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu
rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e:
Nəsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2
Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai
nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə
ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə
kirikianə kirikianə tuksəvhəkin, mishər-
pən kin nəkwəkwə e rīvən ye niməhuak
pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine
nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın
khamə Yesu in yermamə apnapig əmə,
kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye
nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes
iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai
kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in
neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor
niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun
min mə norien has in rirkək. Mhamə
rhuə əmə mə narmamə tuksor apnapig
əmə norien has mərig in ai ye kapəriə
nhajounien, niprai yermamə in nar ap-
napig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye
nəgkiarinen kape nəmə Gris, kamni kimə,
"Nostisism."

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon
rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min
nəgkiarinen yame ratuatuk, kini mə tukrini-
ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun
eikuə minə. Kini ramhajoun mə
norkeikeiyen in nar ehə. Kini morkeikei
mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape
nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun
huvə min mə Kughen rimivəh miragh
əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarinen Mragh

¹Yakamhani-ərhav Nəgkiarinen kape
Nimraghien. Kwasig ikin Kughen
rimmor narimnar fam, Nəgkiarinen e

rimnəkupən marə. Kimawə yimisərig,
kini misəm kin nimrimawə, kini mharap
kin kwermimawə. ²Kini Nəgkiarinen ai
ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav
mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min
tuk əmiə mə In e In nimraghien rerin.
Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən
mwarə, kini rimnajiərhav-pə tuk
əmə. ³Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə
narimnar yamə mine yakmasəm kini
mwəsərig-ta, mə kimie min takhauə
kisor kirikianə kitawə-m kimie. Kitawə
Rimtawə Kughen mine Tini Yesu
Kristo tukhauə kirikianə. ⁴Yakamharai
narimnar minə e mə tukror rikitawə
ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵Nəgkiarinen e in e yimisərig tukun kini
mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen,
In nikhakien, kini nəpignapien rirkək
əfrakis iran. ⁶Tukmə kitawə kamhani mə
kwanhauə kirikianə kitawə min, mərig
kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien,
kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarəyen
ye nəfrakisien. ⁷Mərig tukmə kaseriwək
ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen
ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor
kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji
Kughen, rimməspir rikitawə tuk nahasien
m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimri
Kughen.

⁸Mərig tukmə kitawə khamə khapəh
nisorien təvhagə hah, kini miseikuə
atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək
irətawə. ⁹Kughen In ratuatuk, to rapəh
nakapirien nəgkiarinen kafan. Kini tukmə
kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə,
In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has
mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye
nimrin. ¹⁰Mərig tukmə kitawə khamə
khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor
mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarinen kafan
rapəh nəmirien ye nimraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen
irətawə

1:1: Jon 14:6   1:1: Jon 1:1,3   1:1: Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14   1:2: Jon 1:1-4; 11:25; 14:6
1:2: Jon 15:27   1:2: Jon 1:1-4   1:3: 1 Kor 1:9   1:5: 1 Tim 6:16   1:6: Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11
1:6: 1 Jon 2:4; 4:20   1:7: Aes 2:5   1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2   1:8: 1 Jon 2:4   1:9: Sam 32:3-5; 51:2;
Prov 28:13   1:9: Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22   1:10: Jon 5:38   2:1: 1 Tes 2:11

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nægkiarinen e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nægkiarinen kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyən nægkiarinen kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nægkiarinen kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimnəri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei ətawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nægkiarinen vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nægkiarinen akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nægkiarinen akwas e nægkiarinen yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nægkiarinen vi kirik tuk əmiə. Kini, nimraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nægkiarinen e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰ Mərig

yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimnor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənharkun-ta Rimtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənhaskai, nægkiarinen kape Kughen raməmir irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin.

¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhəsi-pəniyen ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e; Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk

2:1: Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25   2:2: Rom 3:25; 1 Jon 4:10   2:2: Jon 3:17   2:3: 1 Jon 4:13; 5:2   2:3: Jon 14:15   2:4: Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8   2:4: 1 Jon 1:6,8   2:5-6: Jon 14:15   * 2:5-6: Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nægkiarinen kafan, in rorkeikei pik Kughen."   2:5-6: 1 Jon 4:12   2:5-6: Mat 11:29   2:5-6: 1 Jon 2:3   2:5-6: Jon 15   2:7: Dut 6:5; Lev 19:18   2:7: 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6   2:8: Jon 13:34   2:8: Rom 13:12   2:8: Jon 1:9   2:8: Efes 5:8; 1 Tes 5:5   2:9: 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21   2:9: 1 Jon 1:5   2:10: 1 Jon 3:14   2:10: Sam 119:165   2:11: 1 Jon 1:6   2:11: Jon 11:9; 12:35   2:13: Jon 1:1   2:13: Jon 16:33   2:14: Jon 1:1   2:14: Efes 6:10   2:14: 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10   2:15: Rom 12:2   2:15: Jem 4:4   2:16: Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3   2:16: Prov 27:20

nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta ¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nipig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nipig Kwasig. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksin əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksin a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksin.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkəwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ? Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarien yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien a raməmir hanə irəmīə, mor əmiə naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nimraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig

kimiə, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə, raməmir tavir hanə irəmīə. ? Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narimnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nipig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaursien tuk nisəgerien ye nimrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatuk, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

¹! Səmru! Norkeikeiyen yame Rimtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksin. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nipraitawə tukrhawor pən iran mine nipig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nipig tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasərhə-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai niprai nəgkiarien e “təvhagə has” nipran rimə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimaə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nirpinien ye təvhagə has.

2:17: Hib 12:27   2:17: Mat 12:50   2:18: Rom 13:11   2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7   2:18: 1 Jon 4:1
 2:19: Wok 20:30   2:20: 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22   2:21: 2 Pita 1:12   2:22: 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7   2:23: Jon
 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9   2:24: Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9   2:26: 1 Jon 3:7   2:27: 1 Jon 2:20
 2:27: 1 Kor 2:12   2:27: Jon 15:4   2:28: 1 Jon 3:2; Kol 3:4   2:28: Efes 3:12   2:29: 1 Jon 3:7   2:29: Jon
 1:13   3:1: Jon 3:16   3:1: Jon 1:12   3:1: Jon 15:21; 16:2,3   3:2: Kol 3:4; 1 Jon 2:28   3:2: Rom 8:29; 2 Pita
 1:4   3:2: Jon 17:24; 2 Kor 3:18   3:3: 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14   3:5: 1 Jon 3:8   3:5: 2 Kor 5:21

Yermamə yame ramirpîn-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in ripəh nəmien Kristo, mipəh nirkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramirpîn əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimməkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamripin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrasur-əsur wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to ripəh nirpinien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpîn, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksari-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimmhopni naorahini. ? Kini rimmhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nipig narmamə ye tokrei tanə kasəmakin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə sorkəkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nimhəyen, mhaüə imei nimraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nimhəyen.

¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, ripəh nivəhyen nimraghien rerin.

¹⁶ Yesu rimnarakikin nimraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuwə mə kitawə tuksarakikin nimraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə ripsaah, kini mamə mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkin kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmir iran uə? ! Nikam, rirkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar arnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rirkun rikitawə rapita ətawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhaüə ye nimri Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² mipihavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rimivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

3:6: 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 3:8: Jon 8:44 3:8: Hib 2:14 3:9: Jon 1:13 3:9: 1 Jon 5:18 3:10: 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 3:10: 1 Jon 3:8 3:10: 1 Jon 2:9; 4:8 3:11: 1 Jon 2:7 3:11: Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 3:12: Jen 4:8 3:12: Prov 29:10 3:13: Jon 15:18,19; 17:14 3:14: Jon 5:24 3:14: 1 Jon 2:9 3:15: 1 Jon 2:9 3:15: Mat 5:21,22; Jon 8:44 3:15: Gal 5:20,21 3:16: Jon 10:11 3:16: Jon 15:13; 1 Tes 2:8 3:17: Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 3:17: 1 Jon 4:20 3:18: Esik 33:31; Rom 12:9 3:21: Efes 3:12; 1 Jon 5:14 3:22: Mat 7:7 3:22: Jon 14:15 3:22: Hib 13:21 3:23: Jon 6:29 3:23: Jon 1:12; 3:18; 20:31 3:23: Jon 13:34 3:24: 1 Jon 2:3 3:24: 1 Jon 2:6; 4:15 3:24: 1 Jon 4:13 4:1: Jer 29:8

¹Yo minä tiksın, profet rıpsaah kamhani mhamə Nanmın kape Kughen raməmir irəria, mərig takhapəh nhani-nafakisien irəria m-fam. Taksokupən misəkir əmhən əria, mə nanmın a raməmir irəria, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ²In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmın əfrakis kape Kughen raməmir irəria uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmın kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmın kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nımnharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmın yame raməmir yerkimie in rapita nanmın yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarinen kapəria, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əria, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmın əfrakis kape Kughen mine nanmın eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷Yo minä tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsipən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhaue kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəria norkeikeiyen rirkək. ⁹Kughen rımnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə

məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rımnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini miwəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawın rımnaiyu.” ¹¹Yo minä tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹²Kipəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³Kughen rımnəvrai-pə Nanmın kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴Kini kimawə yakwəsem ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rımnherpə-kin Tini mə tukrivəh miragh narmamə m-fam. ¹⁵Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəria, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigtə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əria. ¹⁷Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikua kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikıtawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rıpəh hana nikuayen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai

4:1: Mat 7:15; 1 Jon 2:18   4:2: Jon 1:14; 1 Jon 2:23   4:2: 1 Kor 12:3   4:3: 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7   4:3: 1 Jon 2:18   4:4: Jon 16:33   4:4: 2 King 6:16; Rom 8:31   4:5: Jon 15:19; 17:14,16   4:6: Jon 8:47   4:6: Jon 14:17   4:6: Mak 13:5   4:7: 1 Jon 3:11   4:7: Jon 1:15   4:7: 1 Jon 2:4   4:9: Jon 1:18   4:9: Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11   4:10: Rom 5:8,10   4:10: Rom 3:25   4:11: Jon 3:16   4:11: Jon 15:12; 1 Jon 3:11   4:12: Jon 1:18   4:12: 1 Jon 4:17; 2:5   4:13: 1 Jon 2:3   4:13: 1 Jon 3:24   4:14: Jon 15:27   4:14: Luk 2:11; Jon 3:17   4:15: 1 Jon 3:24   4:16: 1 Jon 4:8   4:16: 1 Jon 3:24   4:17: 1 Jon 4:12; 2:5   4:17: Efes 3:12   4:18: Rom 8:15

Kughen rimmorkeikei ətawə məkupən.
²⁰Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməmakin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməmakin in minə tiksın yamə mine raməm əriə, ? tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nıpig kirik? To rapəh norien. ²¹Kini Yesu rımivəhsi-pə nəgkiarinen kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksın.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ²Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³Tukmə kator nəkwai Kughen, ramhəjoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa ramhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵? Nı-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kınor əpu Yesu

⁶Yesu Kristo ritərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rımauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷Nar misir e in e kisısər karhor əpu Yesu: ⁸Irisir e: Nanmin Imərhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisısər karhəjoun Yesu. ⁹Nıpig kirik, kitawə kisərig

nəgkiarinen yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarinen yame Kughen ramni-əhrav ye nikarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhəjoun mə nəgkiarinen yame Kughen ramni-ərhav rınəmır ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, ramhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarinen yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹In e nəgkiarinen yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rıvəhsi-pə nımraghien rerin kimi ətawə, kini nımraghien e, kivəh tuk Tini. ¹²Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iriə kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

Nəgkiarinen infamien

¹³Yakəmrai nəgkiarinen minə e kimi əmiə yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin. ¹⁴Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisəiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpıhavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisəiyoh In kin.

¹⁶Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrıvəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen narmə tuksəhuak tuk narmamə yamə

4:20: 1 Jon 2:9   4:20: 1 Jon 1:6; 2:4   4:20: 1 Jon 3:17   4:20: 1 Jon 4:12; Jon 1:18   4:21: 1 Jon 2:7,9   5:1: Jon 3:15   5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23   5:1: 1 Jon 2:23   5:2: 1 Jon 2:3   5:2: 1 Jon 3:14   5:3: Jon 14:15   5:3: Mat 11:30   5:4: Jon 1:13   5:6: Jon 19:34,35   5:7: Jon 14:17   * 5:8: nıpig Jon ramni "nu" nıpran ramni "baptaes," kini nıprai "nitə" nıpran ramni "nımhəyen kape Yesu." Nar misir e baptaes, mine nımhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu.   5:9: Jon 5:33,34   5:9: Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18   5:10: Jon 3:33; 1 Jon 1:10   5:11: Mat 25:46   5:11: Jon 1:4   5:12: Jon 3:15,16,36   5:13: 1 Jon 5:11   5:14: Efes 3:12; 1 Jon 3:21   5:14: Mat 7:7   5:15: 1 King 3:12   5:16: Jem 5:15   5:16: Hib 6:4-6; 10:26

mīne kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nīmħəyən.[†] ¹⁷ Nōrien has mīnə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has mīnə tiksīn aikīn khapəh nhakir-pəniēn narmamə ye nīmħəyən.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mīne kwəsarha vi mhauə kwajikovə mīnə kape Kughen khapəh nharpīniēn ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətərakīn əriə, kini yemə has e Setan reinein nīrap-rapiēn əriə. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen mīnə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmīr ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun mīn mə Ji Kughen rīmauə kini mīvəhsi-pə nīrkunīēn kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisīēn. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisīēn, misofugin-pən mīn tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mīne nuknei nīmraghiēn rerīn.

²¹ Kwajikovə mīnə kafak, səmīr isok tuk nanmi nar yamə mīne kamhavəh tamhek Kughen yerkimīə.

[†] ^{5:16:} Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nīmħəyən” nīpran ramni “kamni hah Nanmīn Rhakə.” Yesu rīmīni ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmīə, mə Kughen rīrkun nīwəhsi-tayēn nahasiēn mīnə fam yame nakasor, uə nīni-hasiēn yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmīn Imərhakə, to Kughen rīpəh nīwəhsi-tayēn nīpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmīr kape rerīn.” ^{5:17:} 1 Jon 3:4
^{5:17:} 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1   ^{5:18:} Jon 1:13   ^{5:18:} Jon 14:30   ^{5:19:} 1 Jon 4:6   ^{5:19:} Jon 12:31; 14:30; 17:15
^{5:20:} Luk 24:45   ^{5:20:} Jon 17:3   ^{5:20:} 1 Jon 5:11   ^{5:21:} 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin

Nəgkiarinen kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiğ a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarinen kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piraovin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarinen kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəmhuak minə, mə tuksapəh nəgkiarinen əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiğ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatəta ye nəgkiarinen əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarinen kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəmhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ²Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmür yerkitawə, kini tukraməmür rerin yerkitawə.

³Pəh kisarə ye nokieyən mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsipə niहुवəyən mine norkeikeyən mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarinen əfrakis minə

⁴Rikik ramagien ehua nipiğ yimməm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵Kini taktakun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarinen vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarinen əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeyən kimi ətawə minə. ⁶Kini norkeikeyən e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeyən, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyən nəfrakisien mə Yesu Kristo rimmor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmür minə kape Kristo. ⁸Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmmhawkien kapəmiə. ⁹Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkın tim tim nhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmür yerkin. ¹⁰Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mipəh niniyən nhajoun-atuatkien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mipəh neighanien kin in ruə imam yerkwənu. ¹¹Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarinen infamien

¹²Yakmə jakni-pre nəgkiarinen minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. Yakmə jakurə məm

* 1:1: niprai nəgkiarinen e "piraovin" ramni "niməhuak." 1:1: 1 Pita 5:13 1:1: Jon 8:32 1:2: Jon 14:17 1:4: 3 Jon 1: 3,4 1:5: 1 Jon 2:7 1:7: 1 Jon 4:1 1:7: 1 Jon 2:22; 4:2,3 1:7: 1 Jon 2:18 1:8: 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 1:9: Jon 8:31 1:9: 1 Jon 2:23 1:10: Rom 16:17 1:11: 1 Tim 5:22 1:12: Jon 3:29

əmiə, kisəgkiar atuatur kimim ətawə minə,
pəh tukror rikitarə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,[†] yamə
mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani
vivi ik.

[†] 1:13: Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nıpran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nækwækwæ yame Jon rimirai yame ramor
kisisar kin

Nægkiarrien kupæn ye nækwækwæ e 3 Jon
?Pa rimirai nækwækwæ e? Aposol Jon
rimirai nækwækwæ e.

?Rimirai ramvæn kimi pa? Rimirai
ramvæn kimi Gaeas e in yamehuæ kirik kape
nimæhuak, kini in rirkun Jon.

?Narøyen rimmhawor pæn iran mine
nipig rimirai? Ye nipig a, næmhajoun minæ
kape nimæhuak kamhavæn ikin pisin pisin
minæ, mishajoun. Narmamæ yamæ mine
kimisærig nægkiarrien kapæriæ kimnhavæhsi-
pæn næviginien kimi æriæ, mhavæhsi-pæn
napirien kimi æriæ, misasitu iræriæ.

?Rimirai nækwækwæ e tuk naha? Gaeas,
in yermamæ kirik yame ramasitu ye
næmhajoun yamæ mine kaseriwæk ikin pisin
pisin minæ. Jon rimmærig nævsaoyen kirik
ye norien huvæ kape Gaeas, kini rimirai
nækwækwæ e mæ tukrivæh-si haktæ nærigien
kafan.

*Jon rimæ nækwækwæ e ramvæn kimi
Gaeas*

¹Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda
kape nimæhuak, yakamrai nækwækwæ
e kimik. Yakorkeikei æfrakis ik. ²Piak
keikei, yakwirkun mæ kafam nimraghien
ye nimri Kughen in rhuvæ æmæ, kini
yakamæhuak mæ takæsanin mamærig
huvæ æmæ yerkim, kini narøyen m-
fam kafam tukrhuvæ. ³Rikik rimmægien
nipig yimmærig næmæhuak minæ tiks
kinmhauæ masæsaov kin kafam narer-
tim-tim-ien tuk næfrakisien, mhani
mæ nakamripin ye næriwækien ye
næfrakisien. ⁴Yakærig mæ kwajikovæ minæ
kafak kaseriwæk ye næfrakisien, rikik
ragien mapita narimmar m-fam.

Gaeas ramor wok huvæ kirik

⁵Piak keikei, ik nakærer æutan tuk naha
nhagin yame nakamor kimi næmæhuak
yamæ mine kamhauræ tuk ik, nar apnapig
mæ iriæ yepsipis minæ. ⁶Iriæ khauæ
ye nimæhuak e, masævsao kin kafam
norkeikeiyen. Kini nipig iriæ tukamhavæn
ye kapæriæ swatuk, rhuvæ mæ takasitu

iriæ ye norien yame Kughen rorkeikei.
⁷Meinai iriæ kaseriwæk tuk nini-ærhavyen
Nægkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao,
mærig næmæ khapæh nisæhuakien khapæh
niasasituyen iræriæ. ⁸Ror mækneikin
mæ kitawæ tukasækeikei misasitu iræriæ,
mæ kitawæ tukhavæh kwermಿತawæ minæ
kirikianæ tuk nini-ærhavyen næfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹Yakwærai-ta nækwækwæ kirik kimi
nimæhuak kafam, mærig kwæn e Diotrefes,
in rorkeikei pik mæ tukrivæhsi-haktæ atuk
in mæ in yemehua kirik, kini mipæh
nætærigien kin ætawæ. ¹⁰Tukmæ yakuræ,
kini jakævsao atuatuk kin norien kafan,
yame in ramæsiwæn-apsapis kin niniyen
nikartawæ. Kini maræ mor min nar has
kirik min, mipæh neighanien kin næmæhuak
minæ khavæn iman ikin. Mammæ-æhu
min narmamæ yamæ mine kisorkeikei mæ
tukseighan kin næmæhuak minæ khavæn
imæriæ ikin mæ tukhapæh niseighanien kin,
kini mher-yerhav kin æriæ ye nimæhuak.

¹¹Piak keikei, takpæh nisigovinnien norien
has kape narmamæ; mærig taksigovin
norien huvæ kape narmamæ. Meinai
narmamæ yamæ mine kasor norien huvæ,
iriæ e kwajikovæ minæ kape Kughen. Mærig
narmamæ yamæ mine kasor norien has, iriæ
kiseinein ægkæp Kughen.

¹²Mærig kwæn a Demetrius, narmamæ
m-fam kasægnæggin in. Kini kafan norien
ramhajoun mæ iriæ kasæfrakis. Kini kimawæ
min yaksægnæggin in, kini nakirkun mæ
yakamhani æfrakis.

Nægkiarrien infamien

¹³Yakmæ jakni-pre nægkiarrien minæ tiks
min tuk ik, mærig to yakpæh nivæhyen pen
mirai-pæn kin ye pepa. ¹⁴Yakmæ jakuræ mæm
ik, kawægkiar atuatuk kimi ærau minæ.

¹⁵Pæh takamaræ ye næmarinuyen.

Ik minæ tiks in ikin e kamhani-pre rhuvæ
kimik. Kini takni-pæn rhuvæ tuk kitawæ
minæ tiks in aikin a kirikianæ kirikianæ.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud
?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai
nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə
Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa.
Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel
yamə mine kamhani nəfraksien ye Yesu
Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye
nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə
minə tiksin kaseriwək ikin pisin pisin minə,
mişajoun narmamə. Mərig kimishajoun
oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə nar-
mamə kape niməhuak tuksor norien has
apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk
norien nahasien, meinai nihuvəyən kape
Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien
kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud
rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam
tukharkun mə nəgkiarinen kape nəmhajoun
eikuə minə in rahas, kini in neikuəyən
əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh
narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə
niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarinen yame
in nəfraksien.

Nəgkiarinen kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu
Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni
“rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen
rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rimtawə
rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha
huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyən, mine norkeikeiyen,
mine nəmərinuyen kape Kughen tukrura
mehua mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksin, apa kupən yimnorkeikei
pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi
əmiə yame raməvsao kin swatuk yame
Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig
taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai
nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-
haktayen nərigien kapəmiə mimə taksərer
tim tim tuk nrapərəkinien nəgkiarinen
əfrakis kape nhatəyən kapətawə. Kughen

ruərəhu-pən ta nəgkiarinen kafan ye kwermi
nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig
kirik rapəh min nərəhu-pəniən. ⁴ Yakmə
jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksin
kimmhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik
nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyən
kape Kughen mhamə In rameighan kin
nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə
hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-
pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame
In Kughen mine Yermaru kapətawə.
Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə
iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar
e yame nakwənharkun fam ta, mimə in
apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh
nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip,
iriə tiksin kiimsarar mhapəh nhaniyen
nəfraksien ye Kughen, Kughen rimnhopni
əriə.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa
kupən, agelo tiksin kimisəpəh neihuəyən
kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk
kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen
yame to rapəh nivi-əruyen, mətapig kin
əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig
Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi
əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine
Gomora mine taon yamə mine rarkura
irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien
atuətuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen
kin piraovin, mine norien kape narman
kamhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin
kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen
rimnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə
narmamə tuksəm kwənkwai norien has
minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a
kwənharkun narimnar minə a, mərig
ye norien kirikianə əmə min, iriə
kamhani mhamə kimisəmrəhav misəm mə
kameighan kin norien has minə a, mhavən,
masor ye niprairiə. Kharəh nisorkeikeiyen
mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani
hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən,
in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to
rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu
min tuk nprai Moses. Mamni əmə tukun
mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien
kimik.”

1:1: Mat 13:55   1:4: Gal 2:4; 2 Pita 2:1   *   1:5: Nam 14:26-35   1:6: 2 Pita 2:4   1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10   1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7

¹⁰ Mørig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narimnar yame nīprairiə norkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ ! Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehua. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.†

¹² Nīpig nakharaptərəkin nəviginiēn e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napua yame nīmətag ramrəh mamua, mərig nəhig rapəh nīpien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nīpig kape norien kwənkwan, mərig ripəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhou yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuutuk kapəriə, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiariēn kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, "!Səmrū! Yeramaru ramua iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramua mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In."

¹⁶ Nīpig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien

has kapəriə, kini masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiariēn heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimie tukraməsik nəgkiariēn yame aposol minə kape Yesu Kristo Yeramaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhama, "Nīpig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei iramie. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə." ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimie, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yeramaru kapətawə, mə rikin tukreihua tuk əmiə, mivəhsi-pre nīmraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə ripəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³ Ipakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimie tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiariēn infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nīraptərəkiniēn əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamiriēn, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nīmraghien kapəmie, mivəh əmiə naksarer ye nīmrin mine nikhakien kafan, rikimie ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yeramaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaniniēn, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktakun, mamvən, mīpəh norien infamien. !Amen!

1:10: 2 Pita 2:12 † 1:11: Stori kape Ken raməmīr ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmīr ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmīr ye Nam 16:1-35. Emru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 1:12: 2 Pita 2:13,17 1:14: Jen 5:18, 21-24 1:18: 2 Pita 3:3 1:20: Kol 2:7 1:23: Sek 3:2; Rev 3:4 1:24-25: Rom 16:27; 2 Pita 3:18

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiua

Nəgkiarient kwakwə kape nəkwəkə e
Revelesen

? Pa rimirai nəkwəkə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

? Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khama yermamə kirikianə əmə in yerpirig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tana e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiua. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig kwasig.

? Rimirai nəkwəkə e tuk naha? In rimirai nəkwəkə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrinipən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom rəmhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon

rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkə kafan

¹Nəkwəkə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə in tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ²Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarient kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarient mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmia. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmia. ⁵Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmia. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfraksien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtano.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan,

* 1:4: Sekjapta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e "Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik." 1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 1:5: Sam 89:27;

kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rīmni Kughen, kasor wok kafan. ! Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ ! Səmrū! In ramrerig-pə min ye napuə.

Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuətuk ye nīmriiə. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmha, misasək apomh pik tuk nar yame kimsəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rīmni mīmə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rīmnam Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nīpig nəmhayen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermiawə kirikianə, nərgien kapətawə rəpomh, kasarer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərə-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nīpig kirik, ye nīpig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rīmikuar irak, kini yimnarig yermamə kirik rokrən ehuə ye nīmətək, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mīmə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkəwə kini mher-pən kin ye nīməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegaman, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərə, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun.

Rimivitərəkin nīməgen kin kətəut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwəhawən, rəmhen kin nīmri sipsip. Kini nīmrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmətəyen tukrata, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhou seven ye kwermi matuk. Kini nau yame resrə ye nikarin mir ramsi-pən ye nakwan. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwaiha.

¹⁷ Nīpig yimnam kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermi matuk, mīmə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nīmhayen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nīmhayen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre nīprai kəmhou minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhou minə e iriə seven, nīpran e, agelo minə kape nīməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nīpran e, nīməhuak minə iriə seven.”

2

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rīmni-pə tuk yo mīmə “Rai nəkwəkəwə kirik rivən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Efesas, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh kəmhou seven ye kwermi matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə

1:7: Dan 7:13   1:7: Sek 12:10   † 1:10: “Nīpig kape Yermaru” e Sande, nīpig Yesu rīmimragh min ye nəmhayen kafan.   1:13: Dan 7:13   1:14: Dan 7:9   1:14: Esik 1:28   1:16: Hib 4:12; Jon 12:48
1:17: Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6   1:18: Sam 42:2   2:1: Rev 1:16   2:1: Rev 1:12-13

naksəmnhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksın aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə khapəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə minə. ³Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərə tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nimrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə. ⁵Rikimie tukraməsik norkeikeiyen yame nimisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nimnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmpahaan yame ramərəer ikin. ⁶Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuva: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

⁷Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowagien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien, yame raurua ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

⁸Kini In rimməgkiar mamni-pə mima, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Smana, mini-pən mima,

Yermamə yame in nirikakunien mine nərkinien, yame rimamhə mimmragh min, kafan e nəgkiarien ramni mima,

⁹“Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nipiğ əutən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rirkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehua pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə, mamhani

min mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə†. Mərig nikam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmhəyen kape nipiğ ten. Taksərəer timtim miseriaji nimhəyen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvənhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rinapita ye naiyuyen. Nərokien e in e nimraghien rerin.

¹¹Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowagien e, tukriəpəh nivəniən marə ye nəkwai nap ehua.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam

¹²Kini In rimməgkiar mamni-pə tuk yo mima, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Pegamam, mini-pən mima,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nikarin mir, kafan e nəgkiarien ramni mima,

¹³“Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rimmərəer tim tim tuk nini-ərhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴Mərig nakasor narimnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nimrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rimmor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəvigienien yame kamor sakrefaes kin

2:4: Jon 13:35; Jer 2:2-5 * 2:6: Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mima “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.” 2:7: Jen 2:9; 3:22-24;

Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 † 2:8: Rev 1:17-18 † 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin.

ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kini masor apnapig nar.[§] ¹⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nikarin mir.

¹⁷Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginiən erkwaig e kamni kimə 'mana' kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapier hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikirirkun nhagin."

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸Kini In rimməngkiarmamni-pə tuk yo mīmə, "Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Tuatira, mīni-pən mīmə,

Ji Kughen, nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarrien ramni mīmə,

¹⁹"Nəmə Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyən, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine ninnasor kupən.

²⁰Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginiən yame kamor

sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹Yimiwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²²Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyən kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyən ehuə kimi əriə, ²³mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniən nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarrien e kamni kimə 'Nəgkiarrien pam kape Setan.' To yakpəh narəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipiğ jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyən e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mīmə, 'In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə, mamrah kwətavhə yame kinnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtana, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kinnor kin kwənəjiəpik.' (Sam 2:9)

²⁸Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

²⁹Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə."

3

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

§ 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmīr ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: əm-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51 2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † 2:20: Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. 2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16

¹ Kini In rimnægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh nanmīn kape Kughen, iriə seven, kini mivəh min kəmhou iriə seven, kafan e nægkiarien ramni mīmə,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimə kimia nakamhamragh, mərig nikam, kimia nakwənhamhə-ta. ²! Sarha-ra! Norien huvə yamə mine kimia nimisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimia takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiə misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³Ror məkneikin mə rikimia tukraməsik nægkiarien yame nimnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwən. Kini misarar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarahyen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nipig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tiksın kimia miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə. ⁵Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəh-sipən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nimraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuatuk yermamə.

⁶ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nægkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nægkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Filadelfia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nægkiarien. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitayen. In mamni mīmə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəmiə. ! Səmrul! Yimnəhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimia nakasor nəkwək, mhapəh nisəpəhyen Yo. ⁹! Səmrul! Narmamə tiksın ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhəmə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.† Mərig, nikam. Iriə nəmeikuə minə. ! Səmrul! Jakor əriə kisənimkur ye nimrimia, mhani-ərhav mhəmə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰Kimia nimnharap-tərkən tim tim nægkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nipig kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisərə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərkən tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh niwəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹²Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehəə kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To ripəh nitərhavyen ye nimə a tuk nipig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nægkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən

3:1: Rev 1:16 3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * 3:7: Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuəyen kafan. 3:7: Aes 22:22

† 3:9: Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 3:9: Jon 8:44; Rev 2:9 3:10: Hib 12:1-3 3:10: Jon 17:15 ‡ 3:11: Gris ramni mə “Haraptərkən tim tim narimnar yamə mine nakwənhawəh ta, mə yermamə kirik tukripəh niwəhyen kapəmiə kəvəvhəo.” Kəvəvhəo e nərokien.

tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarjen ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkəwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigəyən iran mə tukrərer matuk tuk nini-ərhavyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarjen ramni mīmə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyən kapəmiə tukriyəh norien kiraru. ?Mə taksəpən, uə, taksokiei? ¹⁶ Mərig kimia nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun, ¹⁷ mərig in ai kimia nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehū; yakhavəh mane ehū; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimia nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimiria ripsis. Nakasaiyu kopia kopia. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mīmə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyukopia-kopia-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimiria, mə nimiria tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əria, yakəgkiar skai kimi əria, kini mərip atuətuk əria. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarə ye norien has kapəmiə. ²⁰ ! Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkəwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkəwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarjen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasiğ ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkəwəg apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehūə rəmhen kin naiyuk, mīmə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.”

² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkəwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkəwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagriū e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsia pik rəmhen kin kapier huvə e emeral. “Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehūə a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkəwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimmor kin gol. ³ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkəwətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehūə kape King. Nimiria ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairia mine nimeitairia. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisəp kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə.

Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kw-erīa yame raviā. ⁸ Nar miragh minā a kuas, tāmər-əməririā sikis. Kini nimirīa ramswin-pən arnapig əmə irəriā, mivən ye tikirkəvirīa. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə,

“Kughen Yeramaru, Nagheen Rehuā Pik.

In ramərhakə, mamərhakə,
mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minā a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriā kamhani vi vi In, nəmehua minā, iriā m-fam 24, kasənimkur ye nihi yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsita, misərəhu kupan ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yeramaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə nar-mamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimmor narimnar m-fam. Nagheem rehuā pik.

Nimməgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarəvīn

¹ Məkneikin, yimməm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarəvīn-arpəvīn ye kwermīn matuk. Kimirai-pən nəgkiarīen ye nikarīn mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərəkīn ye nəpəəg nimmrīn m-seven. ² Məkneikin yimməm agelo əsanīn kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpīr-pīr nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye

kwənmhaan kape nimməyən, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin.

⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun.

⁵ Kini ai, yemehua kirik rikimīn-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapīr nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yimməm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minā iriā 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimmrīn, iriā seven min, iriā a kasərer tuk nanmīn kape Kughen iriā seven, yamə mine rimmher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rivən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mirəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸ Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minā, iriā kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriā m-fam 24, kasənimkur ye nihi Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriā, mine besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minā kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minā iriā 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,

məvit-əpīr-pīr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimmaiyu, Nakarpīn nimmraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarīen m-fam.

¹⁰ Kini nimmor əriā kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriā kafam pris minā, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriā tuksarmaru ye tanimtanə.”

4:8: Eks 3:14 5:5: Jen 49:9-10 5:5: Aes 11:1 5:8: Nəgkiarīen kape nəmə Gris rapəh ninīyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. 5:8: Sam 141:2

¹¹ Kini yimiwaag-pøn min mēm, mērig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kīpəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkuroe ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, 'jerubim,' mine nəmasur minə. ¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

"Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk mēmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. ! Pəh khasiai In, misəgnəgin In!"

¹³ Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

"Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mivən, mivən nōrien infamien!"

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, 'jerubim,' iriə kuas, kamhani mhamə, "!' Amen!" Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, 'jerubim,' kirikianə irəriə rarar mokran ehua rəmhen kin karuəruə, mīmə, "!' Yuə-ru!" ² Yakwaag haktə mēm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvənhəo-pən kin kəvənhəo kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kiraru kin, rarar, mamni mīmə, "!' Yuə-ru!" ⁴ Məkneikin, hos kirik kəvhəo raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kīvəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrirəhsita nəmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror kisisar kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kisisar kin, rarar, mamni mīmə, "!' Yuə-ru!" Məkneikin, yimiwaag-pøn mēm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien.

⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar miragh kuas e kamni kimə 'jerubim.' Mamni-pən tukun mīmə, "!' Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə 'olif,' mine 'grep.'"

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kuas kin, rarar, mamni mīmə, "!' Yuə-ru!" ⁸ Yakwaag-pən mēm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwəhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparū minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məkna kin rəmhen kin nipar nimoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nipərin kisisar.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəæg tebol

* 6:6: Gris ramni mīmə, "Nimri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianə əmə, nimrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə, kini raes yame tukən ye nipig kirikianə, nipig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə." Mərig nipran e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, marpin tai nitawmawə?” ¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, minipən tuk əriə mimə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksın kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriəji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mırh ripsis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə. ¹³ Kəmhau minə kisəsaah-əsaah misewaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai† yame nimətag ehuə rameitətag kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə arnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasərer ətgin kapier minə ye nikar tukwas minə. ¹⁶ Kini kisəsək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “!Əsaah! Məkwətə-tərakin əmawə merkwaig kin əmawə ye nimri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nipig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ? Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?”

7

Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nikarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərakin nimətag kuas ye nikarin kuas kape tanimtanə, mə nimətag kirik tukripəh nher-herien nimoptanə mine tahik mine naiminai. ² Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nimoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risi-pirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksoriah nimoptanə mine tahik, mimə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.” ⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir.

¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapatawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapatawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehua. Nagheen rehua. Nəsaninien kafan rehua.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehua kirik irəriə raiyoh-pə mimə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasipən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mimə, “Narmamə minə e, kwəsata ye nəmhəyen ehua; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən,

Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yemamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimriria.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərkən nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkarien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwakwə, rəmhen kin haf aoa.

² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehua kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiovin nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermin, kashaktə mamhavən tuk Kughen.

⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuarua rarkwomətəi, nuvrig-uvrigien rehua, kini nimnimien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuak məs nipar tanə kirik, mipəh min nipərin kiraru, kini muək məs naiminai nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehua yame ramuək. Nipar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nipərin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhou ehua kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu

minə mine nimri nu minə nipərin kirikiana, mipəh min nipərin kiraru. ¹¹ Kəmhau a kamni kimə 'Rəukəh Pik.' Rimmor nipar nu rəukəh, mipəh min nipərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimmher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nipar mirh ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Nipar makuə ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Nipar kəmhau ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikiana. Yenpig, neai raməsia nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikiana.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kw-eriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, "Aweh! Aweh! Aweh! Agelo kisiser min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə."

9

¹ Kini agelo yame ror kirikirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimməhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar mirəgh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tukSORIAH əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirikirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkəikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimməm kəvriayuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəhəo kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhəo kape king yame kamor kin gol. Kini nimriə rəmhen kin nimri yermamə. ⁸ Nīkwəneriə rəpomh rəmhen kin nīkwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitərəkin niməgiriə kin aean. Nipig khaiva, təməməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirikirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. Ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarieren kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² Aweh! Nahasien kupən rīnor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimmor kin gol, yame ramərer kupən ye nimri Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, "Risīn-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes." ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərhəu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatak e, mine nipig atuatak e, mine makuə atuatak e, mine newk atuatak e yame tukirisin əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikiana, mhəpəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrəghav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitərəkin niməgiriə kin aean yame rəvhəo rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

8:12: Aes 13:10; Mak 13:24 * 9:5: Gris rapəh ninien "wərawk" mərig ramni "skopion." Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik. † 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, "Yakamoriah."

¹⁸Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine tæpis - krhisi-pæn ye nækwairiæ mrhopni nîpær narmamæ ye tanimtanæ, mîpæh min nîpærin kiraru. ¹⁹Kini nêsaninien kape hos minæ e, ramsi-pæn ye nækwairiæ mine nîpikovriæ. Nîpikovriæ ræmhen kin kapæn kapæ snek yame ramækwopah.

²⁰Mærig narmamæ yamæ mine nahasien misir e kirhipæh nîrhopniyen æriæ, khapæh nisararien ye nærigien kapæriæ. Mhapæh nisæpæhyen næhuakien kimi yarmhæ minæ mine nanmi kughen eikuæ yamæ mine kamivhirækin kin gol, uæ silva uæ bras, uæ kapier, uæ nai. Narimnar minæ a kisæru, nîmririæ ripis, nîprairiæ ræpou. ²¹Kini narmamæ minæ a khapæh nisararien ye nærigien kapæriæ tuk nhopniyen narmamæ mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nækræhyen.

10

Agelo yame ravæh nækwækwæ kæskæh

¹Kini ai yakæm agelo min kirik, nagheen rehuæ, ramsi-pæn ye neai. Ramvæn ye napuæ ræmhen kin mæ kafan neipæn. Kini mærai-mærai rarkuraø ye kapæn kapæ. Kini in rækhak mamæsiæ ræmhen kin mirh. Kini nihun mir kwæmhen kin sæpaag ehuæ mir yamæ mir kirauæk. ²Kini in ravæh nækwækwæ kæskæh ye kwermîn matuk yame kimmævi. In rærip nihun matuk ye tahik, mærip nihun mawor ye nimoptanæ. ³Kini mokræn apomh. Rîkin ræmhen kin riki laeon. In rokræn apomh, karuæruæ rhorpin m-seven. ⁴Karuæruæ rhorpin m-seven, yakmæ jakrai-pæn ye nækwækwæ a, mærig yakærig riki yermamæ kirik risi-faktæ ye neai mîmæ, “Erkwaig kin nægkiarien e yame karuæruæ ramni, mîpæh nîrai-pæn-ien ye nækwækwæ.”

⁵Kini ai agelo a yame yimmæn kupæn ramærer-pæn ye tahik mine nimoptanæ mivæhsi-haktæ kwermîn matuk ye neai, ⁶mivæh kwæsu ye nhag yaræ rerin, yame rimnor neai mine nimoptanæ mine tahik mine narimnar fam. Kini mîmæ, “Kughen tukripæh niwhin-minien. ⁷Mærig nîpig agelo yame ror seven kin tukher naiyuk, kini nærig-mæniwanien kape Kughen tukruæ mor næfrakisien kin ai taktækun. In tukritærhav ræmhen æmæ kin yame rimini

ta kupæn kimi kafan yorwok minæ, iriæ a kafan profet minæ.”

⁸Kini ai yakærig riki yermamæ kirik ramsi-pæn ye neai mîmæ, “Yuvæn, mîræh nækwækwæ yame kimmævi ye kwermi agelo matuk yame ramærer-pæn ye tahik mine nimoptanæ.”

⁹Mækneikin, yimavæn maiyoh agelo mæ tukrivæhsi-pæ nækwækwæ kæskæh a kimi yo. Kini rimæ, “Væh mæn. Nar a tukroriah tipim. Mærig tukmæ nakæn, mærig rheikæn ræmhen kin sukapak.” ¹⁰Mækneikin yimavæn mivæh nækwækwæ kæskæh ai ye kwermi agelo, mæn, mærig rheikæn ræmhen kin sukapak. Yimmæn, mætgai, roriah tipik. ¹¹Kini kini-pæ tuk yo kimæ, “Ik takamækeikei mîni-ærhav narimnar minæ e yamæ tukritærhav-pæ tuk næmæ tanæ pisin pisin minæ, mine yermaru minæ, mine narmamæ yamæ mine tikiriæ ror pisin pisin, mine narmamæ yamæ mine nægkiarien kapæriæ ror pisin pisin.”

11

Yemæ mir yame kimawarer tuk Yesu

¹Kini ai kivæhsi-pæ nîpær nuwig kirik kimi yo, kini kimæ, “Yuvæn, mivæh napomhien kape Nimæ kape Kughen mine tebol. Mævheikin min narmamæ yamæ mine kasæhuak aikin. ²Mærig takpæh nivæhyen napomhien kape kwænmhaan e iruæ, meinai kwænmhaan a kivæhsi-pæn kimi næmæ iruæ. Iriæ tucksaviæsis-æviæsis Taon Rhakæ mhavæn mhavæh makuæ foti tu. ³Kini yakvæhsi-pæn nêsaninien kimi kafak yermamæ mir yamæ mir e kawarer-ærhav tuk yo. Tukravæhsi-pæn neipæn has yame ror nimtæt mæ iriu kwærig rahah, mawærer-ærhav tuk nîni-ærhavyen kafak nægkiarien kape makuæ foti tu.”* ⁴Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamæruhupæn laet iræriu yame kawarer kupæn kin Yermaru kape tanimtanæ.† ⁵Kini tukmæ yermamæ kirik rimæ tukroriah æriu, nap tukrisi-pæn ye nækwairiu, mæs in mækwæru. Tukwhopni-hopni fam narmamæ yamæ mine khamæ tucksoriah æriu. ⁶Kini kwææ mir e, tukmæ kirani-ærhav nægkiarien kape Kughen, marivæh nêsaninien tuk nætapigien kin napuæ mæ næhig tukripæh nîpien. Mîrarkun nukreikinien nîmri nu ruæ nitæ, kini mîrarkun nuhyen narmamæ

* 11:3: uæ tuk nîpig wan taosen tu handred sikisti. † 11:4: æmru narmamæ mir e “olif” mine “nar kamæruhu-pæn laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

ye tanimtanā kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mā tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nægkiarinen kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarā ye nəkwei nimir ehua yame reiwaiyu pik tukrhaktā muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. ⁸ Niprairiu tukraməmīr ye swatuk ye taon ehua e kimnāsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nægkiarinen ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriā ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nægkiarinen pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mā tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisīsər mine nipərīn. ¹⁰ Narmamə ye tanimtanā tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipig piəpiə kisīsər mine nipərīn ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisīsər əmə misarha əterik irəriu.

¹³ Kini ye nipig atuatak a, nimnimien ehua kirik ramavən moriah nipər kwənəmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərīn naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mā Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ Aweh! Nahasien ehua yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisīsər kin, pəh nien mā tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanā.

Narmaruəyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehua minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwtə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Misiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehua mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehua pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehua kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehua yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanā.”

¹⁹ Məkneikin kimnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi, kini nimnimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nimtətien ehua kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mā kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhuə twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmhəyen meinai rinor tipin, kini natukreimək. ³ Kini yimnəm nimtətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh rəmhen kin algita ehua. In rawhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvhəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhuə minə ye neai. Mipiki-əhu nipərīn kirikianə kisəsaah misiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərīn

* 12:4: Tukmə ror nipran e ramni mā Setan rivi-ta agelo tiksīn ye rao ye neai, kisəsaah, misiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nægkiarinen kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15.

kiraru.* Mækneikin, algita a ruə marer ye nimri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rirəh tini yer-man, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimivi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rimnap mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu handred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimnhauh min əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kimnharəh algita ehua a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimə,

“Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror mækneikin mə taktəkun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimri Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piatawə minə kimi Kughen yenpig mine yer-aan.

¹¹ Mərig piatawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

† 12:4: Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. 12:4: Mat 2:13-14 ‡ 12:6: uə makuə 42, uə newk kisəsər mine makuə sikis.

12:7: Dan 10:13,21; 12:1 12:9: Jen 3:1 12:9: Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15 § 12:14:

Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisəsər. Emru Mat 2:13-18 * 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisəsər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu handred sikisti.”

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

¹² Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. § Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu handred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehua kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehua yame algita rimiruə kin.

¹⁷ Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masarer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

¹ Kini yimnəm nar miragh ehua kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen.

² Nar miragh a yimnəm rəmhen kin pusi ehua kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəg nakwan rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə

nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶Kini in rimini nəgkiarinen hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarinen pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸Narmamə minə fam ye tokrei tanə tukəsəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukharəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimiraghien kwasig ikin Kughen ripior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹Yermamə yame nimətərgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarinen e nipran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukəsəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹²In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan.

* 13:5: Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisis, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. 13:6: Dan 8:10-11 13:6: Efes 2:6

Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tukəsəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³Kini nar miragh e kapən əpat kiraru rimnor nimtətien ehua pisin pisin. Marə mor min nap risipən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapən əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nipig ramərer iriu nar miragh yame kapən kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukəsəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapən əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapən kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiayen in. ¹⁶Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehua minə, mine narmamə əpnəpig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapən kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸Ror məkneikin mə kimiə takəsəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nipran. Namba e in 666. In ramor nimtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan handred foti fo taosen

¹Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan handred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ²Kini yakərig nəgkiarinen kirik risipən ye

neai. Rikin rehua rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəæg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətəi. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.* ³Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehua minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimmərok nimmraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nəniən nipe e. ⁴Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nimmraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rinarok-ta nimmraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kīsəmhen kin nəviginien yame kimməhuak vi əmə kin nəsimien, yame kīvəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵Iriə khapəh niseikuəyen nīpig kirik. Kini nar kaskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nimri Kughen.

Agelo misir kisīsər

⁶Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpirig ye nimago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimmərə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷In rokrapomh mamni mīmə, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nīpig atu-atuk kafan ruauə tuk nəkirien nimmraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rimmor rao ye neai, mine nimoptanə, mine tahik, mine nimri nu minə."

⁸Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mīmə, "¡ Babilon rimamir! ¡ Babilon rimamir! ¡ Babilon Ehuə Nagheen Rehua rimamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khaue mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin,

in a nīrpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nīpig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə."

⁹Kini agelo min kirik yame ror kisīsər kin ramkwasig kin əriu. Mokrən apomh mamni mīmə, "Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimmor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kīpəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmħəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nimri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmħəyen kimi əriə, in ramənah nīpig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimmor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan." ¹²Nəgkiarien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərər tim tim əmə tuk nhatətəyen iran.

¹³Kini yimmərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mīmə, "Takrai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, 'Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nīhuvəyen əfrakis.'"

Kini Nanmin kape Kughen rimə, "¡ Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə."

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

¹⁴Kini ai yimməraha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimmor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵Kini yimməmin min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə, mīmə, "Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai

* 14:2: nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh nīniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

nipig kape narhakinien navinginien ruaua, kini nāsīmien ye tanīmtanā ruāmrua.”

¹⁶ Kini yimnəm yermamā yame ramkwātā-pən ye nīmar-mar napuā rimowhan nao iko kafan muā ye tokrei tanā, mipik narmamā m-fam rəmhen kin yame nāsīmien yame ruāmrua tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik mīn rimatərhav-pə ye Nimā kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh mīn nao iko. ¹⁸ Agelo mīn kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muā, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mīmā, “Narmamā ye tanīmtanā kisəmhen kin kwənkwaī gɾep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mipik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanīmtanā, kini mipik-ta narmamā yamə mine kisəmhen kin kwənkwaī gɾep yame rimhiak. Kini marakikin əriə apa iruā ye taon, apa ye kwənmhaan ehua yame kaməviəsis kwənkwaī gɾep ikin, mə nehen tukraiyyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamā mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiyyu aikin, rəmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik raviəfugin, reriəji nipəghigin.

15

Narmamā kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nimtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien mīnə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərīg kimmor kin glas, nap ramuək iran. Narmamā tiksin kasərer ye nikar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimmor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin. Kughen rimivəhsi-pən gita* mīnə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhama,

* 15:2: nəgkiarīen kape nəmā Gris rapəh nīniyyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nāniyyen nipe, rəmhen kin gita. 15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † 15:5: Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehua minə, yak-sakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamā kirik to ri-pəh nipəhyen nisaiyyen Ik, Yermaru.

Kini yermamā kirik to ri-pəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamā ye kantri mīnə fam taksəm mə norien mīnə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nīmrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimməhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien mīnə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərəkīn nimagiriə kin kətət yame kimmor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik ireriə rivəhsi-pən besin kimmor kin gol seven kimi agelo mīnə a iriə seven. Besin mīnə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nimtətien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamā kiseinein misauru-pənien Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriəji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien mīnə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamā kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo mīnə seven mīmā, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanīmtanā.” ² Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanīmtanā. Məkneikin, narmamā yamə mīnə kimmhavəh nətətəo kape nar miragh

a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kinnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye nīprairiə.

³Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kinnhamhə.

⁴Kini agelo yame ror kisisar kin rətəg-pən besin kafan ye nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

“Kughen, Ik pišin əmə Ik Kughen, nakat-uatuk.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kinnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”

⁷Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə, “!Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhaue mhavəh-si haktə In.

¹⁰Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in rarmarmaru ikin kisapigrap. Kini narmamə kasərig nəmhyen misəkwəsis nheramriə ¹¹mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹²Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehue e kamni kimə

Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tukseriwək iran mhasifiak. ¹³Məkneikin yakəm nanmin has kisisar kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴Yarhmə misir e kirhor nīmətətien minə. Kirihətərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərə matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nagkiarrien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimiini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuve mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsitayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopie-kopie-yen misauris kin.”

¹⁷Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuatuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimmimien ravən. Nimmimien ehue kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹Kini taon ehue e\$ rarkwopir nipərin kisisar. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsipən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰Məkneikin kinnahia ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹Kini aes rəmhen kin kapier ehue risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

* 16:7: Tebol rəgkiar, tukmə ror nīpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kinnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † 16:13: Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ 16:15-16: 'Amagedon' nīpran ramni 'tukwas apa Megido.' Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehue e Jerusalem uə Babilon.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Mækneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksin. ²King minə ye tanimtanə kimnhavən tukun. ³Kini narmamə kape tanimtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmir irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarien yame ramni-hah Kughen ye nipran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən əpat iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nipran mokwan kwenar miruk-pən ye nimətirgin yame kimnor kin gol mine kapier yame nimrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nimri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nupanan, nipran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN
REHUƏ.

IN NISIN NIPRAOVIN MINƏ M-FAM KAPE
SWATUK.

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MINE
KASƏMKIMIK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷ Mækneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “? Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarien erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapən əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towei, mərig pəh nien mə tuku tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu

mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanimtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien tuksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nəgkiarien e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nimtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən iriə.[†] ¹⁰ Kasor min nimtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nipig kwəkwə əmə. ¹¹ Kini nar miragh e yame rimnamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nimnəm əriə, kasor nimtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nipig kwəkwə əmə. ¹³ Nətarigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar miragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nimnəm əriə, ikin piraovin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nimtətien ye kwəh minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin. ¹⁶ Kapən əpat ten yame nimnəm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopriə kopriə, masorah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuskor mækneikin meinai Kughen rimnərəhu-pən yerkiria mə tuskor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji

* 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə? † 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapən kapə 7, uə tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

nægkiarjen kape Kughen tukrua mor næfrakisien kin. ¹⁸Kini piraovin a nimnəm, in taon ehua yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

18

Babilon rimamir

¹Kwasig ye narimnar minə e, yimnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanimtanə kin nikhakien kafan. ²Rokrapomh ye rikin ehua mimə,

“!Rimamir! !Babilon Taon Ehua Nagheen Rehua rimamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəæg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehua meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə,

“Kafak narmamə minə, səta ye pian a mə in tukriyəh nərəh-pikinien əmia.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

⁵Meinai in rimərig kafan təvhəgə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhəgə hah.

⁶Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmia.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmia in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷Havəh-sipən nahasien mine nəmhyəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehua kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə marmarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’

⁸Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehua, tukrivəhsi-pən narpinien kimin.

Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

⁹“Kini nipig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰Kafan nəmhyəyen tukror əriə khagin, masərəer isok tukun mhamə,

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehua! !Aweh, Babilon, taon yame ramərəer ausik əusik, mərig taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nipig kirikianə əmə!’

¹¹“Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nimri narimnar kapəriə. ¹²Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³mine narimnar yame nəmiövün rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴“Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nimnəpkərəhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəminien tuk nipig kirik.” ¹⁵Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərəer isok tukun, masəm nəmhyəyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶mhamə,

“!Aweh, kəsi! Taon ehua e rimavən ye neipən huvə kimmor kin linen mine pepol mine skalet, mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷Mərig taktəkun ai kimmoriah fam nautə ehua kafan ye nipig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane

ye narimnar kape tame tahik tuksärer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksäm nap räs in, mine nehenap, misasäk mhamä, “! Kəsi! Taon ehua e rinor pisin ye taon minä tiksın.” ¹⁹ Tuksäreräsuun kapəriä kapä kin nimokrur [misor nımtätien mä rikiriä rərhakıs], misasäk, mhamä,

“!Aweh! Narmamä yamä mine kamhaväh rao ye tahik, kapəriä nautä rimnehuä tuk mane kape taon äsanın a.

Märig kimmnoriah in ye nıpig kirikianä ämäh.

²⁰ Märig kimia ye rao ye neai, kimia narmamä kape Kughen, mine aposol minä, mine profet minä, rikimia tukramäkeikei magien, meinai Kughen rimivähsi-pän narpınien kimin tuk nor-hah-preyen kimi ämia.’”

²¹ Mäkneikin, agelo äsanın kirik rimiräh kapier ehua kirik, marko-pän kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimä,

“Kinarkwäsıs mäkneikin Babilon Ehua Nagheen Rehua. To rapäh närer-minien.

²² Kini tukhapäh nisärig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasäk ye taon a.

Kini tukhapäh nisärig-minien narkaräkien kape kapier minä yame ramaiyu-äsıs wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamä kape narpäkaohuväyen ye narimnar rirkäk min aikin.

²³ Nihkähien kape laet minä tukripäh min näsiäyen aikin.

Tukhapäh nisärig-minien riki pi-raovin mine yerman yamä mir kararpen äriu minä ye narkuräkien.

Märig in apa kupän, sto kipa minä aikin, iriä nämehua äfrakis minä. Taon a rimnävigin rhakä kantri minä fam, mikir oror äria.

²⁴ Taon ehua e Babilon in rimiväh narpınien meinai rimivi nitaw profet minä mine narmamä kape Kughen minä ikin minä fam ye tanımtanä.

Näfrakisien. Nitaw narmamä mfam yamä mine kimmhopni äria rimnaiyu ye taon a.”

* 18:22: nägkiarieren kape nämä Gris rapäh niniyen ‘gita,’ mamni ämäh ‘hap.’

19

Narmamä ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakärig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehua kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamä, “!Päh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In raväh miragh ätawä. Nıpran rakhak mamäsia. Näsäninien, in kafan pisin ämäh.

² Meinai In ramäkır atuatuk narmamä ye näfrakisien.

Kafan nägkiarieren ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapır-pän apnapig tuk narmamä.

In rinarpın ta tai nitaw kafan yorwok minä.”

³ Kini kasokrän apomh min mhamä, “!Päh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame ramäs pian e, ramänah mamvän mipäh norien infamien.”

⁴ Kini nämehua minä iriä twenti fo, mine nar miragh minä, iriä kuas, kamni kimä ‘jerubim’, kisänımkur-pän ye jea Kughen ramkwätä mamarmaru ikin, masägnägin In, mhamä, “!Näfräh! !Päh khani vi vi Yermaru!”

Narkuräkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamä kirik ramsi-pän ye jea kape King, mimä,

“!Yorwok minä kape Kughen, sägnägin In!

Kimia yamä mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mä kimia nämehua minä uä kimia narmamä apnapig minä, sägnägin In.”

⁶ Kini ai, yakärig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehua kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwänharärua, mine karuärua yame ramarkwämätei, mamni mimä, “Päh khani vi vi Yermaru, Kughen kapätawä, Nagheen Rehua Pık. In ramarmaru.

⁷ Päh kisagien, mhani näfrakisien ye nehuäyen kafan.

Meinai ruauä ye nıpig atuatuk kape narkuräkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramärer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin. Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen ramor nımtätien ye norien atuatak kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarinen e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginiən kape narkurəkin kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.’” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarinen minə e in nəgkiarinen əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarinen kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yımnam rao ye neai rəhita. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrakir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarinen kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwtə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kinnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (Sam 2:9) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, ramhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor

wəen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MİNƏ mine YERMARU
KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginiən ehua a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwtə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh apərə kapən kapə seven, mine king minə kape tanımtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kinnharaptərəkın nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nımtätien pisin pisin minə nipig raməmır iriu nar miragh a. Ramor nımtätien minə a tuk neikuəyən ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kinnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rımmhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rımatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kinnhavən, misən nipriəriə, tıpriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehua yame rewaiyu pik, mine jen ehua kirik. ² Rarar mivən miraptərəkın algita ehua a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətarəkın kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehua yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə

mivən. Ai tukpaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nipətək nuairiə meinai kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarinen kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvayen əfrakis, kini iriə nəmə atuutuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniyen ye nəkwai nap ehua; mərig tukhau rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriəji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸In tukrivən ye tanimtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanimtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanimtanə mə tukhau misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanimtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehua e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehua yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet

^{20:8}: Esik 38:2,9,15 * ^{20:9}: Taon a, in Jerusalem. [†] ^{20:14}: 3mru yermamə mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹Kini ai yakəm min jea hawən ehua a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nimrin, miravən mirarkək.

¹²Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhəmhə ta, nəmehua minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkəwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkəwə kirik, in e Nəkwəkəwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhəmhə ta ye nəkwəkəwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisənmim aikin, mine kwənmhaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen[†] ye nap ehua. Nəkwai nap ehua e, in nimhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵Narmamə yamə mine kərəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkəwə kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərəkək. Kini tahik ruirkək min. ²Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmrul! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhau kafan narmamə minə. Kughen In atuutuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴In tukrirai ta nehe nimririə fam. Nimhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien

[†] ^{20:14}: 3mru yermamə mir e Nimhəyen mine

tuk nīmħøyen. Nar kupøn minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarrien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine narkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkəkwə. Tukhanim, mhəpəh nhawəhyen nīmrin. In e nīmri nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav Nīmraghien Rerīn. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyən minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowagīnien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafək kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khəpəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnərig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuətuk e ye nəkwai nəp ehua. Ikin rapien ikin. In e nīmħøyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupøn kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpīnien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yua-ru, pəh yakhəjoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsanīnien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhəjoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsia kin nikhakien kape Kughen. Raməsia rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpəmh

yerpirig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisə ye nikarin fiak ikin, kisisə ye nikarin pirə ikin, kisisə ye nikarin prah ikin, kisisə ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapier twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nihvəhyen mak ye nehuayen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyən kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpəmh, agelo a rivəh neihuayen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu handred twenti kilometə. ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef metə. ¹⁸ Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapier huvə e jaspa. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsia rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapier huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspa ye kapier yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapier yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapier yame ror kisisə kin. Kərəhu-pən emeral ye kapier yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kirikirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapier yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehua twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehua kirikianə əmə. Kini swatuk ehua ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien nīməhuak kirik,

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

* 21:16: Gris ramni mə neihuayen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nīpran ramni mə rəpəmh rəpəmh rəpəmh. † 21:17: Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nīpran ramni mə kəupə a riskai riskai.

meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pík Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyən ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsia fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhaue misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimirghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehua ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk nor-huvəyən nəmhəyən. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien. * Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwəta ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirkək. To khapəh nisəgtəyən ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksar-maru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarien e, kirkun nətəgtəyən iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar

yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhaue.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərəkin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimməm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimmərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig ralar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərəkin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”†

¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərəkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuəv pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu ralar mini mimə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis, meinai jakeighan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine

21:23: Aes 60:19

* 22:3: Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi

əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a.

22:4: Mat 5:8; 2 Kor 4:6

† 22:9: 3mru Rev. 19:10.

kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsia huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə nəkwəkəwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mīpəh nivəhyen nimrin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkəwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkəwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkəwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkəwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkəwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrəh. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamæ. Wok kapæriæ in e kamhani-ærhav nægkiarien kape Kughen tuk narmamæ kape Kughen minæ. Agelo khapsaah, yame rhuvæ kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimæ yarmhæ, kasoriah nimraghien kape narmamæ.

Aposol in yermamæ kirik ræmhen kin kamher-pæn kin. Yesu rimirpen narmamæ twelef kafan minæ mæ tukhuæ iriæ aposol tuk norien merkel mine nini-ærhavyen nægkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol ræmhen kin narmamæ yamæ mine kimisæm Yesu misæriwæk iriæ min misæm nimhøyen kafan ye kros. Yesu rimivæhsi-pæn nehuøyen kimi Pol mæ Pol rinnæm In ye næmrærhavyen kini Yesu rokææn kin in mæ in aposol min kirik kafan.

Farisi kisæmhen kin pati kirik. Iriæ kisæmhen kin næmehuæ kape næmæ Isrel. Iriæ narmamæ tiksïn yamæ mine kharkun huvæ loa, masæri-pæn, mamharpïn. Yesu ripæh norkeikeiyen æriæ meinai iriæ kasæsik æpnis loa kape Kughen, kini mhavæshihaktæ atuk æriæ mæ iriæ kisæri-pæn huvæ loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mæ iriæ næmhajoun minæ kape loa.

Fig in nai kirik yame kamæn kwænkwan. Nimarin ræmhen kin malberi, mærig kwænkwan ræmhen kin kwænimh, mærig in rheikæn.

Gol in kapier okræ kirik yame ramser-ser pik, mærir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimrin rhaktæ, ræmhen kin ring mine earring uæ kwenar yame kamækwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwænkwai nai kirik, tiksïn ræmræmæ, tiksïn rawhao. Kamor waen kin. Kwænkwan ræmhen kin pi. Ramerko ræmhen kin næræus.

Hæ pris in yermamæ kirik yame ramærhakæ. In ravæh nar miragh mavi nitæ mamor sakrefæes kin mæ Kughen tukrivæhsi-ta narpinien kape tævhagæ has kape narmamæ. Newk minæ fam kasarukun daes tukun mæ pa nhagin e ye pris minæ a in tukruæ mamor wok kape hæ pris kape newk kirikianæ.

HerodNiutestamen ramysao kin narmamæ kuas nhagriæ e Herod.

1. *Herod Ehuæ* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pæ. In e rimæ tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuæ yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanæ e Galili ye nipig a Yesu rinamor wok mamni-ærhav nægkiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-æhu in mæ tukripæh nikirien Herodias, rinnæru ta kapan kapæ Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig næmæ Isrel kimisærip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini mæ Yesu tukramækeikei mimhæ.

3. *Herod Agripa Kirikianæ* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rinnor ahas pæn kimi aposol minæ nipig Yesu rimamhæ mamragh min mamvæn ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rinnor narpinien kimin, ramamhæ mim minæ kimisæn tipeuæ iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianæ. Herod a in a rimnamaru ye nipig kape Pol, mamætærig kin nægkiarien kafan nipig rinnærer ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nægkiarien akwas kirik kape næmæ Isrel. Nipran ramni mæ "Havæh si haktæ" uæ "Væh miragh."

Ji yermamæ Nipran rimæ in yermamæ æmæ kirik. Mærig profet Esikel rimivæh nahag a mamægkiar atuk iran. Yesu rivæh nahag a mamor mæ in yemehuæ kirik ræmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasækir nægkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramækir nægkiarien kape narmamæ mæ rameikuæ uæ ramæfrah. Mivæh-si-pæn narpinien kimi narmamæ tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nægkiarien kape næmæ Gris, nipran e ramni mimæ "yermamæ yame Kughen rimirpen mæ tukrherpæ kin mæ tukrivæh miragh narmamæ." Næmæ Isrel kimnhawhin kwæn a Kristo mæ tukruæ, kisæm mæ pa e nhagin in Kristo. Næmæ Isrel khapsaah khamæ pæh nien mæ Yesu in Kristo, meinai kisæm mæ Yesu in yermamæ apnapig æmæ, kafan nar kirik rikæk. Mærig narøyen kape Yesu

rinnor nægkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kin, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

Leprosi in nəmħayen kirik yame ror yermamə rəmħir-əmħir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmħayen a leprosi mərər ipakə tuk yermamə kirik, rirkun nivəhšipənien kimi yermamə ai. Ror pən kin narmamə kamhagin pik kin nəmħayen a leprosi mə in nəmħayen əutən.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmīr ye kwerkwān ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Gensaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaea in nægkiarien kape nəmə Isrel nipran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrherpə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhaka, irisir kirikiana.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsig pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nimraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nimħayen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.”

Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhšipən nisaiyen mivəh-si hakta In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikiana əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehua kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmħajoun kape loa minə kimnhavəhšisi ərhav nægkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai tak-takun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhšipən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhšitayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rinnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhšitayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasiyen ruə, mivi-ərokin əriə. Mhōpni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nægkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Ɛm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapiet huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimir rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarient kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniən nəgkiarient kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nıpran e nıprəniən.

Sabat Ye nəgkiarient kape nəmə Isrel, nıpran ramni mə "seven." In nıpig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimmor narimmnar fam mivəh nıpig sikis mamapis ye nıpig yame ror seven kin. Sabat in nıpig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nıpig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nıpig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehua kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to rıpəh nivəniən ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar miragh yame ramhə uə yame rahas, to kıpəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimini-pən tuk Ebraham ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nıpig yerman rarha mivəh nıpig eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebraham. Mərig Aposol Pol rimmhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to rıpəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasien yerkim.

Setan ye nəgkiarient kape nəmə Isrel, nıpran ramni mə "tikmir." Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimmamor norien has mıpəh nikwasigien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimivəh-si pən Natuakamien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rimə nhag yermamə mərig in nehuəyen rəmhen kin presiden. In yamehua kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kin ji Kughen.

Slef in yermamə kirik yame ramor wok əmə mıpəh nivəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehua kafan, mərig rıpəh nəri-pəniən nərigien kafan.

Wit in nai kirik rəmhen kin raes, kaməkwei-əkwei, kwənkwan raməsaah, maməpəh tıkin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kin.

Yalgita in nar miragh ehua kirik rahas pik yame raməmir ye nəkwəkwə kape Revlesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarient Minə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28-18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə minə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mine tata

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovin kımhə tan kin

Wok 6:1	1 Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurəkien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamər ahas pən kimi nəməhuak minə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:15-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rimmor tokrei tana

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrəkir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khaue misatuatuk ye nımrin

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikua minə, mine norien kape kleva

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1 Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Nəvsaoyen huva

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17			
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16			
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:9-14, 30		Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20, 16-17		Efes 1:13	2 Tes 2:14
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:10-18		Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:9-15:1-7		Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19			
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tim 2:13			
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	1 Kor 3:5-6			
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 9:14			
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14			
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11			
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21		Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 1:15-18, 36		Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 2:4		Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 1:4		Rom 3:20-22	
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8			
Wok 4:31	Gal 4:6				
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25				

Yerimə ramhatətə ye Kughen, Kughen
Pavh mirgah in

Napir-pəniən tuk piraovin pisin

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Mat 5:27-30	1 Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1 Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nimhəyən

Nap ehuə

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nimiviyen Kughen

Nəkwəkwə kape Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	
		Wok 6:1-6
		1 Tim 3:1-13
		Taet 1:5-9
		Wok 14:23

Nəgkiariən ramvən kimi nəmehuə minə

Nəviginien rhaka

			Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-24	Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22		Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiyayen nəmehua minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyən piraovın

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyən nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16	Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27	Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16	Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18	Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Luk 6:38	Fil 4:14-19		Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Wok 11:27-30	Hib 10:24		Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Napisien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

Nəhuakien kimi Kughen

Norien kape nəhuakien

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5	Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16	2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22	2 Kor 4:16-18		
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8			
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3			
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18			
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7	Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22	Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15	Wok 5:31	Kol 1:13-14	
			Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Nəhuakien tiksin ye Nirpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig əutən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

Nivəhsitayen narpinien kape təvhəgə has
Kughen ravəhsita narpinien kape təvhəgə has

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhəgə has

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nor-huvayen yermama

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

Nararien ye narigien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Norkeikeiyen

Kughen norkeikei narmama m-fam

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Rao ye neai

Swatuk kape nivonien ye rao ye neai

Tukasakeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

Tukasakeikei misorkeikei narmama

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Rao ye Neai ramhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Norien nakwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Norien has

?Naha e norien has?

Setan

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Narmama m-fam kasor tavhaga has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Nukuraoyen ye nivahsipan-vahsipanien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2	Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7	Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5	Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11	Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4	Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5	Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12	Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18		Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16				

Kimnharaptərəkın Yesu misor narpinien kimin

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-20
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhago hah

Kimisarkwətərəkın pən Yesu ye nai karmarkwao kin

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin nıprai Yesu

Yesu Kristo
Yesu in ji Kughen

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10	Yesu rimimragh min
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14	
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28	
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2	Mat 28: 1-20
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20	Wok 2:24-32
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18	Wok 17:2-3, 30-31
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16	Mak 16:1-8
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11		Wok 3:15
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20		Luk 24:1-49
			Wok 4:10, 33
			Jon 20:1-21:14
			Wok 10:39-43
			1 Kor 15:3-8, 12-21
			Wok 1:3-8
			Wok 13:29-39
			Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Yesu rimauə ye tokrei tanə rəmhen kin atawə narmama

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Nhajounien kape Yesu

Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13

Yesu rimnor nımtətien minə